

KÁNTOR LAJOS • LÁNG GUSZTÁV

**ROMÁNIAI
MAGYAR IRODALOM
1944-1970**

A KÖNYVÉSZETI ADALÉKOT
ÖSSZEÁLLÍTOTTA

RÉTHY ANDOR

MÁSODIK, JAVÍTOTT KIADÁS

**KRITERION KÖNYVKIADÓ
BUKAREST 1973**

ELŐZMÉNYEK

A romániai magyar irodalom idő- és térbeli határait készen kínálja a történelem. Születésének évszáma 1919, földrajzi hazája pedig Románia. Bölcsőhelye, szűkebb páttriája Erdély (mely központi szerepét ez irodalom életében mindmáig megőrizte) és a vele szomszédos részek, de már a harmincas évek derekán jogosnak érezte Gaál Gábor az „erdélyi” jelző felcserélését a „romániai”-val, egyrészt az országban Erdélyen kívül élő nagyszámú magyar tudomásulvételeként, másrészt mert a nemzetiségi lét kérdéseit elválaszthatatlannak érezte a romániai társadalom egészének alapkérdéseitől.

Ebből kiindulva lehetséges a szellemi határok megvonása. Irodalmunk problémavilága a romániai társadalmi valósághoz kötött, azt tükrözi, arra válaszol, létének ez a valóság a meghatározója. Ezt a tényt a magyar közgondolkodás higgadtabb képviselői szinte kezdettől elismerték. „Az erdélyi irodalom — írta például 1928-ban Szekfű Gyula —, az ő külön színeivel, *szükségyszerűség*... Hogy ezek a színek milyenek, kellemesek-e, vagy sem, zavarják-e szemeinket vagy gyönyörködtetik, ennek megítélésére mi, magyarországi magyarok, nem vagyunk hivatottak... Az irodalom különben politikánk és szociális viszonyoknak is függvénye, s ez utóbbiak lényegesen különböznek a miénktől Erdélyben, innen a főeltérés a dunai és erdélyi színek között.” A „politikai és szociális viszonyok” azonossága fűzi tehát a romániai magyar irodalmat a románhoz; a romániai magyar irodalom sajátos, helyre és korra valló vonásait a történelemnek ugyanazok a parancsoló törvényei vették ki, melyek a román irodalom, a román kultúra egészét formálták. Ennek tudható be, hogy a román és a romániai magyar irodalom legjobbainak műveit közös vagy hasonló esztétikai és politikai krédó rokonítja: hogy a romániai magyar irodalomban mint sajátos színfolt érvényesül a

*Erdélyiség
és
romániai-
ság*

román irodalmi hagyományok hatása, a román művelődési élet modern áramlatainak ösztönző szerepe (1944 előtt — a kisebbségi létforma miatt — csak töredékesen, a felszabadulás után fokozódó mértékben).

De az is irodalmunk lényegi sajátossága, hogy 1944-ig egy polgári társadalomban élő nemzeti kisebbség szellemi életmegnyilvánulása is — bizonyos korszakokban elsősorban az. A romániai társadalom alapvető, össznemzeti érvényű antagonizmusai mellett az uralkodó nemzet—nemzeti kisebbség antagonizmusát is átéli, tükrözi és megoldás-lehetőségeit kutatja. Amivel természetesen nemcsak saját nemzetiségének érdekeit képviseli (még ha az egyes írók szubjektív szándéka be is érte ezzel az érdekképviselettel), hanem a polgári Románia társadalomkritikájának, a román nemzeti önismeretnek az elmélyítését is szolgálja az egyetemes humánus jegyében. A felszabadulás után pedig a szocialista nemzet — szocialista nemzetiség kialakulási folyamatának, e folyamat problematikájának sajátosságait közvetíti.

Épp így meghatározó tényező a hagyományok ereje. Egyetlen irodalom sem születik a semmiből, s a romániai magyar irodalom, mely az egységes magyar nemzeti irodalom kialakulása után jó évszázaddal születik, magától értetődően kapja örökségül e nemzeti irodalom valamennyi értékét, az egységes irodalmi nyelvtől a klasszikus hagyományok formálta értékszemléletig. Igaz, hogy a romániai magyar irodalom a kezdetektől igyekezett felfedezni a maga helyi és különálló hagyományait, de kétségtelen, hogy ezek a hagyományok irodalmunk kialakulásában csak alárendelt szerepet játszottak. Tegyük hozzá: szerencsére. Mert minden, a kizárólagosan helyit — tehát provinciálisát — eszményítő szemlélet transzilvanizmus és romániaiság vitájában az előbbi mellett kovácsolt érveket. Minden, a magyar irodalomtól elkülönítő törekvés a román irodalommal szemben is szeparáló erőként hat. A romániai magyar irodalom nem kettészakítja önmagát, amikor sajátjának tekinti a magyarság valamennyi haladó szellemi értékét (amire magyarnyelvűsége

természetszerűen kötelezi), s vállalja egyben romániaságát is. Ellenkezőleg: összekapcsolja mindazt, ami a két nép kultúrájában egymást segítő, egymást kiegészítő, közös történelmi gyökerekből sarjadt érték. Történelmi létfeltételei arra utasítják irodalmunkat, hogy a romániai kultúra vérkeringésébe ömlessze a magyar irodalom humanizmussal és európaisággal eljegyzett áramát Balassitól József Attiláig — s ugyanakkor romániaságából adódó sajátos vonásaival termékenyítő többletet jelentsen a magyar kultúra számára is. Hozzátehetjük: nem pusztán az 1919-ben kialakult politikai-társadalmi helyzetből következő új feladat ez, hanem korszerű elkötelezettségé tudatosítása annak az ősi szellemi kapcsolatnak, melynek során Erdély román és magyar népe oly bőkezűen és magától értetődően gazdagította egymás népzenejét, népköltészetét, szokás- és viselethagyományát, sőt nyelvének szókincsét is.

Ilyenformán a romániai magyar irodalom Románia 1919 utáni területén kialakult magyar nyelvű irodalom. Társadalmi meghatározója a romániai társadalmi valóság, valamint a romániai magyarság kisebbségi, illetve 1944 utáni nemzetiségi helyzete. Mindkét vonás megkülönböztető a magyarországi irodalomhoz viszonyítva, amelyhez azonban a nyelv és a kulturális hagyományok tágan értelmezett közössége fűzi.

AZ IRODALMI ÉLET KEZDETEI (1919—1924)

Az első feladatok, melyekkel a romániaivá lett kisebbségi irodalomnak szembe kellett néznie, a hirtelen decentralizációból adódnak. Az a Kisfaludy Károly nemzedékével megszólaló óhaj, amely a magyar fővárost, Budapestet kívánta a magyar irodalom központjának, intézményei székhelyének megtenni, a kiegyezés korában (a kapitalizálódó Magyarország egyéb központosító törekvéseivel párhuzamosan) kész eredménnyé vált; a magyar irodalom és olvasóközönség egészét átfogó sajtóorgánumok, az irodalmi életet irányító intézmények úgyszólván

csak Pesten léteztek. 1919 után, irodalmi központ híján, az erdélyi irodalomnak nem voltak megfelelő, funkciója egészséges gyakorlását biztosító intézményei, másrészt a közönség ízlése, irodalmi értéktudata is „Pest-központú“ volt; jelentős íróknak és műnek csak azt tekintették, akit és amelyet a pesti könyvkiadás, a pesti kritika elismerése fémjelzett. Évek áldozatos küzdelme, közönségnevelő szívóssága kellett ahhoz, hogy a romániai magyar olvasó sajátjának és a provincián túlnőtt értéknek fogadja el a maga „tájirodalmát“.

Intézmények és arcvonalak

Kuncz Aladár 1928-ban kelt tanulmánya, a *Tíz év* szerint a tizenkilenc utáni irodalmi kezdeményezések két ellentétes pólus vonzásában próbálnak kibontakozni. Egyik az irodalom „Erdélyben megmaradt régi reprezentánsait“ fogta össze, akik valamennyien „a háború előtti népies-nemzeti epigonkor dogmáira esküdtek“. Ez a csoport sem jelentős tehetséget nem mutathatott fel, sem legfontosabb fóruma, a Dózsa Endre elnöklete alatt álló Erdélyi Irodalmi Társaság (székhelye Kolozsvár) nem tudott maga körül számottevő irodalmi életet teremteni — s ugyanez vonatkozik Nagyvárad, Arad és Temesvár 1919 előtt alapított, konzervatív szellemű irodalmi társaságaira is. A „helyi hagyomány“ tehát még intézményeivel is alig volt az irodalomépítés alapja. A másik pólus az „európai igényeiket“ szolgálók csoportja: frontról hazakerült fiatalok, volt „októbriszták“, az őszirózsás forradalom tegnapi tisztségviselői, a Tanácsköztársaság Romániába emigrált hívei. Irodalmi eszményeiket a *Nyugat* (elsősorban Ady költészete) és a háború alatt felvirágzó magyar avantgarde alakította. A *Nyugattal* felnőtt polgári radikalizmus szócsöve volt az első két nagyváradai folyóirat, a Tabéry Géza szerkesztette *Magyar Szó* (1919-ben indult, s néhány szám után meg is szűnt), valamint Zsolt Béla *Tavasza* (1919—1920), s e radikalizmus kap hangot a működésig nem jutó nagyváradai Ady Endre Társaság programjában (1919). Folyóirattal, a *Zord Idővel* (1919—1920) jelentkezik Marosvásárhely polemikus irodalomszervezője, Osvát Kálmán is. Ennek bukása után újabb rövid életű,

néha csak könyomatos lapokkal kísérletezik (*Erdélyi Levelek, Kalauz, Hétfői Levelek, A felesleges ember, Repríz*). E nemes törekvésű, de a lokális jellegben megrekedő lapok a legfontosabbra nem voltak képesek: nem tudták összefogni, „centralizálni“ az erdélyi magyar írókat.

A központosítás első igényes és sokban eredményes kísérlete az 1918-ban indult, tökeerős *Keleti Újság* folyóirattá önállósult irodalmi melléklete volt, a *Napkelet* (1920—1923), Kádár Imre, Ligeti Ernő, Paál Árpád és Szentimrei Jenő szerkesztésében. Mindjárt az első évben — Szentimrei Jenő beszámolója szerint — több mint 130 magyar írótt juttatott szóhoz, 1408 oldal terjedelemben. A *Napkelet* sokszínű írócsoportjában (mint Sőni Pál újabb keletű tanulmánya jelzi) már szóhoz jut az avantgarde tájékozódás is, jórészt a magyar Tanácsköztársaság Romániába emigrált népbiztosának, a Korunk-alapító Dienes Lászlónak az irodalmi krónikáiban, melyek a nyugati avantgarde folyóiratok irodalmi elveit, avantgarde antológiák hírét, a budapesti és az emigrációban élő aktivista írók manifesztumait közvetítik az erdélyi közönséghez. Dienes egyébként — akárcsak romániai munkássága kezdetén Gaál Gábor — az avantgarde-nak a forradalomhoz elkötelezett szárnyát képviseli és propagálja Erdélyben, hirdetve, hogy „az aktivista művész, ha komolyan veszi önmagát, s nemcsak nagyhangú szavakkal játszik, nem maradhat a társadalmi mozgalmakon kívül. Az új művészet útja csak a tömegek élő fájdalmán keresztül vezethet, s nem függetleníthető egy légtüres térben lebegő irracionális pontra.“ A baloldali vagy éppen proletár-radikalizmus szellemét őrző avantgarde műhelye volt Franyó Zoltán két rövid életű folyóirata, *Genius* (1924—1925) és az *Új Genius* (1925), valamint az európai avantgarde valamennyi irányát közvetíteni kívánó, igényes kivitelű *Periszkóp* (1925—1926) Szántó György szerkesztésében.

A húszas évek elejének erdélyi avantgarde irodalma azonban szintén nem játszott az irodalmi kibontakozásban meghatározó szerepet. E műhelyfolyóiratok fenntartásához az akkori Erdélynek nem

Napkelet

volt közönsége. Másrészt az avantgarde irodalom éppen arra nem volt eléggé érzékeny, ami a romániai magyar irodalom első évtizedének a kényeszerű küldetése lett: a kisebbségi helyzet diktálta feladatokra. Az első magyar avantgarde-hullám utóvédharca volt, annak „lokális kiterjedése“, s az egyre nagyobb teret hódító transzilván gondolattal szemben elfoglalt élesen ellenzéki álláspontja többé-kevésbé kiszigetelte az irodalom fősodrából. Szerepe a romániaiságának tudatára ébredt baloldali irodalom, a Korunkban újraéledő forradalmi avantgarde előzményeként értékelhető.

Pásztortűz A *Napkelet* sikerének visszahatásaként (mint Tolnai Gábor írja) indult meg 1921-ben az S. Nagy László 1916-ban alapított *Erdélyi Szemléjét* folytató *Pásztortűz*, a két világháború közötti időszak leghosszabb életű folyóirata (megszűnt 1945-ben). A konzervatív irodalmi körök orgánumának számított, ez azonban inkább csak politikai állásfoglalásaiban vagy tartózkodásaiban nyilatkozott meg, mivel igényes folyóirat szerkesztése ekkor már elképzelhetetlen volt a radikálisabb írógárda közreműködése nélkül. A konzervatív írók közül is azok voltak a folyóirat hangadói, akik kifejezésformájukkal a háború előtti *Nyugat* hagyományához kapcsolódtak (Áprily Lajos, Reményik Sándor), 1929—32 között pedig a fiatalabb nemzedék igényei is teret kaptak benne: ekkoriban sorolhatta például munkatársai közé József Attilát.

A rendezett polgári kultúréletre méretezett — és éppen azért többségükben illuzorikus — folyóirat-alapításokkal egyidőben a járható utat azok lelték meg, akik érezték, hogy — Benedek Marcell szavával — „Kazinczy kora“ tért vissza, a kultúr- és közélet megszervezését alapjainál kezdő, a nemzeti-ségi sors sajátosságaira figyelő áldozatos szellemi teremtőmunka korszaka. Két név válik ki az első évek erdélyi „Kazinczy“-jainak névsorából: a Kós Károly és a Benedek Eleké.

Kós Károly röpirata A sikeres építésznek indult Kós Károly kezébe — annyi kortársához hasonlóan — a trianoni változás adta a tollat. Választott szűkebb pátriája, Kalota-

szeg, (ő maga Temesváron született) etnográfiai-ter-
mészeti különlegessége korán magával ragadta. A
forradalmak idején a külön „kalotaszegi köztár-
saság“ egyik szervezője, majd Kalotaszeg színein ke-
resztül „meglátta a nagyobb egységnek, Erdélynek
sajátos kulturális, művészeti és történeti sajátosságait
is“ (Tolnai Gábor). A romániai magyarság politikai,
művelődési cselekvését szorgalmazó röpirata, a
Kiáltó Szó (társszerzői Zágoni István és Paál Árpád)
a változott politikai viszonyokhoz alkalmazott tettet
követeli: „Kiáltó szó vagyok, ezt kiáltom: építenünk
kell, szervezkedjünk tehát a munkára.“

*A transzil-
vanizmus
föllépése*

E röpirat fogalmazza meg a transzilvanizmus alap-
tételét: „Erdély, Ardeal, Siebenbürgen, Transilvania
vagy bármi nyelven nevezte és nevezi a világ... kü-
lön történelmi egység ezer esztendő óta, saját külön er-
délyi öntudattal, önálló kultúrával, önérzettel.“ Ez az
Erdély-fogalom, mely szívesen kereste érveit Erdély
történelmi múltjában, valójában történelmietlen abszt-
rakció, s éppen elvont jellege miatt volt képes az
idők folyamán annyiféle tartalmat befogadni. A
transzilvanizmus pontos meghatározásával, értékelé-
sével még adósaink a társadalomtudományok, ben-
nünket éppen ezért csak az erdélyiség-elvnek kor-
szakonként az irodalmi életre gyakorolt hatása érde-
kel. Kós Károly szóhasználatában mindenekelőtt
mozgósító példa; az erdélyi magyarság kultúrönálló-
ságának a történelmi lehetőségét bizonyítja vele, az
(eszményített) erdélyi tolerancia idézésével pedig a
különböző világnézetű, pártállású értelmiségiek
összefogását szorgalmazta a kisebbségi feladatok
megoldása érdekében.

Nem nélkülözte e kezdeti transzilvanizmus a de-
mokratikus igényeket sem: a *Kiáltó Szó* az elvi alapja
az 1921-ben alakított Magyar Néppárt megszerve-
zésének (titkára Kós Károly), mely egységbe kí-
vánta fogni a romániai magyar kisebbség népi erőit.
A konzervatív politikai körök, a Néppárt ellen-
súlyozásaként, a Magyar Nemzeti Pártba tömörül-
tek, majd az egység megteremtése végett a két szer-
vezet a Magyar Pártban egyesült (1922). A két világ-

háború között ez volt a romániai magyarság parlamenti pártja. Hogy a Magyar Párt alkalmazkodott Kósék transzilván gondolatmenetéhez, vagy az erdélyiség elvére hat később a Magyar Párt ideológiája, ez kérdés. Mindenesetre a Magyar Párt programjában jelenik meg először az osztályfölöttiség elve, amikor „egységes kisebbség“-nek nevezi a romániai magyarságot, melyet „összefogó, általános politikai szervezetben“ kíván egyesíteni.

*Az Erdélyi
Szépmíves
Céh*

A *Napkelet* írógárdája teremtette meg — a folyóirat megszűnése után — az első, kimondottan erdélyi kultúrfeladatokat vállaló kiadó, az Erdélyi Szépmíves Céhet (alapították 1924-ben Kádár Imre, Kós Károly, Ligeti Ernő, Nyíró József, Paál Árpád, Zágoni István). Jellemző „hőskori“ vállalkozás ez is: az amatőr példányok magas előfizetési díja volt az olcsó kereskedelmi példányok megjelentetésének anyagi alapja. Évi tizenkét kötet jelentette a kiadói tervet, kizárólag erdélyi szerzőktől. Az előfizetési rendszer nemcsak folyamatos kiadást, hanem elfogadható írói tiszteletdíjat is biztosított. Ugyanakkor a Céh könyveinek elterjedési körét meglehetősen szűkre szabta; önálló, „pártoló tagok“-tól független üzleti vállalkozássá az erdélyi kiadás sohasem tudott válni. Ahogy Ligeti Ernő a negyvenes években keserűen megjegyzi: „Az akkori Erdélyben száz ember könnyebben ki tudott fizetni száz lejt egy könyvért, mint ezer ember húsz lejt.“ A Céh tehát megteremtette a romániai magyar kiadást, az olvasóközönység megszervezésére azonban nem volt képes.

*Benedek
Elek, a
szervező*

A közönség-szervezés munkáját az első időkben, az ősz Benedek Elek vállalta magára. Nemes liberálmusa, népbarát elvei és szülőföldszeretete a passzivitás ellenzőinek, az aktív kisebbségi kultúrpolitika sürgetőinek sorába állította. „Az állam nyelvét meg kell tanulnotok, az édesanyátok nyelvét nem szabad elfelejtenetek“ — hirdette az egyetlen lehetséges emberi-állampolgári magatartást, s az anyanyelvi tömegkultúra sokban az ő fáradozásának köszönheti létét. Az ő gyermeklapja, a *Cimbora* lesz az új erdélyi nemzedék műveltségére, iro-

dalomra szoktatója, s az ő szívós szervező munkája viszi erdélyi felolvasó körutakra „fiait“, a székely írók csoportját, azokat a fiatal tehetségeket (Nyíró József, Tamási Áron, Kacsó Sándor, Szentimrei Jenő), akik az első korszak leginkább „hazai“ színpoltját jelentik majd. Nem szervezett írói csoportosulás ez, inkább a közös szülőföld s a Benedek Elek iránti tisztelet, az ő erkölcsi példáján nevelkedő közös írói felelősségtudat, erdélyi elkötelezettség köti tagjait egymáshoz. Mindenesetre e csoport volt az első, saját programmal kísérletező, jelentős műveket is felmutató áramlata a romániai magyar irodalomnak. A fiatalok, a „húszévesek“ első csoportos megnyilatkozásában, a „tizenegyek“ antológiájában (*Versek, elbeszélések, tanulmányok tizenegy fiatal erdélyi írótól*, Kolozsvár, 1923) a közéjük tartozók (Kacsó, Tamási) szólaltatnak meg egyéni hangot.

A „székely írók“

Közvetlen példaképük Szabó Dezső; az ő gondolatvilága nyomán formálják át a transzilvanizmus elveit. Ami Kósnál történelem teremtette erdélyi különösség, az náluk faji jelleg lesz, s a táj, történelem és gazdasági állapot (a földművelő „ösfoglalkozás“) mint a faji jelleget konzerváló tényező foglalkoztatja őket. Az erdélyi színeket ezért keresik ott, ahol a legtöbb sajátos vonás látszik igazolni a „faj“ szívósságát: a székelység körében. E szemlélet azonban, egyrészt a kisebbségi élet törvényeit követve, másrészt a Szabó Dezső közvetítésével ható expresszionizmust magába olvasztva, az ember-testvériség profétikus hirdetésével egészítette ki és korrigálta önmagát, ahogy a nemzedék programját megfogalmazó Balázs Ferenc poétikus hittételében olvashatjuk: „bármiféle életnek és irodalomnak nem lehet más törekvése végeredményében, mint csodálatos harmóniában együtt haladni minden más faj életével és irodalmával; befogadni a mindenünnen jövő haladást... zárt talaj nedveit szíván magába, legyen magasra nőtt virág, amely határokon túl lát, s az a napfény növeli s az a szellő borzolja, amelyik minden testvérét.“ A székely írók indulásának itt az alapvető belső konfliktusa: a mítoszteremtés tudatosan vállalt igénye a partikuláris fe-

Tizenegyek

„Faj“ és humánium konfliktusa

lé kényszeríti őket, a humánügy az egyetemest követeli. Ennek jegyében bontakoznak sajátos magatartásformáik: Nyíró első elbeszéléseiben, e kevésbé epikus „prózaí rapszódiaiban“ a gyűlölet ellen lobogó tiltakozás kínál az etnikai eszményen túlmutató mondanivalót; Tamási a szülőföld iránti hűséget, a kisebbségi sors vállalását a néphez forrottság, népi egyszerűség megtisztító érzésével igazolja; Kacsó korai írásai is a népi helytállás férfias keménységét, az életépítő munka etikumát hirdetik.

A székely írók útjai mind politikai, mind szépirodalmi tekintetben elég korán szétváltak. Egy azonban bebizonyosodott: a magyar és az erdélyi irodalmi körök által egyaránt hangoztatott vád ellenére, hogy regionalizmusba viszik, Európától távolítják el irodalmunkat (a nevezetes vita az „irodalmi schizma“ ügyében körülöttük csapott legmagasabbra), a romániai magyar irodalom leginkább „európai“ értékét Tamásiban láthatjuk, s a transzilván illúziókkal való leszámolásnak Kacsó Sándor lett az úttörője, aki — akárcsak Tamási — a romániai magyar közszellem demokratizálásának az élharcosai közé tartozik majd.

ÁLLANDÓ INTÉZMÉNYEK KORA (1924—1930)

Hosszabban időztünk az első évek szellemi mozgásának vázolásánál, hogy jelezzük: a romániai magyar irodalom legfontosabb ideológiai és eszmei törekvései ebben a szakaszban körvonalazódnak, s a későbbi korszakokban ezek a törekvések lesznek az irodalmi fejlődés meghatározói, akár tovább-bontakozásukkal, akár azzal hogy az újonnan születő áramlatok velük vitázva, őket meghaladva helyezkednek el a romániai magyarság kulturális életében. A kezdeti évek jellemző vonása ugyanakkor a *regionalizmus*; a decentralizált irodalmi élet szinte a tehetetlenségi erő hatására a további széttagolódás útját járja; Marosvásárhely, Nagyvárad, Arad, Kolozsvár a maga vidékének teljes jogú, a többivel egyenrangú központja kíván lenni, polemikusan

igazolva nemegyszer fölényét is. A húszas évek derekán ezzel ellentétes mozgás figyelhető meg: a központosításra való törekvés (ami természetesen ugyancsak kezdettől létezik, de a tagolódás lázában csak rejtve vagy állandó befulladásokkal). Ez elsősorban központi szerepet játszó intézmények megszületésében, a korábban alakult intézményeknél jóval nagyobb hatósugarú működésében nyilatkozik meg.

Az irodalmi egység születési pillanatának az Erdélyi Helikon írói társaság alakulását szokás tekinteni. Ha azonban nemcsak az intézmények évszámához köthető életrajzát nézzük, hanem az őket létrehozó szándékok történetét is, akkor indokolt a korszakhatárt előbbre hozni, hiszen a valamennyi áramlatot valamiféle programmal egyesítő irodalmi szervezet gondolata már korábban, 1924-től jelentkezik. Az első évek vitatott kérdése — hogy létezik-e egyáltalán erdélyi magyar irodalom — lezártult, igenlő válaszadással, s az írók már nem érték he a váradi, kolozsvári, vásárhelyi, aradi s hasonló helymegjelölésű író titulusával, hanem erdélyi írók kívántak lenni — a *Nyugathoz* hasonló rangot adó folyóiratra, a közvéleményt egységesen irányító, az olvasóközönséget egész Romániában megszervező intézményre egyre nagyobb szükség lett. A „hőskor“ írói közül Tabéry és Berde Mária, az irodalomszervezők közül Kuncz Aladár sürgeti-szervezi az írói egyesülést, mely végül 1926 nyarán tető alá kerül; ez év július 15—18. között Kemény János marosvécsi kastélyában huszonhét romániai magyar író gyűlt össze, létrehozva az „Erdélyi Helikon szabad írói munkaközösség“-et, melynek legfontosabb szervezeti formája a minden év nyarán megismételt marosvécsi helikoni találkozó volt, intézménye pedig, az alapító tagok felajánlására, a Szépmíves Céh könyvkiadó, mely 1928-tól a munkaközösség folyóiratát, az *Erdélyi Helikont* is kiadta.

A Helikon-csoportosulás elvben vezetőség nélküli tagjaira meghatározott kötelezettségeiket nem róvó munkaközösség volt, melyet csak a közös kulturális feladatok tartanak össze. Mindjárt az első helikoni

*Az Erdélyi
Helikon
alapítása*

találkozó bizonyos közös programot is megfogalmaz, közös célokat tűz ki: „a kulturális élet törekvései“-nek előtérbe helyezését, a szellemi munkások közéleti szerepének növelését, „a népi rétegek érdeklődő részvételé“-nek megnyerését a közélet számára, s ennek érdekében a „felelős“ irodalom és politika megszervezését, az „egészséges kritikai szellem“ föltámasztásával. E demokratikus, irodalom és politika termékeny kapcsolatát őrizni kívánó elvek — Varró János idevágó tanulmánya szerint — Kós Károly kezdeményezésére kerültek be a helikoni programba. A valóságban a kulturális munka elsődlegessége az apolitizmus erősítője volt; akárcsak a Magyar Párt idézett programpontja, a Helikon szellemi vezetői is egy, a romániai kisebbség egészét képviselő, osztályok fölött álló és ideológiai ellentéteket kibékítő szervezetet kívántak, mint azt nem sokkal a munkaközösség megalakulása után Kuncz Aladár esszéje (*Az erdélyi gondolat Erdély magyar irodalmában*, 1928) megfogalmazta. Gaál Gábornak erre adott polemikus válasza (*Az erdélyi gondolat tartalma és terjedelme*, 1928) pedig előre jelzi mindazt a konfliktuslehetőséget, amely a Helikont és a marxista baloldalt elválasztva, sőt többnyire szembeállítva, az egység-gondolatot illuzorikussá tette.

*A „Helikon-hegemónia“
esztendei*

A különböző szemléletű polgári írókat azonban (akik a polemikus küzdelmekbe, az önálló fórumteremtés kudarcaiba amúgy is belefáradtak) nemcsak vonzotta a közös tábor utópikus gondolata, hanem egyre erősebb érdekszálakkal kötötte meg a Helikon hatáskörébe tartozó (de éppen a munkaközösség vezetőség nélkülsége miatt sok szempontból a Helikont irányítóan befolyásoló) könyvkiadás és folyóirat. E vállalkozások megszervezésében s tőkeerőssé tételében kétségtelenek Bánffy Miklós érdemei — az is kétségtelen azonban, hogy a könyv- és folyóiratkiadás Helikon szervezte formája elsősorban az erdélyi magyar arisztokrácia és a vagyonos középrétegek támogatását élvezte, ami közvetve ugyancsak kihatott ez intézmények eszmei tájékozódására. Még érezhetőbbé válik ez 1928 után,

amikortól a Céh könyveit magyarországi kiadók (az Athenaeum, majd a Révai) másodkiadásban forgalmazzák – a Szépmíves Céh egyre inkább a polgári könyvkiadás piacigényeihez igazodik. Az eszményi álmok, ahogy Ligeti Ernő írja, „már csak odáig tartottak, ameddig a fejedelmi park tölgyeinek árnyékai“.

Átképződik az első korszak vezető ideológiája, a transzilvanizmus is. Egyrészt irodalompolitikai tétellé válik, a román és az erdélyi szász irodalommal való kapcsolatépítés elvi alapjává, másrészt a humanum egyre elvontabb formájává. Mozgósító ideológiából összetartó eszme lett, természetes módon haladt egy olyan megfoghatatlan absztrakció felé, amely minden (polgári) világnézet számára elfogadhatóvá tette. A Helikon „hivatalos“ transzilvanizmususa éppen azokat a gondolatlelemeket semlegesíti magában, melyek az előző korszakban a leginkább termékenynek bizonyultak: a *Napkelet* polgári radikalizmusát és a székely írók népi orientációját.

1930-ig azonban a Helikon-tábor egységét nemcsak ez az elvont transzilvanizmus, hanem a különböző világnézetű csoportok erőegyensúlya is biztosítja. A virágzás koraként jellemezni e néhány évet a polgári irodalom szemszögéből kétségtelenül jogos: a Céh ekkor adja ki Bánffy Miklós, Karácsony Benő, Tamási Áron, Molter Károly, Nyíró József első regényét, igényes kivitelű megjelenést biztosít a „nem piacos” versköteteknek (Reményik, Tompa, Berde, Áprily könyveinek), a folyóirat pedig nemcsak színvonalával jelent újdonságot a romániai magyar irodalomban (Áprily, majd Kuncz Aladár szerkesztésében), hanem új tehetségek elindításával (Dsida Jenő, Karácsony Benő) is a Nyugatéhoz hasonló feladatkört tölt be irodalmunkban. Fontos szerepe volt a romániai és a magyarországi irodalom kapcsolatainak kiépítésében is: főleg esszé-rovatában Babbitstól Németh Lászlóig a legjobb magyarországi szerzőket vonta munkatársai közé. S ha az elvszerű kritika a *Helikon* egész élete alatt vágyálom maradt is, e folyóirat hasábjain alakult ki az az erdélyi esszé, mely a magyar esszéírás legjobb hagyomá-

nyait és kortárs-eredményeit követve, az európaiságot, az egyetemes kultúrhármánomot állította mérceéne a maga irodalma elé.

Ennek az esszéírásnak annál is nagyobb a jelentősége, mert a korabeli *Nyugat*éval jobbra egybehangzó értékfogalmai, irodalomszemlélete jelentettek szinte az egyetlen egyensúlyt a teljességgel konzervatív romániai magyar irodalomtörténetírással szemben. A „Helikon-hegemónia“ esztendei tehát a termékenység korát jelentik; a jelzett ellentmondások a következő korszakban éreztetik hatásukat.

A REALIZMUS ÚTJÁN (1930–1938)

Azt az új szemléletet, mely nemcsak az irodalomban, hanem a szellemi élet szinte valamennyi területén a *Helikon*nal és a transzilvanizmussal szemben egy realista, a „romániaiság“ igényeihez alkalmazkodó tudatformát követel, szokás az új, immár Romániában felnőtt értelmiségi nemzedék jelentkezéséhez kapcsolni. A realizmus-igény első hangadói azonban a *Helikon* „belső ellenzékéhez“ tartozó írók voltak.

A
Helikon
belső
ellenzéke
– „*Vallani*
és
vállalni“

1929-ben robbantja ki Berde Mária a *Vallani és vállalni* vitát – ő még csak a történelmi regények dívatja ellen, a korvalóságához bátran nyúló, e valóságot vállaló s a valóság diktálta eszményeket valló irodalom nevében szólal föl. Tamási Áron vitacikke viszont már harsányabb elégedetlenségnek ad hangot. Az „arisztokratikusan, a valóság megvetésével“ művelt politika és irodalom ellen lázad, az „öregék“ ellen, akiknek gondolkodása az elmúlt monarchiát jelenti, s velük szemben a sajátosan erdélyi feladatokra ébredést követeli. Fellépése azonban a *Helikon*on belül hatástalan maradt, ahogy rövid életűnek bizonyult Berde és Tabéry ellenzéki kísérlete, az 1932-ben elindított, 1933-ban intézményesült EMÍR (Erdélyi Magyar Írói Rend) mozgalma, mely a „vallani és vállalni“ program jegyében a társadalmi regény fellendítője kívánt lenni, négy mű kiadása után azonban megbukott. (Tagjai voltak: Ber-

de Mária, Tabéry Géza, Olosz Lajos, Bárd Oszkár, Molter Károly és Szombati-Szabó István.)

Az új nemzedék első jelentős megnyilatkozása az *Erdélyi Fiatalok* folyóirat megindulása (1930). Szerkesztője László Dezső, „alapító“ főmunkatársai Bíró Sándor, Debreczeni László, Jancsó Béla. Hamarosan a főmunkatársak sorába lép Balázs Ferenc, Bányai László, Demeter János, Dsida Jenő, Jancsó Elemér, László József, Mikó Imre, Nagy József és Péterffy Jenő. Szellemi atyja — mint az *Erdélyi Fiatalok* alapítóinak utolsó ülés-jegyzőkönyvéből kiderül (1941) — Jancsó Béla, „aki a lap alapításának gondolatát felvetette, aki a lapért a legtöbb áldozatot hozta, és azért a legnagyobb szolgálatot végezte“ (idézi Mikó Imre). Ez a mozgalommá bontakozó csoportosulás már nem irodalmi célokat követ; az első kísérlet ez a romániai magyar szellemi élet irodalomközpontúságának felszámolására. *Társadalomtudatosítás* lebegett a szemük előtt. A magyar falukutató mozgalom, a szlovenszkói Sarló, a Gusti professzor elindította román szociológiai iskola hatását fogadják be elsősorban. A transzilvanizmusnak, mellyel vitában állanak, a korai változatát korántsem utasítják el: nép és értelmiségi testvér-szövetéségtől, kultúra és politika népi alapokra helyezésétől remélik a kisebbségi élet újjászületését, s a kisebbségi helyzet közjogi és szépirodalmi tükrözése helyett konkrét szociológiai módszerekkel elemzik-helyesbítik a romániai magyarságnak önmagáról alkotott képét. Jelentős eredménye e törekvésnek Mikó Imre könyve, *Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés* (1932). 1933 után azonban a mozgalom elapad: a világnézeti ellentétek élesedésével mind a baloldal, a munkásmozgalom s a *Korunk* felé tájékozódó résztvevők, mind a jobboldal kiválik belőle, s a folyóirat a maga transzilván középutas beállítottóságával visszahull a jelentéktelenségbe.

Az irodalmi életben a nemzedék az *Új arcvonaltól* antológiával jelentkezik. Ez sem egységes programú csoportosulás; elsősorban a szociális szemlélet, a hagyományos transzilvanizmussal szembe forduló magatartás adja nemzedéki ízét. Jancsó Elemér tanul-

*Erdélyi
Fiatalok*

*Új
arcvonal*

mánya hűen tükrözi a nemzedék elveit. Az erdélyiség, szögezi le a tanulmány, Erdély gazdasági és társadalmi adottságaiból fakad elsősorban, „misztifikálni ezt aényt felesleges és káros. Az étellel való kapcsolatot sürgeti: „A szenvedők és dolgozók erdélyisége távol áll attól a levegőben lógó, megközelíthetetlen erdélyi ideáltól.“ Ha különböző politikai színezettel is, de ezek az elvek valósulnak meg a nemzedék későbbi munkásságában: Grandpierre Emil *Rostája* a „hőskor“ alakjait már fanyar íróniával, a kisebbségi donkizotizmus vonásaival ábrázolja, Kovács György a realista falukép erdélyi megteremtői közé tartozik majd, Kovács Katona Jenő a marxista baloldali értelmiséget képviseli, Méliusz József a forradalmi avantgarde örökségét folytatja, Szemlér Ferenc a társadalmi elkötelezettség jegyében fordítja a *Helikon* kései szimbolizmusa, „tisza művészet“- eszménye ellen intellektuális líráját.

Az utolsó ütközet ebben a vitában 1937-ben zajlik, amikor Szemlér Ferenc *Jelszó és mítosz* című esszéje mintegy összefoglaló leszámolást indít a szerinte meghatározhatatlan transzilvanizmus ellen. Az irodalmi síkon megmaradó humánium-hirdetés javára írható, mondja, de mihelyst mítosz született belőle s a szellemi élet minden területét átfogni akaró ideológia, visszafogó erővé lett, a tisztánlátást akadályozó köddé. Kós Károly válasza, nyugodtan mondhatjuk, a helikoni transzilvanizmus sírbeszéde: kijelenti, hogy a hazaszeretet, lélek, szépség, vallás fogalmainak sem határozható meg a tárgyi tartalma, mégsem üres jelszavaik — akaratlanul beismerve, hogy a transzilvanizmust ő is fogalmilag meghatározhatatlan érzelmi általánosságnak tartja.

Erre az időpontra tehető a *Helikon* belső „elmeszesedésének“ a befejeződése. Intézményei változatlan ritmusban működnek tovább, de esztétikailag eszmeileg újat már csak rajta kívül szervezkedő táborok hoznak.

*Erdélyi
Enciklo-
pédia*

Ilyen szerveződés az Erdélyi Enciklopédia kiadó megalakulása. 1937-ben történt, hogy Böződi György társadalomrajza, a *Székely bánja* nem talált kiadó-

ra, s a könyvet végül tizenhét fiatal író összefogása segítette nyilvánosságához. Több volt ez nemzedéki csatározásnál; kiállást jelentett a *Székely bánja* mítoszromboló valóságképe, valóság-változtatást sürgető mondanivalója mellett, s tiltakozást a hazai könyvkiadás — elsősorban a Szépmíves Céh — immár teljesen „polgárosult“, üzleties kiadáspolitikája ellen. Böződi könyvének sikere, visszhangja pedig arra buzdította a művet (kiadó írócsoport néhány tagját, hogy függetlenítse magát — s a haladó könyvek sorsát — a korabeli polgári könyvkiadástól. Amint arról Kozma Dezső idevágó tanulmánya tudósít, Balogh Edgár és Szemlér Ferenc kezdeményezésére 1939 tavaszán munkához is lát a kiadói szövetkezet Előkészítő Bizottsága (tagjai: Balogh Edgár, Kovács Katona Jenő, Szemlér Ferenc és Szczei László), s nem sokkal később napvilágot lát (egyelőre előfizetések vagy a szerző előlegezte nyomdaköltség jóvoltából) az új, „író-szövetkezetnek“ szánt kiadó, az Erdélyi Enciklopédia kiadványsorozata: Balogh Edgár publicisztika- és riportgyűjteménye, az *Íratlan történelem*, Szemlér Ferenc önéletrajzi regénye, a *Más csillagon*, Szczei László *Korom és korona* című történelmi faluregénye, Vámszer Géza falurajza, a *Szakadát*, Kahána Mózes *Hat nap és a hetedik*, valamint Nagy István *Oltyánok unokái* című regényének első része. E művek félreérthetetlenül jelzik az Erdélyi Enciklopédia kettős kiadáspolitikai célját: a falusi és városi szegénység életének tényszerű vagy regényesített feltárását és a nemzetiségi uszítással szemben román és magyar dolgozók sorsközösségének hirdetését. E törekvések irányítják a kiadó további terveit is: a haladó fiatal írók mozgalmát tükröző levél- és cikkgyűjteményt, Nagy István *Özönvíz előtt* című színművét, Kovács Katona Jenő szilágysági szociográfiáját, Liviu Rebreanu *Lázadását* s Balogh Edgárnak Bem nemzeti-ségi politikájával foglalkozó könyvét készült kiadni — e terveknek azonban szárnyát szegte a kiadó megszűnése 1940-ben. Mint az erdélyi „valóságirodalom“ intézménye, a nép és a haladás ügyét elkötelezetten szolgáló irodalom szorgalmazója így is je-

lentős munkát végzett „a 30-as években kibontakozó széles antifasiszta egységfront szerves részeként.

*A Korunk
irodalmi
szerepe*

A Helikon-hegemónia megszűntével az új intézmények irodalmi jelentősége megnő, s köztük is elsősorban a *Korunké*. A folyóiratot még az előző periódusban, 1926-ban alapította Dienes László, irodalmi jelentőségre azonban csak a harmincas évek elején emelkedett. Ettől kezdve — már Gaál Gábor szerkesztésében — vállal a *Korunk* is mind nagyobb szerepet az irodalmi életben; a „világnézeti szemle” megtartja ugyan korábbi alcímét, de vannak időszakok, amikor joggal nevezhette volna magát irodalmi folyóiratnak is. A Helikon-hegemónia hanyatlásakor egyedül a *Korunk* képviselte a valóban szigorú, magas mértékű kritikát a romániai magyar irodalomban. Marxista világnézeti szempontjait nemegyszer elhomályosította a proletkultos elfogultság, s ez ártott is; a *Helikon* polgári humanistáit kezdetben inkább taszította, mint vonzotta a folyóirat polemikus élessége. A *Korunk* azonban ezen túlmenően korábban legszélesebb horizontjával hatott. Az európai — elsősorban a német — baloldal irodalmi, esztétikai eredményeinek a propagálásával, a Magyarországon cenzúraokokból ki nem adható művek megjelentetésével, a baloldali román irodalom fordításával és népszerűsítésével valóban azt a feladatot töltötte be, amelyet a *Helikon* apolitizmusa nem vállalt: a romániai magyar irodalom haladó szárnya elé európai és egyetemes nemzeti mértéket tudott állítani. Ez a hónapos szobában szerkesztett, sokszor csak Gaál Gábor szerkesztői zsonglőr-ügyességéből élő folyóirat volt 1930 után a konzervatívvá váló transzilvanizmus vidékiségének egyetlen ellenszere. Törvényszerűen vált az új nemzedék „realizmus”-elvének nemcsak befolyásolójává, hanem gyakran fórumává is; a *Helikon*ból kiszorult ellenzék (maga Tamási, valamint Kovács György, Szemlér) lelt itt otthonra.

S természetesen a proletárirodalom, a „tisztá osztályvonal” művészete is. Elsősorban Nagy István, Salamon Ernő neve fémjelzi a *Korunk* írói körének

eredményeit — de a további kutatás feladata a kisebb írók jelentőségét felmérni a romániai magyar irodalom balszárnyának megerősödésében.

A folyóirat, igaz, sohasem játszott olyan hegemon szerepet szellemi életünkben, mint fénykorában a *Helikon*, ehhez nem voltak meg az anyagi feltételei, nem tudott könyvkiadást teremteni. Mondott szerepével azonban így is vezető orgánuma lett annak a népfrontirodalomnak, mely törekvéseit a Vásárhelyi Találkozó (1937) megszervezésével tetőzte be.

Erről az oldalról, a kommunista mozgalom népfront-eszméjének oldaláról kap ösztönzést Balogh Edgár, amikor 1935-ben, az Ady-társaság nevében körlevélben szólítja fel a romániai magyar ifjúsági csoportokat egy közös, a romániai közélet legfontosabb kérdéseit megvitató ankét összehívására. E visszhangtalanul maradt kezdeményezésnek s vele együtt az egységfront ügyének új lendületet Tamási Áron cikksorozata (*Cselekvő erdélyi ifjúság*) ad 1936 áprilisában, a *Brassói Lapok*ban. Az együttes cselekvést hangsúlyozva a demokrácia érdekében, Tamási nyíltan meghirdeti a szocialista mozgalommal való együttműködés fontosságát, s cikkeivel sikerül is a haladó közvéleményt a találkozó — vagy amint utána általánosan nevezték: az „ifjúsági parlament” — eszméjének megnyerni.

Széles körű sajtókampány tárja a következő hónapokban a közvélemény elé a találkozó céljait, fontosságát, időszerűségét; a *Korunk* mellett elsősorban a polgári baloldal fórumai, a *Brassói Lapok* és a Ligeti Ernő szerkesztette kolozsvári *Független Újság* karolja fel a gondolatot. 1937 júniusában már megválasztják az előkészítő bizottságot, s ez év október 2-án Marosvásárhelyen össze is ülnek a romániai magyar ifjúság valamennyi csoportosulásának a képviselői.

A Vásárhelyi Találkozó tanácskozásainak elsőrendű fontossága volt, hogy egy olyan, az egyes csoportok világnézeti különbségeit áthidaló akcióprogram megfogalmazását alapozta meg, amely kimon-

A
Vásárhelyi
Találkozó

dotta: a romániai magyarság életének irányítása csakis a demokratizmus és a nemzeti követelmények szerint történhet; hogy a romániai magyarság felemelkedésének alapja a földműves- és munkástársadalom. A művelődési élet és a művészetek viszonylatában az értekezlet előadói és felszólalói hangsúlyozták a román és a magyar nép és kultúra közötti testvéri kapcsolatok erősítésének fontosságát, a nacionalizmus elleni harc, a demokratikus kultúraépítés jegyében. S Nagy István és Kacsó Sándor előadásai nyomán ennek a testvériség-eszmének a tartalmi is konkretizálódtak: Kacsó Sándor hangsúlyozta, hogy a román nép és a magyar nemzetiség viszonya csakis a társadalmi élet gyökeres demokratizálásának alapján képzelhető el, Nagy István pedig arról győzte meg az egybegyűlteket, hogy a nemzetközi munkásszolidaritás elve alapján álló román és magyar dolgozók mozgalmában valósult meg először eredményesen az a testvéri egyetértés, amelyről a korábbi polgári mozgalmak csak mint eszményi általánosságról tudtak szólni.

A Találkozó legnagyobb érdeme éppen az volt, hogy a szorosan nemzetiségi problémákon túllépve, azokat a romániai — és az egyetemes európai — haladás kérdéskörében tudta szemlélni, s megteremtette egy, a kor követelményeinek megfelelő népi egység feltételeit, a nemzetiségi és a haladó társadalmi igények szintézisét.

A FASIZMUS ÉS A VILÁGHÁBORÚ ÉVEI (1938-1944)

E periódus részleteit úgyszólván egyáltalán nem tisztázta még a szakkutatás. A királyi diktatúra a Vásárhelyi Találkozó erőit elnémítja, s a válságos helyzetben a frissen alakult egységet felbomlasztják a közös nevezőre még nem jutott világnézeti elmentések. (Ez lett a sorsa a magyarországi Márciusi Frontnak is.) A bécsi döntés után Dél-Erdély néhány magyar írója ismét intézmények és folyóirat

nélkül maradt; a szétszórt alkotóerők összefogásának egyetlen számottevő kísérlete a *Romániai Magyar Írók Antológiája* (1943) Vita Zsigmond összeállításában. A korábról ismert néhány név (Endre Károly, Kacsó Sándor, Kakassy Endre, Méliusz József, Olosz Lajos, Szemplér Ferenc) mellett azonban valamirevaló utánpótlást nem találunk benne; nemzedéki vagy világnézeti program nélkül az antológia az irodalmi élet újjászervezésének folytatás nélkül maradt kísérlete. Észak-Erdély írói a magyar irodalom rokon mozgalmában helyezkednek el; egy részüknél a jobbratolódás következik be (Nyíró), az „új realizmus“ képviselői a többi magyar antifasiszta erővel keresik és teremtik meg a kapcsolatot.

1942—44 között a népi írók mozgalmához közel álló fiatal írók a negyedévenként megjelenő *Termés* című antológiával jelentkeznek. Szerkesztői Asztalos István, Böződi György, Jékely Zoltán, Kiss Jenő és Szabédi László. A bécsi döntés utáni időszakban ez az orgánus egy demokratikus népi gondolat szószólója igyekezett lenni, abban az értelemben, ahogy azt Böződi György egyik tanulmánya kijelenti: „A népiség napjainkban már nem csupán lelki tartalom, hanem elsősorban szociális kérdés.“ Az antológia színvonalasan szerkesztett szépirodalom-rovatában Asztalos István, Böződi György, Horváth István művei képviselik elsősorban a falusi és városi népi élet valóságát kutató, vádoló-lázító realizmust; mellettük Horváth Imre, Jékely Zoltán, Szabédi László a humanista polgár szellemi ellenállását. Tanulmányíróinak szemléletén erősen érezhető Szabó Dezső és Németh László nép- és nemzetszemléletének a hatása, de közös és pozitív vonásuk, hogy egyértelműen elutasítanak minden faji misztikát, a történelem és az erdélyi népélet tapasztalatai alapján a Duna-medence népeinek sorsközösségét hirdetik, sürgetve nacionalizmustól mentes társadalmi-kulturális közeledésüket. Nagy István a „munkásírók“ csoportosulásának tevékeny képviselője, Balogh Edgár a Vásárhelyi Találkozó még összefogható erőit igyekszik átvezetni a magyar népfrontmozgalmába,

A Termés

a vidéki orgánummá degradálódott *Helikon* elszűr-
kül, mozgékonyabb íróit a budapesti újságírás és
irodalmi élet szippantja föl, az idősebb nemzedék
magányba szigetelődik. E néhány év körvonalainak
megrajzolása azonban irodalomtörténetünk még
megíratlan fejezete.

AZ IRODALOM ÉLETE

Sorsfordulatot hoz a romániai társadalom fejlődésében 1944 augusztus 23. Románia kilépése a hitleri szövetségből, bekapcsolódása a fasizmus elleni fegyveres harcba a demokratikus, antifasiszta erők győzelmét jelzi az ország életében; s az irodalomban is a humanista vagy éppenséggel forradalmi törekvések kibontakozását ígéri. Eredménnyé e folyamat természetesen csak később érik; 1944 őszén még csak a régi irodalmi intézmények működnek (változatlanul megjelenik például a *Pásztortűz*); új intézmények megszervezésére, az irodalmi élet demokratikus újraindulására igazából csak a következő esztendőben kerül sor.

A második világháborút lezáró 1945-ös év sok szempontból 1919-hez hasonló helyzetben, az újrakezdés, az újraindulás helyzetében találja a romániai magyar irodalmat. Az írók java részét szétszórta, frontra kergette, koncentrációs táborokba zárta, vidéki magányba száműzte a háború, a korábban létező sajtóorgánumok megszűntek. A *Korunkat* a Horthy-hatóságok már 1940-ben betiltották, a *Pásztortűz* és az *Erdélyi Helikon* megjelenésének a háború utolsó hónapjai vetnek véget. Ugyanilyen sorsra jutnak a két világháború közötti időszak politikai lapjai is.

Fontosabb azonban a lényeges különbség a két „újrakezdés“ között. A két világháború közötti időszak irodalmi élete saját hagyományt jelent már; az írók, akiket otthon, munkára készen talál a fegyverszünet, nem ismeretlen feladattal találják szemben magukat, hanem húszéves munkájuk folytatására kell vállalkozniuk. S ami még fontosabb: a háború vége egyben sorsdöntő politikai változást jelent az ország életében. A német fasizmus veresége s román és magyar kiszolgálóinak bukása után nemcsak a politikai életben, hanem, az irodalomban is azok az erők jutnak elsősorban szóhoz, ame-

*Szellemi
újjáépítés*

eket a háború alatt Dél-Erdélyben a román, illetőleg Észak-Erdélyben a magyar fasizmus elnémítani igyekezett: a kommunista és antifasiszta baloldal. Ennek köszönhető, hogy az irodalom kezdetől az ország demokratizálásának, a fasiszta maradványok fölszámolásának határozott programjával jelentkezik.

A könyvkiadás

E program szellemében hozzák létre a háború utáni első irodalmi intézményeket. A könyvkiadást az 1944-ben újrászervezett Munkás Athenaeum (1945-től Józsa Béla Athenaeum) vállalja magára, mely a könyvterjesztést és — mivel éppen a munkásság anyagi körülményei engedik meg legkevésbé a könyvvásárlást — a kölcsönkönyvtár-hálózatot is megszervezi. Az 1945-ben meginduló könyvkiadás első terméke a *Munkások és földművesek naptára*, rögtön utána egy József Attila-kötet *Döntsé a tőkét, ne siránkozz!* címmel, s Jordáky Lajos *Márciusi ifjúság* című tanulmánya. De a romániai magyar írók is itt kapnak nyilvánosságot: „Az 1946-os könyvnapokon már az Athenaeum-kiadványok között látjuk Kisbán Miklós *Bűvös* éjszakáját, Jékely Zoltán regényét, Asztalos István, Kós Károly, Méliusz József és Nagy István írásait. És ne feledkezzünk meg a legkeresettebb könyvről és szerzőjéről, Benedek Marcell *Az irodalmi műveltség könyvéről* sem“ — emlékezik vissza az Athenaeum első elnöke, Jordáky Lajos. Az első félévben 36 kiadvány az Athenaeum mérlege, nem egy 7500—10 000 példányban — rendkívüli siker a háború utáni gazdasági körülmények között.

Ugyanezt a feladatot, a demokratikus gondolatot hordozó irodalom tömegekhez juttatását végzi a Magyar Népi Szövetség Kiskönyvtára című sorozat Méliusz József szerkesztésében (1945—1947). Gergely Sándor *Vitézek és hősök* című elbeszélése, Méliusz József Budai Nagy Antal-poémája, az *Ének 1437-ről* jelzi e sorozat célját, irányulását.

A továbbélő Népfront

A fenti vázlatos szerzőlista is jelzi a korszak jellegét: a demokratikus irodalom megteremtését széles frontvonal vállalja, mintegy a korábbi népfrontpolitika, a Vásárhelyi Találkozó szellemében. E közös

cél fogja össze időlegesen az írókat: a transzilvanista Kós Károlyt, a helikonista Bánffy Miklóst éppúgy, mint a polgári humanista Benedek Marcellt, Jékely Zoltánt vagy a kommunista Nagy Istvánt, s a népiek balszárnyától induló Horváth Istvánt. Ez az egységfront-szellem jellemzi a korabeli sajtó első irodalomszervező kísérleteit is. A romániai magyar lapkiadás természetesen tömeglapokkal indul újra: 1944 őszén jelenik meg a kolozsvári *Világosság* és a brassói *Népi Egység*, 1945-ben a *Falvak Népe*. Különösen a *Világosság* volt a kolozsvári írók első műhelye (irodalmi rovatát Jékely Zoltán szerkesztette); itt jelenik meg Asztalos István *Író a hadak útján* című emlékirata, itt jelentkeznek újra a költők (Bartalis, Horváth Imre, Horváth István, Szemplér), itt bontakozik ki a demokratikus írói arcvonal közírása.

1946 júniusától pedig megindul az *Utunk*, a háborúból hazatért Gaál Gábor szerkesztésében. A korábbi lapok, politikai orgánumok lévén, csak szerény helyet szoríthattak a szépirodalomnak, s az így közölt anyag is többségében időszerű politikai célokhoz igazodik. Az *Utunk* immár kifejezetten szépirodalmi lap (egyelőre kéthetenként jelenik meg), bár Gaál Gábor a lapszerkesztésben megőrizzé valamit a régi *Korunk* sokféle pillantó érdeklődéséből; a kimondottan szépirodalmi művek mellett a lapnak körülbelül egyharmadát a külpolitikai, világ gazdasági cikkek, a hazai közélet kérdéseivel foglalkozó publicisztikai írások, mozgósító riportok töltik meg.

Az *Utunk* körül valóságos szervezett írócsoport tömörül; ennek dokumentuma a 2. és 3. számban közölt széles körű ankét, mely huszonhat író nyilatkozatát tartalmazza az irodalom legfontosabb közügyi feladatairól. Ezek között első helyen a nemzeti ellentétek, a nacionalizmus elleni harc áll, a háborús években a nemzetiségi uszítás által ütött sebet mielőbb begyógyítandó. Már a második számban Kacsó Sándor cikke (*Új nemzeti szellem!*) hirdeti meg, hogy „a népek közötti együttélés új formájának műhelyévé lett a történelem“, hangsúlyoz-

*Az Utunk
indulása*

*Az
együttélés
műhelye*

va a romániai magyarság saját hagyományainak őrzését mint a demokratikus átalakuláshoz való önálló hozzájárulás zálogát. Balogh Edgár „az együttélés tudományá”-ról cikkezik, ugyanakkor a lap a kortárs román irodalom fordításával és kritikai ismertetésével, a román írókat megszólaltató interjúkkal szolgálja a közvetlenül irodalmi kapcsolatok kiépítését. Az elkövetkező években ennek intézményes kifejezése lesz a kezdetben nemzetiségi alapon szervezett Romániai Magyar Írók Szövetségének csatlakozása a Romániai Írók Szövetségéhez (1949); az olyan rendezvények, mint az 1953-ban tartott bukaresti Igaz Szó-est vagy az 1949-es országos Petőfi-ünnepségek, melyekhez hasonlókra 1969-ben az újabb Petőfi- és az Ady-évforduló szolgálat alkalmat.

*Vita
a polgári
írókkal*

Az *Utunk* 1947-től elsősorban a szocialista irodalom műhelye, s ilyenformán a polgári irodalommal folytatott egyre erősödő polémia arénája is; a stílusdemokratizmusnak, a tömegirodalomnak az adott helyzetben jogos igénye olykor egyoldalú ítéletekhez vezet, ami ellen elsősorban a „polgáriak” emelnek szót. „Irodalom- és művelődési politikánk célja nem lehet az, hogy ... irodalmunkat egy már elért kulturális fokról leszállítsuk — hanem hogy a tömegeket minden erőnkkel igyekezzünk erre a fokra minél előbb fölemelni“ — írja 1946-ban az *Utunk*-ban Benedek Marcell. 1948-tól azonban — mint valamennyi népi demokrácia irodalmában — az irodalmi pártosság igazával együtt a proletkult és az esztétikai dogmatizmus merev tételei is felbukkanak : a realizmus nevében individualizmusnak számít a művészi egyéniség minden szokatlanabb megnyilatkozása, s a kritika nem kis naivitással az irodalmi „termelés” minőségét is tervszerűen fejleszhetőnek véli. „Ugyanúgy, ahogyan a testi dolgozók arra törekszenek, hogy növeljék az anyagi javak termelését, a szellemi munkásoknak is kötelessége elsajátítani a marxista—leninista ideológiát, amely lehetővé teszi számukra, hogy *minőségileg egyre kiválóbb műveket alkossanak*“ — olvassuk például *Az alkotóművész feladata a népi demokráciában* című

cikkben (1948). A kritika a költőnek már nemcsak a nyugatos vagy nyugati írók hatását veti a szemére, hanem az Ady-reminiszcenciák is a polgári jelleg tüneteinek számítanak. Az 1949 márciusában tartott írószövetségi konferencia (Dumitru Micu tanulmányának megállapítása szerint) oly egyértelműen proletkultos irányt szab az irodalmi életnek, hogy ennek visszahatásaiként a romániai írók 1951 januárjában összehívott közgyűlése kifejezett támadást indít (sajnos, nagyobb részt verbálisan) a proletkult ellen. A dogmatikus-szektás szemlélet a román irodalmi életben jó néhány éven át érezteti hatását; Bacovia nevét le sem írja az irodalmi sajtó; Arghezi lírája „a polgári kultúra bomlástermékei“ közé utasíttatik Blaga „szellemi ragály“-ával együtt, s ezekre az évekre esik Maria Banuş „intimizmusának“ vagy Boureanu „formalizmusának“ a kritikai „leleplezése“ is.

Ez a türelmetlenség természetesen sok szempontból fékezi vagy egyoldalúvá teszi az irodalmi fejlődést, ám a korszak teljes sajtó- és kultúrtörténeti felmérése adhat csak feleletet arra a kérdésre, hogy „türelmesebben“ lehet-e forradalmasító irányokat győzelemre vinni. Ha az akkor dolgozó nemzedék emlékezéseit olvassuk, a korabeli irodalmi sajtó anyagát nézzük, a korszak munkaláza, új irodalmat szorgalmazó lendülete legfeljebb a századelő avantgarde pezsgéséhez mérhető — a személyes alkotókedvet egyelőre nem csökkentik a proletkultos túlkapások, hanem éppen ösztönzi a korszak eszméjével való találkozás. Ennek a szakasznak jellemző termékei Asztalos István, Kovács György, Nagy István regényei, a *Szél fúvatlan nem indul*, a *Foggal és körömmel*, *A legmagasabb hőfokon*, Kurkó Gyárfás önéletrajzi műve, a *Nehéz kenyér* (1949), Horváth Imre, Horváth István, Szabédi László programversei.

Az írói-alkotói munka társadalmi megbízatásként értelmezése (s ami ezzel jár: társadalmi megbecsülése), a „fogj bátran tollat!“ tehetség-felfedező biztatása egy csapásra új író- és költőnemzedéket sorakoztat a korszak „érettjei“ mellé; közéleti hév és

művészi kifejezésmód tekintetében is őket követik. Bajor Andor, Bodor Pál, Fodor Sándor, Huszár Sándor, Majtényi Erik, Sütő András, Szász János, Székely János korai művei tehetséget bizonyítanak inkább, mint írói önállóságot; saját témáikat, mondanivalóikat s ezzel együtt műfajjá, stílussá érett látásukat jóval később alakítják csak ki. (Ez alól legfeljebb Bajor Andor, műfajának kezdetétől egyedi s egyéni művelője, és a „nyugatos“ formakultúrához a proletkult idején is ragaszkodó Székely János kivétel.)

Intézmények szerepe

A „hőskor“ utáni idők javára elsősorban az írható, hogy az irodalmi intézmények száma és ereje megnő; (megalakul a Romániai Írók Szövetsége, melyhez, a Romániai Magyar Írók Szövetsége is csatlakozik; a Kolozsváron 1950-ben indult *Irodalmi Almanach* megszűnése után 1953-ban Marosvásárhelyen *Igaz Szó* címmel indul havi folyóirat, s a magyar nyelvű napilapok irodalmi melléklete is fórumot jelent az írók számára. A könyvkiadás állami vállalat hatáskörébe kerül, melynek Bukarestben és Kolozsváron, egy ideig Marosvásárhelyen is létesül fiókszerkesztősége; a könyvkiadás mennyiségi növekedése már nemcsak az azonnali hatású művek megjelentetését teszi lehetővé, hanem a hazai írók mellett a magyar klasszikusok is sorozatszerűen kerülnek a könyvesboltokba. A könyvkiadás megszervezését az irodalmi kiadó vezető pozícióiban olyan írók és közéleti emberek vállalják, (mint Szemlér Ferenc, Méliusz József, Kacsó Sándor, Földes László, Domokos Géza, Bodor Pál; Tóth Samu két-évtizedes munkássága nyomán a kolozsvári technikai részleg a könyvművészet műhelyévé nő. Ugyanabban az időben megfigyelhető azonban a dogmatikus irodalomszemlélet erősbödése is; a realizmus elvei normatív módon érvényesülnek kritikában és irodalompolitikában; recept-módszerrel próbálják tisztázni, hogy milyen eszközökkel tükrözheti az író az általánost, milyenekkel az egyedit; a viták központjában olyan terméketlen kérdések állanak, hogy vajon statisztikai átlag-e a típus vagy sem, s hogy milyen műfajokban kötelező a konfliktus. Ez az

Dogmatikus irodalomszemlélet

Az Erdélyi Helikon 1927-es marosvécsi találkozójának résztvevői.

*Fent:
Áprily Lajos,
Kós Károly,
Nyirő József
második álló
sorban:
Gyallay Domokos,
Molter Károly,
Bartalis János,
Kuncz Aladár,
Kádár Imre,
Tabéry Géza,
Reményik Sándor,
Hunyady Sándor,
Szentimrei Jenő,
Ligeti Ernő*

*ülő sorban:
Makkai Sándor,
Berde Mária,
Gulácsy Irén,
Kemény János,
Szabó Mária,
Bánffy Miklós,
Olosz Lajos
földön ülnek:
Kacsó Sándor,
Finta Zoltán,
Kovács László,
Tamási Áron*

A Korunk első és a Helikon 1929 októberi száma

A Korunk román száma

*A Korunk munkatársainak egy csoportja, a harmincas években:
Méliusz József,
Gaál Gábor,
Szilágyi András,
Korvin Sándor*

*A Termés
szerkesztői és
munkatársai.*

*Álló sor:
Kiss Jenő,
Derzsi Sándor,
Sz. Jakab Jenő,
Hegyi Endre;
ülő sor:
Szabédi László,
Jékely Zoltán,
Asztalos István
Varró Dezső*

*Könyvnap
1943-ban:
Nagy István,
Veres Péter,
Asztalos István,
Sinka István,
Erdei Ferenc*

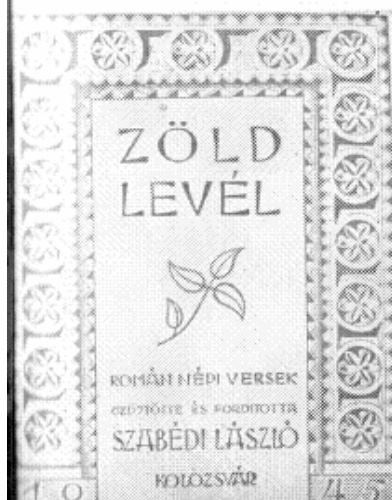
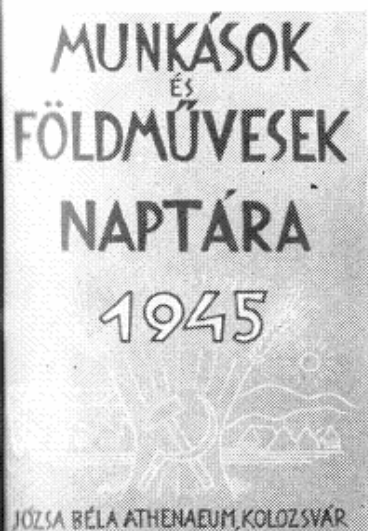

*Kolozsvári
könyvsátor
1943-ban:
Kiss Jenő,
Szabédi László,
Jékely Zoltán,
Jancsó Adrienne,
Veres Péter*

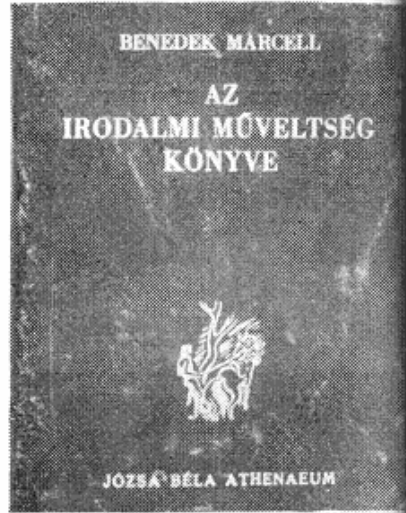
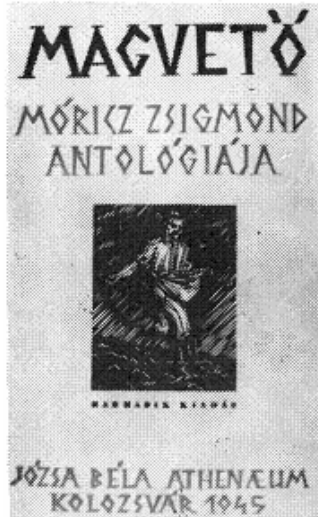
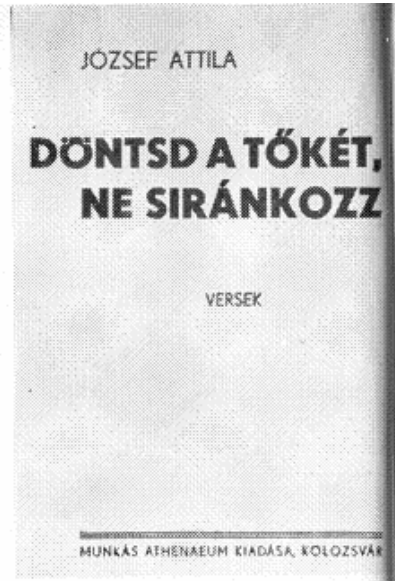
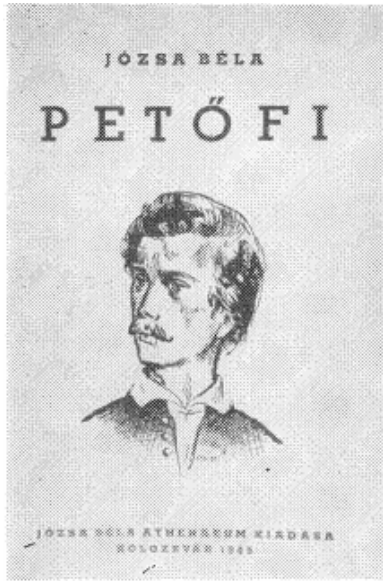

Az első kolozsvári könyvnap a felszabadulás után, 1945-ben. Az asztalnál jobb felől Nagy István, a Józsa Béla Athenaeum Könyvkereskedés bejáratánál Szentimrei Jenő

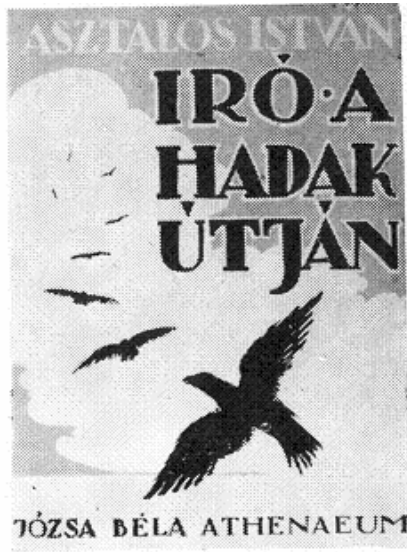
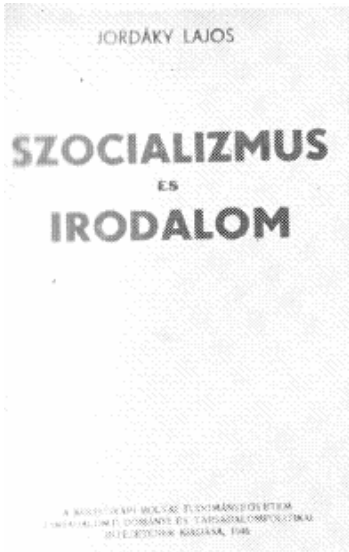
A Józsa Béla Athenaeum kiadványaiból

A Józsa Béla
Athenaeum
kiadványaiból

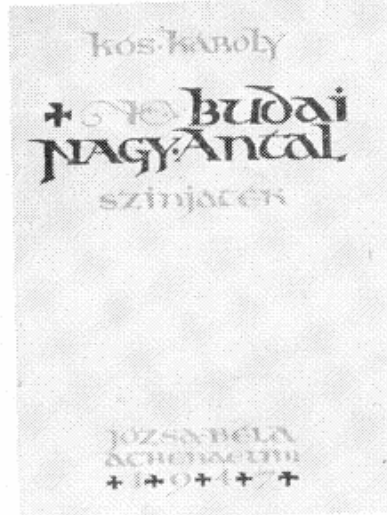
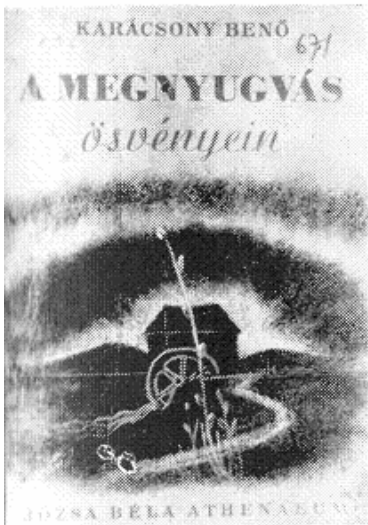

Marosvásár-
helyi könyvnap
1945-ben:
Szentimrei
Jenő (1)
Kacsó
Sándor (2),
Antalfy
Endre (3),
Molter
Károly (4),
Pittner
Olivér (7),
Nagy
István (8),
Szabédi
László (12),
Jordáky
Lajos (15)

A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem egyik kiadványa

A Józsa Béla Athenaeum kiadványai

*Könyvnap Kolozsváron, 1946.
Szabédi László (1), Jékely Zoltán (3), Illyés Gyula (4), Nagy István (6)*

Megindul az aracsereforgalom a Szovjetunió és Románia között

Északkeletről hozták az eladandó árucikkek felvásárlását

Br. Kádár, miniszter elnök, a román kormányzatot értesítette az aracsereforgalom megindulásáról. A román kormányzatnak a szovjet kormányzat felé kell fordítania a megvásárolt árucikkek feladását. A szovjet kormányzat a román kormányzat felé fogja fordítani a megvásárolt árucikkek feladását. A szovjet kormányzat a román kormányzat felé fogja fordítani a megvásárolt árucikkek feladását.

Megalakult Kolozsváron a Romániai Magyar Írók Szövetsége

Észak Magyarországi Írók Szövetsége felépítését követően alakult meg

Északkeletről hozták az eladandó árucikkek felvásárlását. A román kormányzat a szovjet kormányzat felé fogja fordítani a megvásárolt árucikkek feladását. A szovjet kormányzat a román kormányzat felé fogja fordítani a megvásárolt árucikkek feladását.

... a román kormányzat a szovjet kormányzat felé fogja fordítani a megvásárolt árucikkek feladását.

Földművelés és erdőgazdálkodás

A földművelés és erdőgazdálkodás területén a magyar kormányzat a szovjet kormányzat felé fogja fordítani a megvásárolt árucikkek feladását.

A Vízrajz feladatok száma

A vízrajz feladatok száma a magyar kormányzat a szovjet kormányzat felé fogja fordítani a megvásárolt árucikkek feladását.

Minden drágább a szakszervezetek

Minden drágább a szakszervezetek a magyar kormányzat a szovjet kormányzat felé fogja fordítani a megvásárolt árucikkek feladását.

A pénzügyigazgatóság hirdetménye a fizetések folyósításánál szükséges okmányokról

A pénzügyigazgatóság a fizetések folyósításánál szükséges okmányokról. A fizetések folyósításánál szükséges okmányokról. A fizetések folyósításánál szükséges okmányokról.

A fizetések folyósításánál szükséges okmányokról. A fizetések folyósításánál szükséges okmányokról.

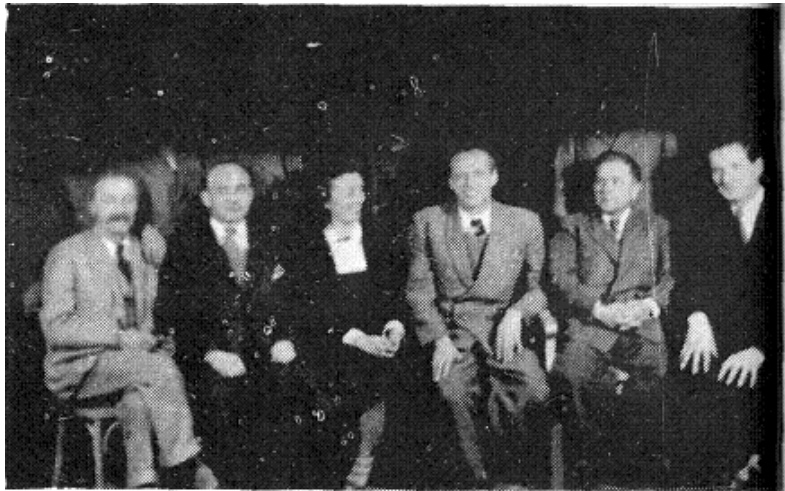
REN MATYAS FIA Kereskedelmi áruszállítást "EXPRESS" módjában végzi. Tel: 210-111.

ERDÉLYI SZIKRA A Kommunista Pártja Észak-erdélyi Társaságának kiadványa. 1. ÉVF. I. SZÁM. ARA I. PENGŐ. Pártlapunk feladatai. Világ proletárai egyesüljétek.

Megalakult Kolozsváron a Romániai Magyar Írók Szövetsége (Világosság, 1945. május 11.)

A Kommunista Romániai Pártja kolozsvári magyar nyelvű napilapja

A Magyar
Népi Szövetség
parlamenti
képviselőinek
egy csoportja,
köztük Kós
Károly (1),
Kurkó
Gyárfás (2),
Kacsó
Sándor (4)

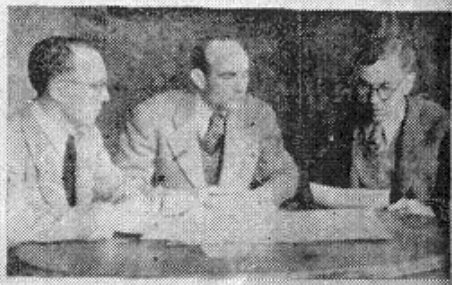

Képes Újság

1. évfolyam 2. szám
1945 május 17.
FŐSZERKESZTŐ: NAGY ISTVÁN

A Magyar Népi Szövetség országos kongresszusa

A Honfoglaló Magyar Népi Szövetség huszonegyedik országos kongresszusa kezdetét vette a Magyar Népi Szövetség országos központjában, a Budapesti Állami Színházban. A kongresszuson jelen vannak a szövetség minden területéről származó képviselői és az ország minden részéről megválasztott delegáltak. A kongresszus célja az országos politikai és gazdasági helyzet megbeszélése, a szövetség működésének értékelése és az ország jövője érdekében szükséges intézkedések megvitatása. A kongresszus első napján a delegáltak a szövetség ügyrendjéről és a kongresszus feladatairól szavaztak. A második napján a szövetség közgyűlésének feladatokról és a központi bizottság felállításáról tárgyaltak. A harmadik napján a szövetség politikai és gazdasági programját foglalta össze a kongresszus. A kongresszus első napján a delegáltak a szövetség ügyrendjéről és a kongresszus feladatairól szavaztak. A második napján a szövetség közgyűlésének feladatokról és a központi bizottság felállításáról tárgyaltak. A harmadik napján a szövetség politikai és gazdasági programját foglalta össze a kongresszus.

A Magyar Népi Szövetség országos kongresszusa egyik ülésén a központi bizottság tagjai: Kacsó Sándor (balra), Kurkó Gyárfás (középen) és Kós Károly (jobbra). (Nagy István fényképe)

A kongresszus országos központjában a konferenciánál két államtitár: Kós Károly (balra) és Kacsó Sándor (jobbra). (Nagy István fényképe)

A kongresszus első napján a delegáltak a szövetség ügyrendjéről és a kongresszus feladatairól szavaztak. A második napján a szövetség közgyűlésének feladatokról és a központi bizottság felállításáról tárgyaltak. A harmadik napján a szövetség politikai és gazdasági programját foglalta össze a kongresszus.

A kongresszus országos központjában a konferenciánál két államtitár: Kós Károly (balra) és Kacsó Sándor (jobbra). (Nagy István fényképe)

A Nagy István
szerkesztette
Képes Újság
második száma
(1945. máj. 17.)

esztétika az író egyfajta tanítványnak tekintette; az alkotási kérdések megoldását nem az írói gyakorlatra bízta, de eretnységnek tekintett minden eltérést az elméletben leszögezett alkotói elvektől. Az irányelvek mechanikus alkalmazása is jellemzi a korszakot: az intimizmus, a kritikai apologetizmus ellen az irodalmi sajtó akkor is hadjáratot indít, ha ezek a jelenségek a kor hazai magyar irodalmában csak periférikusan vannak jelen. A dogmatikus türelmetlenség Gaál Gábort sem kíméli: hamis érvekkel „leleplezik“ irodalmi tevékenységét is, s ez a rágalomhadjárat hozzájárul betegségé elhatalmasodásához, majd korai halálához. A realista valóság-tükrözés igénye így sokban formálissá válik, s mert a valóság sokrétű ábrázolása mindig írói felfedezés is, az ezzel járó formai újítások vagy csak különös-ségek antirealista beütésnek számítanak.

A korszak írói gyakorlatában felfedezhetjük azonban az átvezető, az egészséges megújhodást ígérő jegyeket is. A normatív realizmus, merevsége mellett, ébren tartja a valóság iránti érdeklődést, s az ötvenes évek elején induló új írónemzedéknek arra kell rádöbbsennie, hogy minél következetesebben vállalja a realista esztétika elvét, annál élesebben kerül szembe a kor szűkkeblű realizmus-elméletével. Olyan művek, mint Szabó Gyula *Gondos atyafisága*, a kezdeti lelkes fogadtatás után éppen azért kerülnek a dogmatikus kritika támadásainak kereszttüzébe, mert „túl realisták“ mind érzelemábrázolásban, mind a társadalmi problémák jelzésében, s mert ott keresték az emberi-közéleti konfliktusokat, ahol azok valóban voltak, nem ahol az esztétikai napiparancsok szerint keresniük kellett volna.

A másik ütközőpontja a kor irodalomszemléletének a hagyományokhoz, elsősorban az avantgarde áramlatokhoz való viszony. Valamennyi korábbi irodalmi törekvés közül az avantgarde-ot tekintette a nagy realista fölfogás leginkább a polgári kultúra bomlástermékének; természetesnek kell tartanunk, hogy a második író- és költőnemzedék ellenzékiége ezek felé fordul a megmerevedettnek érzett realizmus felfrissítése érdekében. Ez a törekvés sem előz-

*A meg-
újhodás
jelei*

ménytelen persze; kibontakozását segíti az idősebb költőnemzedék avantgarde hagyományokat megőrző képviselőinek (Bartalis János, Méliusz József) példája. A szabad vers jogosságától kezdve az expresszionizmus kozmikus képalkotásának elfogadtatásáig esztétikai kérdésekről folynak az ötvenes évek elejének és derekának polémiái, e vitákban azonban a dogmatizmus és egy újfajta, az író szerepét más-képpen látó elkötelezettség — a távolabbi célt a valósággal összetévesztő deklaratívizmus és az eszményeket a hétköznapoktól el nem választó szemlélet — szembenállása fejeződik ki. Ahogy egy évtizeddel később, de visszamenő érvennyel, az ötvenes évek közepén jelentkezett fiatal írókra is jellemzően, vallotta Farkas Árpád az *Igaz Szó* ankétján: „Önkéntes, belső kényszerből fakadó cselekvés, használni akarás — azt hiszem, ez a mi elkötelezettségünk. A lekötelezettség gerincsorvasztó, meddő, passzív állapot, a pincér mosolya buksza-elővéltkor, zordsága zárás után.“

Új tehetségek indulásának, régiek megújulásának, kibontakozásának kedvező légköre látszik megte-remtődni az ötvenes évek második felében. Nemcsak a romániai magyar irodalomra, hanem az egész ország, mi több, egész Kelet-Európa irodalmi-művészeti életére kiható jelenségről van szó. Több éves hallgatás után ekkor jelentkezett újra a század legnagyobb román költője, Tudor Arghezi, s egy új irodalmi rajzás hírnöke a tragikus sorsú Nicolae Labiş. Magyarországon ugyancsak 1954 után tér vissza az irodalmi életbe Németh László, s az akkori fiatalok legtehetségesebbjei, így Juhász Ferenc, Nagy László lírája szintén ezekben az években válik korszakos jelentőségűvé. Idősebbek és fiatalok egymásra találásának jegyében következik be európai kihatású fellendülés a szovjet irodalomban is. Ilja Ehrenburg, Borisz Paszternák, Alekszandr Tvardovszkij neve és epikus, lírai vagy szerkesztői műve nem választható el Jevtusenko, Voznyeszenskij, Vinokurov költői forradalmától; Solohov egykor úttörő prózája ugyancsak a megújulás jegyeit mutatja (*Emberi sors*, 1957). A népi demokratikus or-

szágok irodalmában, például a lengyel, a cseh és szlovák irodalomban, hasonló jelenségek figyelhetők meg.

Ez a légkörváltozás természetesen együtt jár az intézményes keretek módosulásával, bővülésével is. A romániai magyar irodalom újra kezdi fölfedezni a maga számára Gaál Gábor két világháború közötti páratlan örökségét, azt a komplexitást, amelyet marxista szemléletű társadalomtudományi-irodalmi folyóirata jelentett. E hagyomány tudatosításával, de az új körülményekhez, lehetőségekhez igazodva, Gáll Ernő és Balogh Edgár szerkesztésében 1957-ben újraindul a *Korunk*; irodalmi vonatkozásban első-sorban (kritikai tanulmányanyagával és a fiatal líra, majd a dráma felkarolásával, ösztönző közléseivel segíti a kibontakozást. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* címmel megjelenik a romániai magyar nyelvészet és irodalomtörténetírás akadémiai folyóirata (évenként egy, majd két kötetben), s ugyanebben az évben az ifjúság is két igen jelentős lapot kap, amelyek a romániai magyar irodalom jövőjének alakításában — az ifjú írók és olvasók nevelésében — játszanak szerepet: az Asztalos István szerkesztette gyermeklap, a *Napsugár*, kifejezetten irodalmi jellegű, s az ifjúsági szervezet hetilapjaként Domokos Géza szerkesztésében megjelenő *Ifjúmunkás* szintén feladatának tekinti a fiatalok irodalmával való foglalkozást, a pályakezdők támogatását. 1957—58-ban az *Utunk* színvonala is emelkedik (főszerkesztője ekkor Földes László); itt jelennek meg Asztalos István legjobb új novellái, Bajor Andor gondolatébresztő satírái, Huszár Sándor emberi melegségtől áthatott, az új világ új erkölcsét életszerűen példázó elbeszélései; a novellista Szabó Gyula, a karcolatokkal hangját-tehetségét próbáló Bálint Tibor ugyanúgy helyet kap ezekben az években az *Utunk* hasábjain, mint az újra megszólalt panteista költő, Bartalis János, a másodvirágzását élő Horváth István, a lírikus egyéniségére most rá-találó Kányádi Sándor, a prózában, versben újat hozó Páskándi Géza, a legfiatalabb költőnemzedék

harcos képviselője, Lászlóffy Aladár s a népi hangvételt oldottabban folytató Páll Lajos.

„Nézzünk
hát
szembe!”

A szépirodalmi anyag feltűnő javulása mellett különösen figyelemre méltó a két világháború közötti romániai magyar irodalom újraértékelését célzó cikksorozat. Az *Igaz Szó* kezdeményezésére is hivatkozva (amely a két háború közötti folyóiratok örökségét emlékezésekben eleveníti fel), Méliusz József vihart kavaró cikket ír *Közel-múltunk irodalma* címmel, és ebben éppen a jelen irodalom szempontjából nevezi elodázhatatlannak a közvetlen irodalomtörténeti hagyomány felmérését: „Mindenekelőtt a marxista—leninista irodalomtudomány és esztétika lenne hivatott a mai műveket irodalmunk egészéhez mérni. De ehhez felszínre kell hoznunk mindazokat a tényleges értékeket, amelyekkel ténylegesen rendelkezünk, és amelyek elsikkadtak.“ Méliusz itt többek között Kuncz Aladár, Markovits Rodion, Kisbán (Bánffy) Miklós, Karácsony Benő, Balázs Ferenc, Hunyadi Sándor, Dsida Jenő, Reményik Sándor, Daday Loránd, Áprily Lajos, Ligeti Ernő, a publicista Spectator műveit említi (a *Korunk* valóságirodalmának teljesebb felmérése mellett), sőt leszögezi, hogy „ezen túl el kell jutnunk az 1919 előtti hagyományok összképéhez is“. Méliusz cikke s az említett életművek körül a vélemények hevesen csapnak össze, a szélsőségesen dogmatikus visszautasítás után azonban elemzési kísérletek következnek, váltakozó színvonalon. Nagy István Bánffy trilógiájáról három folytatásban kifejtett véleménye nyitja a sort, amelyre később Marosi Péter válaszol, rámutatva, „milyen nagy károkat okoz az irodalmi művek szűk látókörű elemzése“; sorra kerül Karácsony Benő, Reményik Sándor, Salamon Ernő, Dsida Jenő (Dsida kapcsán az ellentétes nézetek már 1956 őszén megütköznek az *Utunkban*: Panek Zoltán Dsidát ébresztő cikkére Szilágyi András *Tévedtünk volna?* címmel válaszol, a viszontválaszokat Szöcs István és Páskándi Géza írja alá, majd Szentimrei Jenő zárja a vitát); Csehi Gyula irodalmunk baloldali forrásvidékét, Jancsó Elemér az Ady-hatást kutatja. A két

világháború közötti örökség átértékelése, lényegében megnyugtató következtetések nélkül, 1958-ban félbeszakad, s majd csak a hatvanas években indul meg újra, jórészt az Irodalmi Könyvkiadó *Romániai Magyar Írók* című sorozatának köszönhetően, illetve egyes előszó-tanulmányokban, az irodalmi köztudatban azonban a „nézzünk hát szembe“ problematikája nem múlik el nyomtalanul. A távolabbi múltat tudatosítják majd a sorozatszerűen megjelentetett régi erdélyi emlékiratok és naplók a hatvanas évek végétől. (Kemény Zsigmond újonnan felfedezett naplóját még különálló kiadványként rendezi sajtó alá Benkő Samu 1966-ban, de ugyanebben az évben, szintén az ő gondozásában, Bölöni Farkas Sándor útirajzával már megindul a rangos „fehér sorozat“, ezt követik Borsos Tamás, Wass Pál és más napló- meg emlékirók munkái.) A művelődéstörténet kiadói felkarolásával párhuzamosan a folklórkiadványok szerepe is megnő; a színvonalas reprodukálás, a hasznos antológiák mellett mind nagyobb szerepet játszik az önálló gyűjtés, kutatás közzététele: a *Balladák könyve* (Kallós Zoltán gyűjtése) és a *Haja, haja virágom* című virágének-kötet (Szabó T. Attila gondozásában) lesz a legvisszhangosabb eredmény e téren.

Ez a sokszínű hagyománytudatosítás, a haladó nemzeti értékek fokozódó megbecsülése nem választható el a román irodalmi (és tudományos) élet gazdagodásától. Különösen a hatvanas években indul meg nagy léptekkel a XIX. század végi és a XX. századi, egyszerűen a modern román irodalom marxista átértékelése, az ötvenes évek értelmezésében, elhallgatásaiban megnyilvánuló torzulások revíziója, olyan ellentmondásos, de súlyos esztétikai értékeket teremtő életpályák korszerű felmérése, mint például a kritikus Titu Maiorescué, Eugen Lovinescué vagy a költő Lucian Blagáé. A század első évtizedeinek avantgarde irányzatairól, kiemelkedő egyéniségeiről (Macedonski, Bacovia, Ion Barbu, Urmuz), a mozgalmi avantgarde jelentőségéről (így például Geo Bogza, Miron Radu Paraschivescu, Zaharia Stancu pályakezdéséről) hasonlóképpen árnyaltabbá válik a

kép. A provinciális-dogmatikus szemléleten való túl-
emelkedést ugyancsak segítette a világirodalomra
nyíló ablak: 1961-ben Bukarestben megindult a ro-
mán világirodalmi folyóirat, a *Secolul 20*, 1963-ban
pedig az Írószövetség országos értekezletet rendez a
nyugati irodalomról, amelyet a neves román esztéta,
Tudor Vianu európai látóköri okfejtése ural. 1965-
től, a Horizont-könyvek révén, a romániai magyar
olvasó számára közvetlenebbül is elérhetővé válik a
kortárs világirodalom. (Néhány évvel később, 1969-
től sajátos (művelődési feladatok, hiányok betöltésére
vállalkozik a szintén népszerű Téka-sorozat, Ariszto-
telésztől a Curie család tudományos munkásságának
bemutatásáig, a középkori „kóbor poéták“ vallomá-
sától Nagy Kálmán modern Kalevala-fordításáig
bontva ki a közérdeklődésre számot tartó témákat.)

*Az első
Forrás-
nemzedék*

Ebben az alkotó marxizmus erősödésével megvál-
tozott légkörben indul meg s vezet sikerre egy új
kiadói vállalkozás: a Forrás. A Forrás-sorozat sür-
gető szükséglet felismeréseként született: ahogy köz-
vetlenül a felszabadulás után, pontosabban a negy-
venes évek végén, az ötvenesek elején nagy szám-
mal jelentkeztek a romániai magyar irodalomban a
fiatalok, most egy évtizeddel később, tehetségesnek
ígérkező költők, prózairók még népesebb csapata kér
bebocsáttatást. Az el-elakadó folyóiratközlések elle-
nére néhányan már évek óta kialakult egyéniségnek
számítanak (Bálint Tibor, Veress Zoltán, Lászlóffy
Aladár), amikor az Irodalmi Könyvkiadó — a román
Luceafáru-könyvek mintájára, szellemi társukként
— fórumot teremt az elsőkönyves írók számára. A
Forrás így különböző korú írókat, költőket szervez
nemzedékké. Az első kötetek, illetve füzetek megje-
lenése eseménynek számít: Veress Zoltán sorozat-
nyitó novelláskötetét (1961) lényegében egyetlen év
alatt Lászlóffy Aladár, Szilágyi Domokos versei, Bá-
lint Tibor karcolatai követik — s a Forrás ezzel
irodalmi rangot kap. Két-három esztendő múlva az
egyes kötetek színvonala hullámszóvá válik — bár
egy-egy kiemelkedő első könyv most is ösztönzőleg
hat irodalmunk egészére; és valójában ebben van a
Forrás irodalomtörténeti szerepe: nemcsak hozzáse-

gített néhány kiváló tehetséget a megjelenéshez, s felhívta az olvasó figyelmét, hogy egy új korszellem kifejezésként, a megnövekedett lehetőségek valóra váltásával valami új van készülőben a romániai magyar irodalomban is, hanem ösztönzőleg hatott az előző nemzedékre s a még idősebbekre is, nem egy, még megújulásra képes író t ébresztett rá megrekedtségére.

A romániai magyar irodalom megújulásának folyamata nem egyenletesen ment végbe, erről tanúskodnak az irodalmi folyóiratok évfolyamai, mondhatni 1968-ig. A lírában változatlanul viták közepette mindinkább uralkodóvá válik egy korszerűbb. a műfaj törvényeit s a XX. század közepi feltételeket, a gondolatiság igényét érvényesíteni igyekvő hang, a lapok próza-oldalain viszont még mindig a szabványriport uralkodik s az elbeszélések egy részét is a riportszerűség, felszínesség jellemzi. A nagy riport-akciók, az ország földrajzi alapon, tartományonként történő felmérése 1964-ben, a „Hivatal, hivatás falun“-sorozat 1965-ben nem tekinthetők az *Utunk* dokumentumirodalmi fegyvertényének, az időszerűség ezekben az írásokban csak külsőségesen van jelen. Az 1967-ben kiírt „Szülőföld“-pályázat már több eredményt hoz — jóllehet inkább az emlékezés, a költői próza szintjén. Az írói valóság szemlélet figyelemreméltóbb dokumentumait — Szabó Gyula, Pusztai János, Kiss János epikus művei mellett — nem irodalmi lapokban találjuk meg: az oknyomozó riportban az *Ifjúmunkás jár az élen* (Gálfalvi György, Matekovics János, Kocsis István), de számba veendők az 1968-ban alakuló vidéki lapok, elsősorban a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* ifjú költő munkatársainak valóságfelmérő írásai, a brassói *Új Idő* (később: *Brassói Lapok*) egy-két publicisztikai rovata. A publicisztika megélénkülése valamennyi lapban lemérhető, a bukaresti *Előre* irodalmi melléklete (Domokos Géza szerkesztésében) ebben a szakaszban országos irodalompolitikai fórummá kezd válni, közvetlenül jelezve, visszhangozva 1968 tavaszának-nyarának írószövetségi vitáit, amelyek során a román irodalom legfiatalabb nem-

*Riport és
valóság*

zedéke, az idősebb és középnemzedékhez tartozó írók mellett, elfoglalja a tehetsége folytán őt megillető helyet a lapok s az irodalmi élet vezetésében.

*A második
Forrás-
nemzedék*

Akár a lapok, az irodalmi fórumok, akár az egyes műfajok felől közelítjük meg a kérdéseket, természetesen nem lezárt vagy lezárható folyamatról van szó, hiszen a romániai magyar irodalom élő szervezet, s talán sosem ismertek e tájak egyidőben annyi ígéretes írói tehetséget, mint éppen napjainkban. A hatvanas évek végére felnőtt a felszabadulás utáni második nemzedék, s a betakarítást végző legidősebbekkel, a pályájuk derekán levőkkel s a hangjukat most próbálókkal együtt nemcsak a lírát, hanem már a prózát és a drámát is olyan szintre emelték, amely méltó a két világháború közötti legjobb hagyományokhoz, s itt-ott érdemes a nagyvilág figyelmére.

IRODALMI PUBLICISZTIKA, IRODALOMKRITIKA, IRODALOMTÖRTÉNETÍRÁS

IRODALOMKRITIKA

A két világháború közötti romániai magyar irodalom kitermelt néhány jelentős kritikus-egyéniséget, mégis azt kell mondanunk, a kritikai gondolkodás nem örökített ránk olyan hagyományt, amely a próza és a líra korabeli s művészileg máig érvényes teljesítményével mérhető. Kuncz Aladárt kivéve a műfaj szinte valamennyi számottevő művelője megéri, sőt — a hosszú élete utolsó szakaszát Budapesten leélő Spectatort (Krenner Miklóst) leszámítva — alkotóereje teljében éri meg a történelmi sorsfordulót: Gaál Gábor, Molter Károly, Szentimrei Jenő alig lépte túl az ötvenedik évet, a *Helikon*, a *Korunk*, a *Termés* fiatalabbjai, Jancsó Elemér, Balogh Edgár, Vita Zsigmond, a költészet és a próza mellett a kritikában, esszében is kitűnt Szabédi László, Szemplér Ferenc, Méliusz József innen vannak a negyvenen, számukra tulajdonképpen most következne a beérés korszaka. A kérdés azonban sokkal bonyolultabb, mint amilyenek 1945-ben, illetve 1946-ban, az *Utunk* indulásakor látszott — a kor politikai követelményei, az alkotás társadalmi-politikai feltételei a prózánál és a líránál is nagyobb, jóval nagyobb mértékben befolyásolták a kritikai termést, nem segítették az egyéniségek differenciálódását; a művek elmélyült elemzésénél fontosabbnak tűnt az azonnali közösségi célok szolgálata. Így az irodalomkritika már az irodalmi élet újrászerveződésekor sem, de különösen 1948-tól nem választható el a publicisztikától — nem a műalkotás, hanem az irodalompolitikai vonal áll a lapok és a kritikusok érdeklődésének homlokterében. (Így ebben a fejezetben, a romániai magyar irodalomkritikáról szólva, szükségszerűen számba kell vennünk nem kifejezetten kritikai alkotásokat s életműveket is.) A romániai

*Kritika
és közírás*

magyar irodalombírálat közel két évtizeden át hol az esztétizmus, a kozmopolitizmus, hol az én-központúság, hol a negativizmus, hol pedig az apologetizmus ellen küzd — kampányszerűen, mereven értelmezett esztétikai, irodalmpolitikai követelmények alapján. Noha meg-megújuló vitáknak lehetünk tanúi a kritika jellegéről, feladatairól, a romániai magyar irodalomkritika nehezen növi ki gyermekbetegségeit, mindenekelőtt a szociologizálást, az elemzést kiküszöbölő deskriptivizmust, illetve az újabb divatjelenségeket, a modern irányzatok (strukturálisizmus, stíluskritika) külsőséges követését, mímelését.

*Benedek
Marcell
(1885—1969)*

1945—47 között az erdélyi irodalmi élet tekintélyes kritikusai között ott találjuk még Benedek Marcellt, a kolozsvári egyetem esztétikatanárát, aki jelentős részt vállal a lapok (*Világosság*, *Utunk*) vitáiból, a gyakorló kritikából, az új irodalomeszmények alakításából; a Toldi-vita azonban, Gaál Gábor állásfoglalása ebben a kérdésben jelzi, hogy e társadalmi-politikai korszak nem a higgadt esztéta-szempontra kíváncsi, hanem az egyértelmű, rövidebb távra tekintő elkötelezettségre tart igényt. Bizonyára ezzel magyarázható más idősebb kritikusok elhallgatása is: Molter Károly ugyan fizikailag ma is jelen van a romániai magyar irodalomban, új műveket azonban sem prózában, sem (egy-egy cikket, emlékezést leszámítva) a kritikában nem alkot; Szentimrei Jenő a színházszervezésben és nevelésben, majd öregkori költészetében találja meg magát, de az irodalomkritikából lényegében ő is eltűnik 1945 után.

*Gaál
Gábor
(1891—1954)*

Az idősebb nemzedék tagjai közül Gaál Gábor az, akit irodalmi tekintélye, politikai múltja, egész korábbi tevékenységének társadalmi súlya, esztétikai iránya az új feltételek között ismét irodalmi vezérszerepre tesz alkalmassá. Valóban, a háborúból való hazatérése után, 1945 ősztől Gaál Gábor vezető szerepet tölt be a romániai magyar irodalmi életben: egyetemi katedrát kap (a marxizmus főiskolai oktatásának hivatalos bevezetése előtt marxista filozófiát ad elő 1946 tavaszától 1950 nyaráig a kolozsvári Bo-

lyai Tudományegyetemen, esztétikai kurzust is tart, majd 1950—1952-ben a XIX. századi magyar irodalom professzora az irodalomtörténeti tanszéken), akadémiussá választják, fontos szava van a Közoktatásügyi Minisztérium tantervbizottságában (tanönyvet is ír), a Magyar Népi Szövetség közművelődési osztályán s a magyar nyelvű könyvkiadásban. Ő indítja el, az 1940-ben betiltott *Korunk* helyett, arra címében is emlékeztetve, a romániai magyar irodalom első új orgánumát, az *Utunkat* (neve 1953-ig nem is kerül le a lapról, noha 1950 után szerepe a szerkesztőségben egyre csökken). E rendkívüli feladatvállalás s még inkább a hőskorszak, az új társadalomépítés lendületét a negyvenes évek végétől fékező, minden téren torzulásokhoz vezető dogmatizmus feltételei közepette azonban Gaál Gábor esztétikai-kritikusi pályája sem marad töretlen.

Gaál Gábor neve a két világháború közötti *Korunkkal* forrt össze végérvényesen — 1929 és 1940 közé rögzíthető heroikus szerkesztői munkája indokolja, hogy a magyar irodalom legnagyobb szerkesztő-egyénségei, Osvát Ernő és Mikes Lajos mellett emlegessék. Mindaz, ami pályájának 1929 előtti eseménye (a Galilei Kör, részvétele a Tanácsköztársaság kulturális problémáinak megoldásában, a bécsi és berlini emigráció, 1926-tól a kolozsvári újságírói tevékenysége), készülődésnek tekinthető, amely Gaál Gábort etikailag és esztétikailag alkalmassá tette az egyedülálló szerep betöltésére: a fasizálódó Európa közepén marxista folyóiratot szerkeszteni, a nemzetköziség s a hazai helytállás, a romániaiság dialektikájában. A tévedésektől természetesen Gaál Gábor *Korunkja* sem maradhatott mentes, ám mind a szerkesztő, mind a gyakorló kritikus megítélésében a korszakos érdemek a hangsúlyosak: a valóságirodalom felkarolása és teoretizálása, a „tiszta osztályvonal“ képviselőinek elindítása, majd a népfrontkorszak követelményeinek felismerése és szolgálata.

Gaál Gábor munkásságának két világháború közötti szakaszát nagy kritikusi felfedezések kísérik: Nagy István, Salamon Ernő, Szilágyi András, sőt József Attila, Illyés Gyula irodalomtörténeti helyét.

*Kritikai
szempontok*

szerepét, műveik újdonságát az elsők között ismeri fel. 1945 után az ilyen telibe találó bírálatok-üdvözlések vagy az útbaigazító, a szerzőt fenyegető szemléleti-esztétikai veszélyekre figyelmeztető kritikák, elemzések megritkulnak. Cikkeiben, bírálataiban Gaál Gábor korparancsként fogadja el, teszi magáévá a történelmi-politikai alternatívát, s a szocialista vagy burzsoá út választásának perdöntő kérdését kiterjeszti minden irodalmi-művészeti jelenségre. Ő, aki azelőtt a valóságot a maga bonyolultságában fogta fel és kérte számon az irodalomtól — ez vezette el realizmus-koncepciójához, de ez tette lehetővé számára az avantgarde kísérletek és eredmények megbecsülését is (amire Tóth Sándor újabb Gaál Gábor-tanulmányai mutattak rá) —, most lemond az árnyalt elemzésről, s a zsdanovi értelmezésű szocialista realizmus dogmáit kéri számon irodalmi művektől és íróktól. A kritikusi alkatában kétségtelenül meglévő merevség, melyet régebben a világra-nyitottság, az új iránti fogékonyság legtöbbször szerencsésen ellensúlyozott, most a proletkult szűk normativizmusátál, a dogmatikus türelmetlenségtől erősítve, nem egy igaztalan esztétikai ítélethez vezette. A politikai tételesség pártján állva, a naturalizmus és a „lélektani kritikai realizmus“ leküzdését hirdeti a prózában, síkraszáll az egyéniség, a személyes jelleg eltűnéséért a lírában, s e téves nézettel összehangzón a lírával szemben az elbeszélő költeményeket sürgeti, és pálcát tör a ballada műfaja fölött is. Persze, ezek az esztétikai tévedések akkor kerülnek helyes megvilágításba, ha összehasonlítjuk őket e korszak más jelentős esztétáinak — nemcsak Révai Józsefnek, de akár Lukács Györgynek is — korabeli írásaival, ha figyelembe vesszük az ideológiai front alakulását, azon belül a marxista irodalombírálat hangvételét ezekben az években Európa-szerte, beleértve természetesen a román irodalombírálat (Vitner, Novicov, sőt Vianu) akkori szempontjait. Ugyanakkor Gaál Gábor kritikai tevékenységének ebben a szakaszában is észre kell vennünk lényeges pozitívumokat. Kevésbé a műelemzésre épített bírálat terén — bár például a

fiatal Hornyák József karcolatairól, novelláiról adott jellemzése részben ma is helytálló, s főként példamutató az a szeretet, amellyel az ifjú tehetségeket felkarolta (olykor talán érdemtelenekre is pazarolva bizalmát); itt említhetjük szigorú-pontos Markovits Rodion-nekrológját vagy Horváth István *Török a parlagon* című regényéről írt cikkének második közleményét, annak már nem recenzió-, hanem bírálat-jellegét: Gaál Gábor ezúttal nem elégszik meg a témaválasztás helyeslésével, nem tekint el a művészi forma fogyatékoságaitól, hibáztatja a regény laza szerkezetét, túlbeszéltségét, hiányolja a pozitív hősök magánéletének bemutatását.

Ezeknél a recenzióknál, kritikáknál jelentősebbek, s 1945 után született írásai közül kiemelkedők az *Utunk* G. G. jelzésű kis vezércikkei, nemcsak formai erényeiknél fogva, hanem mert közvéleményt formáltak, mozgósítottak a legidősebb feladatokra, pozitívan alakították a romániai magyar irodalmat. Különösen az 1946-os újraindulásban játszottak emlékeztető pozitív szerepet. Gaál Gábor a nemzeti elzárkózásnak üzen hadat, s mikor megfogalmazza a szónoki kérdést: „Volt-e valaha írónak érdemesebb élni?“, nem az olcsó kincstári optimizmusnak, hanem kommunista felelősségének, nemzetiségi öntudatának, a közös gondvállalásnak ad hangot: „Az egész ország mindenütt munkába állt. Mindenütt látható: új ország nyüzsög és készül. S ennek az új országnak új művelődés, új irodalom, új világnézet s mindezekben a népi demokrácia igénylése a szükséglete. S csak mi nem figyelünk oda? Csak a mi műhelyünk, az író műhelye nem venné ki ebből a munkából a részét? Kimaradhatunk-e mi, magyar nemzetiségű írók? Kimaradhat-e a mi sajátos és egyedül mireánk tartozó munkánk az ország egyetemese munkájából? Maradhatunk-e a régiiek, visszavonulhatunk-e lelki életünk magányos szigeteire, amikor nemzetiségünk és az ország új irodalmat, új művelődést, friss, idevaló útmutatást vár tőlünk!?” Tiszta ez a hang, azért találhat széles visszhangra — aminek bizonyysága az induló *Utunk*. Itt még Gaál Gábor a haladó hagyományt a maga teljességében

G.G.
vezércikkek

értelmezi, emlékeztet rá, hogy „a mi irodalmunk mélyéről Vörösmarty »férfimunka« követelése zeng“. Figyelme ekkor az egész magyar irodalomra kiterjed — miközben határozottan hirdeti a romániai feladatvállalást! —, mind a múlt, mind a jelen tekintetében. Kommentálja az újra meginduló *Válasz* programját, évfordulókról emlékezik, de a jelen, az „itt és most“ vonzását emeli ki ilyen alkalmakkor is.

Móricz-cikkének figyelmeztetése például máig sem avult el, nincs köze a proletkult látszat-időszerűségéhez, az írók tervszerűsített „terepmunkájához“ — Gaál Gábor néphűsége szólal meg a móriczi példa idézésében: „ez a magatartás, épp amióta Móricz meghalt, időszerűbb és nélkülözhetetlenebb egyre. Az az íróasztalától szakadatlanul népe közé járó, de a népe közé korántsem csak a témáért, figurákért vágyó író magatartása ez, aki a faluba (vagy gyárba) népe történeti-társadalmi (nemzetiségi) sorsának helyes felismerése és helyes irányítása miatt megy.“ Ebben az idézetben Gaál Gábor esztétikai gondolkodásának és irodalompolitikai gyakorlatának két alapvető kategóriáját, ezek szoros összetartozását figyelhetjük meg: a valóságirodalom és a romániaság kölcsönös feltételezettségét. Gaál Gábor már a felszabadulás előtt sem taktikai megfontolásokból jutott el — a nemzeti hagyományok és a proletár nemzetköziség elvének, az európai kitekintés igényének hangsúlyozása mellett — a romániaság kategóriává emeléséhez, nem csupán abból a tényből vonta le a logikus következtetést, hogy az itteni magyar írók Erdély földrajzi határain túl is élnek, hanem mindenekelőtt abból a valóságból indult ki, amelyet a romániai magyar tömegek éltek; ez pedig egyre kevésbé volt megragadható az „erdélyiség“ leszűkítő perspektívájából. A romániai integráció folyamata nyilvánvalóan még erőteljesebb a népi demokratikus, illetve szocialista korszakban, amikor nemcsak a társadalmi jogfosztottság, hanem a nemzeti elnyomás felszámolását, a nemzetiségi jogok teljes érvényesítését is a népi demokráciától, a szocialista államhatalomtól várják a romániai magyar dolgozók. A Gaál Gábor hirdette romániaságnak ez az új

értelme; ennek a realista szemléletnek, szocialista elkötelezettségnek kifejezését kell látnunk a G. G.-vezércikkekben — akkor is, amikor Vörösmarty vagy Móricz példájára hivatkozik.

A magatartásnak ez a példája hatványozódott Gaál Gábor legendáshírű szerkesztőségi és egyetemi munkájában: személyes példamutatásával, szemináriumain önálló gondolkodásra ösztönzésével, nevelői szigorával egy nemzedéket formált, s akik az *Utunknál* vagy az egyetem filozófiai fakultásán az ő keze alatt indultak, ma is feltétlen tisztelettel emlékeznek rá. Gaál Gábor 1945 utáni tevékenységének bizonyára ez a tanári, szerkesztői munkakör s az innen kisugárzó hatás a legjelentősebb területe, bár tanítványaira sem maradtak következmények nélkül Gaál Gábor újabb írásainak dogmatikus szempontjai — aminek felismeréséhez több mint egy évtizedre volt szükség. Mégis, az indulás, az új társadalomépítés és elkötelezett irodalomszervezés heroikus feladatait tartva szem előtt, az irodalomtörténet mérlegén Gaál Gábor felszabadulás utáni munkásságában is a pozitívumok mutatkoznak súlyosabbnak, mint az ugyancsak nem jelentéktelen következményekkel járó, az akkoriban uralkodóvá vált dogmatikus szemlélethez csatlakozó, sőt azokat erősítő tévedések. Ne felejtjük azt sem, hogy Gaál Gábor nemcsak alakítója volt egy átmeneti — történelmi feladatokkal és e történelmi feladatok megvalósítása során hibákkal terhes — korszak irodalompolitikájának, hanem — mint szó volt róla — szenvedő alanya is: a *Valóság és irodalom* (1950) című cikkgyűjteményét ért egyoldalú, igaztalan, dogmatikus bírálatok és durva támadások nem kis mértékben járultak hozzá későbbi írásai hangjának alakulásához — és ahhoz, hogy Gaál Gábor már ne érhesse meg azt az irodalompolitikai szakaszt, amely nyugodtabb feltételeket teremt az alkotáshoz, s lehetővé teszi a régebbi hibák revízióját. A *Valóság és irodalom* kötet egykori dogmatikus bírálói maguk is eljutottak a közvetlen vagy közvetett önrevízióhoz, s a Gaál Gábor-tanítványok jelentősebbjei fontos szerepet vállaltak a dogmatikus irodalomszemlé-

*Szerkesztő,
nevelő*

let felszámolásában. A túlélők nyilván előnyben vannak egykori mesterükkel szemben, s a történelmi igazságtalanságot az irodalomtörténet nem teheti jóvá.

*Kacsó
Sándor
(1901)*

Viszonylag szerencsésebben alakul a két világháború közötti korszak ugyancsak jelentős szervező-író-szerkesztő egyéniségének, Kacsó Sándornak a pályája. Bár a székely népeletből s a történelmi múltból ihletődött novelláinak s a *Vakvágányon* című társadalmi tettként is emlékezetes regényének, valamint a *Brassói Lapok* vezető publicistájaként, illetve főszerkesztőjeként kifejtett munkásságának közéleti és esztétikai súlyával nem mérhető 1945 utáni nemzetiségpolitikai, könyvkiadói és kritikusi szereplése, irodalompublicisztikai, kritikai írásai mentesek maradnak a nagy tévedésektől, s közülük a legjobbakban, mindenekelőtt az emlékezés-jellegűekben (Salamon Ernő, Asztalos István) átmentődik a prózaíró Kacsó Sándor egyik fő erénye, sajátos ízű, a tájhagyományt őrző, érzékletes-láttató stílusa; az *Írók — írások* (1964) című gyűjteményes kötet ezzel az emberközelségével emelkedik ki a korabeli irodalomkritikai, irodalompublicisztikai írások átlagából. Készülő emlékiratai (*Virág alatt, iszap fölött*) újra élővé, hatékonyá teszik Kacsó Sándor két világháború közötti magatartásának, bátor közéleti kiállásainak példáját.

*Ifjabb
kortársak,
tanítványok*

De a felszabadulást követő első éveknek Gaál Gábor mellett nem Kacsó Sándor a hangadó irodalompolitikusa-kritikusa. Erre a szerepre továbbra is aktív szépírók vállalkoznak, elsősorban Nagy István, aki a „tisztá osztályvonal“ kérlelhetetlen érvényesítője a romániai magyar irodalom életében — élők és holtak irányában egyaránt. (*A harc hevében* című, 1957-es kötete e lényegében lezárult korszak dokumentumait gyűjtötte össze.) A Gaál Gábor-i hagyományt a szerkesztő halála után is őrző Méliusz József ítéletei differenciáltabbak ebben a szakaszban. Szabédi László a realizmus esztétikai pozícióiról szigorúan utasít vissza minden „rendbontó“ kísérletet. Csehi Gyula ugyanezt teszi az irodalom zsda-

novi módon értelmezett eszmei tisztaságának védelmében. Jancsó Elemér elég sűrűn jelen van a lapok hasábjain, csak később vonul vissza az irodalomtörténetírásba, de a heves vitákba nem kapcsolódik be. Korabeli lírájával ellentétben az esszében Szemlér Ferenc őrzi a leginkább saját jó színvonalát Balogh Edgár ekkor inkább politikai-kultúrpolitikai téren tevékenykedik, az irodalmi publicisztikában később, a hatvanas években aktivizálódik.

Az irodalomtörténet elsősorban a leírt műveket tartja számon, vannak azonban olyan egyéniségek, akiknek szervező vagy nevelő tevékenysége kevésbé realizálódik saját írásaikban, mégis irodalomtörténeti számbavételre tartanak igényt. Balogh Edgár még csak nem is szerkesztőként vált irodalmunk sajátos jelenségévé, mint például Gaál Gábor, hanem a publicistaként vállalt közéleti szerepének köszönhetően. 1935-ig a csehszlovákiai magyar irodalom lelkesítője, a népiéletet s a népszolgálatot felfedező *Sarló*, a fiatalok Móricz Zsigmondra, József Attilára is hatást gyakorló falukutató mozgalmanak kezdeményezője, vezéregyénisége. Romániában az erdélyi társadalmi és irodalmi életben a baloldali, majd népfrengő szervezkedésben tölt be kezdeményező szerepet. A *Brassói Lapok*, a *Korunk* munkatársa, Gaál Gábor oldalán a szerkesztésben is részt vesz, harcol a Vásárhelyi Találkozó sikeréért; 1940 után a *Magyar Nemzet* és a *Kelet Népe* számára írt cikkeiben is hű marad munkásságának két világháború közötti forradalmi-néptestvériségi elkötelezettségéhez. Tudatában volt és van annak, hogy ami vele, körülötte és általa is történt, „az nem egy emberélet problematikája, hanem egy egész magyar értelmiségi nemzedék sorsa, eszmélkedése és próbája volt“. Fejlődése íve is ezt igazolja: a falukutatástól a munkásmozgalomig, a Csehszlovákiában kibontakozott *Sarló* felső pártutasításra történő felszámolásában is kifejeződő dogmatikus beszűküléstől a népfrengőpolitika vállalásáig, az antifasiszta harctól a szocialista országépítés szolgálatáig a közélet, a tudományos és művelődési élet különböző felelős posztjain, egy újabb dogmatikus szakasz

*Balogh
Edgár
(1906)*

*A közéleti
ember*

tévedéseitől a személyi kultusz éveiben átélt megpróbáltatásokon át a megújulás akarásáig mélységek és magasságok, hősi pillanatok és buktatók kísérik ezt a pályát.

A közös és az egyedi, egy emberélet problematikája tehát egyaránt tanulságos. Balogh Edgár 1944 őszén Kolozsvárt az ellenállási mozgalom egyik vezetője, a hatalomváltás interregnumában a munkásárség szervezője, a szovjet csapatok bevonulását követően pedig az újjászerveződő közéletben tölt be jelentős funkciókat. A Magyar Népi Szövetség országos elnökségének tagja, a gazdagon kibontakozó művelődési mozgalom irányítója, a Bolyai Tudományegyetem tanára (a történelmi fakultáson), majd rektora. Több éves megszakítás után az ötvenes évek második felétől sajtótörténeti előadásokat és szemináriumokat tart a magyar szakos hallgatóknak, s ezzel nagymértékben járul hozzá egy fiatal, hozzáértőbb publicista-gárda kineveléséhez. Az 1957-ben újrainduló *Korunk* főszerkesztőhelyettese.

Kortársai, Fábry Zoltán, Kacsó Sándor, Szemlér Ferenc, egyéniségének rendkívüli varázsát, „muszájherkulesi“ magatartását emelik ki, a Hét próba egyik kritikusa „fantasztikus realizmusá“-ról beszél, amely nélkül talán a sarlós mozgalom sem jött volna létre. Veres Péter így jellemzi: „Mint ő maga is mondja: nem művész, nem tudós, nem államférfi, még csak nem is olyan publicista, aki megelégszik az írással, esetleg fulmináns vezércikkeket ír, hanem — de ezt már én mondanám: »mozgalmi ember«.“ Valóban maga Balogh Edgár írja: „publicisztikám csak másodtermék, el nem mondott beszédek kényszerű pótléka“. S amikor nincs lehetősége az el nem mondott beszédek publicisztikai pótlására sem, akkor az aprómunkában találja meg élete értelmét; így születnek „furcsa és igaz“ röppentyűi, kérészéletű kispublicisztikái a hatvanas esztendőkből, az ott-hon, a szerkesztőség és az egyetem „szimpla háromszög“-ben (*Én tintás esztergapadom* címen gyűjtötte őket kötetbe 1967-ben). A szándék azonban most is változatlan: „a betűket azért ütöm le, hogy valaki átvegye látásomat s a valóságba vigye tovább,

Publicisztikája

ami nálam csak szó, ötlet, emlék, sétatéri és Szamospart-i morfondírozás.“

1944 után megjelent műveinek sorát a *Hármas kis tükör* nyitja meg, a Budapesten, a Magyar Élet kiadásában napvilágot látott színvonalas cikkgyűjtemény azonban még 1943-ban szerkesztődött, tehát amikor a szerző kézhez kapja, már egy lezárt történelmi korszak dokumentuma. *A Szudétáktól a Fekete-tengerig* című kis füzet, amely szintén 1945-ben, de a Romániai Magyar Népi Szövetség kiadványaként jelent meg, gyűjtemény voltában is az új helyzetet tükrözi: tíz, esztendő tíz cikke a szerző eszmei következetességének bizonyítéka, mellyel „a Duna-völgyi—Kelet-európai öntudat kialakulását“ kívánta szolgálni. Olyan cikkei, mint a *Kolozsvárra új szerep vár* (1940) vagy az *Erdélyi számadás* (1941), a gyökeresen különböző történelmi helyzet ellenére is, az 1945-ös *Kelet-európai körkép* természetes előzményeinek tekinthetők; hiszen Balogh Edgár annak idején sem azt állította előtérbe, ami az itt élő magyarságot és románságot elválasztotta, hanem ami a közös hagyományban s az abból táplálkozó jelenben, illetve jövőben összekapcsolhat: ezért idézte kortársainak Bem erdélyi politikáját, Gábor Áron példáját. Ez a magatartásbeli folytonosság adott hitelt 1946-ban *Itt élned, halnod kell!* című cikkének (az 1957-es Egyenes beszédben is olvashatjuk): „Ha megvetjük a lábunkat keményen, ha nem hagyjuk magunkat új életet formáló terveink megvalósításában háborgatni, akkor nem maradunk egyedül. Mellénk állnak mindazok, akik felismerik, hogy az ő otthonukat sem lehet a mi megbékéltetésünk nélkül felépíteni. A magunkét akarjuk emberien, s mellettünk a román munkás emberisége.“ Az új világot teremtő lendület, az intézményekért folytatott harc esztendei ezek.

Balogh Edgár közvetlenül irodalmilag értékelhető munkássága egy évtizeddel később folytatódik. Mint ahogy Nagy István vagy Asztalos István korábbi támogatásakor sem irodalomkritikusként szólalt meg, most is „irodalompolitikai jegyzetek“-et ír,

felszólal, vitázik, valódi és vélt hibákra figyelmeztet, olykor túlbecsülve egy-egy jelenség arányait.

Az irodalmár — Toll és emberiség

A *Toll és emberség* (1965) Balogh Edgár irodalomszemléletének harmadik váltásáról tanúskodik: sarlós korában Szabó Dezső, majd mind egyértelműbben Ady és Móricz Zsigmond igazát hirdette; Gaál Gábor oldalán a valóságirodalom erdélyi hájtását támogatta; most Kányádi Sándorhoz, Szász Jánoshoz, Veress Zoltánhoz intéz baráti levelet, sőt a jóval kevésbé hagyománytisztelő Lászlóffy Aladárt és Szilágyi Domokost is felfedezi a maga számára. E megíjfuló képessége inkább irodalompolitikai, semmint esztétikai jelentőségű, aminek viszont irodalomtörténeti súlya is van, az a kortársakból klasszikusokká lett nagyok, Ady, Móricz, illetve az erdélyi Benedek Elek és Szentimrei Jenő publicisztikájának felfedezése, újrakiadása vagy összegyűjtése és tudományos értékű mérlegelése, beemelése az irodalmi életmű összefüggésrendszerébe.

Az emlékiró — Hét próba

Önálló könyv formájában is visszatér Balogh Edgár ifjúsága éveire, s ebből a visszapillantásból születik meg a *Hét próba* (1963—1965). Nem önéletrajz, hanem emlékirat alakjában foglalja össze a Sarló történetét, de az elszemélytelenítés makacs szándéka ellenére átüt a könyv minden fejezetén írójának eredeti egyénisége. Egyik avatott bírálója, a csehszlovákiai irodalomtörténész Turczel Lajos tudományos monográfiaként is elfogadná a *Hét próbát*. Czine Mihály pedig így értékeli: „Műve egyszerre dokumentumközlés és lírai vallomás; a kezdeti leveleket, cikkeiket és tárgyi adalékokat álmából kibeszélve közli, lázzal, szinte személyekhez szólóan, Ady-igéken és Kodály-akkordokon nevelődött stílusban.“

A történelmi feltételekhez igazodva, Balogh Edgár eljutott a szépirodalomhoz, ez a forma azonban nem cél, csak eszköz, a cél változatlanul az események pontos történelmi megvilágítása, a kommunista hit hirdetése.

A második kritikus-nemzedék

Az ötvenes évek elejétől mind gyakrabban és egyre nagyobb irodalompolitikai súllyal szerepelnek a fiatal, főképpen Gaál Gábor nevelte kritikusok.

A következő évek hazai magyar irodalombírálatának összképe a sajnós Gaál Gábortól is támogatott s tekintélye folytán nagyobb nyomatékot nyerő dogmatikus szellemiben alakul. Az *Utunk* főszerkesztője egy 1949-es cikkében (*Az Utunk és az elvszerű, pártos műbíráló*), az irodalombírálat helyzetét és feladatait elemző bukaresti értekezéslet irányelveihez kapcsolódva, lapjának kritikai anyagát teszi mérlegre, s a hivatalos közlemény megállapításaival összehangzón a polgári ideológia befolyását, a kritikusok régi nevelését, a kasztszellemet, az elvonatkozást, a minőség formalista felfogását, a bomló nyugati irodalom és irodalmi bírálat hatását nevezi meg a hibák és hiányosságok okaiként. Személyekre konkretizálva ezt az irányvonalat, amely Crohmálniceanut például kozmopolitának bélyegezte, jellemző példaként a „hallgató“ Szabédi László magatartását, illetve vele szemben a „rátermett“ fiatalokat említi, amikor is így ír: „A közömbösség hideg érzetére épült magatartásnak kell minősítenünk, hogy Szabédi László irodalmunk alakulásának mai szép napjaiban tud hallgatni. S hangsúlyozzuk: Szabédi nem egyedül áll. [...] A Szabédi László-féle hallgatásba való elvonulás nemcsak korszerűtlen, de korellenes is. [...] A fordulat, ami alkotóink közt teljességgel megtörtént, kritikai arcvonalunkat nem hatotta át teljesen. Hogy megnevezhetünk olyan teljes értékű irodalmi publicistát, mint *Csehi Gyula*, az irodalmi kritika terén pedig olyan fiatalokat az *Utunk* hasábjairól, mint *Marosi Péter*, *Szász János*, *Páll Árpád*, *Balla Ernő*, *Hajdu Győző*, akiknél a rátermettség tudatos fejlesztése s az ideológiai és kulturális színvonal emelésének igyekezete megállapítható, ez csak az eredményeinkre utal, nem pedig a teljes képre.“

Irodalomkritikánkban a következő évtized a Gaál Gábor felsorolásában említett és nem említett fiataloké, a Marosi Péteré, a Hajdu Győzőé, a Földes Lászlóé, Gálfalvi Zsolté, a valamivel idősebbek közül a Sóni Pálé, Robotos Imrée. Napi- és hetilapokban, folyóiratokban szétszórt, részben kötetekbe gyűjtött cikkeik, kritikáik természetesen nem íté-

hetők meg tárgyilagosan a kor ismerete nélkül, irodalomszemléletük, műértésük újabb keletű tárgyi bizonyítékai, a mához időben közelebb eső bírálataik, könyvvé vagy könyvekké nőtt tanulmányaik viszont már biztosabb fogódzót nyújtanak.

Robotos Imre (1911)

Robotos Imre újságíróként kezdte pályáját, s irodalomkritikai cikkeiben ugyancsak nagymértékben érvényesültek az újságírás napi szempontjai. 1947 és 1957 között a *Romániai Magyar Szó*, illetve az *Előre* főszerkesztője. Mint a központi magyar nyelvű politikai napilap exponense, kritikai megjegyzéseivel döntően szólhatott bele az irodalom, az írók sorsának alakulásába; ítéletei súlyosan estek latba — például Gaál Gáborról, a *Valóság és irodalom* című kötetéről 1950-ben írt „méltatlan bírálata”. Maga Robotos minősíti így cikkét hat évvel később, „a tisztelet és büntudat hangulatában” fogant emlékezésében, amelyben „lealacsonyító és romboló” dogmatikus bírálati módszerével is szembenéz. („Dogmatizmussal védelmezni a marxizmust olyan, mintha kuruzslással akarnánk hitelt szerezni az orvostudománynak.”) E módszer, a sémához igazodás, a hibák, hiányok keresése elismerő szándékú cikkeinek hangját is monotonná, szerkezetét naivvá tette, a politikai-társadalmi teljesség szüntelen számonkérése, az irodalmi mű specifikumainak figyelmen kívül hagyása korabeli kritikusi ítéleteit hitelteleníti. Kritikai munkásságának jelentősebb részét képezik a szatíra műfajelméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozó cikkei, tanulmányai. Kiemelkedik közülük Bajor Andor *Kerek pereg* című könyvéről írt 1955-ös, méltányos bírálata, mellyel nemcsak a szerzőnek, hanem a hazai magyar szatírának is jó szolgálatot tett. Kordokumentumként figyelemre méltó cikkgyűjteményei az *Alkotás és bírálat* (1955) s a *Mű és mérték* (1958).

Sőni Pál (1917)

Sőni Pál novellistaként indult (ma újra jelen van, modern hangvétellű novellákkal, gazdagabb skálájú prózáinkban), 1953 és 1956 között az *Utunk* főszerkesztője, majd a romániai magyar irodalom előadója a kolozsvári egyetemen. Több éves kritikusi és tanári munkájának tükré *A romániai magyar irodalom*

története (1969) című egyetemi kézikönyv, amely a szerző pályájának szakaszait híven tükrözi. Noha Sóni nézőpontja az egyes életművek megközelítésében itt is változó (kísért még a történelmietlen szemlélet, a szűkkeblűség a polgári-humanista értékek elismerésében), az úttörés érdeme mellett figyelemre méltó a szociologizálást egyes portrékban már felváltó műközpontú elemzés. Sóni fogékonysága az új iránt (mind tárgyát, tehát a két háború közti legjobb hagyományokat folytató fiatalokat, mind pedig az elemző módszereket tekintve) egyértelműbben mutatkozik meg *Művek vonzása* (1967) című tanulmánygyűjteményében, a „nyitott mű” esztétikai elméletének alkalmazásában, s egy eddig teljesen elhanyagolt területtel, az erdélyi avantgarde-dal foglalkozó újabb értekezéseiben.

Földes László esztétikai pályája is a szociologizálás jegyében indult, az ötvenes évek közepétől azonban (1956 és 1958 között főszerkesztője az *Utunknak*) írásai egyre elmélyültebbé válnak, s bár társadalmi-politikai érdeklődése nem csökken, az ő bírázataiban, hosszabb lélegzetű tanulmányaiban jut először szóhoz a műközpontú, elemző kritika. Az irodalomnak és a művészetnek különösen a logikailag megragadható, kategorizálható elemei iránt fogékony; költészeti tárgyú tanulmányai közül is azok emelkednek ki, melyekben ilyen természetű elemzésre mód nyílik (Szabédi László, Lászlóffy Aladár, Székely János). *A lehetetlen ostroma* (1969) című kötetének körültekintően részletező vagy csupán alkalmi cikkei (melyek közt nem szerepel az ötvenes évek termése) egy korszerű esztétikai szemlélet kialakításának szolgálatában állanak; síkraszállnak az intellektuális költészet mellett, az impresszionista kritika önkényességét kárhoztatják (Papp Ferenc írói fejlődése két ellentétes szakaszának szembeállítása révén). A tanulmányíró higgadtsága s a szellemes vitázó reflexei egyaránt jelen vannak kritikáiban.

Marosi Péter neve az irodalomkritikában íó ideig, közel húsz éven át, összefonódott az irodalompolitikai célkitűzésekkel; ez annál is érthetőbb, mint-

*Földes
László
(1922—1973)*

*Marosi
Péter
(1920)*

hogy ebben a hosszú szakaszban ő volt az *Utunk* szerkesztőségében a jól tájékozott, gyors helyzetfelismerésű kritikus, aki az általános irányelveket a romániai magyar irodalom jelenére (vagy közelmúltjára) konkretizálta. Ennek a nagy kiterjedésű publicisztikai-kritikai termésnek az útjelzői egy-egy műfaj, valamilyen tematika pillanatnyi helyzetét rögzítő mérlegcikkek, mellettük azonban — főként újabban — értő elemzések, időszerű méltatások is. Marosi Péter irodalmi pályájának valódi lehetőségeit igényes Salamon Ernő-monográfiája (1969) mutatta meg, amelyben különösen az árnyalt életrajz és Salamon Ernő költői fejlődésének bemutatása, lírája természetének jellemzése meggyőző — bár magát a teljesítményt nem viszonyítja a magyar irodalom értékrendjéhez, a költőt önmagával méri.

Izsák
József
(1921)

Az esztétikai viszonyítás bizonytalansága súlyosabban jelentkezett Izsák József Asztalos Istvánról írott könyvében (*Asztalos István*, 1967); a teljesség igényével fellépő tanulmány magán viseli még egy proletkultos irodalomszemlélet sok jegyét. Izsáknak a romániai magyar irodalom múltjával és jelenével foglalkozó újabb kritikái, tanulmányai, közöttük a *Tamási Áron* (1969) című kismonográfia, mind szemléletükben, mind stílusban fejlődést jelentenek a kritikus pályáján.

Kovács
János
(1921)

Az *Előrenél* végzett újságírói munkától, a napilap-igények meghatározta irodalompublicisztikai gyakorlattól jut el Kovács János a kritikai jellegű elemzésekhez, igényesebb irodalompolitikai felmérésekhez, melyeknek főként az *Igaz Szó* adott teret. A dogmatikus irodalomszemlélet azonban visszavisszakísért cikkeiben. 1961-ben, Scserbinára hivatkozva, „Lukács György »távlatelméletének« anti-marxista jellegéről“ cikkeznek, a felszabadulás regényirodalmáról készített összefoglalójában (*Hősök kora — a kor hősei*, 1964) nem tesz különbséget történelemtudomány, politika és irodalom valóság-tükröző specifikumai között. A kortárs román irodalomnak, a megújult szellemű bukaresti folyóiratok vitáinak szorgalmas figyelése, recenzálása és receptálása az utóbbi években jótékonyain érezteti ha-

tását a romániai magyar irodalom jelenségeit mérlegelő kritikáiban.

Publicisztikai alkalmiság jellemzi Hajdu Győző cikkeit, tanulmányait is. Hajdu az *Utunkban* indult, Gaál Gábor tanítványaként, de mint a marosvásárhelyi *Igaz Szó* vezéregyénisége vált ismertté; az irodalomkritikai gyakorlathoz korán hűtlenné vált, energiáit az irodalompolitikai ténykedés, a lap-szervezés köti le. *Műhely* (1967) című gyűjteményes kötete (alcíme: Egy szerkesztő feljegyzései) hű tükre inkább irodalompublicisztikai, semmint kritikai ténykedésének. Szabó Gyula *Gondos atyafiságáról* írt cikke például (*Árboc tövében árnyék a mérce*) irodalmon kívüli szempontok alapján mondta ki a súlyosan elmarasztaló ítéletet, bár látszólag a Móricz Zsigmondhoz viszonyítás volt az ítélet kiindulópontja. A „példák“, „arcképek“ és „búcsúk“ s a szerkesztői üzenetek alkalmi műfajait néhány figyelemre méltó nagyobb tanulmány (Kovács Györgyről, Bajor Andorról, Tompa Lászlóról) egészíti ki, bár ezek értékén is ront a formaelemzés hiánya, illetve a tanulmányok túlírtsága, pongyola stílusa. Hajdu cikkeinél jelentősebb szerkesztői dinamizmusa — ezt főképpen az *Igaz Szó* néhány különszáma (Ady, Eminescu, Petőfi, Bartók) támasztja alá.

Gálfalvi Zsolt kritikusi pályakezdése jogos várakozást keltett. Elsősorban nemzedéktársaiért kiálló, értő bírálati — Sütő Andrásról, Fodor Sándorról, Szabó Gyuláról — segítették a valósággal őszintén szembenéző, realista írásművészet elismertetését; különösen a *Gondos atyafiság* pártján vívott csatát a dogmatikus kritikai szempontokkal (Kovács János és Csehi Gyula cikkeivel), *Régi és új dogmák* (1956) című vitacikkében. Meleg hangon írt fiatal költők jelentkezéséről, az elsők közt ismerve fel Lászlóffy Aladár tehetségét (*Hat új név*, 1956). A folytatás, sajnos, elmaradt ettől az indulástól, cikkeit a gondolati és nyelvi elszürkülés fenyegette. Első kötetét (*Írók, könyvek, viták*, 1958) újabbak még nem követték, irodalom- és színházszervezői feladatai szinte teljesen elvonták a kritikusi gyakorlattól.

Hajdu
Győző
(1929)

Gálfalvi
Zsolt
(1933)

Veress
Dániel
(1929)

Az *Utunk* és az *Igaz Szó* hasábjain vált ismertté Veress Dániel. Fő műfajának az esszét tekinthetjük (tulajdonképpen történelmi drámáiban is az esszéíró érdeklődése nyilvánul meg az időszerűnek érzett múltbeli példák iránt), több védőbeszédet is írt ez „ürügyműfaj“ érdekében. Szorgalmas tájékozódása a világirodalomban, lelkiismeretes, felfedező szándékú tanulmányai a XX. századi magyar irodalom tárgyköréből (Németh László, Örley István) jótékonyan hatottak a hazai magyar irodalom gazdagabb tájékozódására. *Franz Kafka* és a kafaizmus (1963) című esszéje nálunk először jelezte a modern irodalom problémáit és egyik kiemelkedő alakjának életművét, néhány évvel későbbi Beckett-tanulmánya viszont heves modernizmusellenességével, türelmetlenségével váltott ki vitát. A hazai helytállás szépségének, erkölcsi imperatívuszának hangoztatása közben nemegyszer egy újfajta regionalizmus (ahogy az *Igaz Szóban* megfogalmazta: a „kovász-nál irodalom“) szószólójává vált — ami tulajdonképpen ellentmond egész esszéírói működésének.

Szőcs
István
(1928)

A legismertebb és legolvasottabb polemikus Szőcs István, akinek szüntelen párbjai mozgalmasságot visznek az irodalmi, sőt napilapok életébe. Általában a ráérző képesség, elemző- és asszociatív készség, szókimondás és — következetlenség a fő jellemzői; szellemes, fordulatos írásmódját egyaránt kamatoztatja irodalom- és színibírálatban, művelődéspolitikai és művelődéstörténeti esszékben, valamint éles hangú jegyzetekben. Gyakran személyeskedő kitételei ellenére, számos kritikája, vitacikke segítette fontos irodalompolitikai, irodalomtörténeti kérdések tisztázását, értékek és álértékek helyes megvilágítását. Kritikai írásait, művelődéstörténeti esszéit még nem gyűjtötte kötetbe, kiadta viszont néhány regényét (*Kritikus holdtölte*, *Rovarcsapda*); ezeket a kritika — és az olvasóközönség — kisebb érdeklődéssel fogadta, mint glosszáit, polémiáit.

Deák
Tamás
(1928)

Drámái és műfordításai mellett főképpen világ-irodalmi esszéivel hívta fel magára a figyelmet Deák Tamás. Akárcsak Veress Dániel, Deák Tamás esszéírói munkássága is az esztétikai mérce, az igé-

nyes viszonyítási alap jelenlétével szolgálja a romániai magyar irodalom ügyét (*Eleven világirodalom; Balzac, a romantikus realista, Marcel Proust, Thomas Mann és a mítosz*). De, mint ahogy *Odyseus üzenete* (1966) című kötetének egésze tanúsította, Deák Tamás számára sem a kísérletezés, a szellemi kaland műfaja az esszé (A „kalandot“, például a „tovairamló izmusok“-at, mélységesen lenézi), hanem a személyes hangú ismeretközlés. A klasszikus és kortárs román irodalomból készült versfordításai kapcsán beleérző esszékben mutatta be a román költészet néhány jelentős egyéniségét (Arghezi, G. Călinescu, Nina Cassian, Philippide).

A műfordító Jánosházy György világirodalmi tárgyú cikkei, jegyzetei a mai nyugati drámáról (*Bábel tornya*, 1966) ugyancsak a tájékoztatás igényével íródtak, a szerző imponáló tárgyismeretéből azonban sokat levon az egyoldalú, szociologizáló megközelítés, az esztétikai sajátosságok szem elől tévesztése; a drámaelemzést a cselekmény, a figurák ismertetése helyettesíti, így az összkép igaztalanul szegényes, hiteltelen lesz, a szerző ideológiai fölénye nem anyagának sokoldalú megvilágításából adódik, hanem magára vett pózként hat. Meggyőzőbbek Katona, Vörösmarty, Madách drámáiról írt, eredeti meglátásokat is tartalmazó ismertető-esszéi (*Három klasszikus dráma*, 1964).

A derékhad szépírói közül többen kezdték kritikusként pályájukat (Bajor Andor, Székely János), s nem egy közülük ma is több-kevesebb rendszerességgel műveli ezt a műfajt. Sütő András prózaírói hallgatása idején számottevő irodalompolitikai esszékkel volt jelen a folyóiratokban, Huszár Sándor a pályatársaival készített interjúkból a megkérdezettek és önmagát íróilag jellemző kötetet állított össze (*Az író asztalánál. Beszélgetések kortárs írókkal*, 1969). Páskándi Géza intuitív esszéi olykor elérik legjobb szépirodalmi műveinek színvonalát, szellemes rögtönzéseivel a szerző eredeti szint képvisel elméletibb jellegű munkákban meglehetősen szegényes értekező prózánkban. Bálint Tibor érzékeny prózaelemzései, Szilágyi Domokos költő-kriti-

Jánosházy
György
(1922)

A kritika
író-
vendégei

kái (és Arany Jánosról írt esszéje), a legfiatalabbak közül Farkas Árpád irodalmi jegyzetei, Király László elemzése nemcsak stiláris értékekkel emelkednek ki az irodalombírálat átlagából, de gyakran szempontjaik „szakmán kívüli“ frissességével is.

*A harmadik
kritikus-
nemzedék*

Ez utóbbi szerzőkkel együtt nőtt fel, érett be egy új kritikus-nemzedék, amelynek esztétikai-etikai súlya nem választható el a Forrás költőinek és prózaíróinak beérkezésétől. Az első Forrás-nemzedék csatáit — szépíró társaikkal, néhány idősebb kritikus-sal, irodalompolitikussal s a közép-nemzedék egyes tagjaival együtt — ők vívták meg, csatlakozva egy világszerte tért hódító, új, korszerűbb irodalomeszményhez, amely nem tagadja a társadalmi elkötelezettséget, de nem hajlandó művészi érték-ként elfogadni a pusztá tematikai időszerűséget; formai igényeik túlmutatnak a klasszikus realizmuson, felfedezik a maguk számára a század eleji izmusok nálunk már-már elfelejtett vívmányait, ami egyikük-másikuk írásaiban olykor divatjelenségek túlértékelésével jár együtt. Egyes kritikáiktól, bizonyos vitákban elfoglalt álláspontjuktól nem idegen a nemzedéki elfogultság. (Ugyanezek a vonások jellemzik a román irodalomkritika fiatal nemzedékének — Eugen Simion, Matei Călinescu, Nicolae Manolescu — írásait.) Az ötvenes évek végén (a szabad vers körül) kezdődött és időről időre (például a pozitív hős kérdésében) felbukkanó polémiák nem zárulnak le a hatvanas évek végéig: gyökeresség és kozmopolitizmus mesterségesen felszított vitájában az első Forrás-nemzedék tagjai egyszerre foglalnak állást honiság és európaiság mellett, nem kizárólagosságot, hanem kölcsönös feltételezettséget látva ez ellentétpárban. Az irodalomkritikai gyakorlatban a szociologizálással való leszámolásnak s a sokoldalú elemzésnek a hívei. Legtöbbjük elméleti, pontosabban filozófiai felkészültsége nem éri el ugyan az előző nemzedékek legjobbainak ismeretszintjét, de az iskolai hiányokat egy nyugodtabb irodalompolitikai szakaszban van alkalmuk pótolni. Bizonyos differenciálódás természetesen e kritikus-nemzedék-

ken belül is végbement, jóllehet újabb történelmi próbák kevésbé osztották meg őket.

Elsősorban a lírával, XX. századi klasszikusaink (Ady, Babits, Szabó Lőrinc) és a kortársak (Páskándi Géza, Hervay Gizella, Szilágyi Domokos, Palocsay Zsigmond) költészetének elemzésével foglalkozik Láng Gusztáv. Dsida-tanulmányaiból egy Dsida-monográfia körvonalai bontakoznak ki. Az erkölcsi kérdések iránt megnyilvánuló erős érdeklődéséről tanúskodik a Veress Zoltánnal váltott irodalmi levelek gyűjteménye, a *Boríték nélkül* (1970).

Láng
Gusztáv
(1936)

A Forrás első nemzedékének kritikusaként indult Kántor Lajos (*Írástól — emberig*, 1963). Érdeklődése egyre inkább az irodalomtörténet felé fordul; sajátos felfogású Móricz-könyve (*Vallomásos Móricz Zsigmond*, 1968), valamint huszadik századi novellistákról (Kosztolányiról, Gelléri Andor Endréről, a jelenkori magyar novellisztikáról) írott tanulmányai (összegyűjtve Alapozás című kötetében, 1970) a lírai elemeknek a modern prózában való jelenlétét elemzik.

Kántor
Lajos
(1937)

Egészen fiatalon szerzett tekintélyt kritikáival K. Jakab Antal. Értéktételeinek szigorúsága nem személyeskedésen, hanem esztétikai meggyőződésen alapul. Elméleti beállítottsága, fegyelmezett gondolkozása figyelemre méltó tanúságát adta líra- és drámaelméleti fejtegetéseiben, Ady Endre, illetve Páskándi Géza és Szilágyi Domokos költészetéről, az abszurd drámáról írt tanulmányaiban.

K. Jakab
Antal
(1942)

Szilágyi Júliát elsősorban a modern világirodalom jelenségei foglalkoztatják (bár első könyvét Swiftről írta), a XX. századi franciák jó ismerője. Vitázó hevű cikkeikben állt ki nemzedéktársai költészetéért. Baróti Pál a jelenkori romániai magyar próza egyik legszorgalmasabb recenzense; — a művészséget nélkülöző didaktikus ifjúsági regények lelkiismeretes bírálatával a hazai magyar ifjúsági regények irodalmi színvonalának javulását szolgálta. Irodalomtörténeti igénnyel foglalkozott Karácsony Benő életművével.

Szilágyi
Júlia
(1936)

Baróti Pál
(1930)

A romániai magyar irodalomkritikai front erősítését eredményezte a napilapok irodalmi rovatának

*A színi-
bírálat*

rendszeresebbé, átgondoltabbá válása. A könyvkritika és a színbírálat területén mérhető le mindenekelőtt a mennyiségi gyarapodás, bár ez nem hozta feltétlenül magával a minőségi javulást is. Különösen a színbírálat ellen hangzott el sok kifogás. Az utóbbi években bizonyos fejlődésről beszélhetünk: a színházi beszámolók alatt új nevek tűntek fel, olyan rutinos szerzők után, mint Oláh Tibor, Jánosházy György, Jordáky Lajos, Páll Árpád, Nagy Pál, Marosi Péter, friss vérkeringést vitt ebbe a műfajba is többek közt Szőcs István, majd K. Jakab Antal, beleérzőbb, illetve elméletibb közelítési módjával. Esztétikai, etikai, általánosabb filozófiai kérdések középpontba állításával új igényeket támaszt a színházkritikában Rácz Győző, az irodalommal érintkező területeken Bretter György (*Vágyak, emberek, istenek*, 1970). Bretter mitológiai figurákra épített parabolái (*Ikarosz legendája, Kentaurok dilemmája, Laokoon, a néma, Kronosz, a kegyetlen*) a modern emberi lét dilemmáit elemzik, s ezzel a romániai magyar esszé határait tágitják. Az irodalmi művet mint egy etikai magatartás kifejeződését vizsgálják Vörösmarty utolsó verseiről és Bodor Ádám novelláiról írt eszmefuttatásai.

*Elméleti
kísérletek*

Ezek a filozófus-közbeszólások, akárcsak a kifejezetten irodalomesztétikai tanulmányok (például Jánosi János részben magyarra is lefordított regényelméleti munkája vagy régebbi, a képalkotással foglalkozó közleményei, vitacikkei, amelyek Szabédi László külön fejezetbe kíváncsozó munkásságára reagáltak) a példa erejével vagy vitára, továbbgondolásra ingerelve, serkentően hatnak a romániai magyar irodalombírálatra.

*Csehi
Gyula
(1910)*

Az irodalomelméletnek irodalomtudományunkban ma a legkövetkezetesebb művelője Csehi Gyula, aki a negyvenes évek végén s az ötvenes években írott kritikáiban a marxista elméleti-világnézeti szempontot és a merev normativitást egyforma szigorral képviselte. Az utóbbi évtizedben a kritikától visszavonulva szinte kizárólag elméleti tanulmányokat és népszerűsítő cikkeket közölt. Szaktudósként kezdetben a szocialista realizmus genezisének irodalomtör-

téneti és elméleti kérdéseivel foglalkozott mind a hazai magyar, mind a világirodalom vonatkozásában (*Munkásosztály és irodalom*, 1963), hogy az utóbbi években a műfajelmélet sajátos területén, a szépróza és a valóság, az epikus fikció és az alapjául szolgáló valóságmodell összefüggéseinek vizsgálatánál állapodjék meg. Elemzései elsődlegesen irodalomszociológiai jellegűek, s nem a regényformának mint esztétikai értéknek a vizsgálatára irányulnak. Kutatásait összefoglaló művének első kötete (*Klio és Kalliopé*, 1965) epika és történetírás azonos „modell” megmintázó példáinak összehasonlításából von le elméleti következtetéseket a tudományos és a szépirodalmi megismerés eltérő vonásait illetően; második kötetében (*Modern Kalliopé*, 1969) a XIX. és XX. századi regény különböző áramlatainak a valóságfeldolgozó módszereit veszi szemügyre, az egyes áramlatok kompozíciós és stíláriis jegyei mögött ily módon mutatva rá a forma-sajátosságokat létrehozó szemléleti mozzanatra.

IRODALOMTÖRTÉNETÍRÁS

Az 1944 után meginduló irodalomtörténeti munka a romániai magyar irodalom viszonylatában úgyszólván a „tudományalapítás” bélyegét viseli magán. Érthető ez, ha tekintetbe vesszük, hogy az irodalomtörténetírás két háború közötti előzményei jelentéktelenek: intézményes keretet mindössze a kolozsvári egyetem magyar tanszéke s az *Erdélyi Múzeum* folyóirat biztosít számára, mindkettő Kristóf György és György Lajos szemléletében konzervatív, módszerben és eredményekben a századforduló pozitívizmushoz tapadó munkásságának jegyében. Az intézményes keretek hiánya eleve lehetetlenné tette a jelentősebb szövegkritikai kutatást és kiadást; e téren csak György Lajos néhány munkája s a Jancsó Elemér szerkesztésében megjelenő Erdélyi Ritkaságok-sorozat jelentett eredményt. Irodalomtörténeti tárgyú tanulmány, cikk a *Pásztortűz* és az *Erdélyi Helikon* hasábjain is jelenik meg, ám ezek

publicisztikai szintű alkalmi megemlékezések, méltatások, s a korszak irodalomtörténetírása még legigényesebb vállalkozásaiban is megáll a személyes véleményt megfogalmazó esszénél, amilyen Makkai Sándornak a korabeli Ady-kultuszt kétségtelenül erősítő, de tételeiben erősen vitatható Ady-könyve.

Közvetlenül 1944 után az irodalomtudomány is elsősorban nagyközönséghez szóló formáiban éled fel: a napisajtó cikkeiben s olyan népszerű kiadványokban, amilyen Benedek Marcell munkája, *Az irodalmi műveltség könyve* (1947), a Józsa Béla Athenaeum kiadásában. A szorosán vett irodalomtörténetírás feléledése Gaál Gábor kezdeményezéséhez fűződik: az ő szerkesztésében és az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó gondozásában meginduló *Haladó hagyományaink* sorozat nemcsak a magyar és román irodalom klasszikus értékeit juttatta el a romániai magyar olvasóközönséghez, hanem e kötetek bevezetői népszerű formában ugyan, de a bemutatott író vagy irodalmi jelenség többnyire szakszerű jellemzésére, értékelésére is módot adtak.

*A hagyományok
újraértékelése*

Gaál Gábornak mint szerkesztőnek a célja a marxista irodalomtörténetírás alapköletéle volt, a Haladó hagyományainknak és korábban az *Utunk* mennyiségileg nem nagy irodalomtörténeti vonatkozású cikkanyagának sajátságai ebből vezethetők le. Elsősorban az újraértékelés szándéka fűti őket; a megjelenő tanulmányok fő törekvése a polgári irodalomtörténetírás tételeinek, értékeléseinek a polemikus felülvizsgálása, a történelmi materializmus alapjairól. E téren bőven akadnak proletkultos túlzások, amilyen irodalom és társadalom közvetlen összefüggésének erőszakolt keresése, a polgári írók és irodalomtudósok szerepének és eredményeinek célzatos kisebbitése; egészében azonban ez a törekvés is eredményes volt, és sikerült egybehangolnia a hazai magyar irodalomtörténeti köztudatot a hasonló jellegű magyarországi szakirodalom eredményeivel. Az újraértékelésnek ez a láza csak később válik a tudományos fejlődés korlátjává, amikor — az irodalomtörténet ideológiai kérdéseinek tisztázódása után — az anyagfeltáró, filologikusabb kutató-

munka változatlanul háttérbe szorul egy spekulatív módon szociologizáló felfogás mögött. A hatvanas évek elejétől indul meg az irodalomtörténetírásban az a folyamat, amelyet a „második újraértékelés“ hullámának nevezhetünk; ettől kezdve szemlélik kutatóink higgadtabban polgári elődeiket, s hasznosítják érvényes eredményeiket, másrészt a szociologizmust is kezdi felváltani az esztétikai értékekre ügyelő tárgyilagosabb értékelés és értékrend igénye. Intézményesen az irodalomtörténetírás műhelye elsősorban a kolozsvári egyetem magyar irodalom tanszéke, rajta kívül említenünk kell a Románia Szocialista Köztársaság Akadémiájának magyar irodalomtörténettel foglalkozó kutatóit, s a szakjellegű közlemények fórumát, az Akadémia 1957-ben indult folyóiratát, a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményeket*. E félévenként megjelenő, a nyelv-tudománnyal osztozó kiadvány mellett az irodalomtörténetírás jelentkezési helyei változatlanul a szépirodalmi és művelődési folyóiratok, az Irodalmi Könyvkiadó elő- és utószó-lehetőségei; ez magyarázza irodalomtörténetírásunkban a népszerűsítő hangnem és az alkalmiság változatlan túltengését a kifejezetten szakjellegű munkák rovására. 1962-ben megindult ugyan a Kritikai Kiskönyvtár sorozat, de 1966-ig — jelentősebb eredmények nélkül — csendben el is halt. Nagyobb reményekre jogosít a kismonográfiák 1968-ban indított sorozata az Ifjúsági Könyvkiadó (majd a Dácia) kezdeményezéseként.

Az intézményes keretek között folyó irodalomtörténeti szakkutatás sajnos jelentősen elmarad a szocialista országoknak s magának a román irodalomtudománynak a hatvanas évektől egyre gazdagabb és egyre korszerűbb eredményei mögött. Az egyetlen szakfolyóirat irodalomtörténeti tanulmányai csaknem kizárólag adat- és szöveggözlő jellegűek, s e vonatkozásban is túlnyomórészt esetlegesek, amennyiben nehéz belőlük valamely szakterület tervszerű, szintézist előkészítő részletkutatására következtetnünk. Teljességgel hiányzik irodalomtörténetírásunkból a szövegkutató filológia; a két háború közötti irodalom jelentős életműveiből kritikai ki-

*Intézményes
keretek*

adásnak még a terve sem született meg, s az e körbe tartozó szövegkiadások jegyzet- és kommentáranyaga is többnyire megmarad a nagyközönség tájékoztatásának szintjén. Ennek következménye, hogy oly gyéren születtek a romániai magyar irodalomtörténetírásban teljes életműveket bemutató monográfiák, eredeti szintézis-munkákról pedig — Sóni Pál már említett egyetemi jegyzetén kívül — egyáltalán nem beszélhetünk.

Ha az irodalomtörténeti munkát szakterületenként nézzük, szembetűnő, hogy a régi irodalomnak úgyszólván alig akad kutatója, többek közt azért sem, mert az egyetemi oktatás mindmáig elhanyagolta az ehhez a munkához szükséges történelmi, művelődéstörténeti és nyelvészeti előképzést (noha olyan kitűnő tudósok állnak rendelkezésre, mint a történész Jakó Zsigmond vagy a nyelvész Szabó T. Attila). Tudományos rangút úgyszólván egyedül Szigeti József alkotott e területen; a vulgarizáló irodalmi műltszemléletet meghaladva, kutatásainak java eredményét *A mű és kora* című kötete (1970) foglalja össze. Szigeti József nem tartozik a régi irodalom adatbúvár kutatói közé, nagyobb tanulmányai a műelemzés és a szintézisteremtés igényével lépnek fel. Módszere közel áll a modern irodalomtudomány „műközpontú” elemzésmódjához. Szigeti József azonban e módszert a marxista irodalomtörténetírás historizmusával egészíti ki. Műelemzéseinek hagyományos célt követnek: mű és alkotó, író és kor összefüggéseit vizsgálják. Külső adatok helyett azonban a vizsgált műnek strukturális elemeiben keres érveket; így a műből kirajzolódó szellemi portré azonosításával sikerül hipotetikus valószínűséggel meghatározni a Balassi Comoedia ismeretlennek tartott szerzőjét (*A Balassi-Comoedia és szerzője*), vagy a fiatal Balassi Bálint verseinek külső adatok híján bizonytalan időrendjét (*A fiatal Balassi Bálint*).

Jancsó
Elemér
(1905
—1971)

A felvilágosodás korának kutatása elsősorban Jancsó Elemér nevéhez fűződik. Munkássága csak kisebb részében irányul a korszak szépirodalmának történetére: egyetemi jegyzetében (*A magyar irodalom a felvilágosodás korában*, 1969), valamint Csoko-

nai, Kazinczy, Berzsenyi válogatott műveihez írott bevezetőiben foglalkozik ezzel (tanulmánykötete: *A felvilágosodástól a romantikáig*, 1968). Fő munkaterülete azonban kultúrtörténeti jellegű — az ötvenes években ezért hat rá oly mértékben az egyoldalú szociologizmus —, a jakobinus mozgalomnak és a felvilágosodás eszméinek erdélyi hatását vizsgálja több tanulmányában. Sajtó alá rendezte *Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság iratait* (1955), terjedelmes bevezetőben dolgozva fel a Társaság történetét és jelentőségét. Mint színháztörténész, a kolozsvári magyar színház felvilágosodás- és reformkori múltját tárta fel, adatközlései mellett méltatva a színház korabeli szerepét a nyelvművelés, a haladó társadalmi eszmék, a romantikus életérzés tömegélménnyé tételében. A két világháború közötti romániai magyar irodalom történetéhez személyes hangú emlékezései és néhány elemző esszéje (Kuncz Aladárról, Berde Máriáról) nyújtanak adalékokat. Ugyancsak a felvilágosodás korára irányulnak Kocziány László (1920) levéltári kutatásai. Ő rendezte sajtó alá Borsos Tamás és Kovásznai Sándor emlékiratait, leveleit.

A XIX. századnak s azon belül az erdélyi reformkornak a kutatója Antal Árpád. Szentiváni Mihályról írott monográfiája (1958) nemcsak elsőként elemzi marxista módon és a teljes életmű ismeretében „Erdély Petőfijének“ munkásságát, hanem a reformkori Erdély irodalmi életének tömör összképét is nyújtja. Kriza János költészetéről közölt tanulmányát (1965) mint egy átfogó Kriza-monográfia első fejezeteit üdvözölte a szakkritika. Szorosan vett szakterülete mellett azonban munkássága — egyetemi jegyzetében, bevezető tanulmányaiban — a XIX. század egészét átfogja. Túlnyomóan e korszakra irányulnak Engel Károlynak a román—magyar irodalmi kapcsolatokat vizsgáló, számos ismeretlen adatot, irodalomtörténeti vonatkozást nyilvánosságra hozó kutatásai. A történész Benkő Samu Kemény Zsigmond ismeretlen naplójának és Bolyai János hátrahagyott írásainak feldolgozásával és sajtó alá

*Antal
Árpád
(1925)*

*Engel
Károly
(1923)*

*Benkő
Samu
(1928)*

rendezésével gazdagította e korszak irodalomtörténeti képét.

Dávid Gyula
(1928)

A magyar századfordulónak, a modern magyar irodalom előzményeinek kérdéseivel Dávid Gyula foglalkozik, elsősorban Tolnai Lajos életére és munkásságára irányuló kutatásaiban. A korabeli próza és századfordulói realizmus és naturalizmus problémáit tárgyalják Kozma Dezső tanulmányai, köztük Petelei Istvánról írott kismonográfiája (*Egy erdélyi novellista*, 1969).

Bustya Endre
(1927)

A XX. századi magyar irodalomra, valamint a két háború közötti romániai magyar irodalomra vonatkozó cikkek, tanulmányok tömegében vajmi nehéz a népszerűsítő írásoktól, szubjektív hangú esszéktől az irodalomtörténeti jellegű közleményeket elválasztani. Kisebb adatközlőktől eltekintve, az Ady-filológia szempontjából Bustya Endre munkássága érdemel itt elsősorban figyelmet, aki a költő novelláinak összegyűjtésével (1957) a kritikai kiadás idevonatkozó kötetének legfontosabb előmunkálatait végezte el. Két háború közötti irodalmunk és a román—magyar irodalmi kapcsolatok történetének feltárásához járul hozzá Réthy Andor bibliográfiai gyűjtőmunkája. (Fontosabb bibliográfiai összeállításai: Ady, Jókai, Móricz Zsigmond — románul, Alexandri, Caragiale, Coşbuc, Eminescu, Goga, Rebreaanu, Sadoveanu — magyarul.)

Réthy Andor
(1904—1972)

A két háború közötti hagyományok talaján (mely hagyományok közül kiemelkedik Bitay Árpád munkássága, illetve Ion Chinezu 1930-as könyve az akkor még egészen fiatal romániai magyar irodalomról), eleinte pozitívista lelkiismeretességgel, újabban a modern összehasonlító irodalomtudomány eredményeinek, illetve reflektorfénybe került céljainak hatására a román—magyar kapcsolattörténet kutatói jelentős részt vállalnak nemcsak az irodalomtörténeti népszerűsítésből, hanem az eredeti kutatásból is. A *Brassói Lapok* egykori publicistája, a műfordító Kakassy Endre a román szaktudománytól is nagyra értékelt, esszéhangvételű monográfiát írt Eminescuról (*Eminescu élete és költészete*, 1962), előtérbe állítva a múlt századi nagy román költő ma-

Kakassy Endre
(1904—1963)

gyar vonatkozásait. Hasonló szándék vezette a prózairó Sadoveanu életművének felmérésekor is. A már említett Engel Károly, Dávid Gyula és mellettük Faragó József és mások tanulmányai, ha még nem is egy átfogó tudományos terv keretében, a magyar—román kapcsolattörténet korszerű kutatásának lehetőségeit villantják fel, Petőfi, Arany János, Mikszáth, Ady, Móricz Zsigmond, József Attila román irodalomtörténeti párhuzamainak, kapcsolatainak jelzésével. E tanulmányok egyike-másika a román népköltészet hatása s a XIX. és XX. századi román irodalom számos kiemelkedő alkotójának teljesebb megismerése szempontjából is jelentős; példaként említhetjük Șt. O. Iosif, George Coșbuc, Ioan Slavici, Iosif Vulcan, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Emil Isac, Octavian Goga verseit, prózai munkáit vagy műfordításait. (Sajnos, a kortárs irodalomra vonatkozó, hasonló jellegű összehasonlító tanulmányokra nem hivatkozhatunk, így a romániai magyar irodalom sajátos vonásait e tekintetben legfeljebb néhány utalással jelezhetjük irodalomtörténeti összefoglalásunkban.)

*Kapcsolat-
történeti
kutatások*

A XX. század, illetve a romániai magyar irodalom tárgykörébe tartozó jelentősebb irodalomtörténeti munkák szerzői többnyire kritikusként ismertek elsősorban (kivételek a Kovács József-monográfia írója, Kicsi Antal, a Bolyai-hagyaték mellett főképp Kovács Györgyöt tanulmányozó Abafáy Gusztáv, vagy az Erdélyi Helikonnal és Kós Károllyal foglalkozó Varró János), az ő munkásságuk, önálló irodalomtörténeti szaktanulmányaik, könyveik itt történő tárgyalása (illetve a visszalapozás a kritika-fejezetbe) tenné valóssá az összképet.

Ugyancsak itt kell szólnunk a rokontudományok olyan jelentős művelőiről, mint a nyelvész Szabó T. Attila, aki a folklorista Faragó Józseffel, úttörő komparatista folklor tanulmányok szerzőjével együtt a Kriza-életmű tudományos feldolgozásában jelentős részt vállalt, s a virágénekekről meg a magyar balladakutatásról közölt igényes tanulmányt; szólnunk kellene a Szabédi László egyetemi munkájának folytatására vállalkozó Szabó Zoltán stílustörténeti ta-

nulmányairól vagy a művelődéstörténész Vita Zsigmondról (az enyedi kollégium történetének lelkiismeretes bűváráról) és Mikó Imréről, szaktanulmányok és életrajzregények szerzőjéről; mindketten az erdélyi hagyományok leghűségesebb ápolói, népszerűsítői, a történelmi példák ébren tartói közé tartoznak. Hajós József, a *Köteles Sámuel* monográfia írója, Tóth Sándor, Gaál Gábor életművének kutatója és Gáll Ernő, a humanizmusról s az értelmiségről írt esszéi mellett a két világháború közti szociográfiai és etikai hagyomány marxista elemzője szintén irodalmi múltunk s a történelmi-társadalmi háttér teljesebb megismerését szolgálják.

A LÍRA FEJLŐDÉSE

1944-ben a romániai magyar líra gazdag örökség folytatására vállalkozhatott, hiszen nemcsak az itt élő költők, hanem — az irodalmunk kibontakozásakor döntő fontosságú Ady-hatás, illetve Ady-kultusz természetes folytatásaként — a modern magyar költészet legjobbjai is, József Attila, Illyés Gyula, Radnóti, Babits, Kosztolányi, otthonosak voltak a két háború közötti erdélyi folyóiratokban, a *Korunkban*, illetve az *Erdélyi Helikonban*, sőt a nagyobb példányszámú kiadványokban, a napilapokban is. De ugyancsak változatos, színekben gazdag a helyi hagyomány, amely közvetlenül a felszabadulás után — egy-két kivételtől eltekintve — folytathatónak látszott, bár a két háború közötti romániai magyar líra a háborús években vagy azt megelőzően nagy vérveszteséget szenvedett. Dsida Jenő 1938-ban, Reményik Sándor három évvel később még „békésen” válik ki a sorból, a *Korunk* költőgárdáját viszont a fasizmus tizedeli meg: Salamon Ernő, Korvin Sándor, Brassai Viktor előbb végigszenvedi a munkaszolgálat megpróbáltatásait, s legtöbbjüknek még a halála körülményei is ismeretlenek. A háborút átveszelt lírikusok közül Áprily Lajos már korábban Budapestre távozott, Jékely Zoltán 1946-ban költözik végleg a magyar fővárosba.

A meg- és ittmaradtak közül néhány idősebb költő nehezen találja meg helyét az újrainduló irodalmi életben. Bartalis János hosszabb időre elhallgat, a legnagyobbak egyike, Olosz Lajos, s a halk szavú papköltő Varró Dezső teljesen kihull az irodalmi köztudatból, újrafelfedezésükre egy negyedszázadot kellett várni. Olosz Lajos, aki 1919-ben Barbusse-nek ajánlotta költeményét; s hitte, hogy érzésekből felépül „az emberiesség piramisa”, tulajdonképpen már 1931-ben elnémult, csalódását csöndbe fojtotta („Ma ismét hozzáértem sötét szennyhez, / újra két emberrel tudom, hogy becsstelen”). A természet varázsla-

*Olosz Lajos
(1891)*

Szentimrei
Jenő
(1891—1959)

tos megidézője, a szigorú logikai fegyelmű szabad vers költője csak magának jegyzi fel lírai élményeit; a mai folyóiratközlések bizonyítják, hogy Olosz lírája nem apadt el, s ha ritkán is szólal, régi témái — a humánus-örzés (*Egy rab álma a kórházban*, 1945), hűsége a hazai tájhoz — tovább élnek, új költői értékekben realizálódnak. Ebből a nemzedékből Szentimrei Jenő vállal ismét jelentős közéleti szerepet, természetes folytatásaként a *Napkeletben*, *Ellenzékben*, a *Brassói Lapokban*, a *Korunkban*, a *Kelet Népeiben* kifejtett publicisztikai, kritikusi és szerkesztői tevékenységének. Mint irodalomszervező s a korszerű pódium-művészet népszerűsítője főképpen fél évszázaddal ezelőtti eredményeivel írta be nevét a romániai magyar kultúra történetébe, de nem hanyagolható el részvállalása a második újraindulásban sem: a kolozsvári Magyar Színház, majd a Józsa Béla Athenaeum igazgatója lesz, tanít a színművészeti főiskolán — se sokoldalú elfoglaltsága ellenére sem apad el publicisztikai vétetésű lírája. „Sorsod sem apad el publicisztikai vétetésű lírája. „Sorsod kovácsa magad vagy“ — írja 1945-ben, s *Az ár felel a gátnak* költője („... aki él. / aki meg nem áll / ... / az teremte“) új szabad verseinek nyitányaként Petőfi nevével és példájával buzdít a cselekvésre, a jogfolytonosságot hangsúlyozva“ („Ó, munkás milliók, roppant reszpublika“). Játékos könnyedségű vagy éppen jelszavas költemények után Szentimrei is megírja a maga önvizsgáló versét (*Zárszámadás helyett*, 1954), amelyben Szabédihoz, Szemlérhez, Horváth Imréhez, Kiss Jenőhöz hasonlóan szigorúan néz szembe múltjával. Közvetlenül halála előtt lírája gazdagon buzog fel; Szentimrei őszikéi nemcsak a fájdalmas zárszámadást végzik el, a költőnek nemcsak közvetlen környezetére, családjára van gondja, hanem a gyarapodó város, az épülő új világ befogadására is marad költői ereje. Egykori mesterének: Benedek Eleknek a szavaival búcsúzik az élettől, a fiataloktól: „Fő, hogy dolgozzanak...“

Tompa
László
(1883—1964)

Tompa László nem adja ugyan fel udvarhelyi magányát, de humanizmusának „egykor pesszimista-kontemplatív jellege feloldódik“ (Veress Dániel), s

költészete erőteljes közéleti hangsúlyt nyer; ezekben az új versekben azonban, a végvári magány és a székely táj maradandó szépségű líráját már nem tudja megközelíteni. 1945-ben viszonylag még sok költeményt ír, köztük a *Népek keréneke 1945 tavaszán* címűt: aki „farkasjárás éjszakáján“ sem hallgatott, most heves átkokat szór a háborúra, háborúcsinálókra. Elégikus hangon indított vagy egységesen agitatív versekben veszi számba veszteségeit, s ad számot az új fenyegetésekről, szonett-formában agitál a közöny ellen. *A Gyűlésben az ifjúsággal* (1951) a kor jellemző közéleti költeménye, mely elsősorban a szerző emberi tartására s nem annyira lírájára vet fényt („Belül is a saját régi / Tüzeimet érzem égni“). Tompa László tudatában van annak, hogy életének nyolcadik évtizedében „Mesterhez méltót aligha csinál“, ám jólesik a fiatalok őszinte tisztelgése; a „Mester“ buzdítással, a stafétabot átadásával köszöni meg a gesztust:

... még felétek int, fiatalok:
Ti mozogjatok és haladjatok!

Nem figyelhető meg ilyen változás sem Endre Károly, sem Salamon László verseiben. Endre Károly legalábbis sikerültebb költői műveiben, mindenekelőtt a *Görzi elégiák*ban, ebben az 1300 soros, disztichonban írt lírai életregényben töretlenül folytatja háborúellenes, humanista líráját, a rettenetek felidézésével a cselekvést sürgetve („Félre a rémképpel! Míg nem késő, cselekedjünk!“). Sok kortársával ellentétben, Endre Károly nem igyekszik stílust váltani, hű marad a klasszikus verseléshez (a jeles klasszika-filológus, Révay József az antik forma tökéletes művészeinek nevezte), a kritikusaitól emlegetett kényes műgondon azonban nemegyszer (például *A felszabadulás rapszódiai* című ciklusban) barokkos zsúfoltságot, szecessziós stilizáltságot is kell értenünk. Salamon László költészete a maga módján hasonló következetességet juttat kifejezésre. Változatos, erkölcsi problémákban nem szűkölködő, hosszú életútja során, mely a szociáldemokrata mozgalom, a demokratikus antifasiszta újságírás, az

*Endre
Károly
(1893)*

*Salamon
László
(1891)*

auschwitz haláltábor tapasztalatain vezette át, lényegében érvényes maradt költészetére Tóth Árpád korai jellemzése („Bőven ontja a szép meleg képeket“), s napi aktualitású számos publicisztikai költeménye ellenére tulajdonképpen sosem idegenedett el az idilltől. Békehirdetését, a szocialista építés eredményeinek rímes köszöntését vagy a *Kolozsvári ősz* (1964) öregkori verseit a mindig megtalált derű lengi be.

Több mint fél évszázaddal ezelőtt fedezte fel Kosztolányi Bartalis Jánost, s első szabad versei, egy kolozsvári napilap után, mindjárt a *Nyugatban* jelentek meg, 1916-ban; a *Hajh, rózsafa* (1926) című bemutatkozó kötetéről Kosztolányi mellett Németh László, Gaál Gábor, Szentimrei Jenő írt kritikát. „A huszadik század idillumai“, a bartalisi bukolikák a harmincas években komorabbra váltanak ugyan, s különösen a második világháború — akárcsak költői indulásakor az első — az idill fenyegetettségére ébreszti (*Ima mindenkiért 1940-ben*), lényegében azonban a bartalisi líra harminc éven át nem változik, nem fejlődik: az egyszer leütött alaphang magas szintű variációiról beszélnek költészetének fenntartás nélküli csodálói is. A magyarázatot ösztönösségében kell keresnünk — a legősibb munkadatok hangjára ismerünk mindegyre a Bartalis-versekben; nem rejti az élményt látványos formák mögé, metaforái ritkán tűnnek fel. Ahogy *Énekedet, költő ...* című versében írja:

Ösztönös
avantgarde

Téged mindig a valóság érdekelt.
Hadd el a szimbólumokat.
A tisztát, egyszerút szeretted,
és mint az üveg, olyan átlátszó szíved.

Ezt az önjellemezést igazolva buzog fel a bartalisi líra, megszakítatlan gazdagsággal, 1954-ig. Aztán úgy tűnik, a forrás végképp kiapadt. A szándék jelentkezik ugyan, „Meg kellene valahogy kezdeni“ (*Háború után*, 1945), de egyelőre nem sikerül élő rendbe szednie asztalán a zilált papírokat, könyveket. A könyvhöz nem lesz hűtlen, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen könyvtárosként dolgozik, s

munkája kapcsolatot jelent az ifjúsággal, költői megszólalására azonban még kilenc évig várni kell. Amikor 1954-ben a baráti biztatások végre versre hangolják, maga is felteszi a kérdést, ki a hibás ezért a hallgatásért („Viszonyok? ... sértett dac?... körülmények?...“). „Kérik a kosályi verseket“ — de a költő úgy tudja, „Kosály elmerült“, a régi világgal együtt. Vajon az következett volna be, amit Németh László harminc évvel korábban megjósolt? „A líra, az új korszakot jelentő vers, lokomotív sebességgel fog elhaladni Bartalis János kedves világam mellett.“ A következő évek azonban azt mutatják, hogy Bartalis nem érez ilyenfajta lemaradást. Igaz, az *Év kezdetén* még ilyen vallomással indul:

Újraszólalása

Nehezen dolgozom —

mintha a csúcs után
a vas- vagy kőkorszakban
kezdeném.

Nagy bajjal készül a
költemény

— a gátlások azonban feloldódnak, s azóta Bartalis János korát meghazudtoló lendülettel rója a verssorokat, szüntelenül jelen van a folyóiratok hasábjain. Válogatott verseinek 1955-ös kiadását 1957-ben követi az első új kötet, *Pedig tavasz jó* címmel, két évre rá megjelenik az *Új mezők és új dalok felé*. Ez utóbbi címében is jelzi a költő elszánt törekvését, hogy lépést tartson a korrallal, a társadalom változásaival. Felfedezi a maga számára az új Kosályt, a szocialista mezőgazdaság útjára tért falut — költészetét ezekben az években az „És akkor...“ kezdetű riportversek jellemzik. Ezekben a verseiben a leírás megmarad száraz tényyszerűségében, nincs mögöttes lírai területe; a Bartalis régebbi lírájában olykor ugyancsak megfigyelhető deskriptivizmus felfokozódik, verseinek tárgyánál fogva is szembe-tűnőbbé válik. A szintén Németh Lászlótól származó figyelmeztetés itt igazolódik: „...az ilyen

Vers vagy riport?

versben, amelyet rím nem gyámolít, ritmus nem figyelmez, a legnehezebb nem hibázni.“

Ember és természet

De nem elsősorban e „hibákkal“, hanem a költői szépségekkel, azok jellegével bizonyíthatjuk, hogy Bartalis János lírájában mégsem húzható éles cezúra — sem 1945-tel, sem 1954-gyel. Valójában egyetlen nagy és mély, egy életre szóló élményét, ihlető forrását: ember és természet egymásra találását ismerjük fel az 1958-as *Ó, szép tavaszi nap!*-ban csakúgy, mint az 1923-as *Ha a kosályi fákban* vagy a Szőlőőrzésben. Ars poeticájának legtisztább megfogalmazását is 1954 után írt verséből idézhetjük:

Nincs kezdete az én dalomnak,
és nincsen vége se,
egy darab a világból,
vagy talán maga az egész világ.

Egyhúru költészet a Bartalisé, ugyanannak a témának, ugyanannak az élménynek egy-egy aspektusát írja újra és újra, mégis, egyhúrúságában is gazdag líra ez. Nem csupán azért, mert a természet végtelen színárnyalataiból építkeznek, hanem főképpen mert a Bartalis világa nem ember nélküli világ. Számára a természet a mezőt a kapásokkal, aratókkal együtt jelentette és jelenti, az erdőben sem csak a fákat és a madarakat látja, hanem a favágót is.

Tárgyszerű líra

A bartalisi régi és új bukolikák többsége az ember és természet idilli viszonyát, a mezei munkának is inkább szépségét, mint nehézségét zengi — mégsem a valóságtól elszakadt, mégis életszerű ez a költészet. Bukolikáinak az adott és ad hitelt s így létjogot, hogy a természet sosem díszletként van jelen, a költő nem mesterségesen hangolja magasra érzelmeit. Ezekben az „eke nyomán ballagó morfondírozások“-ban (Németh László) valóban a panteista ima és a parasztjajgatás keveredik. Tárgyszerű ez a költészet művészi eszközeiben is. Bartalis viszonylag kevés költői képet használ, köznapi tények, munkafolyamatok s mindenekelőtt a táj aprólékos-realisztikus leírásából áll össze a jó Bartalis-vers.

Amikor mégis költői képre bukkanunk nála, ebben is a mezőn dolgozó ember egy-egy finom megfigyelését ismerjük fel. Prózában elmondhatatlan gyöngegség, szeretet, élettapasztalat sűrűsödik egy-egy remek versszakban:

A borsó
álmodik.
Tengernyi
pillangósvirágjával
— álmában is —
a száraz karót öleli,
s a száraz karó
egy évre megfiatalodik.

A népdalokban él ilyen természetességgel, ennyi spontán költőiséggel a földközeli ember világlátása. Ezt a közvetlenséget érvényesíti az emberi kapcsolatok ősi-patriarkális ábrázolásában is — 1914-ben ugyanúgy, mint 1957-ben. Mert nincs lényegi különbség *Az erdőről hazatérő favágók* és az „*Érj haza testvérem*“ hangvétele között: aközött, hogy a költő a favágókkal találkozik, s megtudja „a kérges tenyerű, jó, becsületes emberektől”, hogy kinyíltott a hóvirág s aközött, hogy a mezőn járó poétát a pihenő

Lírai hősei

kapások „földízű-szép köszöntéssel“ üdvözlik: „*Érj haza, testvérem, egészséggel!*“ Ezek az emberek a Bartalis régi és új lírai hősei, akikkel teljesen azonosulni tud, akikkel holnap is kimegy az erdőbe, s akiknek a köszönését így viszonozza:

Érjtek haza ti is, testvérek
— mindenütt a földeken —
érjtek haza — békességgel.

Ez az az eszmeiség, amelyet Bartalis János művészien ki tud fejezni. Valamivel konkrétabb, mint az erdei favágók tavaszi hírhozatala, de semmiképpen sem minősíthető új fejlődési szakasznak a költő pályáján, nem fordulat-jellegű megvalósítása annak, amit ő maga 1959-ben jelszószerűen hirdetett meg: „Az új embert ird fel, a nagyszerű hőst...”

Versforma tekintetében s nyelvi tisztaságban is hű maradt Bartalis régi önmagához. A szép magyar versbeszédre kevés lírikusunktól idézhetünk olyan példákat, mint éppen tőle, s ezek között szép számmal új költeményeket. A *Hajnali zene* vagy a *Zöld kertekbe* egyúttal arra is bizonyíték, hogy a bartalisi szabad vers nem megmerevedett, egysíkú forma: a teljes kötetlenségtől a szabályos népdalritmusig számos közbeeső fokozatot mutat. Noha legtöbbjük nem írható fel szigorú ritmusképletben, igazán jó szabad versei mégsem azok, amelyek parttalanul áradnak, hanem amelyeket az érzelem, a gondolat, olykor a költői képek is fegyelmezettebb rendbe szerveznek. Bartalis szabadvers-vívmányai, amelyek Whitman világirodalmi újításával hangzanak össze, kétségtelenül irodalomtörténeti jelentőségűek, hatásuk a magyar lírában letagadhatatlan — még akkor is, ha az újabb költőnemzedéknél a szabad vers gondolatilag bonyolultabb, Kassák-hatást őrző változatai kerültek előtérbe.

Ma is ható erkölcsi példa viszont az a hűség, amellyel Bartalis János humanista eszményeit, a költészetet szolgálja; hetven és nyolcvan között is az életet, a boldogságot, szépséget igenli, s változatlanul fiatalos lelkesültséggel hirdeti: „Most álomnövesztő májusok kellenek.“ Egyik újabb kötetének is ezt írta címlapjára: *Idő ne fuss* (1965).

A felszabadulást követő években a romániai magyar líra hangadói az akkor középső nemzedékhez tartozó költők, a harminc-negyvenévesek — Horváth mre, Horváth István, Kiss Jenő, Méliusz József, Szabédi László, Szemplér Ferenc —, akik a *Korunk*, a *Helikon*, a *Pásztortűz* vagy a *Termés* évfolyamaiban alakították ki költői egyéniségüket, de az új helyzetben egy emberként, sokszor hangjukban is nagyon hasonlóan egymáshoz — mert minden „mellékesről“, „partikulárisról“ le akarnak mondani —, a népi demokrácia mellé állnak, a politikai és társadalmi elnyomástól megszabadult tömegek örömét, hitét zengik. Mindenikük megírja a maga önvizsgáló versét, s meggyőződéssel vallják, hogy véget ért az elmélkedé-

sek korszaka, a tettek ideje jött el — ehhez kell alkalmazkodnia a költőnek, a versnek is. Gaál Gábor 1949-ben a forradalmár Majakovszkijt állítja példaképül Horváth Imre és társai elé, s úgy véli, a „tyrtaiosi kérdések“ nem békíthetők össze a vers egyéni, személyes jellegével, az „esztétizálással”; Horváth István *Árad a falu* című kötete kapcsán kifejti, hogy ne a költő legyen a vers hőse, hanem a tömegek. A forradalmi lendület valóban átalakítja e költők többségének líráját, s hosszú éveknek kell eltelniük, amíg — a társadalmi fejlődés és az esztétikai igények újabb, változott szakaszában — e lírikusok külön-külön visszatalálnak önmagukhoz, s a közösségi kérdéseknek hátat most sem fordítva, ismét saját hangjukon tudnak szólni. A költői fejlődés, régi és új eszmények szempontjából hasonló képet mutat az a Szemléréknél fiatalabb poétagárda is, amelynek tagjai 1945 előtt értek felnőtté, tulajdonképpen irodalmi kibontakozásuk azonban már a népi demokratikus szakaszban történik.

Szemlér Ferenc a két világháború között az értelmiségi baloldal költője; a *Helikon* „belső ellenzékétől“, a transzilvanizmus elutasításától a Korunk írói köre, a Vásárhelyi Találkozó, majd a háború idején az antifasiszta állásfoglalás felé vezet az útja. Pályája kezdetétől „szociális költő“-ként tartja számon a bírálókat; fiatalkori szabad verseiben is ott kiált az a lázongó, a környező világ szorítását a lélek drámájává élő indulat, melyet a harmincas évek derekától tudatos társadalomkritikává mélyít versben, esszében, publicisztikában. A csaknem negyvenéves költő 1944 után természetes és vágyott közegét találja meg a születő demokráciában, a szocializmus vonzáskörében. Bukarestben élve, az rószövetség országos munkájának is tevékeny részese, éveken keresztül az Írószövetség titkára.

Az elvek szintjén zökkenésmentes azonosulás az új renddel korántsem ily zökkenésmentes változást eredményez költészetében. Szemlér jellegzetesen intellektuális költő, aki korábban az élmények gondolattá szűrésével, önmaga és környezete elemzésével elsősorban költő és külvilág, költő és társada-

*Szemlér
Ferenc
(1906)*

*Az eszmei
és a formai
fordulat
aránytala-
lansága*

lom riasztó szembenállását tárta föl, s önformálása a kortól való egyre élesebb elhatárolódást jelent. 1944 történelmi fordulata ennek ellenkezőjét: költő és kora, költő és társadalma alapvető azonosulásának megfogalmazását kívánja tőle, amire lélekben kész, de amihez hiányzanak a megismerés gazdag és bonyolult, a személyiség gyökeréig nyúló élményei. Az újrakezdés pedig kialakult költői magatartásának és formai eredményeinek időleges feladásával jár. Versei a tömeggel, a néppel való azonosulást az önmagáról megfeledkező, a személyes érzést kollektív általánosságban föloldó pátosszal tolmácsolják. Kezdetben kísérletezik az új élmény elemző őszinteségű kifejezésével; az „osztályt cserélő“ költő átéli a régi szálakat eltépő otthontalanság sajtóját („Mint kit családja kivetett, / kopogtatok és keresek“ — sóhajtja a *Vissza hozzád!* 1945-ben), s talán a balos értetlenség éleszti az *Életre-halálra* (1945) keserű elszánását:

S mégsem lesz kéz, hogy visszalökne,
nincs olyan út, mely visszavisz.
Sorsom, lelkem hozzátok kötve,
tiétek vagyok mindörökre,
életre is, halálra is.

*Szemlér
és a
proletkult*

Gondolat, ritmus- és rímképlet egyaránt Adyt (*Küldöm a frigiditást*) visszahangozza, a költői önérzet és önelemzés ilyenén fellobbanása azonban egyre kirívóbb a proletkult erősödő divatjából, melyhez Szemlér is alkalmazkodik.

... sajnálj engem, kit ily nagyon
kínzott a fojtó fájdalom.
s ki mégis úgy tett, mint kinek
egy porcikája sem beteg.

— a *Nagybeteg* (1952) e sorai költői önjellemzőként is elfogadhatók. Annyi kortársával együtt ő sem a fájdalmakat megidézve, mélyüket megjárva akar szembenézni-megküzdeni velük, hanem a róluk hallgató felszíni optimizmust véli egészséges költőerkölcsnek. Évekig szinte kizárólag napihír ak-

tualitású politikai verseket ír — késői önbírálatnak is tekinthetjük, hogy öt esztendő (1948—52) kötetekre rúgó terméséből a teljes életművet bemutató, kétkötetes Versek (1967—1969) mindössze kilenc költeményt tartalmaz, azokat is inkább csak az alkotói folyamatosság tanújaként.

Ez a költőt eszmenépszerúsítővé személytelenítő magatartás elsősorban Szemlér stílusán bosszulja meg magát: a gondolati árnyaltság, az egyéni aszszociációk ékesszólást kerülő költője általánosságokkal és patetikus költői dekorációkkal pótolja a lírát, így lesz a csavarkulcs „csodák retesze“; az új ifjúság száján „acélként ragyog az ige“, s az eke is „ragyogva moccan“, amikor már „nem másnak földjébe szánt“. 1953-tól kezd a lírai bensőség is visszalopózni verseibe: a szülőföld, az anyanyelv és a kultúrhagyományok értéke, szépsége ihleti, s egy-egy pillanatképben (*A népmulattató, Kis kacska fürdik*) — a konkrét látvány pontos megidézése, a pátosztalan tömörség s a magától értetődő könnyedség révén, amellyel a banális, hétköznapi kopott látványokban megtalálja az emberien szépet — a valósággal állandó kapcsolatban álló, gazdag érzelmi élet tükrét villantja meg. Mélyebb számvetésre, antidogmatikus önvizsgálatra csak 1956-ban kerül sor költészetében, amikor is elsősorban a szocialista fejlődést problémátlan folyamatként felfogó felszínes optimizmussal kell leszámolnia.

*Önvád és
önvizsgálat*

S bűnhődöm én, mert agyam ellen hittem én,
hogy pálmakert áll már a nád és sás helyén.
Nem a saját zeném susogtam. Másokét.

— írja (Sokat botlottam), s az önvizsgálat pillanataiban, mintegy későbbi pályafordulását előlegezve, a természethez, a „felhők, erdők, dombok, lombok“ számára otthonos világához fordul új erőért:

Szóljatok hozzá, mint beteghez,
hátha gyógyul és emberebb lesz!
(*Semmi sem késő*)

Az elkövetkező években ugyanis — egészen legfrissebb kötetéig — a természetélmény központi

A természet mint modern összhang

szerepet játszik költészetében. A Szabó Lőrincével (akinek úgyszólván nemzedéktórsa) sok rokon vonást mutató lírája e tematikában teremti meg a maga „különbékéjét“; a költői világképeinek pillérét alkotó harmónia- és optimizmus-igényt a közvetlenül politikus témáktól elzárja az ébredő szkepszis, és a természet példázat érvényű képeiben találja meg forrásait, melyekből szakadatlanul megújulni képes. A természetben elsősorban a vegetatív életerő példáit látja meg, mely föloldja a „végső kérdések“ bonyolultságát az élet folyamatosságát biztosító helytállás és termékenység komoly örömeiben. E példa csitítja el a költőben a lélek válságait, a halál-félelmet:

... míg ily koronát növeszt fel,
ily véghetetlenül,
miért is jusson még eszembe,
hogyan a fa is kidűl? ...

(*Juhar*)

A természeti jelenségek — rendszerint egy fa, cserje vagy virág — szépségtartalmát abban leli meg, hogy valamennyien nemük egészének, sőt magának az életnek a képviselői, ám hogy azok lehetnek, az egyedi szívósságuknak, a pusztulás erőin nap mint nap aratott gyötrelmes győzelmüknek köszönhető — az „önmegvalósítás“ így lesz egyben a közösség létének záloga, az élet személyes szépsége és kollektivitáshoz simuló áldozata pedig egyazon lét két — egymást kiegészítő — oldala. Az ebből leszűrt életbölcesség legfontosabb eleme a realitás-érzék, az érzésvilág fegyelmezett összehangolása a valóság törvényeivel. Pánik és ujjongás, csüggedés és talmi hit kísértéseiben a természet példája teremti belső egyensúlyt:

Ha fáj,
hogyan ily szomorú táj
fölött barangolsz téveteg,
vigyázz:
a gyász
csak percet tart, nem éveket.

(*Múlékony ősz*)

Formaművészete is e tematikában találja meg új lehetőségeit. Szükszavú leírásai alig-alig tartalmaznak szóképeket — a jól kiválasztott valóságalelemek vagy egyszerűen a nyelvtani formák árulkodnak csak a verset életre hívó érzelemről. A *Tövisperje* leírása például higgadt részletezéssel méri föl a törekeny életet fenyegető veszélyeket:

Intellektualitás a formában

Csapkodja sós
vad tengerár.
Hőt záporoz
rá renyhe nyár.

Majd a szöveg tómondatokká gyorsulása árulkodik az életveszély izgalmáról:

Szikkasztja szél,
Szárítja hó

— hogy a befejező két kurta sorban két ellentétes összetett mondat kiáltsa ki a mégis diadalmas élet-erő szívósságát:

Szikár— de él!
Tüskés — de nő!

Legjobb versei ezek: bennük nem példázatot mond és értelmez, hanem a szüksésvú leírás egy magatartásforma belső feszültségét s egyben harmóniáját hirdeti, a leírásba bevitt mozgalmasság, a tárgyával azonosuló költői indulat erejével elsősorban expresszív hatásokat keresve. Legújabb verseiben a racionális alkatától sokáig idegen látomásos képek is fölbukkannak, az expresszív hatást fölfokozva; az őszi dér és a lombok rozsdaszíne öregség, halál és a halál előtti bölcs adakozás jelképében egyesíti az embert és a tájat (*Dér és vér*); másutt a magányos fenyő a talajt markoló gyökerek s a szárnyas-lebegő

Expresszív hatások

ágak ellentétével a művészet szigorú hűségének és
mindig szállani kész kalandjainak jelképe lesz:

Nézd: mint ing és leng, mintha szállani
késztenék zöld tű-tollas szárnyai.
Fel-feldobná a tág
fellegekig magát.
Odahagná a bizonyos
talajt,
mint kit hév ösztön sugaras
egekbe hajt.
Mint ki egyetlen repülés
kedvéért akármit mérlegre vet.
Gyökereit már tépi, és
szinte már felemelkedett.
Ugye ismered e fenyőt?
Tudod, hogy ki? Hogy én vagyok!
Csak gyökereim földbe nőtt
ereje még nagyobb!
Csak még vadabb erő
biztatna szállni, mint
ki égig röppen — nemcsak égre nő —
megint s megint!

(Ugye ismered?)

*A madár-
távlattól
látott
ember*

A valóságot fölmérő józanságnak s az egzaltált szenvedélynek éppily tömör szintézisét adja néhány késői szerelmes verse is, élet és ifjúság múlását a belső érés, a szerelem misztériumát tudatosan átélő belső gazdagság értékével egyensúlyozva ki (*Fekete csillag, Palack*).

Természeti lírájának gondolat- és eszköztárát viszi közéleti verseibe is. Az építés, a (munka, a civilizációs vívmányok egyértelműen az emberiség roppant kollektív erejének, az emberi élet győztes hirdetésének jelképei e versekben (*Változó vidék, A zenemű, Füst-köd, Ragyogj, mű!*). De míg a természetről szóló versekben az egyszerű igazban megtalált bonyolult igazság, a vegetatív természetben megtalált emberi tartalom szolgál gondolati szépsé-

gekkel, ugyanez az emberi világra áttéve — fordítva, leegyszerűsítőleg hat:

Mezőket vesznek be, vad sziklabércet
robbantanak, atomgépet szerelnek.
És közben íme, meg-meghalnak olykor.
Kezüik és lelkük csonkul...
Ki is tud erről szólani? ... Hiszen
elvész a kis sikoly az óriás
népek vidáman törtető zajában.

(*A mindennapok lapályán*)

Ez a „sikoly“ jobbára hiányozni fog későbbi verseiből is; az építés, a civilizáció, a modern társadalmi fejlődésnek a humánus-hagyománnyal szembekeverülő tendenciái, melyek oly alapvetően határozzák meg a Szemlér utáni nemzedék líráját, az ő költészetében alig hagynak nyomot.

Szemlér líráját szervesen egészíti ki sokszínű műfordítói munkássága, melynek tanulságai saját költészetét is állandóan gazdagítják. Irodalmunkban elsősorban ő képviseli azt a költőtípust, akinek számára a költészet a kultúra folyamatosságának bizonyossága is. Különösen Tudor Arghezi szenvedély és ironikus önismeret feszültségeiben fogant versei vagy T. S. Eliot gondolattá csitított életszomja hagyott nyomot utóbbi éveinek költészetén.

Terjedelemben és érdemben egyaránt jelentős szépprózai munkássága is. (Színpadi műveiről a megfelelő fejezetben szólunk.) 1944 után írt regényeinek többsége ugyan az ötvenes évek irodalmi szematizmusának bélyegét viseli magán: az *Augusztustól augusztusig* című, a felszabadulást előkészítő illegális antifasiszta mozgalom krónikáját kínáló trilógiájából (1946—1962) csak az első változatában még 1944 előtt írott *Arkangyalok bukása* képvisel töretlen művészi értéket, a másik két kötetet az események és főképp az antifasiszta, illetve kommunista hősök elnagyolt, az epika élet- és embergazdagságáról lemondó ábrázolása gyengíti. Fokozottan áll ez az államosításról, munkásság és értelmiség erkölcsi újjáformálódásáról szóló regényére, A föld-

*Mű-
fordításai*

*Prózai
művei*

alatti erdőre (1950). Szemlér érett prózaművészetét először *A hárompúpú hegy* (1957) villantja föl. A téma régi „szívügye” a szerzőnek — az első világháború előestéjének feszült időszakában a dalmát tengerparton töltött vakáció emléke, a regény egyik epizódjának szinte kidolgozott változatával együtt már 1939-es önéletrajzi jegyzeteiben felbukkan. A regény végső formájában tesz ugyan egy-két engedményt a sematizmusnak, saját emlékeit például egy, a hadikikötőben dolgozó székely asztalos fiára ruházza, ami egyrészt proletár- és úrigyerek egysíki konfliktusait viszi a regénybe, másrészt a polgárfiú eredeti — s jól ismert — környezetének hiteles emlékrajzát iktatja ki a műből. Ahogy azonban a vadidegen világba csöppent gyermekszereplőt a távoli sziget képében megkísérti a végtelen vonzása, a Csontbarlang egyszerre rémítő és vonzó halálveszélye, s ahogy minderre ráborul a történelmi vihar gyermekörömöt elsötétítő fellege, az a lélekrajznak s a „hangulatnovellának” (mert műfajában a könyv elsősorban Thomas Mann vagy Leonhard Frank kisregény terjedelmű novelláival tart rokonságot) irodalmunkban egyedülálló remekévé teszi. Ugyanez mondható el *A mirigy esztendeje* című történelmi regényéről; ebben már a szerkezet modern játéka (hőse, egy öreg falusi lelkész levélírás közben, emlékeiben éli újra az 1756-os brassói pestis-év eseményeit, felesége halálát, s azokat az élethelyzeteket, melyek népe és a hatalmasságok szolgálata közötti választásra kényszerítették), jelen és múlt, fiatalos hit, ambíció és öregkori halálra készülődés lélektanilag árnyalt s lírai színekben gazdag „áttűnéseit” teszi lehetővé; a levél dátuma, a Bessenyei felléptét jelentő „1772-dik esztendő” pedig ennek az öregségbe és magányba rokkoló, a halálra egy székely falu omladozó templomának, szegényes parókájának stílszerű „díszletei” közt készülő életnek az értelmét is felvillantja: a nagy művet nem alkotó, de a népéért, nyelvéért és lelkiismereti szabadságáért szívósan helytálló értelmiségi erkölcs példáját formálva meg belőle. E morálban s a befejezés szívszorítóan szép elmúlás-elégiájában mint-

ha Szemlér természetlírájának legérettebb vívmányai transzponálódnának a regény formanyelvére. Méltó folytatása *A mirigy esztendeje* két háború közötti történelmi regény-irodalmunknak.

A húszas évek végén vidéki újságíróként induló, de már a harmincas években a lírai miniatűrök mesterének bizonyult Horváth Imre látványos állásfoglalások, számottevő közéleti szereplés nélkül is, versei révén, a magatartás példája lett a romániai magyar irodalomban. Költővé érése a *Korunk* írói körének szellemi hatása alatt történik, de rendszeresen jelennek meg versei az *Erdélyi Helikon*ban is: a Heinén, japán és kínai miniatűrökön, a *Nyugat* első és második nemzedékének költészetén iskolázott Horváth Imre-i líra humánuma nemcsak a Gaál Gábor folyóiratához jó ajánlólevél. Ez a kettős kötődés a világot s a költő szűkebb, magányos világát egyre inkább fenyegető fasiszta veszély erősödése idején vezet el ahhoz a lírai szintézishez, amely mindmáig a legjelentősebb Horváth Imre-versekkel gazdagítja a romániai magyar poézist.

*Horváth
Imre
(1906)*

Horváth Imre költői pályájának 1938—1939-cel kezdődő, legtermékenyebb szakasza azonban nem 1944-igyl zárul; két-három évvel a háború befejezése után a megrongált idegzetű költő változatlan vagy éppen fokozott szuggesztivitással idézi a félelem korát, a felborult erkölcsi értékrendet, menekülést keresve saját kétségei elől. A betegség elhatalmasodása nem jár együtt a művészi alkotóerő csökkenésével, ellenkezőleg, a költészetének jellegét meghatározó dialektika még élesebbé válik, az antitézisre épülő versszerkesztés kristályosodását szemlélhetjük olyan műveiben, mint a *Vérrel és korommal*, a *Kórházi versek*, különösen pedig *A sárga ház*. A feladott remény kifejezése nem monoton sorokban, szakaszokban, hanem szüntelen ellentétézzel válik lírai remekléssé:

A sárga ház

Fent a hegyen fénylik az idegosztály.
Tavasszal még te is ott fent napoztál —
s most mint árnyék lebegsz a zártosztályon.
Hitted-e, hogy Isten így kirostáljon?

Ha a részek, az egyes négysorosok meg is maradnak a „sárga ház“ motívumvilágánál – mint ahogy Horváth Imre korábbi versei a legköznapibb természeti elemekre épültek –, ciklussá szervezve egyértelmű erkölcsi-politikai állásfoglalást fejeznek ki. Végső elemzésben antifasiszta költészet ez, hasonlóan Radnóti menekülő lírájához: a legszemélyesebb élmény közügyi jelentőségűvé válik – a magatartás etikai imperatívusza s a magasrendű esztétikum révén :

Felhők után hiába kapkodok.
Kivillannak viharok és korok,
de akiben egy világ összedül,
áll fájdalma s fénylik időtlenül.

S túl minden időn és minden koron
sötétlik e világitótorony,
s hajók, harcok, zászlók elé mered:
„Ez itt zátony, – ne erre, emberek!“

(Zátony)

*Amit az idő
parancsol*

Horváth Imre humanista-antifasiszta versei 1945-től egy másfajta lírai vonulatban is folytatódnak. Az újságíróként, majd költőként állandó létbizonytalansággal küzdő, méltóságában sokszor megalázott ember ujjongó lelkesedésével, lendületével szólal meg már 1945-ben – hirdeti a tél legyőzését (*Én, ki a telet legyőztem*). Nemcsak hangulatában új ez a vers a *Magános fehér orgona* költőjétől, hanem eszközeiben is: a természet-szimbolikához ezúttal is hű marad ugyan, a vers utolsó szakaszában azonban kilép a metaforák mögül, megjelenik költészetében a nagybetűs, forradalmas, győztes Nép. A gyémántosan csiszolt négysorosok tömegektől távol élő szerzője egyre inkább a közügyekre hangolódik, más-képpen nézi a világot: a nagypiaci forgatagban s a fasizmus szégyenteljes emlékeit idézve, nem elég-szik meg a költői jelzéssel, a szűkszavú sűrítéssel, a leírás tárgyi-történelmi teljességére törekszik. Verseivel az aktív politikai harc szolgálatába áll. 1948-tól már-már régi versformáját feledtető gyor-

sasággal bontakozik ki alkalmi lírája, az ő békeharcos és hazafias versei szerepelnek a leggyakrabban, szavalatként, tömegdal-feldolgozásban, különböző ünnepi műsorokban. 1949-ben, Gaál Gábor bevezetőjével megjelent verskötete címében is mutatja a változást, a közvetlen politikumra hangolódást: *Amit az idő parancsol*. Gaál Gábor ünnepli a „tyrtaiosi kérdések“ előtérbe állítását s a közelebbi konkretizálást „annak az értelmi szemlélődésre hajlamos költőnek“ a műveiben, aki korábban került „a kimondás verbalizmusát“; az irodalompolitikus-szerkesztő egyértelmű fejlődésnek fogja fel, hogy a „jelek és szimbólumok“ lírikusa „a maga sajátos két- és négysorosai »medáliáiból«, a maga pont-terjedelmű külön világából kilépve a való világba, verssoraiban, strófaiban is megnő, mint ahogy minden megnő és kiizmosodik benne, s minden elmosódott konkrétté lényegesül“. A romániai magyar irodalom fejlődésének egy szakaszát jellemzik ezek a sorok, a „Lobogónk: Petőfi“ (illetve Majakovszkij) jelszó sajátos gyakorlati megnyilatkozásaként. Horváth Imre verseinek terjedelme valóban tetemesen megnő, a bálcești-i riport éppenséggel 215 soros, a szélesen hömpölygő, epikus jegyekkel teletűzdelt kifejezési forma azonban idegen marad a költő számára, legfeljebb egy-egy ellentétező fordulat sejteti ezekben a poémákban Horváth Imrét.

A *Hősnél többek* az egyetlen nagyobb lélegzetű költeményei közül, amelyben a régi és az új (átmeneti, inkább a korra jellemző) sajátosságok művészi egységbe ötvöződnek: a szerző ebben a versében szélesebb politikai perspektívával térben és időben nagy területet fog át, de nem dobja el a másfél évtized alatt meghódított, sajátjává csiszolt költői formát. Amint Csehi Gyula megállapította: „Az epigrammatikus szerkesztésmód jellemzi az 1948-ban írott *Hősnél többek* című ódát, melynek szinte minden strófáját külön, lezárt, önmagában jelentős költeményként olvashatjuk.“ A mozaik-megoldást korábban s később is szívesen használta Horváth Imre, a *Hősnél többek* újdonsága azonban éppen az, hogy mégsem mozaik, nem négysorosok ciklusa, ha-

*Hősnél
többek*

nem azonos felépítésű versszakokból fejlődő, a kérdésként vagy állításként megfogalmazott tételeket a zárószakaszban ódaian összegező költemény, amely nem nélkülözi ugyan az ünnepiséget, de ez nem a történelmi dialektika eltakarásában, hanem az ellentmondások tudatosításában jut kifejezésre. A múlt névtelen harcosainak állítva emlékművet, az erkölcsi példát mutatja fel, így figyelmeztet a helytállásra :

Hősnél többek: győztesek voltak.
Győzelmüknek jele a Holnap, —
állj sírjaiknál sorfalat,
s hol titokban fedték el őket,
köszöntse fény a temetőket,
s e hurrázatlan holtakat!

*Új
miniatűrök*

Több mint két évtized távlatából az 1948—49 és 1954 között született rímes publicisztikák sem minősíthetők teljesen haszontalan kitérőnek Horváth Imre pályáján. És nem csupán azért, mert ennek a szakasznak a terméséhez tartozik a *Hősnél többek* is. A társadalmi-politikai érdeklődés tágulása a későbbi években meghozta az eredményt a négy sorokban. Horváth Imre mai antitézisei lényeges társadalmi problémákra is rákérdeznek, ám a legjobbak közülük megőrzik régi miniatűrjeinek bensőséges líráját; nem állítják mereven szembe a közügyit a személyesen emberivel, megtalálják a feloldás lehetőségét, az új egységet:

...Félek, ha az elmúlást nem érzed,
azt sem látod, ami született!

Az öregedés, a betegség, az elmúlás kérdései, a fák, füvek, madarak is újra polgárjogot nyertek Horváth Imre költészetében. Visszanyerte jogát a játékosság felnőtt- és gyermekverseiben (*Szertelen ABC*); újabb köteteiben a nyelvi játék ismét nemcsak szójáték, hanem a dolgok, jelenségek lényegére villantó megfigyelés. *Háromszázharminchárom aforizma* című kötetének (1969) jó néhány darabja szintén ezt példázza — hol a gondolatnak csupán ér-

telmilen megragadó rögzítésével, hol pedig hangulatilag, sőt a belső formaelemekkel is bizonyíthatóan verssé kerekedve. Horváth Imrének ezek az aforizmái a költészet határesetei. Mindenesetre gondolati-erkölcsi összegezései egy gazdag költői pályának, amely fölé a Horváth Imrétől kedvelt mottó-megoldással írhatjuk: „A béke szobrát csak sebesült lelkű szobrász mintázhatja meg.“

A fáradtság, a reménytelenség költészetétől a „külön kerékként“ intellektuális vívódásáig önmémészto utat járó Szabédi (Székely) László az 1945 előtti erdélyi irodalom egyik legnagyobb ígérete. Nem véletlen, hogy éppen Illyés Gyula állapította meg róla 1940-ben: „a regionalizmust is úgy szólaltatja meg, ahogy kell: európai színvonalon“. Szabédi eljutása a népi írók mozgalmához éppoly természetes, mint idegenkedése az önérzetes népieskedéstől, a poétikai epigonizmustól vagy a jobboldaliságba hajló irracionizmustól. Az Illyéséhez hasonló, de szüntelen tagadásaiban attól mégis különböző költői út a Szabédié. A népi örökség tudatos vállalása, a francia iskolázottság, romantikával ölelkező racionalizmusa a legkülönbözőbb műfajokban a legnagyobb reményekre jogosított, sőt e remények valóra váltása is napirenden volt. A második világháború befejeződésekor mögötte van már néhány nagy vers, amelyek a magyar gondolati líra történetében is helyet kérnek, egypár novellája Tamási, Asztalos, illetve Nagy István versenytársává tehetné, az *Ész és bűbáj* (1943) című tanulmánykötettel rendkívüli esztéta-tehetségét igazolja, a kéziratok hagyatékából nemrég előkerült „ars dramatica“ pedig, a *Van egy témám* (1932), az abszurd dráma korai előfutárának mutatja.

1944 őszén a közvetlen cselekvés évei kezdődnek Szabédi életében. Már nem érzi magát külön keréknek, alkatrészként akar beilleszkedni a megújító forgatagba. Előbb a Magyar Népi Szövetség kolozsvári lapjánál, a *Világosságnál* dolgozik szerkesztőként, a Józsa Béla Athenaeum kiadói osztályának lektora, illetve felelőse, majd Sepsiszentgyörgyre

Szabédi
László
(1907—1959)

A közvetlen cselekvés évei

megy, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója, szerkeszti a helyi lapot, a *Népi Egységet*. 1947-ben tér vissza Kolozsvárra — a Bolyai Tudományegyetem professzoraként, a Benedek Marcell távozásával megürült tanszékre. Sorra tanít esztétikát, világirodalomtörténetet, művészettörténetet, az utolsó években a magyar irodalmi nyelv történetét adja elő. Ezeken az egyetemi előadásokon nemzedékek nevelődtek: példát kaptak irodalom- és tudományszere-
tekből, művészi és tudományos, illetve erkölcsi igazságkeresésből. 1959 áprilisában, kísértetiesen igazolva a verseiben szereplő sín-motívumot, vonat elé vetette magát.

Szabédi sosem tartozott a nagyon termékeny költők közé, egy-egy gazdagabb termésű esztendő hosszú hallgatás, pontosabban más alkotási területre összpontosító aktivitás követ, hogy aztán ismét hangot kapjanak a vívódások. Amikor 1946-ban a *Csillogj, Margitkával* megszólal, úgy tűnik, semmi lényeges változás nem történt a költő pályáján — mindössze érettebbé vált intellektuális lírája. Régebbi szerelmes verseihez kapcsolódón, itt is értelem és érzelem vitáját folytatja, s végül tételesen is lezárja, anélkül azonban, hogy a tételeesség elriasztaná a líra finom zeneiségét:

A bűvész istent, aki semmiből
 eget és földet és embert bűvöl,
 detronizálja már az érett férfi,
 ki a világot nem teremtí: érti.

Világolj hát, világom,
 világolj életemben,
 fényednél a világon
 a rendet megteremtem.

*Új rend-
teremtés*

A rendteremtésnek ez a határozott akarása, amely már nem túri a kételyt, petőfisi indulattal telíti a *Költők és bírálók* (1946) szakaszait, s „a Néppel tűzön-vízen át“ gondolata Szabédinél is forradalmi, mozgósító jelszóként kap hangot:

ha lelkesedtek, rajta, fel, rohamra,
 ha nem, hallgassatok.

A költő őrzi a régi formát, ami több is, mint forma, hiszen a dialektika a vers egészét átjárja, mégis az átváltás jeleit ismerhetjük itt fel, a kérlelhetetlen elvi szigorban, mozgalmi meghatározottságban költő- és kritikustársai felé:

Nem verssorokból áll a költemény,
melyeket sunyi okosság megoszthat
a Párt s a polgári közvélemény
között, lejárt a sunyi okosoknak.

Szabédi „átváltása“ valójában bonyolult folyamat, s nagyobb távlatból nézve beleillik a költő tagadásainak történetébe, ugyanakkor viszont egy korszakot, egy nemzedéket jellemző esztétikai tanulságokkal jár. A háború, a fasizmus rombolásait követően egy elsődlegesen építő szakasz következik. Mit tesz ilyen feltételek között az a költő, aki „a világgal és önmagával viaskodó lélek kényszerformáiban“ alakította ki gondolkodásmódját, lírájának saját hangját — aki viszont, nem kis mértékben éppen magas fokú intellektualitásának eredményeként, időközben kommunistává érik? Feladja önmagát? A kérdésre nem lehet egyszerű igennel vagy nemmel felelni. Mert igaz ugyan, hogy Szabédi versei épp az idézett *Költők és bírálókkal* kezdődően már-már jelzőszerűen leegyszerűsödnek, a szenvedélyes tagadást azonban így valósíthatja meg: régi önmagával fordul szembe, s egyáltalán nem csak a kordivatnak engedve gyakorol önbírálatot, hanem a tanultakból következő belső parancsnak engedelmeskedik. Ezért kulcsfontosságú vers a *Vezessen a párt* (1949), ez a túlságosan, igaztalanul szigorú önvizsgálat; az egykori „külön kerék“-sorsért teljesen magára vállalja a felelősséget, s ezzel szembefordulva vallja most a sorkatona fegyelmét. Esztétikai következetlenségében etikailag következetes: úgy hiszi, az új helyzetben művészileg sem folytathatja ott, ahol korábban abbahagyta. A vívódások lírájának bonyolult dialektikáját, intellektuális képességét, stílusalakzatrendszerét valami egyszerűbbel, közérthetőbbel kívánja helyettesíteni. A „Lobogónk: Petőfi!“ iroda-

lom politikai jelszó tulajdonképpen nem idegen tőle; jellemző, hogy amikor még nincs is szó erről a kizárólagos lobogókitűzésről, Szabédi a *Csalogányok és pacsirták* költői gondolatát éli újra egyik legszebb lírai versében (*Ura legyetek*, 1947) — sajátjává alakított formában. 1949-ben gúnyosan nyilatkozik *Egy költőről*, aki „széltiben hírlí, / hogy nehéz ma verset írni“; e „bámész“ poéta kioktatása után meggyőződéssel vallja:

A költő — sajátját írja.
Szívből fakad fel a líra
s mélyből, ahogy a hévizen
keresztül a mélység izen.

Szabédinek nincsenek kétségei afelől, hogy az ő szavában „ott izzik a történelem“, s ez az eszmei biztonság látszólag könnyűszerrel vezeti át a saját költői hang feladásának évein. „Propagandaversemmel téged segítünk“ — írja 1950-ben, s hogy ezt a programot a lehető legszélesebb tömegek számára elérhetővé tegye, költői eszközeit a köznapi beszéd fordulataira redukálja, és így biztatja versét: „versenyezz a jelszavakkal“. A világosságra törekvésért azonban nemcsak a költői nyelv szegényedésével fizet, hanem bizony sokszor a költői érték teljes feladásával is. Szabéditől tulajdonképpen sosem volt idegen az oktató szándék, s ez a ráció költőjétől természetes, most viszont a felvilágosító buzgalom olykor bántó didacticizmusba csap át.

Szatírák

Ahol viszont a didacticizmus elfogadható, sőt új esztétikai értékek létrejöttét sem akadályozza, az a Szabédi költészetét véglegesen lezáró néhány kitűnő satirikus vers, mindenekelőtt *A pacsirta és a Mese*. Nem ismeretlen ez a hang, ez a látásmód régebbi verseiben sem, az új minőség azonban ezekkel a költeményekkel születik. Erkölcsi értéküket csak növeli, hogy nem kívülről és felülről gunyoroskodik a szerző, hanem húsba, saját húsába vágón. Nem szembefordulás ez önként, benső hévvel vállalt eszményeivel, de a torzulások és torzulás-lehetőségek felismerése. *A pacsirta* (1949—1953) például

nemcsak panasz, hanem a szigorú mércéjű önismeret újabb bizonyítéka — a legkeményebb bírálat e korszak jó néhány Szabédi-verséről is:

.....A dalos
hangja fakó, hivatalos,
kopottasan kopog, kemény,
olyan, mint a... mint az enyém.

Ismét a Szabédi-versekben honos stílusalakzatok halmozásával, párhuzamokkal, fokozással, ellentétzéssel találkozunk, de mindez egy különleges stilisztikai szerephez alkalmazkodik: a bürokrácia nyelvént parodizálva marad hű a költő kedvenc eljárásaihoz, egyszerre jellemezve saját dialektikus-játékos szemléletét, s azt a helyzetet, amelybe a szerző, akaratára ellenére, mint „karnagy a hal-dalkarba“, belekerült.

E jelentős szatirikus költeményekkel rimel Szabédi utolsó novellája, *A rák* (1958), amely művészi-
leg is méltó folytatása (és sajnos lezárása) korábbi, nagy ígéretként számon tartott prózairói munkásságának. A gyermekkori történet az egyensúlyérzék-szervében megsértett, hamis „tudatú“ kísérleti állatról Szabédinak talán legjelentősebb elbeszélése. Puritán realizmusa, amellyel mégis parabola-hatást ér el, s célra törő világossága ugyanannak az eszmei és művészi letisztulásnak a dokumentuma, mint *A pacsirta és a Mese*, s új művészi kibontakozást ígért — amire azonban már nem kerülhetett sor.

Többek közt azért sem, mert Szabédi élete utolsó éveit teljesen a tudományos kutatásnak szentelte. Az esztétikusi-kritikusi aprómunka mellett, melynek a *Nyelv és irodalom* (1956) című kötet a foglalata, több nagy jelentőségű tanulmányt is ír a költői képről, s ezekben „eltérően a recept-esztétáktól, akik egyrészt szakadatlanul azt tartják szem előtt, hogy *mit kell és mit szabad gondolniok*, másrészt szakadatlanul arra oktatják az írókat, hogy hogyan, milyen kizárólagos eljárást követve *kell alkotniok*“ (*A művészi képről*, 1956), az önálló gondolkodásra mutat példát. Elveti a tekintélyelvet alapvető fon-

*Nyelv és
irodalom*

tosságú poétikai munkájában is, *A magyar ritmus formáiban* (1955). De ugyanez áll még kiadatlan nyelvészeti főművére, *A magyar nyelv őstörténetére* (1958), amelyre maradék energiáját áldozta: a hivatalos nyelvészeti állásponttal szemben a finnugor és az indoeurópai nyelvek történeti kapcsolatait akarta bizonyítani önmagában lenyűgöző logikájú fejlődésrendszerével, egy-egy tudományos levezetést valóságos látomássá növesztve, a nyelvészetet túlmutató érvényességgel, a magyar közgondolkodást meghatározó, „Európában egyedüli heterogén sarjadedék...” elmélettel szemben. (E visszahúzó, passzivitásra kárhóztató, torz magyarság-szemlélettel harcolt már fiatal korában, s nyelvészeti munkája tulajdonképpen az 1929-es *Belészülettem* című vers gúnyos-fájdalmas soraira rímel: „S ezer év végzetén / is akad oly legény, / kinek kezd fájni a / felhagyott Ázsia.” Szent meggyőződéssel hitte, hogy ezt a feladatot könnyebben megoldhatja „egy szentséget és dogmákat nem ismerő kommunista költő, mint a konvenciókhoz jobban ragaszkodó nyelvész” (*A finnugor nyelvhasználat jövője*. Korunk, 1968, 5.). Valóban, Szabédi László tudományos hagyatékában sem csak a professzort, de a költőt is látjuk.

Méliusz József (1909) A költőnek, prózaírónak, publicistának egyaránt ismert Méliusz József pályája már a harmincas évek elejétől összefonódott a *Korunkkal*, a forradalmi szocialista irodalommal: Gaál Gábor közvetlen munkatársaként jelentős részt vállalt a szervező munkából, a folyóirat számos magyarországi szerzőjével személyes kapcsolatot teremtett. Irodalomszervezői tevékenysége 1945 után még nagyobb teret kap. Az 1946-ban meginduló kolozsvári irodalmi hetilapon, az *Utunkon* Gaál Gáboré mellett szerepel a neve, fontos funkciót tölt be a Magyar Népi Szövetség országos vezetésében. 1945 és 1948 között a Romániai Magyar Írószövetség főtitkára. A könyvkiadás újraindításában ugyancsak részt vállal, a Magyar Népi Szövetség Kiskönyvtárát szervezi Temesvárt. Mint szerző is jelen van e kiadói hőskorszakban; még 1937-ben írt *Ének 1437-ről* című poémájá-

A Kommunista Romániai Pártja magyar nyelvű kolozsvári napilapja, az Erdélyi Szikra utóda

A Falvak Népe munkatársai Kolozsvár és Györgyfalva közt, 1947 januárjában: Nagy István, Horváth István, Asztalos István, Hegyi Endre

Az 1848-as forradalom centenáriumi ünnepsége Bălcești-en Bălcescu szülőfalujában. Az emelvény első sorában Mihail Sadoveanu és Horváth István

*A Tîrgu Jiu-i
internálótábor-
ból szabadult
Kacsó Sándor
az 1945-ös
segesvári
Petőfi-ünnep-
ségeken*

*Román
és magyar
írók együtt
Bukarestben,
az ötvenes
évek elején*

*A fehéregyházi
Petőfi-emlék-
tábla
leleplezése
1949-ben.
Az előtérben
Miron
Constantinescu*

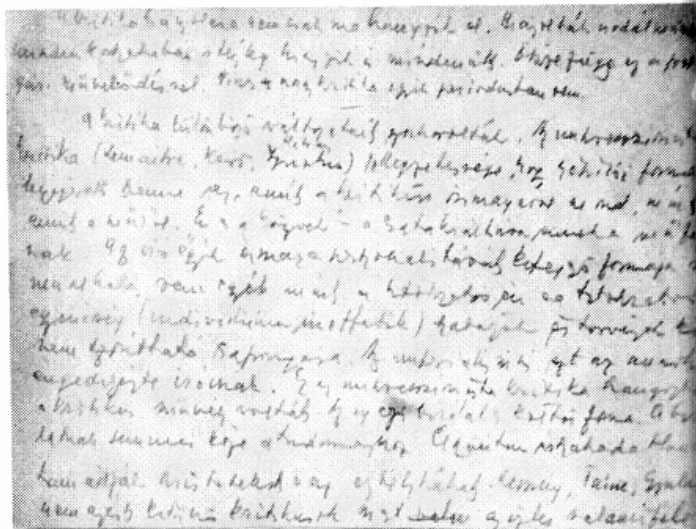

Gaál Gábor

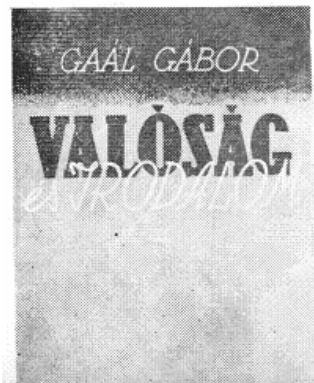
Az Utunk
első száma

Gaál Gábor az 1949-es wroclawi értelmiségi konferencián, Emil Petrovici nyelvész társaságában

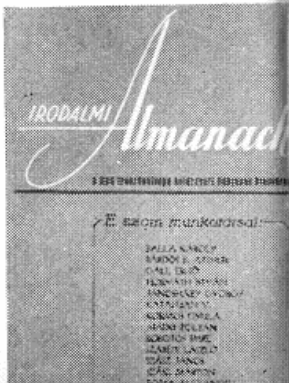

Gaál Gábor töredékben maradt kézírata a kritikáról

Gaál Gábor tanulmányainak nagy vitát kavart 1950-es kiadása

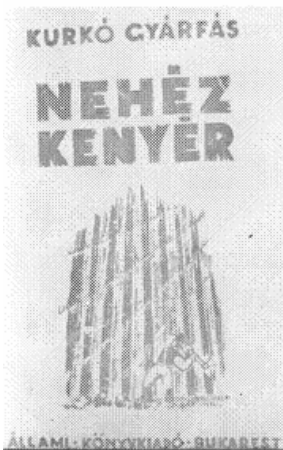
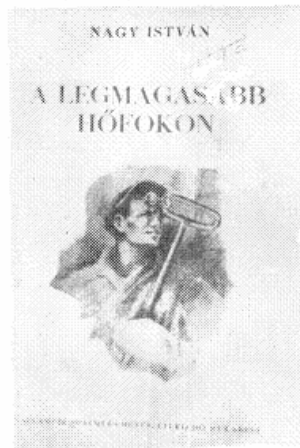

Az Irodalmi Almanach második száma

*Horváth
István és
Asztalos István
román
író társakkal
Szinaján
1949-ben
(Marin Preda,
Victor Tulbure,
Nina Cassian)*

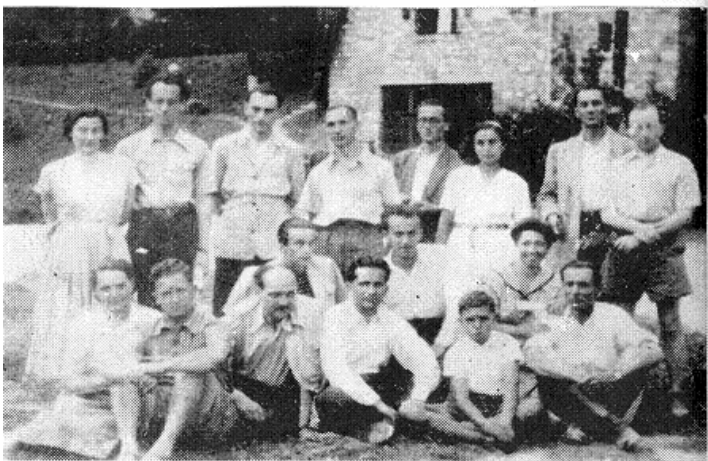

*A hőskorszak
könyvsikerei*

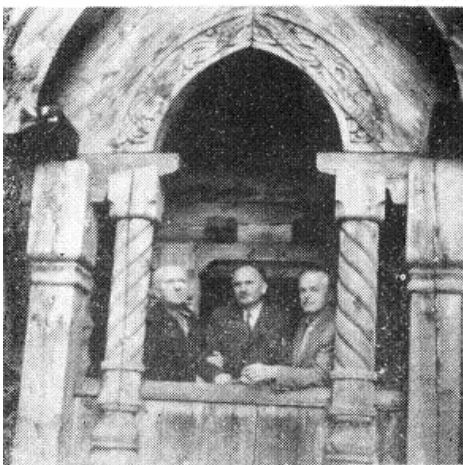
*Nagy István
A gyár
ostroma
1947-es
bemutatójakor
a színészek
között*

*Asztalos István
és Nagy István
a színajai
író-üdülőben
családjukkal,
román írók
társaságában*

*Franyó Zoltán,
Szabédi László
és Kiss Jenő
a színajai
író-üdülőben
1954-ben*

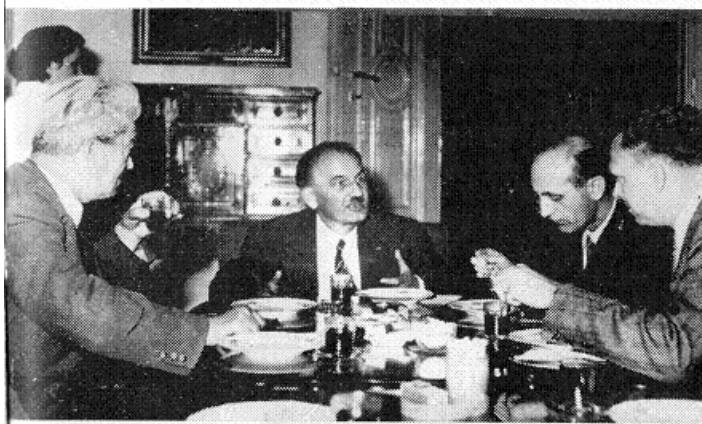

Szentimrei
Jenő (5)
a Bolyai
Tudomány-
egyetem
Magyar
Irodalom-
történeti
Tanszékének
vendégeként
1954-ben.
Jelen van
Jancsó Elemér,
Pataki Bálint,
Antal Árpád,
Szigeti József,
Varga József
(Budapest),
Szabédi László

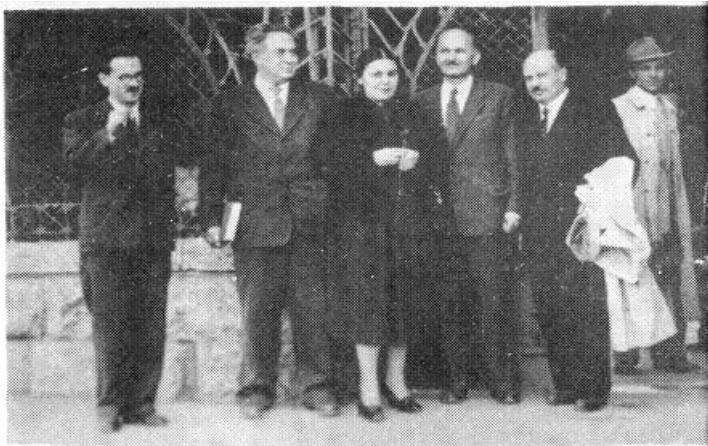

A Romániai
Írószövetség
küldöttsége
a budapesti
irodalom-
történeti
kongresszuson
(1955. nov.),
az úgynevezett
realizmus-vitán:
Kovács
György (2),
Tudor
Vianu (4),
Szabédi
László (5)

Szabédi
László (2) és
Kovács
György (3)
a budapesti
realizmus-vita
idején, egy
baráti
találkozón

Csehi
Gyula (1),
Szabédi
László (4),
és Sóni
Pál (5),
Hidas
Antal (2)
és Kun
Ágnes (3)
társaságában
az egyetem
bejárata
előtt

Asztalos István,
a Napsugár
főszerkesztője

A Napsugár
című gyermek-
lap első száma

A Napsugár
első szerkesztői
1957-ben:
Bajor
Andor (1),
Asztalos
István (2),
Farkas
János (3,)
Tamás
Mária (8),
Fodor
Sándor (9)

val nagyjában egyidejűleg, a Józsa Béla Athenaeum kiadványainak sorában lát napvilágot 1946-ban, „a dél-erdélyi demokrata magyarok kétszeres kisebbségi sorsáról az utókor számára készült“ naplója, a *Sors és jelkép*. A királyi diktatúra, a fasizmus romániai előretörése éveinek dokumentuma ez a mostoha sor-sú, a könyvtárakból és a köztudatból egyaránt kikerült könyv, amelyben a politikai célzatú helyzetrajz a szerző asszociációi révén szépirodalomná mélyül. Idézzük ismét az egyik legilletékesebb tanút, Szemlér Ferencet, aki a *Népi Egység* hasábjain megjelenése pillanatában így méltatja a *Sors és jelképet*: „Méliusz műve nem annyira útkönyv, mint inkább vallomás, nem pontos beszámoló, hanem költői átlényegítés, nem száraz adatszerűség, hanem a valóság tudatos rendszerbe foglalása, vagyis a szó szoros értelmében vett műalkotás.“ Hasonló elismeréssel ír a könyvről Benedek Marcell, Jancsó Elemér és Szenczei László is.

E lendületes újrakezdés, majd az átmeneti távollét okozta elhallgatás után Méliusz az ötvenes, majd különösen a hatvanas évek végén kerül az irodalmi élet, az irodalompolitika forgatagába. 1958—1959-ben a bukaresti Irodalmi Könyvkiadónál a nemzeti-ségi részleg főszerkesztője; 1968-ban a Romániai Írók Szövetségének alelnökévé választják. Ez a politikai-irodalompolitikai elkötelezettség határozta meg publicisztikáját a két világháború között, majd 1945 után az új feltételek között is. Gaál Gábor halála után az ő örökét kívánja vállalni; ahogy *Éjszakai beszélgetés Gaál Gáborral* (1956) című versében írja: „Mesterem voltál, így hát nem az idill a dolgom.“

Kitépett naplólapok címmel 1961-ben kiadott publicisztikai írásai valóban arról tanúskodnak, hogy sem régi, sem új „feljegyzései“-ben nem az idillre törekszik.

Újságcikkekben, emlékezésekben, irodalompolitikai vitairatokban áll ki a Korunk-hagyomány, a forradalmi-mozgalmi irodalom mellett, nemegyszer — saját kezdeményezéseinek, például az *Utunk* „Nézünk hát szembe“ sorozatát kiobbantó cikkének el-

*Korunk-
hagyomány*

lentmondóan — makacs elszántsággal kisebbnek ítélve reális esztétikai értékeket, ha azok nem kapcsolódtak a szocialista örökséghez. A legkirívóbb példa a *Vigyázat! Hamis angyal* (1956) című, Dsida költészetét igaztalanul elmarasztaló polemikus cikk. Nyilván erre is vonatkozik a szerző újabb vallomása, amelyet *Az új hagyományért* (1969) című tanulmány- és esszégyűjteménye élén olvashatunk: „...e dolgozatok írójának 1967-es szemlélete, úgy gondolom, rugalmasabb, tártabb, mint a tíz vagy akár csak hat-hét esztendővel korábbi.“ Most már az ötven év romániai magyar irodalmának valamennyi értékét szeretné az irodalomtörténetbe beemelve tudni, ő maga viszont továbbra is elsősorban a forradalmi hagyomány ápolását, feltérképezését érzi feladatának. Sajtó alá rendezi *A Korunk költészetét*, bevezető tanulmánnyal látja el József Attila, Radnóti Miklós, Komját Aladár verseit, Kassákról, Sinkó Ervinről értekezik, az Ady-évfordulón az anyanyelv megtartó erejéről és az internacionalizmusról szól megrendítő pátozzsal — s lelkesen üdvözli a Forrás két fiatal költőjét, Szilágyi Domokost és Lászlóffy Aladárt, akikben ennek az örökségnek a folytatóit látja. Publicisztikai hévvel áll ki minden igaztalanul elhallgatott, az irodalmi köztudatból kiesett, jelentősnek érzett írói életmű mellett; elsőként ébreszti például Spectatort s kritikai örökségét; Hunyady Sándor novelláira, Markovits Rodion életművére is rátereli a figyelmet

Publicisztika és költészet

Publicisztikai munkásságától — egészen a hatvanas évek második feléig — nem választható el élesen költészete. 1957-ben *Együtt a világgal* című verskötetével lép az olvasó elé, ezt követi 1960-ban az *Ameddig ellátok*, majd a *Beszélgetés a rakparton* (1963).

Oda
feljutok-e,
hogy Whitman és József Attila
hűséges Holdja
lehetnék?

— teszi fel a kérdést egyik versében, a nyilvánvaló közvetlen hatáson kívül azonban (amelyhez Becher és Brecht hatása társul) költészetével hosszú éveken át nem sikerül ezt a kapcsolást bizonyítani. Expresszionista-aktivista szabad versei kétségkívül igazolják ars poeticáját, mely szerint „Mi nem vagyunk ünnepi rímfaragók, és nem félünk a versben a köznapi szótól“, de a köznapi szót korai verseiben, sőt többnyire a hatodik évtizedben sem sikerül esztétikumba emelnie. Sóni Pál megállapítása helytálló e szakaszra vonatkoztatva: „...az, amit Méliusz kitért mellé, forró szenvedély tüzeiben, a monumentalitás gesztusával felmutat, lényegében nem más, mint egy politikai gondolat.“ Általában költői szándékú publicisztikával van dolgunk, a szerző egy-egy újsághírre reagál, vagy a szocialista építés általános igazságait tördeli szabadvers-sorokba (*A munkásosztály asztala, Költemény az acélról, A párttitkár és az óceán*). Egyik-másik hosszabb-rövidebb verse nem nélkülözi a részletzsépségeket, az egész építménynek túlságosan a pillanathoz kötöttsége azonban csupán rövid életű igazságok megfogalmazásához segíti a költőt.

Maga Méliusz is felismeri, hogy nem lehet csak a „nagy témák“-ra építeni a költészetet, s már 1960-ban így biztatja magát: „ne légy csak nehéz szavakból verset építő“, Quasimodo olvasása közben pedig megszületik a még szigorúbb ítélet: „egyedül a teljes emberi maradandó.“ A teljesebb emberséghez vezetik azután Méliuszt az emlékezések — ezek határozzák meg 1967-es kötetének, az *Arénának* alaphangját. A költő most sem válik hűtlenné a Korunk-hagyományhoz, Gaál Gábor örökéhez és az avantgarde költői iskoláihoz, de a forradalmi elkötelezettséget nem állítja már szembe a köznapiban emberivel; a tétel- és jelszó-pontosságot értelmet-érzelmet mozgó költői pontosságra váltja olyan verseiben, mint *A Jitgadal elégia* vagy az *Elegia A.-ért*. Modern jeremiádjában, melyekben a második világháború áldozatait, illetve József Attilát siratja, egyaránt megszólal a reformáció korabeli lírai hagyomány s a kommunista lelkiismeret. Ez utóbbit sem a régi

Aréna

módon értelmezi már; az Elégia A.-ért harmadik éneke ezt a címet viseli: „Nem tudtam, hogy az igazság a kétely kancatejével táplálkozik.“ József Attila tragikus sorsában intő jelet lát, s a történetek személyes hangú, lírai felidézésével eljut a katarziséig. Új, tiszta hang ez Méliusz József költészetében:

19. Hagyjanak békén a nem kétkedő hívők a papok az apostolok és a teológusok ne untassanak a huszadik században a názáreti kinszenvedéseivel ámbár a legenda szerint legvégül ő is kételkedett különben hogyan juthatott volna el a legenda szerinti bizonyossághoz? —
kételkedem a legendákban és a vén Jeremiásnak hiszek
aki nem létezett méghogyha íródeákja Baruch ránk is hagyta sikoltó költeményét és prófétai státusa részletes adatait.
20. Egyedül a személyesen megszenvedett igazságban hiszek.

Ez a személyesség jut a legteljesebben kifejezésre a kötet kiemelkedő szépségű poémájában, *A szénás-szekér elégiában*. A gyermekkor egyik felejthetetlen emlékét, a falut s a szerelem ébredését idézik fel az expresszionista módon áradó szabad versek, de más lírai-epikus verséptéményeitől eltérően az emlékezés tárgyyszerű pontossága az ökonómiát is biztosítja. Dsida Jenő Viola-ciklusa óta nem ismer a romániai magyar líra ebben a tárgykörben ennyire hitelesen szép költői alkotást.

Város a ködben

Méliusz József prózáját is az emlékezés, a gyermekkor felidézése emelte az erdélyi szépirodalmi hagyományok felső szintjére. Igaz, a *Város a ködben* (1969) című regény még 1938—1940-ben született, egyes részletei Gaál Gábor *Korunkjában* jelentek meg, a végső változat azonban — az 1968-ban írt s a szöveghez csatolt „regény“ tanúsága szerint — később alakult ki. Ebben a könyvben az első világháború körüli évek felidézése a Proust utáni modern európai próza hangjához igazodva, a külső történé-

seket s az emberi lélekben lezajló konfliktusokat egységbe foglalva, a magyar prózaírás mai rangján sikerült Méliusznak. A *Város a ködben* különösen szerencsés házasságból született: az író avantgarde elkötelezettségéből s a magyar szociográfiai irodalom tapasztalatainak hasznosításából. Vallomás ez a regény, a prousti eszközökkel felelevenített gyermekkori élményekről és azokon keresztül egy osztály bűneiről; de szerencsére nemcsak a bűneiről, hanem teljes életéről — úgy, ahogy azt a gyermek, majd később a felnőtt megismerte. Méliusz ugyanis nem annyira a gyermeki lélekbe világító regényt akar írni, sokkal inkább családjá, városa (Temesvár), az anyagi gondtalanság csúcsaira-csúcsocskáira felkapaszkodó hivatalnoki-polgári réteg életére vetít fényt, a háborús konjunktúrában tekintélyt szerző polgár természetrajzát írja. És ami külön értéke a könyvnek: nem holmi urbánus elfogultsággal, hanem ezt leküzdve, azzal a népi kötöttséggel, ami *A szénásszekér elégiát* is jellemzi már. Az anyanyelv szépségére, ízeire itt, a versben írt elégia s a regény egy részének közös színhelyén, a tanyai rokonok között ébred rá a jövő író, így tud nyelvileg is kiemelkedni a temesvári beamter-világból, hogy aztán később az irónia hanghordozását éppúgy megtanulja, mint a prédikátoros pátoszt. A regény egészének nyelvi szépségét éppúgy nem takarhatják el az itt-ott barokkosan túlbujánzó mondatok, mint ahogy Méliusz legjobb szabad verseinek expresszionista áradását nem hiteltelenítik a fölösleges ismétlések. Ezekkel az újabb prózai és költői műveivel Méliusz József legalább olyan jelentős helyet foglal el a mai romániai magyar irodalomban, mint a két háború között irodalomszervező tevékenységével.

Horváth István közvetlenül a paraszti, napszámosi sorból, autodidaktaként jött az irodalomba, s korai költészete ennek a múltnak-jelennek lírai tükré. Magyarózd, (rövid időre) Bukarest, Kolozsvár változatos, de sokáig megalázó munkaalkalmakat biztosít a fiatal Horváth Istvánnak, 1940-ben kerül az irodalomhoz közelebb állásba — altisztnek a kolozsvári

*Horváth
István
(1909)*

Egyetemi Könyvtárba. Költői pályájának első, 1944 előtti szakaszát népi életképek uralják, ezek legjobbika, a *Tornyot raktam*, ma is töretlenül őrzi fényét a szerző gyűjteményes köteteiben, s a XX. századi magyar népies költészet legjobb darabjai közé sorolható. 1945 előtt azonban Horváth István (bár Jékely Zoltán ajánlására a *Pásztortűz*, majd az *Erdélyi Helikon* s a *Termés* közli verseit, elismerve a friss népi tehetséget) részben még a „falakon kívül” van — most, a kényszerű kenyérkereső munka nyűgeitől is szabadulva, egyszerre gazdának érezheti magát az újjászerveződő irodalmi életben: Kacsó Sándorral és Asztalos Istvánnal a *Falvak Népet* szerkeszti (az irodalmi, később a politikai rovatot), a Józsa Béla Athenaeum első kiadványainak egyikeként az ő verseskötete jelenik meg, *Nehéz szántás* címmel (ez a kötet cím egyértelműen a népiek költészetére utal), 1956-tól pedig súlyosbodó szembetegsége miatt történt nyugdíjazásáig, 1958-ig az *Utunk* versrovatának a szerkesztője; ebben a minőségében szigorúan ragaszkodik népi realista vers-eszményéhez.

Múlt és jelen

Bár életformájában elszakad a falutól, a parasztságtól — amit gyakori ózdi látogatásaival ellensúlyoz —, továbbra is a népi hang uralkodik Horváth István lírájában, de a korábban is megnyilvánult osztályharcos indulat egyértelműbbé, általánossá válik. Legjobb verseit a múltból magával hozott emlékeiből írja, a „magánparaszt-sors emléke” szüntelenül kísérti, s ebből a nyomasztó, életre szóló élményből költői értékeket tud kicsiholni, nem rejte a népköltészeti ihletést:

Fejem alatt sötétség volt
a huzat a göröngypárnán,
s kétoldalt az idegenség
ült a gyepes két barázdán.

A gyermekkor, az ifjúság tájait és embereit idézi, olykor idilli színekkel (*Akvarell*), többnyire azonban a tájlelkébe is állásfoglalást rejt, legalábbis a haj-

dani társak megörökítésével, a régi szolidaritás válalásával.

Hozzám jött ma az erdő lelke.
Városi házam ablakán
jégpáfrány ezüst levelével
köszöntött hajnal hajlatán

— indítja téli tájversét, hogy aztán a metaforákban gazdag sorok, szakaszok után hirtelen „áttűnjék“ a kép, a látomás realista-közvetlen leírás hatását keltse (amelyből azonban most sem tűnik el a költői):

Eltűnt a város; hó és cserszag
mámorát ittam hallgatag.
Ott álltam újra, visszatérve.
Velem az egész volt-csapat.

Ujjasom már a hóra vetve.
Szertartást kezdünk, balladát.
Ütemre csattog minden fejsze.
Dőlnek, dőlnek a néma fák.

De amikor szigorúan meg is marad a tájköltészet keretei közt, legjobb költői képeibe társadalmi tapasztalatot, a pillanaton, az impresszió túlmutató egyetemes emberi jelentést sűrít, mint a *Télhajnali varjúörvényben* (a sötétség erőinek veresége), *Ha a fenyő maga volna* című versében (társakra utaltság); éppen azzal tud az átlagos, a hagyományos fölé kerekedni, hogy a képet saját paraszti emlékeivel aktivizálja: a folyó, amely évszázadok alatt alakította medrét, „Kóborgó öreg kubikos, / százezer évek napszámosa“, s az új mederbe terelt, megszelídített, turbinákra hangolt öreg folyó éppúgy megváltozott, mint az egykori napszámos — a „lomha kubikosból / bonyolult gépek munkása lett“ (*A mi vonásaink*); szeptember is „kék zubbonyal jött át a hegy felett“.

Azoknak a Horváth István-verseknek a száma talán még nagyobb, amelyek közvetlenül, nemegyszer publicisztikailag, retorikusan végzik el a történelmi

szembesítést. A Szabadság téren költője „harisnyás cengő“ korára emlékezik, amikor sietve kellett átmennie cselédnek, szolgának a város gögös, „uraktól sötét“ főterén, mert rendőrpillantás üzte — most gazdaként, gazdagként lépdél ugyanitt, tudatosítva magában s a szakmunkássá, tanárnővé, mérnökké, népbíróvá lett egykori kiszolgáltatottakban, „Hogy a hajdani úri Főtéren / Társként jön velem a Történelem“. Az ezüstös hajú költő sétája így tágul jelképekké, a múltidézés ódai szárnyalásúvá:

És a tér — a tér Szabadság tere.
Elba-partig ér nyugati fele,
Japán-tenger a széle keleten,
S enyém öröme, gondja — mindene.

Külföldön, más népek történelmének, művészetének nagyszerű példáit, lenyűgöző műemlékeit szemlélve sem tudja s nem akarja feledni paraszti múltját — Prágában, a Hradzsínban is ez számára az egyetlen lehetséges viszonyítási alap. Nyilvánvaló, hogy ez határozza meg látását, amikor közelebbi, itthoni utazásokat tesz — a falu megváltozott élete okozta öröm magyarázza idilli riportverseit, melyekben azonban az idill nem költői műfajként, hanem idillizmusként, a látásmód felületességében van jelen.

Prózája

Furcsa viszonyban van ezekkel a sematikus versekkel az ötvenes években írt prózája; valójában sem az akkoriban nagy vitákat kavarázó *Török a parlagot* (1950), sem a *Csali gróf* (1955) nem tekinthető a tájélményből, népművészetből fakadt fiatalkori, költői novellái töretlen folytatásának. A falu szocialista átalakulásának solohovi szándékú regénye s még inkább a *Csali gróf* a társadalmi konfliktusokra figyel ugyan, sőt nemcsak az osztályharc éleződésének akkortájt divatos elméletét igyekszik példázni, hanem a helyi vezetők önhittségében, önkényeskedésében s a politikai képmutatásban rejlő veszélyeket is jelzi (a *Csali gróf*-ban olvashatjuk: „Van, aki a nyelvén hordozza a pártot, s az hamar kiköpi, van, aki a szívében hordja, s csak a szívével együtt lehet

kitépni belőle...“), a tételesség, a papírmásé-figurák s gyakran a nyelvi szürkesség azonban mégis inkább a proletkultos versekkel hangzanak össze, semmint az ötvenes évek végétől szaporodó elmélyültebb, a vívódást is megismerő Horváth István-költeményekkel.

Lászlóffy Aladár, a romániai magyar gondolati líra egyik legkövetkezetesebb képviselője, már a *Fenséges adósság* (1962) című versgyűjteményben felismerni véli Horváth István költészetének intellektualizálódását, azt, hogy a parasztság, a falu költői felmérése után „a parasztságon túl az egész emberiségre kiterjesztett lírai kutatás, a falu konkrét színhelye után az eszmélet elvont színhelyének felfedezése“ került előtérbe az ózdi költő életművében. A *Harmat a fűszálon* című kötet (1968) emelkedik ki e tekintetben Horváth István nagyszámú verseskönyvei közül, ebből is főként az öregedés versei, az *Öreg paraszt emberi sóhaja*, *Az ősz karja közt*, *Őszülő hajú asszonyokhoz*, *A prés*; Illyés Gyula újabb verseiből érezzük ki ezt az élet realitását elfogadó, azzal olykor mégis szembeszállni akaró népi bölcsességet, amely Horváth István legjobb mai költeményeinek is sajátja. A táj és ember harmóniája ismét helyreáll, a helyi színeket és arcokat felidéző népi életképek visszanyerik a költő művében az őket megillető helyet — a személyes élmény, a megszenvedett igazság vezet vissza az egyetemes emberihez is:

Zeng a hegyekben, harsog a szüret,
Konok fejemre dül a szürkület.
Sivár pusztaság néz az égen át.
Elfogom a nap esti sugarát.
De a kéklő tó korongja fölött
A mindenség már cseréppé törött.

Horváth István önkéntes kutatóként is visszatért szülőfalujához, a népi valósághoz: összegyűjtötte Magyarózd táj szavait, helyneveit, népköltészetét, népi szokásait; ennek a kitartó, áldozatos munkának az eredménye az *Egy gyöngyszem, két gyöngy-*

*Harmat
a fűszálon*

szem című mesegyűjtemény és az előzetes közlemények alapján különösen figyelemre méltó *Magyar-ózdí toronyaljja*, a több mint hétszáz oldalas falurajz.

Kiss Jenő
(1912)

Kiss Jenő költészetének meghatározó szemléleti és formajegyei a II. világháború előtti években alakultak ki: azok közé a népi származású, a néphez tartozás tudatát őrző költők közé számított, akik a *Nyugat*, elsősorban az impresszionizmus iskoláján nevelődtek. A helytállás példáját, akárcsak régen, ma is a természet kínálja számára, csak hogy míg régebben „a tó volt fájó példakép, a tó“, most a folyókkal vallja:

Ó, menni, menni, egyre áradón,
fönn nem akadni csip-csup gátakon,
menni testvér-vizekkel összefogva,
mélyülve váltig, s váltig gazdagodva;
lány mozdulattal, mégse téveteg,
egybeölelni tájat s népeket,
s míg korsaikat bennünk megmerik,
csak menni
— a Forrástól a Tengerig!

Az *Erdélyi Helikon* írói körének tagjaként (egy ideig a folyóirat szerkesztője is volt), Dsida és Áprily lírájának szellemi hatókörében, Kiss Jenő tollán is tiszta emberségű, figyelemre méltó formakultúrájú poézis született; az 1942 és 1944 között Kolozsvárt megjelenő *Termés* szerkesztésében vállalt részt, olyan nemzedéktársaival, mint Szabédi László, Asztalos István, Jékely Zoltán, Bözödi György. 1945 után mindjárt megtalálja helyét az új világban — ismét irodalomszervező szerepre vállalkozik, Gaál Gáborral szerkeszti az *Utunkat*, Gaál Gábor halála után pedig több éven át a lap vers-rovatát vezeti (a szerkesztésben erőteljesen érvényesítve, az újabb törekvésekkel szemben is, impresszionizmuson nevelkedett költői ízlését), majd az *Igaz Szónak* lesz belső munkatársa.

Költészetében nincs megszakítás. 1946-ban verset ír *Levél egy román asszonyhoz* címmel, amelyben egy otthoni, mócsi látogatására, verseinek megértő fogadtatására emlékezik: ebben a népen, nyelven túlmutató elismerésben a „testvéri igazság” igazolását látja. A Petőfi-centenáriumon lírai riportban folytatja e gondolatsort (*Riporton Petőfi élő emléke körül*), egyszerre ünnepli a világszabadság költőjét, magyarok és románok testvériségét s a Népköztársaságot. Noha hirdeti a folytonosságot, úgy érzi — akárcsak Szabédi és Horváth Imre —, hogy le kell számolnia „barlang-múltjával”, a fényre kiérve maga mögött kell hagynia, ami régi. *A révi barlangban* jelképesé tett leírásának szemléletét más verseiben is felismerjük, elsősorban *A Hamlet-monológra* címűben (1949), amely a vele egy évben született *Vezessen a párt* (Szabédi) és a mindössze egy esztendővel korábbi *Hősnél többek* (Horváth Imre) mellett e korszak jellemző lírai darabja. A jövőbe vetett feltétlen hit, a lelkesült önbizalom, a ma már naivnak tűnő egyoldalúság a múltbeli értékek, egykori erkölcsi normák megítélésében egyszerre vannak jelen ebben a bölceleti szándékú, de a filozófiai kérdéseket agitatorikus könnyedséggel leegyszerűsítő versben, a legerőteljesebben mindjárt az első szakaszban:

Riporton

Lenni vagy nem lenni — mi dőre kérdés!
Két bús tenyér, mely gyáván mérlegel,
aláejtvén, mi fönt volt még elébb, és
a lentit kétkedőn emelve fel...
Sápadt királyfi, Hamlet! már ne kérdezz,
felelt az Élet, döntött századunk;
nem fordulunk kétségek mérlegéhez,
mi lenni, tenni: élni akarunk!

Kiss Jenő azonban nemcsak a múltból örökölt gondolatokat, dilemmákat kívánja újraértékelni, olykor köznapi dolgok s a hagyományos költői képvilág újraértelmezését is megkísérli; ennek a törekvésének részletszépségei miatt ma is figyelemre méltó lírai terméke a *Darukezelő leány*. A pil-

lanatkép a közismert költői kelléktárból vett asszociációval válik poétikussá, a darut kezelő leány a sokszor megidézett erkély-jelenetet juttatja a szemlélő eszébe:

A csarnok égett, mint az alkony —
s úgy függött az a fülke ott,
akár egy fényben fürdő balkon.

Hasonló, impresszionista fogantatású, de az új világra hangolt költői képeket más Kiss Jenő-versekből is idézhetünk („A völgy fölött / feszesre kikötött / vassodronyok: magannyi pókfonál. / A pók: a friss betonnal telt edény / két lengő szálon most ereszkedik le“; „amott alatt / kecses hajlással, mint a lant, / kirajzolódik már a gát“), s ezek mind azt bizonyítják, hogy a költő az önmagának szánt figyelemzetést (*Számítsd hozzá*) komolyan veszi, költői látóhatárának tágítását tudatosan tűzi célul maga elé. Az eredmény azonban nem egyértelmű; egy-egy szép, kialakult képvilágba új elemeket hozó metaforája, megszemélyesítése nem ellensúlyozhatja a sok felszínes riportverset, melyekben az „ifjú ámulattal“ magatartás negatív oldaláról mutatkozik meg.

Aligha véletlen, hogy *Úti rapszódia* című kötetének (1954) azok a sikerültebb lírai riportjai, amelyek nem egy-egy „nagy témát“ tördelnek verssorokba, hanem a már jól ismert tájat, annak embereit szóltatják meg. Kiemelkedik közülük a címadó vers: felszabadultsága, hangjának könnyedsége egyaránt tartalmi és formai jegy, az impresszionizmusra emlékeztető jelzőhalmozás a tiszta öröm kifejezésének szolgálatában áll:

Sosem felejttem ezt a szép tekergést,
a játszi őszt, a porzó utakat —
vállamra kaptam lobogó kabátom,
s csak mentem tűnő fellegek alatt.
Hol hön tűzött, hol elborult a nap fenn,
hol gyémánt volt a reggel, hol opál,
s bizarr szeszéllyel váltogatta egymást
a zöld s a rőt; a lombos s a kopár.

Személyes emlék fűzi nemcsak a tájhoz, hanem az emberekhez is („S az emberek! Oly teltek, mint a búza! / Fehér kalácsot ígér a szemük“), mindenből a szépet, a szívderítőt látja meg — így maga a vándorlás válik tulajdonképpen lírai élménnyé. Ez teszi — az idilli hangulatú vers keletkezésének évszáma ellenére (1952) — Kiss Jenő rapszodiáját költőileg hitelessé. Az ódára hangoltság egyébként nem új vonás Kiss Jenő költészetében, mint ahogy az erősen érzelmi beállítottság következtében az ódai, a felszíni csillogás szomszédságában gyakori az elégikus hang is; e kettősség jellemzi igazán líráját. Az életet nagy egészként, örök feladatként fogja fel, tehát — alkalmi verseitől eltekintve — nem a korhoz kötött sajtósra, hanem az ismétlődő emberire figyel, ezért is kap oly nagy hangsúlyt a család, az élet megújítása, továbbvitele (*Megyek fiammal, Ifjú ámulattal, Jóska bácsi*), s ebből a felismerésből születnek jelentős gyermekversei is.

Ahogy azonban az ódaiság, úgy az elégikus hang sem zavartalan Kiss Jenő újabb költészetében. Különösen *Az élet szerelme* (1961) s a *Nem egy életre születtem* (1966) című kötetekben szaporodott meg az időtlen elégiák száma, melyekben az elmúlás mélabúja inkább költői sémákat, semmint valódi katarzist idéz. Az emberi szenvedés megrázó verseihez legutóbbi kötetében jutott el (*Sors*, 1969); az *Együvé zárva a halállal* című kórházi ciklus arról tanúskodik, hogy az átélt szenvedés fellazítja a fesszes, konvencionális formákat, szerzőnk a szabad versig, sőt — a „meditációkban“ — a prózaversig lazít (vagy inkább feszít?) a hagyományos versformán, s aki „mindig a férfiasság s az emberi önértet képviselőjének“ tudta magát, a fennkölttől leszáll a „közönséges“ dolgokhoz, a szenvedés — és gyógyítás — nagyon is tárgyias világába. És „ide egy kis fogaskerék még, oda egy csöppnyi kálium“ — ebből az alászállásból születik meg egy maibb költői minőség, amelyet nem hozott meg néhány szocialista mezőgazdasági és ipari egységben tett látogatás, néhány meglepő metafora, de tulajdonképpen a ham-

*Az élet
szerelme*

leti kérdés visszájára fordítása sem. Régi költői értekeit meg nem tagadva, de e tárgyserűbb közelítés eredményeit felhasználva készül a szintézis, ennek ígérete az *Újrateremtés* című vers:

A kozmikus rend
állt vissza bennem!
A napkeltével és napnyugtával,
a mosoly holdfázisaival,
az elme gravitációs terével,
a tőlem független, objektív paranccsal,
hogy: lennem kell még, lennem!
A mozgásában megtartó erő!
mely nem hagy holtan megdermedni engem.

Román népballadák Kiss Jenő kiteljesedő életművének szerves részét alkotják műfordításai. „Költő és műfordító“ — vállalja a lexikonok megjelölését, mert ő valóban költői feladatként végzi rokon alkatú lírikusok ihletett tolmácsolását. A klasszikus román líra sok nagy alkotása, elsősorban Eminescu, Coșbuc, Bacovia, Blaga versei szólaltak meg magyarul az ő fordításában (*Kaleidoszkóp* címen gyűjtötte össze román költőtől fordított költeményeit 1967-ben), a legjelentősebbet azonban bizonyára a román népballadák (*A bárányka*, 1963), népdalok és betyárénekek (*Novákékről szól az ének*, 1969) mesteri átültetésével alkotta.

Létay Lajos (1920) Létay Lajos halk szavú lírikusnak indult az *Erdélyi Helikon*, a *Termés* hasábjain, ám a felszabadulást követően, rövid tanárkodás után előbb az *Irodalmi Almanach*hoz, majd dramaturgként a kolozsvári Állami Magyar Színházhoz, végül az *Utunk*hoz kerül, s 1958-tól a romániai magyar irodalmi életben fontos szerepet betöltő hetilap főszerkesztője, ezzel párhuzamosan pedig különböző közéleti megbízásoknak tesz eleget. Ezt a pályáivet követi nagyjából lírájának alakulása is. A negyvenes évek elején gazdagon felbuzogó költészetének legsajátosabb jegye a családi bensőség — a családba beleértendő az egész falu, az aranyosrákosi emlékek —, a vonzódás

az idillhez, amelynek nem mondanak ellent a nosztalgiaival teli elégikus versek sem, s mindezzel összehangzik a kulturált impresszionista képalkotás. Korai költeményei nem hordoznak, nem rejtenek éles társadalombírálatot, a tiszta emberséget a maga egyszerű természetességében fejezi ki a költő. A *Hajnali emlék* (1943) prototípusa ennek a lírának, művészi lehetőségeire is jellemző fényt vet az utolsó két szakasz:

Nagyot aludtunk; lám, a tűzgyújtón
víg kacagásként csapkod a láng. —
Cselédünk sose volt; legkorábban,
mint kicsi fűszál, ébredt anyánk.

Megsimítom most szelíd alakját,
amint szívemből csöndben kikel,
s elönt a napfény, elönt a drága
napfény, akár a reggeli tej ...

Létay lírájának e termékeny szakaszában olyan költemények születnek, mint a *Már egyre vékonyabb a szál*, az *Elégia*, az *Otthoni ősz*, de folytatódik ez a hang 1945 után is, kezdetben magától értetődően, elégikus hangú népi életképekben (*Hol vannak ők?*), aztán mind több megszakítással, hogy később a verses vagy prózai publicisztikának adja át a helyét. Az *Új világ épül* (1948) a *Nyugat* impresszionista lírájának s a népiek költészetének eredményeit hasznosítva esztétikusan hangolja össze a halk szavú költő alkati tulajdonságait a korrigényekkel. A vers úgy indul, mint a régebbi Létay-idillek, a természet szépségén elámuló örök emberi öröm alájátszik a társadalmi meghatározottságú optimizmusnak:

Az ereszeokról lecsorduló fényt
mohón nyalja az utca sima nyelve,
mintha gyermekkoromnak hét kicsi
macskája langyos tejben lefetyelne.

*Új világ
épül*

A természet tavaszi megújulása s az emberi tudatban a külvilággal szinkrónban alakuló tavasz szép

metaforákra, megszemélyesítésekre ihleti, melyek az „új világ épül“ gondolatát minden harsányság kerülésével tudatosítják:

Friss csattogással nyílik a világ,
szellőzteti homályos termeit,
seprűt kötnek, megindulnak a fák,
megindul minden — törvénye szerint.

De ami a későbbi évek során a sűrű használat következtében szürkévé, jellegtelenné koptatódott, az itt még jelszószerűségében is őrzi lírai hitelét, Létay ugyanis a vers indító képeire következő jelszavakat is igyekszik esztétikusan felöltöztetni („...gizgazával többé már a múlt / ne legyen fék az idők kerekén“; „Lám, mindenki versenyt munkál, siet / hogy e világnak téglája legyen“). A *Beszéljenek!* (1949) nem kevésbé hitelesen agitál az új világ mellett, a *Családi körre* közvetlenül utaló ellen-idillben, a költő apjának múltját-jelenét foglalva hatásos kép-sorba :

Ne irigyeld a szénaitlatot,
amelybe, ím, ledül,
a szemre por, a szájba tegnapok
verejtékíze gyül,
száraz kenyér, megposhadt víz, panasz.
fullasztón, keserűn.

Az „átkos múlttal“ szembesített új életképek, emlékidézések (*Mellettem állasz, Egy nőhöz a villamosban, Vihar készült*) tárgyias láttatásukkal, személyes hangvételükkel fölötte állnak a kor lelkendezően ódai költeményeinek, a líra változatlan létjogát, a költészet hitelét segítették megőrizni. Létay sajnos maga is szakít későbbi verseiben ezzel a személyes hangú közéletiséggel, így állásfoglalásnak szánt verses publicisztikái nemcsak művészileg, hanem gondolatilag is kiürülnek. Fiatalkori lírájával rímelő — mint akkor a falutól, most az ifjúságtól búcsúzók — elégiái (*Intsen nekik..., Két diófa, Két lány a*

parton, Ifjúság) s mai költői termésével szinte egében azonosítható gyermekversei őrzik Létay Lajos költőségének tudatát.

Költői eszményei Létayval rokonítják a Nagy-károlyban élő tanár-poétát, Fényi Istvánt. Első kötete, a *Tavaszi szőlővessző* (1966) jószerével még a „szépség rezervátumának” igézetében fogant, újabb verseiben azonban a bukolikus költészettől egy oldottabb lírai hanghoz jut el, amelyben a művészetre törekvés már nem áll szemben a gondolatisággal; már nem a vidéki tanár szépség-áhíttata, hanem a világgal lépést tartani akaró, gondolkodó ember horizontja alakítja a Fényi-verseket. Mai emlékező költeményeinek (*Kantáta egy nemzedékről, Cimbalom utca*) érzelemgazdagsága sem jelent visszatérést a költői kismívességhez.

Fényi
István
(1919)

Művelődési központoktól távol, vidéki költő-sors jutott osztályrészéül a Gulyás Páltól fölfedezett, a napszámoséletből a tanításáig magát fölküzdő rendkívüli népi tehetségnek, Gellért Sándornak. Szakmai elismerést hozó első kötetei óta mintha mi sem változott volna Gellért költészetében: a népi verselés szabályos ritmusához igazodva rója ma is a verssorokat mikolai magányában annak a költőnek a megszállottságával, akit nem az azonnali közlés s a hírnév vagy a jólét, a gyors siker érdekel. Ez utóbbiakban Gellért Sándornak jó ideje nem is igen volt része, válogatott verseinek kötete (*Angyal Bandi nyomán*, 1957) óta elég ritkán van jelen írásaival a lapokban.

Gellért
Sándor
(1916)

Nemcsak a versforma, hanem szemlélet tekintetében sem lett hűtlen mestereihez (*A Gulyás Pál búvlámpája*, 1946), a falusi hétköznapiokból táplálkozó, a családi eseményeket megörökítő alakítatlan tárgyiasság s egy sajátosan magyar mitológiára épült valóságfelettség keverékéből formálja líráját, amely különösen a szerző előadásában rendkívüli varázssal bír. „Kuruc verseket írnék, nagy keletje volna“ — írja 1942-ben a kurszki erdőben, s valóban e sze-

Kuruc
versek

génylegény- és kurucdalok hangját is folytatja, különösen *A magyarok háborúja* című, még 1944-ben megkezdett epikus tablóban, amelyben a szerző egy új Tinódi Sebestyénként foglalja össze második világháborús katonaelményeit, a galántai állomástól a Don-kanyarig. Abban is lantos ősére emlékeztet, hogy előszeretettel fordul a részletekhez, sorra veszi bajtársait, elmondja a velük történeteket — haláluk körülményeit. A sok részletből egy hatalmas pusztulás képe bontakozik ki, de a katonatársaival egysorsú, náluk csak az életben maradással szerencsésebb költő nem tud objektív szemlélő maradni, ítélezik is, művészileg a leghatásosabban éppen a történelmi utalások révén.

Új szakaszra visznek-hoznak,
új szakaszra, ahol rosszabb.
Nyakunkhoz van varrva-nőve
Buga Jakab farkasbőre.

A mitológiaivá növesztett történelmi emlékek legköznapibb témájú verseiben is helyet követelnek, s ez ma már nemegyszer groteszk hatást kelt. Az ötvenes években, de újabban is, megpróbál mesészerűen szólni az időszerű politikai eseményekről, a vulgarizálóan osztályharcos szemlélet s a naiv nemzeti büszkeség azonban nem ellensúlyozza egymást, a gyermekeihez szóló ajánlások csak ritkán nyernek a versben értelmet (ilyen kivétel *Az óriás szövőszék*). Amikor viszont saját elményeihez fordul vissza, igaz költőiséggel s mélységes realizmussal tud megszólalni, mint például *A magány szikláján* című költeményben:

Ki tud, fiam, finnul
itt Szatmár megyében?
s látod, ezzel is csak
Mikoláig értem.

Úgy látom, hogy nagyon
kicsi az én népem,
hogyha nagyságát az
én sorsomon mérem.

Rendkívül fejlett s nem titkolt nemzeti önérzete mégsem vezet elfogultságokhoz, a nemzeti büszkeség értelmét az egyetemesség szolgálatában látja („ennél nincs nagyobb csúcs“).

Az önvizsgálatot tartó, a beilleszkedés módját kereső, gondoljaival küzdő költői derékhad problémái a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején tekintélyes számban jelentkező fiataloktól jórészt idegenek. A felszabadulás utáni első költőnemzedékhez tartozóknak hosszú ideig nincsenek önvizsgálati problémáik: múltjuk még úgyszólván nincs, s ha mégis, az is az új világ felé mutat, társadalmi és irodalmi eszményeiket már ez a világ alakítja, töprengés és fenntartás nélkül adhatják át magukat egy forradalmi korszak lendületének, a petőfis lobogásnak, a „tyrtaiosi kérdéseknek“; útkeresés helyett egy szilárdnak tűnő esztétikai-etikai látásmódba kell behelyezkedniük. Közülük kerülnek ki az alkalmi költészet ifjan-klasszikusai — tankönyvek és iskolai ünnepélyek főszereplői lesznek ők, már pályájuk kezdetén. Első, együttes jelentkezésük az *Ötven vers* című gyűjtemény (1950), szerzői Bárdos B. Artúr, Hajdu Zoltán, Majtényi Erik, Márki Zoltán és Szász János. Ám ezek s a későbbi versek nemcsak a forradalmi lendület, hanem a proletkult jegyeit is magukon viselik — művészi igénytelenségük ma természetesen még szembetűnőbb. Az ötvenes évek második felétől e költők mélyen átélt vívódások árán keresik, alakítják saját hangjukat, s erőfeszítéseiket nem jelentéktelen siker koronázza. Hajdu Zoltánnak például még az 1964-es kötetében is (*Kövek az útszélen*) nem egy dala „hadba vonuló verssorok“-ból épül, de már a jelszavak emberi lényegét feszegeti (*Jelszavas*), megkülönbözteti a lelkesedést a lelken-dezéstől, és nyíltan felteszi a kérdést: „hogya s mint legyenek / igaz — a magam oldalán?!“ (*A következő korszakért*). Hajdu Zoltán nem vált egyszerre versformát, s ma is „némi biedermeier íz kísért verseiben“ (Sóni Pál), de küzdelme a fiatalon rátörő betegséggel s magának a költői megújulás szükségességének felismerése őszinte emberi megnyilatkozás-

Ötven vers

*Hajdu
Zoltán
(1924)*

ként válik költészete központi témájává, sőt legújabb verseskönyvének (*Égszínkép mágia*, 1970) tanúsága szerint bizonyos művészi megújodást is eredményez, feladja a mondanivalóit sokszor gúzsba kötő dalformát. Nem adja fel azonban társadalmi eszményeit; jóllehet elismeri:

Kegyetlenség tied az érdem
hogyan látó s értő ideg lettem
(*Nem maradt*)

— mégsem hódol be a betegségnek, a morbiditásnak, a félelemnek:

Miatyánk-félelem te nekem
nem atyám te sötét gyötirelem
kezedből nem kell a kegyelem
nem vagy te istenem

S érzem, hogy bátrabban nyíltabban
tudom már mondani:
Félelem nélkül is meg lehet
a jövőt — a jövőnk — oldani

(*Miatyánk*)

Az eszmény-örzés és ugyanakkor a megújulás igénye az *Ötven vers* egyik-másik szerzőjét meglepő művészi eredményekhez vezette — ismételten figyelmeltetve az irodalom elemzőjét a történelmi szempont kiiktathatatlan voltára.

*Majtényi
Erik
(1922)*

Legjellemzőbb e nemzedékből Majtényi útja. Előbb kötelezi el magát a politikumnak, mint az irodalomnak — antifasiszta magatartásáért a Tîrgu-Jiu-i internáló táborba zárják; a felszabadulás után — bukaresti újságírói, költői munkássága mellett — különböző felelős társadalmi megbízásokat kap, 1955-ben az Írószövetség titkárává választják. Lírai termékenységben Szemlérral vetekedik, 1952-től a hatvanas évek közepéig szinte évenként jelentek meg verskötetei (köztük jó néhány gyermekverskötet is). E költemények nagy hányada az agitatív lí-

rához tartozik, s művészileg már a szerző sem vállalja őket (legszebb verseinek 1969-es gyűjteményébe érthetően egyetlenegy sem vett fel belőlük). *Búcsú az ódáktól* (1957) című verseskötönyvének címadó darabjában nyíltan vallja meg ítéletét:

*Agitatív
líra*

Hát múltatok el búcsúsót se várva
embrió-létű kis lelkendezések,
tán megbocsájt, tán visszatér
az elfelejtett, tiszta sodrú ének.

Indulj hát, óda, vidd magaddal
rikító kellék-foszlányaidat,
hajnalodik, a hold-növelte árnyak
tövébe józan fényt locsol a nap.

Az ódák helyét valóban egyre inkább a józan fényű versek foglalják el, az átváltás annyira tudatos és könyörtelen, hogy például a *Műteremben* alkotója a már elkészült szobor „ajkáról a mosolyt“ letörli, farag helyette „töprengő homlokot józan virradatban“. A *Szobrot álmodtam* (1965) kötet óta ez a magatartás jellemző Majtényi költészetére, a hivatalos derűt s a jelszavakat élet- és tárgyközelség váltja fel, de még a tárgyakat, a természet jelenségeit is aszerint ítéli meg, hogy mennyire dísztelenek, „őszinték“:

*Tárgy-
közelség*

Szétzilálnám a gesztenye virágát,
az még csak hagyján, hogy olyan,
mint divatjamúlt karoscsillár,
de ráadásul olykor rózsaszínű.

(Három diófa állt az udvarunkon)

Legeredetibb versei azok, amelyekben az illúziótlanság groteszk látással párosul, a nagy álmokat az esetlegessel, a köznapival szembesíti (*Repülőgép az udvaron, Útitársam szalonnát szeletel, Papírsárkány a villanydróton, Sziszüphosz, Egy vers egyedül*). Természet és társadalom érveivel úgy „agitál“ a hasznos élet, a szüntelen növekedés mellett, hogy a közhelyeket messze kerüli, sőt a pódiumról szólást

is lehetőleg egy hang a tömegeből váltsa fel; „a szavak ifjúságát“ a legbiztosabban úgy nyeri vissza, hogy a legkevésbé önmagát kíméli. A fatörzsre tapadó venyige, a házról álmodó üres telek s a képzelt úrhajó műszerei közt elalvó gyermek után önmagához intézi a kérdést:

Te miről álmodsz, mit akarsz?
Te mire vársz, miben hiszel?
Miért választod a révült lebegést,
mely dohányfüstként tömörül köréd —
a tér meredek görbéi helyett
egy kávé mérés márvány-négyszögét?
Éjszakáid zálogaként mért őrzöl
egy rézlapot, egy ruhatári számot?
Van-e valahol olyan ruhatár,
amelyből egyszer önmagad kiváltod?

(Egyenes kérdés)

Verseinek lírai alaphelyzetével arányosan nőnek meg a művészi képekbe, képsorokba sűrített költői gondolatok, mint például a *Repülőgép az udvaron* következő négy sorában, ahol a tragikus groteszk megdöbbentő hatását tudja kiváltani:

Bénaság láncolta oda,
palánkhoz koccantak a szárnyak,
olyan ez, mint egy ballada,
vagy torzképe a balladának.

Szatirikus hajlamának ugyancsak hangot ad versben (*Anziks*) és prózában (*Az utolsó Zsolnok*y, 1958; *Örökösök*, 1967; *Betonkelepce*, 1968).

Szász
János
(1927)

Szász János a felszabadulás utáni első „romantikus nemzedék“ aktív tagjaként alkotó energiáit már a negyvenes évek végétől megosztja a költészet, a publicisztika, a próza, illetve a szerkesztés, majd az írószövetségi szervező munka között. Közéleti elkötelezettsége egyrészt, másrészt fogékonysága minden új iránt lemérhető műveinek feltűnő hangváltásán: egy korszak választja el például *A sorka-*

tona énekét (1954) a „groteszk balladától“ vagy a *Mamaia by night* (1968) formabontó prózájától. Költészetének első szakaszát verbalizmus, a mívség teljes hiánya, kattogó formák jellemzik — közel két évtizeden át publicisztikájában több lírát találhatunk, mint verseiben. *Mindenkihez* (1961) című kötetében oldódik líraibbá a hang, főképpen néhány szerelmes versében (*Oszd meg velem*), bár részlet-szépségeket mutató költeményei még ekkor is túlírtnak hatnak.

A
sorkatoná
éneke

Terjedelemre nem nagy, költészetében azonban fordulatot jelző következő verseskötönyve, a *Szerelmes könyv* (1963) elfordulni látszik a közéleti problémáktól, ám Szász János már József Attila módján értelmezi az egyén legbensőbb magánügyeit, ennek a változott szemléletmódnak költői dokumentuma a *Cigarettek elégiája* s a *Lehet*. Különösen az utóbbinak néhány részlete emelkedik ki a prózaiság és formajáték közt ingadozó költemények sorából:

egy távolodó ajk
suttogja szálló repülőkkal:
lehet,
lehet, hogy visszajövök.
Ennél nincs több.
Több mint az igen,
ami felelőtlen,
több mint a nem,
ami halál:
az anyag szülte
így az embert
a lehetőség
hajtú-kanyarjainál.

A legtöbbet a kötetbe még nem gyűjtött „groteszk balladák“ ígérnek, melyekben közéletiség s illúziótlanság nem egymást kizáró, hanem egymást segítő kategóriaként komplexebb valóságsszemléletben, nyílt kérdésfeltevésben jelentkezik, az érettség jeleként — ahogy Szász egy interjúban mai művészeteszményét megfogalmazta. Ehhez a szemlélethez igazodnak újabb német, angol és román versfordításai is.

Márki
Zoltán
(1928)

A legnagyobb — bár korántsem ellentmondásmentes — utat Márki tette meg nemzedéktársai közül az *Ötven vers* társszerzőségétől, a *Hűség* (1954) problémátlan katona-verseitől a legújabb köteteit uraló szövevényes gondolatkapcsolásokig, a közérthetőség hagyományos felfogásával való teljes szakításig. Elfordulva ifjú éveinek verbalizmusától, Márki következetesen halad a bonyolultabb formák felé. A mélység nélküliesen egyszerű agitatív költeményektől előbb a szép szavak mámore révén, képeinek barokkos túlzásúfolásával távolodott el, illetve nagyobb, igényesebb epikus kompozíciókkal próbálkozott (*A Tengerész és a Halál, A dobrudzsai dervis*). A *Bartók idegenben* című szonettkoszorú jelentős formai teljesítmény, de a bartóki mű lényegétől meglehetősen idegen marad — mindegyre tetten érhető művisége miatt. (Válaszképpen írta meg Szilágyi Domokos *Bartók Amerikában* című, a zene modern klasszikusához szellemében és főképp hangvételében sokkal közelebb álló versciklusát.) *Napszakok éhsége* (1969) és *Láthatatlan kesztyű* (1970) című kötetiben viszont a prózaversek kerültek előtérbe; az urbánus táj átintellektualizált volta ellenére ezek a leírások hívebben tükrözik a hétköznapokat is, mint a korábbi, napfénytől és metaforáktól csillogó ódák — a váratlan képtársítások s a játékos ellentételezések új összefüggésekre villantanak fényt. Mint az *Október ébredésében*:

...S mozgásba lendül járókelő híreivel és aszfaltbetyár messzeségeivel az utca. Egy igazgató lakása elé gördül a négykerekű felelősség. Felelőtlen sarkokon foga fehérjét mutatja az alkohol, búcsúzik csecsebecsétől a kirakatokba tett átszellemültség. És így lassan mindent áthat a vaskos és légies valóság, hogy az emberiség fele most igazodik napi munkájához, a cipőfűző megkötésétől a békeegyezmények megkötéséig...

Márki ma egy új „conditio lyricát“ vall és vállal; ahogy a *Láthatatlan kesztyű* előhangjában írja (s teljesen kötetlen vagy kötött, végtelenül hosszú vagy egyszerű, egybetűs sorokban akarja megvalósítani):

*Conditio
lyrica*

„vers helyett befűzhetetlen élet a vers“. A „befűzhetetlen élet“ sokszor nehezen megközelíthető, nehéz legyűrni az ennek relativitását tükröző vers közegellenállását, de e szemlélet eredeti felfedezéseket is lehetővé tesz.

Közéleti elkötelezettségét, újságírói pályakezdését, irodalomszervezői feladatvállalását tekintve, tulajdonképpen az *Ötven vers* nemzedékéhez sorolhatjuk Bodor Pált is, bár első verskötete, az *Égetett agyag* csak 1963-ban jelent meg, s verseiben korábban megnyilvánul az intellektuális igény, mint két-három évvel idősebb, említett pályatársainál. Bodor Pálnak mint a kolozsvári Gaál Gábor irodalmi kör vezetőjének szerepe volt a Forrás második rajzásához tartozó fiatal költők (Farkas Árpád, Király László, Magyarai Lajos) szellemi kibontakozásában, egy egészséges vita-léggör megteremtésében. Saját költészetének hangját nehezen találja meg, prózai és verses publicisztikája kezdetben meglehetősen összemósodik. Az *Égetett agyag* verseinek bizonyossága szerint Bodor eleinte az újságírás bűvöletében rója a verssorokat is, „epikus freskókat“ fest a háborúról, a vízierőműről, az építésről, emlékeiről, szerelmeiről. Második verseskönyvében (*A meztelen lány*, 1969) közvetlenebbül, líraiban vall önmagáról, a köz dolgairól is személyesebb mondanivalója van (*Az én halálom elkésett, Profán tűnődés Che Guevarához*). E kötet legjobb verseiben képalkotása letisztult, a szabad asszociációs líra vívmányait a határozott politikai állásfoglalás szolgálatába állítja, nem feledkezve meg a személyes vonatkoztatásról.

Bodor Pál
(1930)

Könnyű nekem papolni, Che Guevara,
itt, fele úton a Perzsa-öböl
és az Északi-sark között,
ahol középtermetűek az emberek,
közepesek a nyarak, az esők,
és kötéltncomat e középén nyugodtan végigjárom,
egyensúlyozó rudam egyik végén a Hold,
másikon a Nap —

Ez már nem történelemlecke, nem vezércikk, nem az intellektualitás hajszolása — ezekben a sorokban a költő Bodor Pált ismerjük meg.

Néhány évvel e szerzők feltűnése után, tehát már nem első dédelgetett fiatalokként, de lényegében azonos irodalompolitikai légkörben, a romániai magyar lírában új nevek jelentek meg. Ekkor indult Kányádi Sándor, Petőfi árnyékában fogant lírája azonban az ötvenes évek második felétől természetesen nőtt bele egy korszerű XX. századi költői hangba, s ért el a mai romániai magyar költészet első vonalába. A vele egyidős Székely János már legelső megszólalásával elkülönült nemzedéktársaitól, az 1955-ös *Csillagfényben* filozófiailag és forma tekintetében is a *Nyugat* első nemzedékének, főképpen Babitsnak a verseszményét követi. Kissé megkéskéve csatlakozik hozzájuk Tóth István és már a *Forrás*-sorozatban indított Csávossy György, aki azonban a költői továbblépésért hasonló módon küzd meg, mint Márki vagy Majtényi Erik.

Kányádi
Sándor
(1929)

Kányádi Sándor az udvarhelyi Nagycsalambfalván született 1929-ben, s verseiben máig ott rezdül szülőföldje hegyeinek, a székely népéletnek a sejtekbe ivódott emléke. A kolozsvári Bolyai Egyetemen végzett magyar szakot 1954-ben. Jelenleg a *Napsugár* című gyermeklap egyik szerkesztője Kolozsváron.

Petőfi
nyomain

Az 1944 utáni első költőnemzedékhez tartozik, ahhoz, amelyik egy bontakozó szocialista társadalomban talál rá első lírai élményeire. A szocialista építés aszketikus fegyelme s a korszak problémátlan optimizmusa, az agitátor-költő szerepének feltétel nélküli vállalása jellemzi 1950-től megjelenő első verseit s első kötetét is (*Virágzik a cseresznye*, 1955). A „lobogónk: Petőfi“ jelszava benne megfelelő alkatra is talál; Kányádi kezdettől biztos kezű, természetes verselő, aki az élőbeszéd közvetlenségét a Petőfiére emlékeztető hetyke humorral tudja fordulatossá tenni, s akiben a stíl-demokratizmus és a „népi jelleg“ korabeli követelése a gyermekkori folklóremlékek gazdag erőtartalcáit szabadítja fel.

Csak későbbi fejlődése figyelmeztet e tanult, Petőfi-utánzó könnyedségben egy másik költői tartás öntudatlan mozdulásaira: a munka utáni esték magányáról, a társtalanság fájdalomáról is hírt adó versek a „harc hevében“ optimizmusa mögött sérülékeny, elégiákra ajzott lelket sejtetnek; a közvetlen vallomásba — nemegyszer a stílus egységét is megbontva — részletező, a lírát tárgyiasság mögé szorító leírások ékelődnek, s ami a legfontosabb: politikai verseinek kamasz-mutálása sem rejtheti el, hogy ez a költő nemcsak mozgalmi feladatot teljesít, amikor az élet változásáról, a szocialista jövőről, ötéves tervről vagy villamosításról versel, hanem a hit szenvedélyét kiáltja világgá. A korszak kedélyes „vannak még hiányosságok“ szatíráinak óvatosságába ez a nemzedék robbantja be a megalkuvás nélküli eszmeszolgáltatnak, a közélet puritán tisztaságának azt a számonkérő igényét, melynek vonzásában maga is nevelkedett. „Rettegni hát az rettegjen, kinek / nem tiszta a lelkiismerete / Rettegjen még akkor is, ha mellét / jelvényekkel aggatta vón tele. // Rettegjen, ha oly nagyon vörös is, / hogy már szinte-szinte belekékül. / Rettegjen még akkor is, ha netán / párttagsága szolgál menedékül.“ Nem a vers minősége a fontos itt, hanem az igazi Petőfi hangjának a megtalálása, aki a forradalmi politika eszményét példaképpen mutatja föl a mindennapos politikai gyakorlat előtt.

A buzdító, derűs verseket az ötvenes évek derekától fokozatosan komorabb, a szocialista fejlődés korabeli ellentmondásait bírálva tükröző versek szorítják ki Kányádi költészetéből is. Az irodalomtól s kora egészétől a forradalmi bátorságot, igazmondást kéri számon a *Sirálytánc* allegóriája; a madarak „magáért való lengő játék“-ában meglátja a „szép haszonlesés“-t, s azt, hogy „mikor a tenger birkózni kezdett / a szelek seregeivel, // s a sirályok, ó, a sirályság, össze- s szétriadt; / jóllakottan és veszekedve keresték / az árbocokat. // Tágult, s majd elfért egy vitorlában / az egész láthatár. / Nem volt köztük egy égre kiáltó bátor / vihardadár.“ Ennek jegyében építődik át a *Harmat a csillagon* (1964) verseiben

Harmat a csillagon

költői magatartása. A spontán dalnok pózát egy töprengőbb magatartás váltja fel, s alkotásának jellemzője a fokozódó tudatosság lesz. „Nem éppen mai verskellék“, mentegetőzik *Nyárfa* című versének elején; a sorjázó vadludak „őszi versek örök kellei“ (*Vadludak*); az ősz pompája oly megejtő, „hogy nincs rá szavam, nincs hasonlatom“, írja (*Titok*); fel-felbukkan a költőállapot ironikus látása is: „mint ahogyan az már költőhöz méltó, / leballagok a folyópartra“ (*Meditáció a parton*); a tájat, a természetet sem a népköltő, hanem a kultúremler szemével látja: „mintha / régi nagy költők verseiből, / azok mértékére / készült volna az egész éjszaka“ (*Emlékezés*), s szülőfalujának folyója „jószagú fenyők / tövéből / fakad, s úgy foly, / akárcsak egy Neruda-verssor...“ (*Nagyküüllő*). E tudatosság jelentkezésével párhuzamosan a korábbi könnyedség is kiiktatódik verseiből; belső feszültségekről, a megismerés lelket próbáló terhéről tudósítanak versei. „Teli erdő vagyok. / Éheznek bennem / őzek és farkasok“ — vall az ihlet e kétarcúságáról a *Téli erdőben*. Néphűsége sem marad meg a népi származás derűsen spontán vallomásának, hanem küldetésként él tudatában, a költőt az urbánus életforma elidegenítő hatásaival s a társadalmi konformizmussal szembeállító erkölcsi mementőként. A *Harmat a csillagon* ezt a küldetéstudatot a fiatalkori hit szenvedélyével fogalmazza újra; a költő feladata a költői igazság konok keresése, annak kimondása, hogy „labda a hold“, hogy az ember számára minden elérhető; az emberiség tudás és megismerés előtt szálló egzakt álmainak hirdetése, örök „tovább“-ot szomjazó forradalmi elégedetlenséggel. De a felelősség terhének, a kudarc kockázatának tudatával és vállalásával. Ami a korai versekben közvetlenül adottnak tűnt, az most elérhetetlen vágyálomként dereng csak, s a hűség a régi hithez — erőt próbáló heroizmus: „A boldogság tört szárnyú madara / vergődik a tenyeren; / a boldogság tört szárnyú madarát. / mely évezredek óta / röppen fel s hull alá, / nekem kell felröpítenem.“ Képkalkotás, verselés is jól tükrözi a hangváltást: a boldogságvágy „tört szárnyal“

küzd az elérhetetlen magasságért; az értelmi hang-
súlyokkal darabossá tördelt ritmus, a közbeékelt so-
rokkal késleltetett szakaszáró rím ugyanezt az újra
és újra nekigyürköző erőfeszítést érzékelteti, hogy
csak a strófa végén röppenjen fel, immár hibátlan
zenéjű jambusokon, a várt összecsengés. A vers be-
fejezése a tisztaság magányának szinte testamentáló
szava: „S ha elszólít a Nap, / nyugodt lélekkel
mondják: / tócsákkal nem szövetkezett, / liliumok
fürödtek benne, / úgy tűnt el, amint érkezett.“

Harmadik kötetétől, a *Kikapcsolódástól* (1966)
kezdve ez a magányézés lesz költészetének egyik
vezérszólama. Groteszk „történelmi“ verseiből nyo-
masztó vízió kerekedik ki: az egyénben testet öltő
gondolat, alkotókedv újra és újra a vereség, a ki-
szolgáltatottság kínját kénytelen átélni, a kereket
feltaláló és kerékbe tört barlanglakótól (*Apokrif
ének*) a krematóriumfüst és atomgomba felhőzte ég,
alatt elernyedő modern költőig (*Kikapcsolódás*), a
zárt ajtó mögött, az otthon védettségében is a féle-
lemtől megalázott modern emberig (*Pantomim*).
Hogy a válságba jutott értékek modern világgal an-
nál dacosabban szegezhesse szembe a helytállás
gyakran céltalannak tűnő, emberhez mégis egyedül
méltó erkölcsét, a csodaszarvas-űzők sosem lankadó
hinni tudását (*Rege*), vagy a börtönben is lélek és
nyelv tisztaságát óvó Kazinczy példáját (*Kufsteini
grádicsek éneke*). Szülőföldjének népétől is ezt
igyekszik elsősorban eltanulni; portré jellegű versei-
ben, e modern hangszerelésű életképekben (*A XC.
Zsoltár*) a hétköznapokba befurakodott történelem
terheit panaszszó nélkül hordozó, az élet és a mun-
ka heroizmusát pátosztalanul vállaló népi erkölcs
szépségével erősíti magát, újabb verseiben egyene-
sen önkínzó gyönyört fakaszt ebből a szinte aszké-
zissé szigorodott hivatástudatból. Az *El-elcsukló
ének* ugyancsak népi példán mutatja meg, hogy
amibe „a ló s az eb beledöglenék, az ember bele-
szokik“, s hogy „kirojtosodott idegek“-kel is lehet
menteni égetéstől a könyvet, kallódástól a háznak
való követ — s hogy a jövőnek gyűjtő-mentő erőfe-
szítés a teremtő szenvedés prométheuszi örömeivel

*Kikapcsoló-
lás*

tölti be a hétköznapot is: „...bennebb, a láthatatlanban, / sasra vár türelmetlenül / a megkötözött: kéj a kín. / Vér kering már a láncban. / Zene a csörrenés. / Amputáció lenne a szabadulás.“

Tájköltészet
és urbaniz-
mus

Ugyanez a hangváltozás figyelhető meg az utolsó három kötetének tájverseiben is. A *Harmat a csillagon* még inkább csak költő és természet, költő és szülőföld változott viszonyát méri fel; a természet az urbánus életformába kényszerült ember számára elsősorban emlékezés és nosztalgiák tárgya, s fájdalommal szívesen emlékezik egy mindenestül múltba merült harmónia megidézője. Így csordul át szinte észrevétlenül a *Belvárosi udvar* három fenyőfájának képébe a társtalanság, a természetes talajból való kiszakítotttság tragikuma; így nyúlik be a versbe a rezgő nyárfa „örök paranoiája“ (*Nyárfa*); ezért száll a vadludak után a sóhajtásszerű versszak: „Nyikorogtok, mint valami / kenetlen égi szekerek, / és álmaimból egy-egy darabka / mindig tovaszáll veletek“ (*Vadludak*). De felbukkan a városi táj is, melyben már nem a természetes békét találja meg a költő, hanem a túlérzékeny lélek baljós látomását: „Elsüllyedt kikötő a város: / mint falánk cápák úsznak... / a ködlámpás trolik“ (*Hosszú eső*), s ez az „urbánus“ borongás fokozatosan beoson a természeti tájba is, s a nyári telehold és a játékos özsuta világából hirtelen hideg iszonyat, egyedüliség és halál riadalma csap ki:

Elfogyott a hold. Riadtan fut az őz,
gyapjasul magánya.
Szűkre húzott szemű éjszaka néz
ridegen a meddő mogyorókra s a
kikerics méregző csillagaira.

(*Őszi elégia*)

A konkrét kép, leírás helyét egyre inkább a látomás jellegű képek foglalják el; a látványból csak az kerül a versbe, ami jelképként kifejezheti a halál, a félelem, a magányos szenvedés hangulatát, s e köré csoportosulnak a látomás elemei, élet és halál, ember és külvilág disszonáns ellentétét egy sajátos,

modern természetmítosz formájában vetítve ki. Az őszi hervadás a halni készülő juh gubancos gyapjává, mételyes szemévé alakul, s a befejező kép égbolt és égitestek kozmikus enyészet-jelképével tágitja időben-térben végtelenné a pillanat benyomását:

Hátába keni vérét az égalja;
és már senki se tudja, hogy
a sáros holdat hozza-e két kajla
szarva közt vagy a vizenyős napot.

(Vén juh az ősz)

A két „műfaj” — természetlíra és ars poetica — találkozik szerencsésen egyik újabb versében, a *Fától fáig* címűben; az éjszakai erdőben lovait kereső kisleány régmúlt rettegése, elszánása élet, halál és megismerő helytállás jelenbe átcsapó dantei szimbóluma lesz, a lét sötét erdeje, melyben újratámadó félelmek között bolyong a költő, „kínálkozó ágak, hurkot himbáló filozófusok” között kergetve célok, hitek, költői kötelesség mindig tovatűnő, mindig új bátorságot adó csengőszavát.

E vers összefoglaló képe Kányádi jelenbeli formaművészetének is. A hagyományos kifejezésmódhoz ragaszkodik annyiban, hogy verseinek indítása legtöbbször pontosan körülírható emlék-témát villant fel, ez „tűnik át” a jelen mozgatta képzelet oldottabb körvonalú látomásaiba. Képkalkotásában is szigorú logika uralkodik, verselésében is megőrzi ritmus, rím modernül kezelt, de meg nem tagadott szépség hatásait. Az így megteremtett szerkezetbe épülnek be gondolati kitérő vagy egyszerűen csak szövegmontázs formájában az alaptéma kiváltotta képzet- és gondolattársítások, néha szürrealista szabadsággal, élmény és értelmezés, ember és környezet viszonyának még meg nem élt, végig nem járt lehetőségeire figyelmeztetve, a lélek mélyének sejtelméit tolmácsolva. A klasszikus képletet belülről bontó, a racionális formarendbe ösztön és sejtés diszsonzánsabb futamait beiktató ilyenén szövegrészek teszik nyitottá a Kányádi-vers első pillantásra ha-

Hagyomány és formabontás

gyománnyosan zárt szerkezetét, a meghatározható témának, logikus képrendszernek a többértelműség többletét biztosítva, az olvasót továbbgondolásra, a vers érzelem- és élményvilágába való behatolásra készítette. A maga nemében szintézissteremtő költészet ez; fiatalkori erős kötöttségét a népi életformához s az ehhez közel álló irodalmi hagyományokhoz a modern formakezelés, az intellektuális tudatosság feszültségeivel ötvözi Kányádi, mindig eleven kultúröntudattal óva az értékek tudott formahagyomány érzés és ösztön kaotikusabb kitoréseit fegyverező lényegét.

A *Napsugár* szerkesztőjeként a gyermekekhez szóló költészet állandó művelője is. Három kötetnyi gyermekversének nagy része képgazdagságával, a népi formák modernül változatos kezelésével tűnik ki. E műfajban sem didaktikus költő; verseit a játék — a nyelv, a vers lehetőségeivel való, a gyermekolvasót együttjátszásra csalogató játék — magafeledt-derűje lengi át.

*Székely
János
(1929)*

Székely János a kolozsvári egyetemen filozófia szakot végzett, majd Kolozsváron volt kiadói lektor; jelenleg az *Igaz Szó* versrovatának vezetője.

Újabb kritikánk olyan költőként tartja számon, aki már első közzétett verseiben önálló gondolatvilággal és az ötvenes évek elején meglepetésnek számító mívés formakultúrával rendelkezik, akinek pályája épp ezért elsősorban a gondolati gazdagodásnak, a „mesterségbeli tudás“ öregbülésének a példázata, de hiába keresni benne gyökeres változást, a költői szemlélet fordulatait s az ezzel járó formai kísérletezést. Ez az ítélet egyetlen megszorítással igaz. Székely János pályáján kétszer is kivehető a szándék (az ötvenes évek elején, majd 1958—1962 között) szembefordulni eredendő önmagával, illetve azzal a költészeteszménnyel, melyet a korszak kritikája polgárinak és individualistának ítélt. A hang-, illetve eszmeváltás, különösen a második alkalommal, a kornak tett engedmény is; úgylehet, ez „önmagához hűtlenség“-nek a korviszonyok ismeretében elég nehezen cáfolható igazolásául alakítja ki költői erkölcs-

*Mívesség
és polgári
hagyomány*

tanának egyik alaptételét, melyet már 1951-ben szentenciává fogalmaz *Galilei* című szonettje: „a szép halálnál fontosabb az élet!“ A fiatal költő tollán ez a szentencia alig több a La Fontaine-i gyakorlati életbölcsességnél, annál, hogy a hajló nád túléli a viharban megszakadó tölgyet; hogy alkalmazkodással, akár romlékony művekkel lehet (sőt kell) megváltani a romolhatatlan alkotáshoz szükséges időt és nyugalmat. Az érett lírikus verseiben ez az elv azonban valóban életbölcsességgé mélyül: *A folyó* példázata, a medréhez alkalmazkodó, minden formát felöltő s ugyanakkor formát bontó és építő víz jelképe vagy a *Parti füzes* terjedelmes ciklusa a fákról, melyek passzívan tűrnek minden ágnyeső bántást, fejszésen fenyegető halált, mert tudják: az általuk képviselt, bennük tenyésző élet elpusztíthatatlan, már új jelentésekkel gazdagítja a kiinduló gondolatot. Ember és külvilág, ember és társadalom, ember és történelem korviszonyok bonyolította kapcsolata szólal meg e versekben. E viszony emberi lényege Székely János gondolatvilágában a valóságot megtoldó alkotás; már ifjúkori jelszava: „növelni a történelmet többel, mint a csontjaimmal“, s későbbi verseiben édességosztó gyümölcsfák, újonnan épült állomások példázatával, sőt az obligát riportversek építést, vasöntést ünneplő lelkendezésével is elsősorban a világot gazdagabbá és értelmesebbé tevő „szép fölösleg“, a valóság ember teremtette többleteit énekli. Az alkotó életforma e gondolati líra szerint már nemcsak megbírja, hanem megköveteli a mondott alkalmazkodást; a csak önmaga kibontakozására ügyelő lélek épp ez állandó kapcsolat révén lehet a valóság egészének foglalata, és viszont: fedezheti fel a világ egészében önnön létének képmását. Lírai szenvedélyt e verseknek egy már-már determinista bizakodás ad, a bizakodás abban, hogy az illetén teremtő életet nem elhatározó tervezések, hanem az alkotóképesség törvényei irányítják, a látszatkiterők ellenére is sorsszerűen, a beteljesedés felé.

A másik oka az eszmei „útkeresésnek“, meglehet, lélektani-lírai gyökerű. Székely János költészetében kezdettől állandó motívum a befejezettség fájdalma,

*A „szép
fölség“
elvé*

a csúcsra érkezés fonák élménye — „Boldogtalan, ki feljut a csúcsra, / Mert visszaúttá válik minden útja. / És minden lépte lefelé vezet.“ (Férfikor. Dialógus hat szonettben, V.) — s ezzel együtt az egyetlen teljesülést ígérő férfikorból a visszavágyakozás a még nem termő, de számlálhatatlan lehetőségű gyermekkorba. Ennek az érzésnek szükségszerű velejárója a kétely, a választott egyetlen út kockázatának a szenvedése, a megfutamodás kísértése. Ezt a kételyt nyilván csak erősíthette a korabeli kritika ítélete, mely Székely János korábbi költészetét járhatatlan útnak bélyegezte.

Nyugatos példaképek

Az alkotásban az ifjonti Én elvesztésének a félelme sokban rokon Kosztolányi lírájának hasonló alaptémájával, s a fiatal költő elődjének nemcsak formai tapasztalataiból vesz át sokat (a kötött formák melodikus változatait, az impresszionisztikus leírást s ezzel együtt a színdús jelzőhasználatot, a szókincs néha modorosan meghökkentő választékoságát), hanem magatartásformát is: az önmagát, belső lehetőségeit titoknak érző, e titokzatosságot egyfajta én-kultusszal, az önfelfedezés izgalmával ostromló szubjektívizálódását a versnek. Mindez verseiben nemegyszer „század eleji hangulatú szimbolizmussá változik“ (Sóni Pál); az „adott világ“ helyett a jelképesen homályosat kívánja felmutatni, ahogy az Éjszaka 1956-ban írott ars poeticájában meg is fogalmazza:

Az vonz csupán, mit ködbe vont a kétség.
S titokzatossá bűvölt a sötétség.
A sejtelmes, az ismeretlen.

A verlainé-i költészettan elfogadása együtt jár az alkotó nagyság magányának a heroizálásával is, s e magány fájdalmai csak esztétizálva, kissé pózosan jelentkeznek ekkori verseiben. A magány föloldásának kor kínálta lehetőségei természetes hogy eredménytelenek e mélyen átélt esztétikai krédóval szemben: a költői küldetés és társadalom egybehangolására vállalkozó lírai, versben-prózában írott riportjai (*Itthon vagyok*, 1961) nemcsak esztétikai ér-

Költői riportok

tékben maradnak alatta művészetének, hanem a szocialista építésre mímelten rácsodálkozó riportvers elkésett példái is, s a *Küldetések* című kötetnek (1962) néha a gondolati líra igényével fellépő darabjai sem adnak többet társadalmi apológiánál. Az *Ősök és utódok* József Attila emlékezetének szentelt sorai a költőléletet nem küldetesként fogalmazzák meg, hanem a költői vágyalom és a valóság teljes megfelelését ünneplik a mában, az örök „tovább“-ot szomjazó emberi elégedetlenség Székely Jánosra annyira jellemző vállalását, hirdetését zárva ki a hivatás-vallomásból. A kötet inkább stiláris távlatot jelez: olyan verseiben, mint az élet és cselekvés folytonosságát jelképbe fogó *A mangáliai mólón* vagy az *Álmatlanul* a költői eszközök egyszerűsödésének, a sejtelmességet felváltó elemző racionalizmusnak Szabó Lőrincre emlékeztető elemei a kezdeti költői programnak új szinten való megtalálását készítik elő, mely a *Virágok átka* (1966) kötetben érik eredménnyé. A magány, az alkotó elkülönülés a világtól itt nemcsak hogy tragikus oldalát mutatja a világ felé, de értelmet is attól nyer, hogy a saját magától szenvedő lélek adakozóvá lehet, a fájdalmas emberség magát áldozó példájává. Szabó Lőrincel rokon a *Bűntudat*-ciklus alapgondolata, magatartása is: az önelemzés, befelé fordulás nem költői mámor már itt, hanem elsősorban a gyengeségek felmutatása, a vezeklő őszinteség példája, mely megalkudni nem tudó lelkiismeretben, az igazmondás kényszerében leli fel a vegetatív létezést emberivé értékesítő tartalmakat.

*Gondolati
líra*

A Kosztolányi és Szabó Lőrinc nevével jelezhető állomások között az utat két terjedelmes gondolati költemény fogja időkeretbe, az 1955-ben közreadott *Bolyai hagyatéka* s az 1964-ben közölt *Dózsa*. A két mű összetartozását maga a költő igazolja: „Nem tűrte szebben kínzatását Dózsa!“ — mondja a magányában prométheuszi Bolyairól, mintegy öntudatlanul kijelölve későbbi témáját, s közvetlenül a *Dózsa*-poéma előtt, 1963-ban írja: „Ki új világot alkotott magának, / Vállalta minden kínját e világnak“, így lesz egyazon erkölcsi képlet összetevője a Bolyai-

szonettkoszorúban megörökített „új világot alkotás“ és Dózsa kínhalál-vállalása. A Bolyai emlékének szentelt ciklusban (mint arra — egyoldalúan — a korabeli kritika figyelmeztetett) a személyiség, az alkotót a világtól elkülönítő magány kultusza is kétségtelenül benne van, morális értéket ad azonban ennek, hogy öngazolás helyett egy szinte elérhetetlen eszménykép, emberfeletti mérték vállalása sugárzik belőle, az önmagát pusztítva világot építő szellemi hősiesség vállalása. Az elvont eszmény és a korba, társadalomba ágyazódó emberi lét között e törvényszerű egységet a *Dózsa* mutatja majd fel. A történelmi cselekvés tragikus mozzanatait előtérbe állító alapgondolatban ott bujkál *A folyó* vagy a *Parti füzes* szemlélete is: az emberi tervezés fonala elszakadhat, az ember tette mégis a történelmet szolgálja, ha előre ki nem számítható módon is. A történelmi voluntarizmussal szemben az ember mint a történelmi törvény már-már öntudatlan eszköze jelenik itt meg, hogy a befejezésben a törvény betöltésének tudatos vállalójává magasodjék. A kínhalál nem, csak a kínzás közben is megőrzött Messiás-méltóság, az emberfeletti mértéket emberfeletti erkölcsi erővel vállaló hűség teszi történelmivé a tettet — s ez már nem a folyó vagy a fák formátlanul formáló spontaneitása. A *Dózsa* ezzel lesz a költői világkép összefoglalása, egyben alkotó többlet az eddigi pálya egészéhez képest.

*Forma-
művészete*

Székely Jánost poeta doctusként, formaművészként tartja számon irodalmunk, s ami a XX. századi magyar líra örökségének alkotó ismeretét illeti, talán nemzedékének legsokoldalúbb lírikusa. E hagyomány egyetlen mozzanata hiányzik lírájából: az avantgarde iskoláé. A ragaszkodás a régi értelemben vett „művesség“-eszményhez a költői szóhatásokban való öncélú dúskálódáshoz vezet: legutóbbi verseiben is fel-felbukkannak a bő leírások, a gondolatokat terjengősen kommentáló fejtegetések, az asszociáció villanását szokványossá bontó képek. Erőssége az érzést és gondolatot zárt egészbe fogó aforisztikus fogalmazás, az ellentétek pólusai közt hol játékosan, hol a felfedezés döbbenetével kicsattanó intellektuá-

lis élmény maradéktalan kifejezése: általában elmondható, hogy kezdeti kép- és zeneiségkultuszával szemben újabb költészetére egy modernebb egzakt-ságigény, a költői díszítőelemek elhagyása jellemző.

Nemcsak életművében, hanem egész prózaírásunkban egyedülálló hely illeti egyetlen regényét, a *Soó Péter bánatát* (1969). A második világháborús téma szinte csak keret benne a régi lírai élmény, az önvesztés-önmegtalálás elmondására, s ennek az élménynek az adekvát kifejezőmódját találja meg a szimbolikusan sejtelmes Doppelgänger-motívumban, a valóság és álom, tény és látomás határait elmosó jelenetekben. A valóságtól elszakadás ellenszere is ott van azonban a regényben, az ábrázolásnak Thomas Manntól tanult ironikus kétértelműsége az álomba, kamaszos szenvedésbe bódult hős valóját újra és újra a valóság mértékére tudja szállítani — ennek az ingázásnak, valóságnak és nosztalgiáknak a finom egyensúlya nemcsak töretlen művészi hatást, egy prózaválfaj úgyszólván hibátlanul kulturált megvalósítását eredményezi, hanem a líra „szöveg alatti” finomságaival brutalitásnak és emberségnek, a történelem poklát megjárt ember megtisztulásra sóvárgásának a korszerű és korhű tükrözését is, tartalomban sem adva kevesebbet a regény kínálta formaélménynél.

*Soó Péter
bánata*

Tóth István első verskötetének — *Ódák és elégiák* (1957) — címe is jelezte, hogy nem tartozik azokhoz a nála jóval fiatalabbakhoz, akikkel nagyjából egy időben mutatkozott be a folyóiratokban — inkább Székely János költészetével mutatott rokonságot; első bírálói az időtlen humanizmust kifogásolták verseiben, ám semmiképpen sem lehetett elmarasztalni költeményeit „borzasság” címén. A görbedi emlékek, a nevelő falu s az egyetemi tanulmányok meghatározta műveltségélmények alakították a népi realista és klasszikus reminiscenciákat őrző líráját. Az előbbinek legszebb példája *Kik útjaimon megelőztek* című önéletrajzi ciklusa, az utóbbinak jellemző darabjai a fél kötetet adó Erasmus-versek, köztük *Az emberi arc* című szonettkoszorú. E nagy

*Tóth
István
(1923)*

fegyelmet kívánó műforma sikeres, meglehetősen könnyed alkalmazásán túl Tóth István Erasmus-szonnettjeit a tárgy korszerű, az életrajziségen felül emelkedő kezelése teszi emlékezetessé („a halálom óta / határod lettem, élő Európa“). „Az értelem legelső Iliásztát“ állítja szembe öldöklő korokkal, a butaság hatalmával — az ember szépségének hitét hirdetve:

Valahányszor az ember szót kimondtam
— mintha nagy télben a tavasz nevét
fel nem tartható szóként ejtenék —,
lombokat hajtott a föld azon nyomban.

Tóth István költészetének gondolatisága azonban nem azonosítható egyértelműen a korszerűséggel, függetlenül a gondosan ápoltság hagyományos formáktól, hiszen nemcsak *Vízválasztók* (1967) című kötetéről mondhatjuk el, hogy „sok versében és versrészletében megállapodott valami sajátságos, materialisztikus természetfilozófia hasonulásainál, s ezeket nem mindig viszonyítja a líra felvevő készségéhez“ (Márki Zoltán). Műfordítói munkásságából kiemelkedik a vállalkozás méreteivel az erdélyi humanisták tolmácsolása (*Alkinoosz kertje*, 1970) s a modern francia líra szorgalmas népszerűsítése, melynek eredménye a *Jó reggelt, Párizs!* (1969) című fordításgyűjtemény.

*A Forrás
lírája*

A romániai magyar líra korszerű megújítása 1957—1958-ban kezdődik, s ebben az úttörést a legfiatalabbak vállalták, akik már a *Forrás*-sorozat megindítása előtt hallatják hangjukat a lapokban, elsősorban verseikkel, de polémiákba is keverednek az *Utunk* hasábjain. A vád ellenük az apolitizmus, a jelen problémáitól való eltávolodás, az öncélú formabontás, sőt a szabad vers is rovásukra íratik, de a viták és bírálatok ellenére — részben talán e vitáknak köszönhetően — az irodalmi (és a nem irodalmi) sajtóban 1958-tól egyre nagyobb súllyal van jelen Lászlóffy Aladár és Szilágyi Domokos, s mel-

lettük Hervay Gizella, Jancsik Pál, Veress Zoltán, Páll Lajos, Fábíán Sándor. Nekik már nem Petőfi az elsődleges eszményük, hanem József Attila, de éppen a hangadó egyéniségek, Lászlóffy Aladár és Szilágyi Domokos, felismerik Szabó Lőrinc ugyancsak korszakos jelentőségét, s odafigyelnek Juhász Ferenc, Nagy László kísérletére is. (Szerepük hasonló a bukaresti Nichita Stănescu, Cezar Baltag, a Kolozsvárról startolt Ana Blandiana, Ioan Alexandru szerepéhez a mai román líra korszerű hangjának megtalálásában, amely már nem A. Tomához, hanem a valóban nagyokhoz, Arghezihez, Blagához, Ion Barbuhoz igazodott.) Ez a sikeres költői forradalom mégsem azonosítható egyszerűen a későbbi *Forrás* lírájával — már csak azért sem, mert első kiadói eredménye a Majtényiékkal indult, gyermekfővel szerkesztővé avatott — s a maga proletkultos verseit annak idején szintén megírta — Páskándi Géza *Piros madár* (1957) című kötete. (Ugyanúgy a Luceafărul-nemzedék példát jelentő költőjének a tragikus-korán elhunyt Nicolae Labișt tekinthetjük.) Páskándi azonban elsők között választja eszményképül József Attila dialektikus szemléletét, s nem véletlen, hogy a kötet megjelenése előtti évben egyike azoknak, akik az *Utunkban* a játékos formaművész Dsidát ébresztik és védelmezik. Kányádi lírájának intellektualizálódása (a népitől a modernig vezető illyési út erdélyi példajaként) szintén ebben az időben veszi kezdetét, s legmeggyőzőbb művészi eredményei a Lászlóffy és Szilágyi Domokos, majd Páskándi Géza költői kiforrásával egyidejűek. A hatvanas években kétségbevonhatatlanul beigazolódik aztán, hogy sem a szabad vers, sem a „kozmiasság“, az izmusok gyakorlatát felelevenítő kép- és gondolatkapcsolás vagy a népdalforma gondolati lírára váltása nem jelent szükségszerűen eltávolodást a kor problémáitól: éppen ezek a költők tudják a legteljesebben kifejezni egy új társadalomfejlődési szakasz érzés- és gondolatszövevényét, megőrizve humanista, szocialista eszményeiket.

*Megújított
hagyomány*

Páskándi
Géza (1933)

Agitatív
versek

Líránk nyugtalan szellemű, képletbe nem szorítható kísérletezője Páskándi Géza — s a képletek elleni tiltakozás vezeti ki az ötvenes évek elejének lírai uniformizálásából. Pedig életrajza őt rendelkezhetne volna leginkább a „mozgalmi költő“ szerepére: Szatmáron munkáscsaládból született, környező világa „ipari táj“, nevelője a külváros. Tevékenység-szomját is mozgalmi feladatok érlelik: előbb lesz ifjúsági aktivista és újságíró, mintsem érettségizne, s megbecsült költő és publicista, amikor a kolozsvári egyetem magyar szakára iratkozik. A korszak Petőfi—Ady—József Attila példakép-hármasából kezdettől az utóbbit vallja mesterének, s nemcsak az agitatív versek költőjétől tanul, hanem a külvárossal, az Osztállyal személyes-bensőségesen azonosuló magatartást is próbálgatja, s nem utolsósorban a fiatal József Attila hetyke vagy éppen kihívó nonkonformizmusát. Ez utóbbi adja meg fiatalkori verseinek egyéni hangját: a kor jelszavaktól sem idegenkedő típus-témáiba frisseséget visz azazal, hogy nem pusztán politikai vívmányokért lelkesedik, hanem a világot frissen birtokba vevő erőmámort éneкли; nemcsak az elvei szerint való társadalomban gyönyörködik, hanem (a közösségélmény mögé rejtett költői narcisszizmussal) önnön fiatal arcmását szereti egy megfiatalodott világban. Politikai költészete is érzelmi állásfoglalás; olyan költőnek tudja magát, „aki, mert árnyékukban nőtt meg, / szerette úgy a gyárakat“, s aki anyjának, külvárosának fiúi gyöngédséggel visz haza verset, eszmét és forradalmat.

Piros
madár

A proletkultos nézetek idején is szenvedélyes forma kísérletező; első kötetében, a *Piros madárban* (1957) összegyűjtött versei ezért mutatnak oly sokféle hatást, József Attila, Majakovszkij mellett a népdalt modernizáló népiekig, Ady expresszív szókötésmódjáig. Az ötvenes évek derekától e kezdeti fiatalos nonkonformizmus gondolatáig higgad: a hit „piros madarához“ változatlanul ragaszkodva elutasítja e hit előregyártott érveit; a saját tapasztalás,

a szabad gondolat jegyében fogalmazza újra nemzedékének optimizmusát:

Álomlátón mindent megtevők!
Krisztusi küldetésű korosztály,
ne hullajtsd le fejed!
Hajdani vak-cselekvő, pisszt se tűrő,
forrongó agyvelő,
ifjúságom, próbálj álmodni még!

(*Piros madár*)

Fejlődésének e szükségszerű iránya — mely egész nemzedékének sorsképe is — nem törik meg. Több évig tartó hallgatás után megjelenő *Holdbumeráng* című kötete (1966) a változatlan kísérletezőt mutatja, ám a kísérlet tárgya már nem a költői nyelv és költői forma, hanem lét és megismerés: a verseiben frissen feltoluló ellentmondások és disszonanciák költő és valóság új, teljesebb kapcsolatának az igényét és feszültségeit jelzik.

*Vers és
meg-
ismerés*

Páskándi lírájának alapigénye ugyanis a költészet és a költészet tárgya közötti válaszfalak lerombolása; egy olyan költői szemlélet kialakítása, mely nem éri be a valóság érzéssé és intellektuális tanulsággá szublimált képmásával, hanem a valóságnak a köznapi lehetőségeknél teljesebb meghódítását jelenti. A lét nem a költemény fölényesen kezelhető nyersanyaga a számára, hanem olyan eleven folyamat, mellyel költő és verse állandó küzdelemben hullámzik, sodródik és formálódik együtt:

Nincs időm főztöd dicsérni, hozsannát
zúgni: eszem éppen — —
Nincs időm tested vonni babérba:
simogatlak — —
Nincs időm, Anyag, művedet koronázni,
hiszen élem!

— hirdeti a hatsoros *Ódában*, s ahogy a vers indulati töltése és fogalmi általánosítása a prózai-profán „főztöd — eszem“ szópartól a patetikusan elvont

„Anyag, művedet koronázni“ fordulatig ível, jelzi, hogy szubjektum és külvilág egybetartozása a költő valamennyi gesztusát meghatározza a mindennapok prózájától az egyetemes eszmélkedésig. Egyenes következménye ennek, hogy Páskándi verseiben érzéki és intellektuális élmény nem a megismerés két elkülönült fokozata, hanem egymást kölcsönösen átjárva, egymás metaforájaként van jelen. Az *Ujjasjáték*ban a tapintás mámorát élő ujjbegyek az elme számára is bogozzák a „felszíni mélyt“, a kilincstre zuhanó kéz „a leszre, vanra, nincstre“ tárna választó villantó ajtót, s az így megragadott valóság nem a birtokló önzés, hanem a magasztos-megtermékenyítő szerelem tárgya: a kéz „milliárd ujja / ...anyaghoz úgy tapadjon, / mint száj szorít szárocát, — / mint csók, nem piócák“.

*A végtelen
vonzása*

A külvilággal való eggyé válást mindig az a nyugtalanító felismerés kíséri verseiben, hogy a végtelen befogadására irányuló vágy csupán lehetőségeit találja meg, nem beteljesülését.

Szigorú hegedűsnő, állad alatt
hullámzik
hűvösülve a Tér, —
ami száll, iszonyodva te nézed

(Szigorú hegedűsnő)

— a hűvösülő Tér, az embert eltörpítő végtelen iszonyatának a megidézése Páskándi alapvető költészettana. A megvalósult létezés csonkaságát feloldani csak a groteszkbe hajló fantáziának sikerül:

A pék kisüti a kedves dombvidéket
Száz méteren a pincér érmekeket nyer
A tánctanár libbenve úrbe lép ki
Hétfejű sárkányt ölok én is
Ceruzával.

(Képzelet)

Ám ebből a végtelennel komázó idillből is kihallani a nyugtalanság komor felhangjait; ez a fajta fantasztikum nemcsak a képtelenség megvalósulá-

sát tartalmazza, hanem a megvalósulás képtelenségét is.

Ez a nyugtalanság mintegy következménye annak, hogy a külvilág egészével egyre inkább csak áttételes kapcsolatban álló mai ember a valóság ellentmondásait is csak szubjektív — közérzeti — szinten képes átélni, saját valóságához fűződő kapcsolatainak problematikusságával együtt. A lehetőségek dicsérete ezért erkölcsi program is Páskándi verseiben: a választás szabadságának hirdetése. Innen nézve kapnak súlyt és komolyságot az erkölcsi nonkonformizmust már-már hivalkodva hirdető vers-szisszenései, mint az *Ima evés előtt* vagy az *Épp azt a nőt*. Tilalmakat romboló indulat jelzi bennük, hogy a valódi erkölcsi érték csak a teljes felszabadultság — a valóságon aratott győzelem új felelőssége. Ahogy a *Hunyorgó réműlettel* megfogalmazza egy Van Gogh-kép ürügyén:

*Szabadság
és non-
konfor-
mizmus*

hunyorgó réműlettel mint pincebogár járdai fényre
hunyorgó réműlettel nézek a képre
mert jaj gyanús ez a fény ez a szín mint a rabnak
ki körüllesvén szorongva érzi magát szabadnak
midőn mögötte maradtak a cellák ...

A valóság — pontosabban a konvencionális, közérvényű valóságkép, valóságértelmezés — börtönéből szabadult ember döbbenete ez, szorongás-szülő szabadság, mert a konvenciók nyújtotta biztonságtól való elszakadást, a megismerés és gondolkodás felelősségét is jelenti.

E szabadság jegyében fogant polémia Páskándi szerelmi költészete is. Nem ismeri a szó közkeletű értelmében érzékajzó erotikát: a testiség, melyről mindig fátylázó körülírások nélkül beszél, egy föl-szabadultan emberi szerelemvállalásnak a gesztusa.

*Szerelmi
lira*

Épp ma kívánlak, nem holnap, nem máskor,
Elegem van a számolásból: a Halogatás Édeneiből.
Elhalasztott Feltámadásokból, a Halhatatlanság
Kirakatba tett „Azonnal jövők”-tábláiból,
Mindenből, ami késik: Menetrend és Óra ...

(*Épp ma*)

Itt sem a közvetlen élmény hordozza a vers jelentését, hanem a köré szövődő másodlagos asszociációk, melyek a megalkuvásokba, az Éden és a Feltámadás halogatásába beletörődő életforma elutasítását fogalmazzák meg. E korlátlanságot azonban csak a szenvedély tisztasága igazolhatja a szerelemben és a lét minden területén:

Ami nem szerelem,
visszadobja a száj is,
mint csömörös pecsenyétek...
Ami szerelem,
ha falánk is százszor,
csak mint a fecske, úgy jöhet vissza,
s magafeledten, mint a visszhang,
mint gyermeked száján
visszajön a tej.

(Visszajön a tej)

Ennek a szerelmi költészetnek, „a legyőzött szív legyőzhetetlen dobogása“-nak az érzelmi hőfokán állnak közéleti versei is, mint Lenin-ódája, melynek fogalomkapcsolásai a modern lírai témákat kötik a történelmi hagyománnyá vált eszmékhez, s a személyiség belső felszabadulását kapcsolják össze a társadalmi szabadság eszményével (*Újra Leninről*).

Újabb verseiben az intellektualizmus nemcsak magatartás, hanem téma. „A gondolat — mint ő maga írja —, amely már-már metafizikus ragyogásúvá válik, s amelyet a költő jobban csudál, amitől a költő jobban fél, amit a költő jobban szeret, mint a másik hármát (szerelem, halál, természet témáját — L. G.) együttvéve.“ Ez „ideák poézisének“ legnagyobb szabású összefoglalása *Az örömrontó Angyal*, a tudatosság, az eszmélés képességének vívódó ódája. E vers a megismerés, a mindenre emlékezés emberi méltóságát ünnepli, átélve ugyanakkor az eszmélés „örömrontó“, a boldog folyamatosságot megszakító voltát, mely a valóságnak gondolkodásunkba átplántált diszharmóniáit tudatosítja.

E gondolatírához Páskándi „transzcendens grammatikát“ követel, mely a meglévő világot csak „aszszociatív támaszpontként“ használja a lehetőségben szunnyadó társítások szabad kiéléséhez. Az élet közérthető dolgait csak a sajátjaként felmutatni, hogy legyőzze személytelenségüket — ehhez a költői programhoz tartozik a szavak közkeletű, személytelen jelentésének a feloldása. E stílusprogram eszközeire jellemző a népköltészet archaikusabb elemeinek egy szürrealista technikába olvasztása; ilyen szövegeiben a mondatok látszategyszerűsége és a képzetkapcsolás bonyolultsága a mondat és a szó között élez kontraszthatást. Újabb verseiben, e mind fogalmibb versszövegekben az ellentét sokszor a szavakon belül éleződik: a szövegösszefüggés az élményszerű szóhangulatnak és a személytelenül fogalmi jelentésnek az egymás ellen feszülésével kíséreltezik.

„Transzcendens grammatika“

Jellegzetesen gondolati Páskándi novellisztikája is. A modern irodalomban általános parabolaforma mellett az intellektualitást hangsúlyozza, hogy témái csak nagyon ritkán akarják a közvetlen élettapasztalat illúzióját kelteni: abszurd ötletre épülnek, s az ötlet a valóság gondolati síkon általánosított összefüggéseire utal jelképként. Ábrázolásában is a gondolat bemutatását tekinti elsőrendű feladatának: hősei nem beszélgetnek, hanem vitatkoznak, nem éreznek, hanem gondolkodnak; érvek, ellenérvek és logikai problémák láncolata a Páskándi-novella szerkezete. Ugyanakkor e fogalmi szikárságból lírai szikrák pattognak szakadatlanul — ahogy a klasszikus novella ábrázolás és érzés útján vezeti olvasóját a tartalom elvontságáig, Páskándi prózájában, fordított folyamatként, a gondolat átélése kényszeríti az olvasót valóság és érzés igazi mivoltának a felismerésére. Legjobb példája ennek a *Lajos Fábrián megöletése* — két tisztviselő puszta észérvekkel tisztázni akarja önmaga előtt, hogy bűnös-e egykori kollégájának halálában, s ahogy a logikai kérdésre adott válasz fokozatosan körvonalat ölt, úgy bontakozik a szereplőkben a gondolat érzelmi kísérője, a félelem, a büntudat, az ismeretlen

Novellái

bűn ismeretlen büntetésétől riadozó szorongás és kiszolgáltatottság-élmény. De van novellája, amely gondolati áttétel nélkül — vagy azt csak alárendelt eszközként használva —, közvetlenül lírai szimbolikával ad hírt az író valóságélményéről; a gondolat tisztaságát megrontó szabadsághiányról a *Weisskopf úr, hány óra?*, vagy a szeretet eredendő kiszolgáltatottságáról (*A disznó feltámadása*), ahol a messianisztikus pátosz a disznóölés jelképében jelenik meg, kap groteszk jelentéseket, s a szeretet áldozatának elfogadása az ölés kéjébe fullad — szánalmasan, visszataszítóan és felemelően egyszerre.

Drámái

Novelláinak alkotásmódját érvényesíti drámáiban is (melyeknek bővebb elemzése külön fejezet tárgya). Olyan egyfelvonásosai, mint az *Árnyékban* vagy *A sor*, jelképesen abszurd alaphelyzetet dolgoznak fel, s a szereplők párbeszéde e helyzet elemzésére, jelentésének feltárására irányul. E jelentés a mai ember alapvető társadalmi helyzete, melyet Páskándi — a műfaj nyugati képviselőitől eltérően — nemcsak tragikus színekkel, hanem ironikus fölényel, humánnum-mozgósító szenvedéllyel is mutat föl. Líraibb színezetű *Pygmalion* és *Galatea* című (*A király köve* címen bemutatott) háromfelvonásos drámája, mely a verseiből ismerős mondanivalókat, művészet és valóság mesterséges válaszfalának ledöntését, az alkotás következetességével elért emberi teljességet és felszabadulást viszi a mítosz méltóságával színre, s azt a művészmorált, mely képtelen alávetni magát partikuláris érdekeknek.

Munkásságát kiegészítik népszerű, ötletgazdag, nagy nyelvi fantáziával megírt gyerekversei és meséi, melyekből eddig három kötetet adott ki: *Tündérek szakácskönyve*, *Szebb a páva, mint a pulyka*, *Zápfog király nem mosolyog*.

*Lászlóffy
Aladár
(1937)*

Lászlóffy életútja, pályájának alakulása a felszabadulás utáni második írnemzedék modelljeként fogható fel (mint ahogy Sütő András az első nemzedék lehetőségeit, szemléleti fejlődését sűríti). Tordán született, gyermekkori élményeként őrzi ebből

a városból a háború, az első kivégzés emlékét. A középiskola szabályszerű elvégzése után a kolozsvári egyetem magyar szakára iratkozott be, Szabédi László előadásait is hallgatta. Első verseivel az ötvenes évek közepén jelentkezett, a közlésért azonban keményen meg kellett küzdenie az akkori versszerkesztőkkel: legtöbb versét borzsnak minősítették, nehezményezték „kozmetikusságát“, melyet a valóságábrázolással állítottak szembe, hiányolták műveiből és magatartásából a „költői alázat“-ot. A vádak nem voltak teljesen alaptalanok; Lászlóffy valóban nem alázatosan kopogtatott a szerkesztőségi ajtókon, tudatosan fordult szembe közvetlen elődei s néhány évvel idősebb kortársai „lírai realizmusával“, egy kisszerű valóságtükrözéssel — és korai versei között jócskán akadt fésületlen, noha a Forrás-sorozat első verseskönyveként megjelenő kötete, a *Hangok a tereken* (1962) ilyen hangütéssel, ezzel az ítélettel indul:

Hosszú, nyugtalan éjszakák után
Az összekuszált, gubancolódott
Hajat tépi, szakítja a fésű.
De fésű nélkül nem lenne rend soha:
Hullhat a szál, a sűrű megmarad.

Lászlóffy Aladár költészete sűrűnek bizonyult, a figyelmet keltő hangpróbáktól a mai romániai magyar líra élvonalába nőtt, s ez meghozta számára a hivatalos elismerést is. Noha némelykor apolitikusnak nevezték, lényegében mindig politikus költészetet művelt, ebben is József Attila volt a mestere. Egy nemzedék költői exponenseként szólalt meg, annak a nemzedéknek az exponenseként, amely még gyermekként, de már tudatosan élte meg a háborút („A határok s a frontok szabdalták / keresztül-kasul a gyermekkorunkat, / az udvarunkat, a játékaikat, / az énekeinket, a verseinket“), az iskolában azonban egy új szellemiséget szívott magába, s bízott a tanultakban. Ebből a biztonságérzetből, az ifjúságra váró feladatok és lehetőségek

Szertartás
egy
nemzedék
nevében

elvont ismeretéből táplálkoztak olyan ars poeticái, mint a *Szertartás egy nemzedék nevében*, a *Három monológ* vagy a kifejezetten polemikus jellegű, az első Forrás-nemzedék körüli harcokra utaló *Disputa egy szökőkútról* s a *Fiatalon, Intelmek kórusa*. Lászlóffy Aladár nemzedéke nevében, de az egész emberiség problémáit magára vállalva tett fogadalmat:

Így hát végre — eddig elégedetlen ember —
Beteljesítő sorsot vállalhatok:
Tetteim
Irdatlan korokig helyük megálló
Talpfák lesznek,
Hogy idők terhe, tartaléka átvonulhasson
A megálmodott munkatelepekre.

Ez a kettősség, a jelen harcos vállalása mellett a folytonosság tudatosítása, a hangsúlyozott történetiség lírájának legfőbb sajátossága, s ez a proletkult kérészetű időszerűségével szemben fontos újdonságot jelentett. A történelem Lászlóffy számára nem példatár, nem metaforák és hasonlatok kincsesbányája, hanem az emberi tapasztalat valósága, és ebbe ugyanúgy beletartoznak a római kori bányafák, mint a második világháború kommunista partizánjainak jövőért hozott áldozata. Ez a versszemlélet, az extenzív teljességre törekvés nemegyszer túlbeszéléshez, prózaisághoz vezet. Mégis, e hibalehetségnél fontosabb, hogy az ötvenes évek első felére jellemző költői gyakorlattól eltérően, nála a politikum nem különül el a magánemberitől. A *Hangok a tereken*-ciklus, de különösen a *Partizán kantáta* a közéleti költészet, a politikai líra újra megtalált emberi hangjának meggyőző bizonyítéka, egyben pedig a széttört hagyományos költői formák után egy magasabb fokon megvalósítható új harmónia felé mutat: a rímes-ritmusos költői beszédet helyettesítő szabad vers a lírai motívumok ismétlődésével, egymásra felelésével biztosítja a zeneiséget s a vers határozott eszmeiségének kifejezését,

Partizán
kantáta

hogy nemcsak szükséges, de érdemes is vállalni a harcot, a teljes életet, akár a halál árán is:

A haldoklótól elkérjük emlékeit, az elesettek kezefogását magunkhoz vesszük. Egy-egy puska agyára csatolódva ezer láthatatlan kéz emeli szuronyunkat! ...

Lászlóffy tehát Forrás-kötetének legharcosabb verseiben sem egy régi típusú mozgalmi költészetet próbál felmelegíteni, hanem a József Attila-i hagyományhoz (gyakran költői képeiben is) kapcsolódva, eszményeihez híven akar egy új korigényt kielégíteni. S akárcsak a múltat, a jelent is az emberi teljességben kívánja, egy emberarcú szocializmus perspektívájában. Mert

...A szocializmus nem egy terület,
ó, nemcsak ország,
hanem mérték, minőség, fokozat az ember útján,
mit mindenütt elérnek majd az életformák.

Igen jellemző, hogy ez a versidézet *A hegedű húrjaiból* való, egy kifejezetten zenei felépítésű, művészetközpontú költeményből, amelynek alap gondolata azonban, hogy a hegedűs ujjai „eszmét hordozó agitátorok“. Lászlóffy Aladár költői gyakorlatában, már első kötetének legjobb verseiben is így fonódik össze a politikum a lírai hangulatokkal; ennek a szakasznak a leghitelesebb Lászlóffy-versei azok az „építés-versek“, amelyekben nem az ódai szárnyalás, hanem az elégikus pillanat uralkodik — s mégis egy korszak lendületét, hitét érezzük ki e rendhagyó elégiákból (*Az esti sípszó, A pásztor játéka*).

Tisztábban, kevesebb hordalékkal nyilvánulnak meg Lászlóffy Aladár költészetének nagy értékei *Színhelyek* című második kötetében (1965). Most már a kritika is helyesen látja kozmikusságának és modernségének viszonyát; „Lászlóffy nem azért modern — állapítja meg Földes László —, mert szüntelen az Univerzumot méricskéli, hanem mert tudja, hogy ha napjainkban emberszabásút akar, újra mértéket kell vennie róla; az ember méreteibe ma már

Színhelyek

bele kell számítani az Univerzumot.“ József Attila közvetlen hatásától is mindinkább függetlenül, s az olyan modern történelmi víziókat, mint *A kőfaragók*, *A lencse-csiszoló*, majd a *Képeskönyv a vonalakról* (1967) című kötetből a *Vivaldi egyik hegedűse*, a *Bulevárd Termopilé*, a *Kossuth búcsúja*, *A rotterdami bírák* vagy a *Speedy Gonzales*, már egészükben a sajátjának mondhatja.

Ezek a költői látomások ugyanúgy történelmiek, mint ahogy XX. századian moderneek, a hatvanas évek hangulatát, problémáit kifejezők is. Lászlóffy a történelemből ismétlődő emberi helyzeteket ragad ki, pontosabban alkalmazkodik hozzájuk. A középkori kőfaragómesterben, a leydeni lencsecsiszolóban azt a nem múltó szépséget mutatja fel, amely minden alkotó embert belülről világít — maradjon bár neve ismeretlen, csak a munka eredményében élő, a századok folyamán. De a lencsecsiszolóban a XX. századi költő önmagára is ismer, aki „fényugarak és emberi tekintetek közt közvetít“; a lencsecsiszolás kétkezi munkája eredményében egyet jelent az emberi tudat finomulásával — az asszociációk révén a „történelmi“ vers határai egyre szélesebbre tárulnak:

Láthatatlanok az idegpályák, melyek a fényt
hajlítják, vezetik,
összhatásukban állítgatják a képet,
a szikrát, a gondolatot...
Nélkülük észrevétlenül suhannának tovább
a csillagsugarak a végtelenbe,
a földi látványok a hiábavalóságba.
Senki fel nem tartóztathatná párhuzamosaikat,
hogy az értelem váltója rendezze
és pályaudvarára fogadja őket.

Merész kép- és gondolattársításokkal maivá avatja az érméken, kancsókon, történészek feljegyzéseiben megőrzött pillanatokat, évezredes hőstetteket kapcsol lírai könnyedséggel Európa jelenéhez, történelmi-művészettörténeti nagyságokat állít közénk, hogy emberségünket közvetlen közelből érzékeljük, s rá-

döbbenjünk saját életünk, vívódásaink, küszködésünk rokon voltára, vagy örök-időszerű erkölcsi tanulságok méltó költői keretét alkotja meg, mint *A rotterdami bírákban*:

Mert az igazság mindenkori agitátor, hús-vér
a mindenkori tömegből, s nem mentelmi jogánál
fogva bátor.
Mért szabadkoztok?
A humanizmus nem a kivégzésnek
technikai tökéletesítésében működik tovább,
hanem a meghagyott fejekben.

Lászlóffy remekül használja a tudatos anakronizmusokat, eredeti gondolati-lírai effektusokat csalva ki ezzel az eljárással: Erasmus korát így sikerül természetes kapcsolatba hoznia például a munkásmozgalommal (tömeg, agitátor) és a humanizmus nevében elkövetett XX. századi bűnökkel (mentelmi jog, kivégzésnek technikai tökéletesítése).

De sem a ráció, sem a modern városi élet ritmusa, információtömege nem szoríthatja háttérbe s számolhatja fel a lírát. Ha el is megy a vers szélső határáig, nem lép át rajta. „Elvileg az öntudatban, mint a térképeken, határozott vonala-rajza van a szellem kontinenseinek: eddig az értelem, mint a szárazföld, a biztos talaj — onnan az érzékenység, mint az ingatag óceán. Az emberiség óriás, ezért a világtérkép távlatából látja s kezelheti ezt a határvonalat. A költő viszont olyan arányokkal csöppen erre a határvonalra, ahogy a valóságos ember kísértál a valóságos tengerpartra“ (*A vers határán*). És nemcsak általában a költőre, hanem saját magára vonatkoztatva távlat és érzékenység összefüggéseit, a *Bronzkori temető* című versében így vall a meghatározó, versindító élményekről: „Fontos volt nekem a konyak, a nagyvárosok izgalma, a bűgő és sejtelmes éjszaka, a twist is, a hatvanas évek, de gyermekkorom egyetlen karácsonyát se adtam volna oda, hogy találkozzam velük.“ Lászlóffy ezzel tételesen is lezár egy vitát költészetének úgymond

érzelemnélküliségéről — bár ezt a vádat verseivel régebben megcáfolta.

Szerelmes
versek

Nem utolsósorban szerelmes verseivel. Már első kötetének *A lebegő szélhez* című ciklusa meggyőző volt, de a szerelemkérés s a beteljesülés lírájánál maradandóbb a csalódás fájdalma:

Akármit mondj, úgy semmi sem nyomaszt,
mint nélküled leülni minden este.
Nem fogom fel, mért sújtja éppen azt
ilyen veszély, ki társát megkereste.

És ezekkel az ifjúság szent révületéből ocsúdó szerelmes versekkel Lászlóffy Aladár költészetében valami új kezdődik. A bizonyosságok kinyilatkoztatása után, melyek olykor plakátszerűvé tették verseit, egyre gyakrabban tűnik fel a kérdés, s az egészen korai Lászlóffy-költeményekben olykor már bántó merev determinizmus hovatovább az alkotó, mozgósító kételynek adja át helyét. *A Szertartás egy nemzedék nevében* költője megtanul elkülönülni — s a hétköznapiak mellett erre is a történelem szolgál tanulsággal. „Az emberiség etikai éretlenségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy inkább szót fogadnak a városi mágisztrátus rendeletének, mint a milliószor felolvasott klasszikusok üzenetének“ (*A repülőgép lezuhanása*). Ennek a felismerésnek már a *Színhelyek*ben megtaláljuk kötött és szabad versbe lecsapódását (*Köd, Visszhangok*), legújabb verseskönyvében, a *Szövetségekben* (1970) azonban már a nemzedéki elfogultságoktól mentesen, önmagát sem kímélve, sőt bizonyos mértékig régebbi ars poeticáival szembefordulva vallja be: „mégsem én vagyok az egész eddigi történelem / végpontja, mit olyan büszkén gondoltam / a mélységes pillanatban...“ Érti már a veszélyt, amellyel neki és nemzedékének ugyanúgy meg kell küzdenie, mint ahogy az előttük jártaknak szembe kellett nézniük a kisértésekkel:

Köd

Kiszállok menetközben a kortársi liftből,
velük egyazon üvegből ne töltsenek nekem levegőt.

Ezek a fiúk sem bácsinak indultak, aki más fiút
fejét csóválva korhol, s nem ízének, aki lapulva
vet ágyat egy kitüntetés összkomfortos
bársonydobozában, de hát
sokan rohadnak el húsz és harminc között...

Ahogy etikumában — esztétikumában is változá-
sokon ment át Lászlóffy Aladár lírája. Képiségének
már említett önállósulása után legjelentősebb ered-
ménye az asszociációláncok pontos egymásba illesz-
tésével megteremtett, természetesen áradó szabad
vers. A rímelésben sosem bizonyult eredetinek, a
hagyományos zeneiség legtöbbször mechanikus kat-
togásba ment át nála, a nagyobb szabadvers-kom-
pozíciókban azonban újat és jelentőset tudott adni,
s a líra határain belül maradván egy sajátos, láto-
másos narratív formát teremtett, különösen törté-
nelmi tárgyú verseiben (például: *Vivaldi egyik he-
gedűse*).

Ebbe a lírai-narratív sorba illeszkedik ifjúsági
történelmi regénye, a *Héphaisztosz* (1969), amely tosz
néhány régebbi, kevésbé sikerült novella után az
epikában is igazolta Lászlóffy Aladár tehetségét,
etikai kérdésfeltevésének komolyságát; a regény
kompozíciós hibáit a költői vízió ereje ellensúlyoz-
za. A kritika indokoltan emelte ki, hogy Lászlóffy a
legenda igazi arcát keresi a spártai Leónidasz tör-
ténétében, és szembeszáll azokkal, „akik közhellyé
szürkítik a hős áldozatát, hogy ki ne derülhessen:
nem azért halt meg, amiért élni akart; hogy nem-
csak jellemereje, katonai erényei állították a köte-
lesség, a becsület őrhelyére, hanem mindaz, amit
mások elfelejtettek megcselekedni.

*Héphaisz-
tosz*

Szilágyi Domokos Nagysomkúton született, Szat-
máron végezte középiskolai tanulmányait, 1955-ben
került Kolozsvárra, a Bolyai Tudományegyetem ma-
gyar szakos hallgatója 1960-ig, azóta Bukarestben
él. Külső történésekben nem gazdag életpályája, s
ez éppúgy jellemző rá, mint az említett néhány
helység, amelyek eddigi életútjának és költészeté-
nek (költői nyelvének!) földrajzi koordinátáit ad-

*Szilágyi
Domokos
(1938)*

ják. A Szilágyi Domokos lírája szempontjából lényeges történések belső történések — vagy annyira külsők, hogy a költővel nem is hozhatók közvetlen kapcsolatba —, ezeket pedig egyaránt meg lehet élni Nagysomkúton, illetve Batizon (ahol szülei lakkak) és Bukarestben, távol a sugárutak reklámforgatagától, egy új lakónegyed nyolcadik emeleti lakásának kiszigeteltségében. A kolozsvári egyetemi évek azonban nemcsak földrajzilag, hanem történetileg — s alighanem irodalomtörténetileg is értékelendők: a külső és belső történések ebben az időszakban szételemezhetetlenül összefonódnak, s döntően meghatározzák Szilágyi Domokos emberi-művészi tartását, szemléletét. Ha nem is valamilyen határozottabb keretben, ezekben az években a fiatal tehetségek egész sora találkozott a filológiai kar magyar szakának két-három évfolyamán. Harcukat lényegében külön-külön vívták az ötvenes évek második felében a szakmai befogadtatásért, jelentkezésük mégis az idők jelének bizonyult; akárcsak Lászlóffy Aladár esetében, az irodalmi folyóiratok szerkesztőinek idegenkedését nem annyira a művek kezdeti „borzassága“ magyarázta, mint inkább egy elfogadott gyakorlatot tagadó költői magatartás, amelyet később Szilágyi Domokos így jellemzett:

*Hurrául
kikelet*

„hurrául kikeletnek nevezik — egy nyelv, amelyet meg kell tanulni elfeledni“. Szilágyi következetesége-konoksága, amely ma még egyértelműbben meghatározza életét és költészetét, jórészt ebben a pályaszakasban gyökerezik. Életformája: az alkotás és a szüntelen önművelés; közéletisége: az írás, pontosabban a vers. A kettő, önművelés és alkotás, egymástól elválaszthatatlan nála; nyelvismerete nemcsak fordításokban gyümölcsözik, hanem költészetének fejlődésére is visszahat (különösen a modern angol líra áll közel hozzá), s zenei ismeretei sem hagyják érintetlenül verseit. Információgazdagsága a legkülönbözőbb területekre kiterjed, elsősorban azonban magára az irodalomra; joggal írhatta le róla K. Jakab Antal, hogy „babitsi módon ismeri a költői mesterséget“.

Első könyve, a Forrás-sorozat harmadik kötete-ként megjelent *Álom a repülőtéren* (1962) már jelzi Szilágyi Domokos vitathatatlan költői tehetségét, de — mint a *Szerelmek tánca* (1965) is — örzi a XX. századi mesterek, főképpen József Attila és Szabó Lőrinc erős hatását. Szilágyi Domokos látni tanult József Attilától, innen a nem rejtett rokonság a költői beszédben; első két kötetében mondhatni uralkodó a tárgyi valóságot tisztelő vers, ez a valóságstisztelet viszont másképp jelentkezik, mint a korabeli romániai magyar líra nagy részében. Szilágyi is megírja a maga építőversét, abban azonban ilyen sorok vannak:

Nagy házak kicsi árnyékában
lassúdadon lépdél a láb,
sebesen száll a lélek —
mert a lélek mozgásformája a vágy.

A költő — a József Attila-i példát a jelenre alkalmazva s továbbgondolva — a versépítésben nem tesz esztétikailag különbséget a „célszerű meszesgödrök“ s a „tervszerűtlen szerelmek“ között. Anynyira közvetlen ismerősei a tárgyak, a jelenségek, hogy évődve aposztrofálja őket: „nem erre szerződtem, Élet elvtárs“ — írja egyik versében, miközben számot vet az „ötven-hatvan esztendő műszak“-ban rá váró feladatokkal. A *Szerelmek táncában* már múlt időben beszél ugyan a lobogásról, arról, hogy „kellett a hétmértöldes-csizma-hit“ (de „kellett a Kunst der Fuge“ is, hogy szívét „beiktassa a világ összefüggéseibe“), maga a kifejezés azonban nem változik, közérthető-szigorú tárgyilagossággal fogalmazza az új ars poeticát is:

*Hétmértöldes
des csizma*

És hát dolgozom, addig is,
amíg lábam beletörök
a negyvenkettes félcipőbe.

A József Attila-i szigor már az első két kötetben összebékül a Szabó Lőrinc-i, sőt Weöres Sándor-i játékosággal, nyelvi fantáziával. Egészen fiatalon

Szilágyi Domokos nagyszerű formaérzékről tesz tanúságot, s ezt a formaérzékét következetesen alárendeli biztos erkölcsi érzékének, a játék nála „holt-súlyossá komolyodik“ — akkor is, ha Vidám siratót ír. Az *Álom a repülőtéren* néhány verse, különösen a *Francia repülő Tunisz fölött*, a későbbi évek líráját általánosabban jellemző groteszkre példa, s még egy olyan tragikus alaphangú költeményében is, mint a rekviemnek nevezett *Halál árnyéka*, képalkotásában elárulja a vonzódást a groteszkhez („felsőbbrendű szögesdrótok“, „felsőbbrendű gépfegyverek“, „felsőbbrendű véredek“).

Bartók
Ameriká-
ban

Korai költészetének sajátosságait keresve, a szintén József Attilától örökségül kapott egyetemesség-igényt kell említenünk. Szilágyi Domokos az egyetemességet babitsi műveltségeszménnyel igyekszik megközelíteni; a régi és új klasszikusok közül a magartás nagyjait vallatja, így lesz számára ihletforrás Burns és Honegger, Bolyai és Mozart, Derkovits és Bartók. Korántsem elzárkózás ez a jelentől, még ha olykor annak is minősítették; a költő éppen a mai helytálláshoz gyűjt erőt, érveket. A Burns modorában előadott „randevú“ például egy újsághírral függ össze, amely szerint Skóciában Bundeswehr-támaszpont létesül, s a naiv életöröm poétájának zabföldjeit az „agresszív elektronok“ megsemmisüléssel fenyegetik. A Bartók Amerikában — amely a magyar líra nagy Bartók-verseinek sorába tartozik — az időszerűség fogalmát nemcsak politikai, hanem erkölcsi értelemben is teljesen fedi; ez a zenei és történelmi motívumokból felépített, a bartóki világot magasrendű és adekvát lírává varázsló költemény már nem a pillanatot, az esetlegest, hanem a törvényt ragadja meg, mutatja fel:

Fából faragott fájdalom,
kőbe kalapált gyűlölet,
allegro-barbaro jelen,
polifón álom, ó, jövő,
rezdülj végig
a megismeréstől a fölismerésig
a céltudatos húrokon!

Rezdülj végig
a végestől a végtelenségig,
tudatos, ésszerű varázs —:
mert csak az igaz, ami végtelen,
minden véges: megalkuvás.

A megismeréstől a fölismerésig jutott el Szilágyi Domokos is újabb köteteivel, amelyek az ígéretes pályakezdés után meghozták a bizonyítást, s Szilágyi Domokost a mai magyar költészet élvonalába helyezték. A *Garabonciás* (1967), *A láz enciklopédiája* (1967) és a *Búcsú a trópusoktól* (1969) már egy öntörvényű világot tár az olvasó elé; természetesen itt is kitapinthatók az elődök és kortársak (a már említettek mellett például Juhász Ferenc), Szilágyi Domokos azonban most már minden hatást magához hasonít, szintézisteremtő, aki e szintézissel a maga útját járja; pályájának alakulását a Nagy Lászlóhoz hasonlíthatnánk anélkül, hogy konkrét azonosságokat keresnénk a két költő verseiben: külön-külön megtett útjuk a partikuláristól az egyetemes felé, a pozitív valóságrogzítéstől az alkotó kétegyig — rokonítja őket. A folyamat Szilágyi Domokos lírájában kronológiailag később, de rövidebb idő alatt ment végbe, s ez elsősorban a történelmi feltételeknek tudható be.

Szilágyi Domokos mai költészete az illyési felismeréssel összehangzó: Bartók szellemében, a világ hangzavarából kell megteremteni az új harmóniát. Ahogy Szilágyi mondja: „a fájdalom is csak energiaforrás“ — a fájdalomtól nem ellhallgatni kell, hanem kiáltani, „hátha hangom kihúzhatja másból is a hideglelést“. A rettenet kimondásának belső erkölcsi kényszere mitől sem áll távolabb, mint a nihilizmustól — de lehetséges-e még, a XX. századi ember tapasztalataival, a hit? Szilágyi Domokos világirodalmi elődeit idézi meg illúziótlanul:

Mit akartok? örült bagázs!
hisz ez a világ semmitek!
kéz a kézből — váltófutók —
veszitek átal a hitet:
azt, melyet nem szolgálnak — á,

*A láz
enciklopé-
diája*

egy fenét! — énekes misék:
hogy jó — hogy megjavul talán
ez a koszos emberiség,
rövidnadrágját — csupa vér! —
kinövi, és, és, és — mi lesz?
— Tombolj csak, örült forgatag!
nem értesz máshoz semmihez. —

Vállalja tehát ő is, az „örült bagázs“-zsal, a „vonítás“-t. A *Garabonciás* egymástól elkülönülő, ám hangulatukban, könyörtelen kérdésfeltevésükben egy töről fakadt versei ilyen, feloldást sürgető kiáltások. A *láz enciklopédiájában* viszont egységes gondolategésszé szerkeszti költői tapasztalatait, a „fölfelé“, „emeletről emeletre“ bukdácsolás történetét. Már első köteteiben érvényesülő vonzódását a nagyobb, epikus elemekkel átszótt, de alapvetően lírai formákhoz (*Halál árnyéka, Álom a repülőtéren, Bartók Amerikában, Magasan*) most egy teljes kötetben érvényesíti; az intarziás szerkezet biztosítja a változatosságot, a próza józanságával épített könyvbe magától értetődő természetességgel simul bele Vivaldi emlékének dicsérete, az állathívogató, a táncszó — a tercina, a szonett, a szabad vers.

Búcsú a trópusoktól

A *Búcsú a trópusoktól* még szigorúbb egységet valósít meg; e kötet hat verse formailag nem kapcsolódik ugyan egymáshoz, gondolatilag és műfajilag azonban szorosan összetartozik. Modern emberiségkölteménynek nevezhetjük őket, múlt-jelen-jövő dialektikus háromságában magára az emberi sorsra kérdeznek rá, s noha csak metafora-szerepük van, az angya ka—ördög, próféta—közember ellentétpár, illetve a világkultúra nagyjainak szerepeltetése (sűrű idézetek formájában is) szintén a költő egyetemes gondját, világért aggódását jelzi. Leszámolás ez a kötet egy vers-, irodalom-, sőt világszemlélettel, amely kész recepttel rendelkezik arra nézve, „hogyan írjunk verset“, mi az érthetőség, „hol a valóság, valóságábrázolás“. A szakaszolást helyettesítő paragrafusok, a verssorok beosztása, a szavak

önkényes elválasztásai költői fintorok, de a játék ez-
ttal is véresen komoly vallomásba csap át:

hiszek átmenetileg hiszek az átmenetben tudját
ok merre hova tudjátok ugye tudjátok remél
em
jaj röhögni akartam egy jót és látjátok ez lett b
előle

A *Búcsú a trópusoktól* mind a hat verse, kiemel-
kedően pedig az *Ez a nyár* s a *Haláltánc-szvit*, egy
újfajta politikus költészetet honosít meg, amely a
legkisebb napihírig tudomást vesz ugyan a világ
eseményeiről, ezeket azonban az emberiség több
ezer éves tapasztalataihoz méri — vagyis reális ér-
tékekre szállítja le, illetve emeli őket. E kitűnő költ-
ői művek egyelőre feloldhatatlannak tűnő nagy
belső ellentmondása, hogy hatékonyságuk (hatókör-
ük) jóval kisebb, mint a korai Szilágyi-verseké,
noha lényegük szerint a leginkább közérdekűek, a
legpolitikusabbak.

Szilágyi Domokos mai költészetében az erdélyi
líra legjobb hagyományai megtagadva újulnak meg.
A népköltészet az ő számára élő örökség, s Áprily,
Dsida lírai lírája, nemes érzelmessége, nagyszerű
formakultúrája sem idegen tőle — mégsem tekint-
hető folytatójuknak. De a szintén inkább érzelmes,
mint gondolati bartalisi szabad vers egyenesági örö-
kösének sem nevezhető, egyezzenek bár a forma-
elemek — akár szó szerint is (a *De különben csend
van* „hajnali részegség“-ére felelve rímelnek a
Kényszerleszállás groteszk altató-sorai: a XX. szá-
zad közepi csend, a „nem történt semmi különös“
egy fél század alatt ijesztő, vérfagyasztó lett, s már
korántsem elszongító). Szilágyi Domokos az Áprily,
Dsida, Bartalis nevével fémjelzett sajátos erdélyi
lírát az elioti kísérlettel oltja be, különös, groteszk,
de jól termő hibridet hozva létre. A technicizált,
manipulált városi lét gondolati asszociációkban tob-
zódó költészetét vetíti rá egy elsősorban érzelmi
töltetű lírai hagyományra, így teremt a maga szá-
mára új poétikát. E „búcsú a trópusoktól“ a gya-

*Megta-
gadva
megújítás*

korlatban így valósul meg: „lopd el, nyár, lopd ki szájunkból a metaforákat, vetkőztesd le a szavakat — agyó“.

Az illúziórombolás, a valóság tudatosításának szándéka vezeti Szilágyi Domokost akkor is, ha a lírán kívüli műfajokhoz fordul. Legjelentősebb teljesítménye e téren a *Kortársunk*, Arany János című kismonográfia (1969), egy XX. századi nonkonformista költő irodalomtörténeti esszébe öltöztetett ars poeticája.

*Forrás —
egyéni-
ségge
formálódás*

Az első Forrás-kötetek szerzői, akik az eltelt közel egy évtized alatt derékhaddá öregedtek, természetesen nem egy irányban s nem egyformán fejlődtek, a második és harmadik verseskönyvek alapján mégis azt állíthatjuk, hogy a legtöbben nemcsak megmaradtak a költészet szolgálatában, de egyéniségekké lettek. Fábíán Sándor már első kötetével (*Nehéz szépség*, 1964) megérdemelt figyelmet keltett, orvosi és emberi hivatástudatát derűs, ám nem lelkendező költészetbe tudta emelni. Tóth Árpádon iskolázott képalkotása és a dolgozós hétköznapok racionális megidézése eredeti minőséghez vezetett olyan verseiben, mint például a *Homo Felix*:

Szöveimben idegen test
a fertőzött bú: gátat fejleszt
körülbírt a vér,
hitem a megtisztult egészség,
mely kört legyőzve kél.

Bú, öröm, fény a kulcsszava ennek a lírának; vers-témáinak, metaforáinak valóság háttere az orvosi gyakorlat (*Orvostanhallgatók* című ciklusa, bányarvosi élményeit megörökítő versei). A már-már riporter jelenítést korai költeményeinek némelyikében sikerül lírába oldania, s így általános emberi szintre hoznia. A szénporos bőrű fejtőmunkást, a zúzott ujjbegyű bányászt vizsgáló orvos keze így lesz az emberiség jelképe:

Kezeimre, mint furcsa hártya,
e vizsgálatok emléke tapad.

Naponta -figyelem — naponta
láthatóbb s vastagabb.
Egy-egy ujjbegyem jólesően
érinti lágy,
most még rugalmas anyagát.
De kétkedem: nem lesz-e durva,
repedező réteg belőle,
hajlékony izmú ujjakon
a szabad mozgás merev öre?
Le kell majd tépnem néha-néha,
hogy újra
nőhessen aztán megpuhulva.
És át kell itatnom elégszer
a meggyógyultak örömével.

Ahogy ebben a versszakban az orvosi rutin veszélyeit teszi szóvá a költő, úgy mutatkozik az ismétlés, elmerevedés káros hatása Fábíán következő kötetében (*A földhöz tartozom*, 1967); a kijelentő mondatok elburjánzása a tényközlés eluralkodását jelzi, ez azonban sajnos gyakran nem minősül költői információnak.

Lászlóffy Csaba ugyancsak a társadalmi felelősség hangsúlyozott vállalásával igazolta költészetének létjogosultságát; állandó izgatottságban a világ kis és nagy problémái miatt ír verset, prózát, drámát. Publicisztikai hevületű első kötetei után a *Boszorkánykör* (1968) visszafogottabb, sűrítettebb, kimunkáltabb versei meggyőzőbben figyelmeztetnek emberség és embertelenség példáival (*Változat a trójai témára*, *A koraszülött*, *Mint a zománc*). Történelmszemléletére kétségtelenül hatott bátyja, Lászlóffy Aladár lírája, ám épp a *Boszorkánykör* szenvtelennek mutatkozó, fegyelmezett pillanatképei, lírai összefoglalásai költői önállósulását bizonyítják. Legsikerültebb mementóinak egyike a *Háború után*:

Lászlóffy
Csaba
(1939)

Senki sem gondol a háborúra
Jézuska-arcú csecsemő születik
s az öregek könnyezve örülnek neki
a gyermek aztán iskolába megy

megtanulja kívülről
a császárok történetét Nérótól Napóleonig
vagy talán még tovább és úgy találja
hogy a legférfiasabb
viselet az egyenruha
senki sem reméli már hogy
ő lesz a megváltó
mégis vakon követik vezényszavait
közben megsüketültek vagy meghaltak az öregek
akik végigkoplalták és végig-
reszkették az előző háborút.

Újabb költeményeiben, ismét hangot váltva, érzel-
mesebben szólaltatja meg a nemzeti történelem,
kultúrtörténet nagy alakjait, nagy pillanatait.

Az első Forrás-nemzedék tagjai közül egyértel-
műbben, következetesebben alakítja líráját Jancsik
Pál és Hervay Gizella; Lászlóffy Aladár és Szilágyi
Domokos mellett ők váltak az ötvenes évek közepén-
végén indultak sorából számottevő költői egyéniséggé.

*Jancsik
Pál
(1936)*

Jancsik Pál költői megszólalása, egészen fiatalon,
még középiskolásként, nem ígért forradalmat, de már
akkor fel lehetett ismerni e halk szavú líra tisztaságát,
amelyhez Jancsik azóta is következetes maradt. *Szomjas tenger* (1963) című Forrás-kötete mégis
meglepetés volt a „riport-versek“, a gondolatilag-
érzelmileg kiürült deskriptivizmus idején: Jancsik
tájverseiben, pillanatképeiben (amelyek között szin-
tén szép számmal akadtak a munka, az építés, az
agitáció témakörébe osztályozhatók) nem vált el a
látvány a belső impulzustól, a költői-társadalmi üze-
net az átélt érzelmektől — így az új világot lírailag
teljesebben, a korszakot jellemző fiatalos életérzést
meggyőzőbben tudta kifejezni, mint számos idősebb,
nagy múlttal és poétai iskolázottsággal rendelkező
költőtársa. A *Zápor, napsugár*, az *Agitáció* lírai idő-
szerűsége nem csappant meg egy irodalmi divat el-
múltával — a város közepén, házak közé ékelten,
lombot, virágot bontó kicsi fa ma is érvényes jelkép.

Agitátor — mondtam — és az is.
Figyelem módszerét,
mint bont mind újabb érvet — rügyeket,
és mint ejti szerét
annak, hogy példa is legyen
arra, mit mond, ígér,
hogy követi a szót a tett:
élet — szirom, levél.

Áprily és Dsida örökségét folytatja elégikus hangulatú s játékos költeményeiben (*Az utakon, a lombokon ...*, *Szomorúfüzek*, *Verőfényben*), valamint a népköltészet tiszta forrását felbuzogtató s az impresszionistákon is nevelődött szerelmes verseiben (*Hadd mondjam el*, *Szigorú szerelem*, *Hiába borús ...*, *Füvek tánca*). Verseire általában a hagyományhűség jellemző, pátosz és lírai áradás helyett a szüksézávú képes beszéd. Mondanivalóit szívesen bízza leíró képsorokra, leírásai azonban kerülnek a részletezést; a meditációt megindító látványnak rendszerint egyetlen elemét ragadja meg, azt, amely megnyitja az élmény gondolattá bontakozása felé vivő utat. A lírai pontosság, a hangulatok iránti fogékonyság s általában a hagyományosan „poétikusnak“ tartott eszközök így szolgálják verseiben a nemzedékére általában jellemző intellektualizmusigényt. Nemcsak tájverseibe, hanem legjobb gyermekverseibe is a hétköznapiokból leszűrt életbölcsest rejt (*Hintaló*). Szemléletére jellemző, hogy kortársainak történetbölcseleti, kozmikummal viaskodó gondolatisága helyett az ő verseiben elsősorban az etikai kérdések érzelmeken átszűrt párlatát kapjuk.

Fűszálon csillag című második kötete (1968) jelzi költészetének érlelődését, anélkül, hogy látványos kísérletekkel tagadná meg korábbi költői alkatát. Kevesebb benne a képeket közvetlenül értelmező — s ezzel helyenként tétellé, illusztrációvá lefokozó — magyarázat, gyakoribb a leírásokat feszültebbé tevő sejtelmes-szimbolikus színváltás. Klasszicizáló

Lírai
hangulatok

stílusán átüt már a gépkorszak emberének a nyugtalansága, ilyen képi telitalálatokban:

Ki látta itt, ki látta azt a sárkányt,
mely a magasból leharapta,
s olajfoltokba köpte a szivárványt?

Míg első kötetében többnyire élesen elkülönült a hagyományos formáktól a nemzedékét jellemző kozmikum-igény, újabb verseiben látásmódja szerves tartozékaként van jelen, anélkül, hogy a végtelenre, a csillagmindenségre hivatkozó fogalmakkal kellene bizonyosságot tennie róla. Három ferdén nőtt öreg fa látványa így nő át a látomásba:

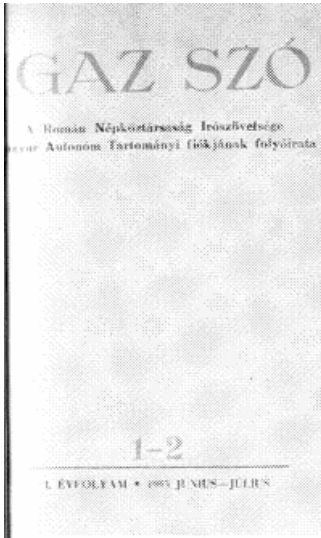
elhagyta őket
óvó zöld leple a reménynek.
már csak keserű szomjúság
íja remeg csúcsuk s tövük között,
de oly erőből, hogy egy pillanat,
s a gyökerükbe akadt földgolyó
könnyű különcként száll utánuk.

Ahogy a kép átalakítja a reális arányokat, s ahogyan látvánnyá alakítja a szemlélet számára nem adott, csak elgondolható valóságot (a szálló földgolyót), anyagiasítja az elvontat (szomjúság íja remeg), abban mérhető le a mai korszerű líra formanyelvének jelenléte Jancsik zárt formáiban is.

Költői szemléletének érésében alighanem jótékony szerepet játszik műfordítói munkássága; a kortárs román lírikusnemzedék (főképpen Ioan Alexandru) tolmácsolása mellett elsősorban a német költészet (Hölderlin, Paul Celan) fordítója, s ilyen irányú munkássága egy-egy új árnyalatot saját verseire is átvisz.

*Hervay
Gizella
(1934)*

Hervay Gizellának már első verseskötete, a *Virág a végtelenben* (1963) sem a statisztikai arányt javította, a női egyenjogúság könyvkiadói jelzéseként, mégis, a *Reggeltől halálig* (1966) verseivel s a *Tőmondatokkal* (1968) nőtt érett költőnből költővé, a fia-

*Az Igaz Szó
első száma*

*Igaz Szó est;
Illyés Kinga
és Nemes
Levente szaval*

*Igaz Szó-
kerekasztal,
1969:
Székely János,
Papp Ferenc,
Szász János,
Gálfalvi Zsolt,
Hajdu Győző,
D. R. Popescu*

*Kolozsvári és
marosvásárhelyi
írók találko-
zója. Az első
sorban:
Ion Oarcăsu,
Hajdu Győző,
Szabó Gyula;
a második
sorban:
D. R. Popescu,
V. Nistor,
A. Buzura,
D. Mircea
Márki Zoltán;
a harmadik
sorban:
Gálfalvi Zsolt,
V. Ardeleanu,
Szőcs István,
V. Felea,
Nagy Pál,
I. Pop*

A Korunk
új folyamának
első száma

KORUNK

VILÁGRÉZETI, TÁRSADALMI, TUDOMÁNYOS ÉS MŰVELŐDÉSI SZEMLE

TARTALOM

BALOGH EDGÁR: Új humanizmus őrbélyés
GALL ERNŐ: Társadalmi valóság és társadalomkutatás
MORVAY GYULA: Teli utazás Pestre, Budára
PECSKES JÓZSEF—KÉBERES JENŐ: A szorgalmazkodás új feladata
BENKŐ SAMU: Dolyai Farkas, a művészi értelmiség képviselője
CSÉNYI GYULA: Egyretek a szomszéd kultúrájában
JANCSÓ ELEMER: Magyarország tudományos munkáival körüli

VILÁGGAZDASÁG, VILÁGPOLITIKA

Az „Európa-gondolat” és ami mögötte van (Kallós Miklós) — Az UNESCO közgyűlésén (Nagy István) — Az alumíniumipar tanácsa és a megítélés ellen-
keresete (Erdélyi László) — Romboló év építő hitelpolitikája (Asztalos
János)

KRONIKA

Vivos voco, mortuos plango (Méliusz József) — Gál és szerkesztő (Szenci-
imrei Jenő) — Gál Gábor és a Korunk (Kubis Hilvy) — Üdvözlét (Eugen
Zemecanu) — Városaink fejlődése a felezéskorban (Dézsmai Viktor) —
A jövő reménye a földön (Kellai Sándor) — Közösségek művelési szaktudományai
(Felszeghy Odón) — Iskolák és orvostudomány (Holán Tibor) — A modern
olimpiai játékok (Jordáky Béla) — A harmadik Nemzetekai Szociális Evrel
(Xantus János) — Freud és a pszichoanalízis (Fodor Katalin)

SZEMLE ÉS BIRALAT

Egy magyar humanista igara (Robotos Imre) — A paraszterős kiadalmunkban
(Kovács Sándor) — Adatok Erdély gazdaságfejlesztéséhez (Imre István) —
Mint nő illik az ember (Márosi Péter) — Egy nagy munkássági (L. A.) —
A gúpi fordítás nyelvészeti problémái (Sz. Zs.) — Zenei tanulmánytörténeti Kötetben
(Szegő Júlia)

DISPUTA

A színházak arculata (Jordáky Lajos) — Levél a Korunk szerkesztőjéhez
(Szállógyi András)

1. (16.) ÉVF. 1957 1. SZÁM

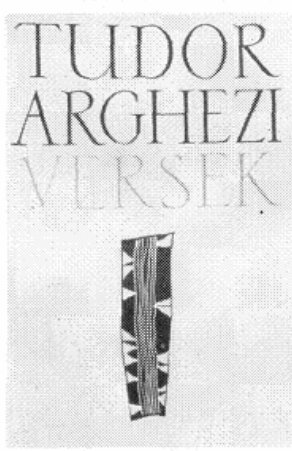
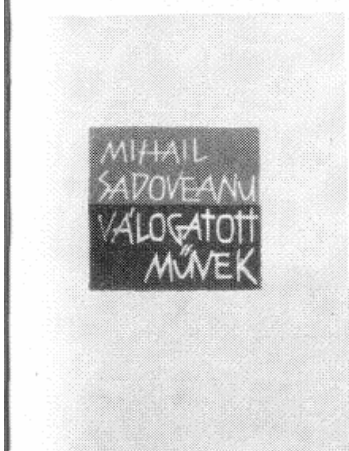
Ú J F O L Y A M

A Korunk
szerkesztősége
1964-ben.
Gáll Ernő (1),
Kántor
Lajos (8),
Balogh
Edgár (9),
Herédi
Gusztáv (11)

*Tudor
Arghezi (2),
Radu
Boureanu (3)
és Szeplér
Ferenc (6)
a bukaresti
Északi
pályaudvaron*

*Kortárs
román
klasszikusok
magyarul*

*A Romániai
Írók
Szövetségének
kongresszusán,
1964-ben.
Az előtérben
Hajdu Győző,
Mihai Beniuc,
Mikó Ervin és
Kiss Jenő*

Németh László
A két Bolyai
marosvásár-
helyi bemuta-
tója után (1969).

Az ülő sorban:
Bözödi György,
Kemény János,
Németh László,
Molter Károly,
Kovács Ferenc
(az előadás
rendezője);

az álló sorban:
Szabó Lajos (1),
Illés
Jenő (2),
Katona Szabó
István (3),
Szócs

István (5),
Szilágyi
Júlia (6),
Tóth István (8),
Sütő
András (9),
Izsák
József (10),
Szépréti
Lilla (11),
Veress
Dániel (15)

Németh László
regénye a
Horizont
sorozatban

Németh László,
Sütő András
és Kovács
Ferenc

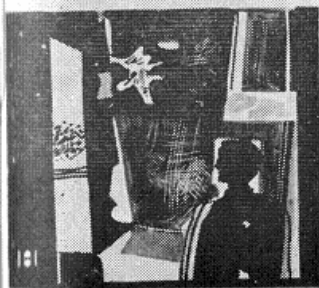

*Külföldi
íróvendégek
hazai írók
társaságában
a bukaresti
Román
Athenaeum
előtt (1965):
Alecu
Ivan Ghilia,
Radu Lupan,
Petre Solomon,
Szemlér Ferenc,
Margareta
Galeş,
Kar el
Jonckheere,
Graham
Greene,
Marcel
Breslaşu,
Ov. S.
Crohmalniceanu*

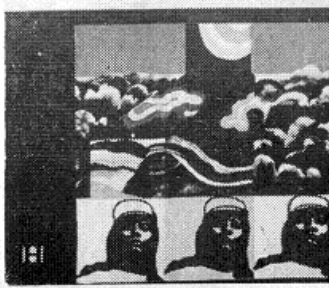

*Magyarországi
íróvendégek
Marosvásár-
helyen, az
Igaz Szó
munkatársaival
(1969):
Csanádi Imre,
Hajdu Győző,
Bözödi György,
Gálfalvi Zsolt,
Váci Mihály,
Balogh József,
Tolnai Gábor,
Jánosházy
György*

Dino
Buzzati
A
Tatárpuszta

Vaszilij
Akszjonov
Félúton
a hold felé

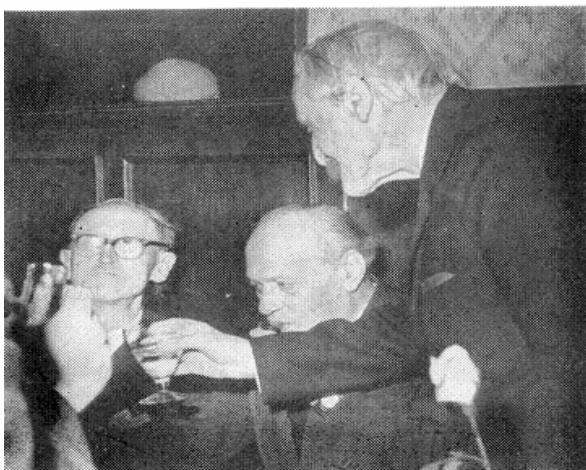
*Horizont-köny-
vek, a kortárs
világirodalom
népszerűsítői*

*A nyolcvanöt
éves
Kós Károly
ünnepése
Marosvásár-
helyen (1968)*

*Kós Károly és
Kemény János*

*Molter Károly,
Kacsó Sándor,
Kós Károly*

*Kacsó Sándor
Jánosházy
György,
Veress Dániel,
Kós Károly,
Kiss Jenő,
Bartalis János*

A Forrás-nemzedék első bemutatkozója: Fialal szerzők estje Kolozsváron, 1958. jan. 14-én.
 Az álló sorban: Sinkó Zoltán (1), Jancsik Pál (2), Ritoók János (4), Lászlóffy Csaba (5), Bölöni Sándor (6), Szilágyi Domokos (9), az ültő sorban: Szépréti Lilla (1), Lászlóffy Aladár (2) Csire Gabriella (5) Kántor Lajos (6)

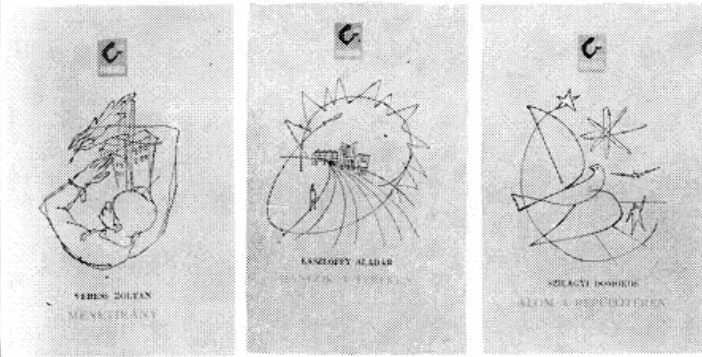
A Bolyai Tudományegyetem és a Gh. Dima Zeneművészeti Főiskola Diákszövetsége meghívja Önt a

FIATAL SZERZŐK ELŐADÓESTJÉRE

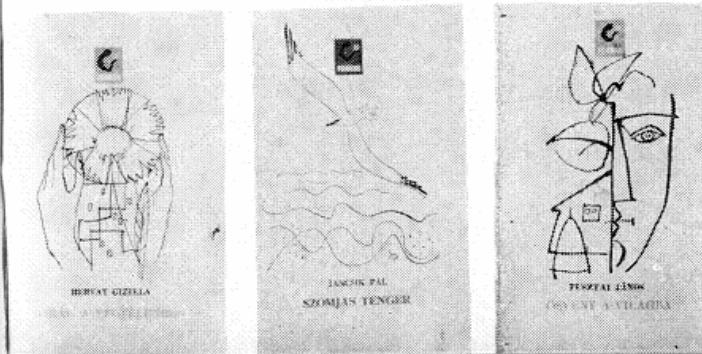
1958. január 14. 14-én (kedd) este 8 óra kezdettel tartjuk a Bolyai Tudományegyetem Aulájában (Arany János u. 11 sz.)

Szépréti Lilla - KÁNTOR LAJOS

Műsorán:
 Márta Iván, Bölöni Sándor, Jancsik Pál, Lászlóffy Aladár, Lászlóffy Csaba, Sinkó Zoltán, Szépréti Lilla, Szilágyi Domokos, Török Zoltán, Bölöni Sándor, Domokos Domokos, Kántor Lajos, Csire Gabriella, Sinkó Zoltán és Szépréti Lilla / Reménykötés / Fialalok estje.
 Közreműködik:
 Barabás Árpád, Kántor Lajos, Kőrösi Ágoston, Kiss István, Kiss János, Megyeri Zoltán, Szirmai László és Szirmai György (Zeneművészeti Főiskola), valamint a Bolyai Tudományegyetem énekesei és a Bolyai Zeneművészeti Főiskola tanulóinak tagjai.

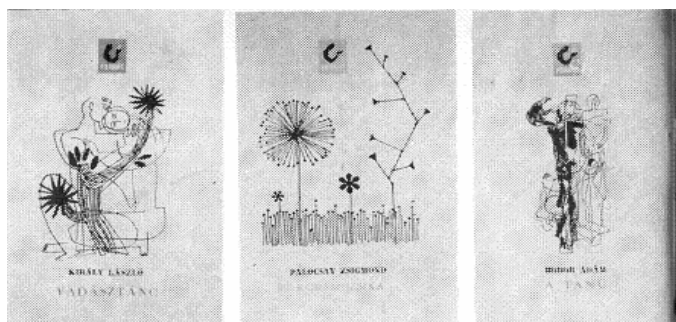

Az előadás meghívója

Az első Forrás-nemzedék bemutatkozó kötetei

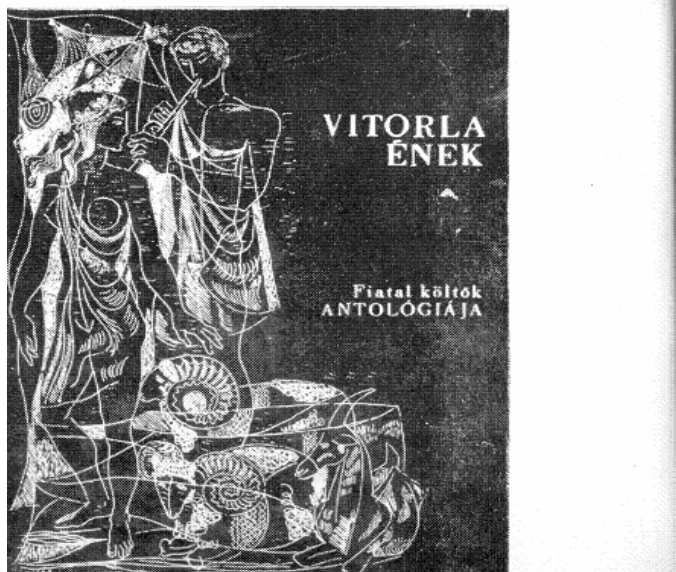
*A második
Forrás-
nemzedék
könyveiből*

*Fiatalkorok
estje Maros-
vásárhelyen
(1970):
Farkas Árpád (1),
Király László (3),
Magyari Lajos (4),
Páll Lajos (5);
a be-
vezetőt mondó
Bajor Andor (2)*

*A második
Forrás-nemze-
déket először
bemutató
antológia*

tal líra számottevő egyéniségévé. Nem a hagyományosan felfogott nőiesség, hanem a lázadás hangját próbálta már Forrás-kötetében is, a *Kispolgár-album* cikluscím önmagáért beszél; nem tud, nem akar megbékélni a „korszerűtlen alázat“-tal, a nagyanyák sorsát riasztónak érzi:

Két összeborított tányér közé
egész élete belefért.

Ám hiába utasítja el tudatosan ezt az örökséget, szerelmi vallomás közben kijózanítja a valóság, a leggyöngédebb gondolatokat megszakítja a mosogatás kötelessége. S miközben lázad, realistiként Hervay is vállalja az asszonyorsot — a szükség-szerűség felismerése írta vele mai líránk egyik legszebb hétköznapi ódáját (vagy elégiáját?), *A fehér tó városát*, amelyben egy új bukaresti lakónegyed hősi prózok nélküli kisembereinek állít emléket:

*Asszony-
sors*

Az ifjúság zsúfolt autóbuszán
nylonszatyórral, benne hús, kenyér,
nylonszatyórral, benne újságpapírba csomagolt szerelem,
a jóság nikkelpénzei közt pici bolygókon az értelem,
s a nap-nevetés, amire senki se tanított,
s a tudás, amit ösztöneink kicsikartak.

„Szándékolt prózaiság és lírai pátosz ellentéte a vers“ — írja Hervay második kötete kapcsán egyik kritikusa, s hogy ez mennyire általánosítható Hervay Gizella egész lírájára, azt egy már tárgyánál fogva elvontabb művész-verssel, a *Derkovits-kiállításon* cíművel jelezhetjük. Asszony-érzékenységgel a költő egy jellegzetes Derkovits-életképet elemez, amelynek hangulata bő lehetőséget biztosít a hatásos versbe fogalmazásra, ő azonban nem elégedik meg a látvány szóba rögzítésével, megkísérli — a József Attila-reminiszcenciákat is mozgósítva — a gondolati általánosítást, mégis megmarad a konkrét tárgyi keretek között:

Lázít a szépség, ha szuronyt szegez rá a világ.
Lázít a szépség, kendőbe köti didergő fiát:

a gondolatot, s gyengéd ujjakkal úgy óvja szépen,
hogy az éhhalálon túl is villogjon ezüst-fehéren.

A *Virág a végtelenben* inkább a bizonyosság, a *Reggeltől halálig* s különösen a *Tőmondatok* a felébredt és olykor megválaszolt kétely könyve. Most sem valamiféle kétségbeesés s ennek következményeként magába fordulás jellemzi Hervay verseit, ezt a *Tőmondatok* előszavának egyik paradoxona hangsúlyozza („az irodalom nem irodalom“); azért gondolkozik tőmondatokban, mert úgy érzi,

Csak tőmondatok vannak, csak néhány gondolat:
Ember vagy. Egyedül Élsz. Védj magad!

Ezzel az újra átélt József Attila-i felismeréssel hangzanak össze Hervay mai versei: a külső díszítő elemeket egyre inkább elhagyva, valóban a tőmondatok keménységével, puritánságával, a képalkotástól a gondolatépítés felé haladó elvonatkoztatással szólnak az emberség önvédelméről.

A Forrás kötetei folyamatosan jelentek meg; e sorozaton belül, illetve a benne jelentkező költők közt nem lehet tehát éles nemzedéki határt vonni.

Szöcs
Kálmán
(1942—1973)

Az első és a második Forrás-nemzedékhez egyaránt kapcsolható például a jó formaérzékkel rendelkező Szöcs Kálmán, aki legeredetibb és leghatásosabb verseiben az irónia felé hajlik; célja nem az etikai értékek tagadása, hanem vágyak és lehetőségek szembesítése (*Beszélgéseim klasszikusokkal*).

Páll Lajos
(1938)

A székely néphagyományok legkövetkezetesebb őrzője a Forrásban indult költők közül Páll Lajos (*Fényimádók*, 1970), aki festőművészként is szülőfalujának (s lakhelyének), Korondnak a tájait, embereit viszi vászonra. Verseinek prozódijában népdalok ritmusa kopog vissza; mondatait, akár a népdal vagy -ballada, az egysornyi lélegzethez szabja; a gondolat, az érzés fehérét szívesen takarja természeti képek hímzésével; verseiben a tájszó sem ritka. E népi formák azonban erősen avantgarde stilizáltsággal fejeznek ki modern életérzéseket. Ter-

mészeti képeiben kozmikus arányokhoz igazodik a hétköznapi látvány, s a népköltészetben is oly gyakori megszemélyesítés a költői indulat expresszív kivetítése lesz: „a felhős ég fönnakadva / vonaglik a fák tetején.“ A mindennapi környezet mitizáló megjelenítése sem idegen költészetétől; abban, ahogy a táncoló asszony szeme tűzkígyót bűvöl alakja köré, vagy ahogy a halott apa felhőkbe törli kezét, a mesék és balladák mitikus-archaikus rétegeire érezhetünk. Jellemző verseire egy szorongó disszonancia-élmény is; táj és ember népdalképekből megszokott jelképes-hangulati összhangja helyett e költeményekben az ember magányos-védetlen szemlélőként szorongja végig a természet tragikus színjátékait:

Tavasszal a mogyorófa
sárga haját szertebontja,
gyermekéit kényeskedve
hólé-patakokba fojtja...

— — — — —
Setét festék az éjszaka,
hold is a kút vizébe fült,
futó felhők tiszta égről
ellopták a csillagfalut.

A kelet-európai népi avantgarde költészete ez, amelynek vonulata a népi írók lírájától Juhász Ferencig ível a magyar irodalomban, s amelyhez Páll Lajosnak elsősorban nyelvi-stiláris hozzáadnivalója van. E tudatosan vállalt kifejezésmód ugyanis gyakran fölébe nő személyes mondanivalóinak; versszerkezetei legtöbbször képek sorolásából, halmozásából állanak, alá- és fölérendelő viszonyok nélkül, anélkül, hogy a vers a képek jelentését új, képek fölötti jelentésbe fogná össze.

Kádár János, Palocsay Zsigmond, majd egy-két évvel később Király László, Farkas Árpád jelentkezése eseményszámba ment líránkban, s velük és mögöttük egy új költői rajzás, 1944 óta a harmadik, kap teret — nem kis részben Lászlóffyék úttörésé-

*Új költői
rajzás*

Vitorla-
ének

nek eredményeként. A *Vitorla-ének* (1967) című antológia huszonnyolc ifjú költője és versírója a tehetőség s a művészi érettség nagyon különböző fokain nyilatkozik meg, ami viszont figyelemre méltó, az a valamennyi költeményt átható szilárd erkölcsi tartás („verscsatornában csorran az őszinteség“ — idézhetjük az egyik szerzőt), egy emberszabású szocializmus igenlése. A *Vitorla-ének* jó néhány költője azóta túl van az első, sőt második kötetén is, és ezek a kötetek azt bizonyítják, hogy a legfiatalabbak a művészi igényt s a társadalmi hatékonyságot egy-egyben szeretnék látni. Az *Ifjúmunkást* szerkesztő, a prózában is (*Tornác*, 1970) ígéretes tehetségű

Cseke
Gábor
(1941)

Cseke Gábor két verskötetét (*Déli harang*, 1967; *Elveszett birtokok*, 1969) a líraiságot nem cáfoló földközelség, a tárgyakhoz és emberekhez fűződő bensőséges viszony jellemzi. Valami friss, kamaszos hetykeség ad egyéni ízt verseinek (*Távolságok*-ciklus), és sikeresen próbálkozik az ötvenes évek elején lejáratos „termelési témák“ újhittelű közelítésével (*Levelek a brigádból*). Magyarai Lajos, a sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* belső vezető munkatársa, a székely népballadák hangját tekinti közvetlen örökségének, feltűnő a vonzódása a történelmi témához. Legjelentősebb munkája, a *Csoma Sándor naplója* című poéma (1970) „a fenséges halál lábainál“ szólaltatja meg a „híres vándort“; nem az epikus felidézés, hanem a vallomás, a „székely-magyar“, a magyar és egyben európai tudós példája izgatja; a szülőföld valóságát s a nagyratörő álmokat szembesíti („Akinek semmije nincs, / mindent csak az akarhat“).

Magyarai
Lajos
(1942)

A poétikusra ösztönösen rátapintó, erős erkölcsi érzékű Miklós László (1937), egy gyermeklány naiv életszemléletét a filozófiai eszménykereséssel, a hit kérdéseivel érdekesen elegyítő Balla Zsófia (1949), az ifjúságát, kételyeit nyers-őszintén hozó Csíki László (1944), a franciásan könnyed, de iróniájába társadalmi felelősséget és erkölcsi igazságokat rejtő Éltető József (1944) költeményei teljesítik ki a képet, amelyet a Forrás lírája címszó takar. Néhányan

már közülük is kinőtték a csoportos jellemzés kerekeit, s költészetük külön számbavételt igényel.

Nemzedéktársaihoz képest Palocsay Zsigmond későn szólalt meg, de mindjárt az önmagára eszmélés biztonságával, elődöket utánzó, formákat próbáló kamaszmutálás nélkül. Mindenkiétől különböző, egészen egyéni költői nyelvet alakított ki magának, bár sokszor az önmagát mímelő modorosság határán. Kurta sorai, a tömondatokat is elemeire lazító indulatszó-beékelések a „primitívek kultuszában“ élő avantgarde vershagyományt idézik — az indulatnak s az indulatkifejező expresszivitásnak ez az egyoldalú keresése néha nagyon hatásossá, néha azonban gondolattalanul egyhangúvá teszi Palocsay versszövegeit. Váratlan társításai, groteszk, a konvencionális „költőiséget“ kihívóan tagadó verstémái viszont a szürrealistákkal rokonítják.

*Palocsay
Zsigmond
(1935)*

Verseinek sugallója egy már-már rousseau-ian rajongó természetkultusz s a természetben fellelt végletes egyszerűség, a természettől (s vele együtt önmagától) elidegenült modern ember és életforma csömörös elutasítása. Ezt a szándékolt primitivizmust azonban versei egy végletesen avantgarde, sokszor szürrealista társításokra hajló formában szólaltatják meg, elárulva, hogy bennük nem a „természetes lélek“ bírálgatja erdő, folyó és vadnevelő bozót biztonságából a mesterkelt és túlbonyolított modern életet és gondolkodást, hanem e bonyolultságok szenvedő alanya kiált bennük a már-már feledett, a lélek diszharmóniáit elcsitító egyszerűség és egyensúly után. Palocsay jellegzetesen az „elveszett Éden“ költője; természetképei egy olyan „paradicsomi“ állapot után sóhajtanak, amelyben a lét primér élményei — a vegetatív örömök, a megismerés érzéki élménye, a testi erőfeszítés gondolatadó derűje — gyermeki boldogsággá párolódnak; ezért tudja olykor megrázóan felmutatni az ettől elválasztó távolságot, a valóság „örömrontó“ aspektusait. Ahogy a *Horgászvonat* hétvégnek örülő „melósait“ utoléri a „gyárlé“, a folyóba ömlő szennyvíz a horgászhelyen, úgy kerekednek az egyén

látszólag derűs percei fölé a maga teremtette civilizáció árnyai, s úgy kísérik Palocsay verseiben a „vissza a természethez“ menekülő jelszavát a kétely és kiszolgáltatottság illúziórontó felhangjai.

A természet ezért nem szépségforrás Palocsay verseiben, hanem elsősorban intő, az emberi integritás őrzésére mozgósító példa.

... nem lettünk többek,
se kevesebbek,
mi csak születünk kérdezetlen,
meghalunk nevetlen,
az erdő nem gyümölcsös

— mondja *A fákról* című vers; hagyd meg a természetet természetnek, sugallja elsődleges jelentésként a megszemélyesítés, de második jelentése az emberre vonatkoztatott, az embert az alakíthatóság, a pusztán társadalmi hasznosság oldaláról megítélő teleológia elleni tiltakozás is.

Lényegében az elidegenedés konformizáló, a munka és alkotás örömét elpusztító hatalma ellen lázad a poéma terjedelmű *Hét bükklevél* is. A mesébéli mestereket silány munkára kényszerítő külső megrendelés alkura kényszeríti a lelket: ez az alku azonban a lélek művészetben, munkában megvalósuló belső szabadságát adja fel, s a poéma riasztó látomása a tartalom teljességétől, a személyes örömtől megfosztott, „elidegenült“ tevékenység kietlenségét szemlélteti:

Guggolunk körös-körül,
mi mesterek;

jeges, tüzes és kénköves pokolnál
teremtettek velünk rettenetesebbet;

mi megszültük a lélek
földi poklát!

mi púpos ördögök!
mi púpos mesterek!

...Itt minden sorvadt és silány
sivárság — a lélek rákja
gyötri itt a lelkeket
mindennél rettenetesebben
és mi guggolunk tétlen,
mi tehetetlen mesterek.

A megcsúfolt anyag
kezünknek már nem engedelmeskedhet...

E szenvedély szülte líra mellett a *Hét bükklevél* epikus elemekből épült kompozíció is, melyben a „mesterségek dicsérete“, az üstkalapálás, szoborfaragás ráérős leírása az ellenpólust, a belső és külső, érzelmi és tárgyi világában kimeríthetetlen alkotást érzékíti meg.

Játékos, gyermekvers-álcájú formában ugyanilyen nonkonformista érzéseket szólaltatnak meg a *Kutyatej*-ciklus állatmeséi, az idomítottság és a társadalmi sznobság karikatúrái, illetve a szabad, a természetes erkölcsöz való „kutyahűség“ példázatai.

A természet uralja Kádár János verseit is, de *A vályúfaragó* (1965) és a *Sarkos szavak* (1969) közvetlenebbül kapcsolódik a két világháború közötti (erdélyi líra legsajátosabb hagyományaihoz (Áprilyhoz, Dsidához vagy akár Reményikhez, Tompához, Bartalishoz) — és Radnótihoz —, mint Palocsay költészete. A társkeresés igénye, a társtalálás öröme él Kádár verseiben és prózakölteményeiben:

*Kádár
János
(1939)*

...Ha köztük vagyok, beszélnek hozzám a fák, ha nem, gondolatban beszélgetnek velem, nem rettent el őket gyakori szálkás szavam, a völgy is ölbe veszi a fullasztó havat. Van-e egy ember, aki gondolatban beszélget velem, kérdez, képzelt szavaim lengő hídján akar eljutni hozzám és megszeretni?

A költő nem a táj pittoreszk elemeinek megragadására törekszik — csak gyengébb költeményeinek állapot sajátja a túldíszítés —, a hangulatok ragadják meg,

*A líra:
állapot*

s így, talán öntudatlanul, a líra ősforrásához tér vissza; a versírás itt már nem cselekvés, hanem állapot, a líra visszahódítja a verset az epikától, mindattól, ami túl van a pontszerűségen — a hosszadalmas, magyarázkodó leírason győz a fegyelmezett lírai megnevezés. Az ember belesimul a kádári tájba, olyan észrevétlenül, mint a *Tavas* felé fonó öregasszonya, míg végképp el nem takarja a föld:

Tekintete leszakad
a jegenyékről,
guzsalyáról a fonál.
A szakadékos oldalon
a gyökerek közül
egyre hull
az ernyedő föld.
Fekete föld hull
a óra egyre,
zajtalanul.

Ezt a lírai-realista szemléletet igyekszik megvalósítani erőteljes prózájában is, természetesen sokkal „kiterjedesebb” eszközökkel, s a verseiben szintén érvényesülő „hitünk nem zászlós körmenet” világlátással. A *Fénycsíkok nyomában* (1967) című kisregény őszinte, „sarkos szavakkal” szól egy mai, falura, került tanár házaspár életéről, lehetőségeiről, küzdelmesen valósuló vágyairól — a megújuló romániai magyar próza egyik első hírnökeként.

*Király
László
(1943)*

Király László olyan teremtő igénnyel és öntudattal jött, mint Lászlóffy Aladár a megelőző évtizedben. A *Vadásztánc* (1967) alkatra is Lászlóffyval rokon költőt ígér, bár a hasonlóságokban nem nehéz felismerni a közvetlen hatást, távolabbról pedig József Attila, majd Kassák főképpen öregkori lírájának pozitív szerepét Király költészetének alakulásában. Kitartó munkával, önműveléssel a *Vitorla-ének* nemzedékéből ő vált elsőként egyéniséggé, a korszerű hatásokat sajátjává hasonító alkotóvá. Sóváradi tanító fiaként, majd a kolozsvári egyetemi évek alatt, újabban az *Utunk* szerkesztőségében „népi” és „ur-

bánus“ befolyások egyformán érik, ebből építi tudatilag már tisztázott, művészileg természetesen még alakuló szintéziskísérletét:

Összeér bennem valahol
az ostor cserdülése
visongó rezes kürtök ritmusával.
Nagy szemű néger trombitás
bámulja lógó bajuszú csordapásztor-testvéreimet.

Armstrong, a Nagy Folyó szomorú énekét panaszló öregember a Kőműves Kelemenéhez hasonló balladai figuraként él verseiben, a székely népballadából viszont XX. századi mestereknek szóló időszerű tanulságot hall ki, s a hagyományidézésből modern nemzedéki vallomás lesz:

...mert mi voltunk az elsők
kik elfelejtettünk kínzókamrákat építeni
és mi magunk vagyunk az a nyíl
a palota tornyán.

Király a lírai totalitás-igényt az epikus teljességre törekvéssel kapcsolja össze, ennek jelét kell látnunk ciklusos versépítkezésében, a történelmiség hangsúlyozottságában (akárcsak Lászlóffynál) — és határozott prózáíró tehetségre valló novelláiban. „...mind ez ideig azt hittem és bíztam benne, hogy a tények valami tőlünk függő dolognak — vágynak, elképzelésnek, szándéknak, akaratnak — a következményei, s éppen ezért van bennük valami költői-ség...” — olvassuk *A Santa Maria makettjében*. A tényeket most a prózáíró Király László a maguk költőietlenségében, illúziótlanul veszi számba — mint újabb, csak a megharcolt bizonyosságokat elfogadó verseiben. Nem jelent ez kiábrándultságot, csak realizmust, józanságra intést; ennek a szigorú józanságnak formailag is korszerű bizonyossága a *Jogod és hatalmad* című történelmi parabola, amely Páskándi, Fodor Sándor, Kocsis István, Vári Attila jelentős kísérleteivel, illetve Mészöly Miklós *Saulus-ával*, Marin Sorescu *Jónásával* hangzik össze. A bib-

*Totalitás-
igény*

liai Absolon és Dávid király harcának, eszményeinek felidézésével, szembeállításával, különösen a cselekményes részeknek értelmet adó nagyszerű belső monológok révén egy új, Absolon idején utópisztikusnak bizonyuló, de vitathatatlanul felsőbbrendű erkölcsant hirdet meg, XX. századi érvényességgel. „Nem zsarnok akarok lenni, de vezető, akinek nem alattvalói, de társai vannak, akikre mindenkor hallgat, s akik fölött önhatalmúlag nem ítélezik“ — mondja Absolon, de csalódnia kell, népe nem bizonyul érettnek erre a szabadságra; Absolon bukásából azonban az író nem erkölcsi elveinek hamisságára következtet, hanem a mindenkori realitás számbavételét hirdeti.

*Farkas
Árpád
(1944)*

Mondhatni „fél lábon ugráló, rövidnadrágos víg kölyök“-ként fogadta be Farkas Árpádot az irodalom, s még a tehetségének fel- és elismerése után jó öt évvel megjelent első kötetében, a *Másnapos énekben* (1968) is nagy teret kapnak a hit, a tisztaság, a fogadkozások versei — gyakran visszatérő metaforája a Nap —, amit fiatalsága mellett alkati tulajdonságaival is magyarázhatunk. Kifejezetten lírai alkat, gazdag érzélemvilágának művészi kiélésére Lászlóffy Aladár költészete hatott felszabadítóan, mégis lírájának természete folytán Kányádihoz áll közelebb. A közérthetőséggel fokozottan számoló intellektualitás, a népköltészettől tanult egyszerűség és a kifejezés művészi csiszoltsága (aminek részben ellentmondanak ugyan zsenyéi) teszi vonzóvá, közkedvelté verseit. Farkas Árpád programszerűen vállalja a szülőföldet hegyeivel, napkeltéivel, embereivel múltjával-jelenével (emellett bizonyít kiterjedt publicisztikai tevékenysége is). Így — írja versének címében:

*Szülőföld-
lírása*

Szedd össze magad, indulj.
Kezed ügyében minden: a táj,
a bot meg ez a mitikus keleti szél.
Legfennebb megszusszansz még egyszer
a szakadékok széleinél.

A szakadékot a magány formájában ismerte meg, s ez elől menekülve keres támaszt nemzedéktársai-
ban — ez fokozza fel nemzedéktudatát, amelynek
versben, glosszában egyaránt gyakran ad hangot.
Fontosabb azonban számára a nagyobb közösség
vonzása; *Európa ablakai alatt* című ciklusa újabb
bizonyoságtétel az Adyval törvényerőre emelt elköte-
lezettség mellett:

Ácsorgók Európa kivilágított ablakai alatt,
hatalmas huzat kél, hazafújja rólam a holdfényt —

Legtöbb verse formájában is őrzi a táj hagyományt
— de nem rezervátumszerűen, hanem ráépítve a vá-
rosi ember mai élményeit.

Kenéz Ferenc költői pályakezdésén ugyancsak le-
mérhető Lászlóffy Aladár hatása, de már első köte-
tében (*Fekete hanglemezek*, 1968) érezhetők a kü-
lönbségek is, amelyek az egy évtizeddel később je-
lentkezőt a *Forrás* előző nemzedékének képviselői-
től szükségszerűen elválasztják. Kenéz nem annyira
programszerűen, mint Farkas Árpád, inkább a közös
hétköznapi és egyszerű ünnepek tapasztalataiból
táplálkozva, egy kevésbé hagyománytisztelő, az örö-
költ emberi értékeket újra ellenőrző ifjúság lírikusa.
Néhány versével (*Véradó-ballada*, *Próza*) közvetle-
nül is beleszól közügyi erkölcsi kérdések tisztázásá-
ba, vallja, hogy a költőnek nem lehet köze a turistá-
hoz, a „hátizsákos fényképezgető idegenek“-hez:

*Kenéz
Ferenc
(1944)*

a költőknek sokgyerekes családjaik
elkövetendő bűneik
és homokkal telt bőröndjeik vannak.

(Csomagok)

Eredeti képkihágásai felfokozzák költői igazságának
hatékonyaságát. A lehajtott fejjel szemben a nyílt te-
kintet pártján áll, a világot csak így lehet felfedezni,
meghódítani; a vaskerítés mellett bandukoló, kezét

a vasrácscon szinte véletlenül végighúzó páterrel döbbenetes dolog történik:

a páter riadtan megállt hallgatott
majd félénken végighúzta az ujjait
még egyszer a vasrácsokon

— a feltörő hangok
szebbek voltak
mint az orgona dallamai.

(*Lehajtott fejfel*)

Ezeket a hétköznapi dallamokat keresi és találja meg Kenéz, ezzel a közvetlen, mélyen átélt lírával magasodik sok társa fölé. Kevesen vannak mai lírikusaink között, akik a magánélet apró eseményeit ennyire át tudják poetizálni, a szerelem, a „családi kör“ témakörét ilyen közéletivé tudják tágítani. *Ólomtánc* (1970) című kötete versekbe tördelt lírai életregény, de egy nemzedék kendőzetlen vallo-mása is.

*Össze-
foglás,
távlatok*

A mai romániai magyar líra kiteljesedésének körát éli, sokféle lehetőség művészi valóra váltása került az utóbbi években napirendre, különböző évjáratú és esztétikai koncepciójú költők verseiben. E mozgalmas, kötetek százaiban realizálódó fejlődés-utat szinte lehetetlen néhány képletbe összefoglalni. Kezdetekre elsősorban az jellemző, hogy „forradalomban született“, hogy költő és költészet társadalmi szerepe, helye és funkciója alapvetően megváltozott a felszabadulás után. A költő közéleti küldetésének alapélménnyé válása a politikai-közéleti líra előtérbe kerülését eredményezi a negyvenes évek második felében; vallomás helyett agitáció lesz a lírikus fő feladata. Első pillantásra száznyolcvan fokos fordulatnak tűnik ez a romániai magyar líra két háború közötti múltjához képest, amikor — a *Korunk* költészetének s egy-egy ellenzéki kísérletnek a kivételével — a helikoni líra általános humanizmusa, a társadalmi élményeket moralitássá oldó hangja do-

minált, s a közvetlen politikum, az eszmei elkötelezettség ritka hozománya volt a lírai műzsának. Csábító azonban a másik megállapítás is; az, hogy a felszabadulás után a történelem mintegy felerősíti, igazolja az említett ellenzéki törekvéseket, azt a költőnemzedéket, amelyet éppen a „politikamentesség“ elutasítása állít szembe a *Helikonnal*, s amelynek lírájában ha nem is vált minden esetben ars poeticává ez az elkötelezettség, de igényné igen. Jellemző, hogy a változott-forradalmasodott viszonyok között ennek az ellenzéknek a tovább alkotó képviselői (Szabédi László, Kiss Jenő, Szemlér Ferenc, Horváth Imre, Horváth István) alakítják ki elsőként új tematikájukat, költői hangjukat.

A negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején, az esztétikai dogmatizmus időszakában ez a forradalmi költészeteszmény átadja helyét a fenti költészeti-pust kizárólagossá tevő normarendszernek, amely — a forradalmi költészet jelszavának további hangoztatásával — egy fejlődésgátló esztétikai konzervativizmus igényrendjét is kialakítja. A líra nem közéleti műfajai anatómia alá kerülnek, s mint „intimizmust“, „apolitizmust“, „szubjektivizmust“ veszi őket üldözőbe a kritika. A stílusdemokratizmus vulgárisan felfogott és értelmezett igénye olyan haladó hagyományok hatása előtt is kaput zár, mint Ady vagy József Attila költészete. A „valóságról énekeljünk“ jelszava eleveníti fel az elbeszélő költemény régies változatait, amellyel a kor eposz-igényét véli kielégíteni a költő. A termelés, a közélet aktuális feladatait őszinte pátosszal megéneklő versek mellett a jellegtelen riportversek is elárasztják a lapok, a folyóiratok hasábjait, egy olyan „lírai realizmus“ nevében, amely éppen azért nem volt realizmus, mert a valóság felszíni jelenségeire való rácsodálkozásnál többet nem mond, s éppen a líra lényegéről, a valóság élménnyé, érzéssé és gondolattá szűréséről (azaz ember és valóság lényegi kapcsolatának lírai tükrözéséről) mond le.

E korszakban érthető módon nonkonformizmusnak, „szemérmes antidogmatizmusnak“ számít minden, a líra hagyományos funkcióihoz való visszaté-

rés — a „csak“ szerelmes, vers, a társadalmi kérdések nélküli tájköltészet s a pesszimizmus elleni harc keresztüzében álló elégia (Szász János, Kiss Jenő, Székely János). De ilyen burkolt szembenállás a dogmatikus esztétikával a műves formahagyományok ápolása s a szocialista avantgarde és a József Attilai intellektualizmus eszményé avatása is.

Líránknak e belső antidogmatikus fejlődéstendenciái közül nem mindegyik játszik a későbbi költői kibontakozásban egyforma súlyú szerepet. Alaptendenciaként azokat a költői törekvéseket jelölhetjük meg, amelyek mintegy biztosítják a fejlődés folyamatosságát azzal, hogy a szocialista humánumban vállalt társadalmi elkötelezettség megőrzésével — mondhatnók: megőrzése érdekében — tisztítják meg a lírát a dogmatikus fejlődés-fékektől. Vázlatosan — s a vázlat kényszerítette egyszerűsítéssel — azt a tendenciát kell itt első helyen felmutatnunk, amelyet az utóbbi tizenöt év kritikája intellektualizmusnak szeret nevezni, s amely korántsem egyszerűen műfaji visszatérő a bölcselő lírához, hanem az emberiség szocializmusig megtett történelmi útjának a gondolati átélését, a szocialista korviszonyok között formálódó új „condition humaine“ keresését, líraiszemélyes vetületben éppenséggel kialakítását kínálja. Ebben az értelemben, a szocialista eszményeket és a költészet igazi hivatását megőrizve újító Paskándi, Kányádi, Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár költészete, s e főtrendencia jegyében bontakozik csaknem az egész utánuk jövő nemzedék lírája. Líránk társadalmi funkciója mar nemcsak napi feladatokra mozgósítás, hanem világnézetalkítás, eszménye a tételek megverselése helyett a korproblémákról való nyílt beszéd — ezen az úton, vagy legalábbis *első-sorban* ezen, a korszak román költészetével egyirányú úton zárkózik fel a romániai magyar líra a pártpolitikában, közéletben, a kultúrpolitika egészében érvényesülő antidogmatikus kibontakozáshoz.

Természetesen a fentebb jelzett „mellékutak“ sem zárulnak le kezdeti nonkonformista szerepük múltjával; a szerelmi és a tájköltészet, az elégikum visszakapja az egészségesebbé váló irodalmi fejlődés-

ben hagyományos funkcióit, illetve beépül — egyéni színezetként — a gondolati-közéleti költészet új típusú formáiba.

A líra korszerű társadalmi funkcióinak tudatosulását a formai kísérletek, a kifejezésbeli modernség kíséri törvényszerű következményként. Ebben szerepe van a dogmatikus szellemi védvámrendszer felszámolásának, ami után lehetővé vált a humanista polgári hagyomány és a mai világlíra eredményeinek az ideológiai engedményeket nem tevő, de haladó emberi-esztétikai értékeit tudomásul vevő befogadása. Ebben a vonatkozásban (mint minden „modernizálódást“ sürgető irodalomtörténeti korszak vonatkozásában) rendkívül nehéz a divatjelenségeket s a kísérletezéssel óhatatlanul együtt járó kitérőket, kudarcokat a fejlődés fősodráról leválasztani — ezt a feladatot azonban végzi és végezni fogja az idő segítette kritika és a kritika segítette idő. Líránk eredményei egészében biztatóak; a *Forrás* második nemzedéke most jutott el a bizonyítás szakaszába, s az elsőkötetesek mögött már új lírikus tehetségek érkeznek. Mellettük egy-egy váratlan indulásnak is tanúi lehetünk, mint amilyen a filozófusnak készült Saszet Gézáé, aki fokozatosan az intellektuális líra első vonalába zárkózik fel.

A költészeztől kialakított összképhez hozzátartozik a mennyiségileg különösen tekintélyes műfordítás-irodalom. A magyar irodalom klasszikus hagyományát s a két világháború közötti jelentős erdélyi hagyományt (Áprily, Dsida, Berde Mária, Szabédi) folytatva, a romániai magyar költők munkásságuk szerves részének tekintik a műfordítást, sajátos — egyben nemzetiségi — feladatként fogva fel a román líra magyar tolmácsolását. A román költészet a kezdetektől a mai legfiatalabbakig, nyugodtan állíthatjuk, közkinccsé vált magyarul. *A román irodalom kis tükré*nek négy kötete, a Kacsó Sándor szerkesztette teljes magyar Eminescu, a reprezentatív Argezei-kötet, különböző folklórkiadványok, Kiss Jenő, Kányádi Sándor, Jancsik Pál, Méliusz József klasszikusokat és kortársakat, mai fiatalokat megszó-

Műfordítás

laltató fordításai a romániai magyar lírának is nyereségei.

*Franyó
Zoltán
(1887)*

De a világlíra is avatott tolmácsolókra talál: a Herder-díjas Franyó Zoltán versfordításainak mennyiségével, a földrajzilag és művészi törekvésekben legkülönbözőbb lírai égtájak összehangolásával lep meg. Hat évtizedes műfordítói pályája során az egyiptomiaktól, a régi görögöktől és kínaiaktól az afrikai népek költészetéig, Goethe Faustjától a kortárs szovjet költőig, Eminescutól a legfiatalabb román lírikusokig barangolta végig a világirodalmat; fordításgyűjteményeiben nem elsősorban a nyelvi-költői remeklés, hanem az összkép gazdagsága tiszteletet parancsoló (*Évezredek húrjain*, 1958—1960; *Lírai világtájak*, 1967). Németre fordított többek között egy kötetnyi Ady-verset.

Szemlér Ferenc igényességében is tekintélyes fordítói életművet vallhat magáénak. Az elsődlegesen műfordítók közül Lőrinczi László, Jánosházy György, a drámaíró Deák Tamás, a költő Tóth István, Szász János méreteiben is jelentős munkássága szintén megérett a szakszerű felmérésre. A hagyomány azonban nem szakad meg; a fiatalabbak soraiban ott találjuk, elsősorban angol tolmácsolásaival, Szilágyi Domokost és a *Kalevala* új, ihletett fordítóját, Nagy Kálmánt, a német líra avatott magyar megszólaltatóját, Ritoók Jánost, s a fiatal szovjet líra fordítóit, Bölöni Sándort, Király Lászlót, Balogh Józsefet. Ez a sokrétű s a stílusegyhangúságon felülemelkedő műfordításirodalom hivatott többek között biztosítani egy egészséges közlekedést, egyensúlyt a helyi hagyományok s a világirodalom korszerű törekvései között.

A PRÓZA FEJLŐDÉSE

A klasszikus magyar irodalom örökségével összhangzón — amely e tekintetben hasonlít a román és általában a kelet-európai nemzeti irodalmak hagyományához —, a két világháború közötti romániai magyar próza főképpen „a mesék tején“ nőtt fel, bár jórészt „valódi világot“ hörpintett. Nem cáfolják a hagyományos epika uralmát a legsajátosabban erdélyi színeket képviselő Tamási Áron „liturgikus“ és „feleselő“ novellái (Szabédi László használta először e terminus technicus értékű jellemzést), sem Karácsony Benő regényei, a napjainkban új virágkorát élő lírai groteszk értékes helyi előfutárai; Tamási (és Nyíró) meg Karácsony prózája lényegében ugyancsak a mesére épül, de ha a nagyrealizmus epikakoncepcióját zavaró lírai elemek ellentmondának is a tételnek — ez a vonal közvetlenül nem folytatódik 1945 után: a *Napos oldal* és a *Megnyugvás ösvényein* szerzője nem éri meg a felszabadulást, deportálásban pusztul el. Nyíró József népi kötöttsége humán tartalmát, életműve első szakaszának értékeit feladva, a mítosztól a faszidusig jutott el, ezért távozik Nyugatra, Tamási Áron pedig Budapesten telepedik le, s csak halálában tér meg véglegesen Farkaslakára. A lírai próza olyan képviselői viszont, mint Kemény János, a havasok szerelmese, vagy a novellista és regényíró Gagy László s a humorista Tomcsa Sándor az újraszerveződő irodalmi élet perifériáján maradnak. Kemény János, aki a romániai magyar irodalom és színház önzetlen mecénásaként a két világháború között oly sokat tett (elsősorban az ő nevéhez fűződik a marosvécsi Helikon-találkozók megszervezése), a felszabadulást követő azonnali megszólalása (*Derengés*, 1945) után egy évtizedig hiányzik irodalmunkból. „Mészégető-korszakának“ tapasztalatai azonban nem vesznek kárba; a proletkult bizarr érvényesülése ellenére néhány új novellája a „meszesek“ világából nagy témát, rendkívüli lehetőséget

Hagyomány

*Kemény
János
(1903—
1971)*

sejtet, egy déltengeri utazás emlékeit-történeteit őrző elbeszélések és az igényes vadász-novellák humanumának kiteljesedését, történelmileg távlatosabbá válását ígérik. A szintézis sajnos nem készült el, önéletrajzi emlékezésében sem jutott el a felszabadulás utáni évekig. Az új novellák mellett három regény (*Vadpáva*, 1958; *Farkasvölgy*, 1963; *Víziboszorkány*, 1965) teljesíti ki Kemény János írott életművét.

Tomcsa
Sándor
(1897—
1963)

Tomcsa Sándor tulajdonképpen mindig is a perifériára szorult, a kritika részéről sosem kapta meg azt a figyelmet, amelyet karcolatainak, publicisztikai írásainak „mosollyal egybeötvözött mélabúja” indokolt volna. Bajor Andortól származik (az *Őszi tárlat kisvárosban* című, kétkötetes posztumusz Tomcsa-kiadás bevezetőjében) e kiszorítottság részleges magyarázata is: Tomcsa „Udvarhelyen született, egyenesen udvarhelyinek”. A székely kisváros jóhumorú, vidékiességet, butaságot, önteltséget gúnyoló írója volt és maradt ez az otthon ülő garabonciás, Tersánszky rokona. (Tomcsa az irodalmat, az újságírást rajzolással, festéssel egészítette ki.) Az új korszakban, javuló életkörülmények között „a szomorúság humoristája az öröm leltározójává lett”, legjobb elbeszéléseiben azonban nem adta fel mélabúval kevert öniróniáját (*Szemtől szemben sorsommal, Utazás a szemölcsöm körül*).

A lírai próza hagyományaival szemben mintha a másik, a történelmi tényekhez jobban ragaszkodó, Kuncz Aladár *Fekete kolostorában* és Markovits Rodion *Szibériai garnizonjában* nemzetközi sikerre jutott epikai szemlélet válna inkább uralkodóvá, ha nem is a régi dokumentáris igénnyel. Asztalos István hosszú időre hátat fordít a szubjektívebb hangú novellának, „valódi világ”-on ő is elsősorban társadalmi aktivitást ért, ennek szolgálatába állítja epikáját, a külső változások objektív ábrázolását tűzve célul maga elé. Így válik a korszak reprezentatív alkotásává a *Szél fúvatlan nem indul*, amely Kovács György regényével (*Foggal és körömmel*, 1949) egy időben az új útra lépő falut akarja bemutatni. A va-

A valóság-
irodalom
jogfolyto-
nossága

lóságirodalom jogfolytonosságát azonban mindenekelőtt Nagy István képviseli, aki már a hatalom pozíciójából veheti szemügyre a munkásosztály időszerű problémáit; novellában, regényben hirdeti az osztálygyőztes igazát — *A legmagasabb hőfokon* (1951) két évtizeden át képviseli a romániai magyar irodalmat a román nyelvű irodalmi tankönyvekben is. Azok, akik a Gaál Gábor hirdette valóságirodalomhoz más-honnan — az avantgarde-től vagy a polgári radikalizmustól — indulva értek el vagy közeledtek, személyükben vagy csupán műveikben háttérbe szorulnak. Szilágyi András ugyan ennek a szakasznak egyik legaktívabb riportere és publicistája, de sem valóságlátásban, sem stílusának expresszivitásában nem tudja megközelíteni 1930-as regényének, az *Új pásztornak* egyszeri varázsát. Bözödi György, a *Székely bánja* írója mind szociográfiában, mind széprózában adós marad a folytatással. Felszabadulás utáni termése mindössze két elbeszélés — csak az utóbbi években közzétett versei s egy Gábor Áron-életregény részletei jelzik, hogy hallgatása talán készülődés is volt.

Elapadni látszik a negyvenes évek végétől Kacsó Sándor, Molter Károly, Tabéry Géza epikája is. A három, oly sokban különböző életpálya és sokban különböző „elhallgatás“ azonban végül egyazon műfajban fog kezet, melyre elsőnek Tabéry talál rá: annak az „emlékirathullámnak“, amely mai prózánk legolvasottabb (s értékben is számottevő) része, az ő önéletírása lehetett volna az elindítója. Az ötvenes évek végén azonban a műfaj őszintesége, dokumentumszerű korfestése fanyalogva fogadott vendége irodalmunknak; félben marad s töredékességében is több mint egy évtizedig vár kiadásra, éppúgy, mint Szentimrei Jenő önéletrajzi regénye, a Tabéry emlékezése is, amely csak jó tíz év késéssel került az olvasók kezébe (*Két kor küszöbén*, 1970). Az emlékező tartás fűzi egységbe Molter Károly anekdotáit is, egy memoár-lehetőség e mosoly-cserepeit.

Kacsó Sándor ugyancsak készülő önéletrajzával áll be ismét az „írói hadrendbe“. Nem mintha korábban nem lett volna jelen: a lapot szerkesztő, politizáló

közíró, a kiadó kolozsvári fiókját irányító főszerkesztő munkájában a két háború közti időszak közéleti embere folytatja önmagát — hajdani novelláinak szülőföld-lirája, életvállaló etikuma, harcossrealista regényének lelkiismereti szigora azonban csak most, e lassan „mémoire fleuve“-vé duzzadó emlékirat lapjain kel új életre.

Berde Máriát betegsége, majd 1949-ben bekövetkezett halála akadályozza meg prózája továbbépítésében, noha még halála előtt elkészül nagy regénye, *A hajnal emberei* harmadik — még kiadatlan kötete is. A Helikon-szerkesztő Kós Károly történelmi fogantatású, veretes elbeszéléseinek-regényeinek sora megszakad (a Kolozsvári testvérekről tervezett könyvéből csak részletek készültek el). Így az 1944 és 1955 közötti éveket, néhány számottevő új tehetség felbukkanása ellenére, Nagy István, Asztalos István és Kovács György prózája uralja a romániai magyar irodalomban.

*Nagy
István
(1905)*

Nagy István életművének terjedelemben és értékben egyaránt jelentős része a két világháború közötti időszakra esik, ekkor kialakult szemlélete és írásmódja érvényesül 1945 utáni prózájában is. Művészetét két ifjúkori élményforrás táplálja: a proletáryomor, melynek tényeit egy József Attilához hasonló gyermekkor szenvedései égetik tudatába, s a munkásmozgalom, melynek nemcsak harcoss két évtizeden át, hanem amely egész érzésvilágának, lázongó igazságérzetének tartalmát és irányt ad, erkölcsi értékrendjét kialakítja. E két hatás formálja Nagy Istvánt a modern munkásíró nálunk egyedülálló típusává. Regényei, novellái dokumentumhűséggel idézik meg a külváros életét (*A szomszédság nevében, Oltyánok unokái, Réz Mihályék kóstolója, A Boldog utcán túl*), de a helyzetkép, szegénység és elnyomottság bemutatása csak másodrendű jelentőségű műveiben. Első helyen a forradalmár emberkeresése áll: miközben regényei lapjain megjelennek a külváros jellegzetes típusai, Nagy István elsősorban azt keresi bennük, ami érzéseiket, gondolkodásukat az osztály, a prole-

tariátus kifejezőjévé teszi. Emberségük, jellemük megmérésére egyetlen mértéket ismer: a forradalom távlatát. Szereplőiben azt kutatja, hogy különböző szinten hogyan ébred föl bennük annak a szolidaritásnak az élménye, mely elszakítja őket a régi rend eszményeitől, s a forradalmi jövő sóvárgóivá vagy éppen katonáivá avatja.

Természetes, hogy felszabadulás utáni műveiben is ez az emberlátás az uralkodó. Leggazdagabban *A legmagasabb hőfokon* című regényében jelentkezik, mely témája szerint az ipar államosításának, valójában a forradalmi hatalomátvételnek a regénye. Akárcsak korábbi műveiben a proletárélet tényanyaga, e regényben az államosítás tényei és eseményei csak keretül szolgálnak a korszak forradalmár típusainak a bemutatásához. Ennek az emberábrázolásnak a legnagyobb erénye, hogy eszmény és valóság kölcsönhatásának mozgó folyamatát tükrözi; Nagy István hősei — az újdonsült munkásigazgató Bucsai Károly, a párttitkár Felecan, s valamennyi munkatársuk — a változott történelem új feladataival találják szemközt magukat, és sorsukkal azt példázzák, hogy az ember, akiben nemcsak racionális öntudat, hanem vérré vált szenvedély a közösségért érzett felelősség, hogyan nő hozzá ezekhez a feladatokhoz; hogy a forradalmár jelleméből nemcsak a kitartó harcra, hanem a győzelem megszilárdítására is futja. A későbbi kritika szemére vetette az írónak, hogy hőseinek nincs is „magánéletük“, hogy életük egyetlen tartalma a munka és a közösség — ám Nagy István írói erénye éppen az, hogy elhiteti: ezeknek az embereknek valóban ez az élettartalmuk, s az eszméiket szolgáló tett nemcsak kötelességteljesítés számukra, hanem őszinte „magánemberi“ boldogság forrása is. A forradalmár aszkézisét egy forradalmi korszak atmoszférájának a belülről látó, hitteles megidézése fedezi. Eszményített hősök a regény figurái, de egy olyan eszmény hordozói, melyet maga a kor, a valóság követelt meg — ember és történelem egyenrangúsodásának zálogaként.

De felbukkannak a regényben a későbbi Nagy István-művek hibái is. Az, hogy munkáshőseinek csak

*A legmagasabb
hőfokon*

egy szabotáló bünszövetkezettel kell megküzdeniük, nem a másik ellenféllel is, a hatalomátvétel „hosszútávú“ feladataival, a gazdasági szervezéssel, saját műszaki képzettségük hiányával, még csak helyenként gyengíti a regény őszinte pátoszát. A negatív szereplők rajza azonban bizonyítja, hogy az írónak másképpen kellene gyűlölnie, mint a mozgalmi embernek; bármilyen visszataszító egy regényhős jellege a valóságos élet mértékével mérve, az író érdeklődése nem lehet kisebb iránta. A szabotálók vagy a levitézlett gyáros és családtagjai, a birtok nélkül maradt arisztokraták legtöbbje pusztán bűnügyi adat, nem ember. Ilyen az ellenség — szemlélteti rajtuk az író, s eszébe sem jut, hogy feladata annak megmutatása lenne: ilyen az ember, mikor ellenség.

Ugyanígy nincs — vagy csak töredékesen van — hiteles mondanivalója az írónak a regény értelmiségi szereplőiről, akikben az értelmiségi „ingadozásának“ a tételét illusztrálja csupán, a gondolkodás, az önálló véleményformálás képességét lúgozva ki jellemükből, a munkásosztály vezető szerepének didaktikus példázataivá szűrítve amúgy is epizódnyi jelenléteket a regényben.

*A mi lányaink —
a didaktikus
regény*

Ez a didakticizmus válik uralkodóvá másik terjedelmes gyárregényében, *A mi lányainkban*. Alapgondolata nem kevésbé korszerű, mint *A legmagasabb hőfokoné*: a szocialista közösség emberformáló hatását, az alkotásnak érzett munka lélekgazdagító erejét példázza annak bemutatásával, hogy miképp lesz két analfabéta cselédlányból élmunkás, újíto, boldogságát megtaláló ember. A valóságnak *A legmagasabb hőfokonban* megragadott romantikája azonban itt valóságsszépítés lesz — nem azért, mert a bemutatott embersorsok önmagukban nem hihetőek, hanem mert hiányzik belőlük a személyes aktivitás. Az emberi boldoguláshoz két dolog kell: a személyiség értéke, és megfelelő körülmények ez érték megvalósításához. *A mi lányaink* kizárólag a boldogító körülmények regénye. Nagy István korábbi műveiben a mozgalmi hős vagy az államosított üzem munkássága a *cselekvő ember* arcképe volt; a gyár az

ember műveként dicsérte alkotóját. *A mi lányaink*-ban az ember a gyár terméke, mégpedig hibátlan terméke; hősnői oly akadálytalanul sajátítanak el mindent, amire boldogulásukhoz szükségük van, mintha ajándékba kapnák. Elég itt egy tanács, hogy hibátlanul menjen a munka, egy vezércikk, hogy a szereplők tudata korszerű legyen, egy gyűlés, hogy az osztályidegen elemek lelepleződjenek. A regény hőseiből éppen az önformáló erőfeszítés hiányzik, s az író ezt az állapotot eszményinek tünteti fel.

Nagy István akkor talál igazi önmagára, amikor személyes tapasztalatain keresztül a valóság logikáját engedi érvényesülni epikájában. Az *Egy év a harmincból* mozgalmi romantikája azért életteli, mert főszereplőjének forradalmárrá válásában lényegében saját fiatalkori mozgalmi indulását írja meg; a *Városi hétköznapiak* pedig, bár hiányzik belőle a Nagy István-regények fő erőssége, a tömören komponált cselekmény, az író képviselő-tevékenységének tapasztalatait feldolgozva, már „problémásabb” világba vezet. Nemcsak azért, mert a hétköznapi élet, Nagy István felszabadulás utáni prózájának fő tématerülete, itt már gondjaival-bajaival jelenik meg, azzal a tanulsággal, hogy a valóság semmit sem ajándékoz az embernek, hanem mert a regényt valósabb konfliktusok szövik át. Forradalmár tisztaság és karrierizmus, közösségi erkölcs és kispolgárisodás, a kitárulni nem tudó szeretetvágy és a közönyös környezet súrlódási felületeit villantja föl a regény anélkül, hogy mesterkélten happy endbe fojtaná a hőseire mért megpróbáltatásokba rejtett figyelmeztetéseket. A regényt elsősorban a benne foglalt gazdag valóságanyag epikus megdolgozatlansága teszi nehézkesé: a szerző inkább a felszínre figyelő riporter tollával tudósít élményeiről, semmint az elemző író vagy az okokat kutató szociográfus elmélyültségével.

Legnagyobb írói vállalkozása az utóbbi évtizedben terjedelmes önéletrajza, melyből 1970-ig két vaskos kötet jelent meg (*Sáncalja*, 1968, *Ki a sánc alól*, 1970), gyermek- és ifjúkori emlékeit tartalmazva csupán. Mint minden önéletrajz, Nagy István műve

*A közéleti
regény idő-
szerűbb
változatai*

Önéletrajz

is szerzőjének fejlődésképe, valóságghitelű „Bildungsroman“ elsősorban, de akárcsak az író 1944 előtti írásai, ez is a valóságidézés sokszólamú gazdagságával köti magához olvasóját. A kifejezetten önéletrajzi eseményekkel együtt arcok, jellemekek sokasága bukkan a könyvben az emlékezés felszínére, a tízes és húszas évek kolozsvári, bukaresti, galaci külvárosának jellegzetes alakjai, szájalmas, tragikus vagy felemelő sorsú emberei, akik nemcsak az író életében játszanak elhatározó szerepet (mint a példájával, elveivel fia sorsát halála után is irányító apa, vagy a szellemi ösztönzést jelentő barát, Józsa Béla), hanem egy életformának, a korabeli proletáréletnek a képviselői is.

Ez a személyes emlékekbe ágyazott társadalomrajz indokolja a szerző adta műfaji besorolást, az „életrajz-regény“ megjelölést. A könyv „hőse“, aki első tudatos emlékeitől kezdve férfi-feladatokkal küzdő tagja családjának, legelső eszmélkedéseivel is emberi vagy éppen osztálygondokhoz kénytelen hozzáérni, emlékei ezért társadalmi élmények, öntudatának érése így lesz egyúttal a fiatal munkás, majd a proletárművész helykeresése a korszak társadalmi erőinek sodrában. A sajátjával párhuzamos vagy vele ellentétes embersorsokból éppen ezért nemcsak személyes emléksor, hanem egy életforma regénye is kibontakozik; Nagy István önéletrajza „proletár családregeény“ is, e műfaj egyetlen példája irodalmunkban.

Írónak mindig használ a forma kézmegkötő ellenállása, s Nagy István önéletrajzi regényének is javára válik a tényekhez való kényszerű ragaszkodás. Mint korábbi művei, a *Sáncalja* és a *Ki a sánc alól* is jó értelemben irányzatos mű: saját életében az osztályöntudat kristályosodásának, a mozgalmi harc vállalásának a történelmi példáját írja meg, e belső fejlődésüket azonban minden művészi voluntarizmustól mentesen, rendelve alá a tények valóságos logikájának. Az emlékezés Nagy István korábbi műveiből jobbára hiányzó lírai melege így társul legjobb regényeinek valóságfeltáró realizmusával.

1938 óta, amikor *Történt az utcán* című karcolatával berobbant az irodalomba, Asztalos Istvánt az erdélyi próza egyik legnagyobb tehetségeként tartották számon, s ezt a reménységet olyan nagyszerű novellákkal igazolta, mint a *Szaporodnak Lázárék*, *A tejesember*, *A kabát*, *A számár*. A társadalom mélyéről, a kisemberek küzdelmes hétköznapijaiból hozott kimeríthetetlen élmények határozták meg írásait, de elsősorban Móricz Zsigmondnak köszönheti, hogy hamar megtalálta az alkotásának legmegfelelőbb önkifejezési formát. 1960-ban, halálának évében megjelent emlékezésében (*Találkozásom Móricz Zsigmonddal*) pontosan körülírja mesteréhez fűződő kapcsolatát: „Lelkesedtem érte, s letörtem tőle. Mikor fogok úgy írni és a magam módján?” Hogy a Móricz Asztalos Istvánra gyakorolt hatása nagyobb volt, mint a munkásmozgalomban megismert naturalistáké, a Zoláé, a Gorkijé, annak magyarázatául Balogh László kismonográfiáját idézhetjük: „Asztalos írói alkata már az indulásnál rokon a Móricz Zsigmonddal abban, hogy a személyes indulat, a fokozott érzékenység, az élmény szubjektivitása mindkettőjükénél elsődleges szerepet játszik mind a témaválasztásban, mind az alkotói folyamatban. S ebből a személyes szenvedélyességből ered mindkettőjükénél a novellák és regények anyagát átjáró líraiság.” Valóban, nem egy Asztalos-novellában a magyar irodalomtörténetbe a *Hét krajcárral* bevonult hangra ismerünk; Asztalos István nemcsak publicisztikájában, hanem szépirodalmi műveiben is vállalja, vallja — akaratlanul is — ezt a rokonságot. Felszabadulás utáni első novellájában, 1946-ban írja: „a feleségem akkori könnyei is abba az edénybe hullottak, amelyből aztán az én írói szemléletem kicsordult” (*A mi szőnyegünk*). Korai regényei, az *Elmondja János* s az *Újesztendő*, ugyanezt tanúsítják; Asztalos István a balszárnyhoz tartozó népi írók jellegzetes útját járja 1944-ig — sőt részben 1944 után is, amikor szerkesztőként, képviselőként ugyancsak a néphatalom részesének tudhatja magát.

Első írói jelentkezésével, már az új helyzetben, éppen ezt az átmenetet örökíti meg „krónikájában“:

Asztalos
István
(1909—
1960)

Móricz
útján

Író a hadak útján

az *Író a hadak útján* (1946) tulajdonképpen riport, amelyre azonban nem motorbiciklin (novellában is többször megírt, későbbi kedves jószágán) ment az író anyagot gyűjteni — katonai behívóval vitték. Legnagyobb értéke a dokumentumjellegű közvetlenség, a tényrögzítés: a Szovátától Egerig, majd vissza Budapestig és Kunszentmiklósig megtett út feljegyzése (sajnos ezeknek az élményeknek irodalmi megjelenítésére később sem vállalkozott). Az életrajzi konkrétumokon túlmutató művészi átmenetet 1947-ben és 1948-ban írt néhány novellája jelenti — a folytonosság megértéséhez azonban 1939-ig kell visszamennünk. Ekkor született Asztalos egyik figyelemre méltó novellája, a *Balog-színház*; hétköznapi történetet mond el itt, mint korabeli más írásaiban; Balog Mihály és családja színházba megy, ám az ünnepszámba menő esemény végül egyiküknek sem jelent szórakozást, csupán másnapi fáradtságot s a krajcáros gondok növekedését. Nyolc évvel később, *Balog olvasni kezd* címen egy „öntudatlan munkásember“, Balog János tragédiás életét villantja fel, anekdotikus színezéssel, egy olyan emberét, akinek „világéletében balogra sikerült minden dolga“. A történet a múltban játszódik ugyan, de már a „megírandó új regény“ témáját jelzi. Ugyanez a félénk ember áll előttünk a *Balog emberré születik* első lapjain, környezete, az új világ új szelleme azonban Balog Jánost is kifordítja régi önmagából, félszegségéből, megfélemlítettségéből, s előbb az utcai pártsejt gyűlésén, majd házigazdájával, a főtanácsos úrral szemben megembereli magát, hangosan is képviselni meri a munkások igazát.

Szél fúvatlan nem indul

A téma továbbra is foglalkoztatja az író — erről tanúskodik *Antal elvtárs is hozzászól* (1952) című novellája (a kor szelleméhez, irodalomszemléletéhez híven Asztalos optimizmusa itt már sokkal gondtalanabb, felszínesebb, az anekdotikus elem még inkább előtérbe kerül) —, regény azonban mégsem ebből születik; az idők szavára, a közvetlen sürgetésre figyelve, azzal a szándékkal, hogy írásával azonnali segítséget adjon a szocialista építésben, megírja a *Szél fúvatlan nem indult* (1949). Egy vegyes lakossá-

gú — magyarok és románok lakta — erdélyi falu négy napjának eseményeit jeleníti meg kisregényében, szigorúan az egységes — nemzetiségi alapon már nem megosztott s már nem a nagygazdák érdekeit szolgáló — fogyasztási szövetkezet megalakulása körüli bonyodalmakra koncentrálva. 1947-ben vagyunk, a mű középpontjában a „ki kit győz le?“ kérdése áll; ami azonban a solohovi kérdésfeltevéshez viszonyítva új, sajátos, e tájhoz kötött, az a nemzetiségi ellentétek és a falun folyó osztályharc összefüggéseinek vizsgálata, egységes szemlélete. Tiszta eszményétől vezérelve, a mindenki számára egyforma jövőboldogságot hozó szocializmus közelségében bízva, Asztalos a helyi kulákmesterkedésekre egyszerűsíti a későbbi években sokkal bonyolultabbnak bizonyuló problematikát. Ez a szemlélet a mű szerkezetét is meghatározza: lényegében egyetlen szálon fut a cselekmény, nincsenek lírai kitérők, sőt a drámaiság is teljességében közösségi jellegű; a figurák egyénítésével nem sokat törődik a szerző, még a főhősnek tekinthető Bálint Pali Könyves vagy az árnyalásra több lehetőséget adó Kocsis Kicsi és Nyáguj Vaszi drámáját sem kívánja kibontani — az új falu a maga egészében érdekli. S noha a kisregény első fejezete a színeket-ízeket ígéri, amelyek a novellák Asztalos Istvánját annyira kedvelté tették, a továbbiakban a gyűlések kerülnek a középpontba, s e gyűléseken „kibeszélik“ a politikai feladatokat. Mindezek ellenére, jórészt a fontos társadalmi kérdések korai (1949!) irodalmi megjelenítésének köszönhetően, a *Szél fúvatlan nem indul* számos országban és számos nyelven képviselte a felszabadulás utáni romániai magyar irodalmat.

1952-ben Asztalos új regénnyel jelentkezik. A *Fiatal szívvel* ugyancsak tétel-regénynek tekinthető, mint a *Szél fúvatlan nem indul* (ez a két regény hozta meg a szerzőnek a hivatalos elismerést — két állami díj formájában), jóllehet személyesebb élményből született, amelynek regénybe írása régóta foglalkoztatta Asztalost. (A megkezdett, de el nem készült regény Kedves Péter életéről szólt volna, akinek sorsa az új műben sejlik fel.) A *Fiatal szív-*

vel írói célja: „megmutatni, hogyan jutott el egy ifjú a tőkés-földesúri rendszer idején a mozgalomhoz, hogyan világosodott meg előtte a kommunisták személyes példaadása és nevelő munkája által élete igazi értelme és célja“. Magában a regényben ennél a programfogalmazásnál természetesen íróibb szöveget találunk, különösen a telep, az alagútépítés egy-egy leírása emlékezetes, a regény nagyobbik felét kitevő börtön-jelenetek, illetve vég nélküli párbeszéd és monológok azonban ismét tételeességbe, hitel nélküli romantikába, sematizmusba torkollnak — fejlődésregény helyett tétel-regény születik.

Változatok,
vázlatok

Írói pályájának megrekedését Asztalos István is egyre inkább érzi, ennek bizonyossága befejezetlenül maradt regénye, a fennmaradt fejezet-változatok és vázlatok. 1951-ben, mintegy a *Szél fúvatlan nem indul* folytatásaként, elkészíti *Hej, brigádosok* című regényének vázlatát, 1954-ben ezt — a regénykoncepcióval együtt — *A szabadságra* módosítja, végül az *Ahol nem a földek házasodnak* címet választja. Már maguk e cím-változatok is beszédek, arról tanúskodnak, hogy Asztalos mind elégedetlenebb a kollektív gazdaságok életének sematikus ábrázolásával, a brigádosokról az emberre fordítja figyelmét; a tízéves kínlódás e regény témával mégis eredménytelen, mindössze az első két fejezet készül el. Pontosabban, a kudarcot felismerve, regény helyett novellafüzért ír Szomesán Mari és Guszti Gyuri szerelméből; olyan novelláiban, mint a *Jaj de bajos a szerelmet titkolni*, a *Szerelmes vasárnap* vagy a *Pillangókergetés*, a móríci könnyed-kedves hanghoz tér vissza — mintha a *Pillangó* idilljének szocialista változatait olvasnánk.

Ez a hang nem társtalan Asztalos novellisztikájában a riportok és harcos publicisztikák korszakában sem. Életformájául választja az olvasókkal és jövődő hőseivel való gyakori találkozást, a valóságismeretet mindennél fontosabbnak tartja, de miközben az „osztályharcos életet“ meggy megfigyelni a szérún, meg-megáll egy-egy „csendes helyen“ is, halászni — s az ilyen megállásokból a régiekhez fogható novellák születnek (*Csendes hely*). Lírai no-

velláinak sorát folytatja *A kis Szabó Ilus* is, amely a szövetkezetesítés, a belépés—nem belépés dilemmáját a szerző tehetségének szintjén, eredeti történetben ragadja meg, valóban a „második jelrendszer“ síkján.

A *Szaporodnak Lázárék*, *A tejesember*, *A számár* írója az ötvenes évek második felében elindul az önálló felfedezések útján, s már nemcsak lírában, hanem helyenként drámai sűrítésben is olvasói elé tárja a valóság rejtettebb, de lényegi összefüggéseit. A *Megszépült öregség* után megírja az *Emberséget*, az új feltételek között jelentkező közöny, elidegenedés e korai bírálatát. Az *Aki nem akárki*, a *Hogyan lett a kakukkból kakukk* vagy *A nagyfiú meg a kisfiú* — ha nem is érik el művészi színvonalban az *Emberséget* — olyan fontos társadalmi előrejelzések, amelyeknek irodalmi megjelenítésére már a hatvanas években jelentkező új nemzedék vállalkozik, illetve teljesebb kibontásuk a jövő irodalmára vár. Asztalos István írói tragédiája, hogy akkor esik ki kezéből a toll, amikor már-már sikerül megszabadulnia a sematizmus szorításából, s visszatárlnia régebbi novelláinak hangvételéhez, színvonalához.

*Aki nem
akárki*

Öröksége azonban így is jelentős, néhány írásával a XX. századi magyar novellisták legjobbjai közé emelkedett. A realista stíluseszményhez élete végéig hű maradt, a nyers valóságot drámai sűrítéssel vagy a lírai és drámai elemeket szerencsésen keverve formálta feszes szerkezetű novellákká, karcolatokká. Írásainak különös varázst kölcsönöz népi eredetű humora, amely majd minden mondatát áthatja; rokon ebben Tamásival, de mértéktartóbb nála. Nem stilizál — a baromvásártéren, halászás közben a Szamos-parton vagy a deszkapiacon, sőt gyűléseken is figyeli az emberek beszédét; mint ars poeticájában vallja: „Már csak azért is fontosnak tartom az élőbeszéd tanulmányozását, mert kitűnő, szellemes, pompás hasonlatokat, szólásokat, közmondásokat tanulhat el az író az emberek élő beszédéből“ (*Az én házamban ez a szokás*). Hagyatékában fennmaradt egy kéziratos szólásgyűjtemény, mely-

nek számos darabjával novelláiban, regényeiben is találkozhatunk.

Napsugár
Tevékenységének volt egy sajátos területe, amely az egész romániai magyar irodalom szempontjából elhatározó jelentőségű. A *Falvak Népe*, majd az *Utunk* prózai rovatának szerkesztése után ő szervezi meg 1957-ben a *Napsugár* című gyermeklap munkatársi gárdáját, s személyes példájával, egyéniségének varázsával sikerül a gyermekek tömegeihez szóló irodalmi fórumot teremtenie. A Benedek Elek-i hagyományt felújítva, a legjobb költőket és novellistákat nyeri meg a gyermekirodalom számára; neki köszönhető, hogy ma a romániai magyar irodalom ezen a területen olyan gazdag termést mondhat a magáénak.

Kovács György (1911)
Kristófék kincse
Kovács György tekintélyes publicisztikai és szépprózai tapasztalattal lépett át a történelmi fordulón, az *Ellenzék*, a *Brassói Lapok*, az *Erdélyi Helikon* hasábjain szerzett nevet magának, a *Kelet Népet* szerkesztő Móricz Zsigmond elismerését is kivívja, s 1944 őszén mögötte van már jó néhány regény, köztük *A vörös számár*, az *Aranymező*, sőt — részben a *Kristófék kincse* is. (A szerző egyébként nem egyszer vállalkozik régebbi műveinek átdolgozására — eszmei fejlődésének új állomása szellemében.) Ez utóbbi, 1943-ban befejezett, de csak 1960-ban kiadott regénye, amelyet kritikusan egybehangzóan Kovács György legjobb művének minősítettek (s amelyről Benedek Marcell, mint a Singer és Wolfner kiadó volt lektora, már 1946-ban említést tesz), a Küküllő menti székely falu teljességre törő képét adja, mintegy ezer lapon, a húszas évek elejétől a harmincas évek közepéig. Egy 1936-os riportjában már felcsillanó fő cselekményszálnál (mely egy aranypohár eltűnése körül bonyolódik) fontosabb a szociográfiai hitelességű háttér, a két háború közötti székely falu életének valóságos enciklopédiája; de e mű nemcsak a tárgyak és szokások leírásában tűnik ki, rengeteg szereplőt is mozgat — a nagyrealista koncepció megkívánta részlethitelességgel. A kincs megszerzéséért folyó hajsza elsősorban a paraszti

kapzsiság jellemzését teszi lehetővé, a gazdasági válság éveiben pergetett cselekmény azonban felsorakoztatja a teljes falut, napszámostömegeivel, kis- és nagygazdáival (az osztályharcra erős hangsúly esik), de az író alkalmat talál hősei teljesebb emberi jellemének megrajzolására is. A naturalisztikus részletezés (mely épp ebben a Kovács György-műben érvényesül a legerőteljesebben) nem akadályozza ezúttal a regényalakok tragikus sorsának kiteljesedését, sőt az élet teljességének illúzióját szolgálja, minthogy szerencsésen hiányzik e regényből az előregyártott koncepció.

Ugyancsak a nagyrealista szemlélet jegyében indul legismertebb regénye, a *Foggal és körömmel*. A helyszín ezúttal is egy székely falu. A cselekmény a háború utolsó évében, az 1945 márciusáig terjedő időben játszódik. Főképpen a regény első harmada különbözik lényegesen Asztalos István ugyanabban az évben írt kisregényétől, a *Szél fúvatlan nem indultál* — s ez a különбözés nem csupán műfaji gyökerű: Kovács György is a történelmi pillanatot akarja rögzíteni, akárcsak Asztalos, ám a *Foggal és körömmel* nem válik egészében tétel-regénnyé, politikai célzatossága ellenére megőrzi az ábrázolás epikai hitelét. A harc Kovács György falujában is a hataloméért folyik, ám e harc közben az emberek továbbra is élnek, szeretnek, gyűlölnek — nemcsak az író kiragadta konfliktus igényei szerint. A regény sokat emlegetett jelenete, a kocsmai verekedés, amelyben a főhóst, Orbán Pistát leszúrják, azért tud a szokványos kulákmesterkedések fölé emelkedni, mert itt még a szerző valóságismerete és politikai öntudata egyensúlyban van, a helyi színek, a „székely virtus“ s az osztályharc ábrázolása nem válik szét, nem mond ellent egymásnak, sőt egymást erősíti, hitelesíti. Ez az egység bomlik aztán meg Kovács György számos későbbi regényében, amelyeknek hőseit Marosi Péter így jellemzi: „...e figurák egy része öntudatos hős szerepét játssza már a cselekményben, belső portréja azonban nem igazolja eléggé a külső, társadalmi szerepvállalást... Kovács Györgynek a harmincas években kialakult

*Foggal és
körömmel*

naturalisztikus írásmódja gyakorta nem egyezik a negyvenes és ötvenes években jelentkező társadalmi problematikával, az író új mondanivalóival.“

*Balla
Károly
(1913—
1959)*

Az 1945 utáni romániai magyar próza első évtizedének ugyancsak jellegzetes képviselője a versekkel már korábban kísérletező Balla Károly és Tamás Gáspár. Balla Károly a Nagy István-i utat járta, tehetsége azonban novelláinak bizonyossága szerint nem bizonyult elégségesnek az autodidaktákat gyakran veszélyeztető műveltséghiányból fakadó szemléleti korlátok leküzdésére. Kivételt jelent kisregénye, a *Miska* (1959), mely megjelenésekor új szint hozott prózairodalmunkba, s a valóság közelítésének sematizmusellenes, közvetlenebb módját példázta. A korai halál megakadályozta azonban a városszéli fuvaros bensőségesen megrajzolt kis-tragédiájának továbbírásában, a *Miska* méltó párjait már nem alkothatta meg. Balla szemléletileg érzelmes, nyelvi-
leg viszont meglehetősen ösztövére munkásnovelláitól eltérően, Tamás Gáspár székely paraszthőseinek gondolkodás- és beszédmódjához igazodik, s ezzel lényegében szintén a sematizmus hadállásait gyengíti (*Csecsemő az állomáson*). A baloldali költeményekkel indult, de a prózánál lehorgonyzó Tamás Gáspár novellái főképpen nyelvi szépségeikkel tűnnek ki, ám a regionalizmus túlzott érvényesítése következtében nem egy írásának — a líraiság (ritkábban a drámai sűrítés) mellett — fő jellemvonása az anekdotizmus. Az anekdotizmus kisszerűsége fokozottabban van jelen a korszak más prózaíróinak (Bonzos Istvánnak, Katona Szabó Istvánnak, Kormos Gyulának) a novelláiban, regényeiben. Életanyagának gazdagságával sikeresen tör ki e szűkítő, önkorlátozó látásmódból Nagy Ilona őszinte hangú cselelédregénye, a *Két leány* (1959). Kormos Gyula újabb elbeszéléseinek lélektanibb és intellektuálisabb tartása ugyancsak a korábbi anekdotizmus meghaladását teszi lehetővé.

*Tamás
Gáspár
(1914)*

*Kormos
Gyula
(1917)*

*A népi
hatalom
nemzedéke*

Lényegében hasonló szemlélet figyelhető meg a népi hatalom éveiben eszmélő, a napilapok vagy a Gaál Gábor szerkesztette *Utunk* hasábjain

bemutatkozó fiatal tehetségek, a felszabadulás utáni első írónemzedék korai novelláiban, első köteteiben is. A magukkal hozott élményanyag, a szerzők tehetségének mértéke szerint, átüt ugyan a közös vonásokon, egyéniséggé azonban legtöbbjük csak később válik; a társadalmi-politikai feladatok vállalása jól megfér írásaikban a mórliczi örökség anekdotikus folytatásával. Sütő András, Hornyák József, Fodor Sándor, Huszár Sándor, Panek Zoltán prózaírói indulása jellemző ezekre az évekre, de ugyanígy beszédes tanulságokkal szolgálhat e szakasz fiatal költőjének-kritikusának, Bajor Andornak az össze-mérése az ötvenes évek közepétől humoreszkkal és szatírával megszólaló Bajor Andorral. Ehhez a nemzedékhez tartozik az üzemek világát elbeszélésbe, regénybe író Papp Ferenc, Herédi Gusztáv, Tompa István s a hányatott sorsát egyszer-másszor figyelemre méltó novellákba író Váradí Zsuzsa. Az utóbbiak közül íróilag Papp Ferencnek sikerült, megújulva, a legmagasabbra jutnia. Herédi a gyáriak életét jórészt csak munkaviszonylatokban látja (*Lélekmelegítő*, 1964). Későbbi elbeszéléseiben megpróbál tágítani ezen a körön. Új hangját azonban inkább a szociográfiai riportban, a publicisztikában, helytörténeti cikkeiben találja meg. Tompa István néhány elbeszélésében felfigyelhetünk a termelési kérdések összekapcsolódására a kort jellemző erkölcsi konfliktusokkal.

*Herédi
Gusztáv
(1925)*

Az egykori korigényekhez alkalmazkodik a *Nap-sugár* előtti ifjúsági irodalom — Méhes György, Marton Lili, Korda István, Dáné Tibor számos meséje, regénye (kiemelkedik közülük Korda István Körösi Csoma-életregénye, a *Nagy út*) —, de nem kevésbé didaktikus a csupán mennyiségileg jelentős, az irodalmi lapokban is túltengő riport, a „nagy témák” jelenlétét biztosító, nyers híradás. Függetlenül a kötetbe gyűjtéstől, jórészt irodalomalatti jelenségről van szó, az elsődlegesen elbeszélők közvetlen valóságfeltárásai mellett irodalomtörténetileg mind-össze a Simon Magda, újabban pedig Beke György riportjai érdemlik figyelmünket. Simon Magda az egykori tanyai cselédek megváltozott életének szo-

*Ifjúsági
irodalom*

Riport

*Simon
Magda
(1908—
1969)*

ciográfiai igényű leírására vállalkozott — a *Tanyai lelkek* (1956) megérdemelt sikerét később sem ő, sem más nem tudta riportkönyvben megközelíteni.

Beke György (1927)

Beke György legfőbb riporterri erénye az új társadalmi jelenségek nyomon követésében és a művelődési hagyományok ápolásában érvényesülő következetesség; ez a jó értelemben elkötelezett (regényeiben is tetten érhető) riporterri magatartás társul írásaiban a székely népnyelvből kölcsönzött ízekkel (*Az utolsó Bethlen*, 1968, *Csángó krónika*, 1968—1969). Lőrinczi László kulturált útleírásai, Szász János és Bodor Pál lírai publicisztikája ugyancsak itt említendő. Ha nem is Arghezi „tablettáinak“ szintjén. Bodor Pál saját műfajt teremt „lírai rölapjával“, melyeknek legjobbjában a publicisztikai ötlet erkölcsi felelősséggel párosul. A napi- és hetilapok szürke cikk-tömegében az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején Bodor glosszái, hozzászólásai a hétköznapokhoz színt, egyéniséget vittek be az újságírói rutinmunkába. S hogy a szépprózai és a manapság nemegyszer lenézett „alkalmi“ műfajok mennyire nem válnak élesen el egymástól, arra a legjobbaktól, például Sütőtől, Bajor Andortól idézhetjük a példákat.

Bodor Pál lírai rölapjai

Sütő András (1927)

Sütő András jellegzetes szocialista író-karriert mondhat a magáénak: emberi-művészi pályájának alakulása pontosan, szakaszcsonról szakaszra jelzi a felszabadulás utáni huszonöt év történelmét. Pusztakamaráson, egy kis mezőségi faluban született, Kolozsvártól negyven, Marosvásárhelytől hatvan kilométernyire. A „vasúti és szellemi közlekedés útőereitől“ távol, már gyermekkorában találkozott e táj évszázados problémáival; parasztőseitől a föld szeretetét, a tartós emberi értékek tiszteletét örökölte, s ebben a vegyes, román és magyar lakosságú faluban tanulta az együttélés törvényeit, a különböző nyelvet beszélők egymást megbecsülésének szükségességét. Éppúgy sajátjának érzi az innen indult Kemény Zsigmond írói örökségét (tanulmányt is írt róla), mint nagyapjának, Sütő Mihálynak magyarul és románul mesélt történeteit. De a dac is

az irodalom felé hajtotta: Arany János *Toldiját* olvasva döbrent rá arra a nyelvromlásra, amely a Mezőség falvainak nagy részét jellemzi — innen az eltökélt szándék: szépen írni. A lehetőséget az önművelésre az enyedi kollégiumban kapta meg, a könyvtárban Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, Veres Péter és Tamási Áron fogadták, tanárai mellett bennük jelöli meg nevelőit. A rendszeres tanulásra azonban nem sokáig jutott ideje, alig ötödik gimnazista, amikor fölfedezik mint népi tehetséget, s Balogh Edgár Kolozsvárra hozza, a *Világosságnak* lesz szerkesztője. Innen töretlenül ível fel irodalompolitikai-politikai pályája; a marosvásárhelyi *Új Élet* főszerkesztője, novella- és regényhőseinek hétköznapi problémáit különböző fórumokon képviseli.

Első novelláját Gaál Gábor közölte 1948-ban az *Utunkban*. A *Hajnali győzelem*, mely a földosztás egy drámai pillanatát ragadja meg, mai szemmel is meglepően érett novellának tűnik. S noha igaz az, hogy a negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején keletkezett írásai szorosan kapcsolódnak a történelmi pillanathoz, túlzottnak kell minősítenünk az író 1959-es vallomását az *Emberek indulnak* (1953) és az *Egy pakli dohány* (1954) novelláiból összeállított válogatott kötet élén, amely a politikai időszerűség szempontjainak felnagyításával így summázza a régebbi termést: „egy könyv, amelyet az idő meghaladott“. A földreform, az arisztokrácia és a kulákság elleni harc, az osztályharc éleződésének elmélete, az eddig elnyomottak előtt megnyíló távlatokon érzett öröm pillanata valóban a múlté, hat vagy tizenhat év alatt azonban nem avulhatott el az, ami ezekben a korai Sütő-novellákban esztétikumban nyilatkozott meg — mint ahogy például a Sütőével sokban rokon Marin Preda írói útját sem lehet bizonyos szakaszok kihagyásával megérteni, megmagyarázni. A Móricz Zsigmond vágta csapáson, elsősorban a lírai s a lírai-drámai novellában Sütő András jelentőset alkotott, s olyan írásai, mint a *Bogár Zsuzsika búcsúzik*, az *Egy csupor zsír*, a *Misi*, a *csillagos homlokú* vagy az *Egy pakli dohány* éppen a helyi színek felragyogtatásával, a Tamásin

*Hajnali
győzelem*

iskolázott nyelvi ízek révén és nem utolsósorban éppen a történelmi pillanat hiteles ábrázolásának tulajdoníthatóan a magyar novellisztikában számon tartásra érdemes. Mint ahogy számontartásra méltó „az anekdota aranyvizében“ fürdő jó néhány elbeszélése is, különösen „háromnegyedes eszű“ meg „félrejáró“ hőseinek bővérű humorral és meleg együttérzéssel vagy legalábbis megértéssel történő ábrázolásáért.

*Félrejáró
Salamon*

E műveinek sorából, de az egész korabeli romániai magyar prózából is kiemelkedik kisregénye, a *Félrejáró Salamon* (1955). Alapmotívumában — talán véletlenszerűen — ez a kisregény egy Móricz-motívumot őriz: Móricz Zsigmond apjának „tüzesgép“-je könnyen társítható Salamon András favágó motorjával, nemcsak abban, hogy mindkettő romlásba viszi gazdáját, hanem azáltal is, hogy a fúrás-faragás és gépszeretet kapcsán, a javíthatatlan vállalkozó kedvben Móricz is, Sütő András is egy nyugtalan parasztípust állít előtérbe. De ahogy Móricz Zsigmond esetében, Sütőnél is életrajzi vonatkozásról van szó, főleges tehát kölcsönzést keresnünk, annál is kevésbé, mert míg Móricz az eset tragikumát emeli ki, Sütő — legalábbis a *Félrejáró Salamonban* — a derűsebb oldalát is megmutatja a történeteknek, illetve történhetőknek. A kisregény Salamon Andrását, a kor adta lehetőségek szellemében, már nem a biztosító emberei juttatják romlásba, taszítják elkeseredésbe, hanem „az osztályharc éleződésének“ elméletét a gyakorlatba átültető, hatalmukkal visszaélő figurák, illetve a nekik gyávan engedelmeskedők, akik ezt a törekvő, becsületes szegény embert hajlandók kuláknak minősíteni, majd a kollektív gazdaságból is kizárni. Sütő András tehát — 1955-ben! — ismét a társadalomnak egy igen fontos és jellemző problémáját ismerte fel és ábrázolta, s ezt akkor is értékelnünk kell, ha a figurák megválasztása miatt s a viszonylag könnyed megoldásból kifolyólag az egész ügy helyi érdekűvé szűkül — szemben a valósággal, amelyet pontosabban, nagyobb teret engedve a tragikumnak, Sütő kifejezetten önéletrajzi jellegű legutóbbi könyvében

írt meg. Salamon Andrásnak és környezetének, valamint a kornak a bemutatása azonban így is hiteles, jóllehet az írói ítélet szigora megoszlik a patkóselvtársak s a Kerekes-féle elnökök, illetve a „félrejárók“, a közösségtől külön utakat keresők között. Ez a hangsúlyeltolódás határozottan észlelhető *A nyugalom bajnokában* (1959), ahol a földosztásban egykor élenjáró s most a templomtorony órájának megjavításával törődő Lukács Dani, rokonszenves emberi vonásai ellenére, már egyértelműen megmosolyogni való.

A következő években Sütő András prózája elapadni látszik. Hosszú időn át alig-alig jelentkezik új elbeszéléssel, karcolattal — leginkább a publicisztikában van jelen —, de ha mégis igen, írásaiiban főként a stíluszépségekre figyelhetünk fel, az író többnyire a jelenségek felszínén marad. E szakasz legjobb Sütő-elbeszélése, a *Zászlós Demeter ajándék-élete*, a múltba tér vissza: drámai sűrített-ségű történetben emel szót a különböző nemzeti-ségűek egymásra uszítása ellen. A megtorpanást elsősorban színpadi művei mutatják, amelyeket nyugodtan nevezhetünk szocialista népszínműveknek. (Részletesebben a dráma-fejezetben szólunk róluk.) Több éves hallgatás után azonban Sütő András rá-cáfolt a kétkedőkre *Anyám könnyű álmot ígér* címen kiadott „naplójegyzetei“-vel (1970).

A műfaji megjelölés vitatható, hiszen a világszer-te érvényesülő gyakorlatot tartva szem előtt, Sütő Andrásnak ezt a legújabb művét bátran regénynek minősíthetjük. A könyvkeretet valóban az otthon, Pusztakamaráson, a szülői házban készített *mai* fel-jegyzések adják, ám ebbe a keretbe befér a falu s általában a mezőségi, sőt a romániai falu utóbbi huszonöt éve, minden lényeges társadalmi s az em-berek sorsában bekövetkező személyes változással együtt. Egy új *Puszták népe* született, amelyet azon-ban a Tamási prózájából (*Szülőföldem*) ellesett és sajátjává tett líraiság leng be, noha a szerző nem adja fel a szociográfiai igényt. Ebben a könyvben a korábbi novellák és kisregények megmosolyogtató vagy szemöldököt összerántó anekdotái mögé látunk;

*Anyám
könnyű
álmot ígér*

nem hiányoznak innen sem az anekdotává kerekedett történetek, nem tűnik el a behízeltgőn szép, költői képekben gazdag szöveg, de ellenpontos szerkesztésével az író különös feszültséget teremt: a dokumentumok (beadványok, levelek, 1952-es szemináriumszövegek, felszólalások) nyíltságával, pontosabban a groteszk ellentétezéssel világítja meg az anekdotákat, illetve a valóságot. Az *Anyám könyvnyű álmot ígér* látszólag laza szerkezete, lírai kapcsolásai ellenére a romániai magyar irodalom újabb szakaszának legátfogóbb társadalmi regénye, amelyben egy korszak lényegét sikerül kifejeznie. Ebbe a könyvbe egy tüneményesen felívelő írói út (igaz, inkább közvetett) rajza csakúgy belefér, mint a falusi változások, a szocialista mezőgazdaság sok-sok megoldandó kérdése, a törvénysértések, az „azért volt helyes, mert csináltuk“-szemlélet éles kritikája — és számtalan egyéni sors, az emberi kapcsolatok végtelen számú variánsa. Sütő nem tételes művet szerkeszt, a szó legteljesebb értelmében szépirodalmat ír, lírai emlékezéssé oldva a tényközléseket, a cselekményes fejezeteket is, mégis pontosan tudja érzékeltetni a perspektívát — országosan és világviszonylatban. És ez az igazi újdonsága Sütő András könyvének: úgy szólni egy mezősi falu legszemélyesebb dolgairól, hogy abban tükröződjék az ország gondja, amely nem független a nagyvilágtól. Egy pusztakamarási parasztember s a világhírű tudós egy napjának grafikonja nem különbözik döntően egymástól — csak persze a cselekvések hatóköre egészen más (ami nem föltétlenül a tehetség méreteiben megmutatkozó különbség eredménye!). Sütő András látókörébe — egészen az alapvető epikai formaelemekig — már nemcsak nagyapáinak meséi férnek be, hanem akár Salvador Dalí művészete is, de megmarad a táj és emberei elkötelezettségében. Ennek az írói kiteljesedésnek közvetlen dokumentumai az ugyancsak 1970-ben, *Rigó és apostol* cím alatt kiadott „úti tünődések“, annak az írónak a vallomásai, aki Drezdában és Brandenburgban is hazagondol, noha tudja, hogy „Pürkerecen több káprázat szükségeltetik a teljesítmény megítéléséhez“,

minthogy „Európa takarója alatt mindig is lábtól aludtunk“ — ez viszont nem cáfolhatja az igényt: az ablakot mindig nyitva kell tartani. Sem a *Rigó és apostol*, sem az *Anyám könnyű álmot ígér* szerzőjét nem kábítják már el ízek és illatok; amit apja nem nagy nyilvánosságnak szánt fogalmazására mond, az *Anyám könnyű álmot ígér* egészéről is elmondhatjuk: „Az a fajta próza, amelynek drámai erejét nem jelzők, hanem tények hordozzák.“

A korszak egyik legnépszerűbb prózaírója Bajor Andor. Neve ugyanúgy a „humorista“ szinonimája lett, mint korábban a Karinthyé, mert akárcsak nagy elődje, ő sem veti meg a komikus műfajok népszerű változatait, a napilap-humoreszket, a pamflet-eszközökkel frissített publicisztikát, a stílusparódiát; őrá is áll, hogy minden műfajt művel, kivéve az unalmasakat. Olvasótábora a szó szoros értelmében nemzedékeket fog át: az intellektuális humor, a bölcséleti líra hatás eszközeinek művésze éppúgy elemében van, ha gyermekolvasóival kell együtt nevetnie vagy meghatódnia.

*Bajor
Andor
(1927)*

Pályáját lírai versekkel kezdte, amiből a fordító és a paródiáíró formaérzéke maradt meg, s érett novelláinak gazdag líraisága. Az ötvenes évek elején írott verses és prózai szatírái a „jelenség-szatíra“ körébe tartoznak; egy-egy negatív (s összefüggéseiből kiragadva nem túlságosan jelentős) társadalmi jelenség, rendszerint a bürokrácia, a hivatali hatalmaskodás kinevettetése a tartalmuk, amit az optimista befejezés kerekít egészé. E szokvány-témákat Bajor bőven buzgó ötletei teszik olvasmányossá. Kedvelt eszköze a játékos fantasztikum; a faellátás például azért rossz, mert embernek álcázott fák intézik (*A fa-tanácsos*), a tavasz azért késik, mert a felelős beosztásba került hóember elsikkasztja a nap-sütést (*A hóember*), az így létrejött képtelen helyzetek azután szójátékok, poének sorozatát indítják el.

*Jelenség-
satírák*

Nevét a *Kerek perec* című kötetben (1958) összegyűjtött paródiái tették igazán ismertté. Formájuk szerint alig különböznek a Karinthy híresítette

Paródiái

műfajtól, néha közvetlen hatásokra is bukkanunk bennük, amilyen a *Gondos atyafiság* szerelmes évődéseit karikírozó szöveg hasonlósága Karinthy *Sárarany*-paródiájával. Java részükben azonban Bajor nem szorítkozik stílusmodorosságok kicsúfolására, hanem művekben megszólaló tartalmakat, írói magatartásformákat tesz nevetségessé, jócskán szatirikus éllel. Sokszor ezért is nem „névre szóló“ a paródiája, s a stílusutáztatba ezért szövi bele indulat diktálta ítéletét is. A *Szelíd vihar* — alcíme: *Idill a jégverésről* — a mindent hibátlanra lakkozó áloptimizmust támadja, a szolgálalkúség irodalmi vetületét, a karikatúra derűjét meghaladó haraggal:

Rózsaszín dőrej. Jégeső szakad.
Vakít a villám rózsaszínű fénye;
Rózsaszín költő ül a fa alatt.
Rózsaszín villám csapjon öbeléje.

A korszak — az ötvenes évek — kritikájának is tartalmi negatívumai ingerlik fel: a nyegle mindentudás, az irodalmi tényeknek fittyet hányó elméletesi s mindenekelőtt a hazug sémákhoz való ragaszkodás. „Ember! Tudja ön, hogy mit csinál? — sopánkodik Balzachoz címzett levelében Séma Fülöp, a szerkesztő. — Maga szerencsétlen! Maga ábrázol.“ De az egyes írókról rajzolt irodalmi torzképeiben is ez a hamis tartalmakat leleplező szándék az uralkodó: a sematikus regények, az álforradalmi ódák képtelen fordulataiban egy olyan irodalomszemlélet válik nevetségessé, mely éppen sokat hirdetett feladatát, a valóság hű bemutatását, a költői őszinteséget tagadta meg. Ez a szatirikus hang későbbi paródiáiban is fellelhető, csak ezekben elsősorban a modernség divattüneteit veszi célba, a formabontásban a formakultúra hiányát, a „szabad asszociációk“ mögött a semmitmondást. Korábban a dogmatikus gondolkozás, újabb paródiáiban a vidékiségbe oltott sznobság a céltáblája.

*Lírai
novellák*

Az ötvenes évek végére alakítja ki sajátos műfaját, a novellának egy olyan változatát, melyben esemény és emberábrázolás a humoreszk eszközeivel

ötveződik. Találunk közöttük klasszikus, csehovi jellegű szatirikus novellát (*Miért evett Bodoni elvtárs vadasbéliszt zsemlegombóccal?*), legtöbbször azonban a lírai-vallomások hangja az uralkodó. Bajor titka ez írásokban lényegében minden szatirikus közös titka: felfedezi bennük a kisembert, nemcsak kicsinységében, hanem emberségében. Swiftől Dickensen át Hašekig valamennyi szatíraíró ezt a hőstípust ábrázolja, az átlagembert, aki csak abban egyéniség, hogy ártatlanabb, hiszékenyebb, mint környezete, emiatt aztán a valóság rajta próbálja ki minden goromba fogását. Talán a *Satöbbi* című írásában (1956) lépteti föl először, a hozzákapcsolódó lírai mondanivalóval együtt. Végző fokozaton a korszellemmel csöppet sincs ellentétben a névtelenek, a tömeg kultusza, melyet sportversenyen és operaelőadáson, tudományban és irodalomban a névsort záró szürke „satöbbi” jelez — ám a „satöbbik” tehetségét és kötelességtudását előadó lírai monológot átszövi a kisember balekségének a humort a keserűséggel elegyítő megrajzolása. Ahogy a történelem egész folyamatában ismeretlen maradt a kisember, hiszen ő a híd, az ing, a fal, a kocsi ismeretlen feltalálója, a háborúk ismeretlen hősi halottja, a békés munka ismeretlen élője, úgy ütök el helytállása erkölcsi jutalmától az ügyeskedők, a könyöklők, a szoborra pályázók. Itt, ebben a gondolatban érhető tetten Bajor humorának hangváltása: korábbi szatíráiban is szó esett törtétekről és hatalmaskodókról, de mindig a „gyűlöld, leplezd le s győzd le őket” indulatával. A *Satöbbi* befejezésében azonban az autóbusszra váró névtelent „tudja, ki vagyok én?” kiáltással visszalöki a Valaki, és Satöbbi bocsánatot kér, hátrább szorul, s a Valaki diadalmasan elrobog az autóbusszal, hátra se néz többé; már ott ül a sofőr mellett, s a felületes szemlélő azt hiszi, hogy az igazi sofőr csak olyan hátramoszdító mellette.

Satöbbi pedig indul gyalog gerelyt vetni, föltilálni, építeni, gölt rúgni és lírai verset írni: tudatni, hogy „megint ott volt, ahol szükség van az erejére”. A szatíra, a komikum itt a pozitív eszményt sebző

lesz, hiszen aki szeretetre méltó, azt a kiszolgáltatottság fájdalmasan nevetséges helyzetbe hozza, aki gyűlöletes, azt ereje megóvjja tőle. Ez a szerkezet-típus, ez a befejezés és a humornak ez a fájdalom-ba hajlítása ettől kezdve Bajor elbeszéléseinek állandó vonása. A *Répa, retek, mogyoró* című kötetében (1962) már egész ciklust alkotnak (*Egy humorista vallomásai*). Az *Alvarezben* még a komikum az uralkodó, a városka vadászai, akik előtt hirtelen fölbukkan egy elszabadult cirkuszi oroszlán, s a vélt veszély elmúltával a páni rettegésből azonnal visszaváltanak a vadászhenycegésbe, még elsősorban nevetségesek, csak az utcaseprő szerepeltetése, akinek az oroszlánt is meg kell fékeznie, utal a *Satöbbi* világára. A *Harabula kancellárban* azonban, amikor a gyerekek katonásdija hirtelen találkozik a felnőttével, a háborúval, a valóság kegyetlenségére való rádőbbenés a gyermekjátékkal együtt a művészet játékát, a könnyed derűt is félresodorja, a *Madarak és fák napjában* pedig kezdettől jelen van a két elem: a madarak és fák napját vezénylő igazgató és leventeoktató oly fenyegetően harsogja a szeretet jelszavait, oly dühödten és nyersen utasítja növénydekeit a vidámságra és gyöngédségre, hogy a komikum álcája alatt állandóan érezzük a brutalitás fenyegetését, ami végül is a természetre (s Bajor írásaiban a természet mindig a szépség, az ember számára otthonos világ szimbóluma) zúduló pusztulás víziójában csattan ki: a természet ünnepét vezénylő hatalmak a ropogó máglya, a mókust ölő, gallyat törő, fűvet tipró tombolás „ünnepén“ vannak igazi elemükben. „S közben, míg így ünnepeltük a hatalmas természetet, senki sem vette észre, hogy a madarak riadtan menekülnek, a fa hamuvá változik a kezünkben, és hogyha megérintjük, csontváz lesz az elevenből.“

*Humo-
rának
intellek-
tualizmusa*

Az elbeszélésekben az első személyes előadásmód elsősorban a közvetlen élményszerűséget szolgálja, a *Főúr, írja a többihez* című kötet (1967) kiemelkedő ciklusában, a *Gyermeki ájtatosságban* azonban már lírai többlet funkciót kap. Az első személy itt már nemcsak tanúja a történetnek, hanem cselekvő

— vagy többnyire szenvedő — szereplője. Az írások zömének témája gyerekemlék, s ahol nem, ott is a gyermeked naivitás az a közeg, melyen át a világ megszokott ferdeségei hirtelen fölfedeztetnek s észszerűtlennek minősülnek. Bajor hőse mindig máson sír és máson nevet, mint a többiek, néha a képtelenig csigázva az egyéni és a szokványos ellentétét (a templomban például, miközben a hívek az emberevők közé hittérítőnek készülõ fõtisztelendõ várható mártíromságán zokognak, õ a szegény pogányokat siratja, akik a fõtisztelendõ felfalítás előtti prédikációjának várható hosszúsága miatt sohasem jutnak majd vacsorához), ám mindig el kell ismerünk: a világ a hős rendhagyó nézőpontjából is megítélhető. Szakadatlan félreértésben van a világgal — mert az önállósághoz ragaszkodó értelem számára a konvencionális csakis érthetetlen és félreérthető lehet. A kritika Hašek Svejkiéhez is hasonlította ezt a magatartást, ami igaz is, azzal a különbséggel, hogy Svejket együgyűségének páncélja óvja az értelmetlen világ bántásaitól, Bajor én-hősét azonban a felsőbbrendű értelem valósággal kiszolgáltatja nekik; a svejki félreértések az emberi kapcsolathány fájdalmát fakasztják föl benne, s a megismerés a gondolat magányához, az irányító konvenciók híján maradt ember diszharmóniákkal szembenező emberségének az állapotához vezet. Ahogy a *Gyermeki ájtatosságban* a fiúcska rádöbben arra, hogy a csodatevőnek hitt ereklye csak tehetetlen csontváz, s arra is, hogy e felismerés után csakis ereklyék nélkül, magára utalva egy vakhitű világban kell az embert fenyegető tényezőkkel szembenéznie: „...mint minden embernek, nekem kell a sárkányok, farkasok és kígyók szikrázó szeme előtt megállanom másfélméter magas emberséggel.

Ezt jelentette a rémült gyermeki kiáltás, ami csak egy pillanatilag hangzott, mert már kezdődött is a litánia, fölzúgott az orgona, és a hívők áhítatosan tekintettek a farkasszelídítő, ördögűző és kígyótaposó alakokra, a jámborság győzelmének jelképei-

re, akik festve és kifaragva el akarták hitetni velem, hogy teljes az Ég és Föld harmóniája.“

Formavilága is mondanivalójának megfelelően bonyolultan sokrétű. A „félreértésekből“ születő komikus helyzetek, a történetet átszövő szójátékok, a világ furcsaságain ámuldozó fordulatok a humoreszk eszköztárához tartoznak, a vidámsággal együtt járó fájdalom, a kiszolgáltatottság rideg élménye azonban a groteszkeknek a hangulatát viszi sokszor e humorba; az élet tisztaságát, a magány feloldását sóvárgó monológ-betétek tömény líraiságukkal hatnak, a leleplezett valóságot értelmező kitérők, csattanók pedig a novellák intellektuális mozzanatát jelentik. Bajor írásművészetének és írói népszerűségének titka, hogy mindez inkább a gazdagság, mint a bonyolultság látszatát kelti: minden olvasó, igényétől és műveltségi fokától függetlenül, megtalálja a neki szólót írásaiban, ahogy Bajor humorista anyanyelve, a könnyű és a nevetés, a derű és a fájdalom mindnyájunk közös emberi anyanyelve.

Átváltás

A romániai magyar próza fejlődésében az új szakaszt a Kányádiék nemzedékéhez tartozó Szabó Gyula fellépése, a *Gondos atyafiság* első kötetének megjelenése (1955) jelzi. Szabó Gyula nem szakít ugyan a móríci, Tamási Áron-i hagyománnyal, írói látásmódját azonban már nem kötik gúzsba kész tételek, társadalomtörténetileg, irodalomelméletileg (a társadalomtudományok vulgáris szintjén) előírt típusok: egy korabeli székely falu hétköznapijait, szerelmi reményeket, csalódásokat, praktikákat jelenítve meg, a társadalmi változásokról is hitelesebb, megbízhatóbb képet tudott adni, mint a legtöbb megelőző faluregény.

Szabó
Gyula
(1930)

Homoródalmáson született, székely szegényparaszt szülőktől. S ez nem életrajzi esetlegesség; az írónak, aki 1954-ben tanári diplomát szerzett, s mindmáig Kolozsváron dolgozik szerkesztőként, csaknem minden témája szülőfalujában termett, s fiatalkori élménye, a falu társadalmi szerkezetének, a paraszti életformának a rohamos változása alakította ki azt

a szociális érdeklődést és lelkiismeretet, mely munkáinak azóta is sajátja.

Első novelláiban — prózánk egészéhez hasonlóan — túlteng az anekdotikus elem. Hősei kissé Móra rokonszenvesen ravasz, paraszthőseivel tartják a rokonságot, az új falu derűs színeit képviselik, a korszak történelmi optimizmusának megfelelően. A *Napirendi pont*ban azonban az érdekesebb valóság is szóhoz jut; a baloskodás áldozataként kuláknak minősített főszereplő története nemcsak bürokráciaellenes szatíratéma, hanem felcsillan benne az a konok igazságkeresés is, mellyel az író eszmény és valóság, elvek és élet megfelelését kéri majd számon.

Teljes tudatossággal a *Gondos atyafiság* háromkötetes faluregényében (1955—1961). E mű mondott ellent először a romániai magyar próza sematikus faluképének. Tárgya szerint szövetkezetesítési regény, s megtaláljuk benne e korabeli műfaj valamennyi szokványos kellékét: a kulákfondorlatokat, a középparaszt-ingadozást, a jószándékúan túlbuzgó falusi kommunistákat s a marxi—lenini normákat megvédő funkcionáriust. Mindez azonban minőségileg új képletté áll össze Szabó Gyula regényében, amennyiben a politikai konfliktusok ugyancsak politikai megoldása és végeredménye helyett elsősorban a falusi forradalom emberi következményeit igyekszik számba venni. Amit az egykori kritika elmarasztalóan vetett a fiatal író szemére, hogy tudniillik az országos változásokat „székelyloki távlatból” szemléli, azt ma már dicsérő értelemben ismétélhetjük meg: a politikai eseményeket szülőfaluja embersorsainak jobbra-rosszabra fordulásán méri. A szövetkezetesítés megannyi balos túlzása, a belépések erőszakolása a *Gondos atyafiság* lapjain nemcsak könnyen jövátehető politikai hiba, hanem olyan emberi vétség, mely fiatalok boldogságát, emberek tisztességét teheti semmivé — a korszak történelmi változásainak igenlő rajzát átjárja a forradalom humánus-eszményére való vitázó figyelemztetés. A regény szemléletének, mondanivalójának szempontjából ezért kulcs-alak az idősebb Aká-

*Gondos
atyafiság*

cos testvér; ő testesíti meg azt a forradalmártípust, aki nemcsak a győzelem, a végeredmény ígézetében él, hanem a győzelem fegyvereinek a tisztaságát is óvni igyekszik. Hibáira, tévedéseire nem a nála okosabb aktivista figyelmezteti, hanem közössége életével való mély és gyakorlati egybeforrottsága és saját érzékeny lelkiismerete, s emberi egyensúlyát nehéz vívódásokkal bár, de maga vívja ki önmaga számára. Szabó Gyula „pozitív hőse“ így lesz egyszerűs mind gazdag érzelmi életű, intellektusában is környezete fölé emelkedő regényalak.

Ezt a humánium-eszményt teljesíti ki a regény másik sematizmusellenes vonása, a politikai mozzanatoknál jóval terjedelmesebben ábrázok szerelmi bonyodalom. Két nőalak köré szövődik; mindkettő az örök boldogságvágy, a boldogságért lázadni is tudó érzelmi erő megtestesítője. Ugyanakkor ketjük párhuzamos sorsa egymásnak ellentétes kiegészítője is. Szabó Julis a regény legösszetettebb szereplője, a történet leginkább lázadó jelleme. Az anyagi, vagyonfélő nagygazda-életforma szorításából kitorve szabadon, emberi módon akar boldog lenni szerelmével, s ennek érdekében szembefordul mindennel és mindenkivel: a látszattisztességet adó konvenciókkal, a jómóddal, sorsát irányítani akaró környezetével. Alakja azonban drámai — már-már tragikus — színezetet kap attól, hogy helyzete alapvetően saját korábbi „tragikus vétségének“ következménye: annak a hűtlenségnek, mellyel engedett családjá kényszerének, s szegény szeretője helyett nagygazda fiúhoz ment feleségül. Az egyszerű elárult szerelem soha többé nem kínálja az eredeti tisztasággal magát, s ebből az erkölcsi bukásból a felemelkedés útja csak a személyes boldogság elvesztésének katartikus szenvedésén keresztül vezethet.

Az ő tragédiájával ellentétben Gondos Eszti és Akácos Miska szerelme az érzelmi idill, Szabó Julis drámai életútja mellett a líra egyszerűbb szépségét szólaltatva meg. Eszti lázadásának tartalma éppen a hűség, nemcsak választott párjához, hanem saját tisztaságához is; csak olyan boldogságra tart igényt,

amelyet emelt fővel vállalhat az egész világ előtt. E két szerelmi történet — a kortárs kritika „alsószoknya-kultuszt” emlegető értetlensége ellenére — szervesen egészíti ki a regény közéleti cselekményvonalát; ugyanazt a tisztaságigényt hirdeti, amely Akácos Sanyi alakjában egy új közösségi-közéleti erkölcs sürgetője volt. A magánélet, a személyes sors válságainak és buktatóinak ábrázolása nemcsak azt a tévhitet akarja eloszlatni, hogy az egyén boldogsága gépiesen függ a történelmi fordulatoktól, hanem azt is példázza, hogy a közösségi célok s a tőlük meghatározott erkölcsi normák életidegen voluntarizmussá torzulnak az emberi boldogságigény szavának meghallgatása nélkül.

A *Gondos atyafiság* realista eszközökkel felépített faluképe, társadalmi tablója egészében tehát az élet megszakítatlan, örök-tartalmú folyamatának s a történelmi aktualitásnak a szintézisét kínálja. A töretlen kompozíció, a különösen lírai hatásokban gazdag prózastílus, a helyzetek és szereplők jellemzésének epikus gazdagsága formai tekintetben is messze falu-irodalmunk átlaga fölé emelte Szabó Gyula regényét. Természetesen a *Gondos atyafiság* egy fiatal író első regénye, ám fogyatkozásai elsősorban a kor-szellem hatásából eredeztethetők. Tragikumra hangolt újabb elbeszélőirodalmunk mellett tűnik csak szembe a konfliktusok néhol könnyed feloldása; mai prózánk szimbolikus telítettségéhez képest a csak ábrázoló részletek a tartalmi feszültség lankadását jelentik — annak a realizmust szükkeblűen értelmező esztétikának a hatására, melynek befolyásától Szabó Gyula sem maradt mentes. Mindezek azonban nem csorbítják a regény esztétikai összértéke mellett irodalomtörténeti érdemét: a *Gondos atyafiság* minden későbbi, a valóságot kritikusan ábrázoló irodalmi kísérlet előfutára volt, s felszabadító szerepet játszott prózánk további fejlődésében.

Szabó Gyula írói szemlélete a *Gondos atyafiság*-ban megtalált úton bontakozik tovább. Szülőföldjéről írott riportjaiban (*A szülőföld szimfóniája*, 1961) is elsősorban a történelem fordulatainak az emberi tudatban és érzélemvilágban felfedezhető tüneteit

Realizmus

Riportjai

rögzíti, azokat az életforma- és gondolkodásbeli változásokat, melyeket a falu változott társadalmi élete érlelt. Az ötvenes években írott novellái közül épp e vonatkozásban emelkedik ki a *Szőke Annus*, mely úgyszólván Szabó Julis és Akácos Sanyi története palinódiájának fogható föl. A társadalmi megújulás csak akkor lesz teljes, ha a múlt feldúlta emberi életek, vágyak a teljesedés távlatával újjáépíthetők, vallja az író, ám ez az egyes embert megváltó újjáépítés küzdelemre kényszerít, s nemcsak az ósdi előítéletekkel, hanem az egyént papirosformák szerint megítélő dogmatikus felfogással is. S mindazzal, ami ebből beléjük ivódott. A külső konfliktusok mellett az önvizsgálattá tudatosuló érzelmi dráma „urbánus“ bonyolultsága jelzi Szabó Gyula emberlátásának a valósággal lépést tartó korszerűsödését, melyet azonban a részletező elbeszélésmód, a leíró stílus nem mindig fejez ki egyenértékű módon. Szemlélet és esztétikum korszerűsége a *Szerelmünk havában* (1967) novelláiban érik egyívásúvá. Nemcsak tematikus többlet ez a kötet Szabó Gyula pályáján, amennyiben városi embereket szerepeltető városi témájú elbeszéléseket is tartalmaz, hanem régi témaköréhez is egy korszerűbb, kezdeti realizmusát nem megtagadó, hanem azt új színekkel gazdagító írásmódot teremt. A kötet novella-remeklései közé tartozik a *Sárgaszemű Jovánki* balladásan tömör története — se tömörségnek nemcsak az a nyitja, hogy cselekménnyé kerekítés helyett az író témájának kulcsmozzanataira szorítkozik, hanem hogy a novella egészét átlengi az elbeszélteknek szorongató, jelképes-egyetemes jelentéseket adó szimbolika. Áttehető-e más vállára a szeretetből fakadó szolgálat? Ismerhet-e az egész életet követelő hűség akárcsak hónapnyi megalkuvást? Feláldozható-e a saját lelkiismeretünk teremtette belső rend a világ rend-konvenciója kedvéért? Ezekre a kérdésekre keres választ Jovánki áldozatának s megszégyenülésének történetében az író, a lélek mélyeit kutató elbeszélő tömörség ezzel lesz líraian személyes mondanivalók hordozója is. A párbeszéd az „élethű“ részletezés helyett e lírai monda-

nivalóra utaló gondolat- s érzés-összegezések; a hős belső vívódása a már-már látomásba hajló, hallucinatív elemeket a valósággal keverő emlékidézés képeiben teljesebb ki; az egyén drámája s a környezet, a külvilág konvencionális közöti idegenséget például színszimbolika (a „sárgaszemű“ Jovánki és a részvevő „kék angyalszemek“, a „tola-kodó kékség“ ellentéte) jelzi, Szabó Gyula formavilágának belső gazdagodását mutatva. Ez a rövid történetekbe érzéskomplexusokat, intellektuális föl- ismeréseket sűrítő jelképiség avatja a háború béke- kötést túlélő tragikumának megrázó példázatává a *Mátyuska macskáját*. A *Gondos atyafiság* parázsló erotikájának műves „átlényegítését“ is megtaláljuk a *Gyertya a hordón* történetében; a képzelet játéka- ból s a valóság ígértebből szőtt érzékajzó szerelmi játék az ifjonti Én keresésének, az érett józanságot emberséggé teljesítő tisztaság-romantika vissza- bővülésének kosztolányisan bravúros rajzába nő át. Az *Úgy kacagott a banda* az író prózájában nem- egyszer bíralt anekdotáról bizonyítja be, hogy for- maként egyenértékű lehet bármely divatos elbe- szélőmóddal. A vaskos tréfák sorozata azonban észrevétlenül vált át a feltétlen jóság és bizalom egyszerre szép és komikusan kiszolgáltatott voltá- nak példázatába; a novellában fel-felharsanó kaca- gás mögül az egykori világot a kultúrhumánus ma- gasából néző író komolysága, emberföltése su- gárzik elő, s a zárókép mintha e jóság lelkeket ocsúdtató példájának majdani győzelmét jelképezné: „...csak a folyó zúgott, medrét kereső, akadályo- kat kerülgető lány alkalmazkodással, de arra is ké- szen, hogy konok kitartással hegyeket vágjon át, sziklabarlangokat vájjon, ha pusztá alkalmazkodás- sal nem talál utat a tengerhez.“

A novellák sorát ismét kísérletező jellegű mű zárja, a *Húgom, Zsuzsika* (1968), ez a lírai énregény, egy nyomorék lány szerelmének és csalódásának története. Rendhagyóan egyedi maga a téma: a szerelem, melynek átélői évekig nem látják, nem ismerik egymást, csak levélvallomásokból élesztge- tik a másik vonásait és saját jövőt szépítő ábrándjai-

*Húgom,
Zsuzsika*

kat, eleve romantikus. E romantika azonban messze-
menően metaforikus jelentések hordozója lesz: esz-
mény és valóság konfliktusának egy szűk életkör-
ben, de nagy érzelmi mélységgel átélt példázatává.
A regény helyenként túltengő érzelmessége ellenére
az önfeladás ellen, az eszményi felé hajtó vágy meg-
őrzése melletti írói tanúságtétel, s egyben annak a
tragikus magánynak a tudatosítása, melyre a hét-
köznapokkal, a konformizmussal szakadatlanul meg-
ütköző teljesség-igény ítéli vállalóját.

Az ötvenes évek második felétől kezdődően s még
inkább a hatvanas esztendőkből az írók érdeklődése
egyre inkább etikai-lélektani irányba fordul, s ezzel
együtt látványos művészi megújulásoknak lehetünk
tanúi. Ebbe a sorba állítható Balla Károly *Miskája*
is, kiteljesedettebb változatban ezt mutatja Papp
Ferenc prózaírói pályája, amelynek kezdetét a *Foggal
és körömmel* szomszédságában kellene tárgyalnunk,
érdemleges művészi teljesítménye azonban már a
Gondos atyafiság utáni szakaszhoz tartozik. A koráb-
ban sematikus versekről ismert Szász János esszé-
regénnyel kísérletezik, s ha az *Egy éjszaka Moszkvá-
ban* (1959) modern formája, a politikai és erkölcsi
kérdések polemizáló szembesítése még nem is hozza
meg a várt sikert, *A válasz* című kisregény (1964)
boldogság és szorongás, szerelem és munka, köz-
érdekű és egyéni harcállalás együttlátatásával,
majd a *Mamaia by night* (1968) a merészen alkal-
mazott időbontással új távlatokat nyit az író pályá-
ján. S a társadalmi-politikai kérdésekkel nyíltan
szembenézni akaró Szász János portréjához hoz-
zátartozik Temesvár felszabadulás körüli életé-
ről szóló regényciklusa is (*Elsők és utolsók, Hol-
nap havazni jog, Emberek vagyunk*, 1962—1968).
Fodor Sándor, Huszár Sándor, Tamás Mária
folytatja e pszichológiai alapozású, erkölcsi kér-
désekkel feszegető kisregények sorát. Tamás Má-
ria egy hangsúlyozottan női líra hangpróbája
után (ami gyermekverseiben kamatozik) egy „tücsök-
zenéjű, ábrándos szerelem“ történetét írja meg mély
átéltséggel (*Őszől őszig*, 1966); az egyensúlyát vesz-

Erkölcsei
konfliktu-
sok

Szász
János
kisregényei

Tamás
Mária
(1930)

tett, csalódott fiatalasszony irtózata a magánytól, „szabálytalan“ boldogságkeresése éppúgy vitázik az előző évek számos regényének beszűkült erkölcsfelfogásával, mint az, amit ez a könyv az emberi értékek és érvényesülés relativitásáról mond. (Tamás Mária prózaíró erényeit mutatja már folyóiratközlésben nagysikerű amerikai útirajza is). E regénysor legjelentősebb művét egy új prózaíró nemzedék képviselője, Veress Zoltán írja meg (*Szeptember*, 1964). mellette sorakoznak Papp Ferenc felfelé ívelő tendenciát mutató kisregényei.

Papp Ferenc első művei, különösen az *Acélfogak* (1953) című regény, a sematizmus jegyében születtek — szerzőjük írói tehetségét semmivel sem igazolják; az éles és élesedő osztályharc, a „lombokban nevelt hősök“ jellemzik őket. Földes László pontosan írja körül a tíz év alatt született Papp Ferenc-regények és elbeszélések uralkodó szemléletét: „...a harc adott területein adott emberi viszonyulások lehetségesek, azoknak pedig hiánytalanul jelen kell lenniök a regényben.“ Ebből az egyre szűkebbnek bizonyuló szemléletből már a *Remény* (1956) című regényében és 1958-as elbeszéléskötetének címadó novellájában, a *Csalódás*ban megpróbál kitörni, kísérlete azonban csupán a hatvanas évek elején született kisregényeiben jár eredménnyel. A *Lehullt az első hó* (1961) és a *Füstben és fényben* (1962) után megírja *A kerítés fölött* (1963) s *A gyökerek alatt* (1964), amelyek már a kritika egyértelmű elismerésével találkoznak. Valóban, Papp Ferenc a „viharos tetőkről hallgatag gyökerek alá“ hatalmas utat tett meg: a naiv, művészietlen tétel-illusztrációtól a lélekelemzésig, az irodalmi szimbólumokig jutott el. Hőseszménye is megváltozott, a gáncs nélküli lovagok helyét a vívódásaik ellenére is helytálló foglalkozások el. Régebbi műveinek esetleges szerkezetével szemben következetesen olyan helyzeteket teremt, amelyekben az ember nem térhet ki a választás, az erkölcsi próbatétel elől. Papp Ferenc regényhősei többnyire maguk választják a helyzeteket, amelyek aztán kötelezik őket. *A kerítés fölött* fiatal mérnöke

Papp
Ferenc
(1924)

például nem tudja elviselni a szomszéd fiatal asszony állandó szomorúságát, önzetlenül segíteni akar neki önbizalma visszaszerzésében — míg e „mentési akcióban“ ő lesz a vesztes, másrészt viszont az erkölcsi győztes is: szerelmes lesz „a kerítés fölött“ megismert asszonyba, aki azonban épp az ő erkölcsi segítségével folytán válik ismét teljes értékű emberré, s női önbizalmát visszanyerve — visszanyeri férjét is. Csoma Zoltán vadőr, *A gyökerek alatt* főhőse egyenesen életével fizet az önként vállalt erkölcsi támaszért: a gyáva Lokodi nem bírja el a próbatételt, jellemileg teljesen összeroskad a felelősség, az egyedüllét, az elképzelt veszélyek súlya alatt, és éppen azt taszítja halálba, aki a legtöbbet tett az ő emberré válásáért.

Másképpen célzatos történetek ezek, mint korai elbeszélései, regényei; jellemző, hogy megkomponálásukban Papp Ferenc milyen nagy gondot fordít az egyedire, a különösre — ebben azonban ugyanúgy az általánost kívánja kifejezni, mint ahogy régi írásaiban az eszmei célt — amelyet akkoriban még rosszul szolgált. Papp Ferencnek különben most is az erős emberek a példaképei — ebben Hemingway a mestere, mint ahogy a szimbolikussá nagyított, az életért folyó küzdelemben is a hemingwayi példát véljük nemegyszer újraéledni (például *A gyökerek alatt* föld alatt játszódó véres jelenetében). Kulturált, mégis egyszerűsége törekvő előadásmódja, szűkszavúsága ma is szembekerül olykor a romantikussá színeződő kalandokkal, Papp Ferenc írói fejlődése azonban így is a legszebb, legpozitívabb példája a nagy munkával és akaraterővel érvényesülő tehetségnek.

Huszár Sándor Huszár Sándor lírai karcolatokkal, anekdotikus novellákkal bizonyította tehetségét az ötvenes években; *a Valaki közbeszól* (1956), sőt a *Számadás helyett* (1959) című kötetében is a szegények, külvárosi gyerekek, gyári munkások múltbeli megaláztatásait, fájdalmas emlékeit idézte meg; a társadalom peremére szorult „pompeji katona“ vagy az építőtelepen dolgozó elzüllött cigánylány, Mária nem tud már

kiemelkedni megalázottságából, a lelkükből mégsem veszett ki a tisztaság vágya — s legalább a „kicsi fiú“, az utódok sorsának emberibb alakulásában bíznak. A jelent is érzelmes mozzanataiban igyekezett rögzíteni Huszár, de míg *A pompeji katona-* és a *Máriskó-szerű* novellák a perem-figurák érzékletes jellemzésével kerültek el a leegyszerűsítő fekete-fehér szemléletet, az olyan karcolatok, mint a *Marika-vegni*, *A rend nevében* vagy az *Édesapám futballozik* könnyed humorukkal, a humorba rejtett melegséggel oszlatják el az általánosító idill veszélyét; ezekkel a sikerült írói villanásokkal, az élet derűs pillanatainak előtérbe állításával akar a szerző igazságot szolgáltatni vízvárosi osztályos társainak a múltért. Novellisztikájának lírai alaphangjához Huszár Sándor később sem lett hűtlen, s olyan írásai- ban, amelyekben az emberi lélekbe, illetve a történelem dialektikájába próbált mélyebbre szállni, nemegyszer ismét a lírának juttatta az elsőséget (*Annak emlékére, hogy egyszer összevesztünk, Ma éjszaka itt járt...*); nem egy újabb elbeszélése őrzi az indulás korának felhőtlen derűjét — ám többnyire éppen ezek a „töretlen“ sajátosságok vezettek az *Árva madár* (1963) című novelláskötetének s kisregényének, a színházigazgató élményeit is hasznosító *Főpróba után* (1964) a kudarcához. A drámai konfliktusok tisztázatlansága, a „riportos“ elsietettség következtében e kisregény mélyen a témában rejlő lehetőségek alatt marad, pedig a munkáslányból az ötvenes évek elején színésznővé lett regényhős tragédiájából megszülethetett volna e korszak nagy regénye. Huszár vonzódása a tragikumhoz teljesebben, egyértelműbben valósult meg mindmáig talán legjelentősebb — s a romániai magyar próza egészének fejlődésében is jelentős — elbeszélésében, a *Jött egy lány a telepre* címűben (1958), noha ennek az elbeszélésnek a hősnője sokkal közelebb jár a Máriskó-féle esetetekhez, a fájdalmas múlt áldozataihoz, mint a jelen lényeges társadalmi problémáihoz, konfliktusaihoz; ám nem csupán egy rejtélyes öngyilkosság okainak kibogozásáról van szó (bár a választott riportforma a hangsúlyt a krimi-elemek felé tolja), hanem bo-

nyolult emberi viszonyokról, amelyekben a múltból hozott s megújuló sérelmek, sérülések keverednek a mai megbecsülés jeleivel. Huszár elbeszélését, annak tragikus kifejtését a korabeli kritika egy része a tipikus ellen elkövetett bűnben mondta vétkesnek, holott e szomorú történet a szerzőnek elsősorban arra szolgált, hogy az építőtelep párttitkárának emberségét, a magánélet fájdalmain sebzetten is felül-emelkedő, evilági erkölcsi erejét ábrázolja. Huszárnak talán itt sikerült a leginkább összhangot teremtenie politikai elkötelezettsége és minden magánemberi gondra, fájdalomra reagáló érzelmi hangoltsága, illetve az epikai, drámai és lírai építőelemek között. A publicisztikai hevület, mely egyik-másik elbeszélését károsan befolyásolta, rontotta időszerű témáinak hitelét (*Hordják a követ, Megy a szekér*), műfajilag önállósulva nemegyszer jó szolgálatot tett irodalmi életünk egészséges fejlődésének. Ilyen munkát vállal ma Huszár *A Hét* főszerkesztőjeként.

*Hornyák
József
(1920)*

Hornyák József a munkapad, a nyomdagép mellől került riporterként egy nagyváradai napilap, illetve az *Utunk* szerkesztőségébe, majd az irodalomba, de már első karcolatait, novelláit sem a nyers élettények, a szociográfiai meghatározottságú tapasztalás jellemezték. Természetszeretete, hősválasztása Tersánszkyra, a legfinomabb rezdülések megfigyelése, sőt a névadás is Krúdyra emlékeztet — Hornyák novellafigurái azonban, minden érzékenységükkel együtt, mai emberek, mai boldogság- és igazságkeresők. Huszár Sándor „a cinkék barátjának“ nevezi a szerzőt, és ez a meghatározás éppúgy találó, mint ahogy igaz az, hogy Hornyák szeret „szép, kedves, humoros dolgokat írni“ szeret játszani — ám írásaiban ezt a játékosságot az élet komolyra fordítja. A jelentéktelen történetek — sikerült novelláiban — így válnak jelentősekké, az önvédelmi gesztus az embertelenség elleni tiltakozássá. („Fárasztó volt elviselni a mások örökös gyámkodását“ — magyarázza életútját az újságíróból „intelligens kocsmáros“-sá, egy kiskocsmá felelősévé lett novellahős.) A színek és hangulatok a jó Hornyák-novellában állásfogra-

lássá sűrűsödnek; Páskándi Géza szavaival: Hornyák „egy anekdotizmusból induló, de azon impresszióban, stílusrezdülteiben túlmutató írói világot él elénk“. A *Virágos vén berek* (1956), a *Nyárfa* (1957), a *Romantika* (1963), *A tutajos pohara* (1963) s a *Három hét duzzogás* (1966) című kötetei után különösen érvényes ez a jellemzés *Az intelligens kocsmáros* (1969) prózai miniatúrjeire. Hornyák Józsefet joggal nevezik kritikusai az egyik legjobb stílusú erdélyi novellistának, az írók írójának (abban az értelemben, ahogy Krúdy az a XX. századi magyar prózában).

A *Fehérfenyő* (1954), a *Gyöngyvirágos puszta* (1955) novellái egy kedélyesen olvasmányos, a jóízű székely anekdotákat magávalragadóan mesélő írók ígérték, bár a mórliczi novella érlelő melegét is érezni a lírai hangvétellű *Fehérfenyő*ben vagy a drámai *Lengyel László balladájában*. Másfél évtized alatt Fodor Sándor nagy utat tett meg: következetes, kitartó munkával, látványos fordulatok nélkül jutott el önálló hangjához, a szülőföld szellemét őrző intellektuális elbeszélésekhez, kisregényekhez. A *Bronz vitéségi* című, átlag-háborúellenesnek induló karcolat az idő-kategória hangsúlyozása révén történelmi-pszichológiai távlatot kap, az *Útra készen* anekdotikus cselekményébe már erősen belejátszanak a lélektani tényezők. A folytonosság megőrzésével a lényegesen újat azonban *Őnarckép* (1964) című kisregénye hozta egy székely faluból elszármazott festő lelki vívódásainak, művészi útkeresésének rajza ez a könyv, de a pontos lélekrajz a szülőfalu szocialista átalakulásának konfliktusos bemutatásával kapcsolódik össze a megfestendő kép alapmotívumában; a falu egykori pártinstruktorában a festő saját ítéleteit és előítéleteit is megfesti, s a már halott, halálában másképpen, pozitívabban látott instruktorra nem akar ráismerni a falu: az instruktor halála s a kép megfestése között eltelt idő, a közben társadalomépítésben és szemléleti fejlődésben megtett új más színben tünteti fel a kiküldött vezető s a lakosság egykori konfliktusait. Fodor Sándor a kisregény sikerén felbuzdulva, továbbírta a történetet, hozzá-

Fodor
Sándor
(1927)

Őnarckép —
Krónika

toldva az előzményeket — így született meg hármas tagolású regénye, a *Krónika* (1966), amely az *Önarckép*ben megvalósított lélektani láttatást szociológiai aláfestéssel, indoklással egészíti ki. A regény ebben a végleges formájában Szabó Gyula *Gondos atyafisága* mellett a székely falu kollektivizálásának leghitelesebb krónikája, jóllehet a hagyományos epikai ábrázoláshoz visszatérő két új rész intenzitásban nem ér fel az elsővel, a leírás túlrészletezése csökkenti a mű hatását.

A *Büdösgödör* (1970) című új Fodor-kisregény ismét székelyföldi környezetbe vezet el, helyszínül egy mofetta szolgál; amolyan székely Varázshegy ez, ahová különféle emberek jönnek gyógyulást keresni. Az anekdoták innen sem hiányoznak, az elbeszélés előrehaladásával azonban mindinkább az egyéni és történelmi önvizsgálat kerül előtérbe, különböző áttételeken át az emberi felelősség drámája bomlik ki a békésen induló nyaralásból. Újabb irodalmunk egyik nagy lehetősége csillan itt fel, a szerző azonban a fontos társadalmi (és egyben magánjellegű, lelkiismereti) kérdések exponálásában nem volt elég következetes — így kérdéseit és válaszait részben a legenda köde takarja.

Fodor Sándor újabb elbeszélései hasonló kérdésekkel birkóznak — a romániai magyar irodalom önarckép-kereső, nem pedig krónikás szakaszához kapcsolódva. A *Mit gondol az öreg pizstráng* (1967) című kötet címadó írásában a „mély vizeket“ kitapasztalt író szólal meg, aki veszni hagyja a „kész regényt“, hátat fordít a klasszikus epikai cselekménynek, mert a jól meghatározható időben és térben lezáruló cselekménynél jobban izgatja az, ami a külső mögött, a lélekben zajlik. Ugyancsak hadüzenet az anekdotának *A feltámadás elmarad* történelmi példázata, ez a profán passiójáték: az egyház megmerevedett dogmaival szembeszálló, keresztfán végző székely ferences pap az élet, az öröm hirdetését vállalja a „feszítsd meg!“ helyett, s döbbenetet keltő halálával (hiszen csupán *passiójátékról* volt szó) figyelmeztet az egyéni döntés felelősségére. A főszereplő Benedictus atya néhány nappal halála előtt ilyen szavak-

kal próbálja igazának belátására bírni a házfőnököt: „...ha az Igét próbáljuk a Szóhoz igazítani, bizony eltorzul az Ige. A Szót kell az Igéhez alkalmaznunk, hogy ez teljes fényességében ragyogjon előttünk!“ Hűségéről és árulásáról kapunk itt példázatot, s e példázat erejét megnöveli a történelmi távlat. A kortárs román prózából (mindenekelőtt D. R. Popescu műveiből) készített fordításai összhangzanak a szerző saját epikai törekvéseivel.

Ehhez az intellektuális próza-vonulathoz tartoznak a *Napsugár*-szerkesztő Fodor Sándor *Csipike*-története is; csak annyiban tekinthetők ezek gyermekkönyveknek, hogy a hagyományos mesekeretet s az erdei kedves mesefigurákat a gyermekek is megértik — második jelrendszeri jelentésük azonban a felnőttekhez szól. A kezdetben jólelkű törpe a Hatalom megszállottjaként rémuralmat akar teremteni az Erdőben, de rövidesen lelepleződik, s kénytelen lesz visszahelyezkedni az Erdő régi harmóniájába. Lényegében hasonló megszállottakat szólaltat meg Fodor — költők és más híres emberek mellett — *Szellemidézés* (1969) c. verskötetében is; a „történelmi interjúk“ jó alkalmat szolgáltatnak a szerzőnek, hogy saját koráról mondjon ítéletet.

Csipike

Panek Zoltán írói útja jó másfél évtizedes kísérletezés, melynek során szinte lépésről lépésre fedezi fel önmagát és írói lehetőségeit. Pályakezdő elbeszélései és publicisztikai írásai után regénnyel hívja föl magára a figyelmet (*Minden külön értesítés helyett*, 1957), amely mind témáját, mind látásmódját tekintve nemzedékére is jellemző állomásnak mondható Panek pályáján. Ahhoz az ötvenes években felvirágzó prózához kapcsolódik, amely — mintegy a sematizmustól menekülve — az intim és „közélettelen“ témákban kereste az irodalmiságot, s próbálgatta — a sablonhősök után — a jellemrajz és lélekelemzés lehetőségeit. Panek Zoltán szerelmi története is érzelmi idill, érzelmeket és erkölcsi problémákat boncoló kísérletekkel — későbbi prózaírói erényei azonban jobbára csak az érzelemfestő-lírai részekben hallatnak magukról.

*Panek
Zoltán
(1928)*

Kísérletező útjának következő állomása a *Tűbe fűzött villám* (1963) című novellagyűjteménye. Két, egymásnak némiképp ellentmondó összetevő feszíti e novellák kompozícióját. Egyik a hagyományos novellából megőrzött realiztikus cselekmény, amelyet a szerző legtöbbször elég sablonosan épít föl, másik a novellák lírai rétege, amelyben a szereplők érzelmvilágában érzéssé, közérzetté, ösztönös elégedetlenséggé vagy feloldódássá párolódik a cselekményben kiépített élethelyzet. Egy-egy sikerült írásban (*Jég alatti vizek, Elfelejtett dallam*) egyensúlyba jut a kettő; az ábrázoló-eseményes részek funkciója csak annyi lesz, hogy élénk idézze azt a határhelyzet-tartalmú pillanatot, amelybe az egyetlen novellahős lírai számvetése egész életének tartalmait belesűriti, a valóságosnál sokkal tágabb tartalmat kölcsönözve az epikus időnek.

Későbbi, érett novelláit előlegezik a kötet ama darabjai is, amelyekben a Panektól egyébként is kedvelt én-forma a lírai elemet teszi dominánssá. E novellákban (*Édesapám összes művei, Ibolyák úr végleges halála*) az első személy csakugyan az írórt jelenti, vagy legalábbis olyan epikus szereplőt, akitől az író aligha választja el különösebb elbeszélő tárgyilagosságot. Felbukkan ezekben a jelkép érvényű fantasztikum is; uralkodó beszédforma lesz a monológ, a számvetés-pillanatra, a lét rendkívüli tartalmaira ocsúdást kísérő intellektuális betétekkel átszőve.

Többé-kevésbé ez az utóbbi novellatípus lesz az író „megtalált műfaja“ a *Hétfőn és kedden nagyon szerettem* (1968) kötet darabjaiban. Cselekményük teljesen helyzetrajzra redukálódik, amely — akár csak a jellemrajz — a lírai hangvétel igazolója lesz. Érzelmi válságba zökkent emberekkel, vívódó, nyugtalan, értelmet és célt kereső hősökkel ismerkedünk e novellákban, akiknek eszmélkedése eleve nem lehet racionális, céltudatos önelemző folyamat, hanem érzelmek, indulatok váratlan felgomolygása. Ha cselekményes formával él Panek, a cselekményre a groteszk vagy éppenséggel abszurd építőelemek jellemzőek, mint a dolog emberfölötti hatalmáról szóló *Őn-*

működő hajnalban, az elidegenedés — és saját elidegenült lényünk — elleni lázadást történetévé kovácsoló *Mondjunk csütörtököt* című elbeszélésben vagy az *Óriásbálnában*, az elidegenedés közérzetének lidércnyomásos látomásában. Újabb novelláiban e lírai-intellektuális szerkezet s az egyre intellektuálisabb novellastílus virtuózának mondhatjuk; egyetlen prózairónktól sem idézhetünk annyi találó aforizmát, váratlan logikai összefüggésre figyelmet villantó szójátékot, csattanót, mint Panektól. Kár, hogy ez a stíluskészség néha öncélú szómágiába fordul, s a szójátékok, ötletek, aforizmák tűzijátéka oly kápráztató, hogy nem látjuk tőle a novella gondolatának vezérfényét. S kár, hogy ez a túlságosan érzelmekbe zárt írói világ szinte önérzettel rekeszti ki magából az embersorsok drámai megjelenítését.

Szinte törvényszerűnek, alkatából következőnek mondható, hogy műfajkeresése a lírai versig vezette Panek Zoltánt — *Mélyrepülés* (1970) című kötetének versei szinte novellahelyzetei párlatának tekinthetők. Ezekben is az intellektuális tartás a szembezőkő; bármilyen lírai hőfokot érjen is el az élmény és a vers, bármennyire rábízta magát a költő érzelmei vagy hangulatai sodrára, ugyanakkor kívül is marad a versen, szemlélve és értelmezve élményt és benne lobogó ember-magát. Szerkezetileg és stíláriisan is kimutatható a lírai és a gondolati elem párhuzamossága; a hangulattolmácsoló fantázia mellett éppoly fontos az intellektuális ötletek, fordulatok szólama.

Az abszurd prózában a legtöbbet mindmáig a költő és a drámaíró Páskándi Géza adta *Üvegek* (1968) című, súlyos gondolatokat hordozó, ugyanakkor játékos elemekben gazdag elbeszéléskötetében, sikerével egyengetve idősebb és fiatalabb pályatársai előtt az utat hasonló epikai törekvések közönség elé juttatásában. Söni Pál *Verébnyomok* (1969), Forró László *Guruzsma* (1968) címmel összegyűjtött novellái, a közelmúltban indultak közül Vári Attila és Sigmond István elbeszélései (különösen a *Köd*), Bodor Ádám novellái jelzik az abszurdon belüli lehet-

*Abszurd
próza*

séges változatok sokféleségét — de ez prózánk jelenének tárgyalásához kíváncsok.

A Forrás prózája

A felszabadulás utáni második nemzedék, a *Forrás* prózáíróira, indulásukra ugyanis nem elsősorban az abszurd jellemző — még ha néhány rendkívül tehetséges képviselője ennek a nemzedéknek (mint éppen Vári Attila, Bodor Ádám, Sigmond István) ezzel is kísérletezik. Az ötvenes évek végén, különösen pedig a hatvanasok elején-közepén a *Forrás* első nemzedékének prózáírói azzal hoztak újat a romániai magyar epikába — és ez valósággal vérátömlesztésként hatott, befolyásolva az előző nemzedékek prózáját is —, hogy közvetlen elődjeik legjobbjaival együtt illúziók nélkül akarták és tudták nézni az életet, már nem a harc hevében, hanem az elemzés higgadtságával vették számba környezetüket, magyarázatot kerestek hőseik megtorpanására is, így segítve a továbblépést. (Párhuzamos jelenség ez azzal a változással, amelyet — különösen az *În treacăt*, „Futtában“ című Velea-novella körül kibontakozott 1962-es emlékezetes sajtóvitát követően — D. R. Popescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Vasile Rebreanu, Nicolae Breban, Ion Băieșu elbeszélései, majd regényei jeleztek, illetve segítettek kiteljesedni a mai román prózában.) Az *Igaz Szó* 1963-as vitájában polarizálódtak először a nézetek a fiatalok prózájával kapcsolatban: ennek a nemzedéknek egyik kritikusa a pozitív hős sokat hangoztatott tételével szemben fogalmazta meg a pozitíválódo hős igényét, ennek az igénynek a jelentkezését üdvözölte Láng Gusztáv például a Bálint Tibor, Szabó Zoltán, Szilágyi István novelláiban. Veress Zoltán sornyító *Forrás*-kötetét, a *Menetirányt* (1961) gyors egymásutánban követték Bálint, Szíves Sándor, Szilágyi István, Szabó Zoltán, Sinkó Zoltán, Pusztai János, Varró Ilona, Telegdi Magda, Kiss János, Kocsis István, Domokos Eszter, Vári Attila, G. Balogh Attila, Sigmond István, Bodor Ádám, Kozma Mária elbeszéléskötetei, s ezzel a felsorakozással nemcsak mennyiségileg, hanem minőségben is megnőtt a romániai magyar széppróza. Természetesen fokozatos differenciálódás következett be a szerzők tehetsége, alkata,

Az Igaz Szó próza-vitája

érdeklődése, írásmódja szerint — a *Forrás* prózáját korántsem tekinthetjük tehát egységesnek.

A már említett abszurd s ugyanilyen jelentős vagy talán még jelentősebb pszichológiai törekvések mellett irodalomtörténeti pillanatnak bizonyult Pusztai János úttörése, mely a szociográfia hiányában azt is helyettesítő realista próza becsületének visszaszerzéséhez vezetett. Az *Ösvény a világba* (1965) bátorítást jelentett ifjú tanároknak, újságíróknak, hogy elsődleges élményeiknek irodalmi kifejezést adjanak.

Ígéretesen, erőteljes közéleti versekkel induló költői pályájának mondhatni mindjárt a kezdetén Veress Zoltán úgy ítélte meg, hogy nem az ő műfaja a közvetlen kitárulkozás; verseit nem is gyűjtötte kötetbe, csupán a gyerekekhez szóló, játékos fantáziáról, jó humorról, kitűnő formaérzékről tanúskodó verses meséit, a romániai magyar gyermekirodalomban mércévé vált *Tóbiás és Kelement* (1957) s az *Irgum-Burgum-Benedeket* (1959) adta könyv alakban közre. Prózaíróként a *Rabszolgaság* (1958) című novellával tűnt fel, s máris a legígéretesebb epikus tehetségek között emlegették. A *Forrást* útjára indító elbeszéléskötete, a *Menetirány* (1961) igazolta a várakozást: nem szakított ugyan prózánk két világháború közötti s 1944 után egyértelműen uralkodóvá lett realista hagyományaival, realizmus-felfogása azonban e novellák bizonyossága szerint teljesebb volt, mint legtöbb itteni kortársáé. Témái hagyományosak, inkább a novellisztikus helyzetek jó megépítése tűnik szemünkbe, de a formai biztonságnál lényegesebb a szerző erős pszichológiai hajlama. Kisember hősei a változott világ külsőségei között is a régi világ szorításában vergődnek, s többségük nem tud szabadulni a kispolgári erkölcstől (*Szabadesés, Kacsavadászat, Négyszemközt*). Ezekben a novellákban tehát Veress Zoltán nem tesz nagy horderejű, szociológiai jelentőségű fölfedezéseket, de minthogy figyelmét a külső történések mögötti, belső folyamatokra irányítja, a Nagy István vagy Asztalos István régebbi novelláiból ismert drámai öszeütközésekhez viszonyítva mégis valami új születésének vagyunk

Veress
Zoltán
(1936)

Verses
mesék

tanúi. E készülődés gyümölcse a *Szeptember* (1964) című nagyregény, Veress mindmáig legjelentősebb alkotása.

Szeptember

A regény cselekményének színhelye, sőt maga a cselekmény is szokványosnak mondható: Kolozsi mérnök az építészeti tröszt központi hivatalából egy vidéki építőtelepre kérezik át, hogy a Fizikai Intézetben dolgozó, sikereket felmutató feleségével szemben megcsappant önbizalmát s a házasság harmóniáját helyreállítsa. A 470 könyvoldalhoz vékony cselekményszál szerencsére csupán keret — Veress Zoltán sokkal nagyobb feladatra vállalkozik, mintsem közvetlen íróelődei regényeinek lélektani „kiegészítésére“: Proust korszakos fölfedezésének honosítását kísérli meg, az időt akarja kezéhez szelídíteni. A hatvanas évek közepén is időszerű vállalkozás ez a romániai magyar irodalomban, ha arra gondolunk, hogy prózánk meglehetősen sokáig nélkülözte a XX. századi modernnek termékenyítő hatását. Nem megkésett utánzásról van tehát szó, hanem arról, hogy a szerző mélyebbre akar hatolni értelmiségi és kispolgár hőseinek lelkébe, az objektív és szubjektív viszonyát teljesebben, igazabban, dialektikusabban akarja megmutatni, mint e korszak más regényei. (Méliusz József korábbi kísérlete, a *Város a ködben*, csak 1969-ben, közel harminc évvel megírása után jut el az olvasóhoz.) Veress Zoltán „a modorból, félszből, tetszelgésből s még ki tudja miből emelt falakat“ akarja félretolni, hogy a lélek szabadon érintkezessen a lélekkel, ezt szolgálja a főhős, Kolozsi szüntelen önelemzése, önvizsgálata, amely átragad a könyv többi szereplőjére is. Ezt a már-már művészlélekre valló felfokozott önelemző hajlamot a mérnök Kolozsi kétféleképpen éli ki: a jellemet próbáló cselekvésben és a többszörös áttételben megvalósuló emlékezésben. Így, a korabeli regények többségétől eltérően, a *Szeptember* nem is nevezhető munkás-, paraszt- vagy értelmiségi regénynek, noha környezetrajza, a munkafolyamatok leírása rendkívül pontos, tárgyyszerű; lélektani regénynek mondhatnánk inkább, bár ez a meghatározás is szűk, hiszen nem egy értelmiségi házaspár

„lelki nyavalyáiról“ van csupán szó, hanem egy átmeneti korszak társadalmáról, embereinek növekedéséről s e növekedés kísérőjelenségeiről. És mindezek mellett, a *Szeptember* előtt talán senkinek sem sikerült ennyire természetesen, még az előbeszéd ízeit is megőrizve irodalomba emelnie a nemzetiségi lét, a román—magyar együttélés hétköznapijait. Több tehát ez a regény, mint kísérlet, amely Veress Zoltán rendkívüli prózaírói tehetségét felszabadítani hivatott: szakmai és közönségsikere is bizonyította, hogy a romániai magyar irodalomból már nagyon hiányzott egy ilyen irodalmi alkotás. A *Szeptember* írása közben szerzett tapasztalatokat az író néhány jelentős elbeszélésben hasznosította (*Diana bűne*, *Szeresd az élőket*), s a közzétett regényrészletek is részben magyarázni látszanak hosszú szépírói hallgatását.

Az utóbbi években szerteágazó publicisztikai s különösen értékes műfordítói tevékenység egészíti ki Veress Zoltán munkásságát; próza- és versfordításai (Voiculescu, D. R. Popescu) mellett verses drámafordításai XIX. és XX. századi román klasszikusokból (Alecsandri, Delavrancea, Eftimiu) a magyar drámai nyelvnek is nyereségei. Ismeretterjesztő természettudományos publicisztikája, illetve lírai közelítése e problémákhoz a snow-i két kultúra vitájához kíván pozitív ellenérveket szolgáltatni.

Bálint Tibor azoknak a vallomásos prózaíróknak a fajtájába tartozik, akiknek műveiből megismerhetjük életútjukat is. Kolozsvárt született, lumpenproletár környezetben nevelkedett, eszmélkedése azonban már a kolozsvári református kollégiumban következett be, ahova — szerencsés véletlen folytán — mint tehetséges, tanulásra kilátástalan körülmények között élő munkásgyerek került. A megaláztatásokban gazdag ifjúkori élmények nem zártak le a kollégium bentlakásában, íróvá érése, illetve újságíróskodása előtt különböző területeken újabb élettapasztalatokra tehetett szert.

Az ötvenes évek második felében karcolatokkal, novellákkal jelentkezett, első kötete a Forrás-soro-

*Bálint
Tibor (1932)*

Csendes
utca

zatban viszonylag későn, írói érettségének magasabb szintjén jelent meg *Csendes utca* (1963) címmel. Az indulás novelláit beajánló írásában Bajor Andor „nagy felfedezésekre, álmélkodtató csodákra“ tartja képesnek Bálint Tibort, amit a későbbi évek során Bálint egyre inkább igazol is. Prózaíró ősei között elsősorban Krúdyt, Gellérit, Kosztolányit, Csehovot kell említenünk, de Nagy Lajostól is tanult. (Érzelmes esszékben vall mestereiről.) A *Csendes utcában*, mint a kötet cím jelzi, főként hangulatnovellákat találunk, valamennyi elégiára hangolt. Hőseik minden hősiséget nélkülöző kisemberek, akiknek kisebb-nagyobb lelki problémáit nagy megértéssel és szeretettel rajzolja meg a fiatal író. Nem csoda, hogy a dogmatikus irodalombírálat éppen Bálinttal szemben mutatkozott a legtürelmetlenebbnek, témáit periférikusaknak nevezte, hőseit bizarrnak, hisztériásnak bélyegezte, s igyekezett lebeszélni a szerzőt az „elvarázsolt hétköznapok“-ról. A kisszerűség veszélye, amely a *Csendes utca* egyik-másik karcolatát valóban fenyegette, egyre inkább tudatosult Bálint Tiborban, s ez az *Angyaljárás a lépcsőházban* (1966) novelláinak új sajátosságában nyilvánul meg: a líraiság fenntartásával a hétköznapi valóság fölé emelkednek, példázatok formáját öltik. A kötet egyik kritikusa szerint ezek a novellák „világtalanok — ha világon az élet közvetlen realitását, illetve a realitás mimetikus tükrözését értjük“; K. Jakab Antal ugyanennek a kötetnek a metaforáiról állapítja meg, hogy „valami felnagyító, heroizáló szándék munkál bennük, kötélhágcsók a világűrbe“. Bálint Tibor mindenesetre most is a kisemberek kis és nagy tragédiáit írja, de változatlan együttérzése ellenére mind nagyobb teret enged a lírai groteszknek. Így születnek a romániai magyar novella olyan antológia-darabjai, mint a *Hordozható kacagások*, a *Játsszatok csak szépen*, a *Bölcsődal*.

Önkéntes
rózsák
Sodomában

Egy kevésbé jelentős ifjúsági kisregény után (*Búcsú a rövidnadrágtól*, 1966) Bálint Tibor még messzebb távolodik a *Csendes utca* hétköznapjaitól: *Önkéntes rózsák Sodomában* címmel tudományos fantasztikus kisregényt ír (1967). De ez a Bálint-mű

*Irodalmi díjak
kiosztása az
Írószövetség
kolozsvári
székházában
1969-ben. Az
elnökségben:
Szász János,
Létay Lajos,
D. R. Popescu,
Aurel Rău*

*Kolozsvári
írók a
Kós Károly
85. születés-
napját ünneplő
kolozsvári
találkozón
(1968).
Az első sorban:
Lászlóffy
Aladár (1),
Balogh
Edgár (3),
Huszár
Sándor (5),
Bajor
Andor (6);
a második
sorban:
Nagy
István (1),
Horváth
István (2),
Fodor
Sándor (4);*

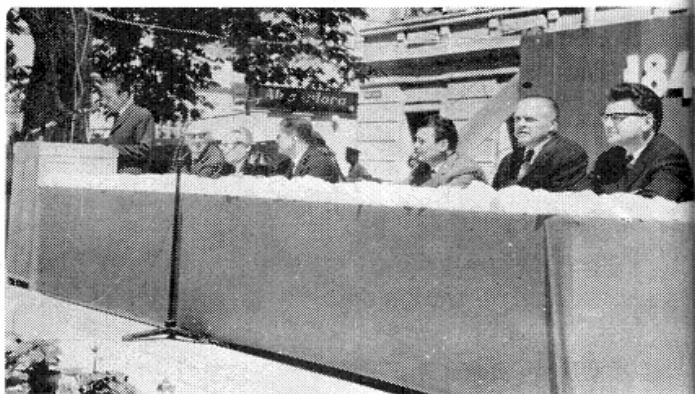
*Az Utunk
szerkesztőinek
találkozója
diákolvasóikkal
az Írószövetség
kolozsvári
székházában
(1969).
Az asztalfőn
Kiss Jenő,
Bartalis János,
Létay Lajos,
Huszár Sándor,
Banner Zoltán
és Mikó Ervin*

*Petőfi-ünnep-
ségek Maros-
vásárhelyen és
Segesváron
1969-ben.
Sütő András
Maros-
vásárhelyen
ünnepi beszédet
mond*

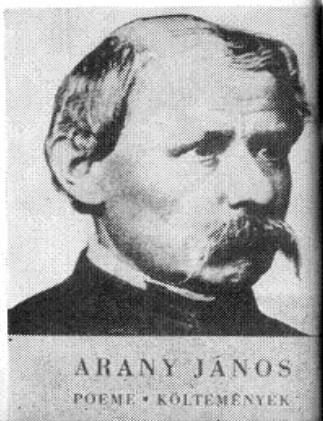
*Méliusz József
a segesvári
Petőfi-ünnepség
szónoki
emelvényén*

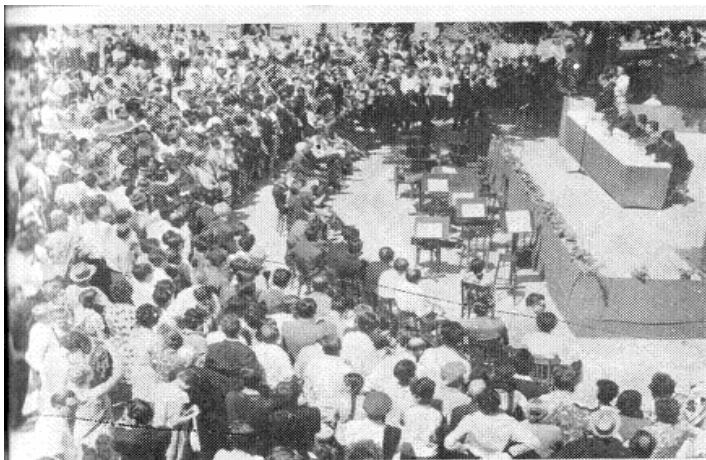
*A segesvári
Petőfi-ünnepség
elnöksége:
Méliusz
József (1),
Darvas József,
a Magyar Írók
Szövetségének
elnöke (2),
Zaharia Stancu,
a Romániai Írók
Szövetségének
elnöke (5),
Gálfalvi
Zsolt (6)*

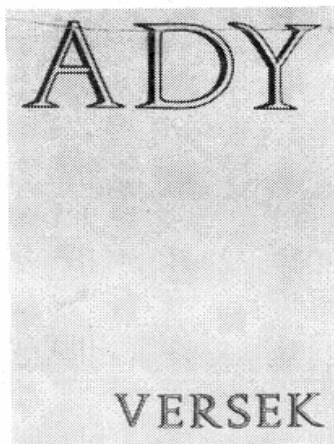
*Petőfi és Arany
verseinek
kétnyelvű
kiadása*

Petőfi Sándor
Versek
és
költemények
Poezii
și
poeme

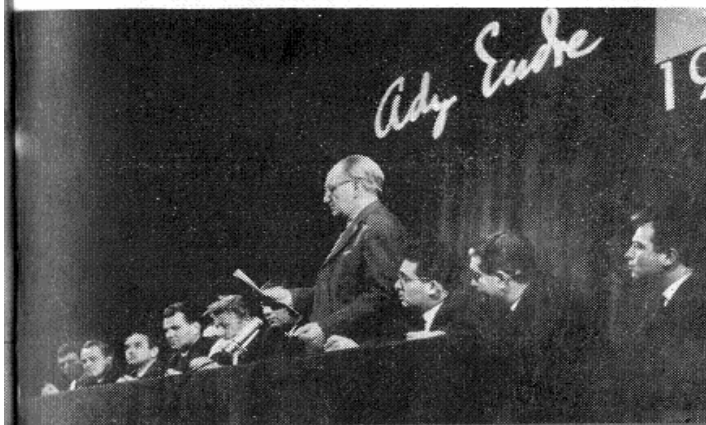

*A segesvári
várban
megtartott
Petőfi-ünnepség
(1969)
közönsége*

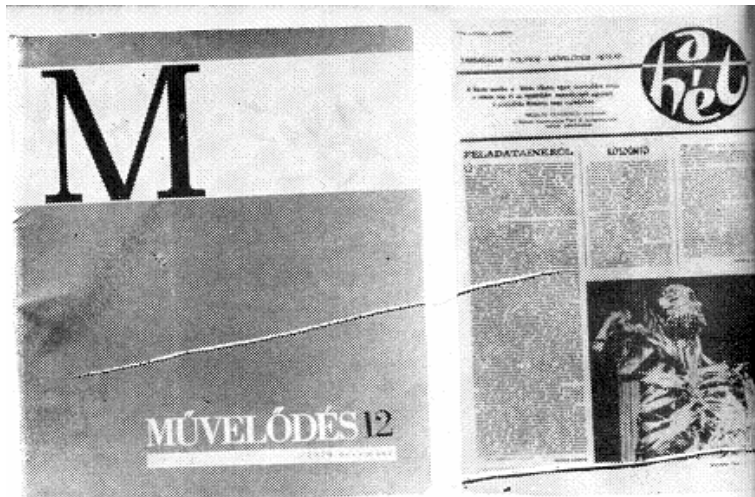

*Ady halálának
félszázados
évfordulójára
megjelent
Ady-verskötet,
a bukaresti
Irodalmi
Könyvkiadó
gondozásában*

*Ady Endre-
ünnepség
Marosvásár-
helyen (1969).
Beszél
Szemplér Ferenc.*

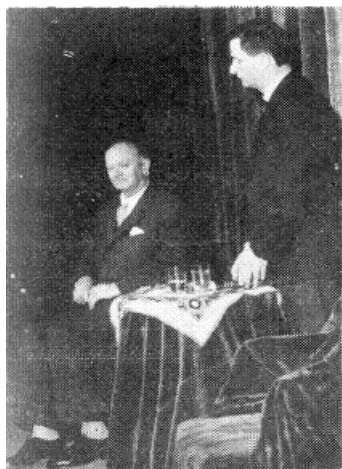
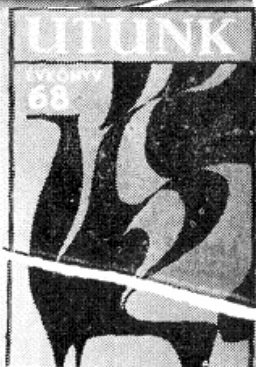
Megújult
és új lapok:
a bukaresti
Művelődés;
A Hét
első száma

Napi- és
hetilapok
az irodalom
szolgálatában

*Utunk-matiné
a kolozsvári
rádióstúdióban
1968-ban*

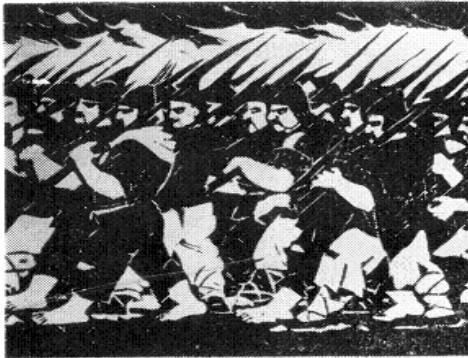
*Az első
Utunk-évkönyv*

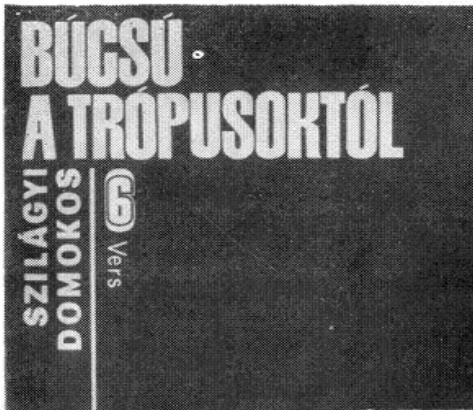
*Bartalis-est;
a szerző
(balról)
és az
előadóművész
Banner Zoltán*

*Kányádi Sándor
és
Méliusz József
az Utunk
Petőfi-számát
olvassa*

Könyvsikerek

SZÉKELY JÁNOS *DÓZSA

méliusz józsef

ARÉNA

PASKANDI GÉZA
HOLDBUMERÁNG

Könyvsikerek

*Az 1970. évi
Írószövetségi
Díjak kiosztása
Bukarestben.
Kányádi
Sándor,
Szász János,
Zaharia Stancu,
Domokos Géza,
Sütő András,
Beke György,
Király László*

*A díjazott
könyvek*

is az író önmagához való hűsége, a folytonosság jegyében született, s nincs köze a tudományos fantasztikum divatjához. Igaz, Bálint Tibor is fölépít egy jövőbe helyezett, absztrakt, többé-kevésbé abszurd világot, ezzel azonban nem eltávolodni akar korunk valóságától, Földünkötől és attól a kis földdarabtól, amelyen élünk; a kisregény elgépiesedett Kobalt ura, aki a modern technika minden kellékével, többek között egy robotemberrel is rendelkezik, csupán újabb változata a *Csendes utca* fásult, közönyös, elidegenedett kisembereinek, az érzékelhető valóságból ismert közönséges nyárspolgárok-nak. A fantasztikus keret egyszerűen eszköz az író kezében, hogy a probléma lényegéhez közelebb férközzön, s a groteszk vagy éppen abszurd helyzetben kiáltóan figyelmeztessen a humánus be nem helyettesíthető voltára, arra, hogy a technikai civilizáció, a tökéletes szervezettség még nem jelenti az emberi boldogságot. Ezért teremti meg Bálint, kitűnő leleménnyel, robotember hősét, Róbert Mátyást, aki „szülőatyjától“, az öreg professzortól kapta örökségül az intelmet, hogy a gépiesség megöli a játékot, elriasztja álmainkat. Bálint robotembere nem absztrakt térben mozog — Sodoma bűzfelhős kertje nem pusztán dekoratív háttér, hanem éppúgy egy elkerülendő lehetőség, az atomháború felvillantása, ahogy egy rossz lehetőség ellen lázad fel Róbert Mátyás is; e tekintetben az *Önkéntes rózsák Sodomában* szellemi rokonságot őriz Déry Tibor regényével, a *G. A. úr X-bennel*. Műfajilag ebben a kisregényben Bálint még inkább szakít a hagyományos epikai építkezéssel, a szabad asszociációs líra lehetőségeivel él, a nem logikai konstrukcióval megteremtett keretbe tökéletesen illeszkednek bele a biblikus felkiáltójelek — jeremiádszerűséget kölcsönözve a mű egészének —, Kobaltné epikus jellegű múltidézése, Róbert Mátyás képzelt önéletrajza és Kobalt úr naplója.

Bálint Tibor írói fejlődésének legújabb és legjelentősebb állomása egy hatszáz oldalas nagyregény, a *Zokogó majom* (1969). A téma már a *Sötét kamra* című novellában feltűnik, jelezve, hogy az *Angyal-*

*Zokogó
majom*

járás a lépcsőházban „világtalansága“ mögött milyen valóságfedezet, mekkora életismeret áll. A *Zokogó majom* önéletrajzi regény, egy lumpen-környezetből jött gyermek életútját követi figyelemmel a gyermekkori kilátástalanságtól az újságíróvá válásig. Ez a lumpen-világ, amely terjedelemben és esztétikai minőségben is a regény középpontjában áll, Bálint Tibor kezében kiválóan alkalmasnak bizonyul perspektivikusabb mondanivaló közlésére. Fejes Endre *Rozsdatemetőjében* hasonló jelenségnek vagyunk tanúi. (De érdemes volna összevetni a bukaresti külvárosról szóló két jelentős román regény. George Mihail Zamfirescu, illetve Eugen Barbu művének igényes Bálint-féle fordítását is az önálló, eredeti Bálint-regény stílusával.) A *Zokogó majom* kisembereinek feje fölött is elzúg a történelem, közülük lényegében csak Kálmánkának, a regény főhősének sikerül kiemelkednie, szembefordulva azzal a máról holnapra tengődő élettel, amely az egész „élhetetlen család kálváriájá“-t jellemzi, csupán az anyjától (s a hozzá hasonló, József Attila verseiben halhatatlanná tett munkásasszonyoktól) örökölt jószágot őrizve meg, kamatozó értékként, gyermekkorából. A regény többi központi figurája — ki így, ki úgy megszorított, megalázott, eltorzult lélek; különösen a panoptikumi „szerelmespár“, a kajla fülű, izgága pincér, Hektor, s a vele meg-megszakadó vadházasságban élő Böske rajza sikerült remekbe, az ő alakjukban teljesedik ki a lírai groteszk, amellyel Bálint korábbi novelláiban is találkozunk.

*Regény-
szerkezet*

A XIX. századi realista próza és a XX. századi modern irányzatok eredeti keveredéséből született Bálint Tibor nagyregénye; a szerző nem siklik át az élet jelentéktelennek tűnő mozzanatain, de nem is csupán az ismétlődésekre koncentrálnak (mint például Fejes), hanem a teljességet akarja — tolsztoji értelemben. A részletek „az igazság alkatrészei“, vallja Bálint, e részletek tisztelete azonban nem fordul újtárgyiasságba, divatos érzelemnélküliségbe, a *Zokogó majom* írója hisz a valóság és az ábránd, az álmovilág egymást kiegészítésében. S noha a ko-

lozsvári — mondhatnánk a kelet-közép-európai — lumpen-világ szociológiai pontosságú leírását, tipológiáját adja regényében, erős pszichológiai hajlamának érvényesítésével a teljes élet illúzióját kelti, partikuláris és egyetemes szerencsés összhangját teremtve meg. A külső és belső történések pontos időbeli rögzítését ugyancsak fontosnak tartja, ám ezt nem a tolsztoji úton igyekszik megvalósítani. A danzigi konfliktustól Sztálin haláláig ível a regény cselekményét magyarázó történelem, de ezt a harminc év históriát Bálint nem akarja mesterségesen „egy élhetetlen család“ hétköznapijaiba bevinni s így rontani az ábrázolás hitelét; írói szemléletmódját alátámasztó művészi megoldást talál: Kálmánkáék és Hektorék viszontagságainak történelmi idejét korabeli újságcikk-címekből, hírekből és apróhirdetésekből összevágott montázsokkal érzékelteti. Ezek a montázsok önmagukban is sikerültek, korhangulatot árasztanak, ugyanakkor műfajilag is jelzik, hogyan alakul a történelem a regény kisembereinek akaratától s jórészt tudatától is függetlenül. S részben éppen e montázsok révén, szerkezetileg is eredeti alkotás a *Zokogó majom*. A tárgyi részletek s a lélektani finomságok iránt megnyilvánuló fogékonysága ellenére Bálint Tibor nem merül bele a regénykompozíciót szétbontó leírásokba, megőrzi regényében is novelláinak tömörségét. A több szálon futó — a főhős személyében találkozó — cselekményt, a fejezetek váltakoztatásával, hasonló fegyelemmel arányítja. Regényszerkesztése ennyiben tehát inkább hagyományos, mint formabontó, bár a lineáris építkezést helyenként időjátékkal szakítja meg, s a cselekményes fejezetek közé ékelődnek be az említett történelmi montázsok. Alkalmazza Bálint a motívumisméltléses szerkesztésmódot is, olykor pedig zárótételszerűen alkot meg egy-egy fejezetet. Sokféle elemből épült tehát az utóbbi huszonöt év romániai magyar irodalmának egyik legnagyobb könyvsikere.

Szilágyi István novellái azzal keltettek feltűnést, hogy a munkáséletet nem önmagába zárt szociográ-

*Szilágyi
István
(1938)*

fiai egységként, nem is valami konjunkturális göggel ábrázolták, hanem természetes adottságként, ahol az irodalmi bemutatásra érdemes mozzanatok, a novellatémák ugyanúgy bányászhatók ki, mint az élet bármely más területén. Szilágyi István fiatal géplakatosai öntudatos, büszke, áldozatvállalásra kész emberek, nem tűrik el a megaláztatásokat akkor sem, ha azok munkatársaik, például arisztokratikus hajlamú mozdonyvezetők és fűtők magatartásából következnek — de nem társadalmi helyzetük, hanem emberségük a hangsúlyos. *Sorskovács* (1964) és *Ezen a csillagon* (1966) című elbeszélésköteteiben a társadalmilag pontosan determinált hősök, környezet mellett több olyan karcolatot, novellát, elbeszélést találunk, ahol a lírai mozzanatok oldottabbá teszik ezt a determinizmust, írásait a nagy szimbólumok felé fejlesztik. Amikor pedig megmarad munkás- és értelmiségi figuráinak természetes környezetében, akkor sem a látható történések érdeklik — így válik Szilágyi prózájának fő eszközévé a belső monológ. *Értéktöbblet* címen társadalmi-pszichológiai-erkölcsi tapasztalatainak szintézisbe foglalásával is megpróbálkozik, ez a hosszabb elbeszélés azonban művészi-
leg még egyenetlen, a részek összekapcsolása nem sikerült. *Üllő, dobszó, harang* (1969) című regénye viszont éppen egységességével, a külső és belső történések, a háború apokalipszisével párhuzamosan bemutatott, előtérbe állított lelki folyamatok hitelességével érdemelte ki a kritika elismerését. Az isten háta mögötti kis falu tanítónőjének és egy katonaszökevénynek a külvilág fenyegetései közepette kibomló szerelme, maguk-mentése, az emberiség megőrzése az új világ számára — hiteles képe egyúttal a nagy változásnak, bár minden a lélek szintjén történik.

Belső monológ

Szabó Zoltán (1940)

Látványos, reményteljes indulás volt a Szabó Zoltán: sűrű egymásutánban jelentek meg izgalmas, színvonalas novellái az *Utunkban*, rövid idő alatt összegyűlt belőlük egy kötetnyi (*Napos évszak*, 1964). Az ifjúság novellái voltak ezek minden vonatkozásban: a szerző friss tehetsége, lendülete ér-

zódott rajtuk, s a megformálás olykori egyenetlensége is Szabó Zoltán életkorát jellemezte; de ezekben az írásokban Szabó kortársai is magukra ismerhettek, az ő legsajátosabb kérdéseikre kereste a választ az író első elbeszéléseiben. (*Osztálykönyv* című, 1969-es riportkönyve szintén ennek az érdeklődésnek a vetülete, s részben ide sorolhatók az *Énekelj csak, Simon testvér* 1968-ban kiadott novellái is.) Szabó Zoltán elbeszéléseinek fiú és leány hősei, ifjú házasai gyűlölnék minden képmutatást, alapérzésük a bizalom — egymás és a környező világ iránt —, s ha bizalmatlansággal találkoznak, megbántottságukat nem titkolják: „Te csak a hegyes orrú csukámat látod, meg a művészhajamat... Hiába magyarázkodnék, Baki. Csak azt érzem, hogy a lelket nem lehet felöltöztetni...” Ennek a nyíltságnak, világra tárulkozásnak felel meg elbeszéléseinek legfontosabb formai jegye, a nyitottság, a befejezetlenség (Bodor Ádámnál találkozunk még e jelenséggel), ami Szabó Zoltán (és Bodor Ádám) írásait az amerikai Salinger prózájával rokonítja.

A *Kinyílni szaladnak a lányok, a Kaméleon, A varjak kirepülnek az ég alól, a Napos évszak* sikere után azonban megtorpanás következett, Szabó Zoltán prózáját egyre inkább fenyegette az érzelmi felszínesség, az első novellák nyugtalan romantikája olcsó bestsellerben kezdett feloldódni. A mélypontot a *Két part között* (1966) című kisregény képviselte. Az író pályáján azóta döntő fordulatnak látszik a *Kár volt sírni Jeruzsálemben* (1969). Szabó itt mint ha elfordulna az „ifjúsági” témáktól, holott az Iskárióti Júdásról szóló „mese fiamnak” a közismert bibliai történet visszájára fordítása, a *Napos évszak* novelláinak magasabb szintű, filozofikus folytatása. A Jahvéval vitázó Júdás a Rabbónival szemben azt vallja: „Csak akkor sírjon az ember, ha útja végére ért, de csakis akkor, ha van mit siratnia; ha öregkorunkra megnyertük vagy megkíséreltük megnyerni harcainkat... Csakis, csakis akkor! És nem harmincéves korunkban.” Az író az Iskárióti pártjára áll, mert ő „az erő és indulat”, aki a jóság hirdette türelemmel szemben a szabadító tettet, az örök elé-

*Kár volt
sírni Jeru-
zsálemben*

gedetlenséget prófétálja: „azt tartotta az Iskárióti, hogy a Jahve küldötte számtalan próféta által beígért mennyek országát valamiképpen közelebb kellene hozni a végeláthatatlan jövő időből“. Ádám és Lucifer vitája ismétlődik meg itt, Szabó Zoltán „Lucifere“ azonban egyértelműbben áll az emberiség szolgálatában. A kisregény etikai mondanivalójának hatékonyságát jelentősen növeli, hogy a szerző nem a lineáris elbeszélést választja, a jelenből — Iskárióti menekülésének jelenéből — játszhatja vissza a múltat, Jézus elárulásának előzményeit, a viták és vívódások pedig a könyörtelen végbe torkollnak. A keresztfa alatt Iskárióti a kivégzést vezető centuriónak megfajti árulásának okát: „Nem akármilyen mennyek országáért szeretnék üvölni, állatként, amiatt, hogy nem sírni kellett volna Jeruzsálemben...! Amit tettem, az emberarcú mennyek országáért követtem el!“

*Pusztai
János
(1934)*

Nagy életanyaggal és makacs elszántsággal érkezett az irodalomba Pusztai János, tehetségét azonban még Pászkan János néven közölt verseivel nem sikerült meggyőzően bizonyítania. *Ösvény a világba* (1965) című Forrás-kötete viszont, amely a címadó önéletrajzi elbeszélésén kívül egy kisregényt, a *Meglesett életet* is tartalmazta, robbanásszerűen hatott. A harmincas évek népi írónak lírával átszőtt gyermekkor-idézésére emlékeztető önéletrajz főképpen stiláris erejével hívta fel írójára a figyelmet, ennél is lényegesebb azonban Pusztai szemléletmódjának újszerűsége, különösen a *Meglesett életben*. Noha a kisregény két központi szereplőjét, az öreg Némát s harmincon inneni segédmunkás társát a „termelési folyamatban“ ismerjük meg, sőt — a kocsmai jelenetet s a munkásszállást leszámítva — végig az érczúzdában látjuk őket, valójában az emberi értékek rozsdátmetetőjében járunk. Pusztai az őszinte emberi megnyilatkozásokat keresi, még ha azok ellent is mondanak az általános fejlődési elveknek — nem fest idillt. De a tények, a jelenségek részrehajlás nélküli néven nevezése nem is kergeti öncélú tagadásba, ellenzékieskedésbe, keresi és Szőke, a fiatal

*Meglesett
élet*

segédmunkás emberré válásában megtalálja a távlatot nyitó biztatást. A keserves tapasztalatok, saját elrontott élete árán bölccsé érett, ám a megaláztatásoktól gyávává puhított és már menthetetlen Némától tanulhatja meg a barátjává fogadott Szőke: „Az élet elsősorban a gyengékhez kegyetlen. Ha hagyod magad, neked ront, hogy arrul koldulsz. Az embernek küzdeni kell, arra született. Küzdelem nélkül az emberiség salakjává hitványodsz.“ A küzdelem vállalásában különbözik a *Meglesett élet* segédmunkása Fejes Endre Hábeter Janijától.

A harcot még makacsabban, öntudatosabban vállaló ember Pusztai János új regényének, az *Illés szekere*nek a főhőse, az újságíró Ifjú György. Az 1969-ben megjelent Pusztai-regény szintén visszatekint a múltba, a nehéz gyermekkor éveibe, de a fiatal újságíró balzaci, stendhali hősök szívósságával vívott csatái az érvényesülésért s igazáért, harca a kisszerűség, megalkuvás, butaság és rosszindulat ellen már a felszabadulás utáni időre esik, egészen a közelmúltig vezet el. Ifjú György hol fel-, hol le-, hol ismét felívelő karrierje azért is válhat jellemzővé a korszakra, mert nem az az ember ő, aki elkerüli, hanem aki megkeresi a konfliktusokat, aki vállalja az összeütközések minden következményét. Ez a megfelelő iskolázottsággal nem rendelkező, megszállott igazságkeresésében mégis vérbeli újságíró nem rejti maga elöl, hogy mit jelent a tudás fájáról szakítani: „Bitang sors! LÁTÁSSAL áldottál meg, hogy gyötörhess, sorvaszthass, vesztembe üzhess! ...“ Így, a legkülönbözőbb helyzeteket megélő főhős révén, nagyszerű művészi jelzéseket kapunk történelmünk utóbbi huszonöt-harminc esztendejéről, bár a regény nem eléggé átgondolt idő-technikája zavarja Pusztai János életbevágó mondanivalóinak epikus kibontását. Ugyancsak zavarólag hat, meg-megakasztva a mű epikai sodrását, a művészi jelzők túlburjánzása, a hasonlat- és metafora-fürtök a túltelítettség érzetét keltik az olvasóban — jól lehet külön-külön mindegyik az írói erő újabb bizonyítéka.

*Illés
szekere*

Kiss János
(1933)

Amit Pusztai az üzemek világában fedez fel, azt hozza Kiss János a mai faluból: sémák, előregyártott figurák helyett ellentmondásos, küzdelmes emberi sorsokat, melyeknek összképe mégis a szocializmusban megnyíló lehetőségek, az emberi kiteljesedés igénye. A *Tegnaptól holnapig* (1966), Roger Martin du Gard *Vén Európájának* hatása alatt, mindenekelőtt azonban a szerző közvetlen élményeiből táplálkozva, egy Kolozsvár környéki falu egyetlen hétköznapiját írja le, cicomátlanul, szociográfiai érvényességgel. A könyv kritikussai joggal állapították meg, hogy Szabó Gyula *Gondos atyafisága* óta ilyen hiteles, már az újabb problémákat is láttató próza az erdélyi magyar faluról nem jelent meg. A *Vegyestörtek* (1969) című, két hosszabb elbeszélést tartalmazó kötet ez után az író stiláris fejlődéséről, ábrázolóerejének növekedéséről tanúskodik. Pusztai és Kiss János példája bátorítólag hatott a riporter

Tar Károly
(1935)

Tar Károlyra. Könyve, a *Köszönöm, jól vagyok*, amely eddig érintetlen, nagyon időszerű kérdésekhez nyúlt, a munkásmozgalom, az illegalitás régi harcosainak és fiaiknak viszonyát emelik be a romániai magyar irodalom témái közé. Ez az újrealizmus persze nem szigetelhető el sem egyfajta erkölcsi kéréletlenségtől, amely elsősorban Kocsis István puritán-szigorú magatartás-típusokra egyszerűsített-sűritett novelláiban mutatkozik meg (*Egyenletek*, 1967;

Lélektani
realizmus

Örömteremtés, 1969), sem attól a lélektani realizmustól, amelynek példáit Bálint Tibortól. Veress Zoltántól, Szabó Zoltántól, Szilágyi Istvántól, majd Varró Ilonától idézhetjük. Varró Ilona (*Szolgálat*, 1966; *Változatok*, 1969) és Telegdi Magda prózája (*Nyugtalan színek*, 1966; *Útvesztő*, 1969). Szépréti Lilla és Domokos Eszter, részben Kozma Mária novellisztikája nemcsak tematikai gazdagodást hoz a romániai magyar prózába különböző nő-típusok megrajzolásával, hanem a lélektani hitel igényének növekedését is. Különösen Varró Ilona örökké elégedetlen, önmarcangoló, kiszolgáltatott, teljes és valódi egyenjogúságra vágyó asszonyai jelentenek esztétikailag is erőteljes, figyelemre méltó tiltakozást minden előítélet, férfi-önzés ellen. A merev osztá-

Varró Ilona
(1933)

lyozási szempontok („erkölcsi“, „lélektani“ stb.) megbuknak olyan költői szépségű, valóságtényekre épített és erkölcsi szigorral tanúskodó műveken, mint amilyen a költő Kádár János *Fénycsíkok nyomában* (1967) című kisregénye vagy Király László már idézett novellái (*A Santa Maria makettje*, 1970), melyek nemcsak érdekes átrándulásnak tekinthetők a költészet műformáitól a prózába, hanem epikánk összeteljesítményében is figyelemre méltó hely illeti meg őket és szerzőiket — mint prózaírókat is. Sinkó Zoltán hétköznapiokból ihletődő, szépelgést, ál-modernséget gúnyoló népszerű humoreszkjei (*Kölcsönkönyv*, 1965; *Ravasz szavak*, 1968; *Ortopéd kalap*, 1970) egyre inkább meghaladják a napilap-igényt, újabb írásai a műfaj hazai irodalmi rangját erősítik. Sikerült paródiái a romániai magyar irodalom önismeretét szorgalmazzák.

Sinkó Zoltán (1938)

Bodor Ádám hihetetlenül hamar jutott el a mai romániai magyar próza élvonalába; a lapokban 1965 óta, de főképpen az elmúlt két évben közölt néhány novella és egyetlen kötet, *A tanú* (1969) alapján a legjobb romániai magyar novellisták közé számíthatjuk, aki írói felelősségét nem szűkíti le egy kis szociográfiai vagy tájegységre, aki mer az emberiségben gondolkozni, de nem tagadja meg közvetlen környezetét, nem fordít hátat a hétköznapiaknak. A kérdező írók fajtájából való, nem szereti a határozatbiztonságú válaszokat — novelláiban mindegyre a bizonytalanságot jelző igeformákra, kötőszavakra, mondatszerkezetekre bukkanunk. Ez a bizonytalansági tényező nem megfutamodás a felelősségvállalás elől, sokkal inkább korunk dilemmáinak vállalása, feltárása; a személy- és helységnevek azonosíthatósága nélkül is érezzük Bodor elkötelezettségét — akár az elmagányosodást (*Egy idegen városban*), akár a kiszolgáltatottságot és az erőszak természetét (*Utasemberek*, *A kivégzés*), akár az álhumánus apró megnyilvánulását (*A réten*) választja tárgyául, vagy az emberiség utóbbi két évezredének történetét foglalja megdöbbenő művészi képbe, hibátlanul megszerkesztett öt oldalon (*Tripti-*

Bodor Ádám (1936)

chon). Mítoszromboló, akitől azonban mi sem áll távolabb, mint az igazi, csalhatatlan értékek tagadása.

Összefoglalás,
távlatok

Felszabadulás utáni epikánk irodalomtörténeti útját követve, vizsgálódásaink nem korlátozódhattak a szorosan vett esztétikai és műfaji minőségekre. Az ötvenes évek közepéig ugyanis regény- és novellaírásunk alakulását alapvetően befolyásolták tematikus igények is; az első néhány évben természetyszerűen, amennyiben az ábrázoló műfajok történelem diktálta feladata lett a felszabadulással meginduló nagyarányú társadalmi átalakulások tükrözése, a nyomán kialakuló emberi magatartásformák és viszonyok feltárása. Ezt a küldetést töltötték be az olyan művek, mint *A legmagasabb hőfokon*, a *Szél júvatlan nem indul*, a *Foggal és körömmel*. A történelem diktandójából az ötvenes évek elejére e műnemben is dogmatikus kizárólagosságú elv lett; „központi“ és „periférikus“ témákat állított szembe egymással a kritika, ami egy káros irodalompolitikai gyakorlat elvi támogatása volt; a valósággal szembesítésből máig már kiderült, hogy a „periférikus“ ítélettel éppen nem periférikus emberi-társadalmi kérdések felvetését utasította vissza az irodalom-adminisztráció.

A konzervatív-dogmatikus esztétikai normák egyébként az epika vonatkozásában érvényesülnek a legerősebben, a szocialista realista irodalomelmélet korabeli művelőinek ama egyoldalúságából következően, hogy általánosításait túlnyomórészt az epika tapasztalataiból, hagyományaiból vonták le. Eszménnyé kodifikálódik a XIX. századi realizmus ábrázolásmódja: az átfogó társadalomrajz, a realista jellem-bemutató és a forradalmi perspektíva romantikájának ötvözése, a típusalkotás realista módja stb. Mindez mint elméleti igény önmagában még nem vezetett volna szükségszerűen az epika hanyatlásához, ha nem párosul egy szükkeblű-konzervatív értelmezéssel; az átfogó társadalomrajz követelése mellett éppen az író önálló „valóság-felfedezése“ mi-

vagy éppen valósághamisításnak; a „munka alakítja a jellemet“ kritikai jelszó igézetében itt is tévútnak ítéltetik a lelki élet intimebb szféráinak a bemutatása; típuson hovatovább az ember szociológiai általánosságát értik, s a jövő-perspektíva keresése a közéleti happy endingek kötelező fordulataivá devalválódik.

Természetesnek kell tartanunk, hogy a dogmatikus irodalomszemlélet elleni visszahatások is tematikus szinten jelentkeznek; az ötvenes években például a közéleti cselekményszálat szinte divatszerűen ötvözik az írók szerelmi bonyodalommal, így „irodalmiasítva“ — néha csak ál-irodalmiasítva — a kor epikus közhelyeit. Majd feltűnnek egyrészt a „nem-átlag“ típusok, olyan bonyolultabb hősök, akiket már nem jellemez maradéktalanul származásuk, osztályhelyzetük és környezetük, s akik a körülöttük szövődő konfliktusokban a szocialista fejlődés bonyolult és valóságos probléma- és ellentmondásrendszeréből is ízelítőt adnak, mint a *Gondos atyafiság* Akácos Miskája vagy Sütő Félrejáró Salamonja, Bálint Tibor lumpenproletár szereplői.

Itt is le kell szögeznünk: két korszakot összekötő fejlődésvonalról van szó, amennyiben e törekvések nem antirealista színezetűek, hanem éppen egy igazabb realizmus, egy őszinte valóságábrázolás előfutárai. Az ötvenes évek második felétől ez az igény két, egymással párhuzamos és egymással rokon pályán érik a kibontakozásig. Egyik a részben az avantgarde hagyományhoz, részben a XX. századi modern epikához ösztönzésért forduló modern realizmus, amely a lélektani regénytől a valóság szimbolikus jelzésekkel visszaadott regényképéig terjedően él a modern prózának a XIX. századi ősökétől eltérő eszközeivel (Veress Zoltán Proustot folytató *Szeptemberétől* Bálint Tibor *Önkéntes rózsák Sodomában* című, science fictiont és expresszionista prózát ötvöző kisregényéig), másik a „valóságirodalom“, az embersorsok és társadalmi helyzetek dokumentumhű rajza, amely — a két világháború közötti magyar és román szociográfiatörekvések, a dokumentumirodalom második világháború utáni vi-

lághulláma mellett — a penzum-feladatoktól egyre inkább szabaduló hazai riportirodalmat is közvetlen ősenek tekintheti. Pusztai János, Kiss János regényjelentkezése után ennek tetőzése Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér* című falurajz-vallomása. Minden látszólagos stílus- és ábrázolásbeli különbségük ellenére összeköti e két törekvést a kor hiteles megidézésének és a modern próza-vívmányok alkalmazásának az igénye.

Az utolsó tíz év illetén epika-fejlődéséhez hozzátartozik tematikus jellemzőként a morális-etikai kérdések iránti fokozott érdeklődés, amely az ábrázolásban a tudatfolyamatok, lelki reakciók „emberkereső” funkcionővekedésével s az esszéisztikus írásmódnak az ábrázolásba való gyakori beépülésével jár. Jellegzetesen a novellában alakul ki ennek a „moralista” prózának a groteszk vagy éppenséggel abszurd szimbolikájú, Kafka-követő változata, elsősorban Bodor Ádám és Páskándi Géza novelláiban.

*Szintézis-
igény*

A romániai magyar próza több irányú, eddig főképpen az elbeszélésben és kisregényben lemérhető kísérletek s figyelemre méltó eredmények után ma már a szintézis műfaját is újra a magáénak vallhatja. 1969 a regény évének bizonyult, s ez nemcsak számszerűen igazolható, hanem a minőséggel is. Nagy írói vállalkozások (köztük a *Zokogó majom*, az *Anyám könnyű álmot ígér*, a *Város a ködben*, a *Ki a sánc alól*, a *Soó Péter bánata*) után is, a folytatás ígéretes. S miként a lírában, az epikában sem csak a fiatalok és legfiatalabbak szereznek meglepetéseket. Régebben hallgató vagy korábban a könyves megjelenésig el sem jutó prózaírók figyelemre méltó sikereinek lehettünk tanúi.

*Emlékezé-
sek*

A közelmúltról alkotott képünk válik teljesebbé a készülő (vagy már megjelent) írói emlékezések révén: Balogh Edgár (*Hét próba*), Lám Béla (*A körön kívül*) után Bartalis János, Kacsó Sándor, Kemény János is rögzíti irodalmi pályájának, harcainak emlékeit. Különös meglepetésként hatott Lám Bélának, Csinszka egykori vőlegényének Ady-emlékeit és az első világháború utáni hadifogságból megőrzött él-

ményeket, egy letűnt korszakot tükröző könyve, de *A körön kívül* sikerét is felülmúlta Tamási Áron testvérenek, a farkaslaki parasztember Tamási Gáspárnak az emlékezése (*Vadon nőtt gyöngyvirág*, 1970), amely sokkal több kuriózumnál, irodalomtörténeti adaléknál: a székely paraszti világ hiteles XX. századi dokumentuma, egyúttal pedig a kimeríthetetlen népi alkotóerő újabb bizonyítéka.

A romániai magyar próza folytonossága rég nem látszott annyira biztosítottnak, mint éppen napjainkban. Ebben fontos szerepet játszik a világirodalmi látóhatár tágulása, ami viszont szorosán kapcsolódik a prózai műfordítások számának növekedéséhez. A prózafordítások között a leggazdagabban természetesen a román irodalom képviselt: kiemelkedő írói teljesítményekre emlékeztethetünk e téren (Szabédi László, Kakassy Endre, Lőrinczi László, Veress Zoltán, Bálint Tibor, Papp Ferenc, Fodor Sándor). 1970-ig, nyugodtan elmondhatjuk, a klasszikus és modern román próza minden jelentős értéke fordításban is eljutott a magyar olvasóhoz (emlékezetes a román irodalom nagyigényű antologikus bemutatása, *A román irodalom kis tükré* I—IV. 1961—1964), s az új művek legjobbjai, ugyancsak rövid idővel az eredeti megjelenése után, rendszeresen bekerülnek a hazai kiadók magyar fordítási tervébe, biztosítva írónak-olvasónak a pontos tájékozódást. Növekedőben van a más nyelvekből készült átlüktetések száma is (a Kriterion *Horizont*-sorozata teremt elsősorban lehetőséget erre); az angol, német, francia, orosz prózafordítók között kell említenünk Szilágyi Domokost, Mikó Imrét, Szemlér Ferencet, Nagy Gézá, Domokos Gézá, Pávai Mihályt.

*A prózai
műfordítás*

A DRÁMA FEJLŐDÉSE

Az epikával és lírával ellentétben a dráma olyan irodalmi műfaj, amelynek történetét nem lehet egy irodalmon kívüli intézmény: a színház kérdéseitől függetlenül tárgyalni. A romániai magyar dráma-irodalom fejlődését próbálva összegezni, Jordáky Lajos kiindulópontként szögezi le: „A drámairodalom minden korszakban, minden társadalomban együtt növekedett a színházzal, és virágzása csaknem mindig egybeesik a színjátszás virágzásával.“ A tétel általános érvényének elismerése ellenére, ötven év tanulságai alapján mégis meg kell állapítanunk, hogy a romániai magyar dráma fejlődése nem párhuzamos a romániai magyar színjátszás sikereivel vagy balsikereivel.

*A szín-
játszás
hagyomá-
nyai*

Közismert az erdélyi színházpártolás jelentősége a magyar nyelvű színjátszás kialakulásában és megerősödésében: Kolozsvár 1792 novembere óta megszokás nélkül biztosít hajlékot Thália papjainak, akik között a magyar színjátszás olyan nagyjai tevékenykedtek itt, mint Kótsi Patkó János, Jancsó Pál, Déryné, E. Kovács Gyula, Jászai Mari, Szentgyörgyi István. Az *Erdélyi Múzeum* pályázatára írta Katona József a *Bánk bánt*, s a Madách-kultusz létrejöttében, ápolásában is lényeges szerepet tulajdoníthatunk a kolozsvári magyar színháznak. Ezek a hagyományok változatlanul elevenek és tudatosak napjainkban, amikor hat városban (Kolozsvár mellett Marosvásárhelyt, Nagyváradon, Szatmáron, Temesvárt és Sepsiszentgyörgyön) működik hivatásos magyar társulat. A magyar nyelvű színház-hálózatnak ez a sűrűsége, a gazdagság színészi tehetségekben, bizonyos szakaszokban egyik-másik romániai magyar színház (az ötvenes években például a marosvásárhelyi Székely Színház) kitűnő működése nem járt azonban együtt a romániai magyar dráma-irodalom virágzásával.

Valójában a két világháború közötti korszakban is a dráma jelentette a leggyengébb láncszemet a romániai magyar irodalomban. Erdemben mindössze három-négy jelentősebb alkotóra hivatkozhatunk e műfajban — mindegyikük más-más törekvést képviselt —, de Kós Károlynak, Tamási Áronnak, Bánffy Miklósnak és Nagy Istvánnak sem fő megnyilvánulási területe a drámaírás. Mégis, egészen a közelmúltig, a *Budai Nagy Antal*, az *Énekes madár*, a *Martinovics* volt a művészi mérce, az időszzerű társadalmi kérdések osztályharcos szemléletében pedig az *Özönvíz előtt* számított emlékezetes drámaírói teljesítménynek, amelyben a realista ábrázolás nem zárja ki a mai törekvésekkel összhangzó groteszk jelentkezését.

Ezek a közvetlen hagyományok sem egyformán éltek és hatottak az elmúlt huszonöt esztendőben. A népi demokratikus forradalom első szakaszában, a negyvenes, de különösen az ötvenes években a színház egyértelműen és közvetlenül a politikai feladatok szolgálatában áll, az esztétikum háttérbe szorul, sőt jórészt el is tűnik az új színművekből. Nagy István 1947-ben bemutatott második darabja, *A gyár ostroma az Özönvíz előtt*ben erőteljesen jelen lévő emberi kapcsolatokat jórészt felszámolja, öntudatos munkások, gyárosok, tolvajok és megalkuvók vívják a színpadon társadalmi osztályharcukat, a drámaiságot azonban elnyomja a sok sematikus szöveg. Pár évvel később születik meg az akkor reprezentatívnak tekintett színmű, Sütő András és Hajdu Zoltán közös munkája, a *Mezítlábasszony* (1950). Ahogy *A gyár ostroma* az iparban, a *Mezítlábasszony* a mezőgazdaságban példázza az osztályharc éleződésének elméletét: kulákmesterkedés (a háttérben a bujtogató volt földbirtokos) akadályozza a kollektivizálást, a Davidov-típusú, segíteni idejött munkás azonban, az élenjáró parasztok segítségével, meggyőzi az ingadozó középgazdákat. A szerelem, amelyre a cím utal (és ami meghatározó szerephez jut Sütő későbbi színdarabjaiban), csupán poénszerűen tűnik fel, s hiányzik a darabból a Sütő András írásaira mindig jellemző nyelvi varázs is.

Ebbe a sorba állítható a színész Kovács György és Eugen Mirea szerzőpár műve, *Az utolsó vonat* (1958): színpadtechnikai ismeretek birtokában, céljuk a nacionalizmus-sovinizmus kártevését tudatosítani; e darab szerzői irodalmi babérokra nyilván már nem is pályáztak, mint ahogy nem pályázhattott erre egy másik színészpár, Kiss László és Kovács Dezső sem a *Vihar a havason* (1953) megírásakor.

A
társadalmi
dráma felé

A romániai magyar dráma gyermekbetegsége még a hatvanas évek elején is virulens. A *Százházas lakodalom* Simon Magda kollektivizálási darabja szintén előregyártott elemekből készült, de Huszár Sándornak sem sikerült az építőtelepre került fiatal orvos-házaspár családi viszályában a közösségi helyzetállás és az egyéni érdek konfliktusát meggyőzően, újszerűen sürítenie (*A házasságok a földön köttenek*, 1963). Deák Tamás *Két halál* és *Testvérek* című drámái már mentesek a proletkultos tünetektől — s különösen a *Testvérek* drámai szerkezete szilárd, figurái is reálisak —, a polgári családról, az ott uralkodó erkölcsi normákról, illetve gyakorlatról azonban ő sem tud különösebben érdekeset, újat mondani. Földes Mária „drámai riportja” (*Baleset az új utcában*) legalább egy jelenet erejéig többet ígér: a darab riportere egy mai tömbház „színes redőnyei” mögé néz, s bár a baleset köré lazán csoportosított események társadalmilag és művészileg eléggé jelentéktelenek, a két gyári munkáscsalád életkörülményeinek, szemléletének szembeállításában felvillan az igazi drámai konfliktus lehetősége.

Földes
Mária
(1925)

Tomcsa
Sándor
vígjátéka

Nemcsak a színpadon, hanem irodalomként is több, meggyőzőbb siker született a vígjátékban. Tomcsa Sándornak sikerült átmentenie *Az utolsó szalmaszálba* humoreszkjeinek eredeti figuráit, különösen a kisvárosi úrhatnám polgárt, aki az új világban is ragaszkodik illúzióihoz, valójában sosem volt hírnevéhez, tekintélyéhez; sajnos azonban Tomcsa vígjátékírói erejéből is csak az első felvonásra futja. Aligha tekinthető véletlennek, hogy az *Igaz Szó* 1958-as pályázatára három ígéretes egyfelvonásos is beérkezik: Asztalos István *Törvényen*

(*A vidámság embere*), Méliusz József Nem olyan egyszerű... és Sütő András *Fecskeszárnyú szemöldök* című „vidám játékaiban” abban az időben előrelépést jelentettek hihető erkölcsi konfliktusaikkal, egy-egy jó vígjátéki figurával, megmunkált írói szövegükkel. Ez a siker készítette Sütő Andrást arra, hogy két egyfelvonásosból egész estét betöltő vígjátékot írjon, de a *Tékozló szerelem* lényegében nélkülözi a drámaiságot, nyelvileg is felhígul, humora a népszínművekéhez közeledik. Az 1967-ben bemutatott *Pompás Gedeon* már új minőséget ígér, Sütő ebben a színművében is hű marad a falu világhoz, hűséges Tamás Áron népi játékainak örökségéhez, ám az anekdotánál erőteljesebben jelentkezik itt a groteszk. Az író ezúttal nemcsak pompás nyelvi fantáziájára bízta magát, nem elégedik meg a szellemes-csípős replikákkal — saját eredeti mondanivalója is van koráról. Pompás Gedeon alakjában is felismerhető a darab egészére jellemző kettősség, de az anekdotába illő kelekótyánál jellemzőbbnek érezzük az önkényeskedő kiskirályt, aki — a darab egyik kritikusanak, Szász Jánosnak a szavaival — „a tetejében még ravasz is, de tunyaeszű, mert a gondolatokat jelszóvá őrlí az agyában, a jelszavakból pedig kiőrli a gondolatokat; s noha szárnalmas, egyben ijesztő is, mert: nincs közösségi érzéke, mégis vezetni akar, s úrhatnám is ráadásul”. A kétféle formanyelv — az anekdotizálás és a groteszk — keveredése megbontja ugyan a mű egységét, a Pompás Gedeon mégis jelentősebb művészi tett a romániai magyar drámában, mint egy olyanfajta töretlenség, amilyen a *Nézd meg az anyját* című Nagy István- vagy a *33 névtelen levél* című Méhes György-vígjátékot jellemzi — jóllehet mindkét alkotás a közönség s részben a kritika érthető elismerésével találkozott. Időszerűségük elvitathatatlan: Nagy István mai gyári fiatalok magánéletét bírálja „majdnem vígjátékában”, olyan osztályharcos szigorral-egyértelműséggel, mint ahogy régebbi drámáit írta — de, a fiatalok problémáit más körülmények között vizsgáló *Dühöngő ifjúság*ot asszociálva a Nagy István-darabhoz, nem tagadhatjuk,

Sütő András
színpada
(Pompás
Gedeon)

Méhes
György
(1916)

szerzőnk az osborne-i mélységektől sajnos elmarad; Méhes György az ellenkező utat járja, a meglátott társadalmi problémát könnyű vígjátékban, tetszetősen oldja fel, a lényegi konfliktust helyzetkomicummá szelídíti; s tovább megy a színvonalengedményben *Heten, mint a gonoszok* című komédiájában (akárcsak Csávossy György—Komzsik István *A fül* című bohózata).

Szemlér
Ferenc
„optimista
színjáté-
kai“

Szküllák és kharübdiszek között, a társadalmi drámában a legtöbb mindeddig talán a költő Szemlér Ferencnek sikerült. *Életünk és halálunk. Optimista színjátékok* (1968) című kötetének bevezetőjében ő is az etikus szándékot, az erkölcsi célokat hangsúlyozza, drámái azonban — elsősorban a *Marci jól érett* — ezt a célzatosságot jótékonyan az esztétikumba rejti. Noha Szemlér is a hagyományos drámaépítkezést választja, akárcsak Nagy István vagy Méhes György (a *33 névtelen levélben*), megtalálja a módját, hogy konfliktusábrázolása ne csak hiteles, hanem jelentős is legyen. A címszereplő Marcella és férje, Mózes összeütközése, kiválóan alkalmas arra, hogy egy átmeneti korszak számos központi kérdését felvesse: a népi tehetségek előtt megnyílt lehetőségek, a továbbélő társadalmi rangkülönbségek, a törvénysértések, a fiatalok őszinte lelkesedése a rájuk váró feladatokért, más fiatalok önpazarlása — és mindez a házasság jól ismert belső problémáival összefonódva, megfelelő keret egy mai társadalmi dráma számára. A *Marci jól érett* merészebb sűrítéssel a romániai magyar drámairodalom kiemelkedő alkotása lehetett volna, de így is — azzal együtt, hogy helyenként elcsúszik a társalgási dráma „középfajúsága“, konvenciói felé — Szemlér és a műfaj adott lehetőségeit jelzi. Az *Életünk és halálunk* már inkább a korlátokat mutatja, itt ugyanis visszakísértenek a Szemlér Ferenc költészetében olykor jelentkező „klasszikus“ felhangok, egy olyan fennköltség, amely nem békíthető össze a társadalombírálat köznapi valóságával; konkrétum és példázat, elidegenítő táblák és kóruszerű megoldások váltakozása lerontja a művészi hatást, banálissá, jelszószerűvé teszi a kérdésekre adott írói

válaszokat. Amikor viszont következetesen, átgondoltan alkalmazza a versbeszédet a drámában, vállalkozásából jó mű születik: az *Apellész különös kalandja* 1963-ban már olyan erényeket mutat, amelyek meghatározóvá válnak a romániai magyar drámairásban a hatvanas évek végén. Az ókori környezetbe helyezett cselekmény hatalom és művészet viszonyáról mond sajátosan XX. századi ítéletet.

Szemlér ez utóbbi darabját tehát nem tekinthetjük szabályos történelmi drámának — a *Budai Nagy Antal* vagy a *Martinovics* folytatásának. Kós és Bánffy kezdeményének érdemi folytatására elég sokáig kellett várni, bár időközben is keletkeztek történelmi tárgyú színdarabok. Szabó Lajos Misztótfalusi Kis Miklós közismert kálváriáját dolgozta fel *Mentség* címen (1956), a helytállás példáját adva meglehetősen epikus formában. Ugyanilyen tudatformáló szándék szülte Veress Dániel *Mikesét* és Báthori Zsigmondot idéző *Véres farsangját*, valamint Sombori Sándor *Gábor Áron*-drámáját. Veress a Németh László-i történelmi drámát vallja példaképének, de első színpadi művében nem tudja megközelíteni mesterének gondolatközpontúságát. Műfajilag a *Véres farsang* előrelépés a *Mikes* epikus tablóihoz képest. Formai erényei miatt említésre méltó Somlyai László régebben írt, de most átdolgozott, *Fráter Györgyről* szóló színműve is.

Mindezek a drámai alkotások azonban — még ha a legutóbbi évek termékei is — a modern nyugat-európai dráma behatolása előtti állapotot, szemléletet tükrözik. A hatvanas évek közepétől általában a romániai magyar színpadokon is egyre inkább teret hódít Dürrenmatt, Arthur Miller s a kor nagy politikai-erkölcsi kérdéseit feszegető dokumentumdráma; román, illetve magyar nyelvű előadásokban vagy nyomtatásban hozzáférhetővé válnak Ionesco, Beckett, Pinter, Mrożek művei is. Különösen Dürrenmatt példája hat termékenyítően. A fizikusok felelősségének gondolatát Földes Mária írja izgalmas, a helyi színeket sem nélkülöző magatartás-drámába — Reginald Rose *Tizenkét dühös emberének* feszült-

*Történelmi
tablók*

*A modern
dráma
hatása*

ségét megközelítve; *A hetedik, az áruló* (1966) a tudósok felelőségén túl a mi emberi felelőségünkre kérdez rá, a különbözőképpen megokolt árulások, megalkuvások sorozatát mutatja be katartikus erővel. Deák Tamás drámaírói erényeit is a parabolikus ábrázolás hozza leginkább napvilágra. Kultúrhistoriai elmélkedésekkel túlterhelt kísérletei (*Demetrius, Ádám elkárhozása*) után *A hadgyakorlatban* (1968) és a *Forró szigetben* (1970) találja meg korszerűen humánus gondolatainak hatásos drámai formáját. Már *A hadgyakorlat* groteszkjét megelőzően a *Fictus és Laodiké* című „szabálytalan tragédiában” a hatalomtól megcsömörölt császárt és Laodikét, Hermes papnőjét követi Délosz szigetéről egy névtelen szigetre, ahová a feladat elől a szerelemben menekülnek — ám a magányban sem találnak megnyugvást, hiszen a szerelem hamar elmúlik, kiürül. E kamaradarabszerű kérdésfeltevessel szemben *A hadgyakorlatban* Deák Tamás mélyebbre megy az elemzésben: a hatalom természetéről mondja el véleményét jól megépített drámai szituációkban, ügyesen megválasztott és meggyőzően jellemzett figurák által. Bár drámájának javára válna az elszabadultabb játékosság, művészileg magasabbrendűnek tűnik e mű puritánabb nyelve, mint előző darabjainak nemegyszer dagályosságba átcsapó költőisége-filozofikuma. Legsikerültebb drámai alkotásaiban Méhes György is a groteszk felé tájékozódik. Háború- és nacionalizmusellenes paraboláján, a *Barbár komédián* még eléggé átüt a dürrenmatti ihletés, a *Noé bárkája* jó alapötletét viszont nem sikerül igazán szellemesen kiaknáznia, szövege kevésbé irodalmi, inkább a drámatechnikai ismereteket igazolja, ismételten. Hasonló gondolatkört — hatalom, szabadság, egyéni és közösségi felelőség — igyekeznek korszerű drámai formába foglalni váltakozó sikerrel a fiatalabb írók is, mint például a politikumra ebben a műfajban is nagy súlyt helyező Lászlóffy Csaba, valamint Tömöry Péter.

A romániai magyar dráma nagykorúsodását — a színpadra írt művek mennyiségének ugrásszerű, minőségi szintjének fokozatos növekedése mellett —

két eredeti tehetségű drámaíró feltűnése hitelesíti. Páskándi Géza több mint húsz évvel ezelőtt költőként, Kocsis István a hatvanas évek közepén novelistaként indult, s mindkettőjüket a maguk műfajában a legnagyobb lelkesedéssel fogadta a kritika. A tehetség kibontakozásának dialektikáját nem tagadva, bizonyára a társadalmi fejlődéssel összefüggő törvényszerűséget kell látnunk abban, hogy Páskándi nagy sikerekkel a háta mögött, Kocsis István pedig jóformán még az indulás lendületében, nagyjából egyszerre fordulnak a dráma műfaja felé, nem tagadva meg régebbi szerelmüket. (A román dráma megújulása szintén ezekben az években, Marin Sorescu, D. R. Popescu, Ion Băieșu, Teodor Mazilu, Romulus Vulpescu darabjai révén következik be.) Kocsis is, Páskándi is öntörvényű világot teremt drámai műveiben, következetesen azokhoz az esztétikai-etikai eszményekhez, amelyeket versben, prózában vallottak és vallanak. A kísérleti szakaszon túljutott drámáik szervesen illeszkednek be a mai európai drámairodalom korszerű áramlataiba.

Kocsis már első színművével, a *Megszámláltatott fákkal* a magatartás-drámának kötelezi el magát. A történet 1943-ba, egy németek által megszállott bányászvároskába vezet el, az újabb antifasiszta irodalommal azonban csak annyiban tart rokonságot, amennyiben Kocsis is hátat fordít a fekete-fehér ábrázolásnak. A helyszín és az időpont csupán abban játszik szerepet, hogy a szerző egy kiélezett helyzetben teheti fel hőseinek a kérdéseket; de valójában Kocsis nem a kérdezettek, a letartóztatott Komárk tanár és Milkó bányász, illetve az árulásra azonnal hajlandó Fischer válaszaira kíváncsi — ők első színre lépésüktől kezdve szilárd vagy ingatag, azaz változatlan jellemek. A dráma középpontjában Ranke őrnagy, a megszállók humánus parancsnoka áll, aki egy falu helyett az erdőt lövette — ám épp így pusztult el az oda menekült lakosság, ő pedig, a parancsnok, kitüntetését kapott. Rankét a dráma szüntelen vitában, meggyőző akcióban mutatja (a feszültség lényegében intellektuális): de nem annyira ellenfe-

Kocsis
István
(1940)

leít, mint inkább önmagát akarja meggyőzni, hogy a megszállók oldalán is megőrizheti emberségét.

Ranke illúziójának bukását élesebben, félreérthetlenebbül s formailag is tökéletesebben fogalmazza újra *A nagy játékos* (Martinovics utolsó napja) című Kocsis-dráma (1969). Ahogy ott a közelmúlt, itt a távolabbi történelem megidézése nem cél, csupán eszköz az író kezében (arra azonban gondosan ügyel, hogy figuráinak s a problémáknak a beállításával ne mondjon ellent a történelmi forrásoknak). A szerepek ugyan megcserélődnek, nem a hatalmi pozícióban levő Ferenc császár (vagy apja, az emlékképben megidézett Lipót császár áll Kocsis érdeklődésének középpontjában, hanem a halálra ítélt Martinovics, de az erkölcsi (drámai) kérdés lényegében ugyanaz: lehet-e egy ellenséges, haladásellenes hatalommal szövetkezve harcolni a haladásért, e hatalom ellen? Martinovics ellentmondásos történelmi alakja kitűnő alapot nyújtott egy ilyenfajta elmélkedésre, e dilemma drámai felmutatására. Így lehetett *A nagy játékos*-ból több, mint elvont erkölcsi példázat — vérbő, kitűnő dráma. Martinovics vitájának a császárral tétje van, az elítélt életéről van szó; igaz, Kocsis meg-megfeledez a császárról, túl sokáig hagyja őt a színen szöveg nélkül, ezért azonban kárpótól a főhős drámai figurája, nagyszerű monológ-sorozata, amely egy képzeletbeli nagy dialógus egyik oldala. Egyetlen vétséget követ el a szerző hőisével szemben, és ez a dráma második részében meg is bosszulja magát: Martinovics hamis szillogizmust állít fel az önmaga és társai életéért a császárral folytatott vitában (az összeesküvés vezetője bűnös, de annak a tervezett forradalom „játék” jellegéről mit sem tudó résztvevői következésképpen ártatlanok), s ezzel Martinovics szellemi fölényét szemfényvesztéssé degradálja, a vita komolyságát is veszélyezteti. A magyar dráma hagyományos betegségében osztozva, sajnos Kocsis is tovább vezeti a cselekményt, mint ahol a drámai cselekmény valójában befejeződik. Ezekkel a formai hibáival együtt is, *A nagy játékos* a hazai magyar drámairodalom jelentős műve.

Ezen az úton, erkölcs és hatalom szembesítését keresve a történelemben, indul el Kocsis István akkor is, amikor Stuart Mária legendás alakjának újrafefelevenítésére vállalkozik. A dráma címe s a zárójeles alcím nemcsak a kérdésfeltevést, hanem a választ is pontosan körvonalazza: *A korona aranyból van (Egyszer egy költő gyönyörűt álmodott egy királynőről)*. Szerzőnket nem zavarják az elődök Stuart Mária-értelmezései, ő föltételez egy királynőt, aki a jót akarja, aki erőszak nélkül akarna élni a hatalommal — de meg kell győződnie, hogy ez lehetetlen. És ami már Kocsis legelső novellájában központi gondolatként megjelent, az itt drámai elemmé épül: a végtelenségig feszített erkölcsösség, a túlhajtott emberpróbáló játékok nem evilágivá, helyenként ellenszenvessé teszik a hősnőt, az örömteremtés e módjának naivitása, hatástalansága nyilvánvalóvá lesz.

Egyértelműbben, tisztábban sűríti erkölcsi krédóját a *Bolyai János estéje* című monodráma (1970). A hősnék itt is szembe kell néznie a hatalommal, bár Bolyainak — legalábbis a dráma cselekményének idején, élete alkonyán — illúziója sem lehet, hogy a hatalmat gyakorolja; ellenkezőleg, Kocsis olyan pillanatot választ ki az írói fantáziát minden korban megmozgató nagy matematikus életéből, amely kiszolgáltatottságát a legkeserűbben megéreztetni: katonatiszti nyugdíjának megtartásáért vállalnia kellene a császári besúgó szerepét. A megaláztatások e legnagyobbika felidézi Bolyai Jánosban életének többi megaláztatását, szüntelen vitáját apjával és legfőképpen a híres apai jó baráttal, Gauss-szal, s így, noha a színen egyetlen szereplő jelenik meg, valójában izgalmas összecsapásoknak vagyunk tanúi, váltott ellenfelekkel folytatott párbeszédnek — egyik felét halljuk. (Tulajdonképpen Kocsis előző darabjai is álcázott monodrámaik voltak, s művének drámaisága csak nyert a statiszták kiküszöbölésével.) Apjával, illetve Gauss-szal vitázva, Bolyai János önmagát szeretné meggyőzni, megnyugtatni, hogy a helyes utat ő választotta — amikor eldobta magától a látványos sikereket. Bolyai ugyanis nem a matematiká-

*Bolyai
János
estéje*

ból, hanem a matematikáért, nem az emberből, hanem az emberért akart élni, s „az embert a csillagokkal összekötő utat“ alapozta meg. Kudarcainak tetőzésekor, amikor a legelviselhetetlenebbül szakad rá a magány, s illúzióival végképp le kell számolnia, mégis mindegyre visszatér a gondolathoz: „Az ember akkor ember, ha összes választási lehetőségei közül mindig a legnehezebbet választja.“

Játék a
hajón

Szüntelen próbatételekből áll Kocsis István *Játék a hajón* (1968) című háromfelvonásos drámája is. Kocsis ezúttal nem a történelemmel „játszik“, maga teremti meg a játék koordinátáit; a kezdetben reálisnak tűnő helyzetből (a kapitány megszegi az egyezséget, nőt visz a hajóra) parabolát épít, de aztán a parabola adta lehetőségeknél is inkább eltávolodik a tárgyi valóságtól, párbeszédei a darab vége felé már abszurdként hatnak. Játékosság és erkölcsi szigor látszólag furcsa, valójában nagyon is átgondolt keverékből alakul ki az összhatás, bontakozik ki e rendhagyó dráma lényege: az emberek önmaguk fölé emelnek egy hatalmat, hogy egymást (a másikat) megfélemezzék — s a maguk hozta törvények aztán gúzsba kötik, megalázzák őket. Kocsis ebben a műben sem hirdet anarchista lázadást, de kitűnő művészi érzékkel tapint rá a modern kor, a szabadság- eszmék korának meghatározó ellentmondására, amely a társadalmi szervezettség magasabb fokán ismétli meg a már a klasszikus görög tragédiákban fellelhető dilemmát. A *Játék a hajón* írói megoldásában is *A nagy játékos* s a *Bolyai János estéje* mellé, a romániai magyar drámaírás tartós értékei közé állítható.

Páskándi
Géza
drámái

Kocsisnál az abszurd elemek és eljárások csupán színezik a másfajta drámai megoldásokat, Páskándi Géza viszont az abszurd dráma következetes hívének vallja magát. *Pygmalion és Galatea* (1968) című költői, filozofikus drámája (melyet *A király köve* címmel mutattak be) inkább kivételnek, semmint Páskándi „megtérésének“ számít, noha irodalmi értékei elvitathatatlanok. Stílusában ez az a mű, amely különböző jelentésrétegeivel a legteljesebben gyönyörködtet, s szabadság és (művészi) egyéniség, a

teljes önkifejezés, vagyis az alkotás lehetőségeit és kiszolgáltatottságát nem tételes-pőrén, nem is csak egy sikerült parabolára bízva szemlélteti, hanem halálos komolyan éli ebben a mitológiai játékban. A drámai szerkesztés lazasága, a fölösleges részletek természetesen rontják a művészi összhatást, mégsem ezért kell e mitológiai játék fölé helyoznünk jelentőségében Páskándi Géza abszurdjait. Bármennyire fontos ugyanis az, amiről a *Pygmalion és Galatea* az olvasóhoz s a nézőhöz szól, végső soron mégis partikulárisnak minősíthető; Páskándi abszurd drámái viszont (még a főként hangpróbának tekinthetők is) magát a létkérdést feszegetik, anélkül azonban, hogy elszakadnának térben és időben a konkrét létezésétől. Akárcsak Beckett *Godot*-jában, a várakozás Páskándi abszurdjaiban is alapmotívumként jelentkezik, mégis akár az *Árnyékban* (1967), akár *A sor* (1968), akár *A bosszúálló, a kapus, avagy: kérjük a lábat letörölni* (1970) döntően különbözik Beckett művétől, sőt a kelet-európai abszurd sajátos változatát képviselő Mrožek *Strip-tease*-étől is. Az *Árnyékban* alaphelyzete: két ember áll egy stilizált horogkereszt s az akasztófa alatt, és várakozik. Párbeszédükből kiderül, hogy a hóhért s az áldozatot várják, pontosabban tisztázni akarják egyre értelmetlenebbnek tűnő helyzetüket, el akarják oszlatni a bizonytalanságot, növekvő félelmüket. (Eddig még Páskándi párhuzamosan halad Mrožekkel.) Az abszurd dráma műfajához tartozó halandzsza-szöveg azonban egyre mélyebb összefüggésekre világít rá, s nyilvánvalóvá lesz, hogy a szerzőt nem csupán az egyén, az elszigetelt ember kiszolgáltatottsága foglalkoztatja. Az abszurd klasszikusaitól, mindenekelőtt Beckett-től eltérően, Páskándi nem akarja az egyént kiszigetelni a társadalomból. Finom úr így szól várakozó társához: „Hinni akarom, hogy nem vagyunk egyedül. Ön és én. Hinni akarom, hogy ... igen ... ha senki sem jön ... akkor is ... a tömeget képviseljük. Nem a *páros magány*, hanem az *egyediesült közösség* képviselői, nem a páros magány, hanem a *páratlan közösség* emberei vagyunk: magányunkban — közösségiek, közösségiként — magányosak.“ A

Lét-
kérdések
és az
abszurd

sor környezete — az abszurd ismertetőjegyein belül — még konkrétabb: a panaszosok egyre növekvő sorban állnak a panaszokat meghallgató hivatal bejárata előtt — oly hosszú sorban, hogy a sor vége már a húsosüzlet bejázatánál van. Valamennyi vagy akár számottevő panaszos meghallgatására nincs mód, a hivatal embere, az Ülő tehát cselhez folyamodik: a sorban az utolsót hívhatja be a szolgálával, bizonytalanságba taszítva s így megosztva a várakozókat. Erre a helyzetre is tökéletesen érvényes az, amit Páskándi az abszurd fogalmáról egyik esszéjében mond: „A szituációval szemben fegyvertelenül álló, választani, dönteni nem tudó emberek állnak előttünk.“ Ezeknek az embereknek a halandzsaszövegéből, illetve az Ülő s a Szolga, majd a behívott Álló párbeszédéből épül *A sor*. Ezekben a párbeszédekben Páskándi messzemenően kiélheti a novelláiban megfegyvelmezett párbeszédírási vágyát, csillogtathatja szellemességét, élvezheti szójátékait — abszurd drámáiban azonban minden értelmet, funkciót kap, egy cél felé irányul: a kaotikus látszatban a lényegyet ragadni meg, a bürokratikus képmutatásban az emberellenes manipulációt leplezni le. Az időfelettség és arcnélküliség így ötvöződik a konkrét időbeliséggel és típusalkotással, az abszurdnak egy új, kelet-európai válfaját igazolva, amelynek Mrožek mellett minden bizonnyal Páskándi Géza is egyik jelentős képviselője.

Dávid
Ferenc

Páskándi azonban nem hagyja magát beskatulyázni: néhány kitűnő abszurd-kísérlet után megírta *Vendégség* (Dávid Ferenc avagy: *Unus est Deus?*) című darabját (1970), amely nem egyszerűen folytatja a realista hangvétellű romániai magyar történelmi dráma hagyományát, hanem e műfajt új fényben csillogtatja meg. Dávid Ferencnek, a zseniális hitvallónak akart benne emléket állítani — mondja darabjáról a szerző, de a mű központjába nem annyira a hite mellett szilárdan kitartó öreg püspök, mint inkább a házába elszállásolt és Dávid Ferenc megfigyelésével megbízott, olasz származású teológus kerül — még pontosabban a „vendégség“, azaz az árulás lélektana. Dávid Ferenc szilárd jellem, amo-

lyan kényelmetlen, kérdező ember — Páskándi számára viszonyítási alap. Az izgalmas drámaírói feladat viszont Socino „vendégeskedésének“ ábrázolása; Socino ugyanis nem egyszerű besúgó, maga is művelt teológus, egy hiten van Dávid Ferencsel — s csak hitből hajlandó jelenteni, vagyis ha meggyőződött Dávid Ferenc bűnösségéről. Socino nemcsak a látszatot akarja megőrizni, hanem lelkiismeretét is szeretné megnyugtatót, s végig vitázik az őt közvetlenül megbízó, gátlástalan Blandratával, aki szerint „Most a szilárdítás kora jó el“, a Dávid Ferenc-szerű nyugtalanok pedig („nem akartam múzeumba tenni egyházamat; fejleszteni, növelni akartam, az érvek hatalmával“) csak bajt hozhatnak a hitre, az egyházra. Bármennyire is bizakodjék Socino, hogy nem adja olcsón magát, ki van szolgáltatva megbízóinak — amikor viszont már nincs szükség szolgálataira, őt sem kímélik. Páskándi írói ítélete könyörtelen, s ennek az ítéletnek van alárendelve, meglepő fegyelmességgel, a dráma egész menete: a *Pygmalion és Galatéával* ellentétben, itt nincsenek fölösleges kitérők, öncélúan költői szövegrészek, statisztáló figurák — két magatartás szembesítődik, nem csupán érzelmileg, hanem elsősorban az észérvek kérlelhetetlen logikájával; ezek az észérvek azonban rendkívül pontos és finom lélekrajzban érvényesülnek, a realista dráma legjobb hagyományai szerint, magukban hordozva ugyanakkor a modern parabola intenzitásnövelő lehetőségeit.

Páskándi egyébként nem áll egyedül a romániai magyar drámában — mint az abszurd művelője sem. Kányádi Sándor *Kétszemélyes tragédiáját* ugyanis ide kell számítanunk, noha realista vétetése ellentmondani látszik állításunknak. De ahogy Harold Pinter drámái rokonságot őriznek Beckett-tel és Ionescóval, Kányádi drámaírói módszerében is sok közös elemet találhatunk Páskándi abszurdjaival; a nem rögzíthető félelem, az ismétlődések, a bizonytalanság paroxizmusig fokozódó mindenhatósága jelzik ezt a rokonságot. Ugyanakkor Kányádi megőrzi a hagyományos drámából a feszültség állandó fokozásának elvét, s a környezetrajzban is nagyobb pontos-

*A drámaíró
Kányádi*

ságra törekszik, mint a „tisza“ abszurd képviselői. Hagyománytisztelete erőteljesebben érvényesül *Űnnepek háza* (1970) című társadalmi drámájában.

A romániai magyar drámairodalom e legújabb eredményeinek színpadi kipróbálása ez idáig csak részben történt meg. Ezért is állíthatjuk, hogy drámairodalmunk fejlődése nem függ szorosan össze a színházzal.

MENTSÉG

Vállalkozásunk végére érve, nem tehetünk mást, mint hogy Misztótfalusi Kis Miklós módjára „magunk mentségével“ rekesszük be gondolatainkat. Nem az elmondottakért mentegetőzünk: az irodalomtörténet, ha a jelenhez, az élő irodalomhoz nyúl, szükségképpen kezet fog a kritikával, s a kritikusnak vállalnia kell — mentegetőzés nélkül — a szempontokat, amelyeknek érvényesítése a feladatra sarkallta. E könyv szerzőit egyetlen elv vezette, amikor vállalkoztak rá, hogy írók vagy jelenségek helyett bíráló vélemény alá vonjanak egy egész irodalmat: az esztétikai-etikai értékek felmutatásának vágya utóbbi huszonöt évünk irodalmi fejlődésében; s mert kritikáírásunkat ebben az időszakban sok egyéb (és nemegyszer változó) szempont is vezette, a szerzők véleménye nem egy esetben különvélemény is — szeretnők hinni, hogy munkánknak éppen ezek a különvélemények adják a létjogát.

Mentségre szorulnak azonban azok az aránytalanságok, melyek a munkánkban tárgyalt korszak rövidségéből adódnak. Mind a romániai magyar irodalom egészét, mind az egyes életpályákat tekintve sok esetben jelentős teljesítményekre is csak előzményként utalhatunk, így nem egy fiatal író munkássága nagyobb teret és súlyt kap, mintha a teljes ötven évet egészében elemeznők. Ugyancsak nehéz (vagy éppen megoldhatatlan) feladatnak bizonyult a műfajonkénti összegezés és az írói egyéniségek szerinti tárgyalás egyeztetése. Könyvünk beosztása nemegyszer ismétlődéseket kényszerített ránk, vállaltuk azonban abban a meggyőződésben, hogy így teljesebb képet nyújthatunk irodalmunkról, mint egy portré-sorozat vagy az egyéniséget háttérbe szorító műfaji fejlődésrend.

Tudatában vagyunk annak is, hogy e könyvből jó néhány kérdésre a kelleténél sommásabb választ kap az olvasó, nemcsak a terjedelem okán, hanem mert

megírásakor a napi kritika sokszor ellentmondó vagy éppen idejét múlta véleményeinél egyéb előmunkálatra nemigen támaszkodhattunk. Különösen a kor- és művelődéstörténeti összefoglalások esetében éreztük az ilyen jellegű szakkutatás fájó hiányát. „Úttörőnek bukni is érdem“, mondta azonban Arany János, és ha könyvünk hézagai vagy éppen tévedései másokat e hézagok betöltésére, e tévedések korrekciójára biztatnak majd, örömmel vállaljuk „bukásaink“ tuskés érdemét. Ahogy vállalni vagyunk kénytelenek, hogy említés nélkül mentünk el olyan új jelenségek mellett, mint a bukaresti televízió magyar adása, nemrég indult folyóiratunk, *A Hét*, az átszervezett könyvkiadás, a Kriterion létesítése hozta változások irodalmi és szellemi életünkben. Munkánk természete sajnos olyan, hogy csak abbahagyni lehet, befejezni nem, s abban igyekeztünk irodalomtörténészek maradni, hogy elsősorban az eredményeket vettük számba, nem pedig a jövő értékelésére bízható ígéretek.

Végezetül hadd mondjunk köszönetet azoknak, akik munkánkat segítették: mindenekelőtt a Kriterion Könyvkiadónak, mely e munka gyors megjelenését és szép grafikai kivitelezését biztosította; a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon munkaközösségének, mely adatgyűjtő munkájával lehetővé tette könyvünk teljesebbé tételét; Marosi Péternek, Domokos Gézának és Dávid Gyulának érdembeli lektori észrevételeikért; és annak a sok segítőkész érdeklődőnek, akik egy-egy adattal, fényképpel könyvünk-höz hozzájárultak.

A többit a kritikára bízuk.

Kolozsvár, 1971. február 7.

UTÓSZÓ A MÁSODIK KIADÁSHOZ

Könyvünk megjelenését több mint félszáz bírálat, glossza és vitacikk követte; az ezekben olvasható érdemi észrevételeket, tárgyi és adatbeli helyesbítéseket e második kiadásban igyekeztünk értékesíteni. Természetesen csak a számunkra hozzáférhető művekre hivatkozhattunk. Kiegészítettük a kritikáról szóló fejezetet, a líra és az epika történetét tárgyaló két fejezet pedig egy-egy, a műfaj fejlődését áttekintő összefoglalással bővült. Megpróbáltuk bővebben tárgyalni az irodalmi élet összefüggését a hazai társadalmi valósággal, illetve utalni a hazai magyar és a román irodalom valóság szülte párhuzamosságaira. Sor került néhány apróbb aránybeli módosításra s az egész könyv stílárís átnézésére is.

A munka egészének felfogása, értékrendje, tárgyalásmódja azonban érintetlen maradt. Megálltunk az 1970-es évnél, csupán néhány halálozási évszámot kellett sajnos feltüntetnünk. Mint az első kiadást berekesztő *Mentségünkben* is jeleztük: a könyv megírásakor tisztában voltunk azzal, hogy aki véleményt mond egy élő irodalom egészéről, az az ellenvélemények (nemegyszer a sértett indulatok) darázs-fészkébe lép. A könyvünket bíráló cikkek azonban – úgy érezzük – nem tartalmaztak olyan érveket, amelyek véleményünk megváltoztatására bírhattak volna bennünket. Azzal bocsátjuk útjára e második, reményünk szerint jobbított szövegű kiadást, hogy ismételten köszönetet mondunk a Kriterion Könyvkiadónak munkánk támogatásáért – s most már olvasóinknak is, akiknek érdeklődése e második kiadást „kikényszerítette“ a szerzőkből, meggyőzve őket munkájuknak ha nem is a tökéletességéről, de hasznosságáról.

Kolozsvár, 1972. május 22.

ROMÁNIAI MAGYAR IRODALOM

(1944—1970)

KÖNYVÉSZETI ADALÉK

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: RÉTHY ANDOR

Könyvészeti adalékunk — amelyet az első kiadás számára a nemrég elhunyt Réthy Andor állított össze — számottevő bővüléssel kerül most az olvasó elé. Az első kiadásról megjelent bírálatok észrevételei alapján az 1944—1970 közötti korszak romániai magyar irodalmának hazai magyar kritikai anyagát is teljesebbé tettük — bár most sem vállalkozhattunk a vidéki napisajtóban megjelent kritikai anyag teljes feldolgozására —, viszont új anyagként beépítettük a bibliográfiába irodalmunk hazai román és német kritikai visszhangját, valamint a magyarországi irodalmi sajtóban megjelent legfontosabb kritikai anyagot. Ugyancsak bővítettük adatainkat a romániai magyar szerzők műveinek idegen nyelvű fordításaival és kiadásaival is, abban a meggyőződésben, hogy ezzel fontos adalékokat szolgáltatathatunk irodalmunk e negyed századának fogadtatására vonatkozólag.

A kiegészítés munkáját Réthy Andor gyűjtéseinek felhasználásával, de azt ellenőrizve-kiegészítve végeztük el. Az első kiadásban megjelent könyvészeti adalék felépítésén alapvetően nem változtattunk. Adalékunk most is két részre oszlik:

— *általános könyvészetre* (Irodalomelmélet, irodalompolitika. — Irodalomkritika, irodalomtörténet. — Költészet. — Próza. — Drámai irodalom, színibírálat. — Sajtó. — Antológiák.), amelynek második alfejezetében kapja meg az érdeklődő az 1944 előtti korszakhoz tartozó romániai magyar írók műveinek újrakiadásaira és a róluk szóló irodalomra vonatkozó könyvészeti adatokat;

— *szerezők* bibliográfiájára, amelyben az 1944—1970 közötti korszakhoz tartozó romániai magyar írók önálló műveit és a róluk szóló irodalmat adjuk, a szerzők ABC-sorrendjében.

Mindkét részben évenként és egy éven belül szerzőnként sorakoznak egymás után a könyvészeti adatok. A szerzők műveit, azok fordításait és a szerzők által készített önálló fordításokat a megjelenés időrendjében adjuk. A róluk szóló irodalmat évenként sorakoztatjuk fel: elől a magyar nyelvű hazai visszhangot a cikkek szerzői szerinti ABC-sorrendben, utána a hazai román és német nyelvű cikkeket, tanulmányokat s a határon túli magyar kritikai visszhangot.

Az egyes szerzők művei közé felvettük mindazokat a versfordítás-köteteiket, amelyek önálló teljesítményként egy-egy költő egész költészetét mutatják be, vagy amelyeket a szerzők saját műfordításaikból állítottak össze. A próza fordításokat nem vettük fel könyvészetünkbe, egyrészt terjedelmi megfontolásból, másrészt mivel a romániai magyar próza fordítás mennyiségileg és minőségileg legjelentősebb

részét kitevő román fordítások átfogó bibliográfiai feldolgozása az érdeklődő számára hozzáférhető (Domokos Sámuel: *A román irodalom magyar bibliográfiája 1836—1965.* Buk., 1966, Irod. K.).

Könyvészetünk ez új, bővített változatának kialakításában nyújtott segítségével a Kiadó köszönetet mond Kovács Sándor Ivánnak és Sipos Antalnak, akik a magyarországi sajtóvisszhang könyvészeti adatait gyűjtötték össze, Váczy Kálmánnak, aki gondozta és hazai anyaggal kiegészítette Réthy Andor hagyatékát, valamint Mitruly Miklósné Nilgesz Júliának, aki az anyag nyomdára készítésében nyújtott nagy segítséget. Ugyancsak köszönjük a segítségét mindazoknak, akik bírálatban vagy magánlevélben közölt észrevételeikkel, adataikkal hozzájárultak könyvészeti adalékunk teljesebbé, pontosabbá tételéhez.

A KÖNYVÉSZETI ADALÉKBAN FELDOLGOZOTT LAPOK ÉS FOLYÓIRATOK

ROMÁNIAI MAGYAR SAJTÓ

Bánsági Írás, Temesvár
 Bánsági Üzenet, Temesvár
 Brassói Lapok, Brassó
 Bukaresti Hírlap, Bukarest
 Dolgozó Nő, Kolozsvár
 Előre, Bukarest
 Építőipari Munkás, Marosvásárhely
 Erdélyi Helikon, Kolozsvár
 Erdélyi Munkáslap, Kolozsvár
 Erdélyi Múzeum, Kolozsvár
 Fáklya, Nagyvárad
 Falvak Dolgozó Népe, Bukarest
 Hargita, Csíkszereda
 A Hét, Bukarest
 A Holnap, Kolozsvár
 Ifjómunkás, Bukarest
 Igaz Szó, Marosvásárhely
 Igazság, Kolozsvár
 Irodalmi Almanach, Kolozsvár
 Jóbarát, Bukarest
 Könyvtári Szemle, Bukarest
 Korunk, Kolozsvár
 Megyei Tükör, Sepsiszentgyörgy
 Munkás Élet, Bukarest
 Napkelet, Kolozsvár

Napsugár, Kolozsvár
 Romániai Magyar Szó, Bukarest
 Studia Universitatis Babeş—Bolyai, Series Philologia, Kolozsvár
 Szatmári Hírlap, Szatmár
 Tanügyi Újság, Bukarest
 Új Élet, Marosvásárhely
 Utunk, Kolozsvár
 Világosság, Kolozsvár
 Vörös Zászló, Marosvásárhely

ROMÁN ÉS HAZAI IDEGEN NYELVŰ SAJTÓ

Almanahul Literar, Cluj
 Astra, Braşov
 Contemporanul, Bucureşti
 Crişana, Oradea
 Cultura poporului, Bucureşti
 Făclia, Cluj
 Familia, Oradea
 Gazeta Literară, Bucureşti
 Iaşul Literar, Iaşi
 Luceafărul, Bucureşti
 Magazin, Bucureşti
 Munca, Bucureşti
 Orizont, Timişoara
 Revue Roumaine, Bucureşti

România Liberă, București
România Literară, București
Rumänische Rundschau, București
Scînteia, București
Scînteia Tineretului, București
Scrisul Bănățean, Timișoara
Steaua, Cluj
Tînărul Scriitor, București
Tribuna, Cluj
Viața Capitalei, București
Viața Românească, București

MAGYARORSZÁGI SAJTÓ

Alföld, Debrecen
Csillag, Budapest
Élet és Irodalom, Budapest
Foaia Noastră, Budapest
Forrás, Kecskemét
Irodalmi Szemle, Budapest
Irodalmi Újság, Budapest
Irodalomtörténet, Budapest
Irodalomtörténeti Közlemények, Budapest

Jelenkor, Pécs
Könyvtájékoztató, Budapest
Könyvtáros, Budapest
Kortárs, Budapest
Kritika, Budapest
Látóhatár, Budapest
Magyar Filozófiai Szemle, Budapest
Magyar Nemzet, Budapest
Magyar Nyelvőr, Budapest
Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának Közleményei, Budapest
Művelt Nép, Budapest
Napjaink, Miskolc
Népszabadság, Budapest
Szabad Nép, Budapest
Századok, Budapest
Tiszatáj, Szeged
Új Írás, Budapest
Új Hang, Budapest
Valóság, Budapest
Vigilia, Budapest

A

ÁLTALÁNOS KÖNYVÉSZET

IRODALOMELMÉLET, IRODALOMPOLITIKA

- Jékely Zoltán: Hol vannak a magyar írók? Világosság, II (1945): 34.
- Benedek Marcell: Aurel és Berenice, avagy elmélkedés az irodalmi hagyományról. Utunk, I (1946): 1.
- Benedek Marcell: Kortársai vagyunk-e önmagunknak? Utunk, I (1946): 14, 15.
- Benedek Marcell: Nagyobb igényeket! [Az irodalmi műveltség és tudományos ismeretek megszerzésére.] Világosság, III (1946): 8. (I. 10.)
- Gaál Gábor: A mi szűkebb irodalmunk. Utunk, I (1946): 1.
- Gaál Gábor: Az irodalmi egység. Utunk, I (1946): 9.
- Gaál Gábor: Volt-e valaha írónak érdemesebb élni? Utunk, I (1946): 10.
- Hegyí Endre: Az 1946-os esztendő mérlege az erdélyi magyar irodalomban. Izmosodik a könyvkiadás. Dolgoznak az íróink. Világosság, III (1946): 311.(XII. 25.)
- Kós Károly: Indul az új. Hasznos Könyvtár. Világosság, III (1946): 111.(V. 20.)
- Cs. Gy. [= Csehi Gyula]: Az író és az élet. Utunk, II (1947): 21.
- Gaál Gábor: Új ország, új irodalom. Utunk, II (1947): 10.
- Gaál Gábor: Az erdélyi magyar értelmiség útja. Utunk, II (1947): 23.
- Bajor Andor: A mai húszévesek és az irodalom. Utunk, III (1948): 4.
- Nagy Elek: Népi formába — haladó tartalmat. Utunk, III (1948): 13.
- Nagy István: Író és politikus, irodalompolitika. Utunk, III (1948): 6.
- (s.p.) [= Sőni Pál]: Az osztályharcos irodalom témái. Romániai Magyar Szó, II (1948): 284.(VIII. 13.)
- Szemlér Ferenc: A „Jószomszédság dalai“. Romániai Magyar Szó, II (1948): 157.(III. 11.)
- Szemlér Ferenc: Jelen és jövő a magyar értelmiség változásaiban. Romániai Magyar Szó, II (1948): 224.(VI. 2.)
- Vita Zsigmond: Új életszemlélet, új irodalmi formák. Utunk, III (1948): 2.
- Kánya Mária: Magyar—román kulturális kapcsolatok fejlődése a felszabadulás óta. Tiszatáj, II (1948): 11—12.
- Lukácsy Sándor: Erdélyi irodalom — halinakötés nélkül. Nagyvilág, 1948: 2.

- Kovács János: Az író és a valóság. Romániai Magyar Szó, III (1949): 636. (X. 9.)
- Sóni Pál: A minőség kérdése irodalmunkban. Romániai Magyar Szó, III (1949): 559. (VII. 10.)
- Sóni Pál: Az írószövegség célkitűzései. Romániai Magyar Szó, III (1949): 483. (IV. 10.)
- Bodor Pál: A valóság idillikus ábrázolása ellen. Utunk, V (1950): 17.
- Dombi Géza: Vigyük tovább irodalmi kérdéseink vitáját. Utunk, V (1950): 14.
- Földes László: A kritikus találkozása az étellel. Utunk, V (1950): 17.
- Gaál Gábor: Valóság és irodalom. Utunk, V (1950): 3.
- Gaál Gábor: Az irodalom és az ismeretterjesztés. Utunk, V (1950): 12.
- Gaál Gábor: A pozitív hős ábrázolása és költészetünk. Utunk, V (1950): 15.
- Gáll Ernő: Új típusú, erőteljes irodalmi közvéleményt. Utunk, V (1950): 2.
- Bajor Andor: Tükrözi-e irodalmunk a nemzeti kérdés megoldásáért vívott harcot? Irodalmi Almanach, II (1951): 1., 172—179.
- Gálfalvi Zsolt: A művészi ábrázolás kérdése. Utunk, VI (1951): 16.
- Bajor Andor: Van-e „sajátos bánási irodalom”? Irodalmi Almanach, III (1952): 1., 122—124.
- Dimény István: Az elvszerűtlen bírálat ellen. Utunk, VII (1952): 16.
- Gábori László: Magyar írók művei román nyelven. Előre, VII (1953): 1832.
- Köpeczi Béla: A romániai magyar irodalom ügye. Irodalmi Újság, 1953: 4.
- Szász János: Időszerűség és harcosság. Utunk, VIII (1953): 3.
- Hajdu Győző: Új irodalom a szabad hazában. Igaz Szó, II (1954): 8., 24—27.
- Csoóri Sándor: Romániai magyar írók között. Irodalmi Újság, 1954: 28.
- Földes L[ászló]: Figura eroului pozitiv în literatura maghiară din R.P.R. Viața românească, VII (1954): 10., 227—241.
- Rejtő István: „Haladó hagyományaink”. Irodalomtörténet, 1954, 500—509.
- Munteanu, George: Creația scriitorilor ardeleni în gloriosul deceniu (1944—1954). Steaua, V (1954): 5., 75—86.
- Hajdu Győző: A pártos költői hitvallás és magatartás kérdéséhez. Igaz Szó, III (1955): 11., 96—105.
- Csehi Iuliu: Noua literatură a R.P.R. — literatură a frăției și a luptei comune. Făclia, X (1955): 2860.
- Veress Márton: Despre activitatea scriitorilor maghiari din R.P.R. in anul 1955. Steaua, VI (1955): 12., 35—37.
- Földes László: Fialat íróinkról. Utunk, XI (1956): 11.
- Gálfalvi Zsolt: Az „egyoldalú valóságlátás” — és fiatal íróink alkotási kérdései. Utunk, XI (1956): 12.

- Hajdu Győző: Újévi számvetés. Igaz Szó, IV (1956): 2., 311.
- Kacsó Sándor: Ne egymást, a hibákat üssük. Utunk, XI (1956): 9.
- Marosi Péter: Hét év. Félig-meddig irodalomtörténeti jegyzetek — mai irodalmi kérdésekről. Igaz Szó, IV (1956): 6., 881—905.
- Szabó István: Írói egyéniség és művészi ábrázolás. Utunk, XI (1956): 19.
- Szőcs István: Jegyzetek a tündérmese jövőjéről. Utunk, XI (1956): 8.
- Pándi Pál: Közös dolgainkról. Szabad Nép, 1956: 251.
„Románok, magyarok — segítsük egymást!” Illyés Gyula a romániai magyar irodalomról. Művelt Nép, 1956: 18.
- Jancsó Elemér: Irodalmunk időszerű kérdései. Igaz Szó, V (1957): 2., 273—276.
- Jánosházy György: Irodalmunk időszerű kérdései. Igaz Szó, V (1957): 1., 103—107.
- Robotos Imre: Irodalmi örökségünk birtokbavétele. Korunk, XVI (1957): 6., 798—803.
- Szemlér Ferenc: Magyar irodalom a román köztudatban. Korunk, XVI (1957): 2—3., 307—308.
- Turnovszky Sándor: Adalék a Galilei-kör történetéhez. Korunk, XVI (1957): 8., 1061—1071.
- Járai Rezső: Tradiții revoluționare ale literaturii maghiare din țara noastră. Contemporanul, 1957: 25.
- Földes László: Irodalombírálatunk eszmei tisztaságáért. Utunk, XIII (1958): 31, 32.
- Jánosházy György: Korszerűbb költői magatartást! Igaz Szó, VI (1958): 4., 589—593.
- Oláh Tibor: Ubi patria. Igaz Szó, VI (1958): 5., 757—764.
- Sütő András: Eső elől tóba? Tűnődés magunk fölött. Igaz Szó, VI (1958): 1., 93—98.
- Csehi Gyula: Irodalmunk funkcióváltása. Utunk, XIV (1959): 23.
- Gálfalvi Zsolt: Irodalmunk vezérlő csillaga. Igaz Szó, VII (1959): 2., 277—280.
- Izsák József: A valóság teljesebb ábrázolásáért. Igaz Szó, VII (1959): 6., 876—878.
- Izsák József: Az elvszerű, harcosszövegéről. Igaz Szó, VII (1959): 12., 964—967.
- Nagy István: Közös élmények tükre. Igaz Szó, VII (1959): 10., 552—554.
- Nagy Pál: Elvszerűbben, egyértelműbben... Igaz Szó, VII (1959): 4., 575—582.
- Nagy Pál: Fiatal szívvel — szabad hazában. Igaz Szó, VII (1959): 8., 307—310.
- Sóni Pál: A pártosság lenini útján. Igaz Szó, VII (1959): 4., 572—575.
- Sóni Pál: Az irodalmi intézmények szerepéről. Korunk, XVIII (1959): 3., 408—413.
- Sütő András: Nyitott ablakok. Igaz Szó, VII (1959): 10., 580—585.

- Szőcs István: Stílus és világgép. Utunk, XIV (1959): 17.
- Hegedüs Géza: Bukaresti magyar könyvek. Élet és Irodalom, 1959: 45.
- Tolnai Gábor: Romániai utazás 1957-ben. Évek — századok. Bp., 1959, 100—107.
- Marosi Péter: Unitate. Steaua, X (1959): 12., 62—65.
- Gálfalvi Zsolt: Irodalmunk egysége és sokszínűsége. Igaz Szó, VIII (1960): 3., 373—377.
- Hajdu Győző: Fiatalok seregszemléje. Igaz Szó, VIII (1960): 2., 315—318.
- Kántor Lajos: Creație și actualitate. Tribuna, IV (1960): 49.
- Gálfalvi Zsolt: Közelebb az élethez. Igaz Szó, IX (1961): 11., 751—753.
- Kántor Lajos: Szélesre tárt kapuk. Korunk, XX (1961): 2., 240—241.
- Gálfalvi Zsolt: Írók és kritikusok közös ügye. Igaz Szó, X (1962): 6., 862—868.
- Gálfalvi Zsolt: Szférák és kritikák. Igaz Szó, X (1962): 1., 128—132.
- Nagy István: Akiktől többet várunk. Igaz Szó, X (1962): 6., 915—920.
- Bajor Andor: Korunk és a kommunista hős teljesebb ábrázolásáért. A mérték: valóságunk. Igaz Szó, XI (1963): 11., 733—736.
- Gálfalvi Zsolt: A pártos írói magatartás próbaköve. Igaz Szó, XI (1963): 8., 142—147.
- Nagy Pál: Romániai Magyar Írók. Igaz Szó, XI (1963): 2., 298.
- Bajor Andor: Az alkotás örömről. Korunk, XXIII (1964): 3., 359—360.
- Gálfalvi Zsolt: Irodalmunk új minősége. Igaz Szó, XII (1964): 8., 291—294.
- Sóni Pál: Kép és eszme. Utunk, XIX (1964): 2.
- Sóni Pál: Kép és eszme. Kristályok. Utunk, XIX (1964): 5.
- Sóni Pál: Kép és eszme. Hősök — gondolatok. Utunk, XIX (1964): 6.
- Beniuc Mihai: A magyar irodalomról. Élet és Irodalom, X (1966): 12.(III. 19.)
- Dánielisz Endre: Gondolatok a Tanulók Könyvtáráról. Igaz Szó, XIV (1966): 9., 430—435.
- Oláh Tibor—Izsák József: Irodalmunk központi hősei — a kommunisták. Igaz Szó, XIV (1966): 5., 765—777.
- Szász János: Örök forrás. Előre, XX (1966): 5787.(VI. 11.)
- ***: Távolsági kerekasztal. A romániai magyar irodalomtörténetírásról. Előre, XX (1966): 5833.(VIII. 4.)
- Kallós Miklós: A siető ember. Igaz Szó, XV (1967): 4., 614—615.
- Sóni Pál: Modernség tegnap és ma. Ágyúszó és nádi hegedű. Utunk, XXII (1967): 46.
- Sóni Pál: Modernség tegnap és ma. Áradj meg, szó. Utunk, XII (1967): 49.
- Sóni Pál: Modernség tegnap és ma. Utunk, XXII (1967): 50.

- Sóni Pál: Modernség tegnap és ma. A Nap tüzet kér. Utunk, XXII (1967): 51.
- Sóni Pál: Kép és eszme. Hangok, szituációk, kristályok, hősök — gondolatok. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 262—285.
- Olariu, Constantin: A magyar irodalom Romániában. Tiszatáj, XXI (1967): 9., 851—852.
- Balogh Edgár: Kétszerkettő és irodalompolitika. Utunk, XXIII. (1968): 40.
- Bodor Pál: Nyílt levél Balogh Edgárhoz. Utunk, XXIII (1968): 40.
- ***: Elkötelezettség — írói magatartás. Az Igaz Szó kerekasztala. Igaz Szó, XVI (1968): 5., 749—783.
- Jordáky Lajos: Irodalom és szociológia. Előre, XXII (1968): 6364.(IV. 21.)
- Kántor Lajos: Gyökerek és távlatok. Utunk, XXIII (1968): 30.
- Kántor Lajos: Megújuló forrás. Egy könyvsorozat ürügyén. Korunk, XXVII (1968): 8., 1134—1140.
- ***: Kettős kötődés — kettős felelősség. Vita a szomszédos országok magyar irodalmáról. Élet és Irodalom, 1968: 20.
- Király László: Mit művelnek a fiatalok? Válasz Dáné Tibor olvasónaplójára. Korunk, XXVII (1968): 12., 1857—1858.
- Láng Gusztáv: Az írás bátorsága. Utunk, XXIII (1968): 37.
- Sóni Pál: Modernség tegnap és ma. „En gondolom — engem gondolnak.“ Utunk, XXIII (1968): 1.
- Sóni Pál: Modernség tegnap és ma. A vers hivatása. Utunk, XXIII (1968): 2.
- Szöcs István: Mit ne várjunk az irodalomtól? Utunk, XXIII (1968): 33.
- Pomogáts Béla: A romániai magyar irodalom alkotásai. Könyvtáros, 1968: 727—730.
- Pomogáts Béla: Magyar irodalom Romániában. Könyvtáros, 1968: 740—744.
- Gálfalvi György: Fölösleges nyugtalankodás. Ifjúnunkás, XIII (1969): 8.
- Gáll Ernő: Monológ vagy párbeszéd? Korunk, XXVIII (1969): 12., 1866—1869.
- Gáll Ernő: Szilveszteri párbeszéd. A dialógus jegyében, 1969. Korunk, XXVIII (1969): 1., 112—114.
- ***: Huszonöt év irodalma. Igaz Szó, XVII (1969): 8., 382—410.
- Jordáky Lajos: A dolgozó ember az irodalomban. Gondolatok az önismeretről és az időszerűségről. Igazság, XXX (1969): 310.(XII. 31.)
- Kántor Lajos: Történelmi tudat — „sorsproblémás“ irodalom. Korunk, XXVIII (1969): 1., 127—131.
- Maksay Sándor: Mustkóstolás után. Korunk, XXVIII (1969): 4., 660.
- Marosi Péter: Gyorslisták — lelassított kérdések. Utunk, XXIV (1969): 6.
- Oláh Tibor: Egyazon ügy harcosai. Igaz Szó, XVII (1969): 8., 342—344.

- Szilágyi István: Sziszüphosz? Utunk, XXIV (1969): 7.
- Veress Dániel: Gondok, gondolatok: True relation; Nonfiction; Condition humaine — a romániai magyar próza és líra néhány kérdése. Utunk, XXIV (1969): 19, 21.
- Veress Dániel: Gondok, gondolatok. Egy szintézis körvonalai. Utunk, XXIV (1969): 27.
- Veress Zoltán: Lap a lapban. Igaz Szó, XVII (1969): 3., 471—472.
- Fábián Gyula: Utunk évkönyv 69. Kortárs, 1969: 665—666.
- Izsák László: Irodalmi élet Temesvárott. Nagyvilág, 1969: 1595—1596.
- Paku Imre: Vásárhelyi találkozások. Látóhatár, 1969: 171—178.
- Pomogáts Béla: Az erdélyi magyarság és az örökség. Forrás, 1969: 92—99.
- Pomogáts Béla: Erdélyi levél. Napjaink, 1969: 3.
- Balogh Edgár: Mi is a központúság? Korunk, XXIX (1970): 3., 429—431.
- Balogh Edgár: Valóság és magatartás. Korunk, XXIX (1970): 1., 3—6.
- Benkő Samu: Merre keressük művelődésünk súlypontját? Korunk, XXIX (1970): 1., 112—113.
- Bretter György: Tézisek irodalomról, bölcselétről és ideológiáról. Korunk, XXIX (1970): 3., 428—429.
- Dankanits Ádám: Művelődési gondok és olvasmányok. Korunk, XXIX (1970): 6., 925—926.
- Kovács György: Az alkotás értelme. Előre, XXIV (1970): 7000.(V. 10.)
- Láng Gusztáv: Szeszélyes megjegyzések irodalmunk minőségéről. Utunk, XXV (1970): 36.
- Marosi Péter: Először vágják, aztán számolnak. Utunk, XXV (1970): 11.
- Mózes Huba: Irodalmi repertóriumért. Utunk, XXV (1970): 36.
- Páskándi Géza: Álproblémák „felfedezése“ avagy a hamis kérdés tudománya. Utunk, XXV (1970): 9.
- Szőcs István: Irodalomközpontúság, avagy egy furcsa féltékenység? Előre, XXIV (1970): 6910.(I. 23.)
- Tóth Sándor: Művelődésünk a struktúra és a funkció összefüggésében. Korunk, XXIX (1970): 4., 580—587.
- Veress Zoltán: Ki mit hisz az irodalomról? Korunk, XXIX (1970): 1., 113—114.
- Bata Imre: Az erkölcsrajz az erdélyi epikában. Forrás, 1970: 6., 85—86.
- Czine Mihály: Az újabb romániai magyar irodalomról. Valóság, 1970: 1., 74—80.
- Pomogáts Béla: Egy kritikai vita tanulságai. Forrás, 1970: 3., 82—85.
- Pomogáts Béla: Utunk Évkönyv 70. Forrás, 1970: 4., 90.
- Tóth Béla: Ötvenéves a romániai magyar irodalom. Alföld, 1970: 7., 65—70.

IRODALOMKRITIKA, IRODALOMTÖRTÉNET

- Benedek Marcell: Dorong és kritika. Világosság, III (1946): 128.
- Benedek Marcell: Fiaim, csak énekeljtek! Világosság, III (1946): 73.
- Nagy István: Mit tehetünk a romániai magyar irodalomért? Romániai Magyar Szó, I (1947): 8.(IX. 10.)
- Sóni Pál: Elvszerű, pártszellemű irodalmi bírálatot! Romániai Magyar Szó, III (1949): 589.(VIII. 14.)
- Csehi Gyula: Irodalmi kritikánk némely eredményei és gyermekbetegségei. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 746. (II. 19.)
- Hajdu Győző: Irodalmi bírálatunk elvszerű kritikájának kiszélesítéséért. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 759. (III. 6.)
- Marosi Péter: Hőseinkről és a bírálat feladatairól. Utunk, V (1950): 7.
- L. Papp Ferenc: A pártszerű irodalmi bírálat nem lehet egyoldalú. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 746.(II. 19.)
- Gaál Gábor: Bírálat és önbírálat. Utunk, VI (1951): 2.
- Kéri József: Marosvásárhely haladó hagyományai. Igaz Szó, III (1955) 6., 88—99.
- Méliusz József: Közelmúltunk irodalma. Utunk, XII (1957): 13. — Ua. M.J.: Az új hagyományért. Buk., 1969, 11—17.
- Varró János: A megalkuvás és a jobbratolódás gyökere. Utunk, XII (1957): 34—36.
- Csehi Gyula: Irodalmunk baloldali forrásvidékén. Utunk, XIII (1958): 3—5.
- Ficzay Dénes: Irodalomtörténet és bibliográfia. Korunk, XVII (1958): 5., 717.
- Járay Rezső: Kritikánk kritikája. Korunk, XVII (1958): 9., 1389—1395.
- Kahána Mózes: Még egyszer a forrásvidéken. Utunk, XIII (1958): 24.
- Kohn Hillel: Emlékezés egy marxista értelmiségire [Elekes Miklós orvos]. Korunk, XVII (1958): 5., 712—714.
- Marosi Péter: Sok recenzió — kevés kritika. Igaz Szó, VI (1958): 1., 99—108.
- Csehi Gyula: A munkásirodalom kutatásának néhány kérdése. Nyelv- és Irod. tud. Közl., IV (1960): 3—4., 203—220.
- Csehi Gyula: A proletárellet és az ipari munka — mint az irodalmi ábrázolás tárgya. Nyelv- és Irod. tud. Közl., V (1961): 1., 7—23.
- Szabó Zoltán: Stílusvizsgálat és eszméiség. Korunk, XX (1961): 8—9., 1013—1020.
- Balogh Edgár: A mai kritikus közíró. Igaz Szó, X (1962): 6., 912—914. — Ua. B.E.: Toll és emberség. Buk., 1965, 118—123.
- Jancsó Elemér: A hazai kritika és irodalomtörténetírás a felszabadulás után. Igaz Szó, XI (1963): 12., 858—863.

- Kovács János: A korszerű hős. — K.J.: Korszerűség és alkotás. Buk., 1963, 5—20.
- Kovács János: A holnap szemszögéből. — K.J.: Korszerűség és alkotás. Buk., 1963, 31—57.
- Kovács János: Mint cseppben a tenger. Jegyzetek a kisregényről. — K.J.: Korszerűség és alkotás. Buk., 1963, 142—180.
- Pomogáts Béla: A mai romániai magyar irodalom. Könyvtáros, 1963, 102—103.
- Cseke Gábor: A kritika hitele. Korunk, XXIII (1964): 5., 664—669.
- Gálfalvi Zsolt: A kritika — irodalmi műfaj. Előre, XVIII (1964): 5304.(XI. 20.)
- Kántor Lajos: Írói etika és egyetemesség. Korunk, XXIV (1965): 4., 493—497.
- Páskándi Géza: Az abszurd „helyi színei”. Korunk, XXIV (1965): 9., 1238—1240.
- Czine Mihály: Magyar irodalomtörténet Romániában. Kritika, 1965: 1., 58—59.
- Földes László: Irodalomkritika renoválás miatt zárva. Utunk, XXI (1966): 23.
- Gálfalvi Zsolt: Az alkotó kritika: értékítélet. Előre, XX (1966): 5857.(IX. 2.)
- Kántor Lajos: Adalékok kortársi irodalomtörténethez. Korunk, XX (1966): 4., 571—575.
- Láng Gusztáv: Monológ a kritikáról. Utunk, XXI (1966): 19.
- Páskándi Géza: A kritika paradoxonjai és dilemmái. Utunk, XXI (1966): 24.
- Szász János: Kritikánk gyöngeségei. Utunk, XXI (1966): 14.
- Szőcs István: Ki is a kritikus? Utunk, XXI (1966): 21.
- Veress Zoltán: A kritika teknősbékája és egyéb gondolatok. Utunk, XXI (1966): 20.
- Szilágyi Júlia: Forrás-könyvek a romániai magyar irodalomban. Irodalmi Szemle, 1966, 268—269.
- Csehi Gyula: Mi új és mi régi az „új kritikában”? Igaz Szó, XV (1967): 2., 181—184. és 4., 547—550.
- Kántor Lajos: A kritikus kiskatéja. Előre, XXI (1967): 6064. (V. 4.)
- Kovács János: A kritika kérdőjelei. Igaz Szó, XV (1967): 4., 579—588.
- Páskándi Géza: Gondolatok az abszurd fogalmáról. Korunk, XXVI (1967): 6., 834—839.
- Páskándi Géza: Az abszurd gondolkodás forrásairól. Korunk, XXVI (1967): 7., 972—974.
- Szikszay Jenő: Irodalombírálatunk néhány időszerű kérdéséről. Korunk, XXVI (1967): 4., 590—592.
- Szilágyi Domokos: Huszonnyolc. Igaz Szó, XV (1967): 9., 427—431.
- Czine Mihály: A romániai magyar irodalom kezdetei. Jelenkor, 1967, 517—526.
- Czine Mihály: Magyar irodalom Romániában. Jelenkor, 1967, 1119—1131.

- Dávid Gyula: Lehetőségeink az összehasonlító irodalomtudományban. *Korunk*, XXVI (1968): 3., 326—334.
- Izsák József: Vázlat a két világháború közötti romániai magyar irodalom fejlődéséről. *Igaz Szó*, XVI (1968): 12., 899—905.
- Jordáky Lajos: A szocialista irodalom forrásvidékeinel. *Utunk*, XXIII (1968): 50.
- K. Jakab Antal: Mit tehet a kritikus? *Utunk*, XXIII (1968): 51.
- Jancsó Elemér: A romániai magyar irodalomra vonatkozó kutatások. *Nyelv- és Irod. tud. Közl.*, XII (1968): 2., 223—231.
- Kozma Dezső: A két világháború közötti romániai magyar irodalom kutatásának újabb eredményei. *Nyelv- és Irod. tud. Közl.*, XII (1968): 1., 85—90.
- Láng Gusztáv: A líra: logika? *Utunk*, XXIII (1968): 49.
- Méliusz József: Soha halottabb halott... [Spectator]. *Előre*, XXII (1968): 6490.(IX. 15.)
- Kéri József [= Spielmann József]: Gábor István ébresztője *Korunk*, XXVII (1968): 8., 1143—1151.
- Sugár Erzsébet: Irodalomkritika — kiadói szemmel. *Korunk*, XXVII (1968): 9., 1358—1362.
- Szilágyi Domokos: A kritikus magánya. *Utunk*, XXIII (1968): 49.
- Szilágyi Júlia: Kritikus restség és tekintély. *Korunk*, XXVII (1968): 9., 1355—1358.
- Török Sándor: Egy elfelejtett író: Koós Kovács István. „Napló.” *Utunk*, XXIII (1968): 24.
- Varró János: A romániai magyar irodalom előzményei. *Igaz Szó*, XVI (1968): 1., 112—123.
- Veress Dániel: Bökezűség, szűkmarkúság. *Előre*, XXII (1968): 6508.(X. 6.)
- Földes László: A kritika őszinteségéről. *Előre*, XXIII (1969): 6640.(III. 9.)
- Gálfalvi Zsolt: Az irodalomkritika — véleménymondás. *Előre*, XXIII (1969): 6855.(XI. 16.)
- Huszár Sándor: Egy nemzedék — két nemzedék. *Utunk*, XXIV (1969): 32.
- K. Jakab Antal: A mindennapi kritika pszichopatológiája. *Utunk*, XXIV (1969): 8.
- Jancsó Elemér: A magyar irodalomtörténetírás ötven esztendeje a kolozsvári tudományegyetemen. *Studia Universitatis Babeş—Bolyai, Series Philologia, Cluj*, XIV (1969): 2., 25—36.
- Jancsó Elemér: Jancsó Béla, Kuncz Aladár és Szenczei László levelezéséből. *Nyelv-és Irod. tud. Közl.*, XIII (1969): 1., 155—159.
- Kántor Lajos: Irodalmunk színe és visszája. *Korunk*, XXVIII (1969): 3., 474—477.
- Könczei Ádám: Irodalomtörténetírás kivárással — de mekkorával? *Korunk*, XXVIII (1969): 5., 804—807.

- Kozma Dezső: Az Erdélyi Helikon. Irodalom és iskola. Igaz Szó, XVII (1969): 5., 770—776.
- Marosi Péter: A romániai magyar irodalom huszonöt éve (1944—1969). Utunk, XXIV (1969): 20—24.
- Méliusz József: Spectator, az irodalomkritikus. Utunk, XXIV (1969): 25, 26.
- Mikó Imre: Műítészettől az irodalomkritikáig. Utunk, XXV (1969): 10.
- Mikó Imre: Az emlékezés értelme. Igaz Szó, XVII (1969): 9., 528—535.
- Panek Zoltán: Aki a „családfáktól“ nem látja az erdőt, avagy jelen idejű irodalomtörténet. Utunk, XXIV (1969): 28.
- Páskándi Géza: Az „abszurd jelenség“ és a halál. Korunk, XXVIII (1969): 2., 167—171.
- Sóni Pál: Modern törekvések a romániai magyar irodalomban. Igaz Szó, XVII (1969): 1., 128—134; 2., 276—281; XVIII (1970): 2., 282—290.
- Szőcs István: Ignoramus — et ignorabimus? Igaz Szó, XVII (1969): 6., 882—892.
- Veress Dániel: A kritika tekintélyéért. Előre, XXIII (1969): 6597.(I. 19.)
- Pomogáts Béla: Romániai magyar irodalomtörténetírás. Napjaink, 1969; 12.
- Pomogáts Béla: Magyar irodalomtörténetírás Romániában. Kritika, 1969, 55—57.
- Balogh Edgár: A fiatalság alkotó körei. Előre, XXIV (1970): 6900.(I. 11.)
- Balogh Edgár: Abszurd vita helyett reális eszmecsere. Előre, XXIV (1970): 6972.(IV. 5.)
- Csehi Gyula: Az irodalom-szociológia hasznáról. A Hét, I (1970): 1.(X. 23.)
- Engel Károly: A hazai összehasonlító irodalomtörténet távlatai. Korunk, XXIX (1970): 1., 56-61.
- Ficzay Dénes: A befejezetlen arckép. Ceruzavonások Kovács Lászlóról. Utunk, XXV (1970): 36.
- Kántor Lajos: Igény és irodalomtörténet. Korunk, XXIX (1970): 1, 139—142.
- Kiss Jenő: A szellem becsülete. Igaz Szó, XVIII (1970): 11., 783—785.
- Kovács György. Irodalmi térképábrázolás. Előre, XXIV (1970): 7173.(XII. 6.)
- Kovács János: Minőségi szüret. Előre, XXIV (1970): 7084. (VIII. 16.)
- Láng Gusztáv: Magánesztétika közhelyekkel. Utunk, XXV (1970): 20.
- Méliusz József: Érték és mérték. A Hét, I (1970): 1.,(X. 23.)
- Sóni Pál: Az avantgarde-ból a szocialista irodalomba való átmenet típusai a romániai magyar irodalomban. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIV (1970): 1., 93—103.
- Szőcs István: Vérmes elfogulatlanságok [Ady-kérdés Makkai könyve kapcsán]. Utunk, XXV (1970): 37.

- Szőcs István: Kétes bűnüldözés az irodalomtörténetben [Válasz Varró Jánosnak]. Utunk, XXV (1970): 45.
- Szőcs István: Színéről — fonákjáról... Utunk, XXV (1970): 18.
- Sztojka László: Kibédi Sándor emléke... Utunk, XXV (1970): 39.
- Varró János: Irodalomtörténet és önismeret. Utunk, XXV (1970): 1.
- Varró János: Tények és tények [Válasz Szőcs Istvánnak]. Utunk, XXV (1970): 41.
- Ferenczi Imre: A romániai magyar népköltészet kutatása. A romániai magyar prózai hagyományok 1969. évi kiadványai. Tiszatáj, 1970, 861.

ADY-KÉRDÉS

- Jászai Andor: Adatok a romániai Ady-kultusz történetéhez. Igaz Szó, V (1957): 11., 927—934.
- Marosi Péter: Góliát parittyája(Ady Endre: Novellák). Igaz Szó, VII (1959): 1., 89—106.
- Balogh Edgár: A politikus Ady. Korunk. XXVIII (1969): 1., 3—10.
- Dávid Gyula: Ady ürügyén — önmagunkról. Előre, XXIII (1969): 6640.(III. 9.)
- Jancsó Elemér: Ifjú szívekben és mindig tovább. Utunk, XXIV (1969): 8.
- Kozma Dezső: Ady és a születő erdélyi magyar líra. Utunk, XXIV (1969): 4.
- Láng Gusztáv: A modern Ady. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIII (1969): 2., 265—267.
- Páskándi Géza: Ady ura — a jelkép. Utunk, XXIV (1969): 15, 16.
- Pethő László: Vonzódásunk Adyhoz. Előre, XXIII (1969): 6649.(III. 20.)
- Székely János: A legszebbek. Utunk, XXIV (1969): 4.
- Szemlér Ferenc: Ady ma is a miénk. Előre, XXIII (1969): 6603.(I. 26.)
- Szilágyi Domokos: Az első ötven év. Előre, XXIII (1969): 6615.(II. 9.)
- Szilágyi Domokos: Még egyszer [Az Ady-vita zárócikke]. Előre, XXIII (1969): 6652.(III. 23.)
- Szőcs Kálmán: Ki is tényleg az az Ady? Előre, XXIII (1969): 6637.(III. 6.)
- Sztojka László: A tiszta Adyért. Előre, XXIII (1969): 6639. (III. 8.)
- Csonth József: Ady szatmári román fordítója [G. Georgescu]. Igaz Szó, XVIII (1970): 12., 853—854.
- Muzsnay Árpád: Ady-kötet románul. Előre, XXIV (1970): 7192.(X. 9.)

ANTALFFY ENDRE

- Molter Károly: Antalffy Endre első ünneplése. *Igaz Szó*, V (1957): 2., 298—300. *Irodalom*
- Farczády Elek: Antalffy Endre (1877—1958). *Igaz Szó*, VI (1958): 2., 288—289.
- Molter Károly: Antalffy Endrétől búcsúzunk. *Utunk*, XIII (1958): 7.
- Kakassy Endre: Fordítók dicsérete. *Igaz Szó*, X (1962): 2., 261—265.
- Marosi Ildikó: Adalékok az Antalffy-monográfiához. *Előre*, XXII (1968): 6417.(VI. 23.)
- Marosi Ildikó: Egy műfordítás története. *Utunk*, XXIII (1968): 10.

BENEDEK ELEK

- A vitéz szöcs. Székely népmesék. Bevezető: Faragó József. *Kiadások*
Buk., 1955, Ifj. K., 239 (—244) p. — Tanulók Könyvtára.
- Napleánya királyasszony. Buk., 1955, Ifj. K., 23 p.
- Többsincs királyfi. Buk., 1955, Ifj. K., 324 p.
- Halljátok, emberek! Politikai írások és irodalmi bírálatok.
Bevezető: Balogh Edgár. Buk., 1957, ÁIMK, 298 p. — Magyar klasszikusok.
- Székely népballadák. Buk., 1958, ÁIMK, 103 p.
- A harismadár. Novellák, karcolatok, elbeszélések. Előszó: Balogh Edgár. Buk., 1959, ÁIMK, 318 (—320) p. — Magyar klasszikusok.
- A táltos kecske. Mesék. Előszó: Székely Erzsébet. Buk., 1960, Ifj. K., 338 (—344) p.
- Az okos leány. Mesék. Buk., 1966, Ifj. K., 56 p.
- A százesztendőös jövendőmondó. Karcolatok, elbeszélések, cikkek. Bevezető: Balogh Edgár. Buk., 1967, Irod. K., 328 p.
- A táltos asszony. Bevezető: Faragó József. Buk., 1967, Irod. K., 318 (—320) p.
- Csodalámpa. Színes mesekönyv. Utószó: Faragó József. Buk., 1969, Irod. K., 301 (—304) p.
- Szentimrei Jenő: Benedek Elek, a néptanító, 1859—1929. *Irodalom*
Igaz Szó, II (1954): 9., 99—101.
- Balogh Edgár: Benedek Elek kibuktatása az 1902-es székely akcióból. *Igaz Szó*, IV (1956): 4., 531—538.
- Faragó József: Benedek Elek, a mesemondó. *Utunk*, XI (1956): 1.
- Tóth Sándor: Elek nagyapó örökségéről. *Utunk*, XI (1956): 31.
- Ficzay Dénes: Benedek Elek levelei az aradi Kölcsey Egyesülethez. *Igaz Szó*, V (1957): 3., 454—458.
- Izsák József: Ej, Kisbacon, Kisbacon! *Igaz Szó*, V (1957): 4., 633—634.
- Lőrinczi László: Elek nagyapó férfiarca. *Előre*, XI (1957): 2912. (III. 3.)

- Régeni András: Benedek Elek, a közéleti harcos. Utunk, XII (1957): 9.
- Szentimrei Jenő: Az ismeretlen Benedek Elek. Korunk, XVI (1957): 5., 615—617.
- Balogh Edgár: Ízesedj hát, kisbaconi alma! Utunk, XIV (1959): 37.
- Engel Károly: Benedek Elek és a román nép. Korunk, XVIII (1959): 9., 1329—1335.
- Faragó József: Amikor Benedek Elek még mesét hallgatott. Utunk, XIV (1959): 37.
- Izsák József: Benedek Elek emlékezete. Születésének 100. évfordulóján. Igaz Szó, VII (1959): 9., 497—499.
- Szentimrei Jenő: Benedek Elek százéves. Korunk, XVIII (1959): 2., 275—278.
- Baróti Pál: Centenarul Benedek Elek. Tribuna, III (1959): 39.
- Balogh Edgár: Benedek Elek zum 100. Geburtstag. Neue Literatur, X (1959): 2., 115—117.
- Szendrei Júlia: Benedek Elek, a felnőttek írója. Korunk, XIX (1960): 12., 1525—1526.
- Benkő Samu: Sáfarkodás a jövőmondóval. Utunk, XXIII (1968): 2.
- Kozma Dezső: Benedek Elek — az elbeszélő. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XII (1968): 2., 269—277.
- Muzsnay Árpád: Feljegyzések Benedek Elekről. Korunk, XXVII (1968): 8., 1258—1259.
- Balogh Edgár: A kisbaconi műhelyben. Előre, XXIII (1969): 6705.(V. 25.)
- Balogh Edgár: Benedek Elek három ajándéka. Igaz Szó, XVII (1969): 6., 803—807.
- Bartalis János: Elek apó és fiai. Utunk, XXIV (1969): 21.
- Benedek Marcell: Utolsó napja. Utunk, XXIV (1969): 21.
- Egyed Ákos: Benedek Elek és a „székelykérdés“. Korunk, XXVIII (1969): 9., 1317—1322.
- Faragó József: A nagyvilág meséi Benedek Elek könyvtárában. Utunk, XXIV (1969): 21.
- Faragó József: Benedek Elek pályája a kisbaconi népmeséktől a népek mesevilágáig. Igaz Szó, XVII (1969): 9., 579—587.
- Sütő András: Erdővidéki napló. Utunk, XXIV (1969): 25.
- Szász István: Egy román kortárs megemlékezése. Utunk, XXIV (1969): 21.
- Varró János: Az ember, aki megváltotta a valóságot. Utunk, XXIV (1969): 21.
- Veress Zoltán: Baconi zarándoklat. Utunk, XXIV (1969): 22.

BERDE MÁRIA

Kiadások Tüzes kemence — Szent szégyen. Regény. Bevezető: Jancsó Elemér. Buk., 1966, Irod. K., 334 p. — Romániai Magyar Írók.

- Romuald és Andriána. Regény. Buk., 1968, Irod. K., 216
(—220) p. — Romániai Magyar Írók.
- Versek — Műfordítások. Buk., 1970, Kritikon, 352 p.
- Molter Károly: Berde Mária. Utunk, IV (1949): 5. *Irodalom*
- Katona Szabó István: Jegyzetek Berde Mária műveiről.
Utunk, XII (1957): 30, 31.
- Nagy István: Mit „vall“ és mit „vállal“ Berde Mária. Utunk,
XII (1957): 19.
- Baróti Pál: Az emberi minőség regényei. Utunk, XXII
(1967): 23.
- Izsák József: Berde Mária két regénye. Igaz Szó, XV (1967):
6., 917—922.
- Szemlér Ferenc: Berde Mária újrafelfedezése. Előre, XXI
(1967): 6052. (IV. 19.)
- Izsák József: Emlékezés Berde Máriára. Igaz Szó, XVII
(1969): 2., 290—292.
- Marosi Ildikó: Emlékszel még az útra. Utunk, XXIV (1969):
6.
- Veress Zoltán: Berde Mária, Romuald és Andriána. Utunk,
XXIV (1969): 7.
- Sóni Pál: Berde Mária. — S.P.: A romániai magyar iroda-
lom története. Buk., 1969, 68—71.
- Irinyi Kiss Ferenc: Berde Mária, Versek — Műfordítások.
Utunk, XXV (1970): 47.

BITAY ÁRPÁD

- Gaál Gábor: Bitay Árpád. — G.G.: Válogatott írások. Buk., *Irodalom*
1964, 637—638.
- Dávid Gyula: Egy hídverő. Utunk, XXII (1967): 48.
- Engel Károly: Hídverők. Veress Endre és Bitay Árpád em-
lékezete. Korunk, XXVII (1968): 4., 480—488.
- Nagy András: Feljegyzések Bitay Árpádról. Korunk, XXVII
(1968): 8., 1259—1262.
- Engel Károly: Bitay Árpád és Kristóf György levelezéséből.
Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIII (1969): 1., 158—162.
- Engel Károly: Hídverők példamutatása. Korunk, XXIX
(1970): 6., 845—853.

BRASSAI VIKTOR

- 57 vers [Brassai Viktor, Józsa Béla, Korvin Sándor, Sala-
mon Ernő]. Buk., 1958, ÁIMK, 143 p. *Kiadások*
- Farkas Imre: Brassai Viktor arcát idézzük. Utunk, I (1946): *Irodalom*
11.
- Becski Irén: Két barát, két költő. Utunk, III (1948): 4.
- Járai Rezső: Brassai Viktor, a szavalóművész. Utunk, XII
(1957): 27.
- Kéri József: Brassai Viktor — az élőszó művésze. Korunk,
XVI (1957): 7., 934—938.

- Járai Rezső: Poeți care ar fi fost și astăzi tineri... [Salomon Ernő, Korvin Sándor, Brassai Viktor] Contemporanul, 1957: 43.
- Molter Károly: Négy mártír-költő. Igaz Szó, VI (1958): 2., 265—268.
- Balogh Edgár: Brassai Viktor és Józsa Béla emléke. Korunk, XXII (1963): 11., 1489.
- Mráz Lajos: Egyszerű emlékezés a szavalóművészre. Korunk, XXII (1963): 11., 1492—1494.
- Szilágyi András: Versmondó diák. Utunk, XVIII (1963): 45.
- Grunea, V.: Poet și recitator. Tribuna, VII (1963): 46.
- Mózes Huba: Brassai Viktor műfordításai. Korunk, XXV (1966): 10., 1481—1482.

DSIDA JENŐ

- Kiadások* Versek. Bevezető: Szemlér Ferenc. Bibliográfia: Réthy Andor. Buk., 1966, Irod. K., 556 (—560) p. 1 mell. — Romániai Magyar Írók.
- Összegyűjtött műfordítások. Gondozta és a jegyzeteket összeállította Szemlér Ferenc. Buk., 1969, Ifj. K., 215 (—216) p.
- Irodalom* Panek Zoltán: Dsida Jenő ébresztése. Utunk, XI (1956): 38.
- Páskándi Géza: Dsida és a kortárs elfogultsága. Utunk, XI (1956): 43.
- Szentimrei Jenő: Fej vagy írás? A Dsida-érem megnyugtató poldala. Utunk, XI (1956): 44.
- Szilágyi András: Tévedtünk volna? Utunk, XI (1956): 40.
- Szőcs István: A Dsida-érem másik oldala. Utunk, XI (1956): 42.
- Földes László: Dsida Jenő költészete. Utunk, XII (1957): 38—41. — Ua. F. L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968. 9—41.
- Vészi Endre: Dsida Jenő: Tóparti könyörgés. Könyvtáros, 1958, 867—868.
- P.B.: Dsida Jenő (1907—1938). Könyvtáros, 1959, 603—605.
- Méliusz József: Vigyázat! Hamis angyal. — M.J.: Kitépett naplólapok. Buk., 1961, 323—331.
- Szemlér Ferenc: Dsida galgói napjai. Igaz Szó, XIII (1965): 5., 736—748.
- Szemlér Ferenc: Dsida Jenő. — Sz.F.: A költészet értelme. Buk., 1965, 286—295.
- Gálfalvi Zsolt: Az életöröm szomorú költője. Előre, XXI (1967): 6113. (VI. 30.)
- Kiss Jenő: Találkozásaim Dsida Jenővel. Igaz Szó, XV (1967): 5., 773—776.
- Láng Gusztáv: Dsida Jenő. Egy életmű problémái. Korunk, XXVI (1967): 3., 380—388.
- Mózes Huba: Dsida Jenő, Versek. Utunk, XXII (1967): 1.
- Sőni Pál: Dsida eddig — és ezután. Igaz Szó, XV (1967): 2., 257—268.

- Sóni Pál: Dsida játékosága. — S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 36—43.
- Sóni Pál: A kiteljesülő Dsida-kép. — S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 44—51.
- Szemlér Ferenc: Dsida vallásosságának „elhallgatásáról”. Korunk, XXVI (1967): 5., 679.
- Szőcs István: A költő titka és kincse. Utunk, XXII (1967): 12.
- Polgár István: A humánium költője. Új Élet, X (1967): 10.
- Rónai Mihály András: Költő emlékezete. Dsida Jenő születésének 60. évfordulóján. Népszabadság, XXV (1967): 114.
- Kovács S. Erzsébet: Lapsus. Utunk, XXIII (1968): 7.
- Láng Gusztáv: Végrendelet — mely végrehajtásra vár. Utunk, XXIII (1968): 23.
- Láng Gusztáv: Arany és kék szavakkal... Utunk, XXIII (1968): 40.
- Láng Gusztáv: Dsida Jenő két írói álneve. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XII (1968): 2., 287—291.
- Marosi Ildikó: Felejtsd el arcom földi mását. Utunk, XXIII (1968): 3.
- Marosi Péter: Irodalomtörténeti pillanat — irodalomtörténetészek pillanatai. Utunk, XXIII (1968): 29.
- Szemlér Ferenc: Dsida, a műfordító. Előre, XXII (1968): 6405.(VI. 9.)
- Abafáy Gusztáv—Láng Gusztáv: Dsida Jenő versesfüzetéből. Igaz Szó, XVII (1969): 2., 282—287.
- Panek Zoltán: Szülők gondja. [Emlékezés egy beszélgetésre Dsida Jenő szüleivel.] Utunk, XXIV (1969): 1.
- Sóni Pál: Dsida Jenő. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 85—91.
- Paku Imre: Dsida Jenő: Látóhatár, 1969, 1138—1145.
- Lőrinczi László: Dsida Jenő, a műfordító. Előre, XXIV (1970): 6918. (II. 1.)

JÓZSA BÉLA

- Petőfi és az 1848—49-es magyar szabadságharc. Bevezető: *Kiadások*
Balogh Edgár. Kvár, 1945, Józsa Béla Athenaeum, 27 p.
57 vers [Brassai Viktor, Józsa Béla, Korvin Sándor, Salamon Ernő]. Buk., 1958, ÁIMK, 143 p.
- Balogh Edgár: Józsa Béla vértanúsága. Világosság, I (1944): *Irodalom*
29.
- László Béla: Józsa Béla harca a békéért és szabadságért.
Egy munkásvértanú élete és halála. Világosság, I (1944):
32, 36, 40, 44.
- H.A. [=Halász Anna]: Hat éve halt mártírhalt Józsa Béla.
Romániai Magyar Szó, III (1949): 673. (XI. 23.)
- Balázs Péter: Józsa Béla, az erdélyi szabadságharcos szel-
leme utat mutat. Világosság, II (1951): 255.
- Hajdu Győző: A szó és a tett egysége. Igaz Szó, I (1953):
1—2., 166—179.

- Balogh Edgár: Adatok Józsa Béla történeti képéhez. Utunk, XI (1956): 47.
- Szilágyi András: Józsa Béla igazsága. Utunk, XII (1957): 45.
- Nemes, Al.: Pilda vieții lui Józsa Béla. România liberă, XV (1957): 4081.
- Molter Károly: Négy mártír-költő. Igaz Szó, VI (1958): 2., 265—268.
- Sóni Pál: Akik kortársaink lehetnének. .. Igaz Szó, XI (1963): 5., 779—780. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 77—79.
- Heves Ferenc: „Zúghat az ár...” Józsa Béla halálának 25. évfordulójára. Előre, XXII (1968): 6550. (XI. 24.)
- Jordáky Lajos: Józsa Béla. Utunk, XXIII (1968): 49.
- Jordáky Lajos: Józsa Béla irodalmi és publicisztikai munkássága. Korunk, XXVII (1968): 11., 1628—1634.

KARÁCSONY BENŐ

- Kiadások* A megnyugvás ösvényein. Regény. Kvár, 1946, Józsa Béla Athenaeum, 356 p.; — Buk., 1958, AIMK, 358 (—360) p.; — I—II. kötet. Buk., 1963, Irod. K., 234 (—236) p.; 200 (—204) p. — Kincses Könyvtár; — Bevezető: Robotos Imre. Buk., 1968, Irod. K., 309 (—312) p. — Romániai Magyar Írók.
- Napos oldal. Regény. I—II. Utószó: Szász János. Buk., 1962, Irod. K., 300 p.; 264 p.; — Buk., 1968, Irod. K., 405 (—408) p. — Romániai Magyar Írók.
- Pjotruska. Regény. Buk., 1968, Irod. K., 339 (—344) p. — Romániai Magyar Írók.
- Tavaszi ballada. Novellák, színdarabok. Utószó: Baróti Pál. Buk., 1968, Irod. K., 359 p. — Romániai Magyar Írók.
- Utazás a szürke folyón. Regény. Buk., 1968, Irod. K., 370 (—376) p. — Romániai Magyar Írók.
- Irodalom* Benedek Marcell: Ki a humorista? Gondolatok Karácsony Benő posztumusz könyvéről. Utunk, II (1947): 3.
- Huszár Sándor: A humánumtól — a cinizmusig. Utunk, XII (1957): 37.
- Robotos Imre: A cinizmustól — a közösségi humánumig. Utunk, XII (1957): 32, 33.
- Kötő József: Cinikus volt-e Karácsony Benő? Korunk, XXI (1962): 11., 1384—1386.
- Gaál Gábor: Új élet kapujában. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 495—496.
- Gaál Gábor: A „Napos oldal”. — G.G.: Válogatott írások, Buk., 1964, 581—584.
- Huszár Sándor: Karácsony Benőről húsz év múltán. Korunk, XXIII (1964): 5., 657—658.
- Méliusz József: Benő, Pjotruska, Tunák, Kázmér, Károly... Előre, XXII (1968): 6513. (X. 12.)

Szemlér Ferenc: Karácsony Benő és a kritikusok. Előre, XXII (1968): 6435.(VII. 14.)

Sóni Pál: Karácsony Benő. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 64—68.

KORVIN SÁNDOR

Éber lélekkel. Versek. Bevezető: Szász János. Buk., 1955, *Kiadások*
ÁIMK, 69 (—72) p. — Haladó hagyományaink 4.

57 vers [Brassai Viktor, Józsa Béla, Korvin Sándor, Salamon Ernő]. Buk., 1958, ÁIMK, 143 p.

Szász János: Korvin Sándor (1912—1944). Irodalmi Almanach, III (1952): 2., 234—241. *Irodalom*

Járai Rezső: Poeți care ar fi fost si astăzi tineri... [Salamon Ernő, Korvin Sándor, Brassai Viktor] Contemporanul, 1957: 43.

Molter Károly: Négy mártír-költő. Igaz Szó, VI (1958): 2., 265—268.

Kozma Dezső: Korvin Sándor, a publicista és kritikus. Korunk, XXII (1963): 3., 311—323.

Kozma Dezső: Korvin Sándor költészete. Studia Universitatis Babeş—Bolyai, Series Philologia, Cluj, VIII (1963): 1., 75—84.

Kozma Dezső: Korvin Sándor emléke. Utunk, XIX (1964): 4.

Sóni Pál: Akik kortársaink lehetnének... — S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 77—79.

Sóni Pál: Korvin Sándor. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 109—113.

KOVÁCS DEZSŐ

A kísértő. Elbeszélések és anekdoták. Bevezető: Nagy Géza. Buk., 1970, Kriterion, 259 (—264) p., 1 mell. — Romániai Magyar Írók. *Kiadások*

Tompa László: Kovács Dezső (1865—1933). Igaz Szó, V (1957): 4., 518—527. *Irodalom*

Kozma Dezső: Egy ki nem teljesedett írói pálya. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIII (1969): 1., 45—54.

Kozma Dezső: Egy elfeledett kolozsvári író. Utunk, XXV (1970): 46.

Köllő Károly: „Pislákoló mécses.“ Igazság, XXXI (1970): 278.

KOVÁCS KATONA JENŐ

Balogh Edgár: Valaki hiányzik közülünk. Utunk, I (1946): 1. *Irodalom*

Dóry Erzsébet: Kovács Katona Jenő. Utunk, X (1955): 50.

Jordáky Lajos: Kovács Katona Jenő. Korunk, XVI (1957): 2—3., 287—288.

- Kozma Dezső: Kovács Katona Jenő írói pályája. Korunk, XXIII (1964): 10., 1380—1390.
- Jordáky Lajos: Alsószoportól Marosvásárhelyig. Részlet. Utunk, XXIII (1968): 40.
- Jordáky Lajos: Kovács Katona Jenő, a publicista. Előre, XXIII (1969): 6831.(X. 19.)
- Jordáky Lajos: Szép és igaz. Kovács Katona Jenő irodalomszemlélete és társadalmi rajzai. Utunk, XXIV (1969): 42.
- Török Sándor: Kovács Katona Jenő. Korunk, XXIX (1970): 1., 158—160.
- Varga Béla Tibor: Kovács Katona Jenő ifjúkori arcképehez. Korunk, XXIX (1970): 4., 631—632.

KOVÁTS JÓZSEF

- Kiadások* Útlevel. Novellák. Bevezető: Sőni Pál. Buk., 1957, ÁIMK, 187 p.
- Emberek útra kelnek. Regény, elbeszélések. Bevezető: Kicsi Antal. Buk., 1970, Kriterion, 482 (—484) p., 1 mell. — Romániai Magyar Írók.
- Irodalom* Sőni Pál: Kováts József. Igaz Szó, V (1957): 5., 752—756. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 71—76.
- Kemény János: Útlevel. Igaz Szó, VI (1958): 1., 145—147.
- Láng Gusztáv: Értékes örökség. Korunk, XVII (1958): 2., 300—302.
- Szilágyi András: Halott barát üzenete. Utunk, XIII (1958): 9.
- Jancsó Elemér: Kováts József. Utunk, XXII (1967): 51.
- Kicsi Antal: Kováts József. Monográfia. Buk., 1969, Irod. K., 243 (—247) p.
- Kozma Dezső: Pályakép Kováts Józsefről. Utunk, XXIV (1969): 38.

KUNCZ ALADÁR

- Kiadások* Fekete kolostor. Regény. Bevezető: Jancsó Elemér. Buk., 1965, Irod. K., 471 p., 10 mell. — 2. kiadás. Buk., 1967, Irod. K., 528 p. — Romániai Magyar Írók.
- Irodalom* Jancsó Elemér: Kuncz Aladár emlékezete: Igaz Szó, IV (1956): 6., 914—916.
- Jancsó Elemér: Kosztolányi Dezső levelei Kuncz Aladárhoz. Igaz Szó, V (1957): 3., 453—454.
- Pomogáts Béla: Kuncz Aladár (1886—1931). Könyvtáros, 1960, 918—920.
- Méliusz József: Dadi. — M.J.: Kitépelt naplólapok. Buk., 1961, 257—264.
- Gaál Gábor: Az „erdélyi gondolat“ tartalma és terjedelme. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 273—277.
- Gaál Gábor: Kuncz Aladár. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 422—424.

- Ficzay Dénes: Kuncz Aladár és Arad. Vörös Lobogó, Arad, XXI (1965) 6411. (X. 22.)
- Jancsó Elemér: Kuncz Aladár irodalmi hagyatékából. Nyelv- és Irod. tud. Közl., IX (1965): 1., 166—172.
- Jancsó Elemér: Iszonyú élményből — remekmű. Utunk, XX (1965): 35.
- Katona Ádám: Kuncz Aladár: Fekete kolostor. Utunk, XX (1965): 44.
- Bányai László: Kuncz Aladár és műve. Igaz Szó, XIV (1966): 5., 701—717.
- ***: Kunczról és a „polgári” irodalomról. Korunk, XXV (1966): 8., 1219.
- Lőrinczi László: Kuncz Aladár, Fekete kolostor. Előre, XX (1966): 5659. (I. 12.)
- Sőni Pál: A Fekete kolostor. Utunk, XXI (1966): 1. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 52—57.
- Kemény János: Dadi. Igaz Szó, XV (1967): 6., 872—894.
- Pomogáts Béla: A „Fekete kolostor” külföldön. Utunk, XXIII (1968): 7.
- Pomogáts Béla: Kuncz Aladár az Ellenzék szerkesztőségében. Korunk, XXVII (1968): 8., 1201—1207.
- Pomogáts Béla: Kuncz Aladár. Bp., 1968, Akadémiai Kiadó.
- Baróti Pál: Az értékek jogán [Pomogáts Béla: Kuncz Aladár]. Utunk, XXIV (1969): 36.
- Kormos Gyula: Kuncz Aladár: Fekete kolostor. Utunk, XXIV (1969): 50.
- Sőni Pál: Kuncz Aladár. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 49—53.
- Varró János: Az „aranyos Dady”-tól Kuncz Aladárig [Pomogáts Béla, Kuncz Aladár], Korunk, XXVIII (1969): 5., 798—803.
- Csűrös Miklós: Pomogáts Béla: Kuncz Aladár. Irodalomtörténeti Közlemények, 1969, 622—624.
- Pálmai Kálmán: Pomogáts Béla: Kuncz Aladár. Irodalomtörténet, 1969, 435—440.
- Rónay László: Pomogáts Béla: Kuncz Aladár. Jelenkor, 1969, 82—83.
- Láng Gusztáv: Pomogáts Béla: Kuncz Aladár. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIV (1970): 1., 221—223.

LIGETI ERNŐ

- A kék barlang. Az idegen csillag. Bevezető: Sőni Pál. Buk., 1969. Irod. K., 446 (—448) p., 1 mell. — Romániai Magyar Írók. *Kiadások*
- Gaál Gábor: Egy könyvismertetés. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 176—179. *Irodalom*
- Gaál Gábor: A realizmus felé. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 425—427.
- Lőrinczi László: Ligeti Ernő két regénye. Utunk, XXV (1970): 3.

MAKKAI SÁNDOR

- Irodalom* Kovács Ferenc: Makkai Sándor és a magyar polgárság „önrevízió”-ja. Utunk, V (1950): 9.
Vita Zsigmond: Egy fátumos regényről. Utunk, XXIII (1968): 36.
Szöcs István: Vérmes elfogulatlanságok [Ady-kérdés Makkai könyve kapcsán]. Utunk, XXV (1970): 37.
Szöcs István: Kétes bűnüldözés az irodalomtörténetben [Válasz Varró Jánosnak]. Utunk, XXV (1970): 45.
Varró János: Tények és tények [Válasz Szöcs Istvánnak]. Utunk XXV (1970): 41.

MARKOVITS RODION

- Kiadások* Szibériai garnizon. Riportregény. Bevezető: Méliusz József. Buk., 1965, Irod. K., 451 (—454) p., 1 mell. — Romániai Magyar Írók.
Sánta farsang. Regény, elbeszélések. Buk., 1967, Irod. K., 389 (—392) p. — Romániai Magyar Írók.
Páholyból. Válogatott publicisztikai írások. Utószó: Szekernyés János. Buk., 1970, Kriterion, 440 p.
- Irodalom* Gaál Gábor: A Szibériai garnizon. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 150—152.
Gaál Gábor: Az „erdélyi gondolat” tartalma és terjedelme. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 273—277.
Gaál Gábor: Nagy példányszámok. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 322—326.
Kubán Endre: La reeditarea romanului „Szibériai garnizon”. Orizont, XVI (1965): 8., 94—95.
Dávid Gyula: Sánta farsang. Utunk, XXIII (1968): 21.
Kubán Endre: Markovits Rodion hagyatékából. Korunk, XXVII (1968): 8., 1244—1245.
Szekernyés János: Markovits Rodion hagyatékából. Korunk, XXVII (1968): 8., 1245—1248.
Méliusz József: Szegény Rodion. — M.J.: Az új hagyományért. Buk., 1969, 48—96.
Kovács János: Az író harmadik arca. Markovits Rodion publicisztikájáról. Előre, XXIV (1970): 7064. (VII. 24.)
Mikó Imre: Páholyból. Utunk, XXV (1970): 27.

NAGY DÁNIEL

- Kiadások* Cirkusz. Regény, novellák. Bevezető: Csehi Gyula. Buk., 1967, Irod. K., 352 p., 1 mell. — Romániai Magyar Írók.
- Irodalom* Kormos Gyula: Cirkusz. Utunk, XXIII (1968): 12.
Jancsó Elemér: Cirkusz. Utunk, XXIII (1968): 20.
Tódor Ildikó: Nagy Dániel, Cirkusz. Irodalomtörténeti Közlemények, 1969, 121—122.
Seidner Imre: Feljegyzések Nagy Dánielről. Korunk, XXIX (1970): 10., 1618—1620.

NYÍRŐ JÓZSEF

- Katona Szabó István: Nyíró József írói útja. Utunk, XII *Irodalom* (1957): 50, 51.
Kántor Lajos: Népiség, mítosz, novella. Utunk, XXIV (1969): 28.

REMÉNYIK SÁNDOR

- Nagy István: Reményik Sándor. A magyar polgárság nacionalista költője. Utunk, V (1950): 3. — Ua. N.I.: A harc hevében. Mvhely, 1957, 112—124. *Irodalom*
Antal Péter: Omló világ „árnyék-kapitánya“. Jegyzetek Reményik Sándor lírájáról. Utunk, XIII (1958): 7—9.
Szöcs István: Még egyszer (s talán utoljára) Reményikről. Utunk, XIII (1958): 26.

SALAMON ERNŐ

- Gyönyörű sors. Összegyűjtött versek. Buk., 1948, Áll. K., *Kiadások* 237 (—244) p., 1 mell.
Válogatott versek. Bevezető: Kéri József. Buk., 1955, ÁIMK, 313 (—316) p., 1 mell.
Dal utódoknak. Versek. Buk., 1961, Irod. K., 150 (—152) p. — Kincses Könyvtár.
Cîntec pentru urmași. Antologie. Ford. Virgil Teodorescu, V. Porumbacu și H. Grănescu. Szász János előszavával Buc, 1965, EPL. 168 p.
Összegyűjtött versek. Színpadi költemények. Műfordítások. Szerkesztette és bibliográfiai mutatóval ellátta Bonyháti Jolán. Buk, 1966, 742 (—744) p., 1 mell. — Romániai Magyar Írók.
Legszebb versei. Bevezető: K. Jakab Antal. Buk., 1967, Ifj. K., 133 (—136) p.
Kakassy Endre: A székely szegénység költője. Utunk, I *Irodalom* (1946): 10.
Szemplér Ferenc: Egy költő halálára. Utunk, I (1946): 12.
Becski Irén: Két barát, két költő. Utunk, III (1948): 4.
(d.m.) [= Dános Miklós]: Salamon Ernő ismeretlen verse [Január. Gyergyói munkásdal]. Romániai Magyar Szó, II (1948): 159. (III. 12.)
(m.e.) [= Majtényi Erik]: Ismerkedés Salamon Ernővel, a proletárköltővel. Igazság, Kvár, VI (1948): 59.
Marosi Péter: Munkásköltőnk idézése. Öt éve ölték meg Salamon Ernőt. Romániai Magyar Szó, II (1948): 152. (III. 5.)
Szemplér Ferenc: Gyönyörű sors. Salamon Ernő válogatott versei. Romániai Magyar Szó, III (1949): 418. (1.23.)
Szentimrei Jenő: Gyönyörű sors. Utunk, IV (1949): 2.
Gaál Gábor: Salamon Ernő. — G. G.: Valóság és irodalom. Buk. 1950, 155—158. — G. G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 628—630.

- Spielmann József: Salamon Ernő költészete. Utunk, V (1950): 4.
- Majtényi Erik: A proletársors nagy éneke. Előre, VIII (1954): 1980. (II. 26.)
- Marosi Péter: Két vers margójára. Igaz Szó, III (1955): 12., 98—103.
- Kakassy Endre: Emlékezés Salamon Ernőre. Igaz Szó, IV (1956): 8., 1213—1216.
- Molter Károly: Salamon Ernő, a munkásköltő. Igaz Szó, IV (1956): 3., 379—382.
- Pataki Bálint: Salamon Ernő költői indulása. Utunk, XI (1956): 8.
- Fuchs Simon: Forradalmi hagyományaink és Salamon Ernő. Utunk, XII (1957): 29.
- Marosi Péter: Jegyzetek Salamon Ernő lírájáról. I—III. Utunk, XII (1957): 42—44.
- Járai Rezső: Poeți care ar fi fost și astăzi tineri...(Salamon Ernő, Korvin Sándor, Brassai Viktor) Contemporanul, 1957: 43.
- Molter Károly: Négy mártír-költő. Igaz Szó, VI (1958): 2., 265—268.
- Látó Anna: Költő az előszobában. Salamon Ernő halála évfordulójára. Utunk, XIV (1959): 8.
- Fuchs Simon: A Naplóról. Utunk, XVI (1961): 25.
- Marosi Péter: A meggyőződés szépsége. Utunk, XVI (1961): 19.
- Csehi Gyula: A szenvedély és a tudatosság költője. Utunk, XVII (1962): 21. — Ua. Cs. Gy.: Munkásosztály és irodalom. Buk, 1963, 259—266.
- Fuchs Simon: A harcos költő. Korunk, XXI (1962): 5., 577—582.
- Kacsó Sándor: A „Gyönyörű sors“ sodrában; Igaz Szó, X (1962): 6., 793—798. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 104—116.
- Kovács János: A gyönyörű sors dalosa. Előre, XVI (1962): 4525. (V. 18.).
- Mráz Lajos: Kortársak emlékeznek. Korunk, XXI (1962): 5., 582—586.
- Nagy Pál: Salamon Ernő. Igaz Szó, X (1962): 9., 430—437.
- Ligeti Hertha: Ismeretlen útítárs. Vázlatok Salamon Ernő arcképéhez. Ford. Ferencz Zsuzsanna. Utunk, XVIII (1963): 31.
- Pataki Bálint: Salamon Ernő szépprózája és drámai kísérletei. Nyelv és Irod. tud. Közl., VII (1963): 2., 175—189.
- Kéri József: „A hír itt voltát érleli...” Igaz Szó, XII (1964): 11., 631—640.
- Méliusz József: Kitépett naplólapok: Mit tettél, Mártika? Igaz Szó, XII (1964): 10., 565—568.
- Mózes Huba: Tinca — Katinka. [Salamon Ernő műfordítása] Utunk, XX (1965): 21.
- S.A. [= Mózes Huba]: Salamon Ernő: Cîntec pentru urmași. Utunk, XX (1965): 25.
- Szemlér Ferenc: Gyönyörű sors. — Sz.F.: A költészet értelme. Buk., 1965, 296—299.

- Szemlér Ferenc: Salamon Ernő románul. Korunk, XXIV (1965): 10., 1457—1459.
- Manolescu, Florin: Salamon Ernő, Cîntec pentru urmași. Contemporanul, 1965: 37.
- Huszár Ilona: Salamon Ernő életéből. Utunk, XXI (1966): 41.
- Csehi Gyula: A gyönyörű sors költője. Előre, XXI (1967): 6035. (III. 30.)
- Dános Miklós: Salamon Ernő emlékezete. Új Élet, X (1967): 10.
- Hajdu Győző: Közelebb az olvasóhoz. — H.Gy.: Műhely. Buk., 1967, 56—60.
- Izsák József: Salamon Ernő eszményei. Igaz Szó. XV (1967): 5., 723—732.
- Kovács György: A költővel a „Tündérpalotában“. Előre. XXI (1967): 6118. (VII. 6.)
- Kovács János: S ti verseim, csillagok a nevemben. Előre, XXI (1967): 6076. (V. 18.)
- Marosi Péter: Salamon Ernő-filológia. Utunk, XII (1967): 19.
- Sóni Pál: Akik kortársaink lehetnének... — S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 77—79.
- Balogh Edgár: Salamon Ernő két verse a Kelet Népében. Előre, XXII (1968): 6313. (11.22.)
- Baróti Pál: Gondolatok a költő utóéletéről. Korunk, XXVII (1968): 1., 6—10.
- ***: Beszélgetés Ilonával — Salamon Ernő özvegyével. Előre, XXII (1968): 6313. (11.22.)
- Bogza, Geo: Egy költő. Ford. Veress Zoltán. Előre, XXII (1968): 6313. (11.22.)
- D.M. [= Dános Miklós]: Salamon Ernő. Előre, XXII (1968): 6313. (II. 22.)
- Dános Miklós: „Jön a halál, jön a halál.“ Salamon Ernő nyomában Ukrajna útjain. Igaz Szó, XVI (1968): 2., 187—201.
- Gaál Gábor Salamon Ernőről. Részletek. Korunk, XXVII (1968): 1., 14.
- Halálúzó. Kortársak Salamon Ernőről. Szerk. Dános Miklós. Buk., 1968. Irod.K., 177 (—180) p., 13 mell.
- Huszár Ilona: Szászrégenben. Utunk, XXIII (1968): 8.
- Lőrinczi László: Salamon Ernő legendája. Előre, XXII (1968): 6562. (XII. 8.)
- Marosi Péter: Boldog ének. Korunk, XXVII (1968): 1., 15—22.
- Marosi Péter: Példa a hangszerfáról. Igaz Szó, XVI (1968): 2., 181—186.
- Marosi Péter: Sirjon, aki boldog volt. Utunk, XXIII (1968): 8.
- Molter Károly: Salamon Ernő, Ének a szolgák sorsáról. — M.K.: Szellemi beháború. Buk., 1968, 358—360.
- Szőcs Kálmán: Gyönyörű út. Igaz Szó, XVI (1968): 2., 180.
- Baróti Pál: Halálúzó. Utunk, XXIV (1969): 6.

- Huszár Ilona: Nem egy sírt keresünk... A Salamon Ernő-
legenda margójára. Előre, XXIII (1969): 6596.(1.17.)
- Kovács János: A Halálúzóról. Előre, XXIII (1969): 6618.
(II. 13.)
- Marosi Péter: Férfiúdal, dana, hahota. Utunk, XXIV (1969):
18.
- Marosi Péter: Napverés egy sírkövön. Igazság, XXX (1969):
296. (XII. 14.)
- Marosi Péter: Salamon Ernő: A költő és a versek gyönyörű
sorsa. Buk., 1969, Irod. K., 308 (—312) p.
- Sőni Pál: Salamon Ernő. — S.P.: A romániai magyar iro-
dalom története. Buk., 1969, 115—126.
- Zöld Lajos: „Haragos vidék ez, csukott száj, borús ég...”
Villanások Salamon Ernő gyermekkorából. Igaz Szó, XVII
(1969): 8., 365—369.
- Pascu, Petre: Salamon Ernő un poet al săracilor. România
Literară, II (1969): 5.
- Kovács János: A gyönyörű sors tragikumai. Előre, XXIV
(1970): 6927.
- Kozma Dezső: Marosi Péter: Salamon Ernő. Igaz Szó, XVIII
(1970): 6., 924—926.
- Csűrös Miklós: Halálúzó. Irodalomtörténeti Közlemények,
1970, 404—406.

SIPOS DOMOKOS

- Kiadások* A csoda. Válogatott elbeszélések. Bevezető: Molter Károly.
Függelék: Szentimrei Jenő: Sipos Domokos kettőtörtélete.
Mvhely, 1958, ÁIMK, 202 (—204) p.
- Irodalom* Molter Károly: Sipos Domokos. Igaz Szó, V (1957): 6.,
854—862.
- Márki Zoltán: Sipos Domokos, A csoda. Igaz Szó, VI (1958):
7—8., 193—195.
- Kozma Dezső: Sipos Domokos. Igaz Szó, XIII (1965): 11.,
756—763.
- Varró János: Vajúdó idők gyermeke. Utunk, XXII (1967):
49.
- Szentimrei Jenő: Sipos Domokos önéletrajzához. — Sz.J.:
Sablon helyett csillag. Buk., 1968, 68—72.
- Vita Zsigmond: Sipos Domokos levelei Áprily Lajoshoz és
Kuncz Aladárhoz. Nyelv- és Irod. tud. Közl. XII (1968):
2., 329—335.
- Sőni Pál: Sipos Domokos. — S.P.: A romániai magyar iro-
dalom története. Buk., 1969, 60—64.
- Kicsi Antal: Ahogy az író látta saját alkotását. Utunk,
XXV (1970): 52.

SZÁNTÓ GYÖRGY

- Kiadások* Temesvár felé... Regény. Arad, 1946, „Árkádia“ k. 467 p.
Az ötszínű ember. Regény. Bevezető: Sőni Pál. Buk., 1969,
Irod. K., 527 p. — Romániai Magyar Írók.

- Gaál Gábor: Európa-fáradság. — G.G.: Válogatott írások, *Irodalom* I. Buk., 1964, 270—272.
- Gaál Gábor: Szántó György három regénye. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 303—305.
- Gál István: Robert Owen a magyar irodalomban. Szántó György születésének 75. évfordulójára. *Korunk*, XXVII (1968): 9., 1390—1392.
- Molter Károly: Stradivari. — M.K.: Szellemi beháború. Buk., 1968, 282—286.
- Sóni Pál: Mű és attitűd. *Utunk*, XXIII (1968): 23.
- Persán Béla [= Baróti Pál]: Szántó György, Az ötszínű ember. *Utunk* XXIV (1969): 46.
- Robotos Imre: Elmerült látomások regényes dokumentuma. *Utunk*, XXIV (1969): 49.
- Tamási Áron: Szántó György emlékére. *Utunk*, XXIV (1969): 41.
- Ficzay Dénes: Szántó György, Stradivari. *Utunk*, XXV (1970): 51.

TAMÁSI ÁRON

- Énekes madár. Székely népi játék. Utószó: Izsák József. *Kiadások* Buk., 1968, Irod. K., 115 (—118) p. — Drámák.
- Rendes feltámadás. Válogatott novellák. Bevezető: Sütő András. Buk., 1968, Irod. K., 557 (—560) p.
- Ábel a rengetegben. Regény. A bevezetőt és a jegyzeteket írta Izsák József. Kvár, 1970, Dácia, 281 (—284) p. — Tanulók Könyvtára.
- Nagy István: A politikus Tamási Áron. *Utunk*, IV (1949): 7. *Irodalom*
- [Katona Jenő]: Tamási Áron, Bölcső és bagoly. Könyvtáros, 1954, 46.
- [Gera György]: Tamási Áron, Ábel a rengetegben. Könyvtáros, 1955, 106—107.
- [Vámosi Pál]: Tamási Áron. Ábel az országban. Könyvtáros, 1956, 461—462.
- Gaál Gábor: Helytelen világ. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 437—438.
- Gaál Gábor: Jégtörő Mátyás, Tamási Áron regénye. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 575—576.
- Gaál Gábor: Drámabírálat Transzilvániában. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 614—618.
- Balogh Edgár: Mint sziklára szállott hegyi madár. *Korunk*, XXV (1966): 8., 1158—1164.
- György Dénes: Az első írói mondat. *Korunk*, XXV (1966): 10., 1487—1488.
- Sóni Pál: Tamási Áron. *Utunk*, XXI (1966): 22.
- Sütő András: Tamási Áron halálára. *Igaz Szó*, XIV (1966): 6., 827—829.
- Izsák József: Tamási Áron. Vázlat a felszabadulás előtti pályaképhez. *Igaz Szó*, XVI (1968): 3., 378—401.

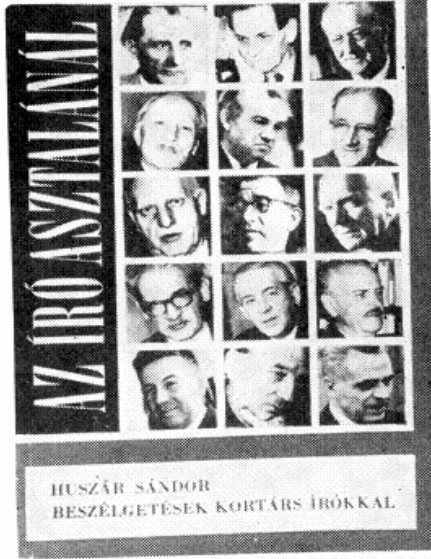
- Jancsó Elemér: Tamási Áron levelei Jancsó Bélához. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XII (1968): 2., 321—329.
- Kacsir Mária: Tamási és Pirandello a főiskolások színpadán. Előre, XXII (1968): 6285. (I. 20.)
- Kiss Károly: Feljegyzések Tamási Áronról. Korunk, XXVII (1968):11., 1752.
- Molter Károly: Tamási Áron a színpadon. — M.K.: Szellemi beháború. Buk., 1968, 337—339.
- Páll Árpád: Mese és szimbólum. Előre, XXII (1968): 6374. (V. 4.)
- Sütő András: Ábel kacagása és szomorúsága. Korunk, XXVII (1968): 7., 1010—1017.
- Szentimrei Jenő: Levél Tamási Áronhoz. — Sz.J.: Sablon helyett csillag. Buk., 1968, 429—432.
- Szöcs István: Az énekes madár — végre dalolt is. Utunk, XXIII (1968): 23.
- Sóni Pál: Tamási Áron. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 71—81.
- Szöcs István: Nappali csillagok. Utunk, XXIV (1969): 12.
- Kocsis Rózsa: Tamási Áron játéka. Kortárs, 1969, 1640—1645.
- Bodor Ádám: Tamási Áron, Ábel a rengetegben. Utunk, XXV (1970): 43.
- Faragó József: Egy Tamási-novella népmesei forrásai. Korunk, XXIX (1970): 5., 765—769.
- Tamás Gáspár: Monográfia Tamási Áronról. Utunk, XXV (1970): 6.
- Pomogáts Béla: Tamási Áron népi színpada. Forrás, 1970: 5., 39—43.

KÖLTÉSNET

- Sóni Pál: A szocialista realizmus költészete felé. Romániai Magyar Szó, II (1948): 370. (XI. 21.) — Ua. S.P.: Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, 12—16.
- Gaál Gábor: A költő és anyaga. Utunk, IV (1949): 16.
- Sóni Pál: Fialat költőink útja. Romániai Magyar Szó, III (1949): 500. (V. 1.) — Ua. S.P.: Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, 33—36.
- Szemlér Ferenc: Az igazi költő feladata. Romániai Magyar Szó, III (1949): 483. (IV. 10.)
- Szemlér Ferenc: Élmény és szándék honi magyar költészetünkben. Romániai Magyar Szó, III (1949): 471. (III. 27.)
- Bajor Andor: Békeharcos költészetünk kérdéséhez. Utunk, V (1950): 14.
- Bodor Tamás: Lira és valóság. Utunk, V.(1950): 2.
- d.i. [= Dimény István]: Munkások békeharcos versei. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 848. (VI. 23.)
- Gaál Gábor: A költő és a népköltészet. Utunk, V (1950): 7.

A Romániai Magyar Irodalmi Lexikon szerkesztőivel interjút készít Huszár Sándor. A szerkesztőbizottság jelenlevő tagjai: Jordáky Lajos, Benkő Samu, Venczel József, Balogh Edgár, Láng Gusztáv; középen Huszár Sándor

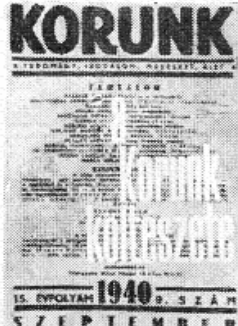
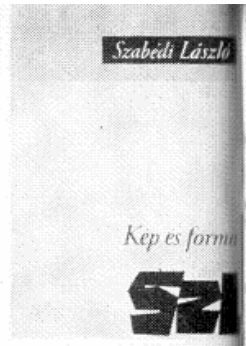
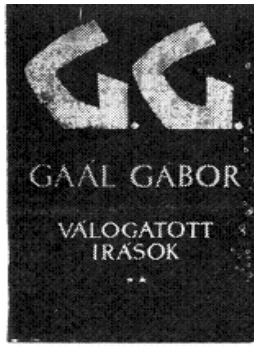

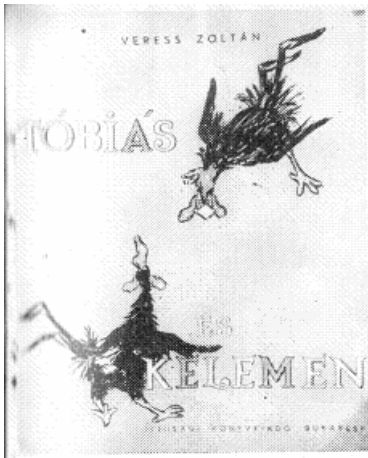
Huszár Sándor „az íróasztalánál“

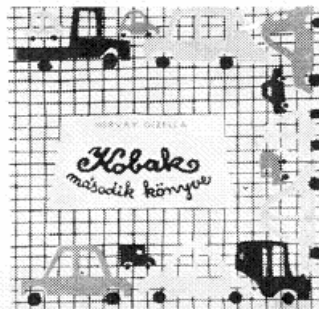
Beszélgetés Horváth Imrével

Két világháború
közötti
és újabb
örökségünk
az
Irodalmi
Könyvkiadó
Romániai
Magyar Írók
címmű
sorozatában

*Irodalmi igényű
gyermekkönyvek*

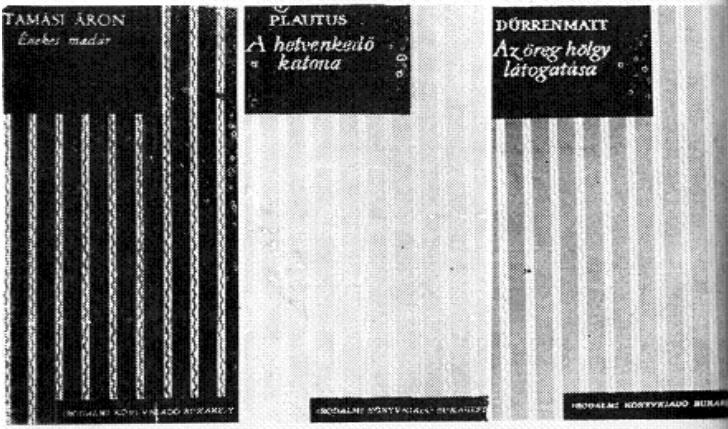
Páskándi Géza
A király köve
című
darabjának
olvasópróbáján
a kolozsvári
Állami Magyar
Színházban
1968-ban

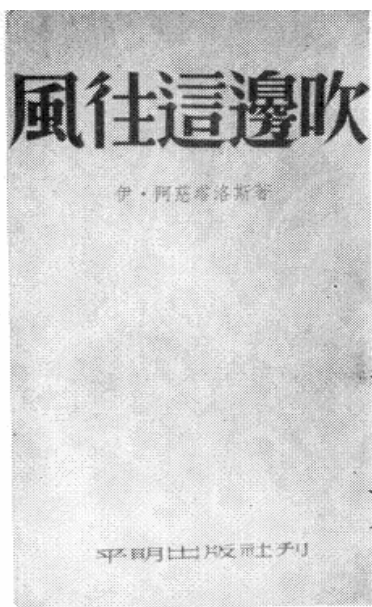
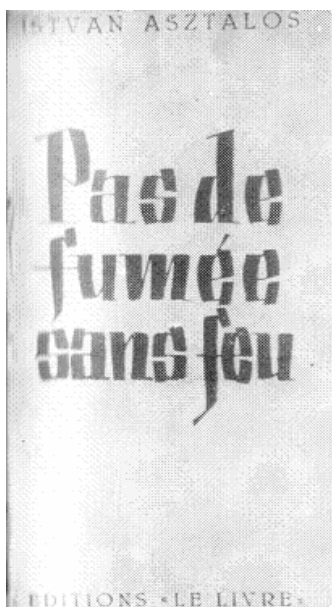
Kocsis
István (4)
A nagy
játékos
című drámájá-
nak szatmári
bemutatója
után, a maros-
vásárhelyi
Új élet
képeslap
kerekasztal-
megbeszélésén.

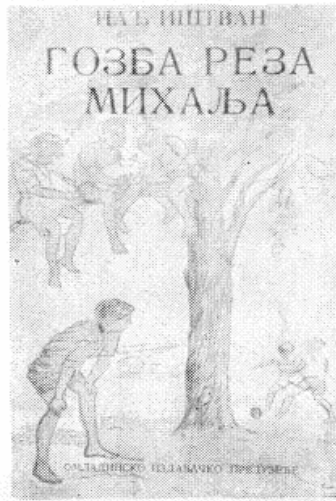
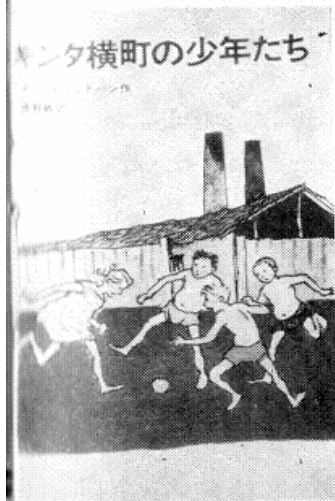
Jelen vannak:
Kátóna
Szabó István,
Kovács Adám
(a darab
rendezője),
Varró Ilona,
Gyöngyösi
Gábor
(a szatmári
Északi Színház
dramaturgja)

Az Irodalmi
Könyvkiadó
népszerű
dráma-
sorozatából

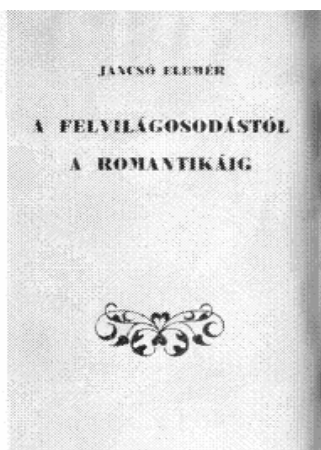
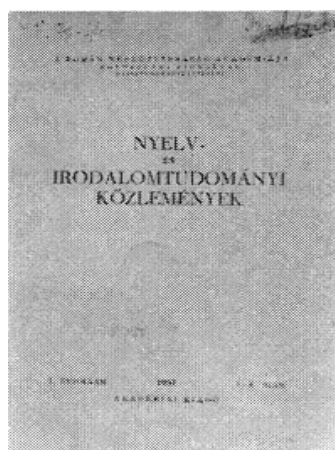

Hazai magyar irodalom a nagyvilágban. Asztalos István Szél fúvatlan nem indul című regényének francia és kínai nyelvű kiadása

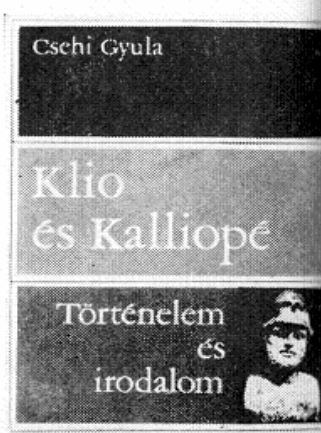
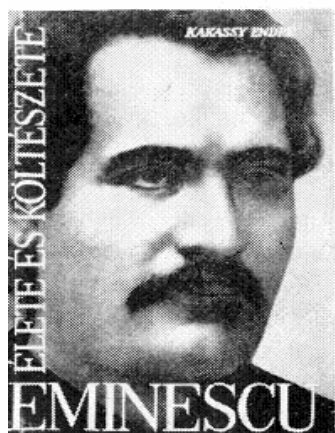
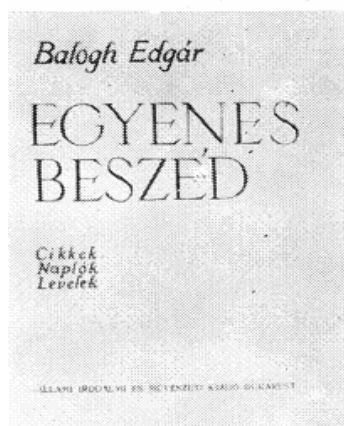

Nagy István Réz Mihályék kóstolója című regényének japán és szerb nyelvű kiadása

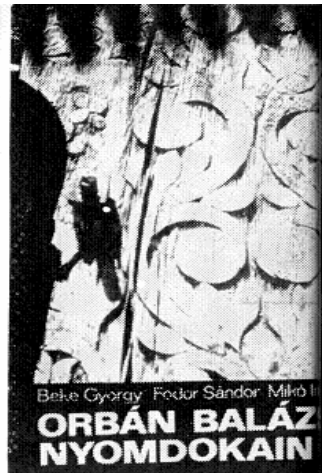
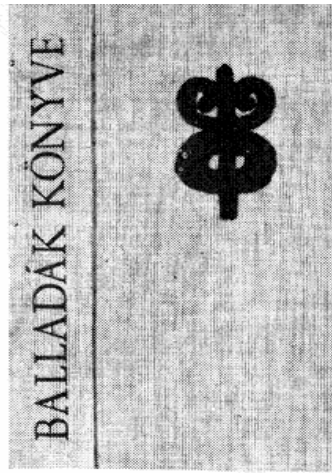
A Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények első száma

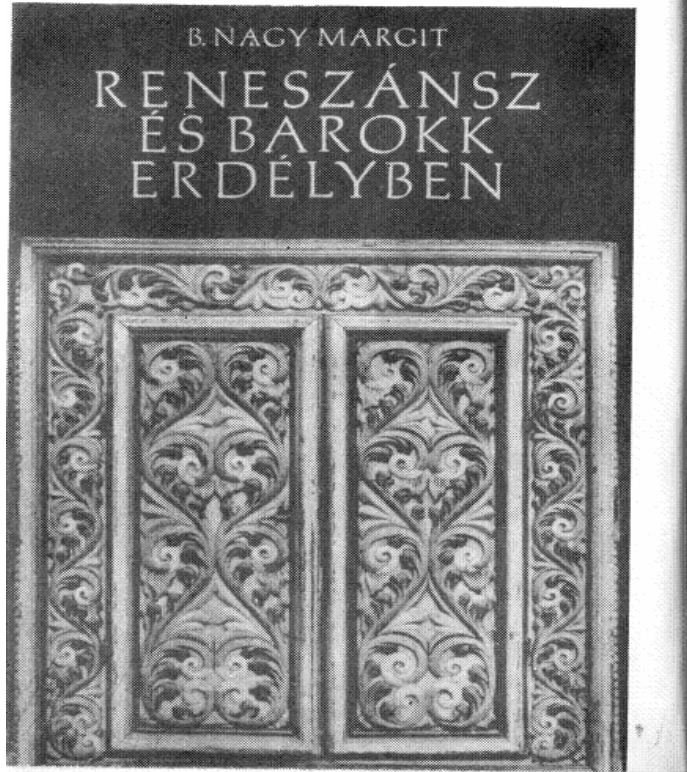
Publicisztikai és irodalomtörténeti kiadványok

*Kallós Zoltán
nagyszerű
ballada-
gyűjteménye,
a Kriterion
díjnyertes
kiadványa
(tervezője
Deák Ferenc)*

*Művelődés- és
művészet-
történeti
kiadványok*

- (s.p.) [= Sóni Pál]: Ifjú költők és írók, akiknek hazánkért lángol a szívük. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 900. (VIII. 23.)
- Sóni Pál: Szavunk mind erősebb. Megjegyzések békeharcos költészetünkről. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 968. (XI. 13.) — Ua. S.P.: Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, 64—68.
- Bálint László: Vita költészetünk kérdéseiről. Költészet és valóságismeret. Utunk, VI (1951): 37.
- Gaál Gábor: Vita költészetünk kérdéseiről. Költők és kritikusok. Utunk, VI (1951): 38.
- Gálfalvi Zsolt: Vita költészetünk kérdéseiről. Küzdjünk a sablonversek és a hamis optimizmus ellen. Utunk. VI (1951): 27.
- ***: Költészetünk kérdései. Utunk, VI (1951): 24.
- Márki Zoltán: Vita költészetünk kérdéseiről. A bírálat lemaradásáról. Utunk. VI (1951): 26.
- Sóni Pál: Vita költészetünk kérdéseiről. Hazánk „lírai birtokbavételéért“. Utunk, VI (1951): 35.
- Szász János: Fogj bátran tollat. Népköztársaságunk 44 magyar dolgozójának versei. Irodalmi Almanach, II (1951): 1., 191—194.
- Szemlér Ferenc: Vita költészetünk kérdéseiről. Nagy feladatok. Utunk, VI (1951): 30.
- Szász János: Költészetünk új terméséről. Időszerűség és harcosság. Utunk, VIII (1953): 3.
- Gálfalvi Zsolt: A szépség és erő költészetéért. Jegyzetek a Hazánk magyar költői c. antológiáról. Utunk, IX (1954): 18.
- m.p.: Antologia poeţilor maghiari din R.P.R. Almanahul Literator, V (1954): 1., 126—127.
- Gálfalvi Zsolt: Új vonások líránkban. Igaz Szó, IV (1956): 10., 1521—1524.
- Vîrgolici, Teodor: Poeţi maghiari din R.P.R. Tînărul scriitor, V (1956): 1.
- Izsák József: Tíz év fiatal költői. Igaz Szó, V (1957): 7., 1050—1056.
- Földes László: F fiatal költőkről és az — idősekről. Utunk, XIII (1958): 27—29.
- Gálfalvi Zsolt: Költészetünk elmúlt évének számbavételéhez. — G.Zs.: Írók, könyvek, viták. Mvhely, 1958, 18—32.
- Izsák József: Költészetünk időszerű kérdéseiről. Igaz Szó, VI (1958): 7—8., 161—174.
- Kántor Lajos: Az új versolvasó nemzedékért. Korunk, XVIII (1959): 3., 443—446.
- Marosi Péter: Lírai tájaink felé. Utunk, XIV (1959): 36.
- Marosi Péter: Lírai tájakon. Utunk, XIV (1959): 38.
- Marosi Péter: Lírai tájakon túl. Utunk, XIV (1959): 40.
- Gálfalvi Zsolt: Költészet és gondolat. Igaz Szó, VIII (1960): 2., 273—276.
- Oláh Tibor: A pártról dalolnak... Igaz Szó, VIII (1960): 6., 850—855.

- Székely Erzsébet: Igényes költészetet a gyermekeknek. Igaz Szó, VIII (1960): 12., 882—890.
- Deák Tamás: Verssorok útvesztőin. Korunk, XX (1961): 11., 1398—1400.
- Izsák József: Költészet és korszerűség. Igaz Szó, IX (1961): 10., 593—599.
- Izsák József: Költészet és tudomány. Korunk, XX (1961): 4., 492—497.
- J.L. [= Jordáky Lajos]: Szocialista költészetünk forrásainál. Korunk, XX (1961): 10., 1212—1216.
- Kovács János: Költészet és eszmegazdagság. Igaz Szó, IX (1961): 7., 104—112. — Ua. K.J.: Korszerűség és alkotás. Buk., 1963, 58—76.
- Nagy Pál: Költők a párt előtt. Igaz Szó, IX (1961): 5, 721—724.
- Cseke Gábor: Új valóság a lírai tájban. Korunk, XXXI (1962): 7—8., 829—836.
- Kántor Lajos: Régi és új a lírában. Korunk, XXI (1962): 3., 300—311; 4., 427—434. — Ua. K.L.: Írástól — emberig. Buk., 1963, 26—64.
- Kovács János: A líra — az eszmék birodalma. Igaz Szó, X (1962): 6., 856—861.; 7., 92—96. — Ua. K.J.: Korszerűség és alkotás. Buk., 1963, 124—141.
- Kovács János: A tájtól a szocialista építésig. Igaz Szó, X (1962): 4., 505—525. — Ua. K.J.: Korszerűség és alkotás. Buk., 1963, 77—123.
- Sóni Pál: A költészet fejlődése. Igaz Szó, X (1962): 12., 903—907.
- Deák Tamás: Költészetünk kérdéseiről. Költői reflexiók — vagy reflexek? Utunk, XVIII (1963): 23. — Ua. D.T.: Odysseus üzenete. Buk., 1966, 328—335.
- Deák Tamás: Költészetünk kérdéseiről. A képalkotás útvesztői. Utunk, XVIII (1963): 24.
- Izsák József: Költészetünk kérdéseiről. Biztatás jó szóval. Utunk, XVIII (1963): 26.
- Lászlóffy Aladár: Legfiatalabb költők. Igaz Szó, XI (1963): 4., 470—471.
- Márki Zoltán: Költészetünk kérdéseiről. Ifjúság, május... Utunk, XVIII (1963): 18.
- Márki Zoltán: Költészetünk kérdéseiről. Hogyan győzhet az új? Utunk, XVIII (1963): 19.
- Márki Zoltán: Költészetünk kérdéseiről. Az egyéniség ára. Utunk, XVIII (1963): 20.
- K. Jakab Antal: Gyermekvers és világkép. Utunk, XIX (1964): 22.
- Metz Katalin: A felszabadulás élménye költészetünkben. Igaz Szó, XII (1964): 2., 118—126.
- Sós Péter: Erkölc és világkép líránkban. Utunk, XIX (1964): 31.
- Szilágyi Júlia: A felszabadulás költő-nemzedéke. Korunk, XXIII (1964): 8., 1145—1151.

- Kerekes György: Magasabb mértékért a gyermekversírásban. *Igaz Szó*, XIII (1965): 2., 305—307.
- Növekvő nemzedék. *Igaz Szó*, XIII (1965): 11., 635—651.
- Szemlér Ferenc: A szívárvány színei. — Sz.F.: A költészet értelme. Buk, 1965, 346—351.
- Mészáros József: A költészet könyvtára. Előre, XX (1966): 5934.(XII. 1.)
- Sóni Pál: A derékhad lírai megújódása. *Korunk*, XXV (1966): 1., 149—153.
- Baróti Pál: Gondolatok a líráról... és az érzelmek versben? *Utunk*, XXII (1967): 38.
- Baróti Pál: Négy égtáj költészete. *Utunk*, XXII (1967): 34.
- Bokor Katalin: Megvallom. *Utunk*, XXII (1967): 29.
- Deák Tamás: Gondolatok a líráról. Mitől korszerű a vers? *Utunk*, XXII (1967): 28.
- Fábián Sándor: Gondolatok a líráról. Versírás — emberről írás. *Utunk*, XXII (1967): 34.
- Farkas Árpád: Mindenségigény és korszerűség. Gondolatok a Forrás-sorozat költőiről. *Igaz Szó*, XV (1967): 12., 882.
- Jancsik Pál: A *Korunk* költészete. *Utunk*, XXII (1967): 27.
- Jánosházy György: A szonett. *Igaz Szó*, XV (1967): 8., 279—288.
- Kántor Lajos: Gondolatok a líráról. Reflektorfény és félhomály. *Utunk*, XXII (1967): 33.
- Kántor Lajos: Irigység és tanulság. *Utunk*, XXII (1967): 29.
- Kovács János: Líra az idő mérlegén. A „*Korunk*“ költészete. Előre, XXI (1967): 6167. (IX. 3.)
- Marosi Péter: Gondolatok — egy vitáról. Gondolatok a líráról. *Utunk*, XXII (1967): 46.
- Marosi Péter: Áradó líraiság. *Utunk*, XXII (1967): 48.
- Mózes Huba: A vers tudománya. *Utunk*, XXII (1967): 21.
- Mózes Huba: Költészet és groteszk. *Korunk*, XXVI (1967): 2., 288—291.
- Páskándi Géza: A lírai költészet valamilyen centrikusságáról. *Utunk*, XXII (1967): 40.
- Páskándi Géza: Gondolatok a líráról. A líra logikátlansága és a kritika logikája. *Utunk*, XXII (1967): 35.
- Páskándi Géza: Vallomás a költészetről. *Utunk*, XXII (1967): 21.
- Sóni Pál: Fél százados líra. *Igaz Szó*, XV (1967): 10., 607—616.
- Szász János: Vitorla-ének. Fial költők antológiája. Előre, XXI (1967): 6125. (VII. 14.)
- Szilágyi Domokos: Huszonnyolc. „Vitorla-ének.“ Fial költők antológiája. *Igaz Szó*, XV (1967): 9., 427.
- Szilágyi Júlia: Gondolatok a líráról. Versek és szavak. *Utunk*, XXII (1967): 30.
- Szilágyi Júlia: Gondolatok a líráról. Világkép és képvilág. *Utunk*, XXII (1967): 42.
- Szőcs István: Gondolatok a líráról. Versek logikája. *Utunk*, XXII (1967): 28.

- Szőcs István: Szégyen-e az oktató szándék? [Gyermekversekről] Utunk, XXII (1967): 16.
- Vári Attila: Vitorla-ének. Utunk, XXII (1967): 26.
- Veress Dániel: Gondolatok a líráról. Mikor jó a vers? Utunk, XXII (1967): 32.
- Kántor Lajos: A neoavantgarde és az olvasó. Korunk, XXVII (1968): 2., 284—286.
- Kányádi Sándor: Líránkról Bécsben. Szubjektív gondolatok a romániai magyar költészetéről. Korunk, XXVII (1968): 1., 68—73.
- Farkas László: Vitorla-ének (Fiatal erdélyi költők antológiája). Új Írás, 1968: 5., 120—121.
- Kántor Lajos: Mai Kőműves Kelemenek. Korunk, XXVIII (1969): 5., 786—788.
- Veress Dániel: Gondok, gondolatok. Korszerű népiesség — a lírában. Utunk, XXIV (1969): 26.
- Kántor Lajos: Fiatal líra. Előre. XXIV (1970): 7161. (XI. 15.)

PRÓZA

- Anavi Ádám: A ponyva nemesítése. Utunk, I (1946): 11.
- Vita Zsigmond: Ponyva és irodalom. Utunk, I (1946): 14, 15.
- Szemlér Ferenc: Hol vannak irodalmunk munkás tárgyú regényei? Romániai Magyar Szó, III (1949): 465. (III. 20.)
- Dombi Géza: Riportírásunk a szocialista realizmus útján. Utunk, V (1950): 11.
- Földes László: A valóság ábrázolásának hitelessége elbeszélő irodalmunkban és a sematizmus. Irodalmi Almanach, I (1950): 3., 151—160.
- Robotos Imre: Irodalmunk sajátos vonásai. Igaz Szó, II (1954): 8., 117—127. — Ua. R.I.: Alkotás és bírálat. Buk., 1955, 121—143.
- Robotos Imre: A szatíra néhány kérdése irodalmunkban. — R.I.: Alkotás és bírálat. Buk., 1955, 147—165.
- Marosi Péter: Nuvelişti maghiari din R.P.R. Steaua, VI (1955): 3.
- Székely Erzsébet: Felszabadulás utáni gyermek- és ifjúsági irodalmunk. Igaz Szó, IV (1956): 7., 1021—1036.
- Péter László: Romániai magyar elbeszélők nyelvéről. Magyar Nyelvőr, 1956. 63—68.
- Marosi Péter: Harcosok, kutatók, báméskodók. Utunk, XII (1957): 52.; XIII (1958): 1.
- Robotos Imre: Irodalmi örökségünk birtokbavétele. Korunk, XVI (1957): 6., 798—803.
- Csehi Gyula: Egy műfaj lehetősége és határai. Korunk, XVII (1958): 6., 824—829.
- Földes László: Ábrázolás és ítélet. Utunk, XIII (1958): 4.
- Kacsir Mária: A mai olvasónak — a mai olvasóért. Próza és kritika az Utunk idei évfolyamában. Előre, XII (1958): 3319. (VI. 27.)

- ***: Kisepika — 1957. Utunk, XIII (1958): 17.
- Kormos Gyula: Nem olyan egyszerű. Utunk, XIII (1958): 8.
- Marosi Péter: Novella-jelző. Utunk, XIII (1958): 33.
- Veress Dániel: Vitatható vitaindítás. Utunk, XIII (1958): 8.
- Csehi Gyula: A nagy téma és ábrázolása. Utunk, XIV (1959): 34.
- Csehi Gyula: Jegyzetek a hazai magyar riport másfél évtizedéből. Korunk, XVIII (1959): 8., 1022—1031.
- Kovács János: A munkás és a munka irodalma. Utunk, XIV (1959): 31.
- Székely Erzsébet: Tematikus gazdagodás — művészi egyetlenség. Igaz Szó, VII (1959): 12., 977—984.
- Balogh Edgár: Közügyek irodalma. Korunk, XIX (1960): 6., 672—682.
- Méhes György: Mese vagy nem mese? Jegyzetek a meseírás jövőjéről. Utunk, XV (1960): 27.
- Nagy Pál: A szocializmus építésének sodrában. Igaz Szó, VIII (1960): 11., 731—737.
- Sóni Pál: Irodalmunk új tartalma és új hősei. Nyelv- és Irod. tud. Közl. IV (1960): 1—2., 121—128.
- Baróti Pál: Hatás, kalandosság, hősi jellem. Jegyzetek az ifjúsági irodalom nevelő értékéről. Korunk, XX (1961): 10., 1255—1261.
- Baróti Pál: Országjáró irodalom. Utunk, XVI (1961): 41.
- Marosi Péter: Részről — az egésznek (Romániai magyar elbeszélők). Utunk, XVI (1961): 46, 47.
- Antal Péter: A felszabadítók nyomában. Igaz Szó, X (1962): 8., 279—282.
- Bálint Tibor: Becsüljük meg a szót. Utunk, XVII (1962): 12.
- Cseke Gábor: Országjárók számadása. Korunk, XXI (1962): 6., 768—771.
- Dáné Tibor: Irodalmibb ifjúsági irodalmat. Korunk, XXI (1962): 1., 107—113.; 2., 249—255.
- Dáné Tibor: Szemben a tényekkel. Korunk, XXI (1962): 7—8., 1003—1008.
- Izsák József: Példák és eszmék. Hozzászólás az ifjúsági irodalom kérdéséhez. Korunk, XXI (1962): 3., 375—379.
- Kovács János: Tömörség és értékítélet. Utunk, XVII (1962): 21.
- Marosi Péter: Hogy a szót megbecsüljük... Utunk, XVII (1962): 13.
- Nagy István: A kollektív erőfeszítés kamasz hőseiért. Korunk, XXI (1962): 5., 651—656.
- Nagy István: Ifjúsági prózánk néhány jelenségéről. Nyelv- és Irod. tud. Közl., VI (1962): 1., 7—26.
- ***: Vita után a gyermek- és ifjúsági irodalomról. Korunk, XXI (1962): 11., 1406—1408.
- Antal Péter: Öt marék búza. Antológia. Utunk, XVIII (1963): 15.

- Baróti Pál: Egy nap történelem. Riportok. Utunk, XVIII (1963): 18.
- Cseke Gábor: Riport-gondok. Korunk, XXII (1963): 6., 846—847.
- Gálfalvi Zsolt: Fiatal írók — fiatal irodalom. Igaz Szó, XI (1963): 5., 807—808.
- Gálfalvi Zsolt: Elvarázsolt hétköznapiok. Igaz Szó, XI (1963): 10., 567—572.
- Jánosházy György: Korunk és a kommunista hős teljesebb ábrázolásáért. A magánytól a szocialista közösségig. Igaz Szó, XI (1963): 12., 869—871.
- Kántor Lajos: Az a bizonyos négyzetgyök. Igaz Szó, XI (1963): 11., 737—740.
- Marosi Péter: Néhány novelláról. Túlbeszélt diagnózisok, Utunk, XVIII (1963): 20.
- Marosi Péter: Néhány novelláról. Mire jó a férfilíra. Utunk, XVIII (1963): 21.
- Marosi Péter: Néhány novelláról. Ahol az új emberség formálódik. Utunk, XVIII (1963): 22.
- Mátis Béla: Egyszerűen, érthetően. Igaz Szó, XI (1963): 11., 740—742.
- Molnár Piroska: Gyermekek és könyvek. Utunk, XVIII (1963): 6.
- Nagy Pál: A próza fejlődése. Igaz Szó, XI (1963): 4., 589—597.
- Nagy Pál: Egy nap történelem — riportokban. Igaz Szó, XI (1963): 7., 121—123.
- Szőcs István: A sarkutazó türelme. Utunk, XVIII (1963): 43.
- Gálfalvi Zsolt: Még egyszer az „elvarázsolt hétköznapiokról”. Igaz Szó, XII (1964): 3., 439—443.
- Izsák József: Novellákról. Utunk, XIX (1964): 43.
- Kovács János: Elvarázsolt hétköznapiok helyett a hétköznapiok varázsát. Igaz Szó, XII (1964): 1., 117—124.
- Kovács János: Hősök kora — a kor hősei. A felszabadulás témája regényirodalmunkban. Igaz Szó, XII (1964): 6., 944—962.; 7., 82—105.; 8., 308—316.
- Láng Gusztáv: Szabály vagy elmélet? Igaz Szó, XII (1964): 2., 241—248.
- Veress Dániel: Hétköznapiok varázsszerei. Igaz Szó, XII (1964): 2., 249—255.
- Baróti Pál: Búcsú az anekdotától. Utunk, XX (1965): 9.
- Kántor Lajos: Az epika felzárkózása. Korunk, XXIV (1965): 3., 344—352.
- Kormos Gyula: Kerülgetés nélkül. Utunk, XX (1965): 8.
- Marosi Péter: Lektűr és hatás. Utunk, XX (1965): 2.
- Szász János: Dráma és valóság. Utunk, XX (1965): 4.
- Szilágyi Júlia: Ne bújjunk át a lécz alatt... Utunk, XX (1965): 6.
- Szőcs István: Történet és történés. Utunk, XX (1965): 7.
- Szőcs István: Alkat és stílus. Utunk, XX (1965): 22.

- Szöcs István: Anekdoták és tételek. Utunk, XX (1965): 25.
- Csehi Gyula: A kulcsregényről. Utunk, XXI (1966): 1.
- Csehi Gyula: A regény fél évszázados útja a szocializmusban. Utunk, XXI (1966): 39.
- Csehi Gyula: A szépirodalmon túl? A ponyván innen. Utunk, XXI (1966): 8, 9.
- Csehi Gyula: Bevezetés a regény tanulmányozásába. Utunk, XXI (1966): 42.
- Csehi Gyula: Regény és esszé, I—II. Utunk, XXI (1966): 23, 24.
- Izsák József: A teljesebb emberség felé (Legfrissebb novella-irodalmunk). Utunk, XXI (1966): 51.
- Veress Zoltán: Hagyomány és újítás a prózában. Előre, XX (1966): 5877. (IX. 25.)
- Csehi Gyula: A modern regény két nézetben. Utunk, XXII (1967): 7.
- Csehi Gyula: A regény körül. Egy modern a modernekről. Utunk, XXII (1967): 23.
- Csehi Gyula: Adalék a regény szociológiájához. Utunk, XXII (1967): 20.
- Kovács János: A regény műhelyében. Írói tervek — alkotói elgondolások. Előre, XXI (1967): 6106. (VI. 22.)
- Kovács János: Merre tart a riport? Korunk, XXVI (1967): 7., 1153—1158.
- Kozma Dezső: Novella — korok fordulóján. Korunk, XXVI (1967): 1., 77—82.
- Veress Dániel: A modern regény az esszé pitvarában. Korunk, XXVI (1967): 8., 1106—1109.
- Kántor Lajos: Maradiság vagy „szociográfiai forradalom”? Korunk, XXVII (1968): 1., 148—151.
- Láng Gusztáv: Erkölcsi mérték: a valóság. Megjegyzések az irodalmi riportról. Korunk, XXVII (1968): 7., 1080—1085.
- Sóni Pál: Újító kísérletek a romániai magyar prózában 1919—1929 között. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XII (1968): 2., 247—255.
- Bálint Tibor: Kiment a ház az ablakon. Korunk, XXVIII (1969): 5., 759—761.
- Marosi Péter: Regényes év. Utunk, XXIV (1969): 36.
- Szabó Zsolt: Hét bemutatkozás [Bagdi Sándor, G. Balogh Attila, Domokos Eszter, Gúzs Imre, Kocsis István, Szenyei Sándor, Vári Attila]. Korunk, XXVIII (1969): 1., 138—141.
- Kovács János: A kitárulkozás regényei. Előre, XXIV (1970): 6905. (I. 17.)
- Kovács János: A kitárulkozás regényei. Előre, XXIV (1970): 7060. (VII. 19.)
- Kántor Lajos: A Forrás prózája — a próza kiforrása. A romániai magyar elbeszélőirodalom új nemzedékéről. Napjaink, 1970: 8.

DRÁMAIRODALOM SZÍNIBÍRÁLAT

- ***Janovics Jenő (1872—1945). Világosság, II (1945): 251.
Benedek Marcell: Lelkiismeretvizsgálat a színház dolgában. Világosság, III (1946): 91.
- [Székely] Dávid Gyula: A magyar színjátszás — népi ügyünk. Világosság, III (1946): 131. (VI. 15.)
- Gaál Gábor: Új dráma, új valóság. Utunk, II (1947): 8.
- Szentimrei Jenő: Színházak a demokrácia szolgálatában. Jegyzetek a Művészeti Tanács első ülészakáról. Romániai Magyar Szó, I (1947): 6. (IX. 7.)
- Miron, Radu: Cîteva cuvinte despre dramaturgia maghiară la noi. Contemporanul, 1948: 71.
- Bányai László: Félévszázad színpadon és társadalomban. A nagyváradi Állami Magyar Színház ötvenéves jubileuma. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 954. (X.27.)
- Szentimrei Jenő: Százhatvanéves a kolozsvári magyar színjátszás. Irodalmi Almanach, III (1952): 4—5., 593—606.
- Gálfalvi Zsolt: Kézfogó. Molnár János színművének bemutatója Nagyváradon. Utunk, VIII (1953): 9.
- Hajdu Zoltán: Színházak kenyerere. Megjegyzések a hazai magyar drámairodalomról. Utunk, IX (1955): 12.
- Jordáky Lajos: Egy nagy színházi ember: Janovics Jenő. Utunk, XI (1956): 46.
- Jordáky Lajos: Janovics Jenő, 1872—1945. Igaz Szó, IV (1956): 11., 1679—1688.
- Kovács György: Drámairodalmunk fellendítésének egyes kérdései. Előre, X (1956): 2706. (VII. 3.)
- Tamás Gáspár: A hazai magyar drámairodalom kérdéséhez. Előre, XI (1957): 3089. (IX. 29.)
- Ligeti József: A romániai munkás-színjátszás múltjából. Korunk, XVII (1958): 1., 99—101.
- Kovács János: Egy műfaj időszerűsége. Jegyzetek a tragédiáról. Előre, XIII (1959): 3583. (V. 7.)
- Rappaport Ottó: A felszabadult színház. Korunk, XVIII (1959): 8., 1072—1079.
- Balogh Edgár: A hazai magyar dráma kérdéséhez. Korunk, XIX (1960): 12., 1475—1478.
- Jánosházy György: Rendező és dráma. Igaz Szó, XI (1963): 1., 7—10.
- Simon Magda: Valóság és dramaturgia. Korunk, XXII (1963): 7., 954—958.
- Jordáky Lajos: A drámairodalom fejlődése. Igaz Szó, XII (1964): 2., 225—229.
- K. Jakab Antal: A drámai drámáért. Korunk, XXIV (1965): 7—8., 1123—1128.
- György János: Kinek írjuk a színikritikát? Utunk, XXI (1966): 26.
- K. Jakab Antal: Drámák és évek. Utunk, XXI (1966): 32.

- Kántor Lajos: Irodalmi színpad felé. Előre, XX (1966): 5922. (XI. 17.)
- Kovács János: Irodalmi színpad születik. Előre, XX (1966): 5943. (XII. 11.)
- Papp László: A temesvári színjátszás kérdéséhez. Korunk, XXV (1966): 3., 433—436.
- Szőcs István: Színház a kritikáról. Utunk, XXI (1966): 27.
- Vita Zsigmond: Ez is a színikritika feladata. Utunk, XXI (1966): 30.
- Gergely Géza: A totális színház új távlatai. Utunk, XXII (1967): 41.
- Földes László: A dráma paradoxona. Korunk, XXVI (1967): 4., 517—524. — Ua. F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 351—366.
- K. Jakab Antal: A dráma és a drámai. Korunk, XXVI (1967): 1., 63—65.
- Kántor Lajos: Az irodalmi színpad kibontakozása. Korunk, XXVI (1967): 5., 633—636.
- Kántor Lajos: Kövek [Méhes György, Szemlér Ferenc, Kocsis István]. Korunk, XXVI (1967): 6., 884—886.
- Kötő József: Drámairodalmi örökségünk. Korunk, XXVI (1967): 11., 1492—1496.
- Páll Árpád: A gondolati színház előzményei. Utunk, XXII (1967): 38.
- Páll Árpád: Gondolatiság és abszolút dramaturgia. Utunk, XXII (1967): 41.
- Páll Árpád: Kasztíliai játék, brechti szabályok. Utunk, XXII (1967): 29.
- Köldes László: Komédia, tragédia és rendezői felfogás. — F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 305—319.
- Kántor Lajos: Thália papjai. Korunk, XXVII (1968): 11., 1732—1734.
- Kántor Lajos: Angyali ártatlanság — vagy műsorpolitika. Utunk, XXIV (1969): 42.
- Rácz Győző: A szofisztika útvesztői. Utunk, XXIV (1969): 8.
- Rácz Győző: Erkölcs és szabadság. Utunk, XXIV (1969): 5.
- Szőcs István: A hiba — nem tévedés. Utunk, XXIV (1969): 9.
- Jordáky Lajos: Janovics Jenő. Az író és irodalomtörténész. Igaz Szó, XVIII (1970): 11., 758—763.
- Mai drámák. Marosi Péter, Kántor Lajos, Láng Gusztáv, K. Jakab Antal, Páll Árpád beszélgetése új írásokról. Utunk, XXV (1970): 48.
- Mai romániai magyar dráma. Kerekasztal-beszélgetés. Igaz Szó, XVIII (1970): 11., 700—757.

SAJTÓ

- Dános Miklós: Békepublicisztikánk kérdéseiről. Utunk, VIII (1953): 5.
- Jordáky Lajos: A hazai munkás- és szocialista sajtó történetéből. Korunk, XXIV (1965): 3., 416—417.

- Abafáy Gusztáv: Irodalmi vonatkozások pártsajtóink magyar nyelvű lapjaiban 1920—1924 között. *Nyelv- és Irod. tud. Közl.*, X (1966): 1., 3—16.
- Jordáky Lajos: A romániai szocialista sajtó antológiája. *Korunk*, XXV (1966): 8., 1216—1218.
- Lantos László: Sajtó — a sajtóról. *Korunk*, XXV (1966): 5., 760—767.
- Sóni Pál: Az avantgarde hazai folyóiratokban. *Igaz Szó*, XIV (1966): 11., 756—765.
- Kövesdi János: Tallózás romániai magyar, szlovák és cseh irodalmi lapokban. *Irodalmi Szemle*, 1967, 549—552.
- Beke György: Diákújságok. *Korunk*, XXVII (1968): 9., 1344—1346.
- Herédi Gusztáv: Új megyék, új lapok. *Korunk*, XXVII (1968): 6., 856.
- Kovács Nemere: A sajtó és köznevelés kérdéséhez. *Korunk*, XXVII (1968): 6., 933—935.
- Szakolczay Lajos: Romániai magyar folyóiratokban olvastuk. *Forrás*, 1970: 2., 91—93.
- Kovács János: A Bukaresti Hírlap irodalmi törekvései. *Nyelv- és Irod. tud. Közl.* XII (1968): 1., 29—39.
- Sóni Pál: Bánsági Írás. *Romániai Magyar Szó*, III (1949): 618. (IX. 18.)
- Kovács Ferenc: Bánsági írás. *Utunk*, VI (1951): 13.
- Panek Zoltán: Folyóirat, antológia, kiadvány... [Bánsági Üzenet] *Utunk*, XII (1957): 30.
- Kőműves Géza: A Brassói Lapok haladó hagyományairól. *Korunk*, XXVII (1968): 2., 249—252.
- Beke György: Az új Brassói Lapok bölcsőjénél. *Utunk*, XXIV (1969): 32.
- Orbán Lajos: A Dolgozó Nő. *Utunk*, VI (1951): 7.
- Húsz éves az Előre. *Utunk*, XXIII (1967): 35.
- Fuchs Simon: Szakszervezeti lap 1925—1929-ben [Építőipari munkás]. *Korunk*, XXII (1963): 9., 1251—1259.
- Kozma Dezső: Az Erdélyi Enciklopédia könyvkiadói vállalkozás munkásságának történetéből. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Series Philologia, Cluj*, VIII (1963): 2., 127—130.
- Spielmann József: Az Erdélyi Helikon bírálatához. *Irodalmi Almanach*, I (1950): 4., 108—126.
- Balogh Edgár: Helikoni örökségünk. *Korunk*, XXIII (1964): 12., 1701—1703.
- Gaál Gábor: Új folyóirat Erdélyben (Erdélyi Helikon). — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 246—249.
- Gaál Gábor: Az Erdélyi Helikon. A kiadó. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 557—560.
- Gaál Gábor: Az Erdélyi Helikon. Az írói csoportosulás. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 562—564.
- Gaál Gábor: Az Erdélyi Helikon antológiája. G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 116—120.
- Sóni Pál: A Helikon-líra modernsége. *Korunk*. XXVI (1967): 12., 1070—1080.

- Izsák József: Az Erdélyi Helikon és a román irodalom. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XII (1968): 2., 257—267.
- Kozma Dezső: Az Erdélyi Helikon. Igaz Szó, XVII (1969): 5., 770—776.
- Jordáky Lajos: A hazai munkássajtó történetéből [Erdélyi Munkáslap]. Korunk, XXVI (1967): 7., 972—977.
- iz. [= Jékely Zoltán]: Munkában az erdélyi magyar tudomány. [Az Erdélyi Múzeum új kötetéről] Világosság, III (1946): 5.(I. 7.)
- Benkő Samu: Az első erdélyi magyar folyóirat [Erdélyi Múzeum]. Korunk, XVI (1957): 8., 1024—1034.
- Balogh Edgár: Folyóiratkultúránk öröksége [Erdélyi Múzeum]. Korunk, XXIV (1965): 7—8., 1082—1084.
- Váczy Leona: Az Erdélyi Múzeum repertórium. Korunk, XXV (1966): 9., 1354—1356.
- Boros Endre: A *Fáklya* irodalmi oldala. Utunk, VII (1952): 12.
- Balázs Sándor: A *Falvak Népe* huszonöt száma (1932—1933). Korunk, XXIII (1964): 1., 58—63.
- Herédi Gusztáv: A Falvak Népeért. Korunk, XXVIII (1969): 6., 943—946.
- Herédi Gusztáv: Hargita. Utunk, XXIII (1968): 21.
- Kolozsi Márton: A Hargita és az irodalom. Igaz Szó, XVII (1969): 8., 313.
- Marosi Péter: Hargita. Utunk, XXIV (1969): 38.
- Kovács János: Beszélgetés A *Hét* arcéléről. Igaz Szó, XVIII (1970): 11., 772—780.
- Szokolczay Lajos: Kettős köszöntő Romániában. Új magyar kulturális hetilap. [A Hét] Petőfi román fordítója. [Avram P. Todor] Napjaink, 1970: 12.
- Ficzay Dénes: Ady, *A Holnap* és a *Nyugat* Aradon. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XI (1967): 2., 245—255.
- Beke György: Az *Ifjúmunkás* kispublicisztikája. Korunk, XXV (1966): 2., 268—269.
- Köszöntjük az *Ifjúmunkást*. Utunk, XXII (1967): 12.
- Krizsán Zoltán: A siker nyomában. Tallózás az Ifjúmunkás 1967-es számaiban. Korunk, XXVI (1967): 10., 1452.
- Hajdu Győző: Évek, évfolyamok sodrában. Igaz Szó, XVI (1968): 5., 635.
- ***: La aniversarea revistelor „Új Élet“ și „Igaz Szó“. Scînteia, XXXVII (1968): 7735.(16. VI.)
- ***: Revistele pentru preadolescenți. 2. Beke György: „Jóbarát“. Presa noastră, XIII (1968):3., p. 24—25.
- Gáll Ernő: A Korunk a román és a magyar nép testvériségéért. Utunk, X (1955): 1.
- Tóth Sándor: A Korunk a szovjet írók első kongresszusáról. Utunk, X (1955): 2.
- Kántor Lajos: Adalékok a Korunkban közölt műfordítások értékeléséhez. Igaz Szó, IV (1956): 10., 1538—1543.
- Dr. Spielmann József — Halász Boriska: A Korunk és az orvostudomány kérdései. Utunk, XI (1956): 45.
- Sütő András: Álmodozás az új Korunk-ról. Utunk, XI (1956): 35.

- Szentimrei Jenő: Séta a Korunk körül. Utunk, XI (1956): 40.
- Szilágyi András: A Korunk és a falu. Utunk, XI (1956): 38.
- Tóth Sándor: A Szovjetunió népszerűsítése a Korunkban. Igaz Szó, IV (1956): 1., 59—70.; 2., 202—219.
- Turnovszky Sándor: A Korunk első szerkesztője. Utunk, XI (1956): 40.
- Veres Péter: A Korunkról. Utunk, XI (1956): 38.
- Gáll Ernő: Az új Korunk-ért! Utunk, XIV (1959): 33.
- Balogh Edgár: A Korunk és olvasói. Korunk, XIX (1960): 1., 111—113.
- Tóth Sándor: Adalékok a Korunk történetéhez. Korunk, XIX (1960): 9., 1082—1090.
- Tóth Sándor: Egy folyóirat harcos múltjából. Utunk, XV (1960): 36.
- Balogh Edgár: Irodalompolitikai jegyzetek. Korunk, XX (1961): 6., 742—748.
- Izsák József: A Korunk és írói köre. Igaz Szó, X (1962): 11., 733—740.
- Mikó Imre: A régi Korunk és az orosz irodalom. Korunk, XXI (1962): 11., 1377—1382.
- Láng Gusztáv: A német proletáriródlalom a Korunkban 1930—1933 között. Studia Universitatis Babeş—Bolyai, Series Philologia, Cluj, VIII (1963): 55—69.
- Balogh Edgár: A Korunk fordulata 1929-ben. Nyelv- és Irod. tud. Közl., VIII (1964): 2., 141—156.
- Sugár Erzsébet: Szilágyi András a régi Korunkban. Korunk, XXIII (1964): 10., 1458—1466.
- Ágoston Hugó: Művelődésem segítőtársa — a Korunk. Korunk, XXIV (1965): 2., 226—230.
- Marosi Péter: Olvastam a Korunk 100. számát. Utunk, XX (1965): 24.
- ***: A 40 éves Korunk. Utunk, XXI (1966): 8.
- Bányai László: A húszas évek és a Korunk indulása. Korunk, XXV (1966): 2., 182—184.
- Gáll Ernő — Balogh Edgár: 1926—1966 [a Korunk negyven éve]. Korunk, XXV (1966): 2., 171—175.
- Hajdu Győző: Korunk-köszöntő. Igaz Szó, XIV (1966): 3., 466—467.
- Lászlóffy Aladár: Korunk két élete. Korunk, XXV (1966): 2., 180—181.
- Méliusz József: A Korunk irodalma. Korunk, XXV (1966): 12., 1710—1718. — Ua. M.J.: Az új hagyományért. Buk., 1969, 111—122.
- Nagy György: A régi Korunk történelem- és társadalom-szemlélete (1926—1930). Korunk, XXV (1966): 11., 1573—1579.
- Sütő András: A Korunk születésnapjára. Korunk, XXV (1966): 2., 179.
- Váczy Leona: 40 éves a Korunk. Könyvtári Szemle, Buk., X (1966): 2., 85—87.
- Czine Mihály: A Korunk ünnepe. Élet és Irodalom, 1966: 11.
- Ludassy Mária: A *Korunk* négy évfolyamáról (1962—1966). Magyar Filozófiai Szemle, 1966, 886—893.

- Baróti Pál: Négy égtáj költészete. Utunk, XXII (1967): 34.
- Sóni Pál: Az avantgarde irányzatok értékelése a „Jövő Társadalmá”-ban és a „Korunk”-ban. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XI (1967): 2., 235—244.
- Szilágyi Júlia: Kié a régi Korunk? Korunk, XXV (1967): 9., 1291—1295.
- Tóth Sándor: A régi Korunk irodalompolitikája és a „Heli-kon-komplexum”. Igaz Szó, XV (1967): 3., 416—422.
- Balogh Edgár: A „Korunk” eszmei kiforrása 1930—1933-ban. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XII (1968): 2., 233—245.
- Balogh Edgár: Vallomás és intelem. Korunk, XXVII (1968): 6., 829—833.
- Kertész Maya: A régi Korunk és a haladó román kultúra. Könyvtári Szemle, XII (1968): 2., 73—75.
- Fábry Zoltán: A „Korunk” negyven éve. Stósz délelőttök. 1968, 138—142.
- Kósa László: A Korunk új folyamának tíz éve. Új írás, 1968: 6., 123—128.
- Balogh Edgár: A népfronti Korunk. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIV (1970): 2., 289—302.
- Kallós Miklós: Milyen legyen a Korunk? Korunk, XXIX (1970): 1., 114—115.
- (i.m.): A Korunk az együttélése. Tiszatáj, 1970, 868—870.
- Vekerdi László: Montázs a második Korunkról. Valóság, 1970: 12., 60—76.
- Herédi Gusztáv: Megyei Tükör. Utunk, XXIII (1968): 25.
- Herédi Gusztáv: Új sorozat — régi koloncok. A Munkásélet II. sorozata. Korunk, XXVII (1968): 8., 1219—1222.
- Szentimrei Jenő: A nagy Napkeletről és a kicsi Vasárnapról. Igaz Szó, V (1957): 7., 52—70.
- Szabó György: A kolozsvári „Napkelet” külföldi irodalmi anyaga. Nyelv- és Irod. tud. Közl., IX (1965): 1., 51—60.
- ***: A Napkelet világirodalmi anyaga. [A NyIrK 1965. 1. számának ismertetése.] Korunk, XXV (1966): 2., 323.
- Sóni Pál: Az avantgarde két hazai folyóiratban [Napkelet, Génusz]. Igaz Szó, XIV (1966): 6., 859—869.
- (-n): Felsüt a „Napsugár”. Beszélgetés Asztalos Istvánnal, az új gyermeklap főszerkesztőjével. Utunk, XI (1956): 41.
- Panek Zoltán: Kétszáz vers — gyerekeknek [a Napsugárban], Utunk, XIV (1959): 4.
- Kántor Lajos: Gyermekköltészet és láttatás [a Napsugárban]. Korunk, XXV (1966): 10., 1477—1481.
- Marosi Péter: Napsugár. Utunk, XXIII (1968): 41.
- Balogh Edgár: Akadémiánk magyar folyóirata. Korunk, XVII (1958): 6., 928—929.
- (bip) [=Baróti Pál]: Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények. Utunk, XX (1965): 12.
- Mikó Imre: NyIrK, 1968. Utunk, XXIV (1969): 13.
- Sóni Pál: Az avantgarde hazai folyóiratokban [Periszkóp, Erdélyi Helikon]. Igaz Szó, XIV (1966): 11., 756—765.
- Tíz éves az Új Élet. Igaz Szó, XVII (1969): 6., 969—970.
- Tíz éves az Új Élet. Utunk, XXIV (1969): 15.

- Fogarasi Béla: Utunk. A Romániai Magyar Írószövetség lapja. Fórum, 1946, 110—112.
- Köpeczi Béla: Az erdélyi „Utunk”. Valóság, 1946: 10., 54.
- Sóni Pál: Tízestendős az Utunk. Utunk, XI (1956): 25.
- Bodor Pál: Jó lapot, 1946! Néhány szó az Utunk születéséről. Utunk, XXI (1966): 25.
- Csáky Zoltán: Vásárhelyi diáklapok. Vörös Zászló, XXII (1970): 150.(VI. 28.)
- Marosi Péter: Adalék bizonyos adalékokhoz. Utunk, XXIII (1968): 43.

ANTOLÓGIÁK

- 26 elbeszélő válogatott novellája. Buk., 1948, ÁIMK, 340 p.
- Agyúszónál hangosabban. Versek. Összeállította Bajor Andor. Buk., 1950, ÁIMK, 63 p.
- Fogj bátran tollat! Népköztársaságunk 44 magyar dolgozójának versei. Szerkesztette és bevezette Dimény István. Buk., 1950, ÁIMK, 184 p.
- Ünnepi szó. Összeállította Szász János. Buk., 1950, ÁIMK, 83 p.
- Felszállt a páva ... Összeállította és bevezette Faragó József. Buk., 1951, ÁIMK, 163 p. — Haladó hagyományaink, 1.
- Ötven vers [Bárdos B. Artúr, Hajdú Zoltán, Majtényi Erik, Márki Zoltán, Szász János]. Ajánlás: Gaál Gábor. Buk., 1951, ÁIMK, 105 (—106) p.
- Rajta, rajta, proletárok. Munkásdalok az elnyomatás éveiből. Összeállította és bevezette Faragó József. Buk., 1951, ÁIMK, 147 p.
- Hazánk magyar költői. Buk., 1953, ÁIMK, 268 (—271) p.
- Köszöntünk, ifjúság. Buk., 1953, Ifj. K., 123 p.
- Hazánk magyar elbeszélői. Buk., 1954, ÁIMK, 456 (—460) p.
- Moldvai csángó népdalok és népballadák. Szerk. Faragó József és Jagamas János. Buk., 1954, ÁIMK, 342 (—344) p.
- Pellengér. Szatirikus és humoros versek. Buk., 1955, ÁIMK, 156 p.
- Poeți maghiari din R.P.R. Buc., 1955, ESPLA, 217 p.
- Dunának, Oltnak egy a hangja. Összeállította Árva Katalin. Buk., 1957, ÁIMK, 457 p.
- Építünk. Antológia. Mvhely, 1957, ÁIMK, 169 p.
- 57 vers. Csehi Gyula ajánlásával. Buk., 1957, ÁIMK, 143 p.
- A szabadság dicsérete. Versek. Válogatta Szász János. Buk., 1959, Áll. K., 160 p.
- A román irodalom kis tükre, I—IV (A. B.). Mihai Beniuc előszavával. Buk., 1961—1964, Irod. K., 652, 828, 682, 703, 1484 p.
- Legszebb román népballadák. Szerk. és bevezette Faragó József. Buk., 1961, Ifj. K., 255 p.
- Román népballadák és népdalok. Szerk. V. András János és Domokos János. Buk., 1961, Irod. K., 328 p.
- Szívárvány. Gyermekversek. Buk., 1961, Ifj. K., 184 p.

- Öt marék búza. Elbeszélések. Buk., 1962, Irod. K., 215 (—220) p.
- Aranyhajú testvérek. Romániai népmesék. Szerk. és bevezette Faragó József. Buk., 1964, Irod. K., 591 p.
- Csillagok, csillagok... Magyar népdalok. Összeállította Kiss Jenő. Bevezető: Mitruly Miklós. Buk., 1964, Ifj. K., 216 p. — Tanulók Könyvtára, 28.
- Jávorfa-muzsika. Népballadák. Szerk. és bevezette Faragó József. Buk., 1965, Irod. K., 468 p.
- A Korunk költészete. Az előszót írta Méliusz József. A bevezetőt és a jegyzeteket írta Szász János. Válogatta Bonyhádi Jolán, Méliusz József, Szász János. Buk., 1967, Irod. K., 661 (—664) p. — Romániai Magyar Írók.
- Vitorla-ének. Fiatal költők antológiája. Vál. és bevezette Lászlóffy Aladár. Buk., 1967, Ifj. K., 191 p.
- Megtalált világ. Versek, novellák, karcolatok. Mvhely, 1968, Néptanács kiadása, 200 p.
- Haja, haja virágom. Virágénekek Szabó T. Attila gondozásában. Buk., 1969, Irod. K., 333 (—336) p.
- Magasra száll az ember dallama. Válogatás a két világháború közötti és a felszabadulás utáni romániai magyar költők verseiből. Összeállította és bevezette Sóni Pál. Buk., 1969, Ifj. K., 504 p. — Tanulók Könyvtára, 71—72.
- Árvízkönyv. Tudósítások, interjúk, fényképek. Szerk. Dános Miklós — Kacsó Judit. Buk., 1970, Kriterion, 70 p., 24 mell.
- Balladák könyve. Élő hazai magyar népballadák. Kallós Zoltán gyűjtése Szabó T. Attila gondozásában. A dallamanyagot Jagamas János ellenőrizte. Buk., 1970, Kriterion, 676 (—689) p.

B

SZERZŐK

ABAFÁY GUSZTÁV

- Kiadások* Három portré(Kacsó Sándorral és Sóni Pállal). Buk., 1963, Irod. K., 233 (—236) p. — Kritikai kiskönyvtár.
- Irodalom* Hajós József: Három írói arckép margójára. Korunk, XXII (1963): 9., 1245—1249.
- Jancsó Elemér: Három portré — egy kötetben. Utunk, XVIII (1963): 18.

ÁBRAHÁM JÁNOS

- Kiadások* Részegnek minden nóta szép. Novellák. Előszó: Bálint Tibor. Buk., 1969, Irod. K., 176 p. — Forrás.
- Mindennapi munkánk. Tudománynépszerűsítő könyv. Buk., 1969, Ed. Enciclopedia Română — Horizont.
- Irodalom* Szabó Zoltán: Ábrahám János: Részegnek minden nóta szép. Utunk XXIV (1969): 41.
- Szőcs Kálmán: Apadó vizek? Utunk, XXIV (1968): 43.

ANAVI ÁDÁM

- Kiadások* Indulnak hadirendben. Versek. Buk., 1953, ÁIMK, 56 p.
- Étika és kibernetika. Versek. Buk., 1970, Kriterion. 116 p.
- Irodalom* Majtényi Erik: Anavi Ádám verseiről. Igaz Szó, II (1954): 1., 108—110.
- Márki Zoltán: Indulnak hadirendben. Utunk, IX (1954): 19.
- sz -s [= Szász János]: Anavi Ádám: Indulnak hadirendben. Utunk, IX (1954): 1.

ANTAL ÁRPÁD

- Kiadások* Szentiváni Mihály. Monográfia. Buk., 1958, ÁIMK, 177 (—178) p., 10 mell.
- Kriza János. Három tanulmány [Faragó Józseffel és Szabó T. Attilával], Buk., 1965, Irod. K., 297 (—300) p.
- Irodalom* Berde Zoltán: Megjegyzések egy új monográfiáról. Igaz Szó, VII (1959): 1., 106—110.
- Mikó Imre: Antal Árpád, Szentiváni Mihály. Korunk, XVIII (1959): 4., 601—603.
- Balogh Edgár: Kriza János. Igaz Szó, XIII (1965): 8., 292—295.

- Benkő Samu: Kriza János. Korunk, XXIV (1965): 6., 893—896.
 (-s -a) [= Mózes Huba]: Antal—Faragó—Szabó: Kriza János. Utunk, XX (1965): 20.

ASZÓDY JÁNOS

- Petőfi — poetul domniei poporului. Revoluția și războiul pentru libertate din Ungaria și Ardeal. 1848—1849. Buc, 1949, E.S., 162 p. *Kiadások*
 Szaud-Arábia és az arab petróleum. Buk., 1957, Tud. K., 157 (—160) p., 2 mell. — Országok, népek.
 Égő víz. A kőolaj története. Buk., 1959, Tud. K., 439 (—440) p.
 Láthatatlan ellenség. Kalandregény. Buk., 1962, Irod. K., 359 (—360) p. — 2. javított kiadás. Buk., 1969, 273 (—276) p.
 Pagini din istoria vitezei. Buc, 1967, Ed. științifică, 222 p., 20 tab. — Enciclopedia de buzunar. Fizică.
 Interpolul intră în acțiune. Buc, 1968, Ed. Politică, 223 p.
 Akcióban az Interpol. Buk., 1969, Politikai K., 262 (—264) p.
 Bocskói Viktor: Petróleum és világtörténelem. Korunk, XIX (1960): 6., 753—755. *Irodalom*
 Gagyí László: Láthatatlan ellenség. Igaz Szó, X (1962): 9., 468—469.
 Halász Anna: Láthatatlan ellenség. Előre, XVI (1962): 4535. (V. 30.)
 Baróti Pál: Kalandregény és ismeretterjesztés. Korunk, XXII (1963): 1., 128—129.

ASZTALOS ISTVÁN

- A szakáll. Elbeszélés. Kvár, 1945, Józsa Béla Athenaeum, 31 p. — Dolgozók könyvtára, *Kiadások*
 Írók a hadak útján. Krónika. Cluj—Kvár, 1946, Józsa Béla Ath., 134 p. — Ua. Művei, V., 5—122. p.
 Feleselj, kisfiam! Két egyfelvonásos játék. Cluj, 1947, Móricz Zsigmond Kollégium, 28 p. — Ua. Művei, IV., 223—248. p.
 Hét krajcár Móricz Zsigmond után színre átdolgozva. Kvár, 1947, Józsa Béla Ath., 30 p. — Műkedvelők színpada.
 A számár. Novellák. Bp., 1948, Szikra K., 135 (—136) p. — Szikra regénytár.
 Balogh olvasni kezd. Kvár., 1949. Áll. K., 15 (—16) p.
 Szél fúvatlan nem indul. Regény. Buk., 1949, ÁIMK; Bp., 1950, Athenaeum Népkönyvtár, 9.; Buk., 1951, ÁIMK; Buk., 1954, ÁIMK; Buk., 1959, ÁIMK — Kincses Könyvtár. — Ua. Művei, I., 345—462. p.
 Nezvirenij vit nevane [Szél fúvatlan nem indul], Ford. Macku, Olga. Praga, 1950. Knihovna Rudeho Prava.
 Vîntul nu se stîrnește din senin. Ford. Urcan, Ion. Buk., 1949, Ed. Științifică, 137 (—140) p. — Ediția a II-a. Buc.,

- 1950, ESPLA, 159 (—160) p. — Ed. 2 [!] Buc, 1960, ESPLA, 164 p. — Biblioteca țăranului muncitor.
- Tizennégyökrös gazdák. Buk., 1951, ÁIMK, 92 p. — Ua. Bp., 1951, Szépirodalmi K., 92 p. — Szépirodalmi Kiskönyvtár, 40.
- Der Sturm kommt nicht aus heiterem Himmel. Ford. Herbert Rath. Buk., 1951, Staatsverlag für Kunst und Lit, 191 p.
- Der Wind weht nicht von Ungefähr. Ford. Almos Csongor. Berlin, 1951, Aufbau Verlag, 188 p.
- Nie ma Dymu ognia [Szél fúvatlan nem indul], Ford. Heidrich, Andrzej, Varsó, 1951, Czytelnik. — 2. kiadás. Ford. Báhdaj, Adam, Varsó, 1953, Czytelnik.
- The way the wind blows [Szél fúvatlan nem indul]. Rumanian Rewiew. Buc, 1951, 10.
- Fiatal szívvel. Regény. Buk., 1952, ÁIMK, 360 (—362) p. — 2. kiadás Buk, 1955, ÁIMK. — Ua. Művei, II. 347 (—352) p.
- [Szél fúvatlan nem indul.] Sanghaj, 1952, ESPLA, 189 p. — Kínai kiadás.
- Bez vetra sa ani list nepohne. Ford. Oravec, Iosif, Bratislava, 1955, Slovensky Spisovatel, 128 p.
- Vád és panasz. Elbeszélések. Buk., 1953, ÁIMK, 239 (—244) p.
- Inimă tânără. Ford. Remus Luca. Buc, 1954, ESPLA, 345 p. — Ed. a H-a Buc, 1961, Ed. Tineretului, 104 p.
- Pas de fumée sans feu. Bucarest, 1953, Editions „Le Livre“, 186 (—188) p.
- Jóska. Elbeszélések. Buk., 1954, Ifj. K., 63 (—68) p. — 2. bővített kiadás, Buk. Ifj. K., 1957.
- Miért kerek az alma. Elbeszélések. Buk., 1954, Ifj. K., 48 (—52) p. — 2. kiadás, Buk., Ifj. K., 1956.
- Újlesztendő. Regény. Buk., 1955, ÁIMK, 162 (—164) p. — Ua. Művei, I. 193—344. p.
- Pe drumuri [Író a hadak útján]. Ford. Olariu, Constantin. Buc, 1955, ESPLA, 267 (—272) p.
- A vidámság embere. Elbeszélések. Buk., 1956, ÁIMK, 120 (—124) p. — Kincses Könyvtár.
- Elmondja János. Regény. 3. kiadás. [Az író előszavával.] Buk., 1956, ÁIMK, 162 (—164) p. Ua. Művei, I. 45—192. p.
- Házunk tája. Riportok. Buk., 1956, ÁIMK, 308 p.
- De ce mărul e rotund.(Povestiri pentru copii.) Ford. Petre Dragoș és Alice Gabrielescu. Buc, 1956, Ed. Tineret. 42 (—48) p.
- Emberség. Novellák. Buk, 1957, ÁIMK, 239 p.
- Jóska. Povestiri. Ford. A. Aldea. Cluj, 1957, Ed. Tineret., 65 (—72) p.
- Megszépült öregség. Novellák. Buk, 1958, ÁIMK, 155 (—160) p.
- An nou. Roman. Ford. Aurel Buteanu. Buc, 1958, ESPLA, 194 (—198) p.
- Batraki [Béresek]. Elbeszélések. Ford. Kovács A. és Loginovszkaja I. Maiorescu, Toma George előszavával. Buk.,

- 1958, ESPLA, 72 p. — Biblioteka Narodnaja Ruminyija, 8.
- Bátor fiúk. Elbeszélések. Buk., 1959, Ifj. K., 106 (—108) p. — Napsugár könyvek.
- Négy vidám játék [Méhes György, Méliusz József és Sütő András mellett]. Mvhely, 1959, AIMK, 127 p.
- Mátyás, a jégtörő. Elbeszélések. Buk., 1960, Irod. K., 259 (—264) p.
- Omenie. Nuvele. Ford. Ion Urcan. Buc, 1960, ESPLA, 233 (—236) p. — Biblioteca Țăranului Muncitor.
- Asztalos István művei, I—V. Bevezető: Kacsó Sándor. Jegyzetek: Bonyhádi Jolán. Buk., 1961—1962, Irod. K., 580, 354, 532, 424, 568 p. — Romániai Magyar Írók.
- Povestind copilor. Ford. I. Urcan. Mihai Gafiță előszavával. Buc, 1961, Ed. Tineret., 104 p.
- Duminică cu dragoste. Povestiri și nuvele. Ford. Ion Urcan és Constantin Olariu. Ion Oarcăsu előszavával. Buc, 1962, EPL, 382 p. — Biblioteca pt. toți, 131.
- Veszéljak. Elbeszélések. [A vidámság embere] Ford. Szimics G. Buk., 1962, Izdavacsko Preduzecse Kujizsevnoszt, 167 p.
- Der Pechvogel [A bajbajutott Török András]. Ford. Else Kornis. Buk., 1962, Jugenverlag, 132 p.
- Nye ma dima dez vatre [Szél fúvatlan nem indul], Ford. Szimics G. Veszéljak, 1962, 45—195. p.
- A kis piros tehén. Elbeszélések. Buk., 1963, Ifj. K., 71 p. — Mesetarisznya.
- Der Esel [A szamár]. Erzählungen. Ford. Else Kornis. Buk., 1963, Lit. Verlag, 147 p. — Die kleine Bücherei.
- Veszjolij cselovek [A vidámság embere]. Elbeszélések. Ford. Kovács A. és Loginovszkaja I. Miron Dragu előszavával. Buk., 1963, ESPLA, 39 p. — Biblioteka Narodnaja Ruminyija, 3.
- A megmaradt becsület. Elbeszélés. Buk., 1968, Ifj. K., 110 (—112) p.
- Történt az utcán. Elbeszélések. Buk., 1969, Irod. K., 310 (—312) p.
- Benedek Marcell: Feleselj, kisfiam! Utunk, II (1947): 10. *Irodalom*
- Járai Rezső: Jegyzetek egy novelláról. Romániai Magyar Szó, II (1948) 304. (IX. 5.)
- Szabédi László: Asztalos István új novelláskötete. Utunk, III (1948): 10.
- Földes László: Asztalos István új regénye és a valóság ábrázolásának kérdése. Utunk, IV (1949): 20.
- Kovács János: Szél fúvatlan nem indul. Romániai Magyar Szó, III (1949): 597. (VIII. 24.)
- Marosi Péter: A pártos és elvszerű bírálatért. Utunk, IV (1949): 17.
- Szentimrei Jenő: Merről fúj a szél... Utunk, IV (1949): 5.
- Szentimrei Jenő: Szél fúvatlan nem indul. Utunk, IV (1949): 16.
- Fodor Sándor: Asztalos István, Vád és panasz. Utunk, V (1950): 52.

- Sóni Pál: Elért eredményeink kiszélesítéséért. Utunk, V (1950): 1., — Ua. S.P.: Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, 48—56.
- Hubay Miklós: Asztalos István, Szél fúvatlan nem indul. Csillag, 1950: 28., 55—57.
- Simó Jenő: Asztalos István, Szél fúvatlan nem indul.. Művelt Nép, 1950: 3.
- Olteanu, Ioanichie: Asztalos István, Vîntul nu se stîrnește din senin. Contemporanul, 1950: 170.
- Priboi, Titus Ștefănescu: O contribuție la stăpînirea șovinismului. Făclia, V (1950): 6.
- Papp Ferenc: Megjegyzések Asztalos István Viharban c. novellájához. Utunk, VII (1952): 38.
- ***: Asztalos István új regénye és a kritika. Utunk, VIII (1953): 29.
- Bajor Andor: Asztalos István, Fiatal szívvel. Utunk, VIII (1953): 18.
- Kacsó Sándor: Fiatal szívvel. Irodalmi Almanach, IV (1953): 1., 109—115.
- Oarcăsu, Ion: Inima tînăre. Romanul lui Asztalos István. Steaua, IV (1953): 9., 91—102.
- Silviu, C: Inima tînăre. Viața Capitalei, 1953: 1426.
- Hajdu Győző: Asztalos Istvánnak. Igaz Szó, II (1954): 12., 149—151.
- Kovács János: A vád és panasztól — a harcig. Igaz Szó, II (1954): 7., 104—110.
- Marosi Péter: Asztalos István új ifjúsági könyvei. Utunk, IX (1954): 21.
- Sóni Pál: Asztalos István novellái. Utunk, IX (1954): 31. — Ua. S.P.: Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, 112—125.
- Székely Erzsébet: Jóska. Asztalos István elbeszélései. Igaz Szó, II (1954): 5—6., 227—232.
- [Pók Lajos]: Asztalos István, Vád és panasz. Könyvtáros, 1954: 7., 38.
- [Réz Pál]: Asztalos István, Fiatal szívvel. Könyvtáros, 1954: 5., 38—39.
- Boiangiu, Eugenia: Inima tînăre. Munca, 1954: 2215.
- Micu, Dumitru: Inima tînăre. Scînteia tineretului, 1954: 1473.
- Tudorică, Eugenia: Inima tînăre, Tînărul scriitor, III (1954): 3., 84—87.
- Kormos Gyula: Asztalos István, Újesztendő. Igaz Szó, III (1955): 12., 118—119.
- Robotos Imre: Az irodalmi hősök példamutatása. — R.I.: Alkotás és bírálat. Buk., 1955, 52—80.
- Balogh László: Asztalos István, Fiatal szívvel. Alföld, 1955: 3., 89—91.
- Hegedüs Géza: Három erdélyi elbeszélőről. Irodalmi Újság, 1955: 32.
- Nagy Péter: Asztalos István, Vád és panasz. Mérlegen, 1955. 235—240.

- Cristea, Marian: Das junge Herz. Rumänische Rundschau, 1955: 3., 110—111.
- Cristea, Marian: Jeune coeur [Inimă tânără]. Revue Roumaine, 1955: 3., 84—87.
- Fărcășan, S.: Inimă tânără. Scînteia, XXIV (1955): 3242.
- Gálfalvi Zsolt: A nagyobb összefüggések felé. Utunk, XI (1956): 13. — Ua. G.Zs.: Írók, könyvek, viták. Mvhely, 1958, 89—98.
- Szentimrei Jenő: Írói jelentések a hétköznapiokról. Igaz Szó, IV (1956): 10., 1524—1528.
- [Pallai István]: Asztalos István, Újesztendő. Könyvtáros, 1956, 627.
- Bunea, Aurelia: Asztalos István, De ce mărul e rotund? Făclia, XI (1956): 3025.
- Kiss, Nicolae: Notă de lector. Asztalos István, Pe drumuri. Flacăra Roșie, XIII (1956): 3614.
- Tudor, Eugenia: Asztalos István: „Pe drumuri“. Note de lector. Gazeta literară, III (1956): 17.
- Járai Rezső: Ínsemnări pe marginea unui volum de nuvele. Contemporanul, 1957, 49.
- Gálfalvi Zsolt: Vád és panasz. — G.Zs.: Írók, könyvek, viták. Mvhely, 1958, 82—88.
- Izsák József: Asztalos István, Emberség. Igaz Szó, VI (1958): 2., 303—304.
- Izsák József: Valóság és világkép. Jegyzetek Asztalos István felszabadulás előtti műveihez. Utunk, XIII (1958): 1, 2.
- Szentimrei Jenő: Emberség. Utunk, XIII (1958): 12.
- Koczogh Ákos: Asztalos István. Rövid jelentés egy húszéves írói pályáról. Kortárs, 1958, 294—297.
- T.P.J.: Asztalos István, Emberség. Könyvtáros, 1958, 309.
- Diaconescu, Paul: An nou. Scînteia, 1958: 4289.
- Dima, Simion: Asztalos István: „An nou“. Scrisul bănățean, IX (1958): 9., 87—88.
- Marosi Péter: Omenie. Nuvele noi ale lui Asztalos István. Scînteia, XXVII (1958): 4162.
- Ornea, Z.: Asztalos István, „An nou“. Gazeta Literară, V (1958): 26.
- Priboi, Titus: Asztalos István, „An nou“. Viata Românească, XI (1958): 7., 176—177.
- Gálfalvi Zsolt: Írói alkat és változó valóság. Igaz Szó, VII (1959): 2., 253—258.
- Kacsó Sándor: Asztalos István ötvenéves. Utunk, XIV (1959): 34.
- Kántor Lajos: Négy vidám játék. Igaz Szó, VII (1959): 11., 873—874.
- Nagy Pál: Három szerző a színpadon. Igaz Szó, VII (1959): 3., 442—444.
- Böloni György: Asztalos István. Magyarság — emberség. Bp., 1959, 295—300.
- Beke György: Scriitorul Asztalos István la 50 de ani. Scînteia, XXVIII (1959): 4614 (VIII. 29.)

- Oarcăsu, Ion: Asztalos István. *Tribuna*, III (1959): 36.
- Bajor Andor: Asztalos István [Nekrológ], *Korunk*, XIX (1960): 3., 345.
- Bajor Andor: Az igaz mesék mondója. *Igaz Szó*, VII (1960): 3” 465—466.
- Beniuc, Mihai: Búcsú Asztalos Istvántól. *Utunk*, XV (1960): 10.
- ***: Búcsú Asztalos Istvántól. *Igaz Szó*, VIII (1960): 3., 457—458.
- Gagy László: Nagyon fáj... *Igaz Szó*, VIII (1960): 3., 463—465.
- Gálfalvi Zsolt: Az utolsó kézirat. *Igaz Szó*, VIII (1960): 3., 459—460.
- Huszár Sándor: Megértettük, Pista bácsi. *Utunk*, XV (1960): 11.
- Kiss Jenő: Aki teljes fegyverzetben érkezett. *Igaz Szó*, VIII (1960): 3., 461—463.
- Kiss Jenő: Mindenki szerette. *Utunk*, XV (1960): 11.
- Mircea, Dumitru: Nem felejtjük. *Utunk*, XV (1960): 11.
- Nagy István: Búcsú Asztalos Istvántól. *Utunk*, XV (1960): 10.
- Sütő András: Új szépségek bölcsőringatója. *Utunk*, XV (1960): 11.
- Szilágyi András: Mindenki nyelvén... *Utunk*, XV (1960): 11.
- Diószegi András: Búcsú Asztalos Istvántól. *Élet és Irodalom*, 1960: 11.
- Illés Béla: Asztalos István estéje. *Kortárs*, 1960, 596—597.
- Juhász Géza: Asztalos István. *Alföld*, 1960: 2., 62—64.
- Asztalos István (1909—1960). *Scînteia*, XXIX (1960): 4775.
- Asztalos István: *Steaua*, XI (1960): 3., 21—23.
- Beniuc, Mihai: Un bun scriitor comunist. *Gazeta Literară*, VII (1960): 11.
- Beniuc, Mihai: Un mare scriitor comunist (Asztalos István). *Tribuna*, IV (1960): 10.
- Brad, Ion: Asztalos István, inimă tînă. *Luceafărul*, III (1960): 6.
- Cubleșan, Constantin: Oameni ai zilelor noastre (Proza lui Asztalos István). *Tribuna*, IV (1960): 33.
- Luca, Kemus: Profilul prozatorului. *Gazeta Literară*, VII (1960): 11.
- Lungu, Ion: În plină tinerețe. *Tribuna*, IV (1960): 11.
- Mircea, Dumitru: Asztalos István. *Contemporanul*, 1960: 11.
- Mircea, Dumitru: Neprețuitul nostru tovarăș. *Tribuna*, IV (1960): 10.
- Nagy István: Ceea ce moartea nu poate lua. *Tribuna*, IV (1960) 10.
- Raicu, Lucian: Însemnări despre creatia lui Asztalos István. *Viața Românească*, XIII (1960): 8.
- Kacsó Sándor: Kortársi jegyzetek Asztalos Istvánról. *Korunk*, XX (1961): 10., 1156—1166.; 11., 1306—1318. — Ua. K.S.: Írók — írók. Buk., 1964, 135—188.

- Izsák József: Egy életmű felmérése előtt. *Igaz Szó*, X (1962): 4., 577—583.
- Izsák József: Asztalos István, a novellairó. *Igaz Szó*, X (1962): 6., 869—875.; 7., 100—104.
- Izsák József: Asztalos István kisregényei. *Igaz Szó*, X (1962): 10., 578—590.
- Sóni Pál: Asztalos István művei. *Utunk*, XVII (1962): 17.
- Bajor Andor: Fiatal szívek írója. *Igaz Szó*, XI (1963): 5., 782—783.
- Izsák József: Asztalos István — az ifjúsági író. *Igaz Szó*, XI (1963): 8., 251—256.
- Kacsó Sándor: Asztalos István. — Kacsó Sándor — Sóni Pál — Abafáy Gusztáv: Három portré. Buk., 1963, 5—63.
- Kántor Lajos: Recenzálás vagy irodalomtörténet. *Igaz Szó*, XI (1963): 7., 123—127.
- ***: Asztalos István. *Activitatea literară. Literatura română contemporană*. Buc, 1963, Ed. did. si ped., 227—232.
- Balogh Edgár: Öt esztendővel távozás után. *Igaz Szó*, XIII (1965): 3., 444—446.
- Bartha János: Román nyelvi elemek stilisztikai szerepe Asztalos István írói nyelvében. *Nyelv- és Irod. tud. Közl.*, IX (1965): 2., 289—292.
- (h.s.) [= Huszár Sándor]: Asztalos István, A kis piros tehén. *Utunk*, XIX (1965): 15.
- Kozma Dezső: Asztalos István, A tejesember. *Műelemzés. Igaz Szó*, XIII (1965): 5., 709—712.
- Sóni Pál: A szerkezeti felépítés Asztalos István kisregényeiben; *Nyelv- és Irod. tud. Közl.*, IX (1965): 1., 123—133.
- Lőrinczi László: Asztalos István. *Luceafărul*, IX (1966): 25.
- Baróti Pál: Pályakép hézagokkal. *Utunk*, XXII (1967): 27.
- Izsák József: Asztalos István. Buk., 1967, *Irod. K.*, 337 (—340) p.
- Hajdu Győző: Búcsú Asztalos Istvántól. — H.Gy.: *Műhely*. Buk., 1967, 142—143.
- Kovács János: A nélkülözhetetlen monográfia. *Igaz Szó*, XV (1967): 6., 915—917.
- Sóni Pál: Izsák József, Asztalos István. *Nyelv- és Irod. tud. Közl.*, XI (1967): 2., 352—354.
- Sóni Pál: Asztalos István. — S.P.: *Művek vonzása*. Buk., 1967, 99—113.
- Varró János: „Hadat izenő követként...” *Korunk*, XXVI (1967): 5., 718—720.
- Bodor Pál: „Történt az utcán...” *Előre*, XXIII (1969): 6696.
- Fodor Sándor: Ha élne... *Utunk*, XXIV (1969): 39.
- Sóni Pál: Asztalos István. — S.P.: *A romániai magyar irodalom története*. Buk., 1969, 232—248.
- Veress Zoltán: Asztalos István, Történt az utcán. — A megmaradt becsület. *Utunk*, XXIV (1969): 32.
- Balogh László: Asztalos István. Bp., 1969. *Akadémiai Kiadó*, 139 p

- Hajdu Ráfi: Mesék a fekete szivárványról. Asztalos István, Történt az utcán. Élet és Irodalom, 1969: 35.
- Koczogh Ákos: Balogh László, Asztalos István. Jelenkor, 1969, 591—593.
- Farkas János: Asztalos szerkesztői öröksége. Utunk, XXV (1970): 10.
- Gálfalvi Zsolt: „NőjeteK nagyra és okosra.“ Előre, XXIV (1970): 6948.(III. 8.)
- Izsák József: Vonal és szimmetria. Utunk, XXV (1970): 10.
- Kántor Lajos: Megbízható Asztalos-portré [Balogh László, Asztalos István]. Utunk. XXV (1970): 38.
- Létay Lajos: Ha itt ülne közöttünk... Utunk, XXV (1970): 10.
- ***: Levelek Asztalos Istvánhoz. Igaz Szó, XVIII (1970): 3., 442—445.
- J. Nagy Mária: Egy Asztalos-novella szövegstruktúrájának stilisztikai értelmezései. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIV (1970): 2., 257—271.

BÁCSKI GYÖRGY

- Kiadások* A kör. Versek. Műfordítások a jugoszláv költészetből. Buk., 1968, Irod. K., 160 p.

BAGDI SÁNDOR

- Kiadások* Fura intermezzo. Humoros írások. Bevezető: Szabó Gyula. Buk., 1968, Irod. K., 188 (—192) p. — Forrás.
- Irodalom* Gyöngyösi Gábor: Ketreben marad-e a majom? Utunk, XXIV (1969): 3.

BAJOR ANDOR

- Kiadások* Jebeleanu, Eugen: Sahia falujában. Buk., 1953, ÁIMK, 55 (—58) p.
- Kerek pereg. Szatírák, humoreszkek, karikatúrák. Buk., 1955, ÁIMK, 238 (—240) p. — 2. bővített kiadás. Buk., 1957.
- Egy bátor egér viszontagságai. Paródia. Bevezető: Majtényi Erik. Buk., 1960, Ifj. K., 64 (—66) p. — 2. bővített kiadás. Buk., 1967. — 3. kiadás. Buk., 1971.
- Topirceanu, George: Egy kicsi tücsök balladája. Buk., 1961, Irod. K., 126 (—128) p.
- Hétmérföldes csizma. Buk., 1962, Ifj. K., 151 (—152) p.
- Répa, retek, mogyoró. Paródiák, szatírák, humoreszkek. Buk., 1962, Irod. K., 350 (—352) p.
- Napiparancs a hegedűhöz. Publicisztikai írások. Buk., 1963 Irod. K., 149 p.

- Topîrceanu, George: Vidám és szomorú balladák. Buk., 1963, Ifj. K., 171 p.
- Curcubeul. Scrieri satirice. Ford. Aurel Buteanu. Buc, 1964, EPL, 207 (—208) p.
- Garázda Karcsi rokonsága. Buk., 1966, Ifj. K., 95 p. — Nap-sugár könyvek.
- Főúr, írja a többihez. Szatirikus karcolatok. Buk., 1967, Irod. K., 356 (—360) p.
- Pokoli különkiadás. Paródiák, karikatúrák. Buk., 1968, Irod. K., 141 . (—144) p.
- Raduga. Buc, Casa Scînteii, 1969, 48 p.
- Papp Ferenc: A satíra pozitív hőséről. Igaz Szó, II (1954): 5—6., 164—167. *Irodalom*
- Molter Károly: Bánatunk a humorért. Jegyzetek Bajor Andor Kerek perec című kötetéről. Igaz Szó, III (1955): 11., 109—111.
- Robotos Imre: Kerek perec. Bajor Andor satírái. Utunk, X (1955): 25.
- Gálfalvi Zsolt: Satira lui Bajor Andor. Steaua, VI (1955): 10.
- Robotos Imre: A formalizmus gúnyképei. Bajor Andor Kerek perecének második bővített kiadásáról. Utunk, XII (1957): 25.
- Látó Anna: Felnőtt gyermekeknek. Utunk, XV (1960): 45.
- Hajdu Győző: Így írok én. Bajor Andor arcképéhez. Igaz Szó, IX (1961): 4., 599—602.
- Hornyák József: 5 perc Bajor Andornál. Utunk, XVI (1961): 140.
- (n. p.) [= Nagy Pál]: Bajor Andor: Egy bátor egér viszon-tagságai. Igaz Szó, IX (1961): 1., 152—153.
- Hajdu Győző: Líra, humor, satíra. Bajor Andor írói arcképe. Igaz Szó, XI (1963): 11., 683—707. — Ua. H. Gy.: Műhely. Buk., 1967, 212—242.
- Kántor Lajos: Kétkezi humorista. Utunk, XVIII (1963): 12.
- Kozma Elza: Meghasadt szívek. Bajor Andor giccsparódiái bábszínpadon. Előre, XVII (1963): 4809.(IV. 17.)
- Szász János: A satíra erkölcsi ereje. Bajor Andor: Répa, retek, mogyoró. Előre, XVII (1963): 4774.(III. 7.)
- Székely Erzsébet: Bajor Andor, Hétmérföldes csizma. Igaz Szó, XI (1963): 2., 305—306.
- Szilágyi Júlia: A humor filozófiája. Korunk, XXII (1963): 5., 674—677.
- Szöcs István: A valódiság meséje, a mese valódisága. Utunk, XVIII (1963): 3.
- Bálint Tibor: Csillagmérték. Utunk, XIX (1964): 10.
- Kántor Lajos: Tavaszí szabadversek. Előre, XVIII (1964): 5083. (III. 6.)
- Barbu, I. Al.: Bajor Andor: Curcubeul. Tribuna, IX (1965): 5.

- Zamfirescu, Dan: Bajor Andor: Curcubeul. Gazeta literară, XII (1965): 18.
- Kovács János: Bajor Andor. Luceafărul, IX (1966): 45.
- Huszár Sándor: Bajor szigorú, de igazságos. Utunk, XXII (1967): 52.
- Éltető József: Bajor Andor, Egy bátor egér viszontagságai. Utunk, XXIII (1968): 4.
- Kántor Lajos: Aktív humorista. Korunk, XXVIII (1968): 5., 756—757.
- Király László: Csinkvecsentő elhúz a jobbszélén. Utunk, XXIII (1968): 11.
- Majtényi Erik: „Odaírtuk...” Gondolatok Bajor Andor új könyvéről. Előre, XXII (1968): 6365.(IV. 21.)
- Robotos Imre: A humor költészete. Igaz Szó, XVI (1968): 6., 936—942.
- Balázs Sándor: Humor és komikum. Igaz Szó, XVII (1969): 10., 711—714.
- Bálint Tibor: A humor elégiája. Utunk, XXIV (1969): 9.
- Földes László: Bajor Andor mélabús humoráról. Korunk, XXVIII (1969): 5., 720—732;
- Huszár Sándor: Az író asztalánál: Bajor Andor. Utunk, XXIV (1969): 14. — Ua. Vidám beszélgetés pánikról meg egyebekről. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 353—364.
- Sőni Pál: Bajor Andor. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 285—288.
- Szemlér Ferenc: A székek. Igaz Szó, XVII (1969): 2., 308—310.
- Szilágyi Júlia: Idő és tartalom. Korunk, XXVIII (1969): 3., 389—393.
- Pomogáts Béla: Bajor Andor, Főúr, írja a többihez. Kritika, 1969: 2., 52—54.
- Szakolczay Lajos: Magyar könyvek Romániából. Bajor Andor, Pokoli különkiadás. Jelenkor, 1969, 1037—1038.
- Láng Gusztáv: Bajor Andor. Utunk, XXV (1970): 28.
- Panek Zoltán: Az üzenet pontos szövege. Igaz Szó, XVIII (1970): 1., 24—27.
- Szöcs István: Bajor Andor műhelyében. Igaz Szó, XVIII (1970): 1., 15—17.
- Veress Dániel: Magánlevél — közügyben. Igaz Szó, XVIII (1970): 1., 18—24.

BALÁZS SÁNDOR

- Kiadások* Humor és filozófia. Buk., 1969, Irod, K, 240 p.
- Irodalom* Bretter György: Levél a szerkesztőséghez. Igaz Szó, XVII (1969): 11., 864—867.
- Robotos Imre: Kísérlet — kérdőjelekkel. Igaz Szó, XVII (1969): 6., 899—902.
- Veress Dániel: Félszaktudományos szintézis... Utunk, XXV (1970): 3.

- Csendes utca. Novellák, karcolatok. Bevezető: Bajor Andor. Buk., 1963, Irod. K., 156 p. — Forrás. *Kiadások*
- Búcsú a rövidnadrágtól. Regény. Buk., 1964, Ifj. K., 172 p.
- Cérnakáplár. Buk., 1964, Ifj. K., 75 p. — Napsugár könyvek.
- Angyaljárás a lépcsőházban. Novellák, karcolatok. Buk., 1966, Irod. K., 192 p.
- Fekete Péter. Elbeszélések. Buk., 1967, Ifj. K., 55 p.
- Önkéntes rózsák Sodomában. Regény. Buk., 1967, Irod. K., 111 p.
- Adio, pantaloni scurți. Roman. Ford. Gelu Păteanu. Buc., 1968, Ed Tineret, 160 p.
- Zokogó majom. Egy élehetetlen család kálváriája. Buk., 1969, Irod. K., 588 (—591) p. — Utánnnyomás. Buk., 1970, Kriterion, 588 (—592) p.
- Trandafirii Sodomei. Ford. Paul Drumaru. Buc, 1969, EPL, 112 p.
- Szilágyi András: Bálint Tibor miliője. Utunk, XVII (1962): 3. *Irodalom*
- K. Jakab Antal: Kabala és kísérlet, Igaz Szó, XI (1963): 12., 871—874.
- Nagy Pál: Jelentős jelentkezés. Előre, XVII, 1963. szept. 26.
- Szilágyi Júlia: Több szeretetet, több szigort. Utunk, XVIII (1963): 38.
- Szöcs István: A romantikus győzelme. Korunk, XXII (1963): 5., 683—685.
- Szöcs István: Milyen a szentimentális kritika? Utunk, XVIII (1963): 40.
- Gálfalvi György: A részletek varázsa. Utunk, XIX (1964): 37.
- (H.S.) [= Huszár Sándor]: Bálint Tibor, Cérnakáplár. Utunk, XIX (1964): 39.
- Kovács János: A nagykorúság küszöbén. Előre, XVIII (1964): 5257.(IX. 26.)
- Páskándi Géza: A légy nagyságú hintó. Utunk, XXI (1966): 38.
- Sós Péter: Bálint Tibor, Angyaljárás a lépcsőházban. Utunk, XXI (1966): 32.
- K. Jakab Antal: A próféta és a prófécia. Utunk, XXII (1967): 41.
- K. Jakab Antal: Karcolatok lábujjhegyen. Igaz Szó, XV (1967): 3., 439—442.
- Kántor Lajos: Kövek [Bálint Tibor]. Korunk, XXVI (1967): 10., 1449—1451.
- Láng Gusztáv: Világtalan életlátás. Korunk, XXVI (1967): 2., 284—288.
- Baróti Pál: Romantikaigény és expresszivitás. Utunk, XXIII (1968): 5.
- Fodor Sándor: Könyv — új köntösben. [Bálint Tibor: Adio, pantaloni scurți.] Utunk, XXIII (1968): 16.

- Kovács János: Valóság és látomás. Előre, XXII (1968): 6325. (III. 7.)
- (V.D.) [= Veress Dániel]: Bálint Tibor, Önkéntes rózsák Sodomában. Igaz Szó, XVI (1968): 1., 151.
- Kántor Lajos: A próza nagykorúsága. Utunk, XXIV (1969): 43.
- Kovács János: Sánta angyalok töretlen világa. Jegyzetek Bálint Tibor Zokogó majom c. regényéről. Igaz Szó, XVII (1969): 12., 1016—1022.
- Sóni Pál: Bálint Tibor. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 272—274.
- Szilágyi István: Esemény. Utunk, XXIV (1969): 37.
- Szilágyi Júlia: Idő és irodalom. Korunk, XXVIII (1969): 3., 389—393.
- Szőcs István: Újra fővágányon. Előre, XXIII (1969): 6848. (XI. 8.)
- Beke György: Bálint Tibor, Zokogó majom. Falvak Dolgozó Népe, 1970: 43. (X 28.)
- Huszár Sándor: Az író asztalánál. Kérdések vagy felelet? Utunk, XXV (1970): 6.
- Kántor Lajos: Bálint Tibor. — Arcképek. Utunk, XXV (1970): 20.
- Kántor Lajos: Periféria és centrum. Korunk, XXIX (1970): 3., 447—450.
- Ilia Mihály: Három magyar regény Romániából. Bálint Tibor, Zokogó majom. Tiszatáj, 1970, 479—480.
- Pomogáts Béla: Bálint Tibor, Zokogó majom. Kritika, 1970: 6., 51—53.
- Sándor András: Két erdélyi regény. Bálint Tibor, Zokogó majom. Új Írás, 1970: 7., 122—125.
- Tóth Béla: Három új magyar regény Romániából. Bálint Tibor, Zokogó majom. Alföld, 1970: 3., 92—94.

BALLA KÁROLY

- Kiadások* Fény a hegyekben. Buk., 1950, ÁIMK, 51 (—52) p.
- Drága föld. Elbeszélés. Buk., 1951, ÁIMK, 76 (—78) p.
- A jel. Novellák, karcolatok. Buk., 1955, ÁIMK, 247 (—256) p.
- Vádolom magam. Novellák. Buk., 1958, Ifj. K., 170 (—176) p.
- Miska. Kisregény. Buk., 1959, ÁIMK, 131 (—134) p. — 2. kiadás. Buk., 1969, Irod. K., 132 (—136) p.
- Miska. Ford. Marianne Şora. Buc, 1960, ESPLA, 136 p. — Kleine ESPLA Bücherei.
- A legszebb emlék. Válogatott írások. Buk., 1961, Ifj. K., 291 (—294) p.
- Miska. Ford. Ileana Drinceanu. Buc, 1961, EPL, 110 (—112) p.
- Irodalom* Hajdu Győző: Balla Károly, Fény a hegyekben. Utunk, V (1950): 20.

- Mikó Ervin: Balla Károly írásai. Utunk, V (1950): 12.
- Földes László: Balla Károly, Drága föld. Utunk, VI (1951): 48.
- Nagy István: Hogyan nőnek az emberek egy készülő regényben. Utunk, VI (1951): 36.
- Balla Károly: Az alkotás védelmében. Igaz Szó, II (1954): 2., 79—88.
- Sütő András: „Gyalogfecske.“ Igaz Szó, II (1954): 11., 79—81.
- Szász János: Gyalogfecske. Balla Károly színművének bemutatója a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színházban. Utunk, IX (1954): 45.
- Antal Péter: Balla Károly, A jel. Utunk, XI (1956): 8.
- Kacsó Sándor: Balla Károly, A jel. Igaz Szó, IV (1956): 4., 589—591.
- Bărbuță, Margareta: „Mă acuz”(Teatrul Maghiar din Cluj). Contemporanul, 1956: 46.
- Nagy Pál: Miért csak kísérlet? Igaz Szó, V (1957): 1., 111—114.
- Asztalos István: Búcsú. Utunk, XIV (1959): 47.
- ***: Balla Károly. Tribuna, III (1959): 48.
- Bodor Pál: Menet közben — Balla Károly. Utunk, XIV (1959): 25.
- Kacsir Mária: Egy ábrándtól az életig. Előre, XIII (1959): 3715.(X. 8.)
- Kántor Lajos: Az „enyém“-től a „mienk“-ig. Korunk, XVIII (1959): 11., 1684—1686. — Ua. K.L.: Írástól — emberig. Buk., 1963, 93—97.
- Láng Gusztáv: Az érettség ígérete. Korunk, XVIII (1959): 8., 1198—1200.
- Majtényi Erik: Búcsú Balla Károlytól. Előre, XIII (1959): 3750. (XI. 8.)
- Márki Zoltán: Mesterhegedű. Utunk, XIV (1959): 29.
- Marosi Péter: Öröm, sőt reménység. Utunk, XIV (1959): 1.
- Nagy Pál: Az emlékezés hangszerén. Igaz Szó, VII (1959): 6., 878—881.
- Sütő András: Kései levél Balla Károlyhoz. Igaz Szó, VII (1959): 11., 830—831.
- Balogh József: A legszebb emlék. Előre, XV (1961): 4309. (IX. 7.)
- Bodor Pál: Íratlan szép regény. Utunk, XVI (1961): 41.
- Izsák József: Az író. búcsúja. Igaz Szó, X (1962): 1., 132—136.
- Földes László: Lélektan és „lélektan“. — F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 200—211.
- Huszár Sándor: Temetés helyett. Utunk, XXIV (1969): 46.
- Kormos Gyula: Balla Károly, Miska. Utunk, XXIV (1969): 13.

BALLA ZSÓFIA

A dolgok emlékezete. Versek. Bevezető: Bajor Andor. Buk., *Kiadások* 1968, Irod. K., 165 p. — Forrás.

- Irodalom* Király László: Tejberizs és konyak az égen. Utunk, XXIII (1968): 51.
Király László: Aréna. Utunk, XXIV (1969): 10.

G. BALOGH ATTILA

- Kiadások* Gesztenyék és ecetfák. Novellák. Bevezető: Huszár Sándor. Buk., 1968, Irod. K., 202 (—208) p. — Forrás.
Felette nagy titok. Regény. Buk., 1969, Irod. K., 157 p.
- Irodalom* Király László: Iván Iljics életben maradása. Utunk, XXIII (1968): 25.
Gyöngyösi Gábor: Felette nagy titok. Utunk, XXIV (1969): 24.

BALOGH EDGÁR

- Kiadások* A Szudétáktól a Fekete-tengerig. Tíz esztendő tíz cikke. Kvár, 1945, Magyar Népi Szövetség kiadása, 62 p.
Hármas kistükör. Felvidéki, erdélyi és magyarhoni tanulmányok. Bp., 1945, Magyar Élet, 316 (—318) p.
Az igazi 1848. A századik évfordulóra. Cluj, 1948, Józsa Béla Ath., 43 p.
Egyenes beszéd. Cikkék, naplók, levelek. Buk., 1957, ÁIMK, 334 (—340) p.
Hét próba. Egy nemzedék elindul. Bp., 1965, Szépirodalmi K., 379 p.
Toll és emberség. Irodalompolitikai jegyzetek. Buk., 1965, Irod. K., 242 (—244) p.
Én tintás esztergapadom. Buk., 1967, Ifj. K., 143 (—144) p.
- Irodalom* Kakassy Endre: Egy örökifjú publicisztikája. Utunk, XIII (1958): 11.
Fábry Zoltán: Szegényország ajándéka. Kúria, kvaterka, kultúra. Pozsony, 1964, 291—306.
Farkas Árpád: Balogh Edgár, Toll és emberség. Utunk, XXI (1966): 4.
Hajdu Győző: Levél Balogh Edgárhoz. Igaz Szó, XIV (1966): 9., 454—457.
Jancsó Elemér: Közírás és tudomány. Utunk, XXI (1966): 5.
Kacsó Sándor: Balogh Edgár hatvanéves. Igaz Szó, XIV (1966): 9., 437—438.
Kántor Lajos: Adalékok kortársi irodalomtörténethez. Korunk, XXV (1966): 4., 571—575.
Szász János: A közírás dicsérete. Balogh Edgár 60 éves. Előre, XX (1966): 5862. (IX. 8.)
Angyal Endre: Balogh Edgár, Hét próba. Napjaink, 1966:4.
Béládi Miklós: Balogh Edgár, Hét próba. Élet és Irodalom, 1966: 6.
Csanda Sándor: Balogh Edgár, Hét próba Irodalmi Szemle, 1966, 259—263.

- Csatári Dániel: Balogh Edgár, Hét próba. Valóság, 1966: 12., 92—95.
- Czine Mihály: Balogh Edgár, Hét próba. Kritika, 1966: 6., 32—34.
- E. Fehér Pál: Balogh Edgár hatvanéves. Élet és Irodalom, 1966: 36.
- E. Fehér Pál: Balogh Edgár, Toll és emberség. Kritika, 1966: 6., 34—35.
- Fábry Zoltán: Egy magyar jakobinus köszöntése. Napjaink, 1966: 11.
- Ilia Mihály: Egy nemzedék elindul. Balogh Edgár új könyvéről a Korunk 40. évfordulóját köszöntve. Tiszatáj, 1966, 324—327.
- Illés László: Balogh Edgár, Hét próba. Új Írás, 1966: 9., 118—119.
- Szalatnai Rezső: Balogh Edgár vallomása a Sarlóról. Kortárs, 1966, 1141—1144.
- Varga Rózsa: Balogh Edgár, Hét próba. Kortárs, 1966, 1145—1148.
- Lőrinczi László: Balogh Edgár. Luceafáru, IX (1966): 47.
- Bálint Tibor: A vegytintáról és az elvarázsolt esztergapadról. Utunk, XXII (1967): 17.
- Kántor Lajos: Szó, ötlet, emlék ... Előre, XXI (1967): 6090. (VI. 3.)
- Nagy Pál: Tudatos publicista. Igaz Szó, XV (1967): 9., 419—424.
- Horváth József: Kolozsvári beszélgetés Balogh Edgárral. Népszabadság, 1967. dec. 31.
- Ilia Mihály: Balogh Edgár, Én tintás esztergapadom. Tiszatáj, 1967, 979—980.
- Huszár Sándor: Balogh Edgárral. Utunk, XXIII (1968): 37. — U.a. H.S.: Közírás és közélet. Az író asztalánál. Buk., 1969, 197—206.
- Sándor László: Balogh Edgár, Én tintás esztergapadom. Kritika, 1968: 2., 61.
- Sóni Pál: Balogh Edgár. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 103—105.
- Tóth Zoltán: Balogh Edgár, Hét próba. Századok, 1970, 429—430.

BALOGH JÓZSEF

- Kék akasztófa. Versek. Bevezető: Szász János. Buk., 1965, *Kiadások*
Irod. K., 96 p. — Forrás.
- Hikmet, Nazim: Legszebb versei. Buk., 1965, Ifj. K., 128 p.
Záróra, Bánat elvtárs. Versek. Buk., 1968, Ifj. K., 69
(—72) p.
- Sorescu, Marin: Ikaruszosdi. Versek. Buk., 1968, Ifj. K., 69
(—72) p.
- A Gonzaga-kámea. Kalandregény. Buk., 1969, Ifj. K., 164
(—168) p. — Árgus.

- Irodalom* Bántó István: Balogh József, Kék akasztófa. Igaz Szó, XIII (1965): 9., 465—466.
- Kántor Lajos: Publicisztikától a költészetig. Előre, XIX (1965): 5516.(VII. 27.)
- S — [= Mózes Huba]: Balogh József, Kék akasztófa. Utunk, XX (1965): 29.
- Mózes. Huba: Názim Hikmet Balogh József tolmácsolásában. Igazság, XXVI (1965): 275. (nov. 20.)
- Szilágyi Domokos: Mi a jó és mi a rossz? Utunk, XX (1965): 42.
- Lászlóffy Aladár: Hét kopogtatás közt. Utunk, XXIII (1968): 33.
- Szőcs István: A kritikus széljegyzetei. Már kalandért sem kell a szomszédba menni. Igaz Szó, XVII (1969): 5., 739—742.

BÁNYAI LÁSZLÓ

- Kiadások* Harminc év. Jegyzetek a romániai magyarság útjáról. Buk., 1949, Áll. K, 109 p.
- Együtt élünk, együtt építünk. Cikkek, tanulmányok. Buk, 1957, ÁIMK, 327 p.
- Tavaszi szél. Versek. Mvhely, 1958, ÁIMK, 77 (—80) p.
- Hosszú mezsgye. Esszék, jegyzetek(1928—1968). Buk., 1970, Kriterion, 309 (—312) p.
- Irodalom* Gagyi László: A harcos költő útja. Igaz Szó, VI (1958): 9., 326—329.
- Jancsó Elemér: Vallomások az ügyről. Utunk, XIII (1958) 11.
- Robotos Imre: Együtt élünk, együtt építünk. Korunk. XVII (1958): 4., 616—618.
- Balogh Edgár: Bányai László pályáíve. Igaz Szó, XVIII (1970): 5., 766—770.
- Gáll Ernő: Egy értelmiségi nemzedék útja. Korunk, XXIX (1970): 6., 947—951.
- Jancsó Elemér: Hosszú mezsgye. Utunk, XXV (1970): 25.
- Lőrinczi László: Hosszú mezsgye. Előre, XXIV (1970): 7028. (VI. 12.)

BÁRDOS B. ARTÚR

- Kiadások* Virrasztó szerelem. Versek. Buk., 1955, ÁIMK, 86 p.
- Irodalom* Bajor Andor: A jelen krónikása-e Bárdos B. Artúr? Utunk, IV (1949): 23.
- Lőrinczi László: Bárdos B. Artúr, Virrasztó szerelem. Utunk, XI (1956): 19.
- Márki Zoltán: Megjegyzések két kritikáról. Utunk, XI (1956): 9.
- Nagy Pál: Bárdos B. Artúr, Virrasztó szerelem. Igaz Szó, IV (1956): 1., 109—111.

- Válogatott versek. Buk., 1955, ÁIMK, 142 (—144) p. *Kiadások*
- Pedig tavasz jó. Új versek. Buk., 1957, ÁIMK, 82 (—84) p.
- Új mezők és új dalok felé. Új versek. Buk., 1959, ÁIMK, 121 (—122) p.
- Versek. I—II. Bevezető: Izsák József. Buk., 1963—1968, Irod. K., 491 p., 488 p. — Romániai Magyar Írók.
- Idő, ne fuss! Versek. Buk., 1965, Irod. K., 112 p.
- Legszébb versei. Bevezető: Székely János. Buk., 1966, Ifj. K., 127 (—128) p.
- Poezii. Ford. Emil Giurgiucă. Buc, 1968, EPL, 126 (—128) p.
- Nyugalanságok. Versek. Buk., 1969, Ifj. K., 114 (—116) p.
- Izsák József: „...Most vagyok itthon, magamé végre.“ *Irodalom*
Utunk, XI (1956): 24.
- Méliusz József: Mondd el, Bartalis János. Utunk, XI (1956): 32.
- Szentimrei Jenő: Bartalis János, Válogatott versek. Igaz Szó, IV (1956): 2., 280—282.
- Szilágyi András: Alsókosályon — Bartalis János szülőföldjén. Utunk, XI (1956): 22.
- Méliusz József: Bartalis János. Viața Românească, IX (1956): 12.
- Méliusz József: Kitépelt naplólapok. Újra virágzó rózsafa. Igaz Szó, V (1957): 4., 605—610. — Ua. M.J.: Kitépelt naplólapok. Buk., 1961, 357—365.
- Izsák József: Bartalis János, Pedig tavasz jó. Igaz Szó, VI (1958): 4., 625—626.
- Székely János: Szabad-e a szabadvers? Utunk, XIII (1958): 12.
- Szilágyi András: Nekem is volt „szabadversem...“ Utunk, XIII (1958): 12.
- Polgár István: Bartalis János, Új mezők és új dalok felé. Új Élet, (1959): 23., (XII. 5.)
- Szalay Károly: Bartalis János, Pedig tavasz jó. Élet és Irodalom, 1959: 9.
- Láng Gusztáv: Bartalis János új verseiről. Utunk, XV (1960): 1.
- Farkas Dénes: Kép — képzavar — fogalomzavar. Igaz Szó, VIII (1960): 1., 151—153.
- Márki Zoltán: Esmék helyett álmok. Igaz Szó, VIII (1960): 1., 102—105.
- Becsky Andor: Bartalis János, Új mezők és új dalok felé. Élet és Irodalom, 1960: 15.
- Szabó Zoltán: Bartalis János költői stílusáról. Magyar Nyelvőr, 1960, 165—169.
- Bálint Tibor: 5 perc Bartalis Jánosnál. Utunk, XVII (1962): 18.
- Bajor Andor: Bartalis köszöntése. Új Élet, VI (1963): 15., (VIII. 7.)
- Baróti Pál: Látogatóban Bartalis Jánosnál. Utunk, XVIII (1963): 29.

- Kántor Lajos: Az egyszerűség vonzása. Igaz Szó, XI (1963): 12., 883—888. — Ua. K.L.: Alapozás. Buk., 1970, 276—286.
- Lászlóffy Aladár: Maradandó tanúvallomás. Igaz Szó, XI (1963): 7., 34—35.
- Majtényi Erik: Százötvennégszer huszonnyolc. Vallomások egy verseskönyvről. Előre, XVII (1963): 4922. (VIII. 30.)
- Mészáros József: Bartalis János, Versek. Vörös Zászló, Myhely, XII (1963): 229.
- Salamon László: Az anyaföld és az emberség költője. Igazság, XXIV (1963): 270., (XI. 16.)
- Szöcs István: „Fehér rózsátó virága...” Utunk, XVIII (1963): 42.
- Veress Dániel: Bartalis János, Versek. Új Élet, VI (1963): 22.
- Bartalis János: Költői indulás [Önéletrajz]. Korunk, XXIII (1964): 2., 179—184.
- Böloni Sándor: Bartalis-est Kolozsváron. Előre, XVIII (1964): 5314.(XII. 2.)
- Huszár Sándor: Három beszélgetés Bartalis Jánossal. Utunk, XIX (1964): 45. — Ua. H.S.: A végtelen áradás úzóttje. Az író asztalánál. Buk., 1969, 35—42.
- K. Jakab Antal: A valóság vazallusa. Korunk, XXIII (1964): 3., 406—410.
- Sóni Pál: Kép és eszme. Utunk, XIX (1964): 2.
- (-s -o) [= Földes László]: Bartalis János, Idő ne fuss! Utunk, XX (1965): 18.
- Polgár István: Bartalis János, Idő ne fuss! Igaz Szó, XIII (1965): 9., 457—460.
- Balogh László: Romániai magyar költők új kötetei. Bartalis János, Versek. Idő, ne fuss! Kritika, 1966: 7., 3132.
- Pascu, Petre: Bartalis János. Luceafărul, IX (1966): 29.
- Kozma Dezső: Bartalis János. Igaz Szó, XV (1967): 2., 284—289.
- Sóni Pál: Bartalis Kosályban! — S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 17—28.
- Mózes Huba: Köznapi látomások. Utunk, XXIII (1968): 21.
- Rác Győző: Anakronizmus vagy korszerű költői világkép? A 75 éves Bartalis János lírájáról. Utunk, XXIII (1968): 30.
- Szász János: Bartalis János köszöntése. Előre, XXII (1968): 6459. (VIII. 11.)
- Varró János: Bartalis János hetvenöt éves. Igaz Szó, XVI (1968): 7., 115—120.
- Balogh László: A teljesedő látomás. A 75 éves Bartalis János köszöntése. Kortárs, 1968, 1660—1662.
- Csiki László: Bartalis és mi. Utunk, XXIV (1969): 44.
- Izsák József: Késői bukolika — friss hangra. Előre, XXIII (1969): 6777. (VIII. 16.)
- Sóni Pál: Bartalis János. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 38—46.
- Hajdu Ráfis: „Egyszerű szavakkal mondom...” Bartalis János, Nyugalanságok. Élet és Irodalom, 1969: 44.
- Király László: Avatottan. Utunk, XXIV (1969): 15.

BARTIS FERENC

Konok szeretet. Bevezető: Katona Szabó István. Buk., 1970, *Kiadások*
Kriterion, 91 p. — Forrás.

BAZSÓ ZSIGMOND

Bolond ősz. Kisregény. Buk., 1970, Dácia, 104 p. *Kiadások*
Kormos Gyula: Bazsó Zsigmond, Bolond ősz. Utunk, XXV *Irodalom*
(1970): 23.

BEDE OLGA

Harkály doktor. Buk., 1957, Ifj. K., 32 p. *Kiadások*
Az Óperencián innen és túl. Mesék [Berinde Györggyel és
Bodor Klárával]. Buk., 1957, Ifj. K., 484 p.
Aranymadár. Mesék. Buk., 1958, Ifj. K., 115 p.
Két kis csibész kalandjai. Buk., 1960, Ifj. K., 64 p.
Pionírok az úrhajón. Buk., 1961, Ifj. K., 76 p.
Mai játék. Elbeszélések. Buk., 1963, Ifj. K., 364 p.
Be szép a nyár. Regény. Buk., 1968, Ifj. K., 207 p.

BEKE GYÖRGY

Tizenöt esztendő. Mártonfalvi tudósítás. Buk., 1959, ÁIMK. *Kiadások*
177 p.
Kollektivistá falu a fejlődés útján. Buk., 1960, Pol. K., 77 p.
Egy zsák korpa. Vidám játék egy felvonásban [Vajda Bé-
lával]. Mvhely, 1963, Tart. Néptanács K., 22 p.
Diótörés. Riportok. Buk., 1964, Ifj. K., 184 p.
Sacul cu târîțe. Ford. Beatrice Moscu. Tg. Mureș, 1964,
Sfátul Popular, 28 p.
Hullámgyűrű. Kisregény. Buk., 1965, Irod. K., 123 p.
Gólyaláb. Történelmi elbeszélés. Buk., 1966, Ifj. K., 28 p.
Vándorvillám. Kisregény. Buk., 1967, Ifj. K., 244 p.
„A kő bölcsessége a keménység.“ Román aforizmák. Buk.
1967, Irod. K., 203 (—208) p.
Az utolsó Bethlen. Riportok. Buk., 1968, Irod. K., 141 p.
Bűnben társtalanul. Regény. Buk., 1969, Irod. K., 296 p.
Orbán Balázs nyomdokain [Fodor Sándorral és Mikó Im-
rével]. Buk., 1969, irod. K., 250 (—256) p.
Szerelencsütörtök. Karcolatok. Buk., 1970, Kriterion, 84
(—88) p.
Izsák József: Beke György, Tizenöt esztendő. Igaz Szó, VII *Irodalom*
(1959): 11., 875.
Látó Anna: Álló életképek. Utunk, XIV (1959): 51.
Kormos Gyula: Beke György, Hullámgyűrű. Utunk, XX
(1965): 46.

- Láng Gusztáv: Három regény — három szerelem [Beke György, Hullámgyűrű. Tamás Mária, Ősztől őszig, Szöcs István, Kritikus holdtölte]. Korunk, XXV (1966): 8., 1207—1210.
- Mózes Huba: Hullámgyűrűk — a felszínen. Utunk, XXI (1966): 11.
- Baróti Pál: Riport — jelző nélkül. Utunk, XXIII (1968): 22.
- Cseke Gábor: Riport-monopólium. Előre, XXII (1968): 6377. (V. 8.)
- Izsák József: Vándorvillám, Beke György kisregénye. Előre, XXII (1968): 6295. (II. 1.)
- Kacsir Mária: Arcképvázlat egy riporterről. Falvak Dolgozó Népe, 1968: 39.(1112) (IX. 25.)
- Mikó Imre: Az aforizmák hasznáról. Utunk, XXIII (1968): 8.
- Molnos Lajos: Vándorvillám. Utunk, XXIII (1968): 6.
- Szöcs István: Beke György, Az utolsó Bethlen. Utunk, XXIII (1968): 15.
- Kelemen János: Regény és riport. Élet és Irodalom, XII (1968): 34.
- Ruffy Péter: Erdélyi magyar író két könyve. Magyar Nemzet, XXIV (1968): 134. (VI. 9.)
- Szabó Anna: A közömbösség kritikája. Népszabadság, XXVI (1968): 148. (VI. 26.)
- Miklós László: Orbán Balázs nyomdokain. Utunk, XXIV (1969): 43.
- Szemlér Ferenc: România pitorească în limba maghiară Scînteia, XXXVIII (1969): 8071. (V. 21.)
- Szöcs István: Föld és lélek. Előre, XXIII (1969): 6860. (XI. 22.)
- Csaplár Ferenc: Beke György két könyve. Kortárs, XIII (1969): 6., 998—999.
- Kelemen János: Égő történelem. Élet és Irodalom, XIII (1969): 47., 7.
- Pomogáts Béla: Beke György, Vándorvillám, Az utolsó Bethlen. Tiszatáj, XXIII (1969): 2., 181—182.
- Ruffy Péter: Orbán Balázs nyomdokain [Beke György, Fodor Sándor és Mikó Imre könyve]. Magyar Nemzet, XXV (1969): 244. (X. 9.)
- Kacsir Mária: Regény, riport, valóság. Előre. XXIV (1970): 6929. (II. 14.)
- Kormos Gyula: Beke György, Bűnben társtalanul. Utunk, XXV (1970): 5.
- Veress Dániel: Meggondolkoztató kísérlet. Utunk, XXV (1970): 21.
- Vita Zsigmond: Orbán Balázs nyomában. Utunk, XXV (1970): 1.
- Bata Imre: Az erkölcsrajz az erdélyi epikában. Forrás, 1970: 6., 85—86.
- Ilia Mihály: Három magyar regény Romániából. Tiszatáj, XXIV (1970): 5., 479—482.

Pomogáts Béla: A valóság vonzásában [Három romániai magyar könyvről]. Jelenkor, XIII (1970): 12., 1146—1150.
Szabó Anna: Bűnben társtalanul. Népszabadság, XXVIII (1970): 181. (VIII. 4.)

BENEDEK MARCELL

Ludas Matyi. Színháték 3 felvonásban, 7 képben. Kvár, 1945, *Kiadások*
Józsa Béla Ath., 111 p. — Műkedvelők színpada.
Az irodalmi műveltség könyve. Kvár, 1946, Józsa Béla Ath.
106 p.
Jékely Zoltán: Benedek Marcell műhelyében. Világosság, II *Irodalom*
(1945): 103.
Jékely Zoltán: Az irodalmi műveltség könyve. Benedek
Marcell kalauza. Világosság, III (1946): 181.
Bajor Andor: Emlékezés Benedek Marcell professzorra.
Utunk, XXIV (1969): 23.
Jánosházy György: Benedek Marcell halálára. Igaz Szó,
XVII (1969): 6., 932.
Kacsó Sándor: Szépen élni. Utunk, XXIV (1969): 9.

BENKŐ SAMU

Kemény Zsigmond naplója. Bevezető tanulmánnyal és jegy- *Kiadások*
zetekkel közzéteszi... Buk., 1966, Irod. K., 228 (—232) p.,
1 mell.
Bolyai János vallomásai. Buk., 1968, Irod. K., 275 (—280) p.
Balogh Edgár: Napló és portré. Korunk, XXV (1966): 7., *Irodalom*
1086—1087.
Kozma Dezső: Kemény Zsigmond Erdélyben. Utunk, XXI
(1966): 24.
Szemplér Ferenc: Kemény Zsigmond naplója. Előre, XX
(1966): 5846 (VIII. 9.)
G.B.: Jurnalul lui Kemény Zsigmond. Foia noastră, X
(1966): 13.
Imreh Ștefan și Pompiliu Teodor: Jurnalul lui Kemény
Zsigmond, Tribuna, X (1966): 35.
Angi István: A korán jött új vallomásai. Utunk, XXIV
(1969): 5.
Mikó Imre: Bolyai János vallomásai. Benkő Samu könyve.
Igaz Szó, XVII (1969): 2., 231—236.
Tóth Imre: A második mérföldkő a Bolyai-kutatásban. Ko-
runk, XXVIII (1969): 3., 372—376.
Bogdán Tibor: A történész szerencséje. Beszélgetés Benkő
Samuval. Előre, XXIV (1970): 7157. (XI. 11.)

BODOR ÁDÁM

A tanú. Novellák. Bevezető: K. Jakab Antal. Buk., 1969, *Kiadások*
Irod K, 173 p. — Forrás.

- Irodalom* K. Jakab Antal: Gyilkosok, kísértetek, istenek. Utunk, XXIII (1968): 48.
 Marosi Péter: Hol a tartalom mostanában. Utunk, XXIII (1968): 3.
 Szöcs István: A személyiség háttere. Igaz Szó, XVI (1968): 2., 267—270.
 Bretter György: A tisztaság útvesztőin. Utunk, XXIV (1969): 35. — Ua. B. Gy.: Vágyak, emberek, istenek. Buk., 1970, 250—263.
 Szöcs István: A kritikus széljegyzetei. A magáníró. Igaz Szó, XVII (1969); 9., 524—528.
 Kántor Lajos: Periféria és centrum. Korunk, XIX (1970): 3., 447—450.
 Szöcs István: Színéről — fonákjáról... Utunk, XXV (1970): 18.

BODOR PÁL

- Kiadások* Két arasszal az ég alatt. Irodalmi miniatűrök, lírai röplapok. Buk., 1961, Ifj. K., 294 (—296) p.
 Égetett agyag. Versek. Buk., 1963, Ifj. K., 139 p.
 Tengerpart az udvaron. Riportok. Buk., 1964. Irod. K., 312 p.
 A meztelen lány. Versek. Buk., 1969, Irod. K., 213 (—216) p.
- Irodalom* Márki Zoltán: Megjegyzések két kritikáról. Utunk, XI (1956): 9.
 Bálint Tibor: A röplapok líraiságáról. Utunk, XVIII (1962): 8.
 Seps Miklós: Két arasszal az ég alatt. Igaz Szó, X (1962): 9., 467—468.
 Szilágyi Júlia: Még egyszer a lírai röplapokról. Korunk, XXII (1963): 3., 400—403.
 Baróti Pál: Bodor Pál, Égetett agyag. Igaz Szó, XII (1964): 9., 473—477.
 Beke György: Egy nép karrierje. Előre, XVIII (1964): 5317. (XII. 5.)
 Bölöni Sándor: Bodor Pál, Égetett agyag. Előre, XVIII (1964): 5142. (V. 16.)
 H.S. [= Huszár Sándor]: Bodor Pál, Tengerpart az udvaron. Utunk, XIX (1964): 41.
 Láng Gusztáv: A tények költészete. Utunk, XIX (1964): 49.
 Lászlóffy Aladár: Szemlélet és hatás. Utunk, XIX (1964): 25.
 Gálfalvi György: Bodor Pál, Tengerpart az udvaron. Igaz Szó, XIII (1965): 7., 152—154.
 Herédi Gusztáv: Emberközpontú riportok. Korunk, XXV (1966): 1., 154—156.
 Sóni Pál: A derékhad lírai megújódása. Korunk, XXV (1966): 1., 149—153. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 286—294.
 Huszár Sándor: Bodor Pál. Mit mond a kiadó? — H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 301—308.
 Csiki László: Az ember, aki kitalálta magát. Utunk, XXV (1970): 18.

- Farkas Árpád: A meztelen lány. Előre, XXIV (1970): 7082. (VIII. 14.)
Lászlóffy Aladár: A meztelen lányról és meztelen problémákról. Igaz Szó, XVIII (1970): 11., 781—783.
Szilágyi Júlia: Meztelen versek. Ifjúmunkás, XIV (1970): 16.

BOGNÁR IMRE

- Egyszerű történetek. Elbeszélések. Buk., 1955. ÁIMK, 84 p. *Kiadások*

BONCZOS ISTVÁN

- Kubikusok. Elbeszélések. Buk., 1949, Áll. K., 38 (—40) p. *Kiadások*
Szovjet földön. Buk., 1949, Áll. K., 60 p.
Török a jég. Karcolatok. Buk., 1951, ÁIMK, 47 (—48) p.
Érmelléki gyerekek. Buk., 1953, Ifj. K, 133 (—136) p.
Egy piros hajnalon. Elbeszélések és karcolatok. Buk., 1959. ÁIMK, 164 (—168) p.
A vonat megy. Regény. Buk., 1960, ÁIMK, 249 (—252) p.
Biri és Fickó. Mese. Buk., 1961, Ifj. K., 72 (—76) p.
A rézhajú lány. Elbeszélések. Buk., 1962. Ifj. K, 152 (—156) p.
Tiszta öröm. Elbeszélések. Buk., 1965, Ifj. K, 88 p. — Nap-sugár könyvek.
Földes László: Bonczos István írásairól. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 833. (VI. 5.) *Irodalom*
Szabédi László: Kubikusok beszélgetnek. — Sz. L.: Nyelv és irodalom. Buk., 1956, 249—253.
Dánielisz Endre: A szép táj szerelmese. Bonczos István könyve. Előre, XII (1958): 3397. (IX. 26.)
Horváth Júlia: Hangulatfestés és valóságábrázolás. Előre, XIII (1959): 3705. (IX. 26.)
Baróti Pál: Szép életképek kolonca. Utunk, XV (1960): 51.
Berde Zoltán: Egy piros hajnalon. Igaz Szó, VIII (1960): 1., 133—134.
Gagyí László: A vonat megy. Igaz Szó, IX (1961): 1., 151—152.
Tamás Gáspár: A vonat megy. Gondolatok Bonczos István új regényéről. Előre, XV (1961): 4110. (I. 17.)
Baróti Pál: Varázsmese — szocialista környezetben. Utunk, XVI (1961): 36.

BÖZÖDI GYÖRGY

- Rebi néni feltámadása. Elbeszélések. Cluj—Kvár, 1945, Mi-nerva, 200 p. *Kiadások*
Hazafelé. Válogatott elbeszélések. Mvhely, 1958, ÁIMK, 315 (— 320) p.

- Az eszös gyermekök. Bágyi János meséi. Böződi György lejegyzésében. Buk., 1958, Ifj. K., 200 p.
- Nyugtalan pásztorok. Lírai kisregény. Elbeszélések. Bevezető: Izsák József. Buk., 1968, Irod. K., 419 (—424) p. — Romániai Magyar Írók.
- Irodalom* Kacsir Mária: Hazafelé. Előre, XII (1958): 3289. (V. 23.)
 Marosi Péter: Böződi — keserves. Utunk, XIII (1958): 21.
 Nagy Pál: Emlékezésbe ringató dallamok. Igaz Szó, VI (1958): 4., 602—604.
 Gagy László: Böződi György, Az eszös gyermekök. Igaz Szó, VII (1959): 1., 125.
 Hajdu Győző: Böződinél — Böződön. Igaz Szó, XI (1963): 4., 629—630.
 Szöcs István: Sajgó seb. Utunk, XXIII (1968): 33.
 Benkő Samu: Böződi György és a történelemtudomány. Igaz Szó, XVII (1969): 3., 390—393.
 Gáll Ernő: Az elkötelezett társadalomkutató. Igaz Szó, XVII (1969): 3., 356—360.
 Kiss Jenő: Vonások egy arcképhez. Igaz Szó, XVII (1969): 3., 383—386.
 Panek Zoltán: Földön futó tűz. Igaz Szó, XVII (1969): 3., 386—389.
 Mihály Ildikó: Böződi György elbeszéléseiről. Kortárs, 1970, 1327—1329.

BRETTER GYÖRGY

- Kiadások* Vágyak, emberek, istenek. Tanulmányok, esszék. Buk, 1970, Kriterion, 269 (—272) p.
- Irodalom* Tamás Gáspár Miklós: A mi bölcselkedő esszénk. Utunk, XXV (1970): 34.

CZEGŐ ZOLTÁN

- Kiadások* Kiadások Pogány liturgia. Versek. Előszó: Izsák József. Buk., 1970, Kriterion, 88 p. — Forrás.
- Irodalom* Lázár László: Pogány liturgia. Ifjúmunkás, XIV (1970): 27.

CSÁVOSSY GYÖRGY

- Kiadások* Vizes mese. Csöppnyi Cseppnyi Vízitündér. Buk., 1959, Ifj. K., (12) p.
 Fütörészve. Versek. Bevezető: Hajdu Zoltán. Buk., 1962, Irod. K., 94 p. — Forrás.
 Biztató. Gyermekversek. Buk, 1966, Ifj. K., 70 p. — Nap-sugár könyvek.
- Irodalom* Gálfalvi Zsolt: Hat új név. Igaz Szó, IV (1956): 12., 1839 — 1845. — Ua. G.Zs.: Írók, könyvek, viták. Mvhely, 1958, 190—201.
 Kiss Jenő: A költő bizonyítványa. Utunk, XVII (1962): 51.

- Szász János: A fűtőrévészésen túl. Előre, XVI (1962): 4655. (X. 18.)
- Székely János: Erdők-mezők csábítása. Igaz Szó, X (1962): 10, 596—600.
- Kacsir Mária: Két ősbemutató Marosvásárhelyen. [Csávossy György és Komzsik István: A fül; Simion Macovei: A észknek négy lába van.] Előre, XXI (1967): 6024. (III. 17.)
- Lászlóffy Aladár: A véleményt jelentő asztaltól a világot jelentő deszkákig. Utunk, XXIV (1969): 11.

CSEHI GYULA

- Munkásosztály és irodalom. Tanulmányok és cikkek. Buk., *Kiadások* 1963, Irod. K., 524 (—528) p.
- Kilo és Kalliopé, vagy a történelem és az irodalom határaitól. Buk., 1965, Irod. K., 445 (—448) p., 14 mell. — 2. kiadás: 1969, Irod. K.
- Modern Kalliopé, vagy regény és valóság. Buk., Irod. K., 635 (—638) p., 19 mell.
- Hornyák József: 5 perc Csehi Gyulánál. Utunk, XV (1960): *Irodalom* 48.
- Balogh Edgár: A munkásirodalom és szövetségei. Korunk, XXII (1963): 12., 1699—1702.
- Gálfalvi Zsolt: Munkásosztály és irodalom. Előre, XVII (1963): 5018. (XII. 20.)
- Abafáy Gusztáv: Csehi Gyula, Munkásosztály és irodalom. Nyelv- és Irod. tud. Közl., VIII (1964): 2., 269—270.
- Jancsó Elemér: Munkásosztály és irodalom. Studia Universitatis Babeş—Bolyai, Series Philologia, Cluj, IX (1964): I., 141—143.
- Marosi Péter: Szintézis körvonalai. Igaz Szó, XII (1964): I., 124—128.
- Dávid Gyula: Csehi Gyula, Klio és Kalliopé. Utunk, XXI (1966): 3.
- Izsák József: A történelem és az irodalom határaitól. Igaz Szó, XIV (1966): 6., 893—896.
- Láng Gusztáv: Múzsák párhuzamos életrajza. Korunk, XXV (1966): 3., 475—478.
- Lőrinczi László: A tudós és az író. Előre, XX (1966): 5785. (VI.9.)
- Szőcs István: Klio és Kalliopé. Utunk, XXI (1966): 5.
- Tamás Gáspár: Egy szubjektív bírálat körül. Utunk, XXI (1966): 8.
- Szász János: Csehi Gyula. Luceafărul, X (1967): 21.
- Huszár Sándor: Csehi Gyula Klióról és Kalliopéről. — H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 103—110.
- Jancsó Elemér: Csehi Gyula köszöntése. Igaz Szó, XVIII (1970): 10., 604—606.
- Jordáky Lajos: Csehi Gyula, Modern Kalliopé. Utunk, XXV (1970): 24.

- Kallós Miklós: Csehi Gyula köszöntése ürügyén. Utunk, XXV (1970): 48.
- Kicsi Antal: Megkésett recenzió. Vörös Zászló, XXII (1970): 132. (VI. 7.)
- Kovács János: A regény regénye. Előre, XXIV (1970): 6998. (V. 8.)
- Marosi Péter: Klio és Kalliopé Apollón nélkül. Utunk, XXV (1970): 44.
- Jordáky Lajos: Regény és valóság. Kortárs, 1970, 1832—1837.
- Szilágyi Júlia: Modern Kalliopé. Korunk, XXIX (1970): 11., 1760—1762.

CSEKE GÁBOR

- Kiadások* Déli harang. Versek. Előszó: Csehi Gyula. Buk., 1967, Irod. K., 128 p. — Forrás.
- Elveszett birtokok. Versek. Buk., 1969, Irod. K., 129 p.
- Tornác. Elbeszélések. Buk., 1970, Kritérium, 364 p.
- Irodalom* Kántor Lajos: A költő gyalogútja. Előre, XXI (1967): 6164. (VIII. 31.)
- Máthé József: Korszerű líra. Vörös Zászló, XIX (1967): 254. (X. 28.)
- Szilágyi Domokos: Megtévesztés. Igaz Szó, XV (1967): 11., 739—742.
- Tömöry Péter: Cseke Gábor, Déli harang. Utunk, XXII (1967): 34.
- Jancsik Pál: Létezni annyi, mint látni... Utunk, XXV (1970): 13.
- Kormos Gyula: Igény és forma. Utunk, XXV (1970): 51.
- Kovács János: Az epika tornácán. Előre, XXIV (1970): 7094 (VIII. 29.)

CSERES TIBOR

- Kiadások* Hideg napok. Regény. Az előszót és jegyzeteket írta Aszódy János. Buk., 1970, Albatros, 194 p. — Tanulók Könyvtára.

CSETRI ELEK

- Kiadások* Wass Pál: Fegyver alatt. Naplójegyzetek. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Csetri Elek, Buk., 1968, Irod. K. 409 (—416).
- Pellico, Silvio: Börtöneim. Fordította Erdélyi Károly. Válogatta, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Csetri Elek. Buk., 1969, Irod. K. 205 p.
- Irodalom* Benkő Samu: Katona világa — katonás világban. Utunk, XXIV (1969): 2.

- Imreh István: Katona-napló. Korunk, XXVIII (1969): 2., 304—307.
- Mikó Imre: Az emlékezés értelme. Igaz Szó, XVII (1969): 9., 528—535.
- [Murádin Jenő]: Amint mondtam, így jártuk meg talján földet. Részlet Wass Pál naplójából. Igazság, XXX (1969) febr. 3.
- S.L.: Egy érdekes napló. Népszabadság, 1969, 2., 8.
- Trócsányi Zsolt: Erdélyi arcok. Tiszatáj, 1969, 10., 957—961.
- Murádin Jenő: Silvio Pellico: Börtöneim. Igazság, XXXI (1970), ápr. 3.

CSIKI LÁSZLÓ

- Esőt-kaszáló. Versek. Előszó: Szöcs István. Buk., 1968, Irod. *Kiadások*
K., 95 p. — Forrás.
- Király László: $1 \times 1 = ?$ Utunk, (1968): 44. *Irodalom*
- Kántor Lajos — Láng Gusztáv: Nemzedék, hit, értelem. Igaz Szó, XVII (1969): 5., 742—752.

CSIRE GABRIELLA

- Pandóra szelencéi. Ismerkedés a szépirodalmi műfajokkal. *Kiadások*
Buk., 1969, Ifj. K., 190 (—192) p.
- V. Szendrei Júlia: Pandóra fiókjai. Utunk, XXIV (1969): 50. *Irodalom*

DADAY LORÁND(= KOVÁCS BÁLINT)

- Malomszeg. Novellák. Buk., 1954, ÁIMK, 118 p. — 2. kiadás: *Kiadások*
1957, ÁIMK. — Kincses Könyvtár.
- A lápon át. Novellák. Bevezető: Dávid Gyula. Buk., 1970,
Kriterion, 365 (—368) p. — Romániai Magyar Írók.
- Földes László: Az új és a régi Kovács Bálint írásaiban. *Irodalom*
Utunk, V (1950): 9.
- Fodor Sándor: Kovács Bálint novellái. Utunk, IX (1954): 36.
- Molter Károly: Malomszeg. Igaz Szó, II (1954): 5—6., 232—
235.
- Kovács János: A valóságos Daday Loránd. Előre, XXIV
(1970): 7077. (VIII. 8.)
- Máthé József: Daday Loránd visszatérése. Vörös Zászló,
XXII (1970): 156. (VII. 5.)
- Nagy Pál: Lápon át — az önkifejezés felé. Utunk, XXV
(1970): 32.
- Szilágyi András: Daday feltámadása. Utunk, XXV (1970): 32.

DALI SÁNDOR

- Le a kalappal. Buk., 1967, Ifj. K., 120 p. *Kiadások*
- Hut ab. Buk., 1968, Jugendverlag, 132 p.

Irodalom Tömöry Péter: Dali Sándor, Le a kalappal. Utunk, XXII (1967): 40.

DÁNÉ TIBOR

- Kiadások* Athá-Rá, a fáraó írnoka. Történeti regény. Buk., 1958, Ifj. K., 468 p.
Vadvirágsszelídítő [Népszerű természetrajz]. Buk., 1958, Ifj. K., 144 p.
Három emeletes túlvilág [Népszerűsítő ateizmus]. Buk., 1964, Ifj. K., 224 p.
Kortársaim, a gyermekek. Elbeszélések. Buk., 1965, Ifj. K., 103 p.
Hüvelyk Matyi családfája. A mesehősök származása. Buk., 1967, Ifj. K., 144 p.
A Tau Ceti hívójele. Regény. Buk., 1968, Ifj. K., 471 p.
Akinék nincs árnyéka. A cheddingtoni postavonat-rablás regénye. Kvár, 1970, Dácia, 206 (—208) p.
- Irodalom* Jánosházy György: Vállalkozás és eredmény. Igaz Szó, VII (1959): 6., 881—891.
Szöcs István: A fáraó írnokának erkölcséről. Utunk, XIV (1959): 4.
Mózes Huba: Dáné Tibor, Kortársaim, a gyermekek. Utunk, XX (1965): 24.
Tömöry Péter: Dáné Tibor, Hüvelyk Matyi családfája. Előre, XXI (1967) 6241. (XI. 29.)
Szöcs István: A kritikus széljegyzetei. Már kalandért sem kell a szomszédba menni. Igaz Szó, XVII (1969): 5., 739—742.

DÁNIELISZ ENDRE

- Kiadások* Kalevipoeg. Az észet eposzt elmeséli... — Buk., 1970, Ifj. K., j 56 p.
Kalevipoeg. Buk., 1970, Jugendverlag, 55 p.

DÁNOS MIKLÓS

- Kiadások* A gyorsfémvágó. Riportkönyv. Buk., 1951, Szakszervezeti Tanács K., 96 p.
Pe meleagurile Mureşului. Reportaje din Regiunea Autonomă Maghiară. Buc, 1953, ESPLA, 55 p.
Marosszéki krónika. Riportok. Buk, 1954, ÁIMK, 46 p.
Két hét a Dunán. Útinapló [Marosi Barnával]. Mvhely, 1957, ÁIMK, 126 p.
Üzenet a tetőről. Riport-regény. Mvhely, 1959, ÁIMK, 208 p.
Így történt. Riportok. Buk., 1960, Ifj. K, 120 p.
Nyugtalan part. Regény. Buk., 1961, Irod. K, 236 p.

- Kettős vetítés. Grivicai krónika. Riportok. Buk., 1963, Irod. K., 91 p.
- Tîrgu Mureş, Mic îndreptar turistic. Buc, 1966, Meridiane, 55 p.
- Tîrgu Mureş. Kleiner Wegweiser. Buk., 1966, Meridiane, 55 p.
- Tîrgu Mureş. Petit guide touristique. Bucarest, 1966, Meridiane, 55 p.
- Utójáték. Kisregény. Buk., 1969, Irod. K., 183 p.
- Epilog. Roman. Ford. Veronica Bîrladeanu. Cluj, 1970, Dacia, 136 p.
- Gagyí László: Üzenet a tetőről. Igaz Szó, VIII (1960): 2., *Irodalom* 310.
- Kovács János: Egy riportregény üzenete. Utunk, XVI (1961): 6.
- Török László: Nyugtalan part. Igaz Szó, X (1962): 7., 144—146.
- Bálint Tibor: Kettős vetítés — egysíkúan. Utunk, XVIII (1963): 18.
- Molnár Tibor: Egy kisregény nagy gondolatai. Munkásélet, 1969: 629.
- Szász János: Dános Miklós, Utójáték. Előre, XXIII (1969): 6698. (V. 17.)
- xSzász János: Dános Miklós, Utójáték. Igaz Szó, XVII (1969): 5., 798.

DEÁK TAMÁS

- Alexandrescu, Grigore: Mesék. Buk., 1961, Irod. K., 93 *Kiadások* (—96) p.
- Odysseus üzenete. Tanulmányok, kritikák, Buk., 1966, Irod. K., 471 p.
- Cassian, Nina: Legszebb versei. Buk., 1966, Ifj. K., 132 (—136) p.
- Testvérek. Öt színmű. Buk., 1967, Irod. K., 351 p.
- Átváltozások. Buk., 1968, Irod. K., 253 (—256) p.
- Földes László: Az elvont eszme bűne. Utunk, XX (1965): 15., *Irodalom* 16. — Ua. F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 238—248.
- K. Jakab Antal: Az elvontság ragályos. Utunk, XX (1965): 20.
- Marosi Péter: Demetriustól — Kolozsi Józsiig. Utunk, XX (1965): 17.
- Baróti Pál: Deák Tamás, Odysseus üzenete. Utunk, XXI (1966): 29.
- Földes László: Egy nyitány és a vezérmotívumok. Utunk, XXI (1966): 34. — Ua. F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 249—259.
- Kacsir Mária: Ádám elkárhozása. Deák Tamás színművének bemutatója Kolozsváron. Előre, XX (1966): 5893. (X. 14.)
- Kántor Lajos: Négyszemközt a világirodalommal. Előre, XX (1966): 5848. (VIII. 21.)
- Csehi Gyula: A klasszikusok meghitt társaságában. Korunk, XXVI (1967): 1., 132—134.

- Sőni Pál: Szerep és valóság. Utunk, XXII (1967): 38.
 Szemlér Ferenc: A vívódó drámaköltő. Előre, XXI (1967): 6148. (VIII. 10.)
 Szöcs István: Mű, műveltség, hivatkozás. Igaz Szó, XV (1967): 11., 735—739.
 Veress Zoltán: Deák Tamás, Testvérek. Utunk, XXII (1967): 31.
 Halász Anna: Deák Tamás premierje a rádiószínházban. Előre, XXII (1968): 6299.(II. 6.)
 Halász Anna: Deák Tamás, Hadgyakorlat. Előre, XXII (1968): 6449. (VII. 31.)
 Marosi Ildikó: Beszélgetés egy megátalkodott drámáiróval. Előre, XXII (1968): 6550. (XI. 24.)
 Endre Károly: Deák Tamás „átváltozásai“. Utunk, XXIV (1969): 22.
 Lászlóffy Aladár: A véleményt jelentő asztaltól a világot jelentő deszkákig. Utunk, XXIV (1969): 11.
 Lőrinczi László: Gyakorlatok a Hadgyakorlat körül. Utunk, XXV (1970): 18.

DIMÉNY ISTVÁN

- Kiadások* Kovács Pál új élete. Irodalmi riport. Buk., 1949, Áll. K., 31 (—32) p.
 Öntök. Novella. Buk., 1953, ÁIMK, 62 p.
 Nyugalmas vasárnap. Dráma egy felvonásban. Buk., 1958, All. Tanügyi és Pedagógiai K., 36 p.
 „Liess und gib's weiter“ Schauspiel in einem Aufzug. Ford. Else Kornis. Buk., 1959, Staatsverlag für Drucksachen und Publikationen, 59 p.
 Olvasd, és add tovább. Dráma. Buk., 1961, Irod. K., 58 (—60) p. — Műkedvelők színháza.
 Köznapi élmény. Novellák, elbeszélések, karcolatok. Buk., 1963, Irod. K., 216 p.
 Ştefan Szőnyi. Buc, 1964, Meridiane, 79 (—92) p.
 Jancsi, Karcsi és a plasztilin. Buk., 1965, Ifj. K., 88 p.
 Ionică, maimuţoiu şi plastilina. Ford. Mircea Sîntîmbreanu. Buc, 1965, Ed. Tineret, 88 p.
- Irodalom* Bálint Tibor: A köznapi élményről. Utunk, XIX (1964): 23.
 Kovács János: Mindannyiunk élményei. Előre, XVIII (1964): 5190. (VII. 11.)
 Méliusz József: Gyalogjáró író. Igaz Szó, XII (1964): 7., 127—130.
 Szász János: Dimény István. Luceafărul, X (1967): 25.

F. DIÓSSZILÁGYI IBOLYA

- Kiadások* Fények és árnyak. Versek. Nagyvárad, 1946, Vass Sándor ny.
 Nyolcadikosok. Ifj. regény. Buk., 1962, Ifj. K., 231 p.

- Salamon László: Diósszilágyi Ibolya, Fények és árnyak. Erdély, IV (1947): 198. (VIII. 29.) *Irodalom*
- Berde Zoltán: F. Diósszilágyi Ibolya, Nyolcadikosok. Igaz Szó, XI (1963): 6., 964—965.
- Mészáros József: F. Diósszilágyi Ibolya, Nyolcadikosok. Vörös Zászló, Mvhely, XII (1963): 149. (VII. 27.)

DOMOKOS ESZTER

- Szárnyas bokával. Novellák, elbeszélések. Bevezető: Panek Zoltán. Buk., 1967, Irod. K., 197 p. — Forrás. *Kiadások*
- Dáné Tibor: Mustkóstoló. Olvasónapló. Korunk, XXVII (1968): 12., 1855—1857. *Irodalom*
- Szilágyi Júlia: Az igazi játék. Utunk, XXIII (1968): 10.

DOMOKOS GÉZA

- A legjobb üzenet. Úti jegyzetek. Buk., 1953, Ifj. K., 72 p. *Kiadások*
- A negyedik emlék. Feljegyzések Békásról. Buk., 1961, Ifj. K., 108 p.
- Lázár József: A legjobb üzenet. Igaz Szó, I (1953): 4., 158—160. *Irodalom*
- Beke György: Békás naplója. Előre, XVI (1962): 4416. (I. 11.)
- Izsák József: A negyedik emlék. Igaz Szó, X (1962): 17., 143—144.
- Orosz Irén: Hiteles jelzés. Utunk, XVII (1962): 14.

DONÁTH ANDRÁS

- Ne hagyj magad, Róger. I—IV füzet. [Fáskérthy Györggyel] Buc. [1958], Știință și Tehnică folyóirat kiadása, 4 X 32 p. *Kiadások*
- Misterele unei curse. I—IV füzet. Ford. Const. Olariu. Buc, 1958, Ed. de Știință și Tehnică. Colecția Povestiri științifico-fantastice, nr. 68—72.

DRÉGELY FERENC

- A torlasz. Novellák. Buk, 1950, ÁIMK, 48 p. *Kiadások*

ELEKES FERENC

- Városi veréb. Versek. Előszó: Szász János. Buk., 1966, Irod. K., 95 p. — Forrás. *Kiadások*
- Márki Zoltán: Ismerkedés a szabadverssel. Utunk, XVII (1962): 21. *Irodalom*
- Gálfalvi Zsolt: Városi veréb. Utunk, XXII (1967): 4.
- Szilágyi Domokos: Városi veréb, falusi flaszter. Igaz Szó, XV (1967): 5., 744—746.

ÉLTETŐ JÓZSEF

- Kiadások* Ismeretlen beszéd. Versek. Előszó: Bajor Andor. Buk., 1969, Irod. K., 80 p. — Forrás.
- Irodalom* Király László: Két lírikus a „regényes“ évből. Utunk, XXV (1970): 7.

ENDRE KÁROLY

- Kiadások* Az ember a csillagok alatt. Versek. Temesvár, 1947, Arany János Társaság kiadása, 144 p.
- Válogatott versek. Buk., 1957, ÁIMK, 204 (—206) p.
- Elégiák és rapszódiai. Versek. Buk., 1962, Irod. K., 109 (—112) p.
- Legszébb versei: Bevezető: Majtényi Erik. Buk., 1964, Ifj. K., 143 p.
- Versek. Bevezető: Méliusz József. Buk., 1965, Irod. K., XXXVIII, 368 p. — Romániai Magyar Írók.
- Irodalom* Méliusz József: Íme, a költő. Igaz Szó, V (1957): 9., 403—414. — Ua. M.J.: Kitépett naplólapok. Buk., 1961, 415—433.
- Popriți, Gr.: Endre Károly, Válogatott versek. Scrisul Bănățean, VII (1957): 9.
- Bodor Pál: Konok hűség. Igaz Szó, VI (1958): 6., 971—972.
- Márki Zoltán: Arnyak és szárnyak. Utunk, XIII (1958): 10.
- Méliusz József: Ne beszéljünk másról. Igaz Szó, VI (1958): 3., 439—445.
- Anavi Ádám: Endre Károly, Elégiák és rapszódiai. Igaz Szó, X (1962): 7., 140—143.
- Kiss Jenő: Elégiák és rapszódiai. Utunk, XVII (1962): 50.
- Buteanu, Aurel: Endre Károly, Elegii si rapsodii. Scrisul Bănățean, XIII (1963): 11.
- Méliusz József: Illő tiszteletadás egy életműnek. Endre Károly költészete. Igaz Szó, XIII (1965): 10., 527—547. — Ua. M.J.: Az új hagyományért. Buk, 1969, 18—47.
- Márki Zoltán: Humanizmus és példamutatás. Utunk, XXI (1966): 17.
- Mózes Huba: Endre Károly, Versek. Utunk, XXI (1966): 5.
- Páskándi Géza: Endre Károly versei. Előre, XX (1966): 5704. (III. 5.)
- Huszár Sándor: Az átélés gyönyörűségéről és borzalmáról. Utunk, XXII (1967): 2. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 181—196.
- Szász János: Endre Károly. Luceafărul, X (1967): 34.
- ***: Endre Károly la 75 de ani. Orizont, XIX (1968): 11.
- Franyó Zoltán: Ünnepi episztola Endre Károlyról. Előre, XXII (1968): 6387. (V. 19.)
- Márki Zoltán: A vers és az ember, aki járva jár. Utunk, XXIII (1968): 17.
- Endre Károly: Márturii literare... Ford. Aurel Buteanu. Orizont, XXX (1969): 3.
- Kubán Endre: U poseti Rod Endre Karolja Roji je navesio 75 godina. Kujizevni zivot, I (1968): 1., 53—54.

ERDÉLYI LÁSZLÓ

- Fenevadak. Publicisztika. Buk., 1952, ÁIMK, 137 (—140) p. *Kiadások*
A népek nem eladók. Buk., 1955, ÁIMK, 156 (—160) p.
Kallós Miklós: Fenevadak. Irodalmi Almanach, III (1952): *Irodalom*
3., 351—354.

ERDÉLYI VERA

- Búzahombár. Elbeszélések. Buk., 1953, ÁIMK, 73 p. *Kiadások*

FÁBIÁN SÁNDOR

- Nehéz szépség. Versek. Előszó: Tóth István. Buk., 1964, Irod. *Kiadások*
K., 124 p. — Forrás.
A földhöz tartozom. Versek. Buk., 1967, Irod. K., 124 p.
Kiss Jenő: Néhány szó egy versről. Igaz Szó, IX (1961): 2., *Irodalom*
308—309.
Kántor Lajos: Gyógyítás és ihlet. Utunk, XVII (1962): 13.
Szász János: Fábíán Sándor, Nehéz szépség. Előre, XVIII
(1964): 5214.(VIII. 8.)
Szilágyi Domokos: Szabálytalan kritika két fiatalról. Igaz
Szó, XII (1964): 9., 456—463.
Szöcs István: Nehéz szépség. Utunk, XIX (1964): 30.
Bihari László: Fábíán Sándor, A földhöz tartozom. Utunk,
XXI (1967): 29.
Jancsik Pál: Fekete gyémántok — versben. Utunk, XXI
(1967): 43.
Márki Zoltán: Az ihlet forrásai. Igaz Szó, XV (1967): 11.,
730—735.
Szász János: Fábíán Sándor. Luceafáru, X (1967): 37.

FARAGÓ JÓZSEF

- Kriza János. Három tanulmány [Antal Árpáddal és Szabó *Kiadások*
T. Attilával]. Buk., 1965, Irod. K., 300 p.
Márki Zoltán: Felszállott a páva. Irodalmi Almanach, II *Irodalom*
(1951): 3., 601—604.
Dávid Gyula: Munkásfolklorunk első gyűjteménye. Irodalmi
Almanach, III (1952): 3., 347—351.
Szabó Gyula: Furfangos Márton. Irodalmi Almanach, III
(1952): 6., 758—763.
Bányai Judit: Farkas-barkas. Előre, VII (1953): 1936.(XII.
31.)
Gagy László: Kincset érő könyv. Igaz Szó, II (1954): 12.,
153—154.
Kormos Gyula: A csillagszemű juhász. Utunk, IX (1954): 50.
Nagy Pál: Az elátkozott számár. Utunk, IX (1954): 21.
Székely Erzsébet: Farkas-barkas. Utunk, IX (1954): 7.

- Székely Erzsébet: A csillagszemű juhász. *Igaz Szó*, II (1954): 12., 143—148.
- Méhes György: Nem elég büszkélkedni. *Utunk*, X (1955): 40.
- Szemlér Ferenc: Moldvai csángó népdalok és népballadák. *Utunk*, X (1955): 7.
- Beke György: Egy új népköltési gyűjtemény születésére. *Előre*, X (1956): 2735. (VIII. 5.)
- Vita Zsigmond: Diófának három ága. *Utunk*, XI (1956): 31.
- Szabó Gyula: Könyvköszöntő — zsörtölődő. *Utunk*, XIII (1958): 10.
- Kakassy Endre: Közös vagyunk. *Utunk*, XVI (1961): 24.
- Lőrinczi László: Szebb éneket mondhassunk. *Előre*, XV (1961): 4214. (V. 15.)
- Oláh Tibor: A bárányka. *Utunk*, XVIII (1963): 35.
- Jancsik Pál: Román népballadák — magyarul. *Előre*, XVII (1963): 2933. (IX. 12.)
- Balogh Edgár: Hármás Kriza-kép. *Igaz Szó*, XIII (1965): 8., 292—295.
- Baróti Pál: Aranyhajú testvérek. *Utunk*, XX (1965): 6.
- Fényi István: Aranyhajú testvérek. *Előre*, XIX (1965): 5471. (VI. 4.)
- Mikó Imre: A vadrózsák nyomában. *Utunk*, XX (1965): 28.
- Mitruly Miklós: Két népköltészeti kiadvány. *Korunk*, XXIV (1965): 10., 1463—1467.
- (-s -a) [= Mózes Huba]: Antal—Fragó—Szabó, Kriza János. *Utunk*, XX (1965): 20.
- Vita Zsigmond: Kriza János. *Tanügyi Újság*, IX (1965): 24.
- Görbe István: Román népdalcsokor. *Bányavidéki Fáklya*, IX (1966): 2747. (XI. 19.)
- Méhes György: Aranyhajú testvérek. *Igaz Szó*, XIII (1967): 7., 149—152.
- Dánielisz Endre: Mese-csokor. *Előre*, XXII (1968): 6438. (VII. 18.)
- Ráduly János: Benedek Elek új arca. *Vörös Zászló*, XX (1968): 31. (II. 7.)
- Halász Anna: A meseolvasás öröme. *Előre*, XXIII (1969): 6824. (X. 11.)
- Murádin László: Élő népköltészet. *Igazság*, XXX (1969): 218. (IX. 14.)
- Ráduly János: A mesegyűjtő tisztelgése. *Előre*, XXIII (1969): 6805. (IX. 19.)
- Szabó T. Attila: Havasi mesemondó. *Igaz Szó*, XVIII (1969): 10., 704—710.
- Szemlér Ferenc: Novákékról szól az ének. *Előre*, XXIII (1969): 6837. (X. 26.)
- Porumbacu, Veronica: Un epos al Novacilor in versiunea maghiară. *Scînteia Tineretului*, XXV (1969): 6327. (IX. 18.)
- Farkas Árpád: Vadrózsafa felénk hajló ága. *Utunk*, XXV (1970): 2.
- Lőrinczi László: Kell-e ma a folklór? *Utunk*, XXV (1970): 5.
- Mikó Imre: Fehér virág és fehér virágszál. *Utunk*, XXV (1970): 52.

- Szöcs István: Kegyelet vagy önigazolás? Előre, XXIV (1970): 6924. (II. 8.)
Kerekes György: Baladele Novăceștilor în limba maghiară. Tribuna, XIV (1970): 16.
Ráduly János: Farkas-barkas. Tanügyi Újság, XIV (1970): 39.

FARCZÁDY ELEK

- A marosvásárhelyi sorok. [Szabó T. Attilával] Buk., 1957, *Kiadások* Akad. K., 47 (—52) p., 4 mell.
Izsák József: Farczady Elek 80 éves. Igaz Szó, XVIII (1970): *Irodalom* 4., 626—627.
Kéri József: Farczady Elek 80 éves. Utunk, XXV (1970): 15.
Szabó T. Attila: Farczady Elek köszöntése. Előre, XXIV (1970): 6975. (IV. 8.)

FARKAS ÁRPÁD

- Másnapos ének. Versek. Előszó: Lászlóffy Aladár: Buk., 1968, *Kiadások* Irod. K., 95 p. — Forrás.
Kántor Lajos: Tisztaság mint szépség. Utunk, XXIV (1969): 5. *Irodalom*
Kántor Lajos — Láng Gusztáv: Nemzedék, hit, értelem. Igaz Szó, XVII (1969): 5., 742—752.
Kántor Lajos: Fiatal líra. Előre, XXIV (1970): 7161.
Szöcs István: Mai írástudó sorsa. Igaz Szó, XVIII (1970): 2., 209—211.

FÁSKERTHY GYÖRGY

- Ne hagyj magad, Róger. I—IV füzet. [Donáth Andrással] *Kiadások* Buc. [1958] A Știință și Tehnică folyóirat kiadása. 4 X 32 p.
Misterele unei curse. I—IV füzet. Ford. Const. Olariu. Buc, 1958, Ed. Știință și Tehnică — Povestiri științifico-fantastice, nr. 68—72.
Az ember, aki bükkfa volt. Elbeszélések(1940—1965). Buk., 1968, Irod. K., 221 (—224) p.
Légszomj. Regény. Buk., 1970, Kriterion, 501 (—504) p.
Kormos Gyula: Jártasság és íráskészség. Utunk, XXIII *Irodalom* (1968): 32.

FÉNYI ISTVÁN

- Tavaszi szőlővessző. Versek. Buk., 1966, Ifj. K., 111 p. *Kiadások*
Gyöngyösi Gábor: Hogy jusson a vers mindenüvé. Utunk, *Irodalom* XXI (1966): 27.
Sós Péter: Fényi István, Tavaszi szőlővessző. Utunk, XXI (1966): 19. i
Muzsnay Árpád: Költő — Károlyban. Utunk, XXV (1970): 51.

FERENC LÁSZLÓ

- Kiadások* Candidatul. Piesă într-un act. Ford. V. Ardeleanu. Buc, 1953, ESPLA, 18 p.
Ceață. Piesă într-un act. Ford. P. Mureșan. Buc, 1956, ESIP, 56 p.
Umbră. Piesă într-un act. Ford. I. Chinezu. Buc, 1957, Ed. de Stat did. și ped., 32 p. — Colecția „Contemporanului”.
Vânător de zestre. Comedie într-un act. Ford. Al. Kirițescu. Buc, 1957, Ed. de Stat pt. impr. și publ., 53 p.
Schatten. Einakter. Ford. Heinrich Simonis. Buk., 1957, Staatsverlag für Did. und Päd. Lit, 36 p.
Umbră [szerb nyelven]. Timișoara, 1957, Intr. P. Timișoara, 37 p.
Ultima noapte. Piesă într-un act. Buc., 1964, Comitetul de Stat pt. Cultură și Artă, 48 p. — Teatru pt. amatori.
Die letzte Nacht. Schauspiel in einem Aufzug. Temesvár, 1964, I.P. Timișoara, 40 p.
Mormolocul. Comedie într-un act. Buc, 1965, I.P. Tiparul, 35 p.

FERENCZ ZSUZSANNA

- Kiadások* Sok a fal. Novellák, elbeszélések. Bevezető: Lászlóffy Aladár. Buk., 1969, Irod. K., 156 p. — Forrás.
Irodalom Bálint Tibor: Csendes válságok. Utunk, XXIV (1969): 27.
Persán Béla [= Baróti Pál]: Ferencz Zsuzsanna, Sok a fal. Utunk, XXIV (1969): 20.

FODOR SÁNDOR

- Kiadások* Fehérfenyő. Karcolatok, elbeszélések. Buk., 1954, Ifj. K., 147 (—152) p.
Gyöngyvirágos puszta. Elbeszélések. Buk., 1955, ÁIMK, 125 (—128) p. — Kincses Könyvtár.
Fújja a szél, fújja. Novellák, karcolatok Buk, 1957, ÁIMK, 241 (—244) p.
Új barátok. Buk., 1960, Ifj. K., 64 (—66) p.
Jóska meg a sóska. Buk., 1962, Ifj. K., 85 (—88) p.
Táborozók. Buk, 1962, Ifj. K., 95 p. — Napsugár könyvek.
Elveszett egy kicsi leány. Buk., 1964, Ifj. K., 91 p. — Napsugár könyvek.
Őnarckép. Kisregény. Buk., 1964, Irod. K., 111 p.
Csipike, a gonosz törpe. Buk., 1966, Ifj. K., 48 p.
Krónika. Regény. Buk., 1966, Irod. K., 212 p.
Mit gondol az öreg pisztráng. Novellák. Buk., 1967, Ifj. K., 245 (—248) p.
Csipike és Kukuci. Buk., 1968, Ifj. K., 45 p.
Orbán Balázs nyomdokain [Beke Györggyel és Mikó Imrével]. Buk., 1969, Irod. K., 250 (—256) p.

- Szellemidézés. Versek. Buk., 1969, Irod. K., 61 (—64) p.
Büdösgödör. Regény. Buk., 1970, Irod. K., 107 (—108) p.
Csipike, a boldog óriás. Buk., 1970, Ion Creangă K.. 37 (—40) p.
- Nagy István: Amit többször is érdemes elolvasni. Utunk, *Irodalom* VIII (1953): 41. — Ua. N.I.: A harc hevében. Mvhely, 1957, 164—174.
- Papp Ferenc: Első írások. Igaz Szó, II (1954): 2., 89—91.
- Gálfalvi György: Fodor Sándor, Fehérfenyő. Utunk, X (1955): 4.
- Marosi Péter: Író születik. Igaz Szó, III (1955): 4., 107—111.
- Sóni Pál: Még egyszer Fodor novellájáról. Utunk, X (1955): 16.
- Sütő András: Hozzászólás Vargyas Áron felvételéhez. Utunk, X (1955): 13.
- Kacsir Mária: Fodor Sándor második indulása. Előre, XI (1957): 3113. (X. 27.)
- Marosi Péter: Fújja a szél? Csöndes zsörtölődés Fodor Sándorral — és önmagunkkal. Utunk, XII (1957): 40.
- Veress Dániel: Fújja a szél, fújja. Igaz Szó, VI (1958): 1., 141—143.
- Székely Erzsébet: Folytatásokban maradt... Utunk, XIV (1959): 50.
- Székely Erzsébet: Új barátok. Igaz Szó, IX (1961): 6., 912—913.
- Marosi Péter: Irodalom és élet... Utunk, XVIII (1963): 30.
- Izsák József: Az író tükörbe néz. Utunk, XIX (1964): 37.
- (—g —a) [= Láng Zsuzsa]: Fodor Sándor, Elveszett egy kicsi leány. Utunk, XIX (1964): 42.
- Méhes György: Fodor Sándor, Új barátok — Jóska meg a sóska. Igaz Szó, XII (1964): 9., 471—473.
- Ács Margit: Önfegyelem és önvizsgálat. Három romániai kisregény. Fodor Sándor, Önarckép. Új Írás, 1965: 9., 125—127.
- Földes László: Fodor Sándor, Csipike, a gonosz törpe. Utunk, XXI (1966): 27.
- Kántor Lajos: Kövek [Fodor Sándor, Hervay Gizella, Páskándi Géza]. Korunk, XXVI (1967): 3., 439—442.
- Kántor Lajos: Kövek [Fodor Sándor, Szabó Gyula]. Korunk, XXVI (1967): 5., 715—717.
- Kántor Lajos: Mélyebb vizeken. Utunk, XXII (1967): 39.
- Persán Béla [= Baróti Pál]: Fodor Sándor, Mit gondol az öreg pisztráng? Utunk, XXII (1967): 37.
- Szőcs István: Hármaskistükör. Utunk, XXII (1967): 5.
- Belia György: Három bukaresti magyar könyv. Fodor Sándor, Krónika. Kortárs, 1967, 1168.
- Tóth Béla: Romániai magyar elbeszélők. Fodor Sándor, Krónika. Alföld, 1967: 7., 64—65.
- Huszár Sándor: Ki ez a... Fodor? Utunk, XXIII (1968): 11. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 275—282.

- Izsák József: Helyzetrajztól — a gondolatig. Fodor Sándor novelláiról. Előre, XXII (1968): 6273. (I.6.)
- Veress Dániel: Állomástól állomásig. Igaz Szó, XVI (1968): 1., 103—109.
- Csiki László: Fodor Sándor, Szellemidézés. Utunk, XXIV (1969): 34.
- Miklós László: Orbán Balázs nyomában. Utunk, XXIV (1969): 43.
- Szőcs István: A szerénység jegyében. Három új könyv. Előre, XXIII (1969): 6872. (XII. 6.)
- Ruffy Péter: Orbán Balázs nyomdokain. Magyar Nemzet, XXV,(1969): 244. (X. 19.)
- Jancsik Pál: Csipike lelke. Utunk, XXV (1970): 51.
- Katona Ádám: Fodor Sándor kisregénye és az etikai szép. Előre, XXIV (1970): 7154. (XI. 7.)
- Kriler Sándor: Fodor Sándor, Büdösgödör. Szatmári Hírlap, III (1970): 244. (X. 18.)
- Láng Gusztáv: A jóra való restség. A Hét, I (1970): 1. (X. 23.)
- Marosi Péter: Gödör vagy szakadék? Utunk, XXV (1970): 29.
- Vita Zsigmond: Orbán Balázs nyomában. Utunk, XXV (1970): 1.

FORRÓ LÁSZLÓ

- Kiadások* A nadrágtartó-király veresége. Buk., 1963, Ifj. K., 112 p.
Guruzsma. Novellák. Buk., 1968, Ifj. K., 144 p.
- Irodalom* Bálint Tibor: Kétkedő szépség. Utunk, XXIII (1968): 40.
Paizs Tibor: Guruzsma. Utunk, XXIII (1968): 31.
Szőcs István: Valami furcsa, valami különös... Igaz Szó XVI (1968): 10., 547—552.
Szilágyi Júlia: Idő és irodalom. Korunk, XXVIII (1969): 3., 389—393.

FÖLDES LÁSZLÓ

- Kiadások* A lehetetlen ostroma. Bírálólatok és cikkek. Buk., 1968, Irod. K., 400 p.
- Irodalom* Kántor Lajos: Szellemi reflexek — és a szintézis. Korunk, XXVII (1968): 12., 1793—1796.
Huszár Sándor: Földes László, A kritikus ostroma. Utunk, XXIII (1968): 39. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 309—318.
Méliusz József: A lehetséges meghódítása. Előre, XXII (1968): 6501. (IX. 28.)
Láng Gusztáv: Az analízis győzelme és határai. Utunk, XXIV (1969): 16.
V. Szendrei Júlia: A lehetetlen ostroma. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIII (1969): 1., 189—191.

Szöcs István: Vándorló szempontok. Igaz Szó, XVII (1969): 2., 249—255.

Szöcs István: Ignoramus — et ignorabimus? [Vita Földes László A lehetetlen ostroma című kritika-kötete körül.] Igaz Szó, XVII (1969): 6., 882—892.

FÖLDES MÁRIA

- Hétköznapiok. Tragikomédia. Buk., 1957, ÁIMK, 92 p. *Kiadások*
- Baleset az Új utcában. Drámai riport három felvonásban. Buk., 1965, Irod. K., 108 p.
- A hetedik, az áruló. Öt színmű. Buk., 1968, Irod. K., 359 p.
- Halász Anna: Földes Mária, Hétköznapiok. A nagybányaiak verseny darabja. Előre, X (1956): 2675. (V. 27.) *Irodalom*
- Szöcs István: Földes Mária, Hétköznapiok. A nagybányai Állami Színház magyar tagozatának bemutatója. Utunk, XI (1956): 18.
- Marosi Péter: Drámák, drámaiság. Utunk, XVII (1962): 50.
- Balogh Edgár: Humánium a színpadon. Korunk, XXVI (1967): 4., 577—578.
- Banner Zoltán: A hetedik, az áruló. Földes Mária drámájának bemutatója a szatmári színházban. Utunk, XXII (1967): 9.
- K. Jakab Antal: Az erkölcs és kudarca. Igaz Szó, XV (1967): 8., 291—294.
- Banner Zoltán: Rövid a nyár. Földes Mária vígjátékának ősbemutatója Nagyváradon. Utunk, XXIII (1968): 48.
- K. Jakab Antal: A hagyaték. Földes Mária vígjátéka a kolozsvári Állami Magyar Színházban. Utunk, XXIII (1968): 11.
- K. Jakab Antal: Az ötödik, az igazi. Utunk, XXIII (1968): 31.

FÖLDI JANKA

Kádár Kata. Daljáték. Buk., 1956, ÁIMK, 128 p. *Kiadások*

FRANYÓ ZOLTÁN (= LAJTHA GÉZA)

- Goethe, Johann Wolfgang: Faust, I. Buk., 1951, Áll. K., 258 p. *Kiadások*
- Évezredek húrjain, I—III. Mvhely, 1958—1960, ÁIMK, 319, 292, 276 p.
- Goethe, Johann Wolfgang: Faust, I. és Ős-Faust. Kommentárral és magyarázatokkal. Bevezető: Gaál Gábor. Buk., 1958, ÁIMK, 468 p.
- Kínai verseskönyv. Négyezer év költészetéből. Buk., 1959, ÁIMK, 236 (—240) p.
- Eminescu [Mihail]: Költemények. Kétnyelvű kiadás. Buk., 1961, Irod. K., 412 p.

- Jebeleanu, Eugen: Hirosima mosolya. Buk., 1961, Ifj. K., 97 (—100) p.
- Afrikai riadó. Antológia az afrikai népek költészetéből. Buk., 1962, Irod. K., 158 (—160) p.
- Eminescu [Mihail]: Az Esticsillag — Luceafărul. Kétnyelvű kiadás. Buk., 1964, Irod. K., 50 (—52) p.
- Barangolás. Kortárs román költők válogatott versei. Buk., 1965, Irod. K., 228 p.
- Puskin, A. Sz.: Legszebb versei. Bevezető: Galbács Mihály. Buk., 1965, Ifj. K., 128 p.
- Lírai világtájak. Antológia az egyetemes költészetből az ókortól napjainkig. Bp., 1967, Európa, 597 (—599) p.
- Eminescu [Mihail]: Legszebb versei. Bevezető: Gáldi László. Buk., 1968, Ifj. K., 222 (—224) p.
- Jebeleanu, Eugen: Énekek a halál ellen. Buk., 1968, Ifj. K., 316 p.
- A pokol tornácán. Válogatott kritikai, publicisztikai és irodalompolitikai írások, 1912—1967. Bevezető: Méliusz József, Buk., 1969, Irod. K., 534 (—536) p., 1 mell. — Romániai Magyar Írók.
- Irodalom* Andre Károly: A hetvenéves Franyó Zoltán. Igaz Szó, V (1957): 6., 938—945.
- Andre Károly: Franyó Zoltán hetvenéves. Utunk, XII (1957): 27.
- Mărgeanu, Nicolae: Zoltán Franyó la 70 de ani. Tribuna, I (1957): 22.
- Pascu, Petre: Franyó Zoltán la 70 de ani. Gazeta Literară, IV (1957): 31.
- Deák Tamás: Évezredek húrjain. Franyó Zoltán új kötetéről. Utunk, XIV (1959): 10.
- Deák Tamás: Egy kísérlet kísértéseiről. Megjegyzések Franyó Zoltán Faust-fordításához. Utunk, XIV (1959): 16.
- Jánosházy György: Szépségek és botlások. Korunk, XVIII (1959): 1., 131—144.
- Kiss Géza: Új Faust-fordítás. Előre, XIII (1959): 3538.(III. 13.)
- Oláh Tibor: Lírai világtájak. Franyó Zoltán műfordítás-kötetéről. Igaz Szó, VII (1959): 2., 196—201.
- Székely János: A Faust és fordítása. Igaz Szó, VII (1959): 11., 841—847.
- Bratocea, Radu: Antologia liricii mondiale. Tribuna, III (1959): 51.
- Ioan, Nic: Zoltán Franyó: Pe corzile mileniilor. Scrisul Bănăţean, X (1959): 4.
- Gagy László: Franyó Zoltán, Kínai verseskönyv. Igaz Szó, VIII (1960): 1., 135—136.
- Jánosházy György: Egy fordító életműve. Utunk, XV (1960): 5.
- Márki Zoltán: Nagy hagyományok folytatója. Igaz Szó, VIII (1960): 6., 853—857.
- Anavi Ádám: 5 perc Franyó Zoltánnál. Utunk, XVI (1961): 2.

- Endre Károly: A fordító, a kritikus és a felületesség. *Igaz Szó*, IX (1961): 10., 605—611.
- Szöcs István: A fordító, a költő és a pokol. *Utunk*, XVI (1961): 29.
- Szöcs István: Mekkora nagy költő? *Utunk*, XVI (1961): 51.
- Pascu, Petre: Franyó Zoltán, Évezredek húrjain. [Pe strunele mileniiilor] Foaia noastră, V (1961): 5.
- Gálfalvi Zsolt: Évezredek húrjain... *Korunk*, XXI (1962): 9., 1096—1097.
- Hajdú Zoltán: Franyó Zoltán 75 éves. *Igaz Szó*, X (1962): 7., 132—133.
- ***: Franyó Zoltán la 75 ani. *Scrisul Bănăţean*, XIII (1962): 7., 55—56.
- Valea, Lucian: Franyó Zoltán. *Iaşul Literar*, XIII (1962): 10., 44—45.
- Jánosházy György: A világirodalom bőségszaruja. *Igaz Szó*, XI (1963): 5., 793—794.
- Szász János: A legfrissebb hajtás. Franyó Zoltán, *Afrikai riadó*. *Előre*, XVII (1963): 4759. (II. 17.)
- Székely János: *Afrikai riadó*. *Igaz Szó*, XI (1963): 3., 460—461.
- (farkas) [= Farkas Árpád]: Franyó Zoltán, *Barangolás*. *Utunk*, XX (1965): 49.
- Huszár Sándor: A műfordító életműve. *Utunk*, XX (1965): 17. — Ua. H.S.: *Az író asztalánál*. Buk., 1969, 95—102.
- Jánosházy György: *Barangolás* — egy antológiában. *Utunk*, XXI (1966): 3.
- Lőrinczi László: Franyó Zoltán nyolcvanéves. *Előre*, XXI (1967): 6139. (VII. 30.)
- Oláh Tibor: Franyó Zoltán 80 éves. *Utunk*, XXII (1967): 32.
- Szász János: Franyó Zoltán nyolcvanéves. *Igaz Szó*. XV (1967): 7., 137—138.
- Szekernyés János: *Elfogult portré Franyó Zoltánról*. *Korunk*, XXVI (1967): 7., 969—970.
- Bellu, Pavel: *Octogenarul Franyó Zoltán*. *Tribuna*. XI (1967): 35.
- (mózes huba): *Eminescu legszebb versei (Franyó Z. fordításában)*. *Utunk*, XXIII (1968): 18.
- Veress Zoltán: *Lírai világtájak*. *Utunk*, XXIII (1968): 23.
- Beke György: *A barátság húrjain. Beszélgetés Franyó Zoltánnal*. *Előre*, XXIII (1969): 6670. (IV. 13.)
- Márki Zoltán: *Nyugtalan fordító*. *Utunk*, XXIV (1969): 50.
- Nagy Pál: *A folytonosság jelképe*. *Utunk*, XXIV (1969): 28.
- Polgár István: *Író a strázsán*. *Igaz Szó*, XVII (1969): 9., 535—539.
- Pârvulescu, Mariana: *Franyó Zoltán: Cartea. O antologie lirică românească la Viena. Un volum „Eminescu“ la München*. *Magazin*, XIII (1969): 604.
- Anavi Ádám: *A Herder-díj és a legújabb Herder-díjas*. *Igaz Szó*, XVIII (1970): 3., 453—455.

- Beke György: Franyó Zoltánnal — idehaza. Előre, XXIV (1970): 7124. (X. 3.)
- Chila Gábor: A költészet követe. Beszélgetés Franyó Zoltánnal. Szatmári Hírlap, III (1970): 3. (I. 7.)
- Marosi Péter: Franyó Bécsben. Utunk, XXV (1970): 20.
- Szekernyés János: A műfordítás értelméről. Beszélgetés Franyó Zoltánnal. Előre, XXIV (1970): 6958. (III. 20.)

GAÁL GÁBOR

- Kiadások* Valóság és irodalom. Cikkek, jegyzetek, dokumentumok. Buk., 1950, Áll. K., 388 (—392) p.
- Válogatott írások, I—II. Buk., 1964—1965. Irod. K., 726 (—728), 653 (—656) p.
- Irodalom* Csehi Gyula: Valóság és irodalom. Megjegyzések Gaál Gábor tanulmánykötetéről. Utunk, V (1950): 6.
- Robotos Imre: Valóság és irodalom. [Fordítás románból: Studii — revistă de istorie și filosofie, Buc, II (1950): 3., 136—139.] Irodalmi Almanach, I (1950): 2., 109—126.
- Sóni Pál: Gaál Gábor, Valóság és irodalom. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 770. (III. 19.)
- *** Valóság és irodalom. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 734. (II. 5.)
- Földes László: Gaál Gábor emlékezete. Igaz Szó, II (1954): 9., 96—99.
- Jancsó Elemér: Gaál Gábor öröksége. Utunk, IX (1954): 35.
- Szilágyi András: G.G. munka közben. Utunk, X (1955): 33.
- Codarcea, Corneliu: Gaál Gábor és a románság. Utunk, XI (1956): 32.
- Csehi Gyula: Gaál Gábor, a Korunk és az Utunk, Utunk, XI (1956): 25.
- Illés Béla: Találkozás Gaál Gáborral. Utunk, XI (1956): 33.
- Marosi Péter: Műalkotás és lapszerkesztés. Igaz Szó, IV (1956): 8., 907—910.
- Gaál Gáborné: Levelek Gaál Gáborhoz. Korunk, XVI (1957): 6., 770—772.
- Kohn Hillel: Gaál Gábor és a Korunk. Korunk, XVI (1957): 1., 96—99.
- Robotos Imre: Nagyság és egyszerűség. Gaál Gábor emlékére. Irodalmi Évkönyv 1957. Buk., 1957, ÁIMK, 323—331.
- Szentimrei Jenő: Gaál, a szerkesztő. Korunk, XVI (1957): 1., 94—96.
- Tóth Sándor: A Korunk és Gaál Gábor hagyatékának tudományos feldolgozása. Korunk, XVI (1957): 2—3., 305—307.
- Járai Rezső: Gaál Gábor és a két világháború közötti erdélyi irodalom. Korunk, XVII (1958): 4., 192—195.
- Kántor Lajos: Legközvetlenebb örökségünk. Korunk, XVIII (1959): 8., 1192—1195.
- Kohn Hillel: Gaál Gábor, a szerkesztő-politikus. Korunk, XX (1961): 7., 812—822.

- Méliusz József: G.G. — M.J.: Kitépett naplólapok. Buk., 1961, 349—356.
- Balogh Edgár: G.G. Igaz Szó, XI (1963): 5., 781—782.
- Bajor Andor: Mesterünk volt. Igaz Szó, XII (1964): 9., 420—421.
- Balogh Edgár: Gaál Gábor valóság-vállalásáról. Utunk, XIX (1964): 48.
- Balogh Edgár: Gaál Gábor-monográfia elé. Igaz Szó, XII (1964): 9., 417—420.
- Beniuc, Mihai: Gaál Gábor. Igaz Szó, XII (1964): 9., 417.
- Csehi Gyula: A marxista kritikus. Utunk, XIX (1964): 30.
- Engel Károly: Az 1964-es Gaál-emlékezés. Korunk, XXIII (1964): 12., 1753—1755.
- Gaál Gábor levelezéséből. Igaz Szó, XII (1964): 9., 432—437.
- Gaál Gáborné: Versmondással kezdődött. Korunk, XXIII (1964): 7., 923—926.
- Hajós József: Tanárunk is volt... Korunk, XXIII (1964): 7., 926—931.
- Jancsó Elemér: Három évtizeden át... Igaz Szó, XII (1964): 9., 428—432.
- Kallós Miklós: A Korunk szerkesztője. Korunk, XXIII (1964): 7., 904—914.
- Márki Zoltán: Igény és szeretet. Utunk, XIX (1964): 30.
- Méliusz József: Gaál Gábor emléke. Előre, XVIII (1964): 5244. (IX. 11.)
- Nagy István: Ismerkedés Gaál Gáborral. Korunk, XXIII (1964): 7., 914—922.
- Szemlér Ferenc: Nyugtató vigasz. Igaz Szó, XII (1964): 9., 416.
- Szilágyi András: Egy Gaál Gábor-arckép alá. Utunk, XIX (1964): 22.
- Szilágyi András: Ezerszáz munkatárs nevében. Utunk, XIX (1964): 30.
- Tóth Sándor: A marxista filozófia professzora. Utunk, XIX (1964): 30.
- Tóth Sándor: Gaál Gáborral — egy cikk ürügyén. Utunk, XIX (1964): 44.
- Marosi Péter: G.G. Tribuna, VIII (1964): 32.
- Méliusz József: Gaál Gábor — Animatorul revistei „Korunk”. Contemporanul, 1964: 36.
- Szász János: Gaál Gábor si revista „Korunk”. Viața Românească, XVII (1964): 7., 135—145.
- Baróti Pál: Gaál Gábor, Válogatott írások. Utunk, XX (1965): 4.
- Kacsó Sándor: A helytállás könyvei. Utunk, XX (1965): 22.
- Mátis Béla: Munkásolvasó — Gaál Gábor könyvéről. Korunk, XXIV (1965): 7—8, 1038—1040.
- Méliusz József: Egy arckép: Gaál Gábor. Igaz Szó, XIII (1965): 5., 714—721.

- Sugár Erzsébet: Szerkesztői jegyzetek — Gaál Gábor műveiről. *Igaz Szó*, XIII (1965): 12., 914—924.
- Tóth Sándor: Gaál Gábor irodalmi hagyatéka. *Korunk*, XXIV (1965): 4., 487—492.
- Baróti Pál: G.G. publicisztikája. *Utunk*, XXI (1966): 4.
- Bodor Pál: Újságíró Gaál Gábor. *Korunk*, XXV (1966): 2., 185—189.
- Kántor Lajos: Készülődés a *Korunkra*. *Igaz Szó*, XIV (1966): 5., 756—760. — Ua. K.L.: Alapozás. Buk., 1970, 345—350.
- Sütő András: Mester és műhely. *Utunk*, XXI (1966): 25.
- Szász János: Gaál Gábor, a közíró. *Előre*, XX (1966): 5690. (II. 17.)
- Szász János: G.G. és az avantgard. *Utunk*, XXII (1967): 1.
- Balogh Edgár: Még egy pillanatra. *Utunk*, XXIII (1968): 31.
- Gaál Gábor levelei Fábry Zoltánhoz. *Korunk*, XXVII (1968): 1., 134—141.
- Szilágyi András: Michael Gold és Gaál Gábor. *Korunk*, XXVII (1968): 11., 1688—1689.
- Déry Tibor: Gaál Gáborhoz. *Korunk*, XXVIII (1969): 9., 1336—1337.
- Glück Jenő: Gaál Gábor aradi előadásai. *Korunk*, XXVIII (1969): 11., 1754.
- Kozma Dezső: Gaál Gábor. *Igaz Szó*, XVII (1969): 4., 602—607.
- Méliusz József: Egyetlen lobbanás. *Előre*, XXIII (1969): 6585. (I. 5.)
- Méliusz József: Gaál Gábor arca. — M.J.: Az új hagyományért. Buk., 1969, *Irod. K.*, 97—110.
- Sóni Pál: Gaál Gábor. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 98—103.
- Szász János: Gaál Gábor emlékezete. *Utunk*, XXIV (1969): 33.
- Tóth Sándor: Gaál Gábor indulása. *Korunk*, XXVIII (1969): 3., 327—335.
- Tóth Sándor: Gaál Gábor az emigrációban. *Korunk*, XXVIII (1969): 8., 1194—1204.
- Becsky Andor: Gaál Gábor és a *Korunk*. *Kortárs*, 1969, 1464—1466.
- E. Fehér Pál: Az aktuális Gaál Gábor. *Kortárs*, 1969, 1457—1460.
- Ligeti József: Találkozásom Gaál Gáborral, az emberrel. *Kortárs*, 1969, 1460—1464.
- Pomogáts Béla: A publicista Gaál Gábor, *Tiszatáj*, 1969, 263—266.
- Szokolczay Lajos: Gaál Gábor, a költő. *Tiszatáj*, 1969, 855—858.
- Gaál Gábor leveleiből. *Utunk*, XXV (1970): 34.
- Tóth Sándor: Az avantgarde vonzásában. *A Hét*, I (1970): 7.
- Tóth Sándor: Expresszionizmus — dada — szürrealizmus. *A Hét*, I (1970): 8.

- Tóth Sándor: Művészetelmélet és művészi gyakorlat szem-
besítése. A Hét, I (1970): 9.
Tóth Sándor: Új szintézis igénye. A Hét, I (1970): 10.
Vita Zsigmond: Elfelejtett adat összefüggéseiben. Utunk,
XXV (1970): 43.

GÁBOR FERENC

- Nyári nap. Versek. Bevezető: Dánielisz Endre. Buk., 1966, *Kiadások*
Ifj. K., 101 (—104) p.
Dánielisz Endre: Un mînuitor al condeului. Crișana, XX *Irodalom*
(1965): 25.
Gyöngyösi Gábor: Gábor Ferenc, Nyári nap. Utunk, XXII
(1967): 24.
Páskándi Géza: Gábor Ferenc, Nyári nap. Ifjúmunkás, XI
(1967): 17. (IV. 27.)
Fábián Gyula: Nyári nap. Gábor Ferenc kötete. Kortárs,
1967, 9.

GAGYI LÁSZLÓ

- A korbács. Kisregény. Buk., 1949, Áll. K., 37 (—40) p. Új *Kiadások*
kiadás 1959. — Kincses Könyvtár.
A hadnagy esküje. Regény. Mvhely, 1955, ÁIMK, 115
(—118) p.
Ilvai pisztrángok. Novellák. Buk., 1955, ÁIMK, 154 (—160) p.
A két testvér. Elbeszélések. Buk., 1956, Ifj. K., 49 (—56) p.
Emlékezetes nap. Elbeszélések. Buk., 1956, ÁIMK, 115
(—120) p.
Vadrózsa. Novellák. Mvhely, 1957, ÁIMK, 268 p.
Tanárok. Regény. Mvhely, 1958, ÁIMK, 220 (—224) p.
Vidéki Hamlet. Karcolatok, novellák. Mvhely, 1958, ÁIMK,
203 (—208) p.
Cina de onoare. Comedie într-un act. Ford. Aurel Martin.
Buc, 1961, Casa de creație, 48 p. — Teatru pt. amatori.
Díszvacsora. Vígjáték egy felvonásban. Mvhely, 1962, Tart.
Néptanács, 32 p.
Holdfényes öböl. Karcolatok. Buk., 1964, Irod. K., 107 p.
A kiválasztottak. — Pillangó Zsuzsika. Bevezető: Kovács
János. Buk., 1969, Irod. K., 373 (—376) p. — Romániai
Magyar Írók.
A tábormok. Regény. Buk., 1970, Kriterion, 182 (—184) p.
Pank Zoltán: Szép újrakezdés. Gagy László útirajzáról. *Irodalom*
Utunk, VIII (1953): 48.
Antal Péter: Gagy László, Ilvai pisztrángok. Előre, X (1956):
2638. (IV. 12.)
Gagy László: „Az élet peremén.” Igaz Szó, IV (1956): 5.,
713—717.
Izsák József: Gagy László, A hadnagy esküje. Igaz Szó, IV
(1956): 3., 436—438.

- Izsák József: Tanárok. Gagyi László regénye. Utunk, XI (1956): 33.
- Marosi Péter: A másik Gagyi László védelmében. Igaz Szó, IV (1956): 9., 1351—1357.
- Szigeti József: Konfliktus és jellemábrázolás. Gagyi László Tanárok c. regényéről. Igaz Szó, IV (1956): 8.. 1216—1255.
- Szobcsák Teréz: Gagyi László, A hadnagy esküje. Előre, X (1956): 2568. (I. 21.)
- Hajdú Győző: A hangulat költészete, vagy „pillangózzék-e az epikus a mély tengerek felett? Igaz Szó, V (1957): 8., 237—243.
- Veress Dániel: „Tovább zengeni az emberek szívében.“ Gagyi László novelláskötetéről. Utunk, XII (1957): 32.
- R.L. [= Luca, Remus]: Gagyi László: „O zi însemnată.“ Viața Românească, X (1957): 2.
- Oláh Tibor: Gagyi László, Vidéki Hamlet. Igaz Szó, VI (1958): 7—8., 192—193.
- Panek Zoltán: Próza és lírizálás. Gagyi László új novelláskötetéről. Utunk, XIII (1958): 38.
- (-il) [= Baróti Pál]: Gagyi László, Holdfényes öböl. Utunk, XX (1965): 5.
- Szekernyés László: Gagyi László, Holdfényes öböl. Igaz Szó, XIII (1965): 3., 467—468.
- Hajdú Győző: Gagyi László arcképe. — H.Gy.: Műhely. Buk., 1967, 80—86.
- Fodor Sándor: Gagyi László köszöntése. Igaz Szó. XVIII (1970): 6., 921—922.
- Gyöngyösi Gábor: Első olvasásra, Utunk, XXV (1970): 50.
- Izsák József: Gagyi László két regénye. Előre, XXIV (1970): 6971. (IV. 4.)
- Izsák József: Gagyi László köszöntése. Utunk, XXV (1970): 28.
- Katona Szabó István: Gagyi László, A kiválasztottak; Pillangó Zsuzsika. Igaz Szó, XVIII (1970): 2., 299—301.
- Kormos Gyula: Gagyi László. A kiválasztottak; Pillangó Zsuzsika. Utunk, XXV (1970): 6.
- Kovács János: Gagyi László 60 éves. Előre, XXIV (1970): 7035.
- Kovács János: A gunyoros Gagyi László. Előre, XXIV (1970): 7104.(IX. 10.)
- Mészáros József: Gagyi László, A tábornok. Igaz Szó, XVIII (1970): 10., 616—619.
- Mészáros József: Kartársi búcsúztató. Könyvtári Szemle, XIV (1970): 4., 167—168.
- (n.p.) [= Nagy Pál]: Látogatóban a 60 éves Gagyi Lászlónál. Vörös Zászló, XXII (1970): 144. (VI. 21.)
- Polgár István: Múltidézés fiatalok számára. Vörös Zászló, XXII (1970): 162. (VII. 12.)
- Ráduly János: Gagyi László, A tábornok. Tanügyi Újság, XIV (1970): 37.
- Szabó Zoltán: Gagyi László, A tábornok. Utunk, XXV (1970): 30.

GÁLFALVI ZSOLT

Írók, könyvek, viták. Irodalomkritikai cikkek és tanulmányok. Mvhely, 1958, ÁIMK, 223 (—224) p. *Kiadások*

GÁSPÁR TIBOR

A dákok kincse. Ifj. regény. Buk., 1967, Ifj. K., 225 p. *Kiadások*
Heten a becsületért. Ifj. regény. Buk., 1970, Kriterion, 232 p.
Kormos Gyula: Gáspár Tibor, Heten a becsületért. Utunk, *Irodalom*
XXV (1970): 46.

GELLÉRT SÁNDOR

Bodor Péter kútja. Versek. Buk., 1955, Ifj. K., 57 p. *Kiadások*
Angyal Bandi nyomán. Válogatott versek. Buk., 1957, ÁIMK, 248 p.
Szöcs István: Megjegyzések Gellért Sándor verseihez. *Irodalom*
Utunk, IX (1954): 44.
Nagy Pál: Gellért Sándor, Bodor Péter kútja. Utunk, XI (1956): 4.
Antal Péter: Gellért Sándor nyomában. Utunk, XII (1957): 42.
Veress Dániel: Szemlélet és jelkép. Igaz Szó, V (1957): 8., 288—293.
Cseke Gábor: A való és a kellő közti feszültségben. Igaz Szó, XVIII (1970): 12., 817—823.
Muzsnay Árpád: Kérdés — felelet. Utunk, XXV (1970): 4.

GÚZS IMRE

A furulyás. Elbeszélések, novellák. Előszó: Fodor Sándor. *Kiadások*
Buk., 1968, Irod. K., 160 p. — Forrás.
A fehér hajú lány. Kisregény. Buk., 1970, Kriterion, 143 p.
Gyöngyösi Gábor: Mi fér el a furulyában? Utunk, XXIV *Irodalom*
(1969): 1.
Kormos Gyula: A fehér hajú lány. Utunk, XXV (1970): 48.
Muzsnay Árpád: Gúzs Imre, A fehér hajú lány. Falvak Dolgozó Népe, 1970: 49.

HAJDU GYÓZÓ

Műhely. Egy szerkesztő feljegyzései. Buk., 1967, Irod. K., *Kiadások*
440 p.
Balogh Edgár: Vallomás a szerkesztő szerepéről. Előre, XXI *Irodalom*
(1967): 6094.(VI. 8.)

Láng Gusztáv: Műhely — „titok nélkül“. Korunk, XXVI (1967): 11., 1557—1560.

Marosi Péter: Publicisztika az irodalomról. Utunk, XXIII (1968): 6.

HAJDU ZOLTÁN

- Kiadások* Mezitlábás menyasszony. Színháték [Sütő Andrással]. Buk., 1950, ÁIMK, 165 (—168) p.
Kirándulás. Versek. Buk., 1954, Ifj. K., 47 (—52) p.
Csillagok a Maroson. Versek. Buk., 1955, ÁIMK, 234 p.
Egyszerű ének. Versek. Mvhely, 1956, ÁIMK, 105 (—108) p.
Farkastanya. Buk., 1956, Ifj. K., 38 (—40) p.
Furulyaszó. Versek. Mvhely, 1957, ÁIMK, 104 p.
Kövek az útszélen. Versek. Buk., 1964, Irod. K., 188 p.
Égszínkék mágia. Versek. Buk., 1970, Kritérium, 153 (—156) p.
- Irodalom* Gáll Margit: „Másképpen.“ Hajdu Zoltán gyermekverseiről. Utunk, IX (1954): 17.
Izsák József: Hajdu Zoltán két verskötete. Csillagok a Maroson; Egyszerű ének. Utunk, XI (1956): 41.
Veress Dániel: Furulyaszó. Igaz Szó, V (1957): 9., 471—473.
Izsák József: A költő hűsége. Igaz Szó, XIII (1955): 7., 133—138.
Lászlóffy Aladár: Életszeretet. Utunk, XX (1965): 50.
Sóni Pál: A derékhad lírai megújítása. Korunk, XXV (1966): 1., 149—153. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 286—294.
Izsák József: Szembesítés égszínkék színekkel. Utunk, XXV (1970): 25.
Kovács János: Ismerkedés a költő-mágussal. Előre, XXIV (1970): 7069. (VII. 30.)
Polgár István: Többszólamban. Vörös Zászló, XXIII (1970): 97. (IV. 26.)

HAJÓS JÓZSEF

- Kiadások* Köteles Sámuel. Buk., 1969, Irod. K., 422 (—424) p.
- Irodalom* Benkő Samu: Esméret és pallérozott ízlés. Utunk, XXIV (1969): 20.
Mikó Imre: Köteles. Utunk, XXIV (1969): 18.
Mózes Huba: Több, mint kultúrtörténeti adalék. Előre, XXIII (1969): 6810. (IX. 25.)
Vita Zsigmond: Köteles Sámuel. Utunk, XXV (1970): 7.

HALÁSZ ANNA

- Kiadások* Az argonauták útján. Buk., 1959, ÁIMK, 140 p.

Mikes Kelemen
Törökországi
levelek

Vörösmarty
Költemények

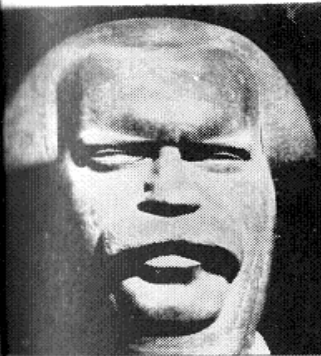
*Magyar
klasszikusok
az Irodalmi
Könyvkiadó
gondozásában*

MADÁCH

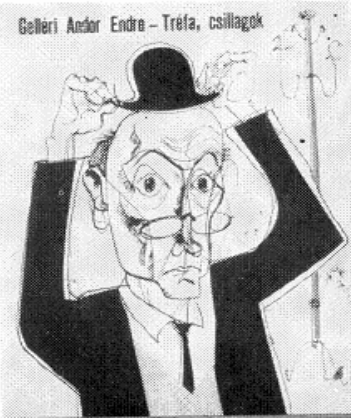
AZ EMBER
TRAGÉDIÁJA

JÓZSEF
ATTILA

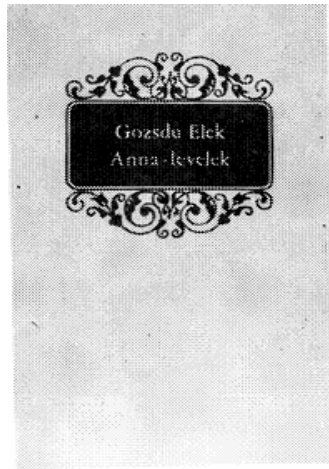
VERSEK

MÓR JÓKAI
KENYÉREN ÉS VÍZEN

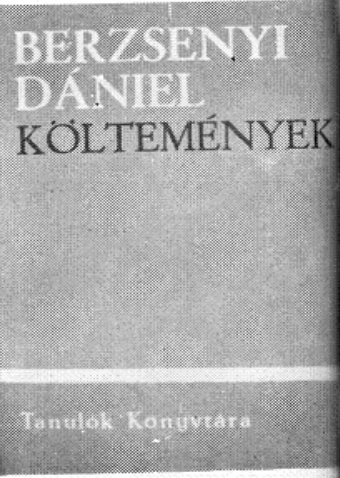
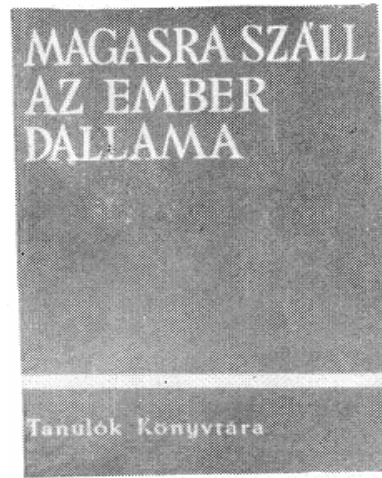

Magyar
klasszikusok

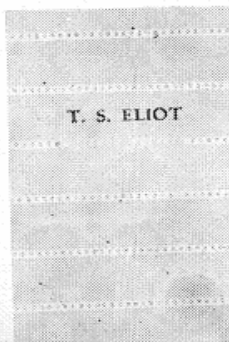
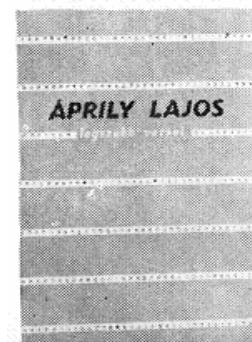

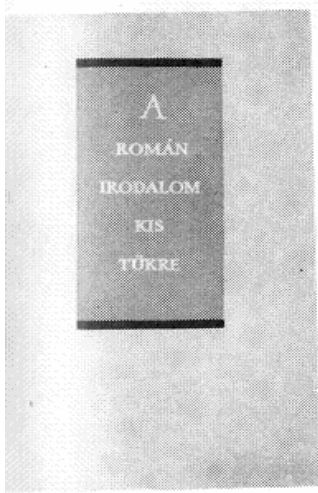
KAFFKA
MARGIT
LEVELEK
A ZÁRDÁBÓL

*A Tanulók
Könyvtára,
a klasszikus
örökség
olcsó és
népszerű
sorozata
(az Ifjúsági
Kiadó,
újabbban a
Dacia Kiadó
gondozásában)*

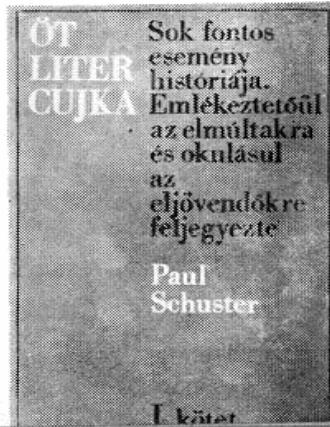
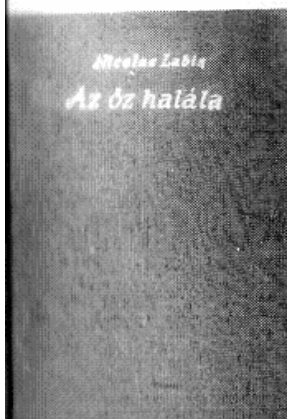

*A Legszébb
versek sorozat:
a magyar,
román és
világlíra
népszerűsítője*

Klasszikus és mai román irodalom magyar fordításban

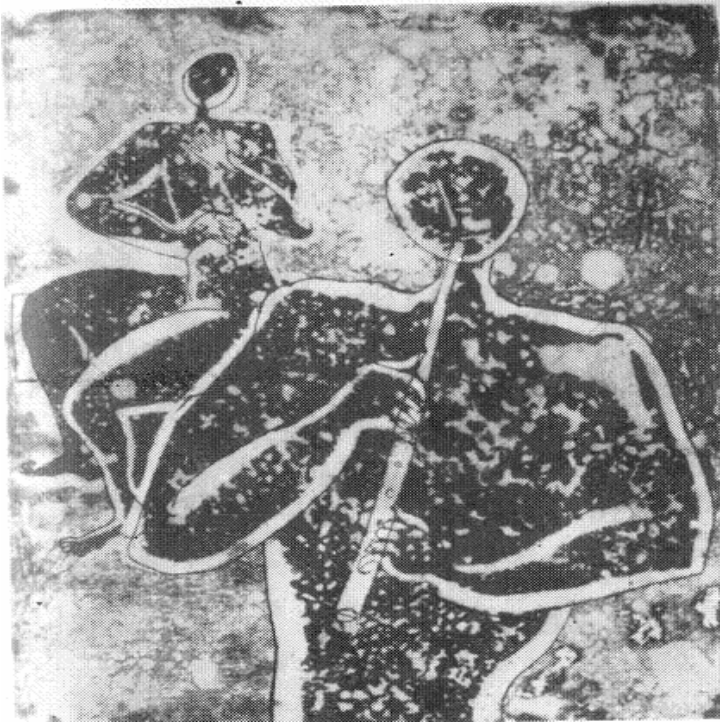

A hazai német irodalom egyik könyvsikere, a Kriterion magyar nyelvű kiadásában

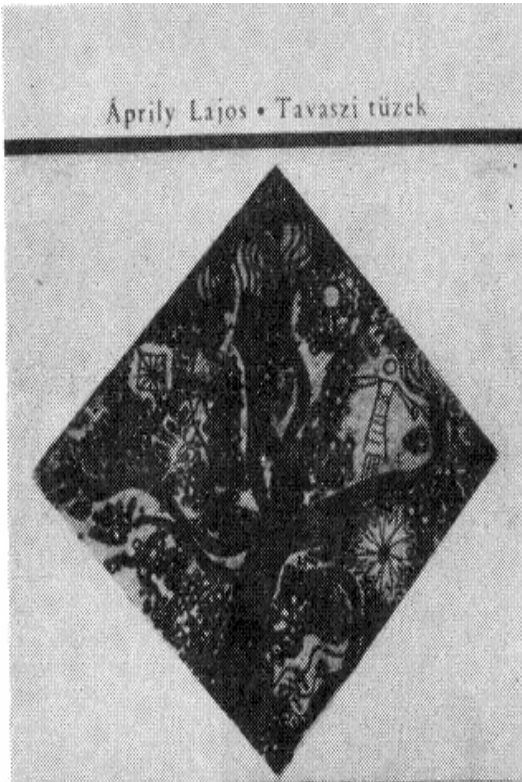
*Hazai magyar
irodalom –
román
fordításban*

*Veress Zoltán
gyermekversei-
nek német
nyelvű kiadása*

*Kopacz Mária
grafikái
Lászlóffy
Aladár
Képeskönyv
a vonalakról
című
verskötetéhez
és
Áprily Lajos
román
versfordítás-
kötetéhez*

*Tóth László
illusztrációja
Huszár Sándor
Árva madár
című
kötetéhez*

*Cseh Gusztáv
mese-
illusztrációja*

TÓTH SAMU · A NYOMTATOTT BETŰ

*Tóth Samu, a
könyvművészet
neves hazai
szakemberének
posztumusz
könyve*

*Belső
könyvoldal
Bajor Andor
Pokoli
különkiadás
című kötetéből
(illusztrálta
Surány
Erzsébet;
műszaki
szerkesztő
Bálint Lajos)*

■ TÓTHI kollégáim sajnálják, kifejezték aztán ahajk, hogy szeretne a bájos Füzesszomszomszót, Gina Lollabercidával összeköni. Meglehető forgatókönyv hajón szövegét a terv állásai változásait meg-

■ A MOSZKVAI OTGÉZ KIADÓ ÚJ hardizát szűsít az eke címűt kibővíti több tartományi elbeszélés fűtést tárgyú kézzel. Az átállítás munkáját szerszordítás alapján a tevételetre-úte Mihail Suslokov végezte.

■ A KAREY EL-ALADDIN című gyermekklap Arab mesék rovatában Szőcs István egyik tanulmányát közli.

■ EGY KAMBODZSAI ELEGY-ÉCSONTFARAGO felvázolásra véste Horváth József egyik elbeszélését.

■ HATSZAZ LAPP önként elhatárota, hogy belép a Gondos utolsóba. Szabó Gyula most rendezésnek fogadjon dolgozik, és sivea értelemben írja át újra az első kötetét is, közvetlenül az új megjelentése után.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG
Főrendelők: BAJOR ANDOR, Dugliánortel-
BAJOR ANDOR, Kupahele, BAJOR ANDOR
(Bécs), Kacsosai, BAJOR ANDOR, Ésem-
könyvtelők: BAJOR ANDOR, Dugliánortel-
BAJOR ANDOR (Bécs, Hungary).

HALÁSZ GYULA

- A századik év küszöbén. Emlékek. Buk., 1967, Irod. K., *Kiadások*
236 p.
- Kenéz Ferenc: Halász Gyula, A századik év küszöbén. *Irodalom*
Utunk, XXII (1967): 51.
- Gyöngyösi Gábor: A századik év küszöbén. Utunk, XXIII
(1968): 3.
- Látó Anna: Nem élhetett örökké. Utunk, XXIV (1969): 13.

HALÁSZ SÁNDOR

- Kaptató. Kisregény. Buk., 1966, Irod. K., 184 p. *Kiadások*
- Vadhajtás. Kisregény. Buk., 1969, Irod. K., 208 p.
- Éltető József: Kaptató. Utunk, XXII (1967): 14. *Irodalom*
- Gyöngyösi Gábor: Halász Sándor, Vadhajtás. Utunk, XXIV
(1969): 29.

HAMAR MÁRTON

- Napkeleti ösvényeken. Előszó: Domokos Géza. Buk., 1963, *Kiadások*
Ifj. K., 420 p., 17 mell.
- M.E. [= Majtényi Erik]: Csónakon, jurtában, teveháton. *Irodalom*
Hamar Márton útirajzairól. Előre, XVIII (1964): 5045.
(I. 22.)

HEGYI ILONA

- Szövőlánny. Novellák. Buk., 1961, Irod. K., 428 p. *Kiadások*
- Csehi Gyula: A múltból, a múlttól — a jelennek. Utunk, *Irodalom*
XVI (1961): 51.
- Polgár István: Szövőlánny. Igaz Szó, X (1962): 2., 308—310.

HERÉDI GUSZTÁV

- Helytállás. Elbeszélések. Buk., 1953, ÁIMK, 67 p. *Kiadások*
- Tűz mellett(Elbeszélések) Buk., 1961, Irod. K., 164 (—168) p.
- Kiutalás. Színdarab egy felvonásban. Buk., 1963, ÁIMK.
30 p.
- Lélekmelegítő. Regény. Buk., 1964, Irod. K., 208 p.
- Sóhajt a fenyves(Novellák). Buk., 1969, Irod. K., 236
(—240) p.
- Kovács János: Helytállás. Igaz Szó, II (1954): 2., 118—121. *Irodalom*
- Páll Árpád: Az első állomás. Herédi Gusztáv Helytállás c.
novelláskötetéről. Utunk, IX (1954): 2.
- Bodor Pál: Rostálás és sűrítés. Utunk, XVI (1961): 45.
- Láng Gusztáv: Herédi Gusztáv, Tűz mellett. Igaz Szó, XI
(1963): 6, 959—961.

- Bölöni Sándor: Herédi Gusztáv, Lélekmelegítő. Előre, XVIII (1964): 5197. (VII. 19.)
- K. Jakab Antal: Lélekmelegítőtől lélekig. Utunk, XIX (1964): 50.
- Veress Zoltán: Egy író arcképéhez. Igaz Szó, XIII (1965): 2., 281—287.
- Marosi Péter: Zinácskán túl. Utunk, XXII (1967): 7.
- Gyöngyösi Gábor: Élményből szőtt világ. Utunk, XXIV (1969): 32.

HERVAY GIZELLA

- Kiadások* Virág a végtelenben. Versek. Előszó: Méliusz József. Buk., 1963, Irod. K., 124 p. — Forrás.
- Reggeltől halálig. Versek. Buk., 1966, Irod. K., 144 p.
- Kobak könyve. Mesék. Buk., 1966, Ifj. K., 36 p.
- Kobak második könyve. Mesék. Buk., 1968, Ifj. K., 72 p.
- Tőmondatok. Versek. Buk., 1968, Irod. K., 143 p.
- Irodalom* Deák Tamás: Hervay Gizella, Virág a végtelenben. Előre, XVIII (1964): 5231. (VIII. 27.)
- K. Jakab Antal: Hervay Gizella, Virág a végtelenben. Igaz Szó, XII (1964): 6., 1019—1020.
- Kántor Lajos: Korszerű alázat. Utunk, XIX (1964): 19.
- Bodor Pál: Hervay és Kobak-könyve. Utunk, XXI (1966): 47.
- Láng Gusztáv: Értelmes ének. Utunk, XXI (1966): 47.
- Kántor Lajos: Kövek [Kányádi Sándor — Hervay Gizella]. Korunk, XXVI (1967): 1., 128—131.
- Kántor Lajos: Kövek [Fodor Sándor, Hervay Gizella, Paskándi Géza]. Korunk, XXVI (1967): 3., 439—442.
- Metz Katalin: Gondolatokká tisztult fájdalom. Vörös Zászló, Mvhely, XIX, (1967): 41.
- Szász János: Egy asszony énekel. Igaz Szó, XV (1967): 1., 107—109.
- Szász János: Hervay Gizella. Luceafáru, X (1967): 61.
- ***: Három költő — három kötet. [Hervay Gizella: Reggeltől halálig.] Utunk, XXIII (1968): 8.
- Király László: Éneket kivonva. Utunk, XXIV (1969): 2.
- Pomogáts Béla: Három fiatal erdélyi költő. Hervay Gizella, Tőmondatok. Napjaink, 1969: 9.
- Kántor Lajos: Fiala líra. Előre, XXIV (1970): 7161.(XI. 15.)
- Metz Katalin: Hervay Gizella, Tőmondatok. Igaz Szó, XVIII (1970): 8., 309—312.
- Varjas Endre: Hárman. Hervay Gizella, Tőmondatok. Élet és Irodalom, 1970: 33.

HÓDOS LÁSZLÓ

- Kiadások* Belső táj, világgal. Versek. Buk., 1969, Ifj. K., 71 p.
- Irodalom* Szöcs István: A kritikus széljegyzetei. A költő lehetőségei. Igaz Szó, XVII (1969): 9., 524—528.
- Vári Attila: Előszó helyett. Utunk, XXIV (1969): 62.

HOLLÓ ERNŐ

- Téli készülődés. Versek. Buk., 1969, Irod. K., 144 p. *Kiadások*
***: Tisztítóház. Holló Ernő versei (Csíkszereda, 1946). Vi- *Irodalom*
lágosság, III (1946): 231. (X. 4.)
Tompá László: Egy székelyföldi költő. Utunk, I (1946): 6.
Izsák József: Merengés egy verseskötet mellett. Vörös Zászló,
XXII (1970): 132. (VI. 7.)
Vári Attila: Holló Ernő, Hosszú készülődés. Igaz Szó, XVIII
(1970): 1., 139—141.

HOPPE TERÉZ

- A szecskavágó. Novellák. Buk., 1952, ÁIMK, 50 (—52) p. *Kiadások*
Tocătoarea. Buc., 1952, ESPLA, 63 p. — Colecția Albina.
Kovács János: Hoppe Teréz, A szecskavágó. Utunk, III *Irodalom*
(1948): 19.
Hajdu Győző: A szecskavágó. Irodalmi Almanach, III (1952):
3., 356—360.

HORNYÁK JÓZSEF

- Nyárfá. Novellák, karcolatok. Buk., 1956, ÁIMK, 120 *Kiadások*
(—124) p.
Virágos vén berek. Elbeszélések. Buk., 1956, Ifj. K., 123
(—128) p.
A tutajos pohara. Elbeszélések. Buk., 1963, Ifj. K., 204 p.
Romantika. Novellák, karcolatok. Buk., 1963, Irod. K., 188
(—192) p.
Három hét duzzogás. Novellák. Buk., 1966, Irod. K., 168 p.
Az intelligens kocsmáros. Novellák, Buk., 1969, Irod. K., 195
(—198) p.
Gaál Gábor: Új íróink: Hornyák József. Utunk, V (1950): 8. *Irodalom*
Szentimrei Jenő: Üdvözlöm Hornyák Józsefet. — Sz. J.:
Vallomások. Mvhely, 1956, 194—199.
Izsák József: Realizmus és líraiság. Utunk, XII (1957): 30.
Panek Zoltán: Az aranymosó. Jegyzetek egy megkésett
könyvről. Utunk, XII (1957): 1.
Veress Dániel: Virágos vén berek. Nyárfá. Igaz Szó, V
(1957): 3., 464—466.
Bálint Tibor: Menet közben. Hornyák József. Utunk, XIV
(1959): 48.
Bálint Tibor: 5 perc Hornyák Józsefnél. Utunk, XVI (1961):
31.
Sóni Pál: Kép és eszme. Utunk, XVII (1962): 22.
Szabó Gyula: „Ilyen zászlóim vannak.” Utunk, XVII (1962):
51.
Baróti Pál: Miniaturók költője. Korunk, XXII (1963): 8.,
1122—1124
Bölöni Sándor: Hornyák József, Romantika. Előre, XVII
(1963): 4869. (VI. 28.)

- Cseke Gábor: Hornyák József, Romantika. Igaz Szó, XI (1963): 6., 961—962.
- Szőcs István: Mindennek története van. Megjegyzések egy írói gyakorlathoz. Utunk, XVIII (1963): 23.
- Deák Tamás: A tutajos pohara. Utunk, XIX (1964): 10.
- Szőcs István: Tájékozottság és mérték. Utunk, XIX (1964): 13.
- Szőcs István: A kritika és alanya. Utunk, XIX (1964): 37.
- Baróti Pál: Hornyák József, Három hét duzzogás. Utunk, XXI (1966): 50.
- Sőni Pál: Részlet és egész. Utunk, XXII (1967): 1.
- Tóth Béla: Romániai magyar elbeszélők. Hornyák József, Három hét duzzogás. Alföld, 1967. 7., 65.
- Huszár Sándor: Hornyák József, a cinkék barátja. Utunk, XXIII (1968): 47. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 329—336.
- Bálint Tibor: Hornyák József, Az intelligens kocsmáros. Igaz Szó, XVIII (1970): 8., 305—307.
- Gagy László: Hornyák József novellái. Előre, XXIV (1970): 7044. (VII. 1.)
- Király László: Hornyák József, Az intelligens kocsmáros. Utunk, XXV (1970): 7.
- Panek Zoltán: Ötven sor Hornyák Józsefről. Igaz Szó, XVIII (1970): 3., 455—456.
- Páskándi Géza: Sorsvillanások. Utunk, XXV (1970): 10.

HORVÁTH ÁGOSTON

- Kiadások* Varga Katalin. Történelmi dráma három felvonásban. Mvhely, 1956, ÁIMK, 89 (—92) p.
- Irodalom* Gálfalvi Zsolt: Horváth Ágoston, Varga Katalin. Új hazai dráma bemutatója az Állami Székely Színházban. Utunk, X (1955): 16.
- Jánosházy György: Varga Katalin. Igaz Szó, III (1955): 4., 114—118.

HORVÁTH IMRE

- Kiadások* Amit az idő parancsol. Válogatott versek. Buk., 1949, Áll. K., 96 (—100) p.
- Békét követel az élet. Versek. Buk., 1951, ÁIMK, 63 p.
- Versuri alese. Ford. Ioanichie Olteanu és Petre Solomon. Buc, 1953, ESPLA, 118 (—120) p.
- Száll a gépünk. Költemény. Buk., 1954, Ifj. K., 16 p.
- Válogatott versek. Buk., 1954, ÁIMK, 174 (—176) p.
- A legnagyobb madár. Versek. Buk., 1955, Ifj. K., 24 p.
- Csupa titok. Versek. Buk., 1957, Ifj. K., 14 p.
- Köztetek élek. Versek. Buk., 1958, ÁIMK, 74 (—76) p.
- Taina apei. Ford. Doina Sălăjan. Buc, 1958, Ed. Tineret., 27 p.

- Hősök hitével. Összegyűjtött versek, 1932—1958. Utószó: Csehi Gyula. Buk., 1960, ÁIMK, 285 (—288) p.
- Legszebb versei. Buk., 1963, Ifj. K., 167 (—168) p.
- Őszi remény. Új versek. Buk., 1964, Ifj. K., 87 p.
- Versuri. Ford. Ioanichie Olteanu. Veronica Porumbacu előszavával. Buc, 1964, Ed. Tineret., 224 (—232) p. — Cele mai frumoase poezii.
- Versek. Bevezető: Kántor Lajos. Buk., 1965, Irod. K., 571 (—576) p.
- Szürke szivárvány. Versek. Buk., 1967, Ifj. K., 94 (—96) p.
- Túl a számokon. Versek. Buk., 1968, Irod. K., 140 (—144) p.
- Háromszázharminchárom aforizma Buk., 1969., Irod. K., 115 (— 118) p.
- Szertelen ABC. Buk., 1970, Ifj. K., 31 p.
- Bajor Andor: A kispolgártól a pártköltőig. Horváth Imre *Irodalom* költői fejlődése. Utunk, IV (1949): 22.
- Gaál Gábor: Horváth Imre — igazi úton. Utunk, IV (1949): 7.
- Simon Magda: A felszabadult költő. Utunk, IV (1949): 1.
- Sóni Pál: Amit az idő parancsol. Romániai Magyar Szó, III (1949): 490.(IV. 18.)
- Bușecan, Teofil: Poezia lui Horváth Imre. Lupta Ardealului, 1949: 816. supliment.(IV. 18.)
- Hubay Miklós: Horváth Imre, Amit az idő parancsol. Csillag, 1950: 32., 56—58.
- Abafáy Gusztáv: Horváth Imre új verskötete. Utunk, VI (1951) 22.
- Majtényi Erik: Új versek — újabb lépések. Utunk. VII (1952): 22.
- Baconsky, A. E.: Horváth Imre. Utunk, IX (1954): 43.
- Csehi Gyula: A magánytól a népig. Horváth Imre verseiről. Utunk, IX (1954): 39.
- Lőrinczi László: Horváth Imre válogatott versei románul. Igaz Szó, II (1954): 10., 123—124.
- Szöcs István: Horváth Imre költészetének sajátos vonásai. Igaz Szó, II (1954): 11., 67—71.
- Baconsky, A. E.: Poezia lui Horváth Imre. Gazeta literară, I (1954): 32.
- Beniuc, Mihai: Horváth Imre, Versuri alese. Scînteia, XXIII. (1954): 3042.
- Felea, Victor: Horváth Imre, Versuri alese. Steaua, V (1954): 3.
- Martin, Aurel: Horváth Imre: Versuri alese. Contemporanul, 1954: 12.
- Micu, Dumitru: Horváth Imre. Versuri alese. România liberă, 1954:(III. 31.)
- Vasilescu, Stelian: Poezii care sprijină lupta pentru pace și socialism. [„Versuri alese“ de Horváth Imre] Crișana, IX (1954): 47.
- Bajor Andor: Horváth Imre köszöntése 50. születésnapja alkalmából. Igaz Szó, IV (1956): 11., 1708—1709.
- Gáldi László: Horváth Imre költői nyelve. Utunk, XI (1956): 44.

- ***: Horváth Imre. Să cunoaștem scriitorii patriei noastre. Buc., 1956, 113—115.
- Beniuc, Mihai: Bunul meu prieten Horváth Imre. Contemporanul, 1956: 45.
- Beniuc, Mihai: Meșterul Manole. Cronici și studii literare, 1934—1957. Buc, 1957, ESPLA, 283—291. p.
- Nagy Pál: Közöttünk él a költő. Igaz Szó, VI (1958): 7—8., 174—178.
- Székely János: A költő arcképe alá. Igaz Szó, VI (1958): 5., 787—788.
- Hegedüs Géza: Horváth Imréről és kurta-furcsa kritikáról. Élet és Irodalom, 1958: 40.
- Csehi Gyula: Menet közben. Horváth Imre. Utunk, XIV (1959): 29.
- Hornyák József: 5 perc Horváth Imrénél. Utunk, XV (1960): 33.
- Deák Tamás: Nagy költő nyomában. Utunk, XVI (1961): 2, 3.
- Izsák József: Hősök hitével. Igaz Szó, IX (1961): 2, 266—273.
- Kántor Lajos: Horváth Imre hűsége. Korunk, XX (1961): 4., 418—430.
- Nagy Pál: Új tavaszban jár a költő. Igaz Szó, IX (1961): 10., 634—635.
- Sóni Pál: Horváth Imre költészetének dialektikája. Igaz Szó, IX (1961): 3., 424—432.
- Antal Péter: Horváth Imre. Igaz Szó, X (1962): 11., 744—750.
- Horváth Imre: Önéletrajz. Igaz Szó, X (1962): 11., 740—744.
- Szőcs István: Az emberarcú világ. Utunk, XVIII (1963): 29.
- Bogár András: Beszélgetés Horváth Imrével. Előre, XVIII (1964): 5268. (X. 9.)
- Deák Tamás: „Tudatos“ dilettantizmus. Előre, XVIII (1964): 6165. (VI. 12.)
- Gaál Gábor: Horváth Imre, Adj, kertem, több virágot. — G.G.: Válogatott írások, I. Buk., 1964, 669—670.
- Majtényi Erik: Hősök hitével. Előre, XVIII (1964): 5207. (VII. 31.)
- Mózes Huba: Horváth Imre — románul. Utunk, XIX (1964): 45.
- Mózes Huba: Tudatos költészet. Korunk, XXIII (1964): 5., 718—721.
- Olteanu, Ioanichie: Horváth Imre fordítása közben. Utunk, XIX (1964): 9.
- Chirovici, George-Radu: Horváth Imre: „Versuri“. Gazeta literară, XI (1964): 39.
- Țoca, Mircea: Horváth Imre: Cele mai frumoase poezii. Tribuna, VIII (1964): 49.
- Csehi Gyula: Őszi verőfény. Utunk, XX (1965): 17.
- Huszár Sándor: Aki szeretni született... Utunk, XX (1965): 3., — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969., 65—76.
- Kántor Lajos: Horváth Imre költészete a felszabadulás előtt (Részlet egy hosszabb tanulmányból). Igaz Szó, XIII (1965): 9., 402—420.

- Szász János: Horváth Imre, Őszi remény. Igaz Szó, XIII (1965): 3., 462—465.
- Cristea, Valeriu: Horváth Imre: „Versuri“. Gazeta literară, XII (1965): 7.
- Bajor Andor: Horváth Imre hatvanéves. Utunk, XXI (1966): 44.
- Balogh Dezső: Horváth Imre költői szókészlete. Nyelv- és Irod. tud. Közl., X (1966): 2., 261—274.
- Deák Tamás: Változatok egy falevélre. — D.T.: Odysseus üzenete. Buk., 1966, 423—428.
- Lőrinczi László: Horváth Imre költészetéről. Előre, XX (1966): 5732. (IV. 7.)
- Márki Zoltán: Különös költő. Utunk, XXI (1966): 46.
- Páskándi Géza: A szigorú rend tagja. Utunk, XXI (1966): 2.
- Balogh László: Romániai magyar költők új kötetei. Horváth Imre, Őszi remény. Kritika, 1966: 7., 33.
- Balogh Dezső: Az él ige Horváth Imre költői nyelvében. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XI (1967): 2., 285—288.
- Kormos Gyula: Horváth Imre, Szürke szivárvány. Utunk, XXII (1967): 25.
- Kovács János: Játékos bölcsesség. Előre, XXI (1967): 6139. (VIII. 30.)
- Szilágyi Júlia: Metakritika. Utunk, XXI (1967): 34.
- Diószegi András: Horváth Imre miniatűrjei. — D.A.: Megmozdult világban. Bp., 1967, 263—274.
- Földes László: Négysorosok világa — világok négy sorban. Horváth Imre költészetéről. — F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 130—155.
- Márki Zoltán: A szó hite a vers. Utunk, XXIII (1968): 34.
- Sőni Pál: Horváth Imre. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 137—145.
- Szakolczay Lajos: Magyar könyvek Romániából. Horváth Imre, Túl a számokon. Jelenkor, 1969, 1032—1034.
- Beke György: Egy műfaj köszöntése. Előre, XXIV (1970): 6981. (IV. 16.)
- Jancsik Pál: Egysorosok. Utunk, XXV (1970): 8.
- Török László: Horváth Imre, Háromszázharminchárom aforizma. Igaz Szó, XVIII (1970): 8., 307—309.
- Csányi Ildikó: Horváth Imre — 333 de aforisme. Familia, VI (106), 1970: 6.

HORVÁTH ISTVÁN

- Nehéz szántás. Versek. Kvár, 1945, Józsa Béla Ath., 38 p. *Kiadások*
- Jegenye. Ózdi népmese. Buk., 1948, Áll. K, 28 p.
- Árad a falu. Versek. Buk., 1949, Áll. K. 62 (—64) p.
- Bomlik a rügy. Versek. Buk., 1950, ÁIMK, 19 p.
- Török a parlagot. Regény. Buk., 1950, ÁIMK, 354—356 p. — 2. kiadás: 1951. — 3. kiadás: 1954.
- A csere. Novella. Buk., 1951, ÁIMK, 78 p.
- Új betűvel. Versek. Buk., 1951, ÁIMK, 127 (—128) p.

- Brazdă peste haturi. — Buc, 1951, ESPLA, 342 (—344) p. —
2. kiadás: Ford. Alexandru Aldea. Buc, 1954, ESPLA,
380 (—384) p.
- Szépülő hazánk tájain. Versek. Buk., 1952, ÁIMK, 45 (—48) p.
- Brazdi prez smurite. Ford. Iordan Stratiev. Sofia, 1953, Na-
rodnaja Kultura, 308 p.
- Balogh Eszti hajnala. Regény. Buk., 1954, Ifj. K., 238
(—240) p.
- Válogatott versek. Buk., 1954, ÁIMK, 197 (—204) p.
- Versuri alese. Ford. P. Solomon. Buc, 1954, ESPLA, 147 p.
- Csali gróf. Regény. Buk., 1955, ÁIMK, 172 (—174) p.
- Zölderdő fia. Mesék. Buk., 1955, Ifj. K., 181 (—188) p.
- Dicsekedő Habakuk. Versek. Buk., 1956, Ifj. K., 26 (—32) p.
- Pacsirta rebben fel. Versek. Buk., 1956, ÁIMK, 96 p.
- A szürke kos. Elbeszélések. Buk., 1957, Ifj. K., 88 (—92) p.
- Berbecul brumăriu. Ford. Gelu Perian-Păteanu és Petru
Murășanu. Buc, 1957, Ed. Tineret., 98 (—104) p.
- Krizantémok. Versek. Buk., 1960, ÁIMK, 101 (—104) p.
- Tücsökhegedű. Versek. Buk., 1961, Ifj. K., 44 (—48) p.
- Fenséges adósság. Válogatott versek. Buk., 1962, Irod. K.,
218 (—220) p.
- A tavasz harangja. Gyermekversek. Buk., 1964, Ifj. K., 92 p.
- Tanúként. Versek. Buk., 1964, Irod. K., 103 p.
- Legsőbb versei. Bevezető: Lászlóffy Aladár. Buk., 1967, Ifj.
K., 139 p.
- Harmat a fűszálon. Versek. Buk., 1968, Irod. K., 118
(—120) p.
- Nyomok porban, hóban. Elbeszélések. Buk., 1969, Ifj. K.,
276 (—280) p.
- Egy gyöngyszem, két gyöngyszem. Ózdi népmesék. Buk., 1970,
Kriterion, 189 (—192) p.
- Irodalom* Derzsi Sándor: Horváth István, az erdélyi falu költője. Vi-
lágosság, II (1945): 99.
- Faragó József: Népmese és népmeseátdolgozás. Utunk, IV
(1949): 3.
- Gaál Gábor: A költő és az anyaga. Utunk, IV (1949): 16. —
Ua. G.G.: Valóság és irodalom. Buk., 1950, 301—310.
- Nagy Olga: Meseirodalmunk és íróink feladata. Utunk, IV
(1949): 18.
- Gaál Gábor: Bíró Marci Minya. Utunk, V (1950): 19.
- Hajdu Győző: Horváth István, Török a parlagot. Irodalmi
Almanach, II (1951): 1., 179—186.
- Hajdu Győző: Vita Horváth István regényéről. Utunk, VI
(1951): 6.
- Kovács János: Vita Horváth István regényéről. A regény
szerkezete — a pozitív hős ábrázolása. Utunk, VI (1951): 7. I
- Nagy Olga: A szürke kos. Irodalmi Almanach, II (1951):
4—5., 851—853.
- Pataki Bálint: Horváth István új verskötete. Utunk, VI
(1951): 22.
- Sütő András: Vita Horváth István regényéről. Utunk, VI
(1951): 4.

- Székely János: Vita Horváth István regényéről. A könyv szerkesztéséről. Utunk, VI (1951): 7.
- ***: A Török a parlagot vitájának tanulságai. Utunk, VI (1951): 12.
- Veress Dániel: Vita Horváth István regényéről. Utunk, VI (1951): 4.
- Dávid Gyula: Horváth István regényének román bírálatai. Utunk, VII (1952): 31.
- Costa, Dan: „Brazdă peste haturi.“ Steaua, III (1952): 5., 79—91.
- Micu, Dumitru C.: Un roman al oamenilor noi din satele noastre. Contemporanul, 1952: 11.
- Mladoveanu, Sorin: „Brazdă peste haturi.“ Scînteia, XXI (1952):(VII. 12.) — Ua. Probleme ale literaturii noi din R.P.R. Buc, 1952, ESPLA, 246—259.
- Gálfalvi Zsolt — Panek Zoltán: A lírai hős az élet sodrában. Jegyzetek Horváth István és Létay Lajos új versköteteiről. Utunk, VIII (1953): 7.
- Csehi Gyula: Horváth István költői útja. Utunk, IX (1954): 49.
- Földes László: Az irodalmi hős nemzeti jellege. Igaz Szó, II (1954): 3—4., 102—117.
- Nagy Pál: Horváth István ifjúsági regényéről. Utunk, IX (1954): 38.
- Kormos Gyula: Horváth István „Csali gróf-járól. Igaz Szó, III (1955): 9., 85—97.
- Robotos Imre: Horváth István Csali gróf című elbeszéléséről. Utunk, X (1955): 38. — Ua. R.I.: Alkotás és bírálat. Buk., 1955, 100—120.
- Sóni Pál: Török a parlagot. Horváth István regénye. — S.P.: Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, 69—78.
- Brad, Ion: Horváth István: Versuri alese. Steaua, VI (1955): 6., 98—100.
- Munteanu, George: Poezia lui Horváth István. Contemporanul, 1955: 36.
- Antal Péter: Jegyzetek Horváth István költői nyelvéről. Igaz Szó, IV (1956): 12., 1850—1854.
- Asztalos István: Csakis avatott kézzel. Utunk, XI (1956): 1,
- Faragó József: Jegyzetek Horváth István meséskönyvéről. Igaz Szó, IV (1956): 3., 382—396.
- Horváth István: Csakis elvszerű bírálatot. Utunk, XI (1956): 2.
- Marosi Péter: Miről énekelsz? Igaz Szó, IV (1956): 2., 220—231.
- Nagy Olga: Több igényességet [Vita Horváth István és Asztalos István közt]. Utunk, XI (1956): 6.
- ***: Horváth István. Să cunoaștem scriitorii patriei noastre. Buc., 1956, 116—118.
- Herédi Gusztáv: Paraszti természet-kép. Utunk, XIII (1958): 2.
- Kiss Jenő: Horváth István köszöntése. Igaz Szó, VII (1959): 11., 861—862.

- Kormos Gyula: Horváth István köszöntése. Utunk, XIV (1959): 40.
- Csehi Gyula: Krizantémok. Horváth István új versei. Utunk, XVI (1961): 8.
- Gálfalvi Zsolt: Az elvszerűség és a realizmus határain túl. Igaz Szó, IX (1961): 10., 631—634.
- Jánosházy György: Költő receptre. Korunk, XX (1961): 8—9., 1124—1128.
- Kacsir Mária: Megújuló költői világ. Előre, XV (1961): 4118. (I. 26.)
- Kántor Lajos: Őszben tavasz. Igaz Szó, IX (1961): 3., 436—443. — Ua. K.L.: Írástól — emberig. Buk., 1963, 128—140.
- Kovács János: Költészet és eszmegazdagság. Igaz Szó, IX (1961): 7., 104—112.
- Székely János: Gondolat és realizmus. Igaz Szó, IX (1961): 4., 602—616.
- Antal Péter: Horváth István. Igaz Szó, XI (1963): 1., 120—127.
- Baróti Pál: Látogatás Horváth Istvánnál. Utunk, XVIII (1963): 33.
- Deák Tamás: Fenséges adósság. Utunk, XVIII (1963): 42.
- Horváth István: Önéletrajz. Igaz Szó, XI (1963): 1., 116—119.
- L.L. [= Létay Lajos]: Horváth István, A tavasz harangja. Utunk, XIX (1964): 50.
- Baróti Pál: Horváth István, Tanúként. Utunk, XX (1965): 17.
- Huszár Sándor: Rapszodikus beszélgetés Horváth Istvánnal. Utunk, XX (1965): 12. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 87—94.
- Lászlóffy Aladár: Horváth István új versei. Utunk, XX (1965): 26.
- Deák Tamás: Horváth István verseiről. — D.T.: Odysseus üzenete. Buk., 1966, 446—460.
- Gyöngyösi Gábor: Horváth István legszebb versei. Utunk, XXII (1967): 48.
- Márki Zoltán: Változások és változatok. Utunk, XXII (1967): 50.
- Veress Dániel: Harmat a fűszálon. Jegyzetek Horváth Istvánt új verseihez. Utunk, XXIII (1968): 50.
- Marosi Péter: Horváth István hatvanéves. Utunk, XXIV (1969): 41.
- Sőni Pál: Horváth István. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 159—164.
- Jékely Zoltán: Horváth István 60 éves. Élet és Irodalom, 1969: 41.
- Bálint Tibor: Magyarózdi toronyaljja. Utunk, XXV (1970): 47.
- Kántor Lajos: Horváth István. Utunk, XXV (1970): 26.
- Kormos Gyula: Horváth István, Egy gyöngyszem, két gyöngyszem. Utunk, XXV (1970): 44.
- Nagy Pál: A költő prózája. Utunk, XXV (1970): 2.
- Ráduly János: Horváth István mesegyűjteménye. Falvak Dolgozó Népe, (1970): 41. (X. 14.)

- Szöcs István: Mit csinált '45 tavaszán és mit csinál most?
Beszélgetés Horváth Istvánnal. Előre, XXIV (1970): 6945.
(III. 5.)
- Znorovszky Attila: Ózdi mesék. Tanügyi Újság, XIV (1970):
35. (X. 6.)

HUSZÁR SÁNDOR

- Valaki közbeszól. Novellák, karcolatok. Buk., 1956, ÁIMK, *Kiadások*
179 (—180) p.
- Máriskó. Novellák, karcolatok. Buk., 1958, ÁIMK, 131
(—136) p.
- Számadás helyett. Elbeszélések. Buk., 1959, ÁIMK, 233
(—236) p.
- A házasságok a földön köttetnek. Színmű három felvonás-
ban. Buk., 1963, Irod. K., 100 p.
- Árva madár. Novellák. Buk., 1963, Irod. K., 152 p.
- Ultima noapte. Ford. N. Crişan. Buc, 1963, EPL. 198
(—200) p.
- Főpróba után. Kisregény. Buk., 1964, Irod. K., 148 p.
- Kokó, a bohóc. Elbeszélések. Buk., 1966, Ifj. K., 312 p.
- Az író asztalánál. Beszélgetés kortárs írókkal. Buk., 1969,
Irod. K., 390 (—392) p.
- Földes László: Külvárosok poézise. Utunk, XII (1957): 6. *Irodalom*
- Oláh Tibor: Valaki közbeszól. Huszár Sándor novelláskötete.
Igaz Szó, V (1957): 2., 304—306.
- Jánosi János: Emberség és igazság. Utunk, XIII (1958): 5.
- Bodor Pál: Huszár Sándor. Utunk, XIV (1959): 46.
- Csehi Gyula: Számadás és ígélet. Utunk, XIV (1959): 50.
- Kacsir Mária: Huszár Sándor új novelláskötetéről. Előre,
XIII (1959): 3759.(XI. 28.)
- Szöcs István: Kritikai „látószögelés“. Utunk, XIV (1959): 51.
- Tamás Gáspár: A művészi igénytelenség ellen. Utunk, XIV
(1959): 52.
- Bodor Pál: Huszár Sándor. Tribuna, III (1959): 33.
- Kántor Lajos: Huszár Sándor számadása. Korunk, XIX
(1960): 1., 92—96.
- Katona Szabó István: Huszár Sándor, Számadás helyett.
Igaz Szó, VIII (1960): 2., 305—308.
- Kovács János: Látószögektől a szemléletig. Utunk, XV
(1960): 5.
- Sóni Pál: Amit rögtön „fel” kell mondani. Utunk, XV
(1960): 32.
- ***: Vita helyett — számadás. Utunk, XV (1960): 9.
- Mikó Ervin: 5 perc Huszár Sándorral. Utunk, XVI (1961):
19.
- Kovács János: A házasságok a földön köttetnek. Huszár
Sándor színművének előadásáról. Előre, XVI (1962): 4571.
(VI. 11.)
- Nagy Pál: Drámaírók sikere. Igaz Szó, X (1962): 6., 881—
887.

- Kovács János: Régi téma — új mondanivaló. — K.J.: Korszerűség és alkotás. Buk., 1963, 21—30.
- Baróti Pál: Elbeszélt novellák. Utunk, XIX (1964): 1.
- K. Jakab Antal: A hóstelenített novella. Igaz Szó, XII (1964): 6., 983—986.
- Jánosházy György: Megjegyzések Huszár Sándor új kötetéhez. Korunk, XXIII (1964): 6., 861—864.
- Kacsir Mária: Kettős tükör. Előre, XVIII (1964): 5280.(X. 23.)
- Marosi Péter: Főpróba után. Utunk, XIX (1964): 28.
- Szász János: Huszár Sándor, Árva madár. Előre, XVIII (1964): 5135. (V. 8.)
- Kántor Lajos: Huszár Sándor, Főpróba után. Igaz Szó, XIII (1965): 3., 465—467.
- Földes László: Önvallomás reményekről és csalódásokról. Utunk, XXII (1967): 6. — Ua. F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 212—218.
- Izsák József: Monológ a döntésről. Igaz Szó, XV (1967): 2., 268—272.
- Tóth Béla: Romániai magyar elbeszélők. Huszár Sándor, Kokó, a bohóc. Alföld, 1967: 7., 65—66.
- Szász János: Huszár Sándor. Luceafáru, X (1967): 51.
- Hornyák József: A visszhang keresése. Utunk, XXIII (1968): 23.
- Huszár Sándor: Önmagammal. — H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 377—387.
- Cseke Gábor: Szabálytalan arcképcsarnok. Előre, XXIV (1970): 6975. (IV. 9.)
- Gagy László: Huszár Sándor, Az író asztalánál. Igaz Szó, XVIII (1970): 6., 926—928.
- Nagy Pál: Vallomások könyve. Utunk, XXV (1970): 7.

IZSÁK JÓZSEF

- Kiadások* Asztalos István. Buk., 1967, Irod. K., 337 (—340) p. Tamási Áron. Buk., 1969, Ifj. K., 167 (—168) p., 7 mell. — Kismonográfia.
- Irodalom* Baróti Pál: Pályakép hézagokkal. Utunk, XXII (1967): 27.
- Földes László: Izsák József, Asztalos István. Utunk, XXII (1967): 13.
- Kántor Lajos: Kövek. Korunk, XXVI (1967): 8., 1150—1152.
- Kovács János: A nélkülözhetetlen monográfia. Igaz Szó, XV (1967): 6., 915—917.
- Sőni Pál: Izsák József, Asztalos István. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XI (1967): 2., 352—354.
- Varró János: „Hadat izenő követként...” Korunk, XXVI (1967): 5., 718—720.
- Veress Zoltán: Izsák József, Tamási Áron. Utunk, XXIV (1969): 39.
- Tamás Gáspár: Monográfia Tamási Áronról. Utunk, XXV (1970): 6.

Csűrös Miklós: Izsák József, Tamási Áron. Irodalomtörténeti Közlemények. 1970, 269—271.

Varga Lajos: Négy kismonográfia Erdélyből. Kritika, 1970: 9., 59—61.

IZSÁK LÁSZLÓ (= BÁLINT LÁSZLÓ)

- Az első brigád. Novella. Buk., 1950, Áll. K., 68 p. *Kiadások*
Sodró erők. Regény. Buk., 1963, Irod. K., 250 (—252) p.
Földes László: Bálint László, Az első brigád. Utunk, V *Irodalom*
(1950): 10.
Kovács János: Három novella a szocializmus építéséről.
Romániai Magyar Szó, IV (1950): 948.(X. 20.)
Bántó István: Izsák László, Sodró erők. Igaz Szó, XI (1963):
8., 280—281.
Izsák József: Jelentős téma felemás megoldása. Utunk,
XVIII (1963): 38.
Kovács János: Sodró erők erőtlen ábrázolása. Előre, XVII
(1963): 4899. (VIII. 2.)
Erdélyi, I.: Izsák László: Forțe nestăvilite. Scrisul bănă-
țean, XIV (1963): 10, 77—78.
Páskándi Géza: Legyen immár tíz — kettő. Utunk, XXV
(1970): 33.

JAKÓ ZSIGMOND

- Rettegi György, Emlékezetre méltó dolgok. 1718—1784. Be-
vezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel közzéte-
szi Jakó Zsigmond. Buk., 1970, Kriterion, 559 (—564) p. *Kiadások*
Bíró László: Rettegi György, Emlékezetre méltó dolgok. *Irodalom*
Előre, XXIV (1970): 7112.(XI. 28.)
Farkas Sándor: Rettegi György, Emlékezetre méltó dolgok.
Utunk, XXV (1970): 47.

JANCSIK PÁL

- Micul Ioșca. Ilustrații de Tollas Júlia. Versuri de Jancsik *Kiadások*
Pál. Ford. Ion Brad. Buc, 1962, Ed. Tineret., 20 p.
Szomjas tenger. Versek. Előszó: Kiss Jenő. Buk., 1963, Irod.
K., 112 p. — Forrás.
Tavaszi tánc. Versek gyerekeknek. Buk., 1965, Ifj. K, 87 p.
— Napsugár könyvek.
Fűszálon csillag. Versek. Buk., 1968, Irod. K., 119 p.
Láng Gusztáv: Vita egy bírálattal. Korunk, XXII (1963): *Irodalom*
11., 1553—1559.
Szász János: Jancsik Pál, Szomjas tenger. Előre, XVII
(1963): 4879. (VII. 10.)

- Szöcs István: *Harc a feladatért*. Utunk, XVIII (1963): 26.
 Veress Zoltán: *Líra versben és prózában*. Igaz Szó, XI (1963): 6., 933—935.
 Kántor Lajos: *Mostoha versek*. Előre, XIX (1965): 5564. (IX. 22.)
 Szöcs István: *Jancsik Pál, Tavaszi tánc*. Utunk, XX (1965): 38.
 Salamon László: *A „törekeny szépség” és a „bátor jóság” költője*. Igazság, XXIX (1968): 282.(XI. 27.)
 Veress Zoltán: *Fűszálon csillag*. Utunk, XXIII (1968): 28.
 Szilágyi Júlia: *Fűszálon csillag*. Utunk, XXIII (1968): 38.
 Kántor Lajos: *Fiatallíra*. Előre, XXIV (1970): 7161.(XI. 15.)

JANCSÓ ELEMÉR

- Kiadások* Az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság iratai. Buk., 1955, Akad. K., 443 p.
 A felvilágosodástól a romantikáig. Tanulmányok. Buk., 1966, Irod. K., 328 p.
 A magyar irodalom a felvilágosodás korában. Buk., 1969, Ed. didac. si ped., 427 (—432) p.
- Irodalom* Kocziány László: *Az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság iratai*. Igaz Szó, IV (1956): 4., 591—593.
 Méhes György: *Beszélgetés Jancsó Elemérrel*. Utunk, XIX (1964): 39.
 Huszár Sándor: *Irodalomtörténeti kutatásokról*. Utunk, XX (1965): 15.
 Baróti Pál: *Egy életmű lényege*. Utunk, XXII (1967): 3.
 Hajdu Győző: *Jancsó Elemér*. Igaz Szó, XV (1967): 4., 629—632.
 Szigeti József: *Egy szintézis tanulságai*. Utunk, XXIV (1969): 39.
 Huszár Sándor: *Jancsó Elemér. A tudós és kora*. — H.S.: *Az író asztalánál*. Buk., 1969, 111—118.
 Szigeti József: *Jancsó Elemér köszöntése*. Utunk, XXV (1970): 52.

JÁNKY BÉLA

- Kiadások* *Leánykérő*. Versek. Buk., 1956, ÁIMK, 52 (—56) p.
Ezüst ember tánca. Versek. Buk., 1969, Irod. K., 101 (—104) p.
- Irodalom* Izsák József: *Jánky Béla, Leánykérő*. Igaz Szó, IV (1956): 11., 1725—1727.
 Panek Zoltán: *Készülődés*. Utunk, XXIV (1969): 19.
 Lászlóffy Csaba: *Jánky Béla, Ezüst ember tánca*. Utunk, XXV (1970): 3.
 Márki Zoltán: *Szavak honfoglalása*. Utunk, XXV (1970): 13.

JÁNOSHÁZY GYÖRGY

- Az örült nagyúr jármában. Versek. Kvár, 1947, Minerva, *Kiadások*
78 (—80) p.
- Három klasszikus dráma [Három tanulmány]. Buk., 1964,
Irod. K., 169 (—172) p. — Kritikai kiskönyvtár.
- Bábel tornya. Jegyzetek a mai nyugati drámáról. Buk.,
1966, Irod. K., 189 (—190) p.
- Százegy szonett. Buk., 1968, Irod. K., 244 p.
- Rím és rivalda. Esszék, kritikák. Buk., 1969, Irod. K., 319
(—320) p.
- Kiss Jenő: Az „örök dolgok” költészete. Utunk, II (1947): *Irodalom*
21.
- Földes László: Jánosházy György, Bábel tornya. Utunk,
XXI (1966): 43.
- K. Jakab Antal: Parttalan sematizmus. Utunk, XXI (1966):
47.
- Szekernyés László: Jánosházy György, Bábel tornya. Vörös
Zászló, Mvhely, XVIII (1966): 264.
- Jordáky Lajos: Jegyzetek a mai nyugati drámáról. Igaz
Szó, XV (1967): 3., 437—439.
- Szőcs István: Ahogy Narcissus . . . Utunk, XXIII (1968): 39.
- Jordáky Lajos: Az esszé dicsérete. Utunk, XXIV (1969):
27.

JÁNOSI JÁNOS

- A regényeposz. Buk., 1962, Irod. K., 162 (—164) p. — Kri- *Kiadások*
tikai kiskönyvtár.
- Tanulmányok. Buk., 1966, Irod. K., 189 (—198) p. — Kri-
ikai kiskönyvtár.
- Călin, Vera: Egy értékes irodalomesztétikai tanulmány. *Irodalom*
Igaz Szó, XII (1964): 6., 987—995.
- Földes László: Jánosi János, Tanulmányok. Utunk, XXI
(1966): 14.
- Csehi Gyula: A huszadik századi Dosztojevszkij. Utunk,
XXIV (1969): 25.

KACSO SÁNDOR

- Nagyidő. Novellák. Mvhely, 1946, Bolyai, 238 (—240) p *Kiadások*
Vakvágányon. Regény. Buk., 1957, ÁIMK, 356 p.
- Három portré [Sőni Pállal és Abafáy Gusztávval]. Buk.,
1963, Irod. K., 236 p. — Kritikai kiskönyvtár.
- Írók — írások. Tanulmányok és cikkek. Buk., 1964, Irod.
K., 352 p.
- Válogatott írások. Regény, elbeszélések, karcolatok. Előszó:
Izsák József. Buk., 1970, Kriterion, 545 (—548) p. — Ro-
mániai Magyar Írók.
- Pe linie moartă. Ford. Vasile Grunea. Kvár, 1970. Dácia,
283 p.

- Irodalom* Jékely Zoltán: Kacsó Sándor és az erdélyi novella. Világosság, III (1946): 154.
- Izsák József: „Régi” könyv — mai tanulsággal. Utunk, XII (1957): 31.
- Kacsir Mária: Harsány és tiszta hang. Előre, XI (1957): 3094.(X. 5.)
- Nagy István: Vakvágányról a szocializmus nyílt vágányára. Utunk, XII (1957): 22. — Ua. N.I.: A harc hevében. Mvhely, 1957, 125—136.
- Robotos Imre: Az úttalanság intelmei. Korunk, XVI (1957): 8., 1109—1111.
- Sóni Pál: A hatvanéves Kacsó Sándor. Utunk, XVI (1961): 8.
- Szemlér Ferenc: Kacsó Sándor hatvanéves. Igaz Szó, IX (1961): 3., 465—466.
- Hajós József: Három írói arckép margójára. Korunk, XXII (1963): 9., 1245—1249.
- Jancsó Elemér: Három portré — egy kötetben. Utunk, XVIII (1963): 18.
- Huszár Sándor: Kacsó Sándorral — Birt'k Béniről meg egyebekről. Utunk, XIX (1964): 48. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 43—52.
- Balogh Edgár: Vallomás és irodalom. Előre, XIX (1965): 5419. (IV. 3.)
- Balogh Edgár: Kacsó Sándor embersége. — B.E.: Toll és emberség. Buk., 1965, 235—241.
- Sóni Pál: Eszmeiség és egyéniség. Utunk, XX (1965): 5. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 215—218.
- Tamás Gáspár: Irodalmi publicisztika. Igaz Szó, XIII (1965): 4., 608—610.
- Kántor Lajos: Adalékok kortársi irodalomtörténethez. Korunk, XXV (1966): 4., 571—575.
- Kozma Dezső: Kacsó Sándor. Igaz Szó, XIV (1966): 11., 750—755.
- Kántor Lajos: Népiség, mítosz, novella. Utunk, XXIV (1969): 28.
- Fazekas Loránd: Kacsó Sándor, Válogatott írások. Könyvtári Szemle, XIV (1970): 3., 142—143.
- Kozma Dezső: Kacsó Sándor, Válogatott írások. Igaz Szó, XVIII (1970): 8., 302—304.
- Mikó Imre: Kacsó Sándor, Válogatott írások. Utunk, XXV (1970): 41.
- Polgár István: A helytállás írója. Vörös Zászló, XXII (1970): 150. (VI. 28.)

KÁDÁR JÁNOS

- Kiadások* A vályúfaragó. Versek. Előszó: Salamon László. Buk., 1965, Irod. K., 103 p. — Forrás.
- Fénycsíkok nyomában. Kisregény. Buk., 1967, Irod. K., 127 p.

- Sarkos szavak. Versek. Buk., 1969, Irod. K., 88 p.
 Bálint Tibor: Közel a Naphoz. Igazság, XXVI (1965): 156. *Irodalom*
 (VII. 3.)
- Kántor Lajos: Szép szavak súlya. Korunk, XXIV (1965):
 7—8. 1133—1137.
- M.H. [= Mózes Huba]: Kádár János, A vályúfaragó. Utunk,
 XX (1965): 22.
- Páskándi Géza: A gyökerek nyelvén. Ifjúmunkás, IX (1965):
 31.
- Szilágyi Domokos: Egy költő, akire figyelni kell. Utunk, XX
 (1965): 25.
- Szász János: Verssé érlelt élet. Igaz Szó, XIV (1966): 2.,
 270—272.
- Becsky Andor: Kádár János, A vályúfaragó. Kortárs, 1967,
 666—667.
- Bálint Tibor: Daphnisz és Khloé aktatáskája. Utunk, XXIII
 (1968): 6.
- Kántor Lajos: Írói önvizsgálat — és olvasói lelkiismeret.
 Igazság, XXIX (1968): 238. (X. 6.)
- Miklós László: Fényesíkok nyomában. Utunk, XXIII (1968):
 4.
- Pusztai János: Valóság, őszinteség, líra. Korunk, XXVII
 (1968): 12., 1881—1884.
- Kántor Lajos: Lírikus lírája. Utunk, XXIV (1969): 45.
- Lászlóffy Csaba: Kádár János, Sarkos szavak. Utunk, XXIV
 (1969): 43.
- Szőcs István: A szerénység jegyében. Előre, XXIII (1969):
 6872. (XII. 6.)
- Kántor Lajos: Fiatal líra. Előre, XXIV (1970): 7161. (XI. 15.)

KAKASSY ENDRE

- A fiatal Eminescu. Buk., 1959, ÁIMK, 267 (—272) p. *Kiadások*
- Logodnă furtunoasă. Piesă intr-un act. Ford. Tiberiu Vor-
 nic. Buc., 1959, ESIP, 39. p. — Teatru.
- Eminescu élete és költészete. Buk., 1962, Irod. K., 519
 (—520) p.
- Mihail Sadoveanu. Egy nagy élet és egy nagy életmű tör-
 ténete. Buk., 1964, Irod. K., 255 (—256) p.
- Nagy Pál: Kakassy Endre, A fiatal Eminescu. Igaz Szó, VII *Irodalom*
 (1959): 11., 876—877.
- Ștefănescu, Al. I.: Kakassy Endre. Gazeta literară, X (1963):
 43.
- Kacsó Sándor: Egy monográfia előzményeiről. Utunk, XIX
 (1964): 24. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 128—
 134.
- Veégh Sándor: Kakassy Endre, Mihail Sadoveanu. Vörös
 Zászló, Mvhely, XIII (1964): 245.

- Dávid Gyula: Az új Sadoveanu-kutatások elé. Korunk, XXIV (1965): 11. 1603—1605.
 Jancsó Elemér: Kakassy Endre, Mihail Sadoveanu. Igaz Szó, XIII (1965): 1., 140—142.
 Mózes Huba: A népköltészet édes gyermeke. Utunk, XX (1965): 9.

KÁNTOR LAJOS

- Kiadások* Írástól — emberig. Esszék, tanulmányok. Bevezető: Kacsó Sándor. Buk., 1963, Irod. K., 203 (—208) p. — Forrás. Százéves harc „Az ember tragédiájá”-ért. Bp., 1966, Akadémiai K., 142 p.
 Vallomásos Móricz Zsigmond. Epika és líra határvidékén. Buk., 1968, Ifj. K., 182 (—184) p., 10 mell. — Kismonográfia.
 Alapozás. Klasszikusok — kortársak. Tanulmányok, esszék. Buk., 1970, Kriterion, 380 (—384) p.
- Irodalom* Szöcs István: A költői szó korszerűsége. Utunk, XVII (1962): 22.
 Csehi Gyula: Írástól — emberig. Utunk, XIX (1964): 22.
 Jancsó Elemér: Kántor Lajos, Írástól emberig. Igaz Szó, XII (1964): 6., 1016—1018.
 Láng Gusztáv: Kísérletek és eredmények. Utunk, XXIII (1968): 51.
 Kozma Dezső: Vallomásos Móricz Zsigmond: Nyelv- és Irod. tud. Közl, XIII (1969): 1., 187—189.
 Szilágyi Júlia: Móricz Zsigmond és a líraiság természete. Korunk, XXVIII (1969): 4., 651—654;
 Ilia Mihály: Kántor Lajos, Vallomásos Móricz Zsigmond. Tiszatáj, 1969, 657.
 Rác Győző: Erkölc és szabadság. Utunk, XXIV (1969): 5.
 Rác Győző: A szofisztika útvesztői. Utunk, XXIV (1969): 8.
 Szöcs István: A hiba — nem tévedés. Utunk, XXIV (1969): 9.
 Korompay János: Kántor Lajos, Vallomásos Móricz Zsigmond. Irodalomtörténeti Közlöny, 1969, 630—631.
 Kormos Gyula: Kántor Lajos, Alapozás. Utunk, XXV (1970): 42.
 Kozma Dezső: Irodalomtudományi dilemmák. Korunk, XXIX (1970): 11., 1765—1769.
 Mózes Huba: Alapozás. Igazság, XXXI (1970): 237.
 Kelemen Péter: Kántor Lajos, Alapozás. Valóság, 1970: 11., 106—107.
 Kiss Ferenc: • Kántor Lajos, Alapozás. Kritika, 1970: 11., 58—60.
 Varga Lajos: Négy kismonográfia Erdélyből. Kritika, 1970: 9., 59—61.

- Virágzik a cseresznyefa. Versek, Buk., 1955. ÁIMK, 101 *Kiadások*
(—104) p.
- Sirálytánc. Versek. Buk., 1957, ÁIMK., 80 (—84) p.
- Kicsi legény, nagy tarisznya. Versek. Buk., 1961, Ifj. K..
71 p.
- Kényes nap, nyári nap. Versek. Buk., 1964, Ifj. K., 80 p.
— Napsugár könyvek.
- Harmat a csillagon. Versek. Buk., 1964, Irod. K., 135 p.
- Labiş, Nicolae: Az őz halála. Versek. Buk., 1964, Irod. K.,
89 (—92) p.
- Három bárány. Versek. Buk., 1965, Ifj. K., 84 p. — Napsu-
gár könyvek.
- Baconsky, A. E.: Néma pillanat. Buk., 1965, Irod. K., 104 p.
- Kikapcsolódás. Versek. Buk., 1966, Irod. K. 118 (—120) p.
- Függőleges lovak. Versek. Buk., 1968, Irod. K.. 94 (—96) p.
- Fából vaskarika. Buk., 1969, Ifj. K., 62 p.
- Cai verticali. Versuri. Ford. H. Grămescu. Buc, 1969, EPL,
172 (—176) p.
- Fától fáig. Versek, 1955—1970. Buk., 1970, Kriterion, 239
(—245) p.
- Márki Zoltán: Jegyzetek Kányádi Sándor verskötetéről. *Irodalom*
Igazság, XVII (1955): 226.(IX. 25.)
- Földes László: Levél Kányádi Sándorhoz. Utunk, XI (1956):
9, 10.
- Gálfalvi Zsolt: Hangulat, érzelem, gondolat. Kányádi Sán-
dor verskötetének margójára. Igaz Szó, IV (1956): 3., 375—
379. — Ua. G. Zs.: Írók, könyvek, viták. Buk., 1958, 152—
159.
- J. Nagy Mária: Stilisztikai észrevételek Kányádi Sándor
verseihez. Korunk, XX (1961): 1., 106—109.
- Baróti Pál: Vívódások könyve. Utunk, XIX (1964): 43.
- Lászlóffy Aladár: Kányádi - Sándor, Harmat a csillagon.
Igazság, XXV (1964): 270.(XI. 14.)
- Lőrinczi László: Kányádi Sándor új verskötetéről. Előre.
XVIII (1964): 5269.(X. 10.)
- (-s -ó) [= Földes László]: Kányádi Sándor, Három bárány.
Utunk, XX (1965): 20.
- Láng Gusztáv: A költő „ím... a férfikor nyarában”. Ko-
runk, XXIV (1965): 7—8., 1128—1132.
- Kántor Lajos: Kányádi Sándor, Kikapcsolódás. Utunk, XXI
(1966): 51.
- Baróti Pál: Modernül a költészet ősforrásainál. Utunk, XXII
(1967): 10.
- Kántor Lajos: Kövek [Kányádi Sándor — Hervay Gizella].
Korunk, XXVI (1967): 1., 128—131.
- Katona Ádám: Az egyszerűség költője. Igazság, XXVIII
(1967): 20.(I. 25.) — Ua. Új Symposion 1967, 36.
- Katona Ádám: Miért szép a Vén juh az ősz című vers?
Ifjúmunkás, XI (1967): 29. (VII. 21.)

- Sóni Pál: Kányádi költői útja. Igaz Szó, XV (1967): 1., 94—102. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk, 1967, 304—315.
- Belia György: Három bukaresti magyar könyv. Kányádi Sándor, Kikapcsolódás. Kortárs, 1967, 1168—1169.
- Kiss Ferenc: Kányádi Sándor, Kikapcsolódás. Kritika, 1967: 8., 53—54.
- ***: Három költő — három kötet. Utunk. XXIII (1968): 8.
- Huszár Sándor: Kányádi Sándorral a költészet válságáról. Utunk, XXIII (1968): 9. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk, 1969, 267—274.
- Ilia Mihály: Kányádi Sándor, Kikapcsolódás. Tiszatáj, 1968, 675—676.
- Kabdebó Lóránt: Kányádi Sándor, Kikapcsolódás. Napjaink, 1968: 2.
- Bálint Tibor: Égi és földi utakon. Utunk, XXIV (1969): 10.
- Baróti Pál: Egy versszemlélet végletei. Utunk, XXIV (1969): 8.
- Kántor Lajos: Tárgyak vagy kérdések? Előre, XXIII (1969): 6741. (VII. 6.)
- Székely János: Természetes költő. Igaz Szó, XVII (1969): 3., 450—454.
- Szöcs István: Költői időhiány. Utunk, XXIV (1969): 42.
- Veress Dániel: Egy szintézis körvonalai. Utunk, XXIV (1969): 27.
- Szakolczay Lajos: Kányádi Sándor, Függőleges lovak. Irodalmi Szemle(Pozsony), 1969, 856—857.
- Tóth Béla: Kányádi Sándor lírája. Alföld, 1969: 8., 52—57.
- Vas István: Költők között. Kányádi Sándor, Függőleges lovak. Népszabadság, 1969. (III. 15.)
- Zirkuli Péter: Kányádi Sándor, Függőleges lovak, Kritika, 1969: 9., 58—59.
- Láng Gusztáv: Kányádi Sándor. Utunk, XXV (1970): 15.
- Poantá, Petru: Kányádi Sándor, Cai verticali. Steaua, XXI (1970): 8., 94—96.
- Ulici, Laurențiu: Kányádi Sándor, Cai verticali. Contemporanul, 1970: 50.

KÁROLY SÁNDOR

- Kiadások* Különös történetek. Novellák. Mvhely, 1958, ÁIMK, 178 (—180) p.
- Égből pottyant vendég. Színmű két felvonásban. Buk., 1960, ÁIMK, 71 (—72) p. — Műkedvelők színháza.
- Az ajándék. Vígjáték egy felvonásban. Temesvár, 1962, Tart. Néptanács, 32 p.
- Mosolygó esztendő. Buk, 1962, Irod. K., 241 (—244) p.
- Darul. Comedie. Timișoara, 1962, I. P. Progresul, 32 p.

- Darul. Comedie într-un act. Ford. Aurel Buteanu. Buc., 1962, Casa Centrală a creației populare, 47 p.
- Az 500. emelet. Regény. Buk., 1968, Irod. K., 301 (—304) p.
- Nagy Pál: Károly Sándor, Különös történetek. Igaz Szó, VI. *Kiadások* (1958): 6., 923—924.
- Baróti Pál: Önéletírás — ifjúság számára. Utunk, XVIII (1963): 5.
- Bihari László: Károly Sándor önéletrajzi regénye. Korunk, XXII (1963): 3., 403—404.
- Polgár István: Károly Sándor, Mosolygó esztendők. Igaz Szó, XI (1963): 6., 962—964.
- Buteanu, Aurel: Károly Sándor, Anii veseliei. Scrisul bă-nățean, XIV (1963): 10.
- Anavi Ádám: Búcsú Károly Sándortól. Igaz Szó, XII (1964): 3., 459.
- Franyó Zoltán: Károly Sándor sírja mellől. Utunk, XIX (1964): 6.
- Sós Péter [= Szöcs István]: Károly Sándor, Az 500. emelet. Utunk, XXIV (1969): 26.
- Robotos Imre: Hivő romantika. Utunk, XXIV (1969): 39.

KATONA SZABÓ ISTVÁN [= SZABÓ ISTVÁN]

- A dinnyecsősz. Elbeszélések. Buk., 1955, ÁIMK, 113 p. *Kiadások*
- Virágzó élet. Palocsay Rudolf életrajza. Buk., 1955, ÁIMK, 289 p.
- Farkasjárás. Elbeszélések. Buk., 1957, Ifj. K., 103 p.
- Borika. Regény. Buk., 1959, ÁIMK, 278 (—280) p. — 2. kiadás: Buk., 1963, Irod. K., 305 (—308) p. Utószó: Hajdu Zoltán. — Kincses Könyvtár.
- A harmadik kakasszó. Regény. Buk., 1963, Irod. K., 148 p.
- Borika. Roman. Ford. Const. Olariu. Buc., 1964, EPL, 269 p.
- Vesztett szerelem. Regény. Buk., 1966, Ifj. K., 247 p.
- Gálfalvi Zsolt: A dinnyecsősz. Utunk, XI (1956): 7. *Irodalom*
- Kormos Gyula: Szabó István, A dinnyecsősz. Igaz Szó. IV (1956): 6., 921—923.
- (m.gy.) [= Méhes György]: Virágzó élet. Utunk, XI (1956): 24.
- Izsák József: Farkasjárás. Utunk, XII (1957): 50.
- Nagy Pál: A novellától a regényig. Igaz Szó, VII (1959): 12., 970—976.
- Kacsir Mária: Katona Szabó István regényéről. Előre, XIV (1960): 3824. (II. 14.)
- Kacsó Sándor: Szocialista alapon — konzervatív falu. Utunk, XV (1960): 3. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 252—262.
- Szöcs István: Hamis irodalmi eszmény. Igaz Szó, VIII (1960): 2., 277—282.
- Szöcs István: A negyedik kakasszó. Utunk, XIX (1964): 23.
- Bálint Tibor: Megáporodott szerelmek. Utunk, XXII (1967): 27.

Kormos Gyula: Szemlélet és ábrázolás. Igaz Szó, XV (1967): 8., 264—267.

Kovács János: Katona Szabó István, Vesztett szerelem. Előre, XXI (1967): 6043. (IV. 8.)

KEMÉNY JÁNOS

- Kiadások* A havas dicsérete. Novellák. Mvhely, 1957, ÁIMK, 251 p.
Kicsiknek. Buk., 1958, Ifj. K., (32) p. — 2. kiadás: Buk., 1961, Ifj. K., 32 p.
Vadpáva. Regény. Mvhely, 1958, ÁIMK, 310 (—314) p.
Ursulețul jucăuș. Ford. Ion Horea. Buc, 1958, Ed. Tineret., 30 p.
Farkasvölgy. Regény. Buk., 1963, Irod. K., 479 (—484) p.
Víziboszorkány. Regény. Buk., 1965, Irod. K., 347 (—352) p.
Halász, vadász, madarász. Novellák. Buk., 1968, Ifj K., 220 (—224) p.
Vrăjitoarea apelor. Roman. Ford. Paul Drumaru. Buc, 1970, Ed. „M. Eminescu“, 323 p.
- Irodalom* Gagy László: A havas dicsérete. Igaz Szó, V (1957): 5., 791—792.
Veress Dániel: Írások válasza — írójuknak. Utunk, XII (1957): 36.
Oláh Tibor: A Havas könyve. Utunk, XIV (1959): 43.
Papp Ferenc: Kemény János, Vadpáva. Igaz Szó, VII (1959): 1., 127—128.
Bántó István: Táj és ember. Előre, XVIII (1964): 5099. (III. 25.)
Gagy László: Kemény János, Farkasvölgy. Igaz Szó, XII (1964): 6., 1015—1016.
Seres József: Kemény János, Farkasvölgy. Korunk, XXIII (1964): 10., 1666—1667.
Páskándi Géza: A megépítettség sikere. Utunk, XX (1965): 45.
Huszár Sándor: Kemény Jánossal. Utunk, XXIII (1968): 41. — Ua. H.S.: Ki találta fel — a Helikont? H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 207—216.
Jancsó Elemér: Kemény János születésnapjára. Utunk, XXIII (1968): 36.
Váradi B. László: Halász, vadász, madarász. Utunk, XXIII (1968): 29.

KENÉZ FERENC

- Kiadások* Fekete hanglemezek. Versek. Bevezető: Balogh Edgár. Buk., 1968, Irod. K., 102 (—104) p. — Forrás.
Ólomtánc. Versek. Kvár, 1970, Dácia, 134 (—136) p.
- Irodalom* Kántor Lajos: Életkor és önismeret. Előre, XXII (1968): 6428. (VII. 6.)
Márki Zoltán: A hagyomány vége. Utunk, XXIII (1968): 31.
Mózes Huba: Kenéz Ferenc, Fekete hanglemezek. Utunk, XXIII (1968): 28.

- Szőcs István: Fekete hanglemezek. Utunk, XXIII (1968): 21.
 Vári Attila: Kenéz Ferenc, Fekete hanglemezek. Utunk, XXIII (1968): 28.
 Oláh János: Az ólomtánc csúcsai. Utunk, XXV (1970): 38.
 Székely László [= Király László]: Az utazás izgalmai. Utunk, XXV (1970): 36.

KENYERES PÁL

- Ünnepi műszak. Riport. Buk., 1950, ÁIMK, 27 (—28) p. *Kiadások*
 Győzelmes esztendő. Riport a törvényi kollektív gazdaságról. Buk., 1951, ÁIMK, 98 (—104) p.
 Kovács János: Három novella a szocializmus építéséről. *Irodalom*
 Romániai Magyar Szó, IV (1950): 948. (X. 20.)
 Orosz Irén: Győzelmes esztendő. Utunk, VI (1951): 21.

KERTÉSZ DÉNES

- Menekülés. Regény. Kvár, 1947, Minerva, 166 p. *Kiadások*
 Salamon László: Menekülés. Utunk, III (1948): 2. *Irodalom*

KICSI ANTAL

- Kováts József. Monográfia. Buk., 1969, Irod. K., 243 (—248) p. *Kiadások*
 Kocziány László: Egy monográfia margójára. Kicsi Antal, *Irodalom*
 Kovács József. Előre, XXIII (1969): 6716. (VI. 7.)
 Kozma Dezső: Pályakép Kovács Józsefről. Utunk, XXIV (1969): 38.

KIRÁLY LÁSZLÓ

- Vadásztánc. Versek. Előszó: Lászlóffy Aladár. Buk., 1967, *Kiadások*
 Irod. K., 112 p. — Forrás.
 Rendhagyó délután. Versek. Buk., 1968, Irod. K., 127 p.
 A Santa Maria makettje. Novellák. Buk., 1970, Kriterion, 182 p.
 Ballada a fáradt asszonyokról. Versek. Buk., 1970, M. Eminescu K., 164 p.
 Baróti Pál: Szigorú ének. Utunk, XXII (1967): 42. *Irodalom*
 Éltető József: Király László, Vadásztánc. Utunk, XXII (1967): 22.
 Gálfalvi György: Vadásztánc. Előre, XXI (1967): 6144. (VIII. 5.)
 Szilágyi Domokos: Igazságos tenger. Igaz Szó, XV (1967): 7., 108—113.
 Szokolczay Lajos: Négy fiatal erdélyi poéta — öt verskötetet. Király László, Vadásztánc. Tiszatáj, 1968, 678.
 Huszár Sándor: Az író asztalánál, Király László. Utunk, XXIV (1969): 41.
 Kántor Lajos: Szigorú, kemény költemények. Igaz Szó, XVII (1969): 10., 638—645.

- (m. z.) [= Márki Zoltán]: „A halál távozása...” Utunk, XXIV (1969): 24.
 Méliusz József: Armstrong csodálatos aranytrombitája. Előre, XXIII (1969): 6728.(VI. 27.)
 Szemlér Ferenc: Egy rendhagyó költő rendes versei. Utunk, XXIV (1969): 9.
 Pomogáts Béla: Három fiatal erdélyi költő. Király László, Rendhagyó délután. Napjaink, 1969: 9.
 Tasnádi Attila: Király László, Rendhagyó délután. Kortárs, 1969, 1825.
 Kántor Lajos: Fiala líra. Előre, XXIV (1970): 7161. (XI. 15.)

KISBÁN MIKLÓS [= BÁNFFY MIKLÓS]

- Kiadások* Bűvös éjszaka. Cluj-Kvár, 1946, Józsa Béla Ath., 176 p.
Irodalom Marosi Péter: Mit ér Bánffy trilógiája? Utunk, XII (1957): 27, 28.
 Nagy István: Nézzünk hát szembe... Utunk, XII (1957): 15.

KISS JÁNOS

- Kiadások* Tegnapról holnapig. Kisregény. Előszó: Marosi Péter. Buk., 1966, Irod. K., 112 p. — Forrás.
 Vegyestörték. Két elbeszélés. Buk., 1969, Irod. K., 152 (—156) p.
Irodalom Bodor Pál: Regénypör T.-ben — avagy kinek van háromszögletű feje? Utunk, XX (1965): 47.
 Kántor Lajos: Hétköznapi — ünnep. Igaz Szó, XIII (1965): 11., 764—767.
 Baróti Pál: Tegnapról holnapig. Utunk, XXI (1966): 22.
 Gálfalvi György: Teljesebb falukép felé. Korunk, XXV (1966): 6., 961—964.
 Kovács János: Tegnapról holnapig. Előre, XX (1966): 5773. (V. 26.)
 Telegdi Magda: Amit rögtön el kell mondani. Utunk, XXIII (1968): 28.
 Kovács János: Szorongató keretek. Előre, XXIII (1969): 6866.(XI. 29.)
 H. Nagy István: Kiss János, Vegyestörték. Utunk, XXIV (1969): 42.
 Csiki László: Magunknak mondom. Utunk, XXV (1970): 8.

KISS JENŐ

- Kiadások* A fehér ember. Színjáték. Kvár, 1946, Józsa Béla Ath., 69 (—72) p.
 Kínai császár. Versek. 1942—1944. Kvár, 1946, Nagy Jenő ny., 60 (—62) p.
 Válogatott versek. Buk., 1949, Áll. K., 161 (—166) p.
 Úti rapszódia. Versek. Buk., 1954, ÁIMK, 177 (—180) p.
 Neculuță, D. Th.: Az igazság partjai felé. Versek. Bevezető:

- Marosi Péter. Buk., 1955, ÁIMK, 67 (—68) p. — Haladó hagyományaink, 16.
- Három nap egy esztendő. Mesés játék. Buk., 1955, ÁIMK, 93 p.
- Alecsandri, Vasile: A szorgos ős. Buk., 1955, Ifj. K., 12 p.
- Szín és tűz. Versek. Buk., 1956, ÁIMK, 70 (—72) p.
- Poezii. Buc, 1957, ESPLA, 147 (—152) p.
- Gyermeksíp. Versek. Buk., 1959, Ifj. K., 52 (—56) p. — Napsugár könyvek.
- A küszöb előtt. Színháték. Buk., 1960, ÁIMK, 50 (—52) p. — Műkedvelők színháza.
- Gépek erdeje. Gyermekversek. Buk., 1960, Ifj. K., 49 (—52) p. — Napsugár könyvek.
- Az élet szerelme. Versek. Buk., 1961, Irod. K., 94 (—96) p.
- Tulipánfák földjén. Verses útirajz az ifjúságnak. Buk., 1961, Ifj. K., 57 (—60) p.
- Bacovia, George: Lila alkonyat. Válogatott versek. Buk., 1961, Irod. K., 125 (—128) p.
- Să fiți prieteni. Buc., 1961, Ed. Tineret., 39 p.
- Fegyver nélkül fegyver ellen. Versek. Buk., 1963, Ifj. K., 28 (—32) p.
- Legszebb versek. Bevezető: Sóni Pál. Buk., 1963, Ifj. K., 134 (—136) p.
- A báránka. Román népballadák. Utószó: Faragó József. Buk., 1963, Irod. K., 229 p.
- Copiii mei, vă spun acum! Ford. Veronica Porumbacu. Buc., 1963, Ed. Tineret., 32 p.
- Az esztendő élete. Gyermekversek. Buk., 1964, Ifj. K. 107 p.
- Kísérnek a csillagok. Versek. Buk., 1964, Irod. K., 348 p.
- Bănuță, Ion: Üzenet. Versek. Buk., 1964, Irod. K., 88 p.
- Nem egy életre születtem. Versek. Buk., 1966, Irod. K., 95 p.
- Porumbacu, Veronica: Egyensúly. Válogatott versek. Buk., 1967, Ifj. K., 94 (—96) p.
- Sors. Versek. Buk., 1969, Irod. K., 117 p.
- Novákékről szól az ének. Román hősi balladák. Vál., szerk., a bevezetőt és a jegyzeteket írta Faragó József. Buk., 1969, Irod. K., 162 (—168) p.
- Idők, terek. Versek. Buk., 1970, M. Eminescu K., 176 p.
- Jékely Zoltán: A fehér ember. Világosság, III (1946): 71. *Irodalom*
- jz. [= Jékely Zoltán]: Kínai császár. Világosság, III (1946): 100.
- Benedek Marcell: Kiss Jenő, A fehér ember; Kínai császár. Puszták népe, 1947, 71—72.
- Sóni Pál: Válogatott versek. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 728. (I. 29.)
- Majtényi Erik: Új versek — újabb lépések. Utunk, VII (1952): 22.
- Sóni Pál: Kiss Jenő, Jóska bácsi. Utunk, IX (1954): 22. — Ua. S.P.: Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, 105—111.
- Panek Zoltán: Poezia lui Kiss Jenő. Steaua, V (1954): 2., 120—123.
- Gálfalvi Zsolt: Kiss Jenő költészete. Igaz Szó, III (1955):

- 7., 74—88. — Ua. G.Zs.: Írók, könyvek, viták. Buk., 1958, 115—142.
- Máthé Ernő: Kiss Jenő költészete. Utunk, X (1955): 36.
- Szabó Lajos: Három nap egy esztendő. Igaz Szó, III (1955): 9., 121—122.
- Oláh Tibor: Mese és valóság. Igaz Szó, IV (1956): 4., 565—568.
- Gálfalvi Zsolt: Versolvasás közben. Igaz Szó, V (1957): 7., 123—129.; 8., 279—284.
- Sóni Pál: Szín és tűz. Kiss Jenő új verseskötetéről. Utunk, XII (1957): 11.
- Călinescu, Matei: Kiss Jenő, Poezii. Gazeta literară, IV (1957): 51.
- Negoiaș, Irimie: Kiss Jenő, Poezii. Steaua, IX (1958): 2.
- P[etrescu] Fl[orian] M[ihail]: Kiss Jenő, Poezii, Iașul literar, IX (1958): 3.
- Voiața, L.: Lirica lui Kiss Jenő. Flacăra, VII (1958): 9.
- Antal Péter: Kiss Jenő, Tulipánfák földjén. Igaz Szó, IX (1961): 11., 794—795.
- Gálfalvi Zsolt: A költő és a valóság. Igaz Szó, IX (1961): 10., 587—593.
- Kántor Lajos: Ámulat vagy megértés? Korunk, XX (1961): 7., 883—888. — Ua. K.L.: Írástól — emberig. Buk., 1963, 15—25.
- Marosi Péter: Vagy tó — vagy tenger. Utunk, XVI (1961): 38.
- Gálfalvi Zsolt: Kiss Jenő. Igaz Szó, X (1962): 10., 573—577.
- Kiss Jenő: Az egyetemestől — a konkrétig. Önéletrajz. Igaz Szó, X (1962): 10., 571—573.
- Lászlóffy Aladár: A költő ötvenéves. Igaz Szó, X (1962): 9., 453—454.
- Marosi Péter: Költő születésnapja. Utunk, XVII (1962): 36.
- Oláh Tibor: A báránka. Utunk, XVIII (1963): 35.
- Balogh László: Három magyar könyv Romániából. Kiss Jenő, Az élet szerelme. Kortárs, 1963, 1590—1591.
- Antal Péter: Kiss Jenő, Úti rapszódia. Verselemzés. Igaz Szó, XII (1964): 10., 551—555.
- Hornyák József: 5 perc Kiss Jenőnél. Utunk, XVI (1964): 4.
- Izsák József: Káprázat és való. Igaz Szó, XII (1964): 11., 717—723.
- Jánosházy György: A közeli zengése. Utunk, XIX (1964): 43.
- L.L. [= Létay Lajos]: Kiss Jenő, Az esztendő élete. Utunk, XIX (1964): 51.
- Huszár Sándor: Őszi látogatás Kiss Jenőnél. Utunk, XX (1965): 45. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 119—130.
- Sóni Pál: Kiss Jenő új verskötete. Előre, XX (1966): 5936. (XII. 3.)
- Balogh László: Romániai magyar költők új kötetei. Kiss Jenő, Kísérnek a csillagok. Kritika, 1966: 7. 33—34.
- Baróti Pál: Kiss Jenő, Kaleidoszkóp. Utunk, XXII (1967): 47.
- Kozma Dezső: Élmény és emlék. Igaz Szó, XII (1967): 7.

- Lászlóffy Aladár: A dal földrészén. Utunk, XXII (1967): 3.
 Sóni Pál: Kiss Jenő. — S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 190—205.
 Szilágyi Júlia: Hitvallás és művesség. Utunk, XXIII (1968): 8.
 Panek Zoltán: Kiss Jenővel Mócson. Előre, XXIII (1969): 6861.(XI. 23.)
 Panek Zoltán: Sors. Utunk, XXIV (1969): 45.
 Sóni Pál: Kiss Jenő. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 169—174.
 Szakolczay Lajos: Magyar könyvek Romániából. Kiss Jenő, Sors. Jelenkor, 1969, 1034—1035.
 Gagyí László: Kiss Jenő, Sors. Igaz Szó, XVIII (1970): 4., 634—635.
 Jancsik Pál: Kiss Jenő két újabb köteteről. Korunk, XXIX (1970): 6., 962—965.
 Kántor Lajos: Kiss Jenő. Utunk, XXV (1970): 30.
 Szemlér Ferenc: Novákékról szól az ének. Előre, XXIII (1969): 6837.(X. 26.)
 Lőrinczi László: Kell-e ma folklór? Utunk, XXV (1970): 5.
 Pomogáts Béla: Kiss Jenő, Sors. Napjaink, 1970: 6.

KISS LÁSZLÓ

- Vihar a havason. Színmű 3 felvonásban. [Kovács Dezsővel] *Kiadások*
 Buk., 1953, ÁIMK, 98 p.
 Jó reggelt! Karcolatok. Mvhely, 1956, ÁIMK, 111 p.
 Gálfalvi Zsolt: Vihar a havason. Új hazai dráma bemutatója a marosvásárhelyi Székely Színházban. *Irodalom*
 Utunk, VII (1952): 49.
 Gálfalvi Zsolt: Vihar a havason. Évadnyitó bemutató a nagyváradi Állami Magyar Színházban. Utunk, VIII (1953): 39.
 Szentimrei Jenő: Vihar a havason. Igaz Szó, I (1953): 5., 123—128.
 Antal Péter: Kiss László, Jó reggelt! Utunk, XI (1956): 19.
 Nagy Pál: Kiss László, Jó reggelt! Igaz Szó, IV (1956): 7., 1066—1068.
 Majtényi Erik: A színész verseskönyve. Utunk, XXIII (1968): 8.
 Nagy Pál: Kiss László halálára. Igaz Szó, XVI (1968): 2^{cc} 296—297.
 Polgár István: Búcsú egy nyugtalan embertől. Utunk, XXIII (1968): 5.
 Gergely Géza: Kiss László. Igaz Szó, XVII (1969): 12., 1025—1032.

KOCZIÁNY LÁSZLÓ

- Borsos Tamás: Vásárhelytől a fényes Portáig. Emlékiratok, levelek. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt írta Kocziány László. Buk., 1968, Irod. K., 487 p. *Kiadások*

- Kovácsnai Sándor: Az ész igaz útján. Válogatta és sajtó alá rendezte Kocziány László. Buk., 1970, Kriterion, 301 (—304) p.
- Irodalom* Dávid Gyula: Nem karddal, hanem papirossal... (Borsos Tamás), Utunk, XXIII (1968): 43.
- Jancsó Elemér: Az ész igaz útján(Kovácsnai Sándor), Utunk, XXV (1970): 33.
- Sós Péter: Kovácsnai Sándor válogatott írásairól. Előre, XXIV (1970): 7100. (IX. 5.)

KOCSIS ISTVÁN

- Kiadások* Egyenletek. Novellák és egy dráma. Előszó: Szabó Gyula. Buk., 1967, Irod. K., 207 p. — Forrás.
- Örömteremtés. Novellák. Két dráma. Buk., 1969, Irod. K., 210 (—214) p.
- Irodalom* Marosi Péter: Kocsis István rendhagyása. Utunk, XXII (1967): 15.
- Tóth Károly: Még egyszer a rendhagyásról. Utunk, XXII (1967): 22.
- Baróti Pál: Ábrázolás és ábrázolás. Utunk, XXIII (1968): 14.
- Cseke Gábor: Elöl ül a mazochista? Utunk, XXIII (1968): 47.
- Cseke Gábor: Minőségi robbanás. Előre, XXII (1968): 6336. (III. 20.)
- Farkas Márton: Játék a játékért. Utunk, XXIII (1968): 49.
- Izsák József: Szabálytalan egyenletek. Igaz Szó, XVI (1968): 8., 268—270.
- Lászlóffy Aladár: Nono! Utunk, XXIII (1968): 45.
- Szőcs István: A lelkiismeret játéka — a giccsel. Utunk, XXIII (1968): 44.
- Szőcs István: A személyiség hátttere. Igaz Szó, XVI (1968): 2., 267—270.
- Szőcs István: Nosza, nosza — avagy mekkora egy jó fatatka? Utunk, XXIII (1968): 46.
- Tóth Károly: Egy játékról, amely nem játék... Utunk, XXIII (1968): 48.
- Veress Zoltán: Tisztaság és művészet. Utunk, XXIII (1968): 12.
- Földes Mária: A drámaírás paradoxonjairól. Utunk, XXIV (1969): 43.
- K. Jakab Antal: A kérdés természetéről. Utunk, XXIV (1969): 51.
- Kovács János: Az Egyenletektől az Örömteremtésig. Igaz Szó, XVII (1969): 11., 834—839.
- Láng Gusztáv: A jóság útjai, avagy annak találgatása, hogy miben különböznek Kocsis István novellái a négy evangéliumtól. Utunk, XXIV (1969): 46.
- Marosi Péter: Játék a mítosszal. Utunk, XXIV (1969): 48.
- Bálint Tibor: A zsákbanfutás művészete. Utunk, XXV (1970): 4.
- Kántor Lajos: Emberpróbáló játékok költője. Igazság, XXXI (1970): 131. (VI. 7.)

Marosi Péter: Nem társalgási drámák. Utunk, XXV (1970): 28.
Szöcs István: Ábránd és képzelgés. Előre, XXIV (1970):
7038. (VI. 24.)

KONSZA SAMU

- Háromszéki magyar népköltészet. Konsza Samu gyűjtemé-
nye. Szerkesztette és a bevezetőt írta Faragó József. *Kiadások*
Mvhely, 1957, ÁIMK, 549 [—576] p.
- A szegény ember kincse. Háromszéki magyar népmesék.
Konsza Samu gyűjtéséből. Buk., 1969, Ifj. K. 128. p.
- Beke György: Egy új népköltési gyűjtemény születésére. *Irodalom*
Előre, X (1956): 2735. (VIII. 5.)
- Beke György: A háromszéki népköltészet kutatója: Konsza
Samu. Művelődés, IX (1956): 9., 54.
- Szabó Gyula: Könyvköszöntő-zsörtölődő. Utunk, XIII (1958):
10.
- Beke György: Nemzedékek alkotó kortársa. Tanügyi Újság,
XI (1967): 45. (XII. 12.)
- Forró László: Üzenet a Gyökereknek, Ifjúmunkás, 1967,
XII. 14.
- Faragó József: Konsza Samu nyolcvanéves. Utunk, XXII
(1967): 50.

KORDA ISTVÁN

- Natorok éjszakája. Versek. Arad, 1945, M. Népi Szöv. K., *Kiadások*
41 (—44) p.
- A nagy út. Kőrösi Csoma Sándor életregénye. Buk., 1956,
Ifj. K., 362 p. (Újabb kiadások: 1957, 1958, 1968.)
- Drumul cel mare. (Romanul vieții lui Kőrösi Csoma Sán-
dor.) Ford. Ion Chinezu. Vlaicu Bîrna előszavával. Buc.,
1958, Ed. Tineret., 413 (—416) p.
- Szembenéz a csillagokkal. Regény. Buk., 1959, Ifj. K., 211
(—214) p.
- A mocsarak visszaütnek. Regény. Buk., 1963, Ifj. K., 325
(—327) p. — 2. kiadás: Buk., 1970, Albatros K.
- Rajzok és sorsok. Regény. Buk., 1966, Ifj. K., 247 p.
- Mlaștinile se apără. Roman. Ford. Gelu Păteanu. Buc., 1969,
Ed. Tineret., 236 p.
- A láthatatlan fonal. Regény. Buk., 1969, Ifj. K., 268 (—271) p.
2. kiadás: Kvár, 1970, Dácia, 268 (—272) p.
- Marosi Péter: Ihlet és dokumentáció. Utunk, XI (1956): *Irodalom*
50.
- Izsák József: A nagy út. Korda István regénye. Igaz Szó,
V (1957): 5., 793—795.
- Szöcs István: Az életrajzi regény népszerűsége. Korunk,
XVI (1957): 2—3., 316—318.

- Vita Zsigmond: Az ifjúsági regény problémái. Korunk, XVI (1957): 5., 639—642.
- Baróti Pál: Ha az író nem ismeri tárgyát. Utunk, XIV (1959): 42.
- A.P.: Korda István, Drumul cel mare (Romanul vieții lui Kőrösi Csoma Sándor.) Iașul literar, X (1959): 4.
- Rîncu, George: Korda István, Drumul cel mare. Scrisul bănățean, X (1959): 7.
- Méhes György: Két ifjúsági regény. Igaz Szó, XI (1963): 8., 281—284.
- Salamon László: Egy mai indián-regényről. Korunk, XXII (1963): 10., 1408.
- Szőcs István: A mohikánok nem halnak ki. Utunk, XVIII (1963): 16.
- Halász Anna: A történelem sodrának partján. Előre, XX (1966): 5775. (V. 28.)
- Kuthy Károly: Korda István, Rajzok és sorsok. Utunk, XXI (1966): 11.
- Sós Péter [= Szőcs István]: A nagy út. Utunk, XXIII (1968): 23.

KORMOS GYULA

- Kiadások* A rovátka. Elbeszélés. Buk., 1950, ÁIMK, 43 p.
Zgîrietura. Nuvelă. Buc., 1950, ESPLA, 31 (—32) p. —
Cartea poporului, 91.
- A levél. Elbeszélés. Buk., 1952, ÁIMK, 111 p.
- Nászajándék. Elbeszélések. Buk., 1954, ÁIMK, 104 (—108) p.
- Hosszú a kaszanyél. Elbeszélések. Buk., 1956, ÁIMK, 125 p.
— Kincses Könyvtár.
- Ketrec. Színdarab. Buk., 1958, Ped. K., 28 p.
- Miske András hegedűje. Elbeszélések. Buk., 1958, ÁIMK, 276 p.
- Coasa e lungă. Ford. Karin Rex. Buc., 1958, ESPLA, 129 (—132) p. — Colecția Albina.
- A hattyúk felrepülnek. Ifj. regény. Buk., 1960, Ifj. K., 192 p.
- Nem lehet akárki. Elbeszélések. Buk., 1961, Ifj. K., 197 (—200) p.
- Virágoznak a fák. Színdarab. Buk., 1961, Népi Alk. Háza, 71 p.
- Înfloresc pomii. Piesă într-un act. Buc., 1961, Ministerul Inv. și Culturii, 49 p.
- Két füst között. Elbeszélések. Buk., 1964, Irod. K., 159 p.
- Iskola a hegyek között. Regény. Buk., 1967, Ifj. K., 199 p.
- Matild néni metamorfózisa. Elbeszélések, novellák. Buk., 1968, Irod. K., 175 p.
- Küszöb. Regény. Buk., 1969, Ifj. K., 182 (—184) p.
- Irodalom* Földes László: Rovátka. Utunk, V (1950): 16.
- Kovács János: Három novella a szocializmus építéséről. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 948. (X. 20.)

- Dávid Gyula: A levél. Utunk, VII (1952): 34.
Orbán Lajos: Nászajándék. Igaz Szó, II (1954): 11., 113—115.
- Panek Zoltán: Kormos Gyula új elbeszélései. Utunk, IX (1954): 33.
- Katona Szabó István: Új mondanivalóval... Utunk, XIII (1958): 37.
- Oláh Tibor: Miske András hegedűje. Igaz Szó, VI (1958): 6., 921—923.
- Mureşan, Marcel: Kormos Gyula, Coasa e lungă. Steaua, IX (1958): 10., 110.
- Berde Zoltán: A hattyúk felrepülnek. Igaz Szó, VIII (1960): 8., 300—301.
- Nagy István: A rossz fiú s a jó leány. Utunk, XV (1960): 49.
- Bántó István: Nem lehet akárki. Igaz Szó, X (1962): 4., 623—624.
- Baróti Pál: Felemás életképek. Utunk, XVII (1962): 15.
- Hántó István: Nem lehet akárhogy. Előre, XVIII (1964): 5317. (XII. 5.)
- Láng Gusztáv: Mi újság? Utunk, XIX (1964): 41.
- Baróti Pál: ...vagy csak modernkedő? Utunk, XXII (1967): 4.
- Dáné Tibor: Az egyenletes mondatszerkesztéstől a regényig. Utunk, XXII (1967): 20.
- Sós Péter [= Szőcs István]: Kormos Gyula, Iskola a hegyek között. Utunk, XXII (1967): 13.
- Gyöngyösi Gábor: Még egy kötet novella. Utunk, XXIV (1969): 17.
- Robotos Imre: A küszöbön innen... Utunk, XXIV (1969): 29.

KÓS KÁROLY

- Budai Nagy Antal. Kvár, 1947, Józsa Béla Ath.. 92 p.; — *Kiadások*
Buk., 1958, ÁIMK, 165 (—168) p.; Buk., 1963, Irod. K.,
187 p.
- Budai Nagy Antal — Varju nemzetiség. Buk., 1955, ÁIMK,
274 (—276) p.
- Varju nemzetiség. Bevezető: Szőcs István. Buk., 1966, Ifj. K.,
273 (—288) p. — Tanulók Könyvtára, 46.
- Hármaskönyv. Szépírás, publicisztika, grafika. Bevezető:
Balogh Edgár. Buk., 1969, Irod. K., 597 (—600) p.
- Sóni Pál: Kós Károly, Budai Nagy Antal históriája — *Irodalom*
Varju nemzetiség. Utunk, X (1955): 46.
- Varró János: Kós Károly két regénye. Igaz Szó, IV (1956):
4., 558—564.
- (Szesztay András): Kós Károly, Budai Nagy Antal históriája — Varju nemzetiség. Könyvtáros, 1956, 706—707.

- Oláh Tibor: Ünnepi bemutató. *Igaz Szó*, V (1957): 1., 126—133.
- Gy.D.: Kós Károly, Varju nemzetség. *Könyvtáros*, 1957, 311.
- Katona Szabó István: Látogatás Kós Károlynál. *Igaz Szó*, VI (1958): 5., 784—786,
- Nagy Pál: Kós Károly köszöntése. *Igaz Szó*, VI (1958): 12., 829—831.
- Láng Gusztáv: Régi könyv — mai mondanivaló. *Korunk*, XVIII (1959): 1., 146—151.
- Izsák József: Kós Károly 80 éves. *Igaz Szó*, XI (1963): 12., 924—926.
- Kacsó Sándor: Tószta a 80 éves Kós Károlyra. *Utunk*, XVIII (1963): 50. — *Ua. K.S.: Írók — írások*. Buk., 1964, 122—127.
- Szöcs István: Látogatóban Kós Károlynál. *Utunk*, XVIII (1963): 49,
- Izsák József: Kós Károly. *Igaz Szó*, XIV (1966): 10., 620—623.
- Sóni Pál: Kós Károly írói építkezése. *Utunk*, XXI (1966): 45. — *Ua. S.P.: Művek vonzása*. Buk., 1967, 58—63.
- Kacsir Mária: Budai Nagy Antal [a kolozsvári színpadon]. *Előre*, XXI (1967): 6253. (XII. 13.)
- Balogh Edgár: Kós-köszöntő. *Korunk*, XXVII (1968): 12., 1762—1765.
- Domokos Géza: Kós Károly. *Előre*, XII (1968): 6568. (XII. 15.)
- Huszár Sándor: Nem spekuláltam, éltem. Interjú. *Utunk*, XXIII (1968): 50. — *Ua. H.S.: Az író asztalánál*. Buk., 1969, 217—226.
- Kós Károly: Album. *Önéletrajz.*, *Előre*, XXII (1968): 6364. (IV. 21.)
- Krizsó Kálmán: Feljegyzések Kós Károlyról. *Korunk*, XXVII (1968): 8., 1257.
- Varró János: A teremtő ember. 85 éves Kós Károly. *Utunk*, XXIII (1968): 50.
- Hajdu Győző: Vendégünk: Kós Károly. *Igaz Szó*, XVII (1969): 1., 157—160.
- Kacsó Sándor: Ez jól sikerült. *Utunk*, XXIV (1969): 1.
- Lőrinczi László: Kós Károly Hármaskönyve. *Előre*, XXIII (1969): 6787. (VIII. 29.)
- Méliusz József: Szobor helyett irodalomszociológia. *Utunk*, XXIV (1969): 23.
- Mikó Imre: Károly bácsi, ez éltesen! *Igaz Szó*, XVII (1969): 12., 949—955.
- Sóni Pál: Kós Károly. — *S.P.: A romániai magyar irodalom története*. Buk., 1969, 16—20.
- Szász János: Kós Károly la 85 de ani. *România literară*, II (1969): 1.
- Veress Zoltán: Kós Károly, avagy a sors felismerése. *Utunk*, XXIV (1969): 33,
- Taxner-Tóth Ernő: A 85 éves Kós Károly. *Kortárs*, 1969, 187—190.

- Fábián Gyula: Beszélgetés Kós Károllyal. Kortárs, 1969. 192—194.
 Beke György: A barátság húrjain. Előre, XXIV (1970): 6948. (III. 8.)
 Szakolczay Lajos: Kós Károly, Hármaskönyv. Jelenkor, 1970. 755—756.

KOSTYÁL ISTVÁN

- Muzsikáló körte. Regény. Buk., 1966, Ifj. K., 319 p. *Kiadások*
 Miből lesz a cserebogár. Elbeszélések. Buk., 1968, Ifj. K. 301 p.
 Kovács János: Muzsikáló emlékek. Előre, XX (1966): 5912. *Irodalom* (XI. 5.)
 Kormos Gyula: Félig-meddig regények. Utunk, XXIV (1969): 7.

KOVÁCS GYÖRGY

- Árnyék a völgyben. Regény. Mvhely, 1946, Bolyai ny., *Kiadások* 186 p.
 Boszorkány. Regény. Mvhely, 1946, Bolyai ny., 213 p.
 Békülő Erdély. Bp., 1947, Valóság, 160 p.
 Foggal és körömmel. Regény. Buk., 1949. Áll. K., 352 p. — 2. kiadás: Buk., 1951, ÁIMK, 288 p. — 3. kiadás: Buk., 1961, Irod. K., 340 p.
 A szabadság útján. Moldvai csángók között. Buk., 1950. ÁIMK, 72 p.
 Cu ghiarele și cu dinții. Roman. Ford. Ion Urcan. Buc., 1950, ESPLA, 295 (—296) p. — 2. kiadás: Buc., 1951. ESPLA, 285 (—286) p. — 3. kiadás: Szemplér Ferenc előszavával. Buc, 1960, ESPLA, X + 343 (—349) p. — Biblioteca pt. toți, 33.
 Nemzetiségre való tekintet nélkül. Buk., 1952, Politikai K., 56 p.
 Zubi nehty [Foggal és körömmel]. Ford. Ion Lichtenstein. Praha, 1952, Nahlada telstoj Svoboda, 343 (—347) p.
 Világ fénylő reménye. Utazás a Szovjetunióba. Buk., 1953, Arlus, 194 p.
 A bokréta. Regény. Mvhely, 1955, ÁIMK, 468 (—472) p.
 Aranymező. Regény. 2. kiadás. Buk., 1955, ÁIMK, 458 (—460) p.
 Mit Krallen und Zähnen [Foggal és körömmel]. Ford. Marianne Gora és Ernst Chorowitz. Buk., 1955, Verlag „Das Buch“, 432 p.
 Sans merci. Roman(Transcrit du roumain). Buc, 1955, Ed. „Le Livre“, 391 p.
 Bűnügy. Elbeszélések. Buk., 1956, ÁIMK, 240 (—244) p.
 Dali Jóska rózsája. Novellák. Mvhely, 1957, ÁIMK, 292 p.
 Buchetul. Roman. Ford. Andrei Aldea. Buc., 1957, ESPLA, 524 (—528) p.

- Krisztina és a halálraítélt. Elbeszélések. Mvhely, 1959, ÁIMK, 123 p.
- Ozsdola leánya. Buk., 1959, Ifj. K., 206 (—208) p.
- Katonasír. Regény. Mvhely, 1960, ÁIMK, 147 (—150) p.
- Kristófék kincse. Regény, I—II. Mvhely, 1960, ÁIMK, 471; 512 p.
- Fata din Ojdula. Ford. Ion Chinezu. Buc., 1960, Ed. Tineret, 185 (—188) p.
- Falusi kaland. Buk, 1961, Irod. K., 276 (—280) p.
- Sánta lelkek. Regény. Buk., 1961, ÁIMK, 241 (—244) p.
- Der Rekrutenstrass. Roman. Ford. Walter Bogner és Marianne Şora. Buk., 1961, Lit. Verlag, 617 p.
- Pletykafészek — Varjak a falu felett. Két regény. Buk., 1962, Irod. K., 524 p. — Romániai Magyar Írók.
- Mormintul ostaşului. Nuvele. Ford. Constantin Olariu. Buc., 1962, EPL, 228 p.
- Leányok a kertek alatt. Elbeszélések. Buk., 1963, Irod. K., 460 p. — Romániai Magyar Írók.
- A ki nem mondott szó. Regény. Buk., 1964, Irod. K., 412 p.
- Kergető szelek. Regény. Buk., 1964, Ifj. K., 160 p.
- A tűz kialszik — Boszorkány. Buk., 1965, Irod. K., 576 p. — Romániai Magyar Írók.
- Hínár. Regény. Buk., 1965, Ifj. K., 280 p.
- Comoara Kriştofilor. Roman, I—II. Ford. Ion Urcan. Buc., 1965, EPL, I. 429 (—432) p.; II. 491 (—495) p.
- Bánat és bor. Elbeszélések. Buk., 1966, Irod. K., 496 p. — Romániai Magyar Írók.
- Erdélyi tél. Buk., 1967, Irod. K., 488 p. — Romániai Magyar Írók.
- Csatangolások a világban. Útirajzok. Buk., 1968, Ifj. K., 264 p.
- Kozmáné szép asszony. Elbeszélések. Buk., 1969, Irod. K., 504 p. — Romániai Magyar Írók.
- Döglött gránát. Regény. Buk., 1970, Kriterion, 444 p.
- Irodalom* Yn [= Jékely Zoltán]: Boszorkány. Világosság, III (1946): 79.
- Molter Károly: Árnyék a völgyben. Utunk, I (1946): 4.
- Marosi Péter: Foggal és körömmel. Utunk, IV (1949): 10.
- Robotos Imre: Foggal és körömmel. Romániai Magyar Szó, III (1949): 535. (VI. 12.)
- Molter Károly: Új regény — új kritika. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 739. (II. 11.)
- Molter Károly: Kovács György, Foggal és körömmel. Csillag, 1950: 27., 58—59.
- Sóni Pál: O cotitură in proza maghiară din RPR., Viaţa Românească, III (1950): 10., 295—299.
- Pándi Pál: Kovács György, Foggal és körömmel. Irodalmi Újság, 1951: 11.
- Körműves Géza: Világ fénylő reménye. Utunk, IX (1954): 16.
- Papp Ferenc: Világ fénylő reménye. Kovács György útirajza. Igaz Szó, II (1954): 3—4., 165—167.

- Kacsó Sándor: Aranymező. Igaz Szó, III (1955): 9., 113—116. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 197—207.
- Robotos Imre: A bokréta. Kovács György regénye. Igaz Szó. III (1955): 4., 80—88.
- Robotos Imre: A barátság és gyűlölet képei. — R.I.: Alkotás és bírálat. Buk., 1955, 81—99.
- Robotos Imre: Szabadságunk első regénye. — R.I.: Alkotás és bírálat. Buk., 1955, 43—51.
- Hajdu Győző: Írói alkat — szellemi arculat. Igaz Szó, IV (1956): 5., 723—729.
- Molter Károly: A bokréta. Utunk, XI (1956): 11.
- Hajdu Győző: Bánat és bor. Igaz Szó, V (1957): 2., 273—280.
- Nagy Pál: A kortársíró felelősségérzetével. Utunk, XII (1957): 28.
- Dinu, Gh.: Un harnic scriitor al timpului nostru. Gazeta literară, IV (1957): 5.
- Dragu, Miron: Kovács György, Buchetul. Gazeta literară. IV (1957): 30.
- Lazăr, Monica: Între mesaj și construcția literară. Tribuna. I (1957): 22.
- Antal Péter: Harcos következetességgel. Előre, XII (1958): 3329.(VII. 9.)
- Gagyí László: Kovács György, Dali Jóska rózsája. Igaz Szó, VI (1958): 2., 302—303.
- Izsák József: Időszerűség és elbeszélés. Igaz Szó, VI (1958): 11., 651—657.
- Kovács János: Kovács György két új elbeszélése. Előre. XIII (1959): 3772. (XII. 13.)
- Márki Zoltán: Arányok, erények. Igaz Szó, VII (1959): 11., 835—841.
- Molter Károly: Menet közben: Kovács György. Utunk. XIV (1959): 27.
- Gálfalvi Zsolt: Kovács György új regénye. Vörös Zászló, Mvhely, IX (1960): 138.
- Hornyák József: 5 perc Kovács Györgynél. Utunk, XIV (1960): 29.
- Izsák József: Katonasír. Igaz Szó, VIII (1960): 11., 774.
- Zay László: Kovács György, Katonasír. Élet és Irodalom. 1960: 48.
- Baróti Pál: Új kép a régi faluról. Korunk, XX (1961): 8—9. 1093—1098.
- Gálfalvi Zsolt: Kristófék kincse. Igaz Szó, IX (1961): 4. 588—599.
- Hajdu Győző: Kapu zárul — kapu tárul. Előre, XV (1961): 4124. (II. 2., 3.)
- Marosi Péter: Ballada — ezer oldalon elbeszélve. Utunk, XVI (1961): 8, 9.
- Molter Károly: Kovács György köszöntése. Igaz Szó, IX (1961): 4., 617—618.
- Szemlér Ferenc: Kovács György 50. születésnapjára. Utunk. XVI (1961): 16.

- Szilágyi Júlia: Tezaurul Krištofilor, de Kovács György. Tribuna, V (1961): 31.
- ***: Sărbătoria unui scriitor militant. Foia noastră, V (1961): 1.
- Hajdu Győző: Egy írói pálya állomásai. Igaz Szó, X (1962): 10., 513—534.; 11., 686—701. — Ua. H.Gy.: Műhely. Buk., 1967, 162—209.
- Izsák József: Kovács György, Falusi kaland. Igaz Szó, X (1962): 2., 303—304.
- Kacsir Mária: Kovács György, Falusi kaland. Előre, XVI (1962): 4482. (III. 29.)
- Kántor Lajos: Egy kisregény margójára. Igaz Szó, X (1962): 6., 908—911.
- Crohmălniceanu, Ov. S.: Kovács György, Mormintul ostaşului. Gazeta literară, IX (1962): 16.
- Ştefănescu, Cornelia: Kovács György, Mormintul ostaşului. Viaţa Românească, XV (1962): 8., 174—176.
- Abafáy Gusztáv: Kovács György. — Kacsó—Sóni—Abafáy: Három portré. Buk., 1963. 149—234.
- Sóni Pál: Egy életmű kezdetei. Utunk, XVIII (1963): 13. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 114—119.
- Sóni Pál: Elért eredményeink kiszélesítéséért. — S.P.: Irodalmi bírálatok. Buk, 1963, 48—56.
- Beke György: Kovács György, Kergető szelek. Előre, XVIII (1964): 5269. (X. 10.)
- Gálfalvi Zsolt: Az indulás éve. Utunk, XIX (1964): 11.
- Izsák József: Leányok a kertek alatt. Előre, XVIII (1964): 5030. (I. 4.)
- K. Jakab Antal: Kovács György, Leányok a kertek alatt. Igaz Szó, XII (1964): 2., 296—298.
- Kacsó Sándor: Az „Aranymező“ második kiadása. — K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 197—207.
- Kormos Gyula: Részletezés és hatás. Utunk, XIX (1964): 44.
- Kovács János: Kovács György, Foggal és körömmel. Előre. XVIII (1964): 5202. (VII. 25.)
- Huszár Sándor: A huszonötödik könyv után. Utunk, XX (1965): 7. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 77—86.
- Kormos Gyula: Író az új faluról. Igaz Szó, XIII (1965): 1., 96—102.
- Cristea, Valeriu: Kovács György, Comoara Krištofilor. Gazeta literară, XII (1965): 25.
- Gagy László: Indulatok komor sírboltja. Igaz Szó, XIV (1966): 2., 267—269.
- Hajdu Győző: Gondolatok egy könyv olvasása közben. Előre, XX (1966): 5791. (VI. 16.)
- Marosi Péter: Kimondott és ki nem mondott szavak. Utunk, XXI (1966): 29.
- Kovács János: Élmény és hitelesség. Előre, XXI (1967): 6058.(IV. 27.)
- Hajdu Győző: Erdélyi tél. Utunk, XXII (1967): 17, 18.

- Varró János: Az erdélyi falu regénye. Igaz Szó, XV (1967): 5., 732—737.
- Gyöngyösi Gábor: Rendhagyó útirajz. Utunk, XXIII (1968): 47.
- Sóni Pál: Kovács György. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 248—258.
- Izsák József: A célszerűségtől a gondolatig. A Hét, I (1970): 10.
- Mikó Imre: Kovács György indulása. Utunk, XXV (1970): 11.
- Robotos Imre: Valóság és varázslat. Előre, XXIV (1970): 6904. (I. 16.)
- Török Sándor: Kovács György, Döglött gránát. Utunk, XXV (1970): 52.

KOVÁCS GYÖRGY (színművész)

- Ultimul tren. [Mirea, Eugennel] Piesă în trei acte, un prolog și un epilog. Buc., 1958, Fondul literar al scriitorilor din RPR, 60 p. *Kiadások*
- Poslednii poezd. [Mirea, Eugennel] Psesa. Ford. Platona Kazanovicia. Buc., 1960, ESPLA, IX + 92 p.
- Oláh Tibor: Az utolsó vonat. Eugen Mirea—Kovács György darabjának ősbemutatója, az Állami Székely Színházban. Utunk, XIII (1958): 4. *Irodalom*
- Kovács János: „Ultimul tren“ de Eugen Mirea și Kovács György. Scînteia, XXVII (1958): 4134. (II. 8.).
- Mîndra, V.:Cronica dramatică. „Ultimul tren“ de E. Mirea și G. Kovács. Gazeta literară, V (1958): 42.
- Silvestru, Valentin: Ideea piesei și stilul spectacolului „Ultimul tren“ la Teatrul tineretului. Contemporanul, 1958: 38.
- Polgár István: Kovács György 60 éves. Vörös Zászló, XXII (1970): 49. (III. 1.)

KOVÁCS ISTVÁN

- Vasvirág. Regény. Kvár, 1970, Dácia, 204 (—208) p. *Kiadások*
- Hornyák József: Kovács István, Vasvirág. Utunk, XXV (1970): 16. *Irodalom*
- Kádár Bogárka: Érdekes életregény. Ifjúnunkás, XIV (1970): 44. (X. 29.)

KOVÁCS JÁNOS

- Szemtől szembe a holnappal. Útjegyzetek. Buk, 1959, Orosz Könyv, ÁIMK, 143 p. *Kiadások*
- Korszerűség és alkotás. Tanulmányok, cikkek. Buk., 1963, Irod. K., 182 p.

- Hősök kora — a kor hősei. Tanulmány. Buk., 1964, Irod. K., 176 p. — Kritikai kiskönyvtár.
- Kiadások* Bántó István: Szemtől szembe a holnappal. Igaz Szó, VIII (1960): 8., 303—304.
- Marosi Péter: Elemi követelmény [Vita]. Utunk. XVI (1961): 49.
- Bálint Tibor: Ismét a tömörségről [Vita]. Utunk. XVII (1962): 29.
- Gálfalvi Zsolt: A kritikus módszeréről. Előre, XVIII (1964): 5040. (I. 16.)
- Jancsó Elemér: Tanulmányok új irodalmunkról. Igaz Szó, XII (1964): 3., 444—446.
- R.R.: Kovács János, Hősök kora — a kor hősei. Utunk, XIX (1964): 46.
- Szőcs István: Kritika és stílus. Utunk, XX (1965): 5.

KOZMA DEZSŐ

- Kiadások* Egy erdélyi novellista. Petelei István. Buk., 1969, Irod. K., 141 (—144) p.
- Irodalom* Dávid Gyula: Petelei-analízis. Utunk, XXIV (1969): 17.
- Kántor Lajos: Kozma Dezső, Egy erdélyi novellista. Petelei István. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIII (1969): 2., 385—388.
- Pásztor Bertalan: Kozma Dezső, Egy erdélyi novellista. Petelei István. Irodalomtörténeti Közlemények, 1969, 744—747.

KOZMA MÁRIA

- Kiadások* A festett káposztalepke. Novellák, karcolatok. Bevezető: Szőcs István. Buk., 1970, Kriterion, 128 (—132) p. — Forrás.
- Irodalom* Németi Rudolf: Kozma Mária, Festett káposztalepke. Utunk, XXV (1970): 51.

KŐMŰVES GÉZA

- Kiadások* Új Kína születik. Buk., 1949, Áll. K., 84 p., 1 mell. 6 nap Moszkvában. Egy turista naplója. Buk., 1956, Orosz Könyv, 99 (—102) p.
- Forgószélben. Regény. Buk., 1966, Ifj. K., 336 p.
- Irodalom* Polgár István: Kőműves Géza, Új Kína születik. Romániai Magyar Szó, III (1949): 586. (VIII. 11.)
- Szász János: Kőműves Géza, Forgószélben. Előre, XX (1966): 5769. (V. 21.)
- Szekernyés László: Forgószélben. Vörös Zászló, Mvhely, XVIII (1966): 142.

KURKÓ GYÁRFÁS

- Nehéz kenyér. Regény. Buk., 1949, Áll. K., 340 p. — 2. kiadás: Méliusz József bevezetőjével. Buk., 1970, Kriterion, 304 (—308) p. — Romániai Magyar Írók. *Kiadások*
- Sóni Pál: Nehéz kenyér. Romániai magyar Szó, III (1949): 523. (V. 29.) *Irodalom*
- Szentimrei Jenő: Nehéz kenyér. Utunk. IV (1949): 9.
- Baróti Pál: A valóságtól a szépirodalomig. A Hét, I (1970): 9.
- Méliusz József: Székely regény az időben és a tájban. Igaz Szó, XVIII (1970): 4., 585—602.

LÁM BÉLA

- A körön kívül. Regény. Buk., 1967, Irod. K., 534 (—536) p. *Kiadások*
— 2. kiadás: Kvár, 1970, Dácia, 534 (—536) p.
- Balogh Edgár: Ős-új fogolyregény ívéen. Igaz Szó, XV (1967): 8., 257—258. *Irodalom*
- Kántor Lajos: Kövek. Korunk, XXVI (1967): 9., 1286—1288.
- Lőrinczi László: Lám Béla önéletírása. Előre, XXI (1967): 6176. (IX. 14.)
- Mikó Imre: A körön kívül és a körön belül. Utunk, XXII (1967): 25.

LÁNG GUSZTÁV

- Boríték nélkül. [Veress Zoltánnal] Kvár, 1970, Dácia, 103 p. *Kiadások*

LÁSZLÓFFY ALADÁR

- Hangok a tereken. Versek. Bevezető: Majtényi Erik. Buk., 1962, Irod. K., 154 (—156) p. — Forrás. *Kiadások*
- A levelek vándorlása. Versek gyermekeknek. Buk., 1965, Ifj. K., 113 p.
- Színhelyek. Versek. Buk., 1965, Irod. K., 151 p.
- Képeskönyv a vonalokról. Versek. Buk., 1967, Irod. K., 133 (—136) p.
- Mekkora a kalapács? Buk., 1967, Ifj. K., 47 p.
- Héphaisztosz. Regény. Buk., 1969, Irod. K., 412 (—414) p.
Szövetségek. Versek. Kvár, 1970, Dácia, 165 (—168) p.
- Kántor Lajos: Új költői nemzedék — Lászlóffy Aladár. *Irodalom*
Előre, XII (1958): 3225. (III. 8.)
- Szőcs István: A világ egységének költői élménye. Igaz Szó, VIII (1960): 9., 387—392.
- Sóni Pál: Korszerűség — nem modernizmus. Utunk, XVII (1962): 25. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 321—330.

- Szász János: Egy költő elindul. Előre, XVI (1962): 4502. (IV. 21.)
- Székely János: Valódi vagy kölcsönvett korszerűség. Igaz Szó, X (1962): 8., 282—287.
- Szőcs István: Érzékenyen élni. Utunk, XVII (1962): 3.
- Szász János: A gondolkodó költő lírája. Előre, XVII (1963): 4842. (V. 28.)
- Kántor Lajos: Lászlóffy Aladár. Igaz Szó, XII (1964): 6., 922—926.
- K. Jakab Antal: A városalakótól a történelemlakóig. Igaz Szó, XIII (1965): 10., 599—605.
- Marosi Péter: Versről versre. Utunk, XX (1965): 44.
- Földes László: Lászlóffy Aladár. Utunk, XXI (1966): 41.
- Papp László: Hagyomány és jelen a versmondásban. Korunk, XXV (1966): 9., 1308—1312.
- Miklós László: Lászlóffy Aladár, Képeskönyv a vonalakról. Utunk, XXII (1967): 41.
- Szemlér Ferenc: Egy költő képeskönyve. Előre, XXI (1967): 6235. (XI. 22.)
- Szőcs István: Képeskönyv a vonalakról. Utunk, XXII (1967): 49.
- Taxner Ernő: Két fiatal romániai magyar költőről. Lászlóffy Aladár, Színhelyek. Új Írás, 1967: 8., 127—128.
- Földes László: Én és a mindenség. Korunk, XXVII (1968): 2., 214—222. — Ua. F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 165—199.
- Hornyák József: A storyt hagyom beszélni. Utunk, XXIII (1968): 24.
- Kántor Lajos: Figyelmeztető gongütés. Igaz Szó, XVI (1968): 1., 95—102.
- Márki Zoltán: Utazás a koponya körül. Utunk, XXIII (1968): 42.
- Szokolczay Lajos: Fiatal romániai magyar költők. Lászlóffy Aladár, Napjaink, 1968: 7.
- Láng Gusztáv: A legenda igazi arca. Utunk, XXIV (1969): 36.
- Márki Zoltán: Aréna. A költő szenvedélye. Utunk, XXIV (1969): 39.
- Robotos Imre: Esmény és valóság. Igaz Szó, XVII (1969): 11., 867—871.
- Sőni Pál: Lászlóffy Aladár. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 207—211.
- Szilágyi Júlia: Két költő — két regény. Korunk, XXVIII (1969): 11., 1742—1746.
- Szőcs István: Három kemény szó. Utunk, XXIV (1969): 20.
- Széles Klára: Lászlóffy Aladár, Képeskönyv a vonalakról. Tiszatáj, 1969, 170—181.
- Dáné Tibor: A héphaisztoszi mérce dicsérete. Előre, XXIV (1970): 6911. (I. 24.)
- Kántor Lajos: Lászlóffy Aladár. Utunk, XXV (1970): 14.
- Király László: A látogatás. Utunk, XXV (1970): 29.

- Széles Klára: Vita egy kritikával. Lászlóffy Aladár, Szö-
vetségek. Napjaink, 1970: 10.
Tóth Béla: Három új magyar regény Romániából. Lászlóffy
Aladár, Héphaisztosz. Alföld, 1970: 3., 94.
Varga Lajos: A fordulat kezdete. Lászlóffy Aladár, Szövet-
ségek: Napjaink, 1970: 9.

LÁSZLÓFFY CSABA

- Aranyeső. Versek. Bevezető: Sóni Pál. Buk., 1964, Irod. K., *Kiadások*
96 p. — Forrás.
Az én arcom. Versek. Buk., 1966, Ifj. K., 102 p.
Boszorkánykör. Versek. Buk., 1968, Irod. K., 141 (—144) p.
Az agglégény meg a folyócska. Elbeszélések. Buk., 1969,
Irod. K., 157 (—160) p.
Böloni Sándor: Lászlóffy Csaba, Aranyeső. Előre, XVIII *Irodalom*
(1964): 5154. (V. 30.)
Salamon László: Szubjektivizmus+romantikaellenesség. Ko-
runk, XXIII (1964): 9., 1304—1306.
Tamás Gáspár: Aranyeső. Utunk, XIX (1964): 13.
Baróti Pál: A költő arca és álarca. Utunk, XXI (1966):
35.
Polgár István: Lászlóffy Csaba, Az én arcom. Vörös Zászló,
Mvhely, XVIII (1966): 207.
Szöcs István: Lászlóffy Csaba, Az én arcom. Utunk, XXI
(1966): 32.
Király László: Az új fegyverek átka. Utunk, XXIII (1968):
47.
Sós Péter [= Szöcs István], Boszorkánykör. Utunk, XXIII
(1968): 29.
Gyöngyösi Gábor: A jóság változatai. Utunk, XXIV (1969):
31.
Irinyi Kiss Ferenc: Lászlóffy Csaba, Az agglégény meg a
folyócska. Utunk, XXIV (1969): 19.
Kovács János: Két műfaj határán. Lászlóffy Csaba kis-
regénye. Előre, XXIII (1969): 6764. (VIII. 2.)
Mag Péter: Gólya, gólya, gilice. Ősbemutató elé. Előre,
XXIII (1969): 6606. (I. 30.)
Sz.J. [= Szekernyés János]: Gólya, gólya, gilice. Lászlóffy
Csaba színművének bemutatója Temesváron. Utunk,
XXIV (1969): 7.

LÁTÓ ANNA

- Szolgálni mentünk Angliába. Riport. Buk., 1957, ÁIMK, *Kiadások*
322 p,
Aszódy János. A jó riport méltatása. Korunk. XVII (1958): *Irodalom*
8., 1245—1247.
Robotos Imre: Dokumentum és irodalom. Utunk, XIII
(1958): 8.

LENDVAY ÉVA

- Kiadások* Bájoló ének. Versek. Előszó: Lőrinczi László. Buk., 1967, Irod. K., 80 p. — Forrás.
- Irodalom* Kenéz Ferenc: Lendvay Éva, Bájoló ének. Utunk, XXII (1967): 20.
Szöcs István: Bájoló ének és bűvölő előszó. Utunk. XXII (1967): 21.

P. LENGYEL JÓZSEF

- Kiadások* Kígyóút. Novellák, elbeszélések. Bevezető: Veress Zoltán. Buk., 1969, Irod. K., 162 (—168) p. — Forrás.
- Irodalom* Gyöngyösi Gábor: Kígyóúton — kígyóútfélen. Utunk, XXV (1970): 9.

LÉTAY LAJOS

- Kiadások* Új világ épül. Versek. Buk., 1952, ÁIMK, 41 (—44) p.
Versuri alese. Ford. Ion Brad. Buc., 1955, ESPLA, 130 (—132) p.
Gond és öröm. Versek. Buk., 1956, ÁIMK, 80 p.
Hajnali emlék. Versek. Buk., 1957, ÁIMK, 84 p.
Kakukkvirág, kankalin. Gyermekversek. Buk., 1958, Ifj. K., 48 p.
Új ház, piros ház. Gyermekversek. Buk., 1958, Ifj. K., 53 (—56) p.
Csóka, dió, diófa. Gyermekversek. Buk., 1960, Ifj. K., 38 (—40) p.
Casă nouă. Poezii pentru copii. Ford. Ion Brad. Buc., 1960, Ed. Tineret., 63 p.
A föld hatalma. Versek. Buk., 1963, Irod. K., 88 p.
Madárkenyér. Gyermekversek. Buk., 1963, Ifj. K., 150 p.
Legszébb versei. Buk., 1967, Ifj. K., 144 p.
- Irodalom* Kovács Ferenc: A költő valóságismerete. Utunk, VII (1952): 17, 18.
Majtényi Erik: Új versek — újabb lépések. Utunk, VII (1952): 22.
Bajor Andor: A valóság szemlélet és a költői igényesség kérdéséhez. Igaz Szó, I (1953): 1—2., 160—165.
Gálfalvi Zsolt — Panek Zoltán: A lírai hős az élet sodrában. Utunk, VIII (1953): 7.
Körműves Géza: Új világ épül. Előre, VII (1953): 1715.(IV. 14.)
Szász János: Három vers — három győzelem. Utunk, VIII (1953): 2.
Pop, M: Létay Lajos, Versuri alese. Note bibliografice, Scînteia, XXV (1955): 3467.
Marosi Péter: Miről énekelsz? Igaz Szó, IV (1956): 2., 220—231.

- Mitran, Ion: Létay Lajos, Versuri alese. Munca, XII (1956): 2712., (VII. 11.)
- Perian, Gelu: Poetul Létay Lajos. Făclia, XI (1956): 3145.
- Gálfalvi Zsolt: Versolvasás közben. Igaz Szó, V (1957): 7., 123—129.; 8., 279—284.
- Földes László: Szemlélet és szemléletesség. Létay Lajos költői útja. Korunk, XVII (1958): 5., 752—766. — Ua. F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 84—103.
- Sóni Pál: A hazai táj versei. Utunk, XIII (1958): 47. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 224—228.
- Szöcs István: Elmélkedések a Hajnali emlékről. Igaz Szó, VI (1958): 2., 259—265.
- Marosi Péter: Gyermekszemmel — gyermekhangon. Utunk, XV (1960): 51.
- Marosi Péter: Létay Lajos. Tribuna, V (1961): 47.
- Dragu, Miron: Létay Lajos, Casa nouă. Scînteia, XXX (1961): 5241 (VII. 30.)
- Florea-Rariște, D.: Létay Lajos, Casa nouă. Tribuna, V (1961): 34., (VIII. 25.)
- Létay Lajos: Hűség — szolgálat. Önéletrajz. Igaz Szó, XI (1963): 3., 435—436.
- Marosi Péter: Létay Lajos. Igaz Szó, XI (1963): 4.. 437—444.
- Szemlér Ferenc: A boldog költő. Előre, XVII (1963): 5007. (XII. 7.) — Ua. Sz.F.: A költészet értelme. Buk., 1965, 311—320.
- Kovács János: Líra és egyszerűség. Igaz Szó, XII (1964): 10., 556—560.
- Szöcs István: Forró földön. Utunk, XIX (1964): 3.
- Pascu, Petre: Létay Lajos, Puterea pămîntului. Gazeta literară, XI (1964): 5.
- Lászlóffy Aladár: A költő és körei. Utunk, XXII (1967): 45.
- Veress Zoltán: Létay Lajos, Mit akar a ceruza? Utunk, XXII (1967): 2.
- Sóni Pál: Létay Lajos. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 174—181.
- Lászlóffy Aladár: Az idő futószalagán. Létay Lajos ötvenedik születésnapjára. Előre. XXIV (1970): 6917.(I. 31.)
- Panek Zoltán: Létay Lajos 50 éves. Igaz Szó, XVIII (1970): 2., 291—293.

LŐRINCZI LÁSZLÓ

- A szerető. Színjáték három felvonásban. Buk., 1957, ÁIMK, *Kiadások* 95 p.
- Arghezi—Brecht—Quasimodo: Műfordítások. Buk., 1963, Irod. K., 198 p.
- Itáliai napok. Úti jegyzetek. Buk., 1966, Irod. K., 108 p.
- Szász János: A kiúttalanság tragédiája. Előre, XII (1957): *Irodalom* 3258. (IV. 12.)

- Jánosházy György: Boszorkánykörben. Korunk, XVII (1958): 4., 623—624.
 Beke György: Itáliai napok. Úti jegyzetek. Előre, XXI (1967): 6013. (III. 4.)
 Deák Tamás: Itáliai napok. Utunk, XXII (1967): 16.

MAGYARI LAJOS

- Kiadások* Hétarcú ballada. Versek. Bevezető: Kányádi Sándor. Buk., 1969, Irod. K., 112 p. — Forrás.
 Csoma Sándor naplója. Poéma. Buk., 1970, Kriterion, 30 p.
- Irodalom* Márki Zoltán: Ismerkedés a szabadverssel. Utunk, XVII (1963): 21.
 Kántor Lajos — Láng Gusztáv: Nemzedék, hit, értelem. Igaz Szó, XVII (1969): 5., 742—752.
 Kányádi Sándor: Ha az özre farkasok rohannak. Utunk, XXIV (1969): 38.
 Szöcs István: Felemás mágia. Utunk, XXIV (1969): 31.
 Szöcs István: Költői időhiány. Utunk, XXIV (1969): 42.
 Izsák József: Az otthoni világ üzenete. Igaz Szó, XVIII (1970): 1., 7—11.

MAJTÉNYI ERIK

- Kiadások* Ismerjük meg az esztendőt. Versek. Buk., 1951, Ifj. K., 12 p.
 Lunile anului. Versuri pentru copii. Ford. Mache Iliuț. Buc., 1951, Ed. Tineret, 12 p.
 Lernt das Jahr kennen! Ford. Else Kornis. Buk., 1951, Ed. Tineret., 6 p.
 Da poznamo godiny. Ford. Milenko Gibizj. Buc., 1951, Ed. Tineret, 6 p. — Omladinsko Izdavaiko preduzegie.
 Die kleinen Matrosen. Buk., 1951, Ed. Tineret., 6 p.
 Ők féljenek! Versek. Buk., 1952, Ifj. K., 146 p.
 Coșbuc, George: Mese a libákról. Buk., 1952, Ifj. K., 4 p. — 2. kiadás: 1958.
 Őrségen. Versek. Buk., 1953, ÁIMK, 138 (—144) p.
 Olvassunk együtt. Buk., 1954, Ifj. K., 39 p.
 Tábortűz. Buk., 1954, Ifj. K., 58 p.
 Micii marinari. Ford. Ana Tudoraș. Buc, 1954, Ed. Tineret, 11 p.
 Útközben. Versek. Buk., 1955, Ifj. K., 97 (—100) p.
 Versek. Buk., 1955, ÁIMK, 129 (—132) p.
 Breslașu Marcel: Donka bölcsődala. Buk., 1955, Ifj. K., 42 (—44) p.
 Iepurașii călători. Ford. Ion Hobană. Buc, 1955, Ed. Tineret., 26 p.
 Versuri alese. Ford. H. Grănescu és Nicolae Teică. Buc., 1955, ESPLA, 192 (—194) p.
 Argezi Tudor: A méhesben. Buk., 1956, Ifj. K., 24 p.

- Banuş, Maria: Válogatott versek. Buk., 1956, ÁIMK, 150 p.
- Búcsú az ódáktól. Versek. Mvhely, 1957, ÁIMK, 158 (—160) p.
- Pitypalatty. Gyermekversek. Buk., 1957, Ifj. K., 63 p.
- Az utolsó Zsolnoky avagy egy tündöklő utód dicsőségének és bukásának keserves históriája. Buk., 1958, Ifj. K., 68 (—72) p.
- Cassian, Nina: Nyávogó herceg. Buk., 1958, Ifj. K., 26 p.
- Vlahuţă, Alexandru: Hideg tűzhely mellett. Mvhely. 1959. ÁIMK, 365 (—368) p.
- Biztató. Versek. Buk., 1959, ÁIMK, 123 (—128) p.
- Isanos, Magda: Versek. Bevezető: Szász János. Buk., 1959, ÁIMK, 146 p.
- Melcul. Ford. Mioara Cremene. Buc., 1959, Ed. Tineret, 8 p.
- Csillagaink most sokasodnak. Versek. Buk., 1960, Ifj. K., 204 p.
- Pirkadástól virradatig. Versek. Buk., 1962, Ifj. K., 89 (—92) p.
- Útravaló. Válogatott és új versek. 1949—62. Buk., 1962, Ifj. K., 137 (—140) p.
- Betűvár. Versek. Buk., 1962, Ifj. K., 78 (—80) p.
- Banuş, Maria: Hej, Bukarest, öreg vár, ifjú csodaváros! Buk., 1962, Ifj. K., 63 (—72) p.
- Kép, kép, csupa kép. Buk., 1963, Ifj. K., 81 p.
- Boureaanu, Radu: Legszebb versei. Bevezető: Bajor Andor. Buk., 1964, Ifj. K., 116 p.
- A furfangos fejesvonalzó. Buk., 1965, Ifj. K., 312 p.
- Szobrot álmodtam. Versek. Buk., 1965, Irod. K., 128 p.
- Kiborult egy kosár virág. Versek. Buk., 1966, Ifj. K., 80 p.
- Fehér madár. Buk., 1967, Ifj. K., 86 p.
- Örökösök. Kisregény. Buk., 1967, Irod. K., 148 (—152) p.
- Betonkelepce. Buk., 1968, Irod. K., 212 (—216) p.
- Legszebb versei. Bevezető: Páskándi Géza. Buk., 1969, Ifj. K., 143 p.
- Bajor Andor: Majtényi Erik költészete. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 859. (VII. 6.) *Irodalom*
- Gaál Gábor: Ők féljenek. Majtényi Erik verskötete. Utunk, VII (1952): 29.
- Szász János: Személyes ügy. Utunk, VIII (1953): 49.
- Szemlér Ferenc: Majtényi Erik, Őrségen. Igaz Szó, I (1953): 3., 125—127.
- Lányi Sarolta: Majtényi Erik, Őrségen. Irodalmi Újság, 1953: 19.
- Szemlér Ferenc: Majtényi Erik, Útközben. Igaz Szó, III (1955): 10., 101—102. — Ua. Sz.F.: Lépésről lépésre. Mvhely, 1956, 132—142.
- Hegedűs Géza: Verseskönyvek a Román Népköztársaságból. Irodalmi Újság, 1955: 46.
- Florea-Rarişte, D.: Erik Majtényi, Versuri alese. Făclia, XI (1956): 2976.
- Valentin, I.: Erik Majtényi, Versuri alese. Steaua, VII (1956): 5.

- Gálfalvi Zsolt: Versolvasás közben. *Igaz Szó*, V (1957): 8., 279—284.
- Jánosházy György: Gondolat és forma. *Utunk*, XII (1957): 34.
- Szász János: Majtényi Erik új verseskönyve. *Előre*, XI (1957): 2976.(V. 18.)
- Kacsir Mária: A költő iskolája. *Előre*, XIII (1959): 3713. (X. 6.)
- Szőcs István: Menet közben: Majtényi Eriknél. *Utunk*, XIV (1959): 24.
- Hegedüs Géza: Az utolsó Zsolnok... *Élet és Irodalom*, 1959: 45.
- Hornyák József: 5 perc Majtényi Eriknél. *Utunk*, XV (1960): 36.
- Nagy Pál: Költői magatartás — itt és most. *Igaz Szó*, VIII (1960): 5., 754—758.
- Antal Péter: Hitvallás és magatartás. *Igaz Szó*, IX (1961): 3., 433—436.
- Izsák József: Hangszerpróba — játék közben. *Utunk*, XVI (1961): 4, 5.
- Berde Zoltán: Új verseskönyv — gyerekeknek. *Utunk*, XVII (1962): 51.
- Cseke Gábor: Hagyományos út — újítás. *Utunk*, XVIII (1963): 31.
- Gálfalvi Zsolt: Útravaló. *Előre*, XVII (1963): 4746.(II. 2.)
- Márki Zoltán: Majtényi Erik. *Igaz Szó*, XI (1963): 4., 597—602
- Baróti Pál: Furfangos történetek. *Utunk*, XX (1965): 35.
- Földes László: Majtényi Erik, Szobrot álmodtam. *Utunk*, XX (1965): 48.
- Gálfalvi Zsolt: Gondolat és érzelem. *Előre*, XX (1966): 5672. (I. 27.)
- Huszár Sándor: Miért bonyolult az egyszerű? *Utunk*, XXI (1966): 44. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 247—256.
- K. Jakab Antal: Ötlet és költészet. *Utunk*, XXI (1966): 4.
- Kántor Lajos: Fölcsérelt sorrend: a szavak ifjúsága. *Igaz Szó*, XIV (1966): 1., 104—107.
- Marosi Péter: Két cikk — egyetlen tanulság. *Utunk*, XXI (1966): 6.
- Sőni Pál: A derékhad lírai megújítása. *Korunk*, XXV (1966): 1., 149—153. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 286—294.
- Szász János: Kritikánk gyöngeségei. *Utunk*, XXI (1966): 13.
- Izsák József: Majtényi Erik kisregénye. *Előre*, XXI (1967): 6129. (VII. 19.)
- Lászlóffy Aladár: Majtényi Erik, Kiborult egy kosár virág. *Utunk*, XXII (1967): 5.
- Vári Attila: Majtényi Erik, Örökösök. *Utunk*, XXII (1967): 21.
- Veress Zoltán: „Uraim, le a kalapokkal.“ *Utunk*, XXII (1967): 28.

- Nagy Pál: Műfaji „határsértések”. *Igaz Szó*, XVI (1968): 1., 92—94.
Sóni Pál: Majtényi Erik. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 182—185.
Szöcs István: Majtényi Erik legszebb versei. *Utunk*, XXIV (1969): 36.

MANDICS GYÖRGY

- Gyönyörű gyökerek. Versek. Előszó: Szász János. Buk., 1969. *Kiadások*
Irod. K., 107 p. — Forrás.
Anavi Ádám: A keresés felelőssége. *Utunk*, XXIV (1969): 3. *Irodalom*

MARÉK VERONIKA

- A csúnya kislány. Buk., 1967, Ifj. K., 47 p. *Kiadások*
Fetița urítá. Ford. Erica Petruša. Buc., 1967, Ed. Tineret., 48 p.

MÁRKI ZOLTÁN

- Hűség. Versek. Buk., 1954, Ifj. K., 115 p. *Kiadások*
A tengerész és a halál. Versek. Buk., 1960, ÁIMK, 106 (—108) p.
A dobрудzsai dervis. Versek. Buk., 1963, Ifj. K., 119 p.
A tavasz nem hasonlít semmihez. Regény. Buk., 1965. Ifj. K., 192 p.
Napszakok éhsége. Versek. Buk., 1969, Ifj. K., 99 (—102) p.
A láthatatlan kesztyű. Versek. Kvár, 1970, Dácia, 148 (—150) p.
Kovács János: Márki Zoltán költészete. Romániai Magyar *Irodalom*
Szó, IV (1950): 770.(III. 19.)
Kovács Ferenc: A költő valóságismerete. *Utunk*, VII (1952): 17—18.
Létay Lajos: Márki Zoltán verseiről. *Utunk*, VII (1952): 7.
Kovács Ferenc: Hűség. Jegyzetek Márki Zoltán verseiről. *Utunk*, X (1955): 6.
Szemplér Ferenc: Márki Zoltán verseskönyvéről. *Igaz Szó*. III (1955): 1., 137—139.
Antal Péter: Dinamizmus és drámaiság. *Igaz Szó*, IX (1961): 9., 451—454.
Láng Gusztáv: A tengerész és a halál. *Korunk*, XX (1961): 1., 1368—1376.
Sóni Pál: A megtalált összhang. *Utunk*, XVI (1961): 44. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 295—303.
Szász János: Márki Zoltán, A tengerész és a halál. Előre, XV (1961): 4340. (X. 13.)
Cseke Gábor: „Áss lejjebb!” *Utunk*, XIX (1964): 7.

- Méliusz József: A győztes költő. Igaz Szó, XII (1964): 9., 447—451.
- Nagy Pál: Tudatosság és költőiség. Előre, XVIII (1964): 5119.(IV. 17.)
- Salamon László: Korszerűség. Igazság, XXV (1964): 37. (II. 14.)
- Huszár Sándor: Márki Zoltán, A tavasz nem hasonlít semmihez. Utunk, XX (1965): 30.
- Kovács János: Megfékezett romantika. Igaz Szó, XIII (1965): 10., 596—599.
- Lászlóffy Aladár: Szárny és kölönc az író tollán. Utunk, XX (1965): 42.
- Szemlér Ferenc: Márki Zoltán első könyve. — Sz.F.: A költészet értelme. Buk., 1965, 342—348.
- Lászlóffy Aladár: A mozdulat és ami mögötte van. Utunk, XXIII (1968): 45.
- Sóni Pál: Márki Zoltán — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 191—193.
- Izsák József: A költészet kitérői. Előre, XXIV (1970): 7188. (XII. 17.)
- Láng Gusztáv: Vers, kísérlet, eredmény. Utunk, XXV (1970): 30.
- Szőcs István: Márki Zoltán, Napszakok éhsége. Utunk, XXV (1970): 23.
- Ilia Mihály: Öt magyar verseskönyv Romániából. Márki Zoltán, Napszakok éhsége. Népszabadság, 1970: 63.
- Szokolczay Lajos: Márki Zoltán, Napszakok éhsége. Könyvtájékoztató, 1970: 4.

MAROSI BARNA

- Kiadások* Két hét a Dunán. Útinapló [Dános Miklóssal], Mvhely, 1957, ÁIMK, 126 p.
Kapu utca 10. Kisregény. Buk., 1965, Irod. K., 155 p. — 2. kiadás: Buk., 1969, Ifj. K., 167 p. — Árgus.
- Irodalom* Baróti Pál: Vádirat az áldozat ellen. Utunk, XXI (1966): 2.

MAROSI PÉTER

- Kiadások* Fényesebb a láncnál a kard. Petőfi harcos öröksége. Buk., 1949, Áll. K., 128 p.
Salamon Ernő. A költő és a versek gyönyörű sorsa. Buk., 1969, Irod. K., 312 p.
- Irodalom* Bajor Andor: Marosi Péter, Fényesebb a láncnál a kard. Utunk, II (1947): ,18.
Jancsó Elemér: Marosi Péter ötvenéves. Igaz Szó, XVIII (1970): 6., 922—923.
Kovács János: A gyönyörű sors tragikuma. Előre, XXIV (1970): 6927. (II. 12.)

Kozma Dezső: Marosi Péter, Salamon Ernő. Igaz Szó, XVIII (1970): 6., 924—926.

Láng Gusztáv: „Gyönyörű sors” a mérlegen. Utunk, XXV (1970): 34.

MÁRTON GYULA

Írjunk, beszéljünk helyesen. Népszerű nyelvészeti tanulmány. Buk., 1952, ÁIMK, 108 p. *Kiadások*

MARTON LILI

Anna néni nyaralása. Elbeszélés. Buk., 1949, Áll. K., 31 p. *Kiadások*

Harc a gyermekért. Riport. Buk., 1949, Áll. K., 40 p.

Kőországi kisfiú. Buk., 1955, Ifj. K., 192 p.

Három kis elefánt. Buk., 1956, Ifj. K., 143 p.

Taligás király. Mesék. Buk., 1957, Ifj. K., 164 p.

Csillagfi. Ifj. regény. Buk., 1958, Ifj. K., 207 p.

Szelídke és Szépszál vitéz. Verses mese kicsiknek és nagyoknak. Buk., 1959, Ifj. K., 95 p.

A rossz fiú. Ifj. regény. Buk., 1960, Ifj. K., 204 p.

Zsóka meg a rossz fiú. Ifj. regény. Buk., 1960, Ifj. K., 204 p.

Négy város meg egy kisfiú. Buk., 1961, Ifj. K., 208 p.

Misimás. Buk., 1964, Ifj. K., 81 p.

Porcelánkisasszony. Regény. Buk., 1966, Ifj. K., 247 p.

Mákszemország. 2. bővített kiadás. Buk., 1967, Ifj. K., 207 p.

Az anyák nem hálnak meg. Regény. Kvár, 1970, Dácia, 314 (—316) p.

Külvárosi menyegző. Regény. Buk., 1970, Kritérium, 172 p.

Bálintzi Endre: Marton Lili, Harc a gyermekért. Utunk, *Irodalom* IV (1949): 26.

Gáll Margit: Marton Lili, Kőországi kisfiú. Utunk, X (1955): 47.

Méhes György: Marton Lili, Kőországi kisfiú. Igaz Szó, IV (1956): 4., 593—594.

Nagy István: A rossz fiú s a jó leány. Utunk, XV (1960): 49.

Székely Erzsébet: A rossz fiú. Igaz Szó, VIII (1960): 8., 301—303.

Székely Erzsébet: Négy város meg egy kisfiú. Igaz Szó, X (1962): 2., 306—307.

Farkas Árpád: Marton Lili, Misimás. Utunk, XIX (1964): 46.

Baróti Pál: Marton Lili, Porcelánkisasszony. Utunk, XXI (1966): 46.

Farkas Sándor [= Mikó Imre]: Marton Lili, Külvárosi menyegző. Utunk, XXV (1970): 45.

Péter Sándor: Marton Lili, Az anyák nem hálnak meg. Falvak Dolgozó Népe, 1970: 36. (XI. 9.)

MÁTÉ IMRE

Kiadások Látta ezt a fürge mókus. Buk., 1969, Ifj. K., 38 p.

MÉHES GYÖRGY

- Kiadások* Verőfény. Regény. Buk., 1952, Ifj. K., 322 (—324) p.
Se înaltă școală. Buc., 1953, Ed. Tineret, 348 p.
Gyöngyharmat Palkó és más mesék. Buk., 1954, Ifj. K., 110 (—112) p.
Kárpátok kincse. Regény. Buk., 1955, Ifj. K., 335 (—336) p.
Gyémántacél. Kalandos regény. Buk., 1956, Ifj. K., 246 (—252) p.
Szikra Ferkó. Regény. Buk., 1956, Ifj. K., 181 p.
Virágvarázsló. Mesék. Buk., 1957, Ifj. K., 179 (—184) p.
Paloșul neînfrînt. Ford. Remus Luca. Buc., 1957, Ed. Tineret., 186 (—192) p.
Világhíres Miklós. Buk., 1958, Ifj. K., 198 p.
Peștera albastră. Ford. Kati és Mihnea Fuioreșcu. Buc., 1958, Ed. Tineret, 232 p. — Cutezătorii.
Veronka. Elbeszélések. Buk., 1959, Ifj. K., 308 (—312) p.
Funkenfranz. Ford. Else Kornis. Buk., 1959, Jugendverlag, 280 (—282) p.
Három fiú meg egy lány. Regény. Buk., 1960, Ifj. K., 161 (—164) p.
Az a bizonyos Vitalit-ügy. Regény. Buk., 1961, Ifj. K., 357 (—360) p.
Kékruhások. Regény. Buk., 1962, Ifj. K., 441 (—444) p.
Utazás Náritytenbe. Vidám mesék. Buk., 1962, Ifj. K., 68 (—72) p.
Noé bárkája. Négy színmű. Buk., 1969, Irod. K., 286 (—288) p.
A járókelő. — Ha nincs kilincs. Buk., 1970, Népi Alkotások Háza, 72 p.
- Irodalom* Dimény István: Verőfény. Igaz Szó, I (1953): 1—2., 195—198.
Gáll Margit: Gyöngyharmat Palkó. Igaz Szó, II (1954): 11., 115—118.
Székely Erzsébet: Méhes György, Gyöngyharmat Palkó és más mesék. Utunk, IX (1954): 37.
Antal Péter: Méhes György, Kárpátok kincse. Utunk. X (1955): 48.
Kovács János: Kárpátok kincse. Igaz Szó, III (1955): 10., 102—108.
Gál Elemér: A Szikra Ferkó és a műmese kérdései. Utunk, XI (1956): 32.
Székely Erzsébet: A meseregény néhány kérdése. Igaz Szó, IV (1956): 8., 1225—1230.
Berde Zoltán: Gyémántacél. Igaz Szó, V (1957): 1., 146—149.
Nagy Olga: Méhes György, Virágvarázsló. Utunk, XIII (1958): 8.
Mureșeanu, Marcel: Méhes György, Peștera albastră. Steaua, IX (1958): 10., 114.

- Antal Péter: Méhes György, Veronka. Előre, XIII (1959): 3747. (XI. 14.)
- Baróti Pál: Mai környezetben — tegnapi kaland. Utunk, XVI (1961): 6.
- Berde Zoltán: Az a bizonyos Vitalit-ügy. Igaz Szó, IX (1961): 11., 792—794.
- Dánielisz Endre: Méhes György, Három fiú meg egy lány. Igaz Szó, IX (1961): 6., 914.
- Gagy László: Méhes György, Kékruhások. Igaz Szó, XI (1963): 2., 307—308.
- Szőcs István: A valódiság meséje, a mese valódisága. Utunk, XVIII (1963): 3.
- Gálfalvi Zsolt: Vigjáték — hétköznapjainkról. Igaz Szó, XIV (1966): 12., 903—907.
- Huszár Sándor: Méhes György, Micsoda társaság. Utunk, XXI (1966): 17.
- Gyöngyösi Gábor: Méhes György, Győzelmes Gábrriel. Utunk, XXII (1967): 32.
- Kacsir Mária: A siker titka. Méhes-bemutató Marosvásárhelyen. Előre, XXII (1968): 6378. (V. 9.)
- Hornyák József: Noé bárkája. Utunk, XXIII (1968): 21.
- K. Jakab Antal: Csali mese egy előadásról. Utunk, XXIII (1968): 8.
- Lászlóffy Aladár: Család a színpadon. Utunk, XXIII (1968): 27.
- Marosi Ildikó: Mi nők — a férfiakról. Utunk, XXIII (1968): 28.
- Szőcs István: Közönséges vagy rendkívüli siker? Utunk, XXIII (1968): 28.
- Jordáky Lajos: Túl a kísérletek szakaszán. Utunk, XXIV (1969): 47.
- Marosi Péter: Játék a mítosszal. Utunk, XXIV (1969): 48.
- Lázár László: Játszanak a színészek. Ifjúmunkás, XIV (1970): 48.
- Marosi Péter: Szkeccsen szkeccs... Utunk, XXV (1970): 45.
- Nagy Pál: A kritikus megbocsátásért esedezik. A Hét, I (1970): 4. (XI. 13.)
- Sós Péter: Heten, mint a gonoszok. Előre, XXIV (1970): 7141. (X. 23.)

MÉLIUSZ JÓZSEF

- Ének 1437-ről. Verses krónika. Temesvár, 1945, Victoria, *Kiadások* 38 p. — Új kiadás: Buk., 1957, ÁIMK, 111 p.
- Tanú: a nép. Temesvár, 1945, Victoria, 46 p.
- Párizs után. Cluj, 1946, Minerva, 11 p.
- Sors és jelkép. Cluj—Kvár, 1946, Józsa Béla Ath., 280 p.
- Cîntec despre anul 1437. Ford. F. Păcurariu. [Buc.] 1948, Ed. de Stat, 62 p. — Biblioteca de buzunar, 68.
- Együtt a világgal. Versek(1931—1956). Buk., 1957, ÁIMK. 228 p.

- Októberi szél. Egy publicista jegyzetei. Buk., 1957, ÁIMK, 73 (—76) p.
- Cîntec despre anul 1437. Cronică în versuri. Ford. Vlaicu Birna. Buc., 1957, ESPLA, 108 (—112) p. [Kétnyelvű]
- Hai să jucăm teatru. Comedie în 3 acte și un prolog. Ford. Ana Méliusz. Buc., 1957, Fondul literar, 70 p.
- Négy vidám játék [Asztalos Istvánnal, Méhes Györggyel, Sütő Andrással], Buk., 1959, ÁIMK, 127 (—132) p.
- Ameddig ellátok. Versek. Buk., 1960, ÁIMK, 157 (—160) p.
- Kitéptett naplólapok, 1931—1960. Buk., 1961, Irod. K., 514 (—516) p.
- Okos volt-e Okos Marci. Regényke [Méliusz Annával]. Buk., 1961, Ifj. K., 92 (—96) p.
- Nae deșteptul. Mic roman pentru micii cititori [Méliusz Annával]. Ford. Viorica Huber és Bokor Péter. Buc., 1961, Ed. Tineret., 88 p.
- Der Gescheite Maxl [Méliusz Annával]. Ford. Else Kornis. Buk., 1961, Jugendverlag, 95 p.
- Cît cuprind cu ochii. Poeme (1931—1960). Ford. Emil Giurgiuică és Radu Boureanu. M. Gafița előszavával. Buc., 1962, EPL, 196 p.
- Beszélgetés a rakparton. Versek. Buk., 1963, Irod. K., 228 p.
- Nae-umnik. Malenky roman dlja malenkik citatelej [Méliusz Annával]. Románból ford. Tatjana Berindei. Buc., 1963, I.P.I., 87 p.
- Legszebb versei. Előszó: Szász János. Buk., 1964, Ifj. K., 152 p.
- 30 Gedichte. Buk., 1965, Literaturverlag, 162 p.
- Dumitrescu, Geo: A kövitorlások balladája. Buk., 1966, Irod. K., 152 p.
- Aréna. Versek. Buk., 1967, Irod. K., 244 (—248) p.
- Az új hagyományért. Buk., 1969, Irod. K., 525 (—528) p.
- Város a ködben. Regény. Buk., 1969, Ifj. K., 478 (—484) p.
- Irodalom* Benedek Marcell: Sors és jelkép. Utunk, I (1946): 3.
- Lévay László: „Ének 1437-ről.“ Méliusz József verssorozatának román kiadásáról. Utunk, III (1948): 18.
- Vintilă, Petru: Méliusz József, Cîntec despre anul 1437. Ford. F. Păcurariu. Contemporanul, 1948: 105.
- Izsák László: Amivel lehetetlenség egyetérteni... Utunk, XII (1957): 26.
- Bodor Pál: Méliusz József, Októberi szél. Utunk, XIII (1958): 3.
- Gréda József: Nagy költemények nyersanyaga. Utunk, XIII (1958): 14.
- Járai Rezső: Méliusz József verskötetéről. Korunk, XVII (1958): 12., 1785—1788.
- Veress Dániel: Méliusz József, Együtt a világgal. Igaz Szó, VI (1958): 3., 469—470.
- Gereblyés László: Méliusz József, Együtt a világgal. Élet és Irodalom, 1958: 20.
- Gagy László: Költészet és ember. Igaz Szó, VIII (1960): 11., 738—741.

- E. Fehér Pál: Költészet és publicisztika. Gereblyés László és Méliusz József verseiről. *Kortárs*, 1960, 622—624.
- Lőrinczi László: Jegyzetek Méliusz József költészetéről. *Korunk*, XX (1961): 1., 98—106.
- Balogh Edgár: A közíró ars poeticája. *Korunk*, XXI (1962): 5., 627—629.
- Csehi Gyula: Tanúvallomás — három évtizedről. *Utunk*, XVII (1962): 13.
- Márki Zoltán: Naplólapok (A kitépett naplólapokról). *Igaz Szó*, X (1962): 6., 920—923.
- Méhes György: Mesei realizmus. *Utunk*, XVII (1962): 2.
- Szász János: Egy életmű útjelzői. *Előre*, XVII (1963): 4911. (VIII. 16.)
- Kubán Endre: Méliusz József, File rupte. *Scrisul bănăţean*, XIV (1963): 3.
- Ţugui, H.: Méliusz József, Cît cuprind cu ochii. *Scrisul bănăţean*, XIV (1963): 2.
- Izsák László: Expresszionista hagyomány — költői agitáció. *Korunk*, XXIII (1964): 12., 1756—1761.
- Lászlóffy Aladár: Harc a teljességért. *Utunk*, XIX (1964): 13.
- Polgár István: Egyenes úton. *Igaz Szó*, XII (1964): 2., 235—241.
- B.P. [= Baróti Pál]: Méliusz József legszebb versei. *Utunk*, XX (1965): 11.
- Sóni Pál: Ébresztő erejű költő. *Utunk*, XX (1965): 24. — Ua.: S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 206—211.
- Balogh László: Romániai magyar költők új kötetei. Méliusz József legszebb versei. *Kritika*, 1966: 6., 3.
- Kozma Dezső: Méliusz József. *Igaz Szó*, XV (1967): 1., 127—132.
- E. Fehér Pál: Beszélgetés Méliusz Józseffel a szocialista Románia irodalmáról. *Napjaink*, 1967: 2.
- Király László: Aréna. *Utunk*, XXIII (1968): 8.
- Szász János: A költő és a skatulya. *Előre*, XXII (1968): 6411. (IV. 16.)
- Szilágyi István: Városnagyi költemény. *Utunk*, XXIII (1968): 14.
- Kelemen János: Lírai enciklopédia. Méliusz József, Aréna. *Élet és Irodalom*, 1968: 30.
- Baróti Pál: Méliusz József, Város a ködben. *Utunk*, XXIV (1969): 36.
- Beke György: Méliusz József 60 éves. *Munkásélet*, 1969: 612.
- Deák Tamás: Város a ködben és kritika a ködben. *Utunk*, XXIV (1969): 48.
- Hervay Gizella: Méliusz József, Magány és aréna. Beszélgetés Méliusz Józseffel. *Ifjúmunkás*, XIII (1969): 3.
- Huszár Sándor: Az író asztalánál: Az avantgardról. *Utunk*, XXIV (1969): 20. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 235—246.
- Kántor Lajos: Városok ködben és éjszaka. *Korunk*, XXVIII (1969): 12., 1738—1741.

- Kovács János: Az eszmélet mágneses nyelvén. Igaz Szó, XVII (1969): 6., 875—882.
- Márki Zoltán: Szabálytalan ének: Mi. Az Aréna költője hatvanéves. Utunk, XXIV (1969): 3.
- Marosi Péter: Atlantisz visszatér. Utunk, XXIV (1969): 45.
- Méliusz József: Egy regény története. Előre, XXIII (1969): 6591.(I. 12.)
- Sőni Pál: Méliusz József. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 165—169.
- Szilágyi András: Új hagyományok teremtője. Utunk, XXIV (1969): 34.
- Véress Dániel: Kalauz egy jelentős regényhez. Előre, XXIII (1969): 6855. (XI. 16.)
- Bodor Pál: Méliusz József, Arena. România literară, II (1969): 26.
- Fáy Árpád: Az Erdélyi Helikontól a Korunkig. A romániai magyar irodalom fejlődésregénye. Méliusz József: Az új hagyományért. Élet és Irodalom, 1969: 34.
- Hajdu Ráfis: A fény felé. Méliusz József, Város a ködben. Élet és Irodalom, 1969: 50.
- Ilia Mihály: Méliusz József, Város a ködben. Tiszatáj, 1969, 962—963.
- Kiss Gyula: Méliusz József, Aréna. Kortárs, 1969, 1326—1328.
- Kovács Sándor Iván: A monarchia magyar regénye. Népszabadság, 1969: 246.
- Pomogáts Béla: Méliusz József, Az új hagyományért. Kritika, 1969: 12., 59—61.
- Szakolczay Lajos: Magyar könyvek Romániából. Méliusz József, Aréna. Jelenkor, 1969, 1035—1037.
- Taxner-Tóth Ernő: Méliusz József, Aréna. Kritika, 1969: 2., 51—52.
- Jancsó Elemér: Irodalomtörténeti publicisztika. Igaz Szó, XVIII (1970): 1., 90—94.
- Kovács János: A kitárulkozás regényei. Előre, XXIV (1970): 7060.(VII. 19.)
- Márki Zoltán: Érzelmű rendhőborítás. Igaz Szó, XVIII (1970): 3., 432—438.
- E. Fehér Pál: Vallomás egy magatartásról. Méliusz József jelentősége. Új Írás, 1970: 5., 77—81.
- Lökös István: Méliusz József, Város a ködben. Alföld, 1970: 2., 83—85.
- Pomogáts Béla: Valóság és ábrázolás. Méliusz József, Város a ködben c. regényéről. Tiszatáj, 1970, 573—575.
- Szakolczay Lajos: Méliusz József, Az új hagyományért. Forrás, 1970: 4., 92—93.

MÉLIUSZ ANNA

- Kiadások* Okos volt-e Okos Marci. Regényke. [Méliusz Józseffel] Buk., 1961, Ifj. K., 92 (—96) p.
- Nae deșteptul [Méliusz Józseffel]. Mic roman pentru micii

- cititori. Ford. Viorica Huber és Bokor Péter. Buc., 1961, Ed. Tineret., 88 p.
 Der Gescheite Maxl [Méliusz Józseffel]. Ford. Else Kornis. Buc., 1961, Jugendverlag, 95 p.
 Nae-umnik. Malenky' roman dlja malenkik citatelej [Méliusz Józseffel]. Buc, 1963, I.P.I., 87 p.

METZ ISTVÁN

- Jánoska; A gyárigazgató. Két egyfelvonásos. Buk., 1949. Áll. *Kiadások*
 K., 71 (—72) p. — Színház.

MIKLÓS LÁSZLÓ

- Néhány percig reggel. Versek. Bevezető: Lászlóffy Aladár. *Kiadások*
 Buk., 1969, Irod. K., 80 p. — Forrás.
 Mózes Huba: Az avantgarde és fegyelem. Utunk. XXIV *Irodalom*
 (1969): 32.

MIKÓ ERVIN

- Zsívölgyi jelentés. Riportok. Buk., 1955, ÁIMK, 191 (—194) p. *Kiadások*
 Fete Negre(Nuvele). Buc., 1957, ESPLA, 188 (—192) p.
 A névtelen utas. Riportok. Buk., 1958, ÁIMK, 201 (—204) p.
 Nádország ostroma. Riportok. Buk., 1960, Ifj. K.. 228
 (—232) p.
 Havasi neonfény. Riportok. Buk., 1961, Irod. K., 257 (—260) p.
 Asalt în țara stufului. Ford. I. Chinezu. Buc., 1961, Ed.
 Tineret., 139 p. — Patria noastră.
 Ma kezdődik a holnap. Riportok. Buk., 1964, Ifj. K.. 172 p.
 Márki Zoltán: Zsívölgyi jelentés. Igaz Szó, IV (1956): 2. *Irodalom*
 279—280.
 Faragó György: Az élmény melegével. Előre, XIII (1959):
 3561. (IV. 9.)
 Oláh Tibor: A névtelen utas. Igaz Szó, VII (1959): 5., 763—
 765.
 Orosz Irén: Könnyű lovasság — nehéz terepen. Korunk,
 XVIII (1959): 4., 591—596.
 Kormos Gyula: Nádország ostroma. Igaz Szó, VIII (1961):
 11., 774—776.
 Marosi Péter: Riporterek ostroma. Utunk, XVII (1961): 20.
 Márki Zoltán: Havasi neonfény. Igaz Szó, X (1962): 9.,
 466—467.
 Hornyák József: Látogatás Mikó Ervinnél. Utunk, XVIII
 (1963): 15.
 Marosi Péter: A híradás maradandósága. Utunk, XVIII
 (1963): 18.
 Lászlóffy Aladár: Ha mégis van irodalmi riport. Utunk. XIX
 (1964): 47.

MIKÓ IMRE

- Kiadások* Honpolgárok és világpolgárok. Tíz esszé. Buk., 1967, Irod. K., 254 (—256) p.
A bércre esett fa. Bölöni Farkas Sándor életregénye. Buk., 1969, Ifj. K., 397 (—400) p.
Orbán Balázs nyomdokain [Beke Györggyel és Fodor Sándorral]. Buk., 1969, Irod. K., 250 (—256) p.
- Irodalom* Antal József: Honpolgárok — világpolgárok. Igazság, XXIX (1968): 64.
Bretter György: Esszék és életek. Egy könyv margójára. Utunk, XXIII (1968): 13.
Lőrinczi László: Mikó Imre könyvéről. Előre, XXII (1968): 6381.(IV. 18.)
V.D. [= Veress Dániel]: Honpolgárok és világpolgárok. Igaz Szó, XVI (1968): 3., 469.
B.C. [= B. Capesius]: Mikó Imre, Honpolgárok és világpolgárok. Forschungen zur Volks- und Landeskunde, XI (1968): 2., 131.
Beke György: Átköltött történelem, újraálmodott romantika. Utunk, XXIV (1969): 44.
Imreh István: Bölöni Farkas Sándor életregénye. Korunk, XXVIII (1969): 8., 1265—1267.
Jancsó Elemér: Hazai művelődéstörténetünk múltjáról. Korunk, XXVIII (1969): 2., 297—299.
Jordáky Lajos: Bölöni Farkas Sándor életregénye. Igazság, XXX (1969): 224.
Miklós László: Orbán Balázs nyomdokain. Utunk, XXIV (1969): 43.
Mózes Huba: Bölöni Farkas Sándor életregénye. Előre, XXIII (1969): 6817.(X. 3.)
V.D. [= Veress Dániel]: Mikó Imre, A bércre esett fa. Igaz Szó, XVII (1969): 8., 438.
Vita Zsigmond: Orbán Balázs nyomában. Utunk, XXV (1970): 1.
Ruffy Péter: Orbán Balázs nyomdokain. Magyar Nemzet, XXV (1969): 244. (X. 19.)

MOLNOS LAJOS

- Kiadások* Csigahívogató. Gyermekversek. Buk., 1967, Ifj. K., 79 p.
Szoborfaragó. Versek. Bevezető: Lászlóffy Aladár. Buk., 1969. Irod. K., 93 (—96) p. — Forrás.
- Irodalom* Szöcs István: Molnos Lajos, Csigahívogató. Utunk. XXII (1967): 22.
Gálfalvi György: Szoborfaragó. Ifjúmunkás, XIV (1970): 11.
Király László: Két lírikus a „regényes” évből. Utunk, XXV (1970): 7.

- Deutsche Literatur im XX. Jahrhundert [Egyetemi előadás]. *Kiadások*
Kvár, 1946, Bolyai Tudományegyetem, 43 p.
- Ber Burger in der deutschen Literatur. (Von Wieland bis Schiller) Kvár, 1948, 76 p.
- Csaló is csalódik. Vígjáték. Buk., 1955, ÁIMK, 108 p.
- Harci mosolyok. Karcolatok, elbeszélések. Mvhely, 1956. ÁIMK, 230 p.
- Tibold Márton. Regény. Buk., 1958, ÁIMK, 425 (—428) p.
- Iparkodj, kisfiam! Elbeszélések. Bevezető: Izsák József. Buk., 1964, Irod. K., 352 p., 1 mell. — Romániai Magyar Írók.
- Szellemi beháború. Tanulmányok, cikkek, kromkik(1918—1944). Buk., 1968, Irod. K., 414 (—416) p. — Romániai Magyar Írók.
- Metánia RT. — Tibold Márton. Két regény. Buk., 1969, Irod. K., 519 p. — Romániai Magyar Írók.
- Gagy László: Molter Károly, Csaló is csalódik. *Igaz Szó*. IV *Irodalom* (1956): 3., 432—434.
- Izsák József: Népi humorunk irodalmi hagyományai. *Igaz Szó*, IV (1956): 4., 553—558.
- Nagy Pál: Irodalmunk fáradhatatlan harcosa. *Igaz Szó*, IV (1956): 5., 761—763.
- Izsák József: Harci mosolyok. *Igaz Szó*, V (1957): 2., 308—310.
- Robotos Imre: Harci mosolyok. *Előre*, XI (1957): 2923.(III. 16.)
- Antal Péter: Tibold Márton vándorévei. *Utunk*, XIII (1958): 45.
- Kacsir Mária: Tibold Márton üzenete. *Előre*, XII (1958): 3358. (VIII. 12.)
- Katona Szabó István: Molter Károly, Tibold Márton. *Igaz Szó*, VI (1958): 10., 507—508.
- B.G.: Molter Károly, Tibold Márton. *Könyvtáros*, 1958, 707.
- Láng Gusztáv: Régi könyv — mai mondanivaló. *Korunk*, XVIII (1959): 1., 146—151.
- Hornyák József: 5 perc Molter Károlynál. *Utunk*, XV (1960): 30.
- Kovács György: Molter Károly 70. születésnapjára. *Utunk*, XV (1960): 48.
- Székely János: Születésnap levél a 70 esztendő Molter Károlynak. *Igaz Szó*, VIII (1960): 12., 909—911.
- Baróti Pál: Élményből is lehet adoma. *Utunk*, XVIII (1963): 22.
- Csehi Gyula: Tibold Márton szemével. *Utunk*, XIX (1964): 38.
- Sóni Pál: Molter Károly, Iparkodj, kisfiam! *Igaz Szó*, XII (1964): 9., 469—471. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 80—82.
- Sugár Erzsébet: Molter Károly novellái. *Előre*, XVIII (1964): 5195. (VII. 17.)
- Kacsó Sándor: Molter Károly köszöntése. Háromnegyedszázad. *Igaz Szó*, XIII (1965): 12., 947—949.

- Sóni Pál: Tiszta humánium forrása. Utunk, XX (1965): 49.—
Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 83—86.
- Sütő András: Molter Károly köszöntése. Igaz Szó, XIII
(1965): 12., 949—950.
- ts.: Molter Károly, Iparkodj, kisfiam! Könyvtáros, 1965, 45.
- Hajdu Győző: Sărbătoarea scriitorului Molter Károly. Con-
temporanul, 1965: 50.
- Huszár Sándor: Vidéken él-e vidéken az író? Utunk, XXI
(1966): 27. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 171—
180.
- Izsák József: Molter Károly. Igaz Szó, XV (1967): 3., 443—
447.
- Domokos Géza: Molter Károly — az újságíró. Előre, XXII
(1968): 6334. (III. 17.)
- Láng Gusztáv: A türelem beháborúja. Utunk, XXIII (1968):
26.
- Mikó Imre: Szellemi beháború. Utunk, XXIII (1968): 14.
- Polgár István: Értékek értője. Igaz Szó, XVI (1968): 6.,
948—951.
- Balogh Edgár: Egy irodalmi díj kapcsán. Korunk, XVIII
(1969): 5., 753—755.
- Fuchs Simon: Ilyennek ismerem [Molter Károlyt]. Igaz Szó,
XVII (1969): 11., 811—815.
- Huszár Ilona: A költő [Salamon Ernő] barátja [Molter Ká-
roly]. Igaz Szó, XVII (1969): 11., 809—810.
- Jancsó Elemér: A kritikus és irodalomtörténész. Igaz Szó,
XVII (1969): 11., 796—799.
- Kemény János: A barátság köszöntése. Igaz Szó, XVII
(1969): 11., 784—785.
- Keresztury Dezső: Derűs fölény. Igaz Szó, XVII (1969): 11.,
781—784.
- Kiss Jenő: Az első látogatás. Igaz Szó, XVII (1969): 11.,
795—796.
- Kömíves Nagy Lajos: Családja körében. Igaz Szó, XVII
(1969): 11., 803—808.
- Olosz Lajos: Az emlékezés tükrében. Igaz Szó, XVII (1969):
11., 778—781.
- Sóni Pál: A molteri táj. Igaz Szó, XVII (1969): 11., 799-800.
- Szemlér Ferenc: Gyomlálók és gyámolítók. Igaz Szó, XVII
(1969): 11., 786—787.
- Szigeti József: Az örök „protestáns”. Igaz Szó, XVII (1969):
11., 801—803.
- Szőcs István: Somkórófüst az Olimpuszon. Igaz Szó, XVII
(1969): 11., 816—819.
- Sóni Pál: Molter Károly. — S.P.: A romániai magyar iro-
dalom története. Buk., 1969, 56—60.
- Sós Endre: Molter Károly, Szellemi beháború. Kortárs, 1969,
315—316.
- Beke György: A barátság húrjain. Előre, XXIV (1970): 7199.
(XII. 30.)
- Gagy László: Molter Károly köszöntése. Igaz Szó, XVIII
(1970): 12., 945—946.

- Kovács János: Molter Károly köszöntése. Előre, XXIV (1970): 7176. (XII. 3.)
 Márki Zoltán: Üljetek be órájára, évek! Utunk, XXV (1970): 49.
 ***: Molter Károly köszöntése. Vörös Zászló, XXII (1970): 287. (XII. 6.)
 Szakolczay Lajos: Egy gazdag életút. Élet és Irodalom. 1970: 50.

MÓZES HUBA

- „Majd a szabadság békessége is eljön...” Portrévázlat József Attiláról. Kismonográfia. Kvár, 1970, Dácia, 119 p. *Kiadások*

NAGY ILONA

- Hajnal. Elbeszélések. Buk., 1953, ÁIMK, 63 p. *Kiadások*
 Viharban. Elbeszélések. Buk., 1954, ÁIMK, 116 p.
 Két leány. Regény. Buk., 1959, ÁIMK, 252 p.
 Márki Zoltán: Viharban. Igaz Szó, III (1955): 3., 93—97. *Irodalom*
 Backai László: Két leány. Igaz Szó, VIII (1960): 2., 309—310.
 Kántor Lajos: Édes Anna hazatalál. Korunk, XIX (1960): 3. 362—364.
 Látó Anna: Váradra ment szolgálni. Utunk, XV (1960): 9.

NAGY ISTVÁN

- Bérmunkások. Munkásjelleme. Kvár, 1945, Józsa Béla Ath., 91 (—94) p. *Kiadások*
 József Attila új népe. Kvár, 1945, Józsa Béla Ath., 22 p.
 Özönvíz előtt. Életkép. Kvár, 1945, Minerva, 94 p.
 A gyár ostroma. Kvár, 1947, Libro K., 72 p. — Libro könyvek.
 Réz Mihályék kóstolója. Regény. Kvár, 1947, Libro K., 235 p.
 Face cît o victorie. Buc., 1948, Ed. Scînteia, 29 (—32) p.
 A legfontosabb ügyosztály. Buk., 1949, Áll. K., 20 p.
 Ami felér egy győzelemmel. Elbeszélés. Buk., 1949, Scînteia K., 24 p.
 Toate drepturile rezervate. Nuvelă. Ford. E. Giurgiuică. Buc., 1949, ESPLA, 32 p. — Cartea poporului, 64.
 Die wichtigste Geschäftsabteilung. Buk., 1949, Staatsverlag, 26 (—28) p.
 Minden jog a szerzőé. Buk., 1950, Áll. K., 76 p.
 A legmagasabb hőfokon. Regény. Buk., 1951, ÁIMK, 363 p.: — 2. kiadás: 1955, ÁIMK; — 3. kiadás: Buk., 1962, Irod. K. — Kincses Könyvtár.
 Egy év a harmincből. Buk., 1951, ÁIMK, 189 p.
 Ünnepek a mi utcánkban. Novellák. Buk., 1952, ÁIMK, 236 (—240) p.

- La cea mai înaltă tensiune. Ford. M. Bănescu és I. Jianu. Buc., 1952, ESPLA, 458 (—460) p.; 2. javított kiadás: Ford. Octavian Neamtu és I. Jianu. Buc., 1958, ESPLA, 486 (—488) p.
- A mi lányaink. Regény. Buk., 1954, Ifj. K., 450 (—452) p.
- Javíthatatlanok. Mesék. Buk., Ifj. K., 62 (—64) p.
- A szomszédság nevében. Regény. Buk., 1955, ÁIMK, 336 p.
- Forgalmi akadály. Elbeszélések. Buk., 1955, ÁIMK, 100 (—104) p. — Kincses Könyvtár.
- Ospățul Réz Mihály. Ford. Alina Mirea és I[osif] Pervain. Buc., 1955, Ed. Tineret., 326 (—328) p.; 2. kiadás: Buc., 1962, Ed. Tineret., 328 p.
- Huszonöt év, I—II. Buk., 1956, ÁIMK, 537 (—540) p.; 274 (—278) p.
- A harc hevében. Irodalmi vallomások és észrevételek. Mvhely, 1957, ÁIMK, 273 (—276) p.
- Hetedhét országon keresztül Indiába. Buk., 1957. ÁIMK. 145 (—148) p.
- Nincs megállás. Regény. Buk., 1957, ÁIMK, 191 p.
- Die Kostprobe. Ford. Gustav Nösner. Buk., 1957, Ed. Tineret, 350 (—352) p.
- Oltyánok unokái. Regény. Mvhely, 1958, ÁIMK, 412 p.; — Új kiadás: Buk., 1963, Irod. K., 427 (—432) p. — Romániai Magyar Írók.
- Dincolo de barieră. Roman. Ford. Ion Urcan. Buc., 1958, ESPLA, 407 (—412) p.
- Gozba Reza Mihala. Buk., 1958, Ed. Tineret., 347 (—348) p.
- Pripovetke [Elbeszélések]. Buc., 1958, ESPLA, 257 (—260) p.
- Az asztalos meséje. Elbeszélések. Buk., 1959, Ifj. K., 158 (—160) p.
- Szívesen, máskor is. Novellák. Buk., 1959, ÁIMK. 150 (—156) p.
- Nu vele. Ford. Barbu Bogdan. Buc., 1959, ESPLA, 272 (—276) p.
- Ácsék tábort vernek. Regény. Buk., 1961, Irod. K., 431 (—432) p.
- Íróavatás. Önéletrajzi vallomások. Buk., 1961, Irod. K., 270 p.
- La cea mai înaltă tensiune. S. Damian előszavával. Buc., 1961, EPL, XV, 495 p.
- A jótékony prêmeskabát. Buk., 1962, Ifj. K., 195 (—198) p.
- Földi Jánost bekapta a város. — Nincs megállás. — A szomszédság nevében. Bevezető: Sóni Pál. Buk., 1962, Irod. K., 636 p. — Romániai Magyar Írók.
- Nagy István povestind copiilor. Valeriu Rîpeanu előszavával. Buc., 1962, Ed. Tineret., 120 p.
- Eine heitere Geschichte und andere Erzählungen. Ford. Marianne Șora. Buk., 1962, Literatur-Verlag, 195 p.
- Spre tabăra din pădure. Ford. Mihail Sevastos és Szász János. Buc., 1963, Ed. Tineret., 463 p.
- Der Probelehrling. Buk., 1963, Jugendsverlag, 103 p.
- Nézd meg az anyját. Majdnem vígjáték. Buk., 1964, Irod. K., 132 p.

- Réz Mihályék kóstolója. — Ácsék tábort vernek. Buk., 1964, Irod. K., 710 —716) p. — Romániai Magyar Írók.
 Szépségverseny. Novellák. Buk., 1964, Ifj. K., 188 p.
 Városi hétköznapiok. Regény. Buk., 1964, Irod. K., 428 p.
 La cea mai înaltă tensiune. Buc., 1964, EPL, 456 p.
 A Boldog utcán túl. Elbeszélések, novellák, karcolatok. A kötetet összeállította Abafáy Gusztáv. Buk., 1966, Irod. K., 704 p. — Romániai Magyar Írók.
 Sáncalja. Önéletrajzi regény. Buk., 1968, Irod. K., 510 p. 12 mell.
 Ki a sánc alól. Önéletrajzi regény [II]. Buk., 1969, Irod. K., 497 p. 6 mell.
 Nagy István: Hogyan avattak íróvá? Világosság, II (1945): 33. *Irodalom*
 Benedek Marcell: Réz Mihályék kóstolója. Utunk, I (1946): 12.
 Czibor János: Nagy István, Réz Mihályék kóstolója. Forum, 1947, 310—311.
 Nagy Pál: Nagy István, Nincs megállás. Utunk, IV (1949): 6.
 Prohászka János: Nagy István, Nincs megállás. Magyar Nyelvőr, 1949, 186—187.
 P.I. [= Polgár István]: Minden jog a szerzőé. Romániai Magyar Szó, IV (1950): 921(IX. 18.)
 Szentimrei Jenő: Nagy István, Minden jog a szerzőé. Utunk, V (1950): 5.
 Gaál Gábor: Egy év a harmincből. Utunk, VI (1951): 46, 47.
 Balla Károly: Munkásolvasók. Nagy István regényéről. Utunk, VII (1952): 14.
 Földes László: Nagy István, A legmagasabb hőfokon. Utunk, VII (1952): 5.
 Földes László: A típusok Nagy István új regényében. Utunk, VII (1952): 7.
 Bajai Ferenc: Nagy István, Egy év a harmincből. Csillag, 1952, 504—509.
 Prohászka János: Faipari regény. Nagy István, Egy év a harmincből. Magyar Nyelvőr, 1952, 27—28.
 Panek Zoltán: Ünnepe a mi utcánkban. Utunk, VIII (1953): 52.
 Bata Imre: Nagy István, Ünnepe a mi utcánkban. Építünk, 1953: 4., 65.
 Gera György: Nagy István, A legmagasabb hőfokon. Könyvtáros, 1953: 2, 42—43.
 R.P.: Nagy István, Ünnepe a mi utcánkban. Könyvtáros, 1953: 4., 38—39.
 Stroiescu, Traian G: István Nagy, La cea mai înaltă tensiune. Contemporanul, 1953: 1.
 Kormos Gyula: Réz Mihályék kóstolója. Nagy István ifjúsági regényének javított és bővített kiadása. Utunk, IX (1954): 29.
 Székely Erzsébet: Réz Mihályék kóstolója. Igaz Szó, II (1954): 9., 112—116.
 Hajdu Győző: Író egy regény tükrében. Igaz Szó, III (1955): 4., 47—49.

- Sóni Pál: A munka regénye. — S.P. Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, 126—134.
- Balogh László: Nagy István, Javíthatatlanok. Köznevelés, 1955: 17.
- Czine Mihály. Nagy István: Ünnepe a mi utcánkban. Csillag, 1955, 2544—2550.
- Hegedüs Géza: Három erdélyi elbeszélőről. Nagy István, Ünnepe a mi utcánkban. Irodalmi Újság, 1955: 32.
- Gálfalvi Zsolt: A szomszédság nevében — és a munkás-ábrázolás egyes problémái. Utunk, XI (1956): 34.
- Huszár Sándor: Egyoldalú szemléletmód — helytelen következtetések. Utunk, XI (1956): 16.
- Marosi Péter: Műalkotás és lapszerkesztés. Igaz Szó, IV (1956): 7., 907—910.
- Robotos Imre: Konfliktus és történetiség. Jegyzetek Nagy István A legmagasabb hőfokon c. műve második átdolgozott kiadásáról. Igaz Szó, IV (1956): 4., 539—553.
- Brad, Ion: O comedie tragică. Scînteia Tineretului, XII 1956: 2180. (V. 6.)
- Járai Rezső: Însemnări despre proza lui Nagy István. Gazeta literară, III (1956): 29.
- Mircea, Dumitru: „Ospățul lui Réz Mihály“ de Nagy István. Gazeta literară, III (1956): 7.
- ***: Nagy István. Să cunoaștem scriitorii patriei noastre. Buc, 1956, 123—125.
- Olteanu, Lucia: Contribuție la literatura pentru copii. Contemporanul, 1956: 12.
- Roda, R.: De vorbă cu Nagy István. Flacăra, V (1956): 11.
- Șerban, Geo: Nagy István, Ospățul lui Réz Mihály. Scînteia, XXV (1956): 3666.
- Zalis, H.: De vorbă cu Nagy István. (În întîmpinarea Congresului Scriitorilor.) Gazeta literară, III (1956): 20.
- Gálfalvi Zsolt: Írói állásfoglalás és művészi ábrázolás. Utunk, XII (1957): 16, 17. — Ua. G. Zs.: Írók, könyvek, viták. Mvhely, 1958, 175—189.
- Székely János: Nagy István régebbi novelláiról. Utunk, XII (1957): 45, 46.
- Em. M.: Nagy István, Dincolo de barieră. Scînteia, XXVI (1957): 4092.
- Mikó Ervin: Scriitorul Nagy István. Flacăra, X (1957): 2.
- Zalis, H.: Arta sobrietății. Gazeta literară, IV (1957): 3.
- Bodor Pál: Író a harc hevében. Utunk, XIII (1958): 21.
- Gálfalvi Zsolt: Író az irodalomról. Igaz Szó, VI (1958): 4., 597—601.
- Kacsir Mária: Az írói szenvedélyről. Előre, XII (1958): 3326. (VII. 5.)
- Marosi Péter: Vágyak és tettek. Korunk, XVII (1958): 6., 908—916.
- Robotos Imre: Egy regény és története. Igaz Szó, VI (1958): 2., 252—259.
- Sóni Pál: Az ormok köre. Igaz Szó, VI (1958): 1., 54—58.

- Andrașoni, Dumitru: Nagy István, Dincolo de barieră. Făclia, XIII (1958): 3773.(XII. 7.)
- Ardeleanu, Virgil: Nagy István, Dincolo de bariera. Steaua, IX (1958): 11., 81—83.
- Buzilá, Boris: Nagy István, Dincolo de bariéră. România liberă, XVI (1958): 4385 (XI. 15.)
- Enescu, Radu: Un roman despre naționalizare. Tribuna, II (1958): 24.
- Gotthard Júlia: Începuturile carierei de scriitor a lui Nagy István. Lucrări prezentate la a doua conferință pe țară a cercurilor științifice studențești din anul 1957. Vol. I. Buc., 1958, 7—18.
- Horodincă, Georgeta: Nagy István, Dincolo de barieră. Contemporanul, 1958: 45.
- Járai Rezső: Interviu cu Nagy István despre teme și eroi. Contemporanul, 1958: 11.
- Lungu, Ion: „Dincolo de barieră“. Tribuna, II (1958): 47.
- Martin, Aurel: Nagy István, Dincolo de barieră.” Luceafărul, I (1958): 10.
- Milcoveanu, Tașu: Nagy István, Dincolo de barieră. Flacăra, VII (1958): 50.
- Ornea, Z.: Nagy István, Dincolo de barieră. Gazeta literară, V (1958): 46.
- Rîpeanu, V.: Interviu cu Nagy István despre proiectele și realizările sale. Gazeta literară, V (1958): 22.
- Csehi Gyula: Oltyánok unokái. Utunk, XIV (1959): 25, 27.
- Gagyí László: Nagy István, Az asztalos meséje. Igaz Szó, VII (1959): 11., 872—873.
- Hajdu Győző: Rómeó nem ábrándul ki Júliából. Igaz Szó, VII (1959): 3., 340—354.
- Herédi Gusztáv: Munkásszemmel. Utunk, XIV (1959): 2.
- Kacsir Mária: Oltyánok unokái. Nagy István regényének új kiadásáról. Előre, XIII (1959): 3566.(IV. 15.)
- Marosi Péter: Menet közben: Nagy István. Utunk, XIV (1959): 35.
- Koczkás Sándor: A külváros epikusa. Töredékes portré Nagy Istvánról. Kortárs, 1959, 705—712.
- Horodincă, Georgeta: Nagy István, La cea mai înaltă tensiune. Scînteia, XXVIII (1959): 4449.
- Murgu, D.: Nagy István, Dincolo de barieră. Scrisul bănățean, X (1959): 2.
- ***: Nagy István: Nuvele. Viața Românească, XII (1959): 12., 165—167.
- Șandulescu, Al.: Nagy István, Nuvele. Gazeta literară, VI (1959): 38.
- Scripcă, Mircea: 5 minute cu scriitorul Nagy István. Magazin, II (1959): 86.
- Suchianu, D. I.: Cum vorbim, cum scriem. Contemporanul, 1959: 25.
- Țanea, Traian: Nagy István, Dincolo de barieră. Iașul Literar, X (1959): 3.

- Tertulian, N.: István Nagy. Rumánische Randschau, XIII (1959): 2., 16—17.
- Z.O.: Nagy István, Nuvele. Viața Românească, XII (1959): 12.
- Zalis, H.: Nagy István, Dincolo de barieră. Viața Românească, XII (1959): 2.
- Csehi Gyula: Mai emberekről — mai embereknek. Utunk, XV (1960): 13.
- Hornyák József: 5 perc Nagy Istvánnal. Utunk. XV (1960): 25.
- Nagy Pál: Állásfoglalás és megformálás. Igaz Szó. VIII (1960): 12., 877—881.
- Szabolcsi Gábor: Néhány gondolat Nagy István írásairól, Író és valóság, 1960, 80—104.
- Petrescu, D.: Nagy István, La cea mai inaltă tensiune. Luceafărul, III (1960): 9.
- Bodor Pál: Egy tábor regénye. Utunk, XVI (1961): 47.
- Hajdu Győző: Ihletett agitáció. Igaz Szó, IX (1961): 10., 585—587. — Ua. H.Gy.: Műhely. Buk., 1967, 149—151.
- Kovács János: A távlat kérdése irodalmunkban. Felszítani az új szikráját... Utunk, XVI (1961): 18.
- Somodi Zoltán: Ösztönző példa. Igaz Szó, IX (1961): 1., 150.
- Sóni Pál: Nagy István írói útja. Korunk, XX (1961): 2., 157—166.; 3., 294—304.; 4., 409—417.; 5., 567—573.
- Sóni Pál: Profiluri: Nagy István. Tribuna, V (1961): 45.
- Kacsó Sándor: A szocialista gyermeknevelés kérdései — regényben. Utunk, XVII (1962): 20. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 208—220.
- Márki Zoltán: Irány és cél. Igaz Szó, X (1962): 3., 429—435.
- Marosi Péter: Drámák és drámaiság. Utunk, XVII (1962): 50.
- Mátis Béla: Írás és valóság (Nagy István: Egy ember tűnődni kezd). Utunk, XVII (1962): 41.
- Sóni Pál: Nagy István írásművészete. Igaz Szó, X (1962): 6., 834—839.; 7., 71—86.
- Gálfalvi Zsolt: Az indulástól az érettségig. Előre, XVII (1963): 4875. (VII. 5.)
- Gálfalvi Zsolt: Vígjáték — komolyság — konfliktus. Igaz Szó, XI (1963): 1., 11—15.
- K. Jakab Antal: Sors és jellem. Utunk, XVIII (1963): 41.
- ***: Nagy István. Activitatea literară. Literatura română contemporană. Buc., 1963, Ed. did. si ped., 218—226.
- Sóni Pál: A novellairó Nagy István. Igaz Szó, XI (1963): 6., 904—913.
- Sóni Pál: A munkásosztály 1929—33. évi harcainak tükröződése Nagy István műveiben. Studia Universitatis Babeș—Bolyai. Series Philologia, VIII (1963): 1., 31—53.
- Sóni Pál: Nagy István — az epikus. — Kacsó Sándor — Sóni Pál — Abafáy Gusztáv: Három portré. Buk., 1963, 65—148.
- Seres József: Nagy István, Ácsék táborát vernek. Könyvtáros, 1963, 240.
- Abafáy Gusztáv: Nagy István írói pályájának kezdetei. Nyelv- és Irod. tud. Köz., VIII (1964): 1., 5—19.

- Balogh Edgár: Az író belép a képbe. Előre, XVIII (1964): 5072.(II. 22.) — Ua. B.E.: Toll és emberség. Buk., 1965, 191—196.
- Huszár Sándor: Miképpen kell élni. Utunk, XIX (1964): 42. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 25—34.
- Kacsir Mária: Nagy István, A legmagasabb hőfokon. Előre, XVIII (1964): 5236.(IX. 2.)
- Sóni Pál: Odaállhat hősei mellé... Utunk, XIX (1964): 8.
- Sóni Pál: Összesítés és — lépés előre. Igaz Szó, XII (1964): 12., 870—874.
- Stan, Elena: A proletárélet ábrázolása a két világháború közötti regényirodalmunkban. Nyelv- és Irod. tud. Közl., VIII (1964): 1., 21—30.
- Sütő András: Sorok Nagy Istvánhoz. Igaz Szó, XII (1964): 2., 287—290.
- Balogh Edgár: Az író belép a képbe. Nagy István 60. születésnapjára. Kortárs, 1964, 666—668.
- Damian, S.: La o aniversare.(Nagy István la împlinirea vârstei de 60 de ani). Gazeta literară, XI (1964): 9.
- Kovács János: Nagy István. Luceafărul, VII (1964): 23.
- Nițe, M.: Nagy István, Spre tabăra din pădure. Gazeta literară, XI (1964): 7.
- Farkas Árpád: Nagy István, A Paliék hétfejű sárkánya. Utunk, XX (1965): 30.
- Láng Gusztáv: Egy Nagy István-regény dimenziói. Korunk, XXIV (1965): 1., 130—134.
- Marosi Péter: Recepteken innen és túl. Utunk, XX (1965): 14.
- Marton Lili: Nagy István, Réz Mihályék kóstolója; Ácsék táborát vernek. Utunk, XX (1965): 35.
- Baróti Pál: A harc dokumentumain túl... Utunk, XXI (1966): 44.
- Földes László: Nagy István, A Boldog utcán túl. Utunk, XXI (1966): 42.
- Izsák József: A Boldog utcán túl. Igaz Szó, XIV (1966): 12., 875—882.
- Sóni Pál: Nagy István. — S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 120—178.
- Balogh Edgár: Emlékező Nagy István. Korunk, XXVII (1968): 10., 1567—1570.
- Baróti Pál: A Sáncalja lakója. Jegyzetek Nagy István önéletírásáról. Utunk, XXIII (1968): 40.
- Huszár Sándor: Levél a 65 éves Nagy Istvánnak. Előre, XXIII (1968): 6627.(II. 23.)
- K.A.: Réz Mihályék Tokióban. Utunk, XXIII (1968): 4.
- Palocsay Zsigmond: Sáncalja. Vallomásféle Nagy István könyvéről. Utunk, XXIII (1968): 32.
- Bálint Tibor: In statu nascendi. Utunk, XXIV (1969): 8.
- Sóni Pál: Nagy István. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 218—231.
- Szász István: Így „fedtem fel“ Nagy Istvánt. Utunk, XXIV (1969): 9.

- ***: Üdvözetlet Nagy Istvánnak. Korunk, XXVIII (1969): 2., 247.
- Hegedüs András: Nagy István: Sáncajja. Tiszatáj, 1969, 177—179.
- Tóth Béla: Nagy István: Sáncajja. Alföld, 1969: 2., 74—75.
- Ágoston Vilmos: Regény vagy önéletrajz? Korunk, XXIX (1970): 5., 789—792.
- Baróti Pál: Az a kor, azok az emberek. Utunk, XXV (1970): 7.
- Baróti Pál: Nagy István, Ki a sánc alól: Önéletrajzi regény. Utunk, XXV (1970): 6.
- Kovács János: A kitarukozás regényei. Előre, XXIV (1970): 7060. (VII. 19.)
- Kovács János: Egyenes emberség, vagy: regényesítés nélkül. Igaz Szó, XVIII (1970): 6., 813—818.
- Ortner Béla: Nagy István valósága. Utunk, XXV (1970): 11.
- Say István: Nagy István, Sáncajja, Irodalomtörténeti Közlemények, 1970, 408.

NAGY OLGA

- Kiadások* A vidámság madara. Mesék. Buk., 1954, Ifj. K., 124 p.
 Az üveghegyi rózsa. Buk., 1956, Ifj. K., 100 p.
 A három táltos varjú. Mezőségi népmesék. Buk., 1958, Ifj. K., 223 p.
 A vén pákász meséi. Buk., 1960, Ifj. K., 118 p.
 Lányok a bentlakásban. Regény. Buk., 1960, Ifj. K., 190 p.
 Szidi. Regény. Buk., 1963, Ifj. K., 195 p.
 Vadvizek. Regény. Buk., 1965, Ifj. K., 308 p.
 Sidonia. Ford. Alina Mirea és Ottó Benkő. Buc., 1965, Ed. Tineret, 172 p.
 Madár kék mezőben. Regény. Buk., 1968, Ifj. K., 280 p.
 Lüdérc sógor. Erdélyi magyar népmesék. Buk., 1969, Irod. K., 344 p.
- Irodalom* Székely Erzsébet: Nagy Olga, A vidámság madara. Utunk. X (1955): 34.
 Antal Péter: Lányok a bentlakásban. Utunk, XV (1960): 45.
 Berde Zoltán: Lányok a bentlakásban. Igaz Szó, IX (1961): 3., 474—475.
 Mózes Huba: Életszerű olvasmány — majdnem regény. Utunk, XIX (1964): 3.
 Kormos Gyula: Vadvizek. Utunk, XX (1965): 27.
 Kormos Gyula: Irodalom és jó szolgálat. Utunk, XXIII (1963): 43.
 Vőő Gabriella: A Lüdérc sógor tanulságai. Utunk, XXV (1970): 8.

NÉMETH ISTVÁN

Zori de zi. Scenetă după o idee a lui Pogodin. Ford. A. *Kiadások*
Buteanu. Tșoara, 1957, I.P., 13 p.

NOVÁK ANNA

Familia Kovács. Dramă în patru acte(5 tablouri). [Buc.] *Kiadások*
1955, ESPLA, 92 p.

Preludiu. Comedie lirică în 4 acte. Buc., 1956, ESPLA,
100 p.

Sem' ja Kovac. Drama v 4 dejstviah. Románból ford. D.
Spoljanskij. Moskva, 1958, Inoslitzdat, 95 p.

NYISZLI MIKLÓS

Dr. Mengele boncolóorvosa voltam az auschwitzi krematóriumban. Oradea, 1946, Tip. Grafica, 171 p. *Kiadások*

Orvos voltam Auschwitzban. Az előszót írta Méliusz József. Buk., 1964, Irod. K., 228 p.

Am fost medic la Auschwitz. Ford. Lucia Nasta. Buc., 1965,
EPL, 248 p.

OLOSZ LAJOS

Versek. Előszó: Szász János. Buk., 1968, Irod. K., 208 p. — *Kiadások*
Romániai Magyar Írók.

Sóni Pál: „Modernség tegnap és ma.“ Ágyúszó és nádihegedű. *Irodalom*
Utunk, XXII (1967): 46.

Szemlér Ferenc: Olosz Lajos visszahódítása. Utunk, XXIII
(1968): 46.

Szekernyés János: Olosz Lajos szerzői estje. Előre, XXIII
(1969): 6812. (IX. 27.)

Vita Zsigmond: Jegyzetek Olosz Lajosról. Korunk, XXVIII
(1969): 3., 486—487.

Vita Zsigmond: Költő a barlanghomályban. Igaz Szó, XVII
(1969): 4., 575—581.

Jékely Adrienne: Olosz Lajos, Versek. Irodalomtörténeti
Közlemények, 1969, 763.

ORBÁN LAJOS

Kitérő. Regény. Buk., 1959, Ifj. K., 384 p. *Kiadások*

Baróti Pál: Valóban kitérő. Utunk, XV (1960): 14. *Irodalom*

Kacsir Mária: Egy regényről — és az ifjúsági irodalomról.
Előre, XIV (1960): 3884. (IV. 24.)

Kántor Lajos: A kitérő kitérőjének kitérője... Korunk.
XIX (1960): 6., 724—725.

Szöcs István: Eszmei kitérők — művészi kerülők. Igaz Szó,
VIII (1960): 3., 438—444.

OROSZ IRÉN

- Kiadások* Zeng a Beszterce völgye. Jegyzetek az épülő V. I. Lenin vízierőműről. Buk., 1953, AIMK, 132 p.
Napirendi pont: a boldogság. Elbeszélések. Buk., 1959.
ÁIMK, 252 p.
Tavaszi üzenet. Elbeszélések. Buk., 1961, Irod. K., 240 p.
Kövér pap vadászó macskája. Novellák. Buk., 1968. Ifj. K.,
184 p.
- Irodalom* Dános Miklós: Orosz Irén, Zeng a Beszterce völgye. Utunk,
VIII (1953): 31.
Gagy László: Napirendi pont: a boldogság. Igaz Szó, VIII
(1960): 6., 947—948.
Marosi Péter: Napirendi pont: a boldogság — és az érte
vívott harc. Utunk, XV (1960): 46.
Kerekes György: Új idők hiteles krónikája. Korunk, XX
(1961): 1., 109—111.
Antal Péter: Orosz Irén, Tavasz üzenet. Igaz Szó, X (1962):
4., 618—620.
Marosi Péter: Orosz Irén születésnapjára. Utunk. XXII
(1967): 38.
Robotos Imre: Hősök és arányok. Utunk, XXIII (1968):
50.

PAIZS TIBOR

- Kiadások* Keréknyom. Versek. Bevezető: Földes László. Buk., 1968,
Irod. K., 103 p. — Forrás.
- Irodalom* Veress Dániel: Nyugtalan zsvajgás. Igaz Szó, XVI (1968):
4., 585—587.
Veress Zoltán: Keréknyom. Utunk, XXIII (1968): 11.
Szöcs István: Sem rokona, sem ismerőse. Utunk, XXIII
(1968): 20.

PÁLL LAJOS

- Kiadások* Fényimádók. Versek. Előszó: Majtényi Erik. Buk., 1970,
Kriterion, 111 p. — Forrás.
- Irodalom* Balla Zsófia: Páll Lajos, Fényimádók. Utunk, XXV (1970):
42.
Farkas Árpád: Páll Lajos, Fényimádók. Előre, XXIV (1970):
7183. (XII. 11.)
Izsák József: Mi forog a korongon. Utunk, XXV (1970):
49.

Katona Ádám: Csak tiszta forrásból. Páll Lajos verses-
könyvéről. Falvak Dolgozó Népe, 1970: 40. (X. 7.)
Láng Gusztáv: Vers és modor. A Hét, I (1970): 3.

PALOCSAY ZSIGMOND

- Kórémuzsika. Versek. Bevezető: Bajor Andor. Buk., 1966, *Kiadások*
Irod. K., 144 p. — Forrás.
Kakukkfuvola. Versek. Buk., 1968. Irod. K., 176 p.
Nagyelefánt. Versek. Buk., 1968, Ifj. K.. 63 p.
Kutyatej. Versek. Buk., 1969, Ifj. K., 176 p.
K. Jakab Antal: A líra függetlenségi harca. Utunk, XXI *Irodalom*
(1966): 22.
Kántor Lajos: Költészet — lepkeszárnyon. Korunk, XXV
(1966): 8., 1213—1215.
Szász János: Magánbeszéd egy költőről. Igaz Szó, XIV
(1966): 7., 104—106.
Szilágyi Júlia: Rendhagyó verskötet. Előre. XX (1966): 5880.
X. 29.)
Szöcs István: Kórémuzsika. Utunk. XXI (1966): 19.
Éltető József: Kakukkfuvola. Utunk, XXIII (1968): 17.
Hornyák József: Batyu és — bogozója. Utunk, XXIII (1968):
22
K. Jakab Antal: A jel magánya. Utunk, XXIII (1968): 41.
Kántor Lajos: A Nagyelefánt nyomában. Korunk, XXVII
(1968): 9., 1386—1389.
Láng Gusztáv: A líra: logika? Utunk, XXIII (1968): 49.
(m.z.) [= Márki Zoltán]: Különös kísérlet. Utunk, XXIII
(1968): 40.
Mózes Huba: Palocsay Zsigmond, A Nagyelefánt. Utunk.
XXIII (1968): 20.
Szilágyi Domokos: A kritikus magánya. Utunk. XXIII
(1968): 49.
Szöcs István: Kert alatt — mart alatt: világegyetem. Igaz
szó, XVI (1968): 7., 93—97.
Szakolczay Lajos: Fialtal romániai magyar költők. Palocsay
Zsigmond. Napjaink, 1968: 7.
Szakolczay Lajos: Palocsay Zsigmond, Kórémuzsika. Alföld.
1968: 11., 90.
Láng Gusztáv: Kutyabajok. Utunk, XXIV (1969): 40.
(m.z.) [= Márki Zoltán]: A válasz: a vers. Utunk, XXIV
(1969): 43.
Metz Katalin: Ebek a Parnasszuson. Előre, XXIII (1969):
6806. (IX. 20.)
Kántor Lajos: Fialtal líra. Előre, XXIV (1970): 7161. (XI. 15.)

PANEK ZOLTÁN

- Minden külön értesítés helyett. Regény. Buk., 1957, ÁIMK, *Kiadások*
13 p.
Tübe fűzött villám. Novellák. Buk., 1963, Irod. K., 228 p.

- Fulgerul trecut prin ac. Nuvele. Ford. Florica Perian. Buc., 1966, EPL, 157 (—160) p.
- Hétfőn és kedden nagyon szerettem. Novellák. Buk., 1968, Irod. K., 296 p.
- Mélyrepülés. Versek. Kvár, 1970, Dácia, 112 p.
- Irodalom* Marosi Péter: Játék és ítélet. Utunk, XI (1956): 46.
Páskándi Géza: A legtisztább önzés. Utunk, XI (1956): 47.
Izsák József: A szórakoztató irodalom kérdéséről. Igaz Szó, V (1957): 6., 923—928.
- Kacsir Mária: A téma és a köntöse. Jegyzetek Panek Zoltán könyvéhez. Előre, XI (1957): 2994. (VI. 8.)
- K. Jakab Antal: Tübe fűzött villám. Utunk, XVII (1963): 50.
- Kovács János: A jelenségtől a jelképig. Igaz Szó, XI (1963): 11., 743—748.
- Nagy Pál: Emlékek és igények mércéje alatt. Előre, XVII (1963): 4988.(XI. 15.)
- Bálint Tibor: Az óriásbálna meg a fürdőkád. Utunk, XXIII (1968): 32.
- Baróti Pál: Panek Zoltán, Hétfőn és kedden nagyon szerettem. Utunk, XXIII (1968): 27.
- Robotos Imre: Grotteszk fénykörök. Előre, XXII (1968): 6504. (IX. 2.)
- Huszár Sándor: Az író asztalánál: Panek Zoltán. Utunk, XXIV (1969): 5. — Ua. H.S.: Menekülés a gondolatba. Az író asztalánál. Buk., 1969, 337—344.
- Szilágyi Júlia: Idő és irodalom. Korunk, XXVIII (1969): 3., 389—393.
- K. Jakab Antal: Panek Zoltán, Mélyrepülés. Utunk. XXV (1970): 12.
- Márki Zoltán: Lebegés, repülés. Utunk, XXV (1970): 21.
- Szilágyi Júlia: Panek Zoltán, Mélyrepülés. Igaz Szó. XVIII (1970): 7., 928—930.
- Szöcs István: Egyes szám negyedik személy. Előre, XXIV (1970): 7057.(VII. 16.)

PAPP FERENC

- Kiadások* Tiszta út. Elbeszélés. Buk., 1950, ÁIMK, 54 (—56) p.
- Az új mozdony. Regény. Buk., 1951, Ifj. K., 135 p.
- Acélfogak. Regény. Buk., 1953, ÁIMK, 400 (—402) p.
- Viharostető. Regény. Buk., 1953, Ifj. K., 247 (—250) p.
- Conștiința. Buc., 1953, ESPLA, 30 (—32) p. — Colecția Albina.
- Lelkiismeret. Elbeszélések. Mvhely, 1955, ÁIMK, 144 p.
- Rugina. Ford. Remus Luca. Buc, 1955, ESPLA, 66 p. — Luceafărul.
- Remény. Regény. Mvhely, 1956, ÁIMK, 299 (—300) p. — 2. kiadás: 1961.
- Torpila. Ford. Kati és Mihnea Fuiiorescu. Buc., 1956, ESPLA, 272 (—276) p.

- Rozsda. Elbeszélés. Mvhely, 1957, ÁIMK, 132 (—136) p.
 Înfrățiți, făurim cultura socialistă în patria noastră [Alfred Margul Sperberrel]. Buc., 1957, Ed. de Stat, 32 p. — De vorbă cu alegătorii.
- Verbrüderet schaffen wir die sozialistische Kultur in unserer Heimat [Alfred Margul Sperberrel]. Buk., 1957, Ed. de Stat, 40 p. — In Gespräch mit den Wühlern.
- Csalódás. Novellák. Mvhely, 1958, ÁIMK, 180 (—184) p.
 Lehullt az első hó. Regény. Buk., 1961, Irod. K., 133 (—136) p.
 Füstben és fényben. Regény. Buk., 1962, Irod. K., 198 (—200) p.
 Prima zăpadă. Nuvelă. Buc., 1962, EPL, 120 p.
 A kerítés felett. Kisregény. Buk., 1963, Irod. K., 127 p.
 În fum și în lumină. Ford. N. Crișan. Buc., 1963, EPL, 174 (—176) p.
 A gyökerek alatt. Kisregény. Buk., 1964, Irod. K., 136 p.
 Négy kisregény(„Lehullt az első hó,” Füstben és fényben; A kerítés fölött; A gyökerek alatt). Buk., 1965, Irod. K., 455 p.
 Földre szállt ember. Kisregény. Buk., 1966, Irod. K., 168 p.
 Sub rădăcini și încă o povestire. Ford. Constantin Olariu. [Buc.] 1966, EPL, 250 (—256) p.
 Omul coborît pe pămînt. Ford. N. Crișan. Buc., 1967, EPL, 160 p.
 Én is voltam gyermek. Regény. Buk., 1968. Irod. K., 172 (—176) p.
 Még öt perc Novellák. Buk., 1969, Irod. K., 197 p.
 Marosi Péter: Példaadó kezdés. Utunk, V (1950): 13. *Irodalom*
 Gáspár Tibor: Az új mozdony. Bánsági Írás, Tvár, III (1952): 1., 129—132.
 Kacsir Mária: Új mozdony. Irodalmi Almanach, III (1952): 3., 354—356.
 Szemlér Ferenc: Papp Ferenc, Az új mozdony. Utunk, VII (1952): 8.
 Földes László: Kritikánk elvszerúségéért. Utunk. VIII (1953): 48.
 Gálfalvi Zsolt: Jegyzetek az irodalmi kritikáról. Utunk, VIII (1953): 51.
 Hajdu Győző: Egy regény és bírálata. Utunk, VIII (1953): 47.
 Marosi Péter: Acélfogak. Igaz Szó, I (1953): 4., 124—137.
 (Gergely Béláné): Papp Ferenc, Acélfogak. Könyvtáros, 1953: 7—8. 58.
 Nagy István: Egy-két gondolat a Viharostetőről. Utunk, IX (1954): 8. — Ua. N.I.: A harc hevében. Mvhely, 1957, 205—213.
 Szemlér Ferenc: Viharostető. Igaz Szó, II (1954): 2., 121—125. — Ua. Sz.F.: Lépésről lépésre. Mvhely, 1956, 215—225.
 Antal Péter: Papp Ferenc, Lelkiismeret. Előre, X (1956): 2566. (I. 19.)

- Marosi Péter: Lelkiismeret. Igaz Szó, IV (1956): 1.. 107—109.
- Molter Károly: Lelkiismeret. Utunk, XI (1956): 17.
- Izsák József: Remény. Igaz Szó, V (1957): 1., 144—146.
- Panek Zoltán: Szemlélet és valóság. Utunk, XII (1957): 4.
- Panek Zoltán: A mű beszél... Utunk, XII (1957): 8.
- Papp Ferenc: Eszményeim védelmében. Utunk, XII (1957): 6.
- Buzilă, Boris: Papp Ferenc, Torpila. România liberă, XV (1957): 3835 (II. 6.)
- Nicorovici, V.: Oameni puși la încercare (Torpila). Contemporanul, 1957: 6.
- Stoleru, Mihai: Papp Ferenc, Torpila. Scînteia tineretului. XII (1957): 2437. (III. 7.)
- Gálfalvi Zsolt: Jegyzetek Papp Ferenc írói fejlődéséről. — G.Zs.: Írók, könyvek, viták. Buk., 1958, 67—81.
- Kocziány László: Csalódás. Előre, XII (1958): 3302. (VI. 7.)
- Nagy Pál: Papp Ferenc új novellái. Igaz Szó, VI (1958): 10., 490—493.
- Szőcs István: Remény, csalódás, remény. Utunk, XIV (1959): 10.
- Szőcs István: 5 perc Papp Ferencnél. Utunk. XV (1960): 35.
- Kovács János: A reménykeltés hite. Igaz Szó, IX (1961): 10., 600—605.
- Marosi Péter: Kaland vagy helytállás? A medve barlangjától — egy faipari kombinátig. Utunk, XVI (1961): 23.
- Marosi Péter: Tágasabb, szélesebb horizontok felé. Utunk, XVI (1961): 28, 29.
- Oláh Tibor: Mai téma — mai atmoszféra. Utunk, XVI (1961): 39.
- Szőcs István: Kritikai egyenleg. Utunk, XVI (1961): 25.
- ***: A jellemrajz hitele. Vitaülés Papp Ferenc Füstben és fényben c. regényéről. Igaz Szó, X (1962): 12., 932—938.
- ***: Egy vita végén néhány tanulság. Utunk. XVII (1962): 52.
- Gálfalvi Zsolt: Igényesség vagy merevség? Utunk, XVII (1962): 46.
- Gálfalvi Zsolt: Magányosan és emberek között. Igaz Szó. X (1962): 9., 438—443.
- Izsák József: Konfliktus és belső ábrázolás. Korunk., XXI (1962): 6., 771—774.
- Izsák László: „Jelképiség” vagy életigaz jellemrajz? Utunk, XVII (1962): 43.
- Kacsir Mária: Papp Ferenc új regénye(Füstben és fényben). Előre, XVI (1962): 4632. (IX. 21.)
- Kovács János: Az egyszerűség varázsa. Előre, XVI (1962): 4536.(V. 31.)
- Marosi Péter: Író fejlődése. Utunk, XVII (1962): 24.

- Izsák József: Papp Ferenc. Igaz Szó, XI (1963): 9., 413—418.
- Papp Ferenc: Gyermekkor emléke. Önéletrajz. Igaz Szó, XI (1963): 9., 412—413.
- Szőcs István: A lényeg küszöbén. Utunk, XVIII (1963): 37.
- Baróti Pál: Több és más. Utunk, XIX (1964): 37.
- Deák Tamás: Ihletett merészség. Előre, XVIII (1964): 5286. (X. 30.)
- (-r -r) [= Fodor Sándor]: Papp Ferenc, A gyökerek alatt. Utunk, XIX (1964): 40.
- Hajdu Zoltán: Papp Ferenc. Igaz Szó. XII (1964): 4., 574—577.
- Mészáros József: A kommunista helytállás kisregénye. Vörös Zászló, Mvhely, XIII (1964): 288.
- L.C.: A traduce... Papp Ferenc, În fum și în lumină. Orizont, I (1964): 1.
- K. Jakab Antal: A harmónia igénye. Igaz Szó, XIII (1965): 4. 610—612.
- Ács Margit: Önfegyelem és önvizsgálat. Három romániai kisregény. Papp Ferenc, A gyökerek alatt. Új Írás, 1965: 9., 125—127.
- Éltető József: Papp Ferenc. Négy kisregény. Utunk, XXI (1966): 3.
- Gálfalvi György: Külsőségektől — a gondolati prózáig. Korunk. XXV (1966): 4., 650—653.
- Kacsir Mária: Küzdelem az anyaggal. Papp Ferenc négy kisregénye. Előre, XX (1966): 5759. (V. 10.)
- Kovács János: Az emberség négy próbája. Igaz Szó. XIV (1966): 6., 896—909.
- Szász János: Földreszállt ember. Előre. XX (1966): 5910. (XI. 3.)
- Szőcs István: Földreszállt ember. Utunk, XXI (1966): 40.
- Földes László: A sémától a lélek gyökeréig. Korunk. XXVI (1967): 9., 1227—1237. — Ua. F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 219—237.
- Kovács János: A kisregény teherbírása. Igaz Szó. XV (1967): 1., 102—107.
- Kovács János: Az egyszerűség értelme. Előre. XXII (1968): 6489. (IX. 14.)
- Taxner Ernő: Papp Ferenc. Földre szállt ember. Alföld, 1968: 7., 85—87.
- Baróti Pál: A helytállás minősége. Utunk, XXIV (1969): 47.
- Kovács János: Papp Ferenc novellái. Előre, XXIII (1969): 6890. (XII. 27.)
- Sóni Pál: Papp Ferenc. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 262—265.
- Veress Dániel: Új látószög, új minőség. Utunk, XXIV (1969): 10.
- Polgár István: Hegyre fel. Vörös Zászló. XXII (1970): 37. (II. 15.)

PÁSKÁNDI GÉZA

- Kiadások* Piros madár. Versek. Buk., 1957, ÁIMK, 95 (—96) p.
Holdbumeráng. Versek. Buk., 1966, Irod. K., 168 p.
Tündérek szakácskönyve. Buk., 1966, Ifj. K., 124 p.
Szebb a páva, mint a pulyka. Buk., 1968. Ifj. K., 47 p.
Üvegek. Elbeszélések. Buk., 1968, Irod. K., 248 p.
Az eb olykor emeli lábát. Párbeszéddek, színjátékok. Buk.,
1970, Kriterion, 356 p.
Zápfog király nem mosolyog. Buk., 1970, Ifj. K., 93 p.
Sticle. Povestiri. Ford. Adela Rodica Sălăgianu. Buc., 1970,
Cartea Rom., 284 (—288) p.
- Irodalom* Bajor Andor: Páskándi Géza. Utunk, VI (1951): 2.
Majtényi Erik: Fogadjuk elvszerűen a bíráló segítségét!
Utunk, VI (1951): 12.
Marosi Péter: Mire legyen büszke Páskándi? Utunk, XI
(1956): 12.
Kántor Lajos: A modernség nem ráadás. Utunk, XX (1965):
31.
Földes László: Páskándi Géza, Holdbumeráng. Utunk, XXII
(1967): 11.
K. Jakab Antal: A líra lehetőségei. Utunk, XXII (1967):
15.
Kántor Lajos: Kövek [Fodor Sándor, Hervay Gizella, Pás-
kándi Géza]. Korunk, XXVI (1967): 3., 439—442.
Kántor Lajos: Kövek [Páskándi Géza, Székely János]. Ko-
runk, XXVI (1967): 4., 574—576.
Láng Gusztáv: Párbaj a valósággal. Igaz Szó, XV (1967):
10., 581—589.
Szöcs István: Tündérek szakácskönyve. Utunk, XXII (1967):
2.
Bálint Tibor: Az értelem kamarazenéje. Utunk, XXIII
(1968): 37.
Baróti Pál: Szebb a páva, mint a pulyka. Utunk, XXIII
(1968): 47.
Cseke Gábor: A „nagy felsorolás” helyett. Előre, XXII
(1968): 6526.(X. 27.)
Huszár Sándor: Páskándival — műformákról. Utunk, XXIII
(1968): 15. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969,
283—288.
Kántor Lajos: Minek nevezzem? Utunk, XXIII (1968): 4.
Kántor Lajos: Törhetetlen üvegek. Utunk, XXIII (1968):
35.
Kocsis István: Drámaíró-avatás. Ifjúmunkás matiné. Utunk,
XXIII (1968): 28.
Marosi Péter: Benne vagyok a Brehmben. Utunk, XXIII
(1968): 30.
Páskándi Géza: A tú foka: a mű oka. Utunk, XXIII (1968):
5.
Szakolczay Lajos: Fialat romániai magyar költők. Páskándi
Géza. Napjaink, 1968: 7.

- Szücs Eva: Páskándi Géza. Holdbumeráng. Kortárs, 1968. 2003—2006.
- Varga Lajos: Páskándi Géza, Holdbumeráng. Napjaink, 1968: 2.
- Farkas Ildikó: Költő a színpadon. Utunk, XXIV (1969): 10.
- K. Jakab Antal: Aréna(Páskándi: Az örömröntő angyal). Utunk, XXIV (1969): 5.
- K. Jakab Antal: Egy újjászületett mítosz. Utunk, XXIV (1969): 20.
- Kántor Lajos: Mitológiai és kritikai játékok. Korunk, XXVIII (1969): 7., 1093—1096.
- Sóni Pál: Páskándi Géza. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 202—206.
- Bata Imre: Páskándi Géza, Üvegek. Kortárs, 1969, 1822—1824.
- Ilia Mihály: Páskándi Géza elbeszélései. Tiszatáj. 1969, 674.
- Szokolczay Lajos: Páskándi Géza, Üvegek. Irodalmi Szemle, 1969, 762—763.
- Láng Gusztáv: Páskándi Géza. Utunk, XXV (1970): 18.
- Muzsnay Árpád: Mi a véleménye Páskándi [Dávid Ferencről szóló] darabjáról? ... [Körinterjú] Ifjúmunkás, XIV (1970): 35.
- Páskándi Géza: „Az olvasó furcsállhatja...” Utunk. XXV (1970): 5.
- Szőcs István: A mese célja és oka. Előre, XXIV (1970): 6934.(II. 20.)
- Vásárhelyi Géza: Vendégségünk. Utunk, XXV (1970): 35.
- Veress Zoltán: Páskándi Géza, Zápfog király nem mosolyog. Utunk, XXV (1970): 14.
- Zirkuli Péter: Világirodalmi rangú dráma. Páskándi Géza, Vendégség. Napjaink, 1970: 12.

PÉTERFFY EMÍLIA

- Kincset ér. Buk., 1955, Ifj. K., 20 p. *Kiadások*
- Csicseri Csincsi. Buk., 1956, Ifj. K., 95 (—96) p.
- Erdőn innen, hegyen túl. Buk., 1957, Ifj. K., 99 (—104) p.
- Ághegyen cinege. Buk., 1958, Ifj. K., 125 (—128) p.
- A kis szekér és más elbeszélések. Buk., 1962, Ifj. K., 138 (—142) p.
- Csippenfütty. Buk., 1963, Ifj. K., 161 (—164) p.
- Kis fiúk, nagy hegyek. Regény. Buk., 1965, Ifj. K., 153 (—156) p.
- Fenyő és folyondár. Regény. Buk., 1968, Ifj. K., 315 (—320) p.
- Kászoni Kata: Három új könyv a kisgyermeknek. Igazság, XVII (1955): 256. (X. 30.) *Irodalom*
- ML. [= Marton Lili]: Mesék a természetről. Igazság. XX (1959): 28.

Molnár Piroska: Gyermekek és könyvek. Utunk, XVII (1962): 6.

K. Molnár Piroska: Tisztaság és fenyőillat. Előre, XXII (1968): 6423. (VI. 30.)

PUSZTAI JÁNOS

Kiadások Ösvény a világba. Két elbeszélés. Bevezető: Földes László. Buk., 1965, Irod. K., 128 p. — Forrás.

Illés szekerén. Buk., 1969, Irod. K., 245 (—248) p.

Irodalom Gálfalvi György: Útra nyíló ösvény. Utunk, XXI (1966): 6.

Kántor Lajos: Emberben emberit... Előre, XX (1966): 5715. (III. 18.)

Király László: Pusztai János, Ösvény a világba. Utunk XXI (1966): 2.

Szilágyi Júlia: Rézkarc tömörségű jellemábrázolás. Korunk, XXV (1966): 2., 314—318.

Cseke Gábor: Illés szekerén. Előre. XXIV (1970): 6908.(I. 21.)

Gálfalvi György: Pusztai János, Illés szekerén. Igaz Szó XVIII (1970): 2., 296—299.

Kántor Lajos: Látással megáldott. Utunk, XXV (1970): 9.

Király László: Pusztai János, Illés szekerén. Utunk. XXV (1970): 3.

RÉTHY ANDOR [REISCHEL ARTHUR]

Kiadások Eminescu költeményei magyarul. — Irodalmi Évkönyv 1957. Buk., 1957, ÁIMK, 461—490.

Dsida Jenő(1907—1938) irodalmi hagyatéka. — Dsida Jenő: Versek. A bevezetőt írta Szemlér Ferenc. A bibliográfiát összeállította Réthy Andor. Buk., 1966, Irod. K., 459—557.

Eminescu magyarul. Könyvészeti adalék. — Eminescu költeményei. Buk., 1966, Irod. K., 663—691.

Mihail Sadoveanu magyarul(1906—1965). Könyvészeti adalék. — Mihail Sadoveanu, Válogatott művek, III. 713—836.

Octavian Goga és a magyar irodalom. Könyvészeti adalék. Klny. Nyelv- és Irod. tud. Közl. XI (1967): 1., 156—164.

Móricz Zsigmond románul. Könyvészeti adalék. Halálának 25. évfordulójára. Klny. Nyelv- és Irod. tud. Közl. XII (1968): 1., 109—112.

Ady Endre románul. Könyvészeti adalék. Klny. Nyelv- és Irod. tud. Közl. XIII (1969): 2., 354—370.

Arany János — románul. Könyvészeti adalék. Klny. Nyelv- és Irod. tud. Közl. XIV (1970): 1., 197—204.

Nagy Pál: A szép igazság példája. [Réthy A. — Sălăgeanu, R. bibliográfiája] Utunk. XII (1957): 1.

Benkő Samu: Ady Endre — románul. Előre, XXIII (1969): 6870.(XII. 4.)

(-d -a) [= Dávid Gyula]: Ady románul — számok tükrében. Igazság, XXX (1969): 296.

ROBOTOS IMRE

- Az igazi román—magyar közös múlt. Cluj, 1948, 55 p. Klny. *Kiadások*
Osztyáyharc és hazafiság. Buk., 1949, Áll. K., 152 p.
Az épülő kommunizmus földjén. Úti jegyzetek. Buk., 1952,
ÁIMK, 90 p.
A szocialista hazafiság. Buk., 1953, Áll. Tud. K., 214
(—220) p.
Alkotás és bírálat. Buk., 1955, ÁIMK, 319 p.
Az úttörés szépségei. Gondolatok a szovjet irodalomról.
Buk., 1957, Orosz Könyv, 104 p.
Finnország — Suomi. Buk., 1957, Tud. K., 156 p.
Mű és mérték. Tanulmányok. Buk., 1958, ÁIMK.
Szárnybontás. Elbeszélő meditáció. Buk., 1968, Irod. K., 177
(—180) p.
Márki Zoltán; Osztyáyharc és hazafiság. Utunk, IV (1949): 18. *Irodalom*
Széll Zsuzsa: Megjegyzések egy útirajzhoz. Utunk, VII
(1952): 40.
Máthé Ernő: Békeharc és hazafiság. Robotos Imre könyvé-
ről. Utunk, IX (1954): 39.
Cseke Gábor: Szárnybontás. Meditáció egy könyvről. Előre,
XXII (1968): 6404. (VI. 8.)
Szöcs István: Az élet olyan, mint... Igaz Szó. XVI (1968):
9., 403—408.
Tömöry Péter: Érdekes téma. Utunk, XXIII (1968): 25.

RUZSÁN GYÖRGY

- Hó és homok. Riportok. Buk., 1959, ÁIMK, 144 p. *Kiadások*
Tamás Gáspár: A Sarkkörtől a Kék Nilusig. Utunk, XIV *Irodalom*
(1959): 49.

SALAMON LÁSZLÓ

- A könnyek ellen. Válogatott versek. Cluj—Kvár, 1947, Mi- *Kiadások*
nerva, 156 p.
Emelt fejjel. Versek. Buk., 1955, ÁIMK, 95 (—100) p.
A jószág balladája. Versek. Buk., 1959, ÁIMK, 93 (—96) p.
Töretlen hittel. Versek. Buk., 1961, Irod. K., 87 (—92) p.
Kolozsvári ősz. Versek. Buk., 1964. Irod. K., 92 p.
Versek. Előszó: Csehi Gyula. Buk., 1966, Irod. K., 390 p. —
Romániai Magyar Írók.
Legszébb versei. Előszó: Jordáky Lajos. Buk., 1968, Ifj. K.,
133 (—136) p.
Szemplér Ferenc: A könnyek ellen. Romániai Magyar Szó, I *Irodalom*
(1947): 63. (XI. 13.)
Márki Zoltán: Salamon László újabb verseiről. Utunk, X
(1954): 27.
Szemplér Ferenc: Salamon László. Emelt fejjel. Igaz Szó, IV
(1956): 1.. 105—107.

- Csávossy György: Hétköznapjaink szépsége. Utunk, XIV (1959): 30.
- Deák Tamás: A jóság balladája. Igaz Szó, VII (1959): 5., 762—763.
- Jordáky Lajos: Salamon László válogatott versei. Korunk, XXI (1962): 5., 636—638.
- Kormos Gyula: Töretlen hittel. Igaz Szó, X (1962): 2., 304—305.
- Miklós László: Kolozsvári ősz. Igaz Szó, XIII (1965): 9., 464—465.
- Sóni Pál: Kolozsvári ősz. Utunk, XX (1965): 16. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 212—214.
- Szemlér Ferenc: Salamon László. — Sz. F.: A költészet értelme. Buk., 1965, 250—258.
- ***: Salamon László. Tribuna, X (1966): 29.
- Jancsik Pál: Emberség sugarai. Utunk, XXII (1967): 11.
- Jordáky Lajos: Salamon László költészete. Igaz Szó, XV (1967): 7., 102—108.
- Lendvay Éva: Félévszázados jelenlét. Előre, XXI (1967): 6013. (III. 4.)
- Huszár Sándor: Salamon László, Kávéházzól kávéházra. — H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 227—234.
- Véress Zoltán: Salamon László legszebb versei. Utunk, XXIV (1969): 3.

S. SEBESI TERÉZ

Kiadások Rigófütyty. Gyermekversek. Buk. 1964, Ifj. K., 32 p.

SERESTÉLY BÉLA

- Kiadások* Az életé a diadal. Versek. Mvhely, 1957, ÁIMK, 100 p.
- Irodalom* Gagyí László: Serestély Béla, Az életé a diadal. Igaz Szó, VI (1958): 3., 470.
- Gréda József: Az életé a diadal. Utunk, XIII (1958): 23.
- K.E. [= Kubán Endre]: Serestély Béla la optzeci de ani.
- Scrisul bănăţean, XIV (1963): 9.

SIGMOND ISTVÁN

- Kiadások* Árnýékot eszik a víz. Novellák. Bevezető: Kántor Lajos. Buk., 1969, Irod. K., 161 p. — Forrás.
- Irodalom* Baróti Pál: Sigmond István, Árnýékot eszik a víz. Utunk, XXIV (1969): 24.
- K. Jakab Antal: A felejtés művészete. Utunk, XXIV (1969): 42.

SIMON MAGDA

- Tanyai lelkek. Riport. Bevezető: Csehi Gyula. Buk., 1956, *Kiadások* ÁIMK, 222 (—224) p. — 2. kiadás: Buk., 1968, Irod. K., 236 (—240) p. — Romániai Magyar Írók.
- Borsi krónika. Riportok. Mvhely, 1959, ÁIMK, 227 (—232) p.
- Nunta mare. Piesă în trei acte. Ford. Remus Luca. Buc., 1959, 60 p.
- Megbékülés. Színdarab. Buk., 1960, ÁIMK, 60 (—64) p.
- Jégverés. Színmű egy felvonásban. Buk., 1962. Irod. K., 85 (—88) p.
- Spic de grîu. Piesă într-un act. Ford. Tiberiu Vornic. Buc., 1962, EPL, 100 p. — Teatru de amatori.
- A nagy futószalagon. Riport a halálról. Buk., 1967, Irod. K., 157 (—160) p.
- Cselédkenyéren. Kisregény. Buk., 1968, Ifj. K., 143 (—148) p.
- Pe marea bandă rulantă. Reportaj despre moarte. Ford. Virgil Petrescu és Mircea Postelnicu. Buc., 1969, EPL, 144 p.
- Csehi Gyula: Életanyag, élmény, megformálás. Igaz Szó, V *Irodalom* (1957): 4., 594—605.
- Nagy Pál: Jegyzetek egy színmű margójára. Igaz Szó, VII (1959): 5., 738—742.
- Izsák József: Simon Magda, Borsi krónika. Igaz Szó, VIII (1960): 2., 308—309.
- Kacsó Sándor: A jelen történetírója — a riporter. Korunk, XIX (1960): 6., 731—736. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 263—276.
- Marosi Péter: Nem mind újság az újdonság. Utunk, XV (1960): 48.
- Baróti Pál: Simon Magda, Cselédkenyéren. Utunk, XXIII (1968): 33.
- Huszár Sándor: Simon Magdával. Városi szemmel. Utunk, XXIII (1968): 44. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 319—328.
- Méliusz József: Egy csokor szegfűt Simon Magdának. Előre, XXII (1968): 6458. (VIII. 10.)
- Sóni Pál: A nagy futószalagon. Utunk, XXIII (1968): 7.
- Szilágyi Domokos: Tünődés egy könyv ürügyén. Korunk, XXVII (1968): 7., 1034—1035.
- Korda István: Búcsúzó, Magda. Előre, XXIII (1969): 6642. (III. 12.)
- Kovács János: A riport életereje. Utunk, XXIV (1969): 1.
- Marosi Péter: Elment Simon Magda. Utunk, XXIV (1969): 11.
- Molnár Gusztáv: Az esztétikum határain. Korunk, XXVIII (1969): 6., 967—968.

SINKÓ ZOLTÁN

- Kölcsönkönyv. Humoreszkek, paródiák. Bevezető: Bajor Andor. Buk., 1965, Irod. K., 144 p. — Forrás. *Kiadások*
- Ravasz szavak. Humoreszkek. Buk., 1968, Irod. K., 168 p.
- Ortopéd kalap. Karcolatok. Kvár, 1970, Dácia, 188 p.

- Irodalom* Kántor Lajos: Krokik, humoreszkek, paródiák és ... Előre, XIX (1965): 5584. (X. 15.)
 Király László: Sinkó Zoltán, Kölcsönkönyv. Utunk. XX (1965): 35.
 Láng Gusztáv: Egy kötet ígérete. Utunk. XX (1965): 39.
 Kántor Lajos: Aktív humorisztika. Korunk, XXVII (1968): 5., 756—757.
 Mózes Huba: Irodalom vagy közírás? Utunk, XXIII (1968): 25.
 Szöcs István: Ravasz szavak. Utunk, XXIII (1968): 13.
 Gyöngyösi Gábor: Ortopéd kalap. Utunk, XXV (1970): 37.
 Mezei József: A józan humorista. Előre, XXIV (1970): 7086. (VIII. 19.)
 Szöcs Kálmán: Humor ügyben a humorról. Vörös Zászló. XXII (1970): 192. (VIII. 16.)

SIPOS BELLA

- Kiadások* Nagyerejű János. Hétfalusi csángó népmesék. Buk., 1949, All. K., 63 p.
 Mackó Marci kalandjai. Buk., 1961, Ifj. K., 184 p.
 A búzaszem, a kendermag és a vaskalász. Népmesefeldolgozások. Buk., 1969, Ifj. K., 95 p.
 Ágrólszakadt rokonság. Buk., 1970, Kriterion, 107 (—112) p.
- Irodalom* Apáthy Géza: Sipos Bella, Acceptám rudenia. Astra, IV (1969): 3.
 H.A. [= Halász Anna]: Nagyerejű János. Romániai Magyar Szó, III (1949): 677. (XI. 27.)
 Beke György: Tündérvilág Csángóföldön. Előre. XXIII (1969): 6830. (X. 18.)
 Kormos Gyula: Sipos Bella. Ágrólszakadt rokonság. Utunk. XXV (1970): 49.

SOMBORI SÁNDOR [= SALAMON SÁNDOR]

- Kiadások* Kalauz az újabb történeti tárgyú regények között. Sepsiszentgyörgy, 1946, Mikó Isk. Szövetkezet kiadása.
 A világosság százada. A felújulás korának irodalma. Sepsiszentgyörgy, 1947, Mikó Isk. Szövetkezet kiadása.
 Gábor Áron. Egyfelvonásos történeti jelenet a 48-as háromszéki népfelkelésből. Sepsiszentgyörgy, 1948, Jókai ny., 18 p.
 Gábor Áron. Regény. Buk., 1957, Ifj. K., 212 p. — 2. kiadás: Buk., 1969, Ifj. K., 191 p.
 Gábor Áron. Dráma. Buk., 1970, Kriterion, 92 p.
- Irodalom* Faragó György: Gábor Áron regényhős. Előre. XI (1957): 3054. (VIII. 17.)
 Kormos Gyula: Ifjúsági regény Gábor Áronról. Utunk, XIII (1958): 1.
 Láng Gusztáv: Szardínia és ágyú. A sepsiszentgyörgyi színház műsorpolitikája. Utunk, XXIV (1969): 45.

SOMLYAI LÁSZLÓ

- Zsuzska. Zenés vígjáték 3 képben. Nagyvárad, 1960, Népi *Kiadások*
Alkotások Tartományi Háza, 36 p.
A fiú meg az asszony. Regény. Buk., 1969, Ifj. K., 204 p.
Kráter György. Történelmi színmű. Utószó: Mikó Imre. Kvár,
1970, Dácia, 143 p.
Kormos Gyula: Somlyai László, Az asszony meg a fiú. *Irodalom*
Utunk, XXIV (1969): 15.
Robotos Imre: Csillagok között... Utunk, XXIV (1969): 26.

SÓNI PÁL

- Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, ÁIMK, 143 (—144) p. *Kiadások*
Útinapló. Buk., 1957, Orosz Könyv, 42 (—44).p.
Három portré [Kacsó Sándorral és Abafáy Gusztávval]. Buk.,
1963, Irod. K., 233 (—236) p.
Művek vonzása. Esszék, tanulmányok, cikkek. Buk., 1967,
Irod. K.. 342 (—344) p.
A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, Ed. Did.
și Ped., 302 p.
Póz és mosoly. Regény. Buk., 1969, Ifj. K., 210 (—212) p.
Verébnymok. Novellák. Buk., 1969, Irod. K., 185 (—192) p.
Marosi Péter: Két novellista — egy kérdés. Igaz Szó, II *Irodalom*
(1954): 7., 72—78.
Kocziány László: Irodalmi bírálatok. Igaz Szó, III (1955):
11., 116—117.
Robotos Imre: Irodalmi bírálatok. Utunk, X (1955): 48.
Panek Zoltán: Amit rögtön el kell mondani. Utunk, XII
(1957): 5.
Jancsó Elemér: A sokoldalúság jegyében. Igaz Szó, XV
(1967): 4., 616—617.
Huszár Sándor: A két világháború közötti irodalom feltá-
rásának gondjáról. Utunk, XXI (1968): 20. — Ua. H.S.: Az
író asztalánál. Buk., 1969, 149—160.
Izsák József: Az irodalom vonzásában. Igaz Szó. XVI (1968):
6.. 945—947.
Kántor Lajos: Régi és új vonzása. Utunk, XXIII (1968): 12.
Balogh Edgár: Az első lépés. Sóni Pál irodalomtörténeti
jegyzetéről. Előre, XXIII (1969): 6813. (IX. 28.)
Baróti Pál: Sóni Pál, Póz és mosoly. Utunk, XXIV (1969): 20.
Baróti Pál: A romániai magyar irodalom története. Utunk.
XXIV (1969): 44.
Huszár Sándor: Egy nemzedék — két nemzedék. Utunk,
XXIV (1969): 32.
Marosi Péter: Póz és tragikum. Utunk, XXIV (1969): 40.
Jordáky Lajos: Hogy a jegyzetből könyv legyen. Utunk,
XXIV (1969): 50.
Robotos Imre: Élmény és parabola. Előre, XXIII (1969): 6812.
(IX. 12.)
Szöcs István: A szerénység jegyében. Előre, XXIII (1969):
6872. (XII. 6.)

- Izsák József: Igényünk a korszerű irodalomtörténet. Utunk, XXV (1970): 8.
 Kántor Lajos: Igény és irodalomtörténet. Korunk, XXIX (1970): 1., 139—142.
 Kántor Lajos: Vissza vagy előre? Utunk, XXV (1970): 5.
 Varró János: Irodalomtörténet és önismeret. Utunk, XXV (1970): 1.

SPIELMANN JÓZSEF

- Kiadások* Másoknak világítva. Mátyus István életregénye. Buk., 1969, Ifj. K., 231 p.
Irodalom Benkő Samu: Elfelejtett marosszéki orvos életregénye. Utunk, XXV (1970): 7.
 Kocziány László: Egy regényes élet rajza. Vörös Zászló, 1970 május 2.
 Jancsó Elemér: Spielmann József, Másoknak világítva. Igaz Szó, XVIII (1970): 4., 638—640.
 Kocziány László: Egy regényes élet rajza. Vörös Zászló, XXII (1970): 67. (III. 22.)
 Mikó Imre: Mátyusnak világítva. Előre, XXIV (1970): 6988. (IV. 24.)
 Trócsányi Zsolt: Adósságtörlesztés(Spielmann József: Másoknak világítva). Tiszatáj, V (1972)., 70—72.

SUBA DANI

- Kiadások* Hétköznap-vasárnap. Elbeszélések. Nagybánya, 1948, Máramaros Tartomány Néptanácsa, 96 p.
 Pagini maramureşene. Baia-Mare, 1967, Máramaros Tartomány Néptanácsa.
 A zsák. Vidám jelenet egy felvonásban. Nagybánya, 1968, Máramaros Tartomány Néptanácsa, 29 p.

SUGÁR ERZSÉBET

- Kiadások* Anglia kód nélkül. Buk., 1969, Ifj. K., 191 p., 8 mell.
Irodalom Török Sándor: Sugár Erzsébet, Anglia kód nélkül. Utunk, XXIV (1969): 28.

SŰTŐ ANDRÁS

- Kiadások* Hajnali győzelem. Kvár, 1949, Áll. K., 30 (—32) p. Biruința în zori. Nuvele. Ford. Valentin Stava. Buc., 1949, ESPLA, 32 p. — Cartea poporului 22.
 Brazde noi. Schiță. Buc., 1949, ESPLA, 12 p. — Cartea poporului 68.
 Anikónén' felébred. Buk., 1950, ÁIMK, 51 (—52) p.
 Mezítlábas menyasszony. Színháték [Hajdu Zoltánnal]. Buk., 1950. ÁIMK, 168 p.

- Mama Anica. Ford. Viorica Roșca és Domnița Georgescu. Buc., 1951, ESPLA, 32 p. — Cartea poporului, 103.
- Mireasa desculță. Piesă în 3 acte [Hajdu Zoltánnal]. Buc, 1951, ESPLA, 165 (—168) p. — Teatru II.
- Emberek indulkak. Elbeszélések. Buk., 1953, ÁIMK, 157 (—160) p.
- Deputata. Schiță. Buc., 1953, ESPLA, 32 p.
- Încurcătură. Buc., 1953, ESPLA, 46 (—48) p. — Colecția Albina.
- Pornesc oamenii. Ford. Alexandru Aldea. Buc., 1953, ESPLA, 141 (—144) p.
- O minte de 3 sferturi. Buc., 1953, Ed. Tineret., 46 (—52) p. — Colecția Ogoare noi.
- Az új bocskor. Elbeszélések. Buk., 1954, Ifj. K., 68 (—72) p.
- Egy képviselő levelei. Buk., 1954, ÁIMK, 32 p.
- Egy pakli dohány. Novellák és karcolatok. Buk., 1954, ÁIMK, 174 (—178) p.
- A șaptea bucurie. Schițe. Ford. Remus Luca és Alexandru Aldea. Buc., 1954, ESPLA, 261 (—264) p. — 2. kiadás: Buc., 1960, ESPLA, 361 (—368) p. — Biblioteca țăranului muncitor.
- Candidatul necunoscut. Schiță. Ford. Remus Luca. Buc., 1954, Ed. Tineret., 44 (—48) p. — Colecția Ogoare noi.
- Mămăligă cu brânză. Povestiri. Buc., 1954, Ed. Tineret., 42 (—48) p. — Colecția Ogoare noi.
- Necazul neîntrecutului cosaș. Buc., 1954, ESPLA, 39 (—40) p. — Colecția Albina.
- Die Siebente. Novellen. Buk., 1954, Jugendsverlag, 67 p.
- Kozir — zsinka. Buk., 1954, ESPLA, 32 (—36) p.
- Negustorie cinstită. Comedie satirică în două acte. Adaptare de Alexandru Kirițescu, după schița „Mămăliguță cu brânză“ de Sütő András. — Cultura poporului. Buc., IV (1954): 6., 17—25.
- Októberi cseresznye. Elbeszélések. Buk., 1955, ÁIMK, 131 (—134) p. — Kincses Könyvtár.
- Ein ganzer Kerl. Ford. Renate Molitoris. Buk., 1955, Jugendsverlag, 37 (—40) p.
- Die neuen Opanken. Ford. Hermina Pilder. Buk., 1955, Jugendsverlag, 67 (—68) p.
- Sedma szhi. Buk., 1955, ESPLA, 46 (—48) p.
- Vine combina. Comedie într-un act(două tablouri). Adaptare de Alexandru Kirițescu, după nuvela „Necazul neîntrecutului“ de Sütő András. Ford. Irina Popescu. Cultura poporului, V (1955): 6., 14—21.
- Félrejáró Salamon. Elbeszélés. Mvhely, 1956, ÁIMK, 88 p. — Ua. Buk., 1967, Irod. K., 127 p.
- Rătăcirile lui Salamon. Ford. Constantin Olariu. Buc., [1957], ESPLA, 141 (—144) p. — Colecția Albina.
- Sieg im Morgengrauen. Skizzen und Novellen. Ford. Mariana Sora. Buc., 1957, ELS, 285 (—288) p.

- Zgbluzdenia Salamona. Ford. N. V. Stroe. Ștefan Luka előszavával. Buk., 1957, ESPLA, 62 (—64) p. — Biblioteca Narodnaja Rumíniya, 9.
- A nyugalom bajnoka. Elbeszélés. Buk., 1959, ÁIMK, 173 (—176) p.
- Tártkarú virág. Válogatott elbeszélések. Buk., 1959, ÁIMK, 377 (—380) p.
- Fecskeszárnyú szemöldök. Vidám játék. Buk., 1960, Áll. K., 30 (—32) p.
- Aripă de rîndunică. Comedie intr-un act. Ford. Ion Chinezu. Buc., 1960, Ed. de Stat pt. imprimate și publicații, 37 (—40) p. — Teatru.
- Az ismeretlen kérvényező. Novellák. Buk., 1961, Ifj. K. 96 (—100) p.
- Szerelem, ne siess! Vidám játék. Buk., 1961, Irod. K., 57 (—60) p. — Műkedvelő színház.
- Dragoste nu te pripi. Comedie Intr-un act. Ford. és átdolgozta Aurel Martin. Buc., 1961, MIC. Casa Centrală a Creației Populare, 42 p.
- Karikás risipitorul. Ford. N. A. Străvoiu. Buc., 1962, EPL, 144 p.
- Pobornik pokoja. Ford. E. Loginovskoj és A. Kovács. Endzen Luka előszavával. Buk., 1962, Red. „Narodnaja Rumynija“, 72 p.
- Tékozló szerelem. Vidám játék. Buk., 1963, Irod. K., 104 p.
- Cireșe tomnatic. Schițe și povestiri, Ford. Remus Luca és Al. Aldea. Buc., 1963, EPL, 349 (—352) p. — Biblioteca pt. toți. 189.
- Nuntă la castel. Comedie in 3 acte. Ford. Margareta és V. Em. Galan. Buc., 1963, EPL, 83 (—88) p. — Teatru.
- Mîntuleț în paradis. Farsă într-un act. Ford. Dominic Stanca és Bihari András. Buc., 1965, ESPLA, 32 p. — Teatru pt. amatori.
- Pompás Gedeon. Vidám játék. Buk., 1968, Irod. K, 101 (—104) p.
- Misi, a csillagos homlokú. Elbeszélések. Bevezető: Nagy Pál. Buk., 1969, Ifj. K. 349 (—352) p. — Tanulók Könyvtára, 69—70.
- Anyám könnyű álmot ígér.. Naplójegyzetek. Buk., 1970, Kriterion, 244 (—248) p.
- Rigó és apostol. Úti tünődések. Buk., 1970, Kriterion, 109 (—112) p.
- Irodalom* Hajdu Győző: Sütő András novelláiról. Utunk. IV (1949): 48.
- Vasilescu, Pavel: „Brazde noi“ de Sütő András. Contemporanul, 1949: 168.
- Földes László: Anikónén' felébred. Utunk. V (1950): 52.
- Tárnávean, Ioan: Sütő András, Biruința în zori și Brazde noi. Almanahul Literar, I (1950): 2—3., 285—286.
- Kovács Ferenc: Meztlábás menyasszony. Irodalmi Almanach, II (1951): 1., 187—191.
- Sütő András: Honnan indult el a meztlábás menyasszony a színpadra. Utunk, VI (1951): 3

- Tamás Gáspár: Meztlábás menyasszony. Bemutató. Utunk, VI (1951): 1.
- Fulga, Laurențiu: „Mireasa desculță.“ O frumoasă realizare dramatică a literaturii de limbă maghiară din țara noastră. Flacăra, IV (1951): 14.
- Gálfalvi Zsolt: Két írásról. Sütő András, Bogár Zsuzsika énekel és Kovács György, Szomorúság. Utunk, VII (1952): 2.
- Cum a ajuns pe scenă „Mireasa desculță“. Tînărul scriitor. I (1952): 8.
- Földes László: Emberek indulnak. Igaz Szó, I (1953): 4. 114—123.
- Gálfalvi Zsolt: Emberek indulnak. Igazság, XV (1953): 302. (XIII. 23.)
- Gálfalvi Zsolt: Sütő András, Emberek indulnak. Utunk, VIII (1953): 53.
- Gálfalvi Zsolt: Sütő András, Szabad legyen a mi szavunk. Utunk, VIII (1953): 4.
- Sóni Pál: Sütő András novellái. Előre, VII (1953): 1919. (XII. 11.) — Ua. S.P.: Irodalmi bírálatok. Buk., 1955, 87—95.
- (K.M.): Sütő András, Emberek indulnak. Könyvtáros, 1953: 11., 35—36.
- Crohmălniceanu, Ov. S.: Însemnări pe marginea unui volum de schițe. Contemporanul, 1953: 52.
- Páll Árpád: András Sütő, Pornesc oamenii. România liberă, XI (1953): 2876. (XII. 29.)
- Tertulian, N.: Sütő András, Pornesc oamenii. Scînteia, XXIII (1953): 2854. (XII. 25)
- Gálfalvi Zsolt: Egy pakli dohány. Utunk, IX (1954): 40.
- Marosi Péter: Emberek indulnak. Utunk, IX (1954): 1.
- Balogh László: Sütő András, Emberek indulnak. Új Hang, 1954: 6., 88—91,
- Diószegi András: Sütő András, Emberek indulnak. Szabad Nép, 1954: 60.
- Costa, Dan: Un povestitor autentic. Steaua, V (1954): 1., 89—95.
- Dragu, Miron: Arta sugerării noului. Gazeta literară, I (1954): 23.
- Dragu, Miron: Noile schițe ale lui Sütő András. Gazeta literară, I (1954): 37.
- Luca, Remus: Cu privire la povestirile lui Sütő András. Viața Românească, VII (1954): 4., 285—287.
- Micu, Dumitru: Schițele lui Sütő András. Tînărul scriitor, III (1954): 3.
- Hegedüs Géza: Három erdélyi elbeszélőről. Sütő András, Egy pakli dohány. Irodalmi Újság, 1955: 32.
- Székelyhídi Ágoston: Sütő András, Egy pakli dohány. Alföld, 1955: 5., 91—93.
- (T. Polgár István): Sütő András, Egy pakli dohány. Könyvtáros, 1955, 134.

- Gálfalvi Zsolt: Félrejáró Salamon. Utunk, XI (1956): 39.
- Marosi Péter: Félrejáró Salamon nyomában. Igaz Szó, IV (1956): 12.. 1845—1850.
- Capocean, I.: Cronica teatrală. Mireasa desculță de Sütő András si Hajdu Zoltán. Pentru socialism, VII (1956): 690.
- Cosasu, Radu: Nuvelele lui Sütő András (Dezvoltarea tinerelor talente). Gazeta literară, III (1956): 8.
- ***: Sütő András. — Să cunoaștem scriitorii patriei noastre. Buc., 1956, 143—148.
- K.: A Félrejáró Salamon és a Gondos atyafiság a román kritika mérlegén. Utunk, XII (1957): 25.
- Kacsó Sándor: A parasztkérdés irodalmunkban. Korunk, XVI (1957): 1., 119—122. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964. 223—233.
- Nagy István: A múlttól újat vagy semmit. — N.I.: A harc hevében. Mvhely, 1957, 249—256.
- Robotos Imre: A humor és szatíra elemei Sütő András Félrejáró Salamon c. művében. Utunk, XII (1957): 22.
- Fülöp János: Sütő András, Félrejáró Salamon. Élet és Irodalom, 1957: 7.
- Dan, Felicia: Sütő András. Rătăcirile lui Salamon. Scînteia Tineretului, XIII (1957): 2521. (VI. 15.)
- Săndulescu, Al.: Sütő András, Rătăcirile lui Salamon. Gazeta literară, IV (1957): 23.
- Vrancea, Ileana: Sütő András, Rătăcirile lui Salamon. Scînteia, XXVII (1957): 3957 (VII. 13.)
- Izsák József: Tünődés a tünődésben. Igaz Szó, VI (1958): 5., 766—770.
- Hulubaș Mircea: Înoirea piesei („Mireasa desculță“) la Teatrul din Galați. Contemporanul, 1958: 37.
- Herédi Gusztáv: Menet közben: Sütő András. Utunk, XIV (1959): 28.
- Kántor Lajos: Emberek — útközben. Utunk, XIV (1959): 4.
- Kovács János: A nyugalom bajnoka. Előre, XIII (1959): 3703. (IX. 24.)
- Sütő András: Sînt la prima mea încercare. (Clasa munciitoare în literatură.) Contemporanul, 1959: 29.
- Jánosházy György: Átfogóbb társadalomrajz felé. Igaz Szó, VIII (1960): 2., 282—287.
- Szőcs István: Tártkarú világ felé... Utunk, XV (1960): 28.
- Béládi Miklós: Sütő András, Tártkarú világ. Élet és Irodalom, 1960: 38.
- Kelemen János: Sütő András, Tártkarú világ. Kortárs, 1960, 968—969.
- Braga, Mircea: Sütő András, A șaptea bucurie. Steaua, XI (1960): 2.
- Cubleșan, Constantin: Sütő András, A șaptea bucurie. Tribuna, IV (1960): 14.
- Simion, Eugen: Compoziția și viziunea. Pe marginea a două nuvele de Sütő András si D. R. Popescu. Contemporanul, 1960: 20.

- Izsák József: Példázat az emberségről. *Igaz Szó*, IX (1961): 6., 857—859.
- Kovács János: Tékozló szerelem. *Előre*, XVI (1962): 4568. (VII. 7.)
- Marosi Péter: Tréfás úttörés. *Igazság*, XXIII (1962): 255. (X. 27.)
- Nagy Pál: Drámaírók sikere. *Igaz Szó*, X (1962): 6., 881—887.
- Nagy Pál: Nyugtalan ember. *Igaz Szó*, XI (1963): 5., 794—795.
- Sóni Pál: Sütő András. *Igaz Szó*, XI (1963): 8., 245—250. — Ua. S.P.: *Művek vonzása*. Buk., 1967, 229—236.
- Sütő András: Önéletrajz helyett... *Igaz Szó*, XI (1963): 8., 243—245.
- Ciobanu, Nicolae: Karikás risipitorul. *Luceafărul*, VI (1963): 12.
- Vrancea, Dima: Sütő András, Karikás risipitorul. *Steaua*, XIV (1963): 76.
- Tudor, E.: Sütő András, Karikás risipitorul. *Viața Românească*, XVI (1963): 3., 175—177.
- Cubleșan, Constantin: Sütő András, Cireșe tomnatice. *Steaua*, XV (1964): 1., 112—113.
- Popa, Marian: Sütő András. *Luceafărul*, VIII (1965): 27.
- Kormos Gyula: Sütő András, Félrejáró Salamon. *Utunk*, XXII (1967): 42.
- Nagy Pál: Az idő hullámhosszán. Sütő András írói arcképehez. *Igaz Szó*, XV (1967): 10., 572—581.
- Szőcs István: Pompás Gedeon. Sütő András vidám játékának bemutatója Marosvásárhelyen. *Utunk*, XXII (1967): 20.
- Hajdu Győző: Szülőföld és lehetőség. *Igaz Szó*, XVI (1968): 8., 141—143.
- Robotos Imre: Jellemrajz és hatalom. *Igaz Szó*, XVI (1968): 7., 89—92.
- Huszár Sándor: Az író asztalánál: Istenek és falovacskák. *Utunk*, XXIV (1969): 23. — Ua. H.S.: *Az író asztalánál*. Buk., 1969, 365—376.
- Sóni Pál: Sütő András. — S.P.: *A romániai magyar irodalom története*. Buk., 1969, 277—282.
- Bálint Tibor: Még egyszer Sütő naplójáról. *Hétköznapiok a keresztfán*. *Utunk*, XXV (1970): 27.
- Balogh Edgár: Köszönet egy könyvajánlásért. *Igaz Szó*, XVIII (1970): 8., 172—177.
- D.M. [= Dános Miklós]: Sütő András könyvének hősei között... *Előre*, XXIV (1970): 7165.(XI. 20.)
- Fodor Sándor: Magasrendű harmónia. *Utunk*, XXV (1970): 12.
- Gálfalvi György: Könnyebb álmunk legyen. *Ifjúmunkás*, XIV (1970): 13. (III. 26.)
- Gálfalvi Zsolt: Vallomás az elkötelezettségről. *Előre*, XXIV (1970): 7042. (VI. 28.)
- Gáll Ernő: „Holt-tengeri“ jelentés. *Igaz Szó*, XVIII (1970): 8., 177—180.

- Hajdu Győző: Mi dolgunk a világon? Igaz Szó, XVIII (1970): 8., 161—170.
- Kántor Lajos: Sütő András. Utunk, XXV (1970): 22.
- Kántor Lajos: Az írói gond változásai: Korunk, XXIX (1970): 6., 956—959.
- Nagy Pál: Tanúskodásképpen. Vörös Zászló, XXII (1970): 91. (IV. 19.)
- Szöcs István: Újabb Holt-tengeri tekercek. Utunk, XXV (1970): 17.
- Veress Dániel: Gond és jelkép. Igaz Szó, XVIII (1970): 8., 193—199.
- Veress Péter kilenc levele [Sütő Andrásnak]. Igaz Szó, XVIII (1970): 8., 203—208.
- (i.m.): Sütő András műhelyében. Tiszatáj, 1970, 1061—1063.
- Ilia Mihály: Sütő András, Anyám könnyű álmot ígér. Kortárs, 1970, 1492—1493.
- Martinkó András: Con amore. Sütő András, Anyám könnyű álmot ígér c. könyvéről. Kritika. 1970: 10., 34—38.
- Miklós Róbert: Cseppben a tenger. Sütő András, Anyám könnyű álmot ígér. Napjaink, 1970: 11.
- Pomogáts Béla: A valóság vonzásában. Három romániai magyar könyvről. Sütő András, Anyám könnyű álmot ígér. Jelenkor, 1970, 1146—1150.
- Réz Pál: Beváltott ígéret. Sütő András, Anyám könnyű álmot ígér. Élet és Irodalom, 1970: 17.
- Varga Domokos: A megmaradás irodalma. Sütő András, Anyám könnyű álmot ígér. Valóság, 1970: 8., 84—86.
- Maioreseu, Toma George: Despre romanul „Un leagăn roșu pe cer“. Contemporanul, 1970: 52.

SZABÉDI LÁSZLÓ

- Kiadások* Zöld levél. Román népi versek. Báréi csujogatások. Kvár, 1945, Józsa Béla Ath., 31 p.
- Sokan szólunk. Versek. Buk., 1950, ÁIMK, 70 p.
- A magyar ritmus formái. Buk., 1955. ÁIMK, 234 p.
- Nyelv és irodalom. Buk., 1955, ÁIMK, 292 p.
- Válogatott versek. Buk., 1955, ÁIMK, 184 p.
- Versuri alese. Ford. Ioanichie Olteanu. Buc., 1956, ESPLA, 97 (—100) p.
- Telehold. — Veér Anna alszik. Versek, szépprózai írások. Bevezető: Csehi Gyula. Buk., 1967, Irod. K., 645 (—648) p. — Romániai Magyar Írók.
- Kép és forma. Esztétikai és verstani tanulmányok. Buk., 1969, Irod. K., 407 p. — Romániai Magyar Írók.
- Irodalom* Vas István: Szabédi László, Telehold. Magyarok. 1945, 142—143.
- Sóni Pál: Sokan szólunk. Utunk, VI (1951): 4.
- Kacsó Sándor: A magyar ritmus formái. Igaz Szó. III (1955): 7., 89—96. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 305—325.
- Hegedüs Géza: Verseskönyvek a Román Népköztársaságból. Szabédi László, Válogatott versek. Irodalmi Újság, 1955: 46.

- Földes László: Szabédi László költői útja. Igaz Szó, IV (1956): 5., 685—712.; 6., 855—870.; 7., 992—1007. — Ua. F.L.: A lehetetlen ostroma. Buk., 1968, 46—83.
- Jánosi János: Esztétikai tudományunk néhány kérdéséről. Igaz Szó, IV (1956): 10., 1501—1520.
- Sóni Pál: Bátorság és pártosság. Utunk, XI (1956): 21.
- Gáldi László: Szabédi László, A magyar ritmus formái. MTA. I.Oszt.KözL, 1956, 198—207.
- D.R.: Jurnal de lector. Szabédi László, Versuri alese. Contemporanul, 1956: 16.
- G. B.: Precizări demne de reținut. Steaua, VII (1956): 5.
- Pascu, Petre: „Versuri alese“ de Szabédi László. Scrisul bănăţean, VII (1956): 6.
- Petroveanu, Mihail: Szabédi László. Gazeta literară, III (1956): 47. — Ua. Pagini critice. Buc., 1958, ESPLA, 177—183.
- Porumbacu, Veronica: De vorbă cu Szabédi László. Gazeta literară, III (1956): 18.
- Szabédi László: Versuri alese(Notă informativă). Făclia, XI (1956): 3122.
- Vitner, Ion: Poezia lui Szabédi László. Contemporanul, 1956: 44. — Ua. Firul Ariadnei. [Buc., 1957] ESPLA. 182—189.
- Földes László: Szabédi László, a kritikus. Utunk, XII (1957): 19.
- Horváth Imre: A költő. Utunk, XII (1957): 19.
- Márki Zoltán: Szabédi László ötvenéves. Utunk. XII (1957): 19.
- Márton Gyula: A nyelvész. Utunk. XII (1957): 19.
- Szász János: Szabédi László ötvenéves. Igaz Szó, V (1957). 5., 775—776.
- Grétsy László: Megjegyzések Szabédi László verseiről. Magyar Nyelvőr, 1957, 285—290.
- Péczy László: Szabédi László, A magyar ritmus formái. Irodalomtörténeti Közlemények, 1959, 132—139.
- T.G.M. [= Miorescu, T. G.]: De vorbă cu Szabédi László. Contemporanul, 1958: 21.
- Balogh Edgár: Kiegészítésül az új Szabédi-értelmezéshez. Korunk, XXVII (1968): 4., 602—606.
- Izsák József: A „mámortalan“ költő. Tollrajz-próba Szabédi László portréjához. Előre, XXII (1968): 6334. (III. 17.)
- Kántor Lajos: A ráció romantikusa. Szabédi László irodalmi példamutatásairól. Korunk, XXVII (1968): 10., 1484—1489. — Ua. K.L.: Alapozás, Buk., 1970, 253—275.
- Panek Zoltán: Szabédi László, Telehold, Veér Anna alszik. Utunk, XXIII (1968): 5.
- Szőcs István: Ész és bűbáj. Utunk,(1968): 13.
- Varga József: Szabédi László költészete. Kortárs, 1968, 1654—1657.
- Baróti Pál: Szabédi László, Kép és forma. Utunk, XXIV (1969): 45.
- Jancsó Elemér: „Szívig és csontig vinni kell a harcot.“ Utunk, XXIV (1969): 16.

- Kiss Jenő: A Termés spiritus rectora. Igaz Szó, XVII (1969): 4., 532—535.
- Márki Zoltán: Példát mondott. Igaz Szó, XVII (1969): 4., 536—538.
- Mózes Huba: Szabédi László, Van egy témám [Bevezetés egy ismeretlen dráma elé]. Korunk, XXVIII (1969): 4., 586.
- Pomogáts Béla: Népköltészet és dialektika. Előre, XXIII (1969): 6670. (IV. 13.)
- Sőni Pál: Szabédi László. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 153—159.
- Jékely Adrienne: Szabédi László, Telehold — Veér Anna alszik. Irodalomtörténeti Közlemények, 1969, 122—123.
- Koczogh Ákos: Magyar költők Romániából. Szemlér Ferenc és Szabédi László. Jelenkor, 1969, 79—81.
- Pomogáts Béla: A történelem ritmusában. Szabédi László költészetéről. Irodalomtörténeti Közlemények, 1969, 498—515.
- Ficzay Dénes: Emberközelen. Szabédi László arcképéhez. Utunk, XXV (1970): 32.
- Izsák József: Szabédi — a tanulmányíró. Előre, XXIV (1970): 7023. (VI. 6.)
- Kántor Lajos: Szabédi László. Utunk, XXV (1970): 24.
- Mózes Huba: Szépírás és elmélet. Utunk, XXV (1970): 15.

GY. SZABÓ BÉLA

- Kiadások* Schițe de călătorie din China. Ford. Emil Giurgiuca. Buc., 1959, ESPLA, 151 (—152) p.
- Kínai útvázlatok. Buk., 1960, AIMK, 147 (—150) p.
- Irodalom* Arcaș, Ion: Szabó Gy. Béla, Schițe de călătorie din China. Tribuna, IV (1960): 20.

SZABÓ GYULA

- Kiadások* Gondos atyafiság, I—III. Regény. Buk., 1955—1961, AIMK, 357, 345, 400 p. — 2. átdolgozott kiadás: Buk., 1964, Irod. K., 636 p.
- Annyi baj legyen. Elbeszélések. Buk., 1956, AIMK, 140 p.
- Punct pe ordinea de zi. Ford. Gelu Perian. Buc., 1956, Ed. Tineret., 115 (—119) p.
- Neamul Gondoșilor, I. Ford. Nicolae Balotă. Buc., 1957, ESPLA, 405 (—408) p. I. Unde-i pîinea și cuțitul.
- A szülőföld szimfóniája. Terepjárás. Buk., 1961, Irod. K., 136 p.
- Fűhúzó április. Elbeszélések. Buk., 1961, Ifj. K., 200 p.
- Aprilie, cînd crește iarba. Nuvele. Ford. N. A. Străvoiu. Buc., 1961, EPL, 196 (—200) p.
- Eko gore. Buk., 1962, Red. „Narodnaja Rumynija“, 34 (—36) p. — Biblioteka Narodnaja Rumynija, 11.

- Szerelmünk havában. Novellák. Buk., 1967, Irod. K., 178 p.
- Neamul Gondoșilor. Roman. Ford. Remus Luca. Buc., 1967, EPL, 637 (—640) p.
- Húgom, Zsuzsika. Regény. Buk., 1968, Irod. K., 232 p.
- Nagy István: Amit többször is érdemes elolvasni. Utunk. *Irodalom* VIII (1953): 41. — Ua. N.I.: A harc hevében. Mvhely, 1957, 164—174.
- Nagy István: Szabó Gyula, Napirendi pont. Igaz Szó, II (1954): 5—6., 157—160. — Ua. N.I.: A harc hevében. Mvhely, 1957, 214—220.
- Gálfalvi Zsolt: „Új nagy írótt küldött a falu.“ Utunk, X (1955): 49. — Ua. G.Zs.: Írók, könyvek, viták. Mvhely, 1958, 143—151.
- Marosi Péter: Szabó Gyula, Gondos atyafiság. Igaz Szó, III (1955): 11., 85—95.
- Szász János: A gondos atyafisággal. Előre, IX (1955): 2508. (XI. 12.)
- Fodor Sándor: Un eveniment literar. Steaua, VI (1955): 12., 118—120.
- Csehi Gyula: Értékes könyvről igényesebb, elmélyültebb bírálatokat! Igaz Szó, IV (1956): 2., 236—243.
- Gálfalvi Zsolt: Régi és új dogmák. Igaz Szó, IV (1956): 5., 717—723.
- Kovács György: Egyénítés és korrajz. Igaz Szó, IV (1956): 3., 396—404.
- Láng Gusztáv: Bátorság és humanizmus. Utunk, XI (1956): 51.
- Robotos Imre: Szabó Gyula, Gondos atyafiság. Előre, X (1956): 2660—2661. (V. 10—11.)
- Czine Mihály: Szabó Gyula, Gondos atyafiság. Új Hang, 1956, 53—55.
- Dragomir, Eva: Szabó Gyula, Punct pe ordinea de zi. Contemporanul, 1956: 23.
- Nagy Pál: Szabó Gyula, Familia Gondos. Contemporanul, 1956: 48.
- Kacsó Sándor: A parasztkérdés irodalmunkban. Korunk, XVI (1957): 1., 119—122.
- K.: A Félrejáró Salamon és a Gondos atyafiság a román kritika mérlegén. Utunk, XII (1957): 25.
- Someșan, I.: „Hol a kenyér, ott a szó.“ Jegyzetek a Gondos atyafiság román fordításáról. Ifjúmunkás, I (1957): 14.
- Buzilă, Boris: „Neamul Gondoșilor“ de Szabó Gyula. România liberă, XV (1957): 3878. (III. 28.)
- Luca, Eugen: Realitatea, izvor al originalității. Contemporanul, 1957: 26.
- Rîpeanu, Valeriu: Szabó Gyula, Neamul Gondoșilor. Gazeta literară, IV (1957): 11.
- Tătaru, V.: Primul român al lui Szabó Gyula. Steaua, VIII (1957): 5., 97—99.
- Gálfalvi Zsolt: Szabó Gyula hűtlensége. Igaz Szó, VI (1958): 4., 631—632.

- Hajdu Győző: Árboc tövében árnyék a mérce. Igaz Szó, VI (1958): 7., 16—39.
- Kacsó Sándor: Egy félresikerült könyv. Korunk, XVII (1958): 12., 1778—1785. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 234—251.
- Kovács János: Ne csak a fákat, az erdőt is. Előre, XII (1958): 3440. (XI. 16.)
- Marosi Péter: Székelyloki dolgokról. Utunk, XIII (1958): 46, 47.
- Hajdu Győző: A Gondos atyafiság gondjairól. Igaz Szó, IX (1961): 11., 753—756.
- Hornyák József: 5 perc Szabó Gyulánál. Utunk, XVI (1961): 37.
- Kovács János: Megoldás vagy feloldás. Előre, XV (1961): 4252. (VII. 1.)
- Szőcs István: Gondos atyafiság, I—III. Utunk, XVI (1961): 48.
- Baróti Pál: Gondosék. Akácósék és a folytatás. Korunk, XXI (1962): 5., 629—636.
- Kovács János: Az új élet kezdetén. Előre, XVI (1962): 4471. (III. 16.)
- Láng Gusztáv: Új arcképek — régi ecsettel. A jellemábrázolás Szabó Gyula novelláiban. Korunk, XXI (1962): 10., 1254—1259.
- Sóni Pál: Korszerűség és drámaiság. Igaz Szó, X (1962): 2., 253—257. —, Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 237—243.
- Zaciu, Mircea: Két prózaíró: Vasile Rebreanu — Szabó Gyula. Utunk, XVII (1962): 1.
- Albu, Florența: Szabó Gyula, Aprilie, când crește iarba. Viața Românească, XV (1962): 3., 171—173.
- Kormos Gyula: Szabó Gyula. Igaz Szó, XI (1963): 7., 115—120.
- Szabó Gyula: Az első „ihlet”. Önéletrajz. Igaz. Szó, XI (1963): 7., 113—115.
- Izsák József: Szabó Gyula. Igaz Szó, XII (1964): 7., 44—46.
- Kovács János: A mű beérett. Előre, XVIII (1964): 5171. (VI. 19.)
- Láng Gusztáv: Szerellemmel való játék. Utunk, XIX (1964): 46.
- Marosi Péter: Szabálytalan remeklés. Utunk, XIX (1964): 42.
- Veress Zoltán: Túl az atyafiságon. Utunk, XIX (1964): 44.
- Taxner Ernő: Szabó Gyula, Gondos atyafiság. Kritika, 1965: 2., 48—50.
- Baróti Pál: Elmélyülés — az intellektualitás útján. Utunk, XXI (1966): 45.
- Szőcs István: Erős és a múzsák. Utunk, XXI (1966): 42.
- Szőcs István: Az izgalmas elem egy-két kérdése. Utunk, XXI (1966): 43.
- Szőcs István: Idő és magasság. Utunk, XXI (1966): 44.
- Kántor Lajos: Kövek. Korunk, XXVI (1967): 5., 715—717.

- Kántor Lajos: Megszaladt az idő. Előre, XXI (1967): 6225. (XI. 10.)
- Kovács János: Felfedező úton. Igaz Szó, XV (1967): 12., 898—902.
- Marosi Péter: Olyanok, mint Gondosék, csak egészen mások? Utunk, XXII (1967): 45.
- Huszár Sándor: Elődök és utódok. Utunk, XXIII (1963): 6. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 257—266.
- Kovács János: A szárnyalás regénye. Előre, XXII (1968): 6434. (VII. 13.)
- Marosi Péter: Téma — variációkkal. Utunk, XXIII (1968): 39.
- Szőcs István: Szabó Gyula, Húgom Zsuzsika. Utunk, XXIII (1968): 24.
- Crișan, Nicolae: A Gondos atyafiság románul. Utunk, XXIII (1968): 3.
- Bálint Tibor: A magány polgárjoga. Utunk, XXIV (1969): 20.,
- Deák Tamás: Változott egekben. Utunk, XXIV (1969): 49.
- Gyöngyösi Gábor: Ketrechben marad-e a majom? Utunk, XXIV (1969): 3.
- Izsák József: Az elmagányosodás elégiája. Igaz Szó. XVII (1969): 2., 256—259.
- Sőni Pál: Szabó Gyula. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 265—269.
- Horpácsi Sándor: Fényjelzések a magányból. Szabó Gyula, Szerelmünk havában. Napjaink, 1969: 10.
- Margócsy József: Szabó Gyula, Szerelmünk havában. Kortárs, 1969, 488—489.
- Láng Gusztáv: Szabó Gyula. Utunk, XXV (1970): 21.

SZABÓ LAJOS

- Mentség. Színmű. Buk., 1956, ÁIMK, 84 p. *Kiadások*
- Menekülés. Színmű. Buk., 1965, Irod. K., 128 p.
- Jánosházy György: Megjegyzések Szabó Lajos színművéről. *Irodalom*
Igaz Szó, III (1955): 7., 100—104.
- s -ó [= Földes László]: Szabó Lajos, Menekülés. Utunk, XX (1965): 17.
- Veress Zoltán: Az otthon szigete. Utunk, XXIV (1969): 13.
- Kacsir Mária: Mentség. Szabó Lajos drámájának bemutatója. Előre, XXIV (1970): 7059. (VII. 18.)
- Wagner István: Mentség. Ösbemutató Temesváron. Utunk, XXV (1970): 31.

SZABÓ T. ATTILA

- Kriza János. Három tanulmány [Antal Árpáddal és Faragó Józseffel]. Buk., 1965, Irod. K., 300 p. *Kiadások*
- Anyanyelvünk életéből. Válogatott tanulmányok, cikkek, I. Buk., 1970, Kriterion, 573 (—576) p.

- Irodalom* Jancsó Elemér: Tudós és tanítványai. Igaz Szó, XI (1963): 5., 791—792.
- Balogh Edgár: Kriza János. Igaz Szó, XII (1965): 8., 292—295.
- Benkő Samu: Kriza János. Korunk, XXIV (1965): 6., 893—896.
- s -a [= Mózes Huba]: Antal—Faragó—Szabó. Kriza János. Utunk, XX (1965): 20.
- Baróti Pál: Anyanyelvünk életéből. Utunk, XXV (1970): 15.
- Balogh Edgár: Veretes nyelvi gazdagság. Korunk, XXIX (1970): 5., 781—783.
- Gagyí László: Mesterünk. Igaz Szó, XVIII (1970): 7., 68—69.
- Gálffy Mózes: Szabó T. Attila. Igaz Szó, XVIII (1970): 2., 60—68.
- Kacsir Mária: Szabó T. Attila, Anyanyelvünk életéből. Előre, XXIV (1970): 7047.(VII. 4.)
- Kósa Ferenc: Példáját követve. Igaz Szó, XVIII (1970): 7., 69—70.
- Lőrinczi László: A tudós első könyve. Új Élet, 1970: 13.
- Magyari Lajos: Kérem, ez az iromány gyenge... Igaz Szó, XVIII (1970): 7., 71—72.
- Murádin László: Anyanyelvünk életéből. Utunk, XXV (1970): 28.
- Nagy Jenő: Szabó T. Attila, Anyanyelvünk életéből. Művelődés, XXII (1970): 11., 51—52.
- Szabó T. Attila: Egy erdélyi szótörténeti tár szerkesztése közben. Igaz Szó, XVIII (1970): 7., 27—53.

SZABÓ ZOLTÁN

- Kiadások* Napos évszak. Novellák. Bevezető: Szabó Gyula. Buk., 1964, Irod. K., 180 p. — Forrás.
- Hangolnak a tücskök. Regény. Buk., 1965, Ifj. K., 168 p.
- Két part között. Kisregény. Buk., 1966, Irod. K., 119 p.
- Osztálykönyv. Novellák. Buk., 1968, Ifj. K., 173 (—176) p.
- Tisztaszemű fiúk. Kisregény. Buk., 1968, Ifj. K., 169 (—172) p.
- Énekelj csak, Simon testvér. Buk., 1969, Irod. K., 188 (—192) p.
- Irodalom* Kovács János: Pályakezdő elbeszélők. Előre, XVII (1963): 4838.(V. 23.)
- Huszár Sándor: Szabó Zoltán, Napos évszak. Utunk, XIX (1964): 44.
- Sőni Pál: Jegyzetek egy írói eljárásról. Utunk, XIX (1964): 49. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 255—261.
- Lászlóffy Aladár: Hangolnak a tücskök. Előre, XX (1966): 5680. (II. 5.)
- Kántor Lajos: Melyik a túlsó part? Utunk, XXII (1967): 7.
- Kovács János: A túlsó partról minden szebb. Előre. XXI (1967): 5987. (II. 2.)

- Baróti Pál: Tisztaszemű fiúk. Utunk, XXIII (1968): 11.
 K. Jakab Antal: A tenger és a tábla. Utunk, XXIII (1968): 34.
 Kovács János: Szabó Zoltán útkeresése. Utunk, XXIV (1969): 9.
 Miklós László: Szabó Zoltán, Énekelj csak, Simon testvér. Utunk, XXIV (1969): 5.
 Nagy Pál: 24 élet. Utunk, XXIV (1969): 50.
 Bottyán Zoltán: Énekelj csak, Simon testvér. Alföld, 1969: 9., 76—77.
 Marosi Péter: Pata utcai Passió. Utunk, XXV (1970): 28.

dr. SZABÓ ZOLTÁN

- Kis magyar stilsztika [Bartha Jánossal, Horváth Tiborral és Józsa Nagy Máriával]. Buk., 1968, Irod. K., 228 (—232) p. *Kiadások*
 Kis magyar stílustörténet. Buk., 1970, Kriterion, 317 (—320) p.
 Domokos Géza: Egy hasznos könyv. Előre, XXII (1968): 6562. (XII. 8.) *Irodalom*
 Fejér Miklós: Kis magyar stilsztika. Megjegyzések egy könyvről, amely egyetlen igényes olvasó könyvespolcáról sem hiányozhat. Igazság, XXX (1969): 57.
 K. Jakab Antal: A stilsztika lehetőségei. Utunk, XXIV (1969): 12.
 Páskándi Géza: A „szakemberség“ és a „szakembertelenség“. Utunk, XXIV (1969): 11.
 Páskándi Géza: Egy fontos könyvről. Utunk, XXIV (1969): 3.
 Szabó Zoltán: Egy fontos könyvről, de szakszerűen — a lényegéről. Utunk, XXIV (1969): 5.
 P. Dombi Erzsébet: Kis magyar stilsztika. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIV (1970): 2., 386—389.
 Mikó Imre: Szabó Zoltán, Kis magyar stilsztika. Utunk, XXV (1970): 46.

SZÁSZ JÁNOS

- Hajnaltól alkonyig. Versek. Temesvár, 1947, Globus Könyvkiadóvállalat, 31 (—32) p. *Kiadások*
 Anna néne. Versek. Buk., 1950, ÁIMK, 28 p.
 A sorkatona éneke. Versek. Buk., 1954, ÁIMK, 104 p.
 Nincsen titkom. Versek. Buk., 1956, ÁIMK, 96 p.
 Szeressétek a galambokat! Útjegyzetek. Kvár, 1958, Orosz Könyv, 74 (—80) p.
 Egy éjszaka Moszkvában. Buk., 1959, ÁIMK, 170 p.
 Mindenkire. Versek. Buk., 1961, Ifj. K., 128 p.
 Elsők és utolsók. Regény. Buk., 1962, Ifj. K., 204 p.
 Hat fiú és egy lány. Buk., 1962, Irod. K., 40 p.

Șase băieți și o fată. Moment dramatic. Ford. Aurel Martin. Buc., 1962, EPL, 52 p.

Szerelmes könyv. Versek. Buk., 1963, Irod. K., 56 p.

Primii si ultimii. Ford. Ion Chinezu. Buc., 1963, Ed. Tineret, 216 p.

A válasz. Regény. Buk., 1964, Irod. K., 128 p.

Holnap havazni fog. Regény. Buk., 1964, Ifj. K., 171 p.

Răspunsul. Ford. Constantin Olariu. Buc., 1967, EPL, 116 p.

Emberek vagyunk. Regény. Buk., 1968, Ifj. K., 280 p.

Mamaia by night (Mamaiai éjszakák). Buk., 1968, Irod. K., 127 p.

Irodalom Szabédi László: A helyét kereső ifjúság. Utunk, II (1947): 24.

Bajor Andor: Szász János és a fiatalság. Irodalmi Almanach, I (1950): 1., 125—129.

Gaál Gábor: A pozitív hős ábrázolása és költészetünk. Utunk, V, (1950): 5.

Bárdos B. Artúr: Anna néne. Irodalmi Almanach, II (1951): 2., 604—606.

Kovács János: A sorkatona éneke. Utunk, X (1955): 31.

Szemlér Ferenc: Szász János verseiről. Igaz Szó, III (1955): 2., 122—126.

Hegedüs Géza: Verseskönyvek a Román Népköztársaságból. Irodalmi Újság, 1955: 46.

Szabédi László: Szász János, Anna néne. — Sz.L.: Nyelv- és irodalom. Buk., 1956, 254—259.

Gálfalvi Zsolt: Versolvasás közben. Igaz Szó. V (1957): 8., 279—284.

Kacsir Mária: A szerkesztő felelőssége. Megjegyzések egy kitérő bírálathoz. Utunk, XII (1957): 12.

Méliusz József: Kitérők olvasás közben. Utunk, XII (1957): 8.

Csehi Gyula: Egy írói balsiker és tanulságai. Utunk, XIV (1959): 41.

Dáné Tibor: Növekvő horizontok. Utunk, XIV (1959): 35.

Jánosi János: Ellentmondások... Korunk, XVIII (1959): 11., 1666—1674.

Hegedüs Géza: Szász János, Egy éjszaka Moszkvában. Élet és Irodalom, 1959: 45.

Antal Péter: Állásfoglalás és élmény. Igaz Szó, X (1962): 2., 257—260.

Baróti Pál: „Felkiáltójelek éjszakája.“ Utunk. XVII (1962): 52.

Bodor Pál: Rejtőző költő. Megjegyzések Szász János új kötetéről. Utunk, XVII (1962): 2.

Bálint Tibor: Színek és éjszakák. Korunk, XXII (1963): 4., 543—544.

Kovács János: Hangulat — pátosz. Igaz Szó. XI (1963): 4., 607—611.

Marosi Péter: Történelem — pillanatfelvételekben. Előre, XVII (1963): 4750. (II. 7.)

Kubán Endre: Szász János, Primii și ultimii. Scrisul bănațean, XIV (1963): 7.

- Baróti Pál: Nemcsak folytatás... Utunk, XIX (1964): 50.
 (h.s.) [= Huszár Sándor]: Szász János, A válasz. Utunk.
 XIX (1964): 43.
- Kántor Lajos: Levelek az érzelmi kultúráról. Előre, XVIII
 (1964): 5316. (XII. 4.)
- Kántor Lajos: Mindenkihez — de hogyan? Utunk, XIX
 (1964): 9.
- (— L —) [= Láng Zsuzsa]: Szász János, Holnap havazni
 fog. Utunk, XIX (1964): 46.
- Méliusz József: Szerelem és mai költészet. Igaz Szó, XII
 (1964): 9., 451—455.
- Szilágyi Júlia: Szász János Szerelmes könyvének margójára.
 Korunk, XXIII (1964): 3., 416—419.
- Lászlóffy Aladár: Levélregény — házasságról. Utunk. XX
 (1965): 5.
- Szemlér Ferenc: Szász János. — Sz.F.: A költészet értelme.
 Buk., 1965. 339—342.
- Ács Margit: Önfegyelem és önvizsgálat. Három romániai
 kisregény. Szász János, A válasz. Új Írás, 1965: 9., 125—
 127.
- Rácz Győző: Világnézet és irodalomkritika. Korunk, XXV
 (1966): 6., 893—897.
- Baróti Pál: Új formáról álmodom. Utunk. XXIII (1968):
 35.
- Szőcs István: Szász János, Emberek vagyunk. Utunk, XXIII
 (1968): 26.
- Baróti Pál: Szász János. Mamaia by night. Utunk, XXIV
 (1969): 5.
- Huszár Sándor: Szász János. Utunk, XXIII (1969): 7. —
 Ua. H.S.: A romantikus nemzedékről. Az író asztalánál.
 Buk., 1969, 345—352.
- Király László: Hogy megmaradjon a dal. Utunk, XXIV
 (1969): 11.
- Kovács János: Szintetikus kísérlet. Igaz Szó. XVII (1969):
 2., 260—266.
- Marosi Péter: Szász János, Mamaia by night. Utunk, XXIV
 (1969): 5.
- Sóni Pál: Szász János. — S.P.: A romániai magyar iroda-
 lom története. Buk., 1969, 188—191.
- Tóth Béla: Három új magyar regény Romániából. Szász
 János, Mamaia by night. Alföld, 1970: 3., 94—95.

SZEGŐ JÚLIA

- Bartók Béla. a népdalkutató. Buk., 1955, ÁIMK. 333 *Kiadások*
 (—336) p.
- Bartók Béla élete. Buk., 1964, Ifj. K., 503 p., 9 mell.
- Embernek maradni. Bartók Béla életregénye. Buk., 1965. Ifj.
 K., 483 p.; — 3. bővített kiadás: Buk., 1970, Kriterion,
 566 (—568) p., 1 mell.
- Lőrinczi László: Bartók Béla a népdalkutató. Előre, XI *Irodalom*
 (1957): 3042. (VIII. 3.)

SZÉKELY JÁNOS

- Kiadások* Beniuc, Mihai: Válogatott versek. Buk., 1953, ÁIMK, 75 p.
Csillagfényben. Versek. Buk., 1955, ÁIMK, 151 (—156) p.
Calovia, Ion: Télapó. Mesék. Buk., 1956, Ifj. K., 60 (—64) p.
Mélyvizek partján. Versek. Buk., 1957, ÁIMK, 128 p.
Itthon vagyok. Lírai riport. Buk., 1961, Irod. K., 166 (—168) p.
Küldetések. Versek. Buk., 1962, Ifj. K., 153 (—156) p.
Dózsa. Poéma. Buk., 1964, Irod. K., 114 p. — 2. kiadás: 1968.
Gyermekkorom ösvényei. Versek. Buk., 1967, Irod. K., 167 p.
Virágok átka. Versek. Buk., 1967, Irod. K., 200 p.
Soó Péter bánata. Regény. Buk., 1968, Irod. K., 184 (—188) p.
Maradék. Versek. 1954—1968. Buk., 1969, Irod. K. 110 (—112) p.
- Irodalom* Kiss Jenő: A műfordítás néhány kérdése. Megjegyzések Szász János Beniuc-fordításairól. Utunk, IX (1954): 8.
Csehi Gyula: Bolyai igazi hagyatéka. Székely János szonettkoszorújáról. Igaz Szó, III (1955): 5., 103—109.
Csehi Gyula: Válasz [Varró Jánosnak a Székely János Bolyai-ciklusa és a bírálat c. cikkkel kapcsolatban]. Igaz Szó, III (1955): 8., 124—127.
Gálfalvi Zsolt: A teremtő-alkotó élet dicsérete. Igazság, XVII (1955): 250. (X. 23.)
Varró János: Székely János Bolyai-ciklusa és a bírálat. Igaz Szó, III (1955): 8., 117—124.
Márki Zoltán: Levél a Csillagfényben szerzőjéhez. Utunk, XI (1956): 5.
Földes László: Folyók, fák, csillagok és — az ember sorsa. Korunk, XVII (1958): 4., 603—616.
Sütő András: Idegen életek küszöbén. Tűnődés magunk fölött. Igaz Szó, VI (1958): 3., 396—398.
Szász János: Töprengő séta mélyvizek partján. Előre, XII (1958): 3237. (III. 22.)
Székely János: A valóság kötelez. Igaz Szó, VI (1958): 12., 821—828.
Cseke Gábor: Székely János, Itthon vagyok. Korunk, XXI (1962): 6.
Kacsir Mária: Útirajz és líra. Előre, XVI (1962): 4461.(III. 4.)
Szöcs István: Odüsszeusz nyomán. Utunk, XVII (1962): 14.
Cseke Gábor: Előremutató ellentmondások. Korunk, XXVI (1963): 10., 1403—1407.
Szeplér Ferenc: A költő küldetése. Utunk, XVIII (1963): 47. — Ua. Sz.F.: A költészet értelme. Buk., 1965, 329—338.
Tóth István: Élő tájak költészete. Igaz Szó, XI (1963): 2., 253—258.
Balogh László: Három magyar könyv Romániából. Székely János, Itthon vagyok. Kortárs, 1963, 1590—1591.

- Bajor Andor: Székely János. *Igaz Szó*, XII (1964): 7., 50—51.
- Dánielisz Endre: Lírai poéma Dózsáról. *Fáklya*, XIX (1964): 298. (XII. 17.)
- Mózes Huba: A Dózsa-poéma. *Korunk*, XXIV (1965): 4., 581—582.
- Sóni Pál: „Én így képzelem.“ *Utunk*, XX (1965): 2. — Ua. S.P.: *Művek vonzása*. Buk., 1967, 316—320.
- Szerdahelyi István: Székely János, Dózsa. *Kritika*. 1965: 3., 58—59.
- Bálint Tibor: Székely János, Gyermekkorom ösvényei. *Utunk*, XXII (1967): 24.
- Kormos Gyula: Emlékektől a felismerésig. *Utunk*, XXII (1967): 38.
- Lászlóffy Aladár: Alkat és álláspont. *Utunk*, XXII (1967): 23.
- Lőrinczi László: Gondolat és költői nyelv. Székely János új verseskötetéről. *Előre*, XXI (1967): 6088. (VI. 1.)
- Nagy Pál: A gondolat költészete. *Vörös Zászló*, XIX (1967): 53.
- Szemlér Ferenc: Székely János új könyve. *Igaz Szó*, XV (1967): 5., 738—744.
- Szőcs István: Székely János, Virágok átka. *Utunk*, XXII (1967): 14.
- ***: Három költő — három kötet. [Székely János: *Virágok átka*] *Utunk*, XXIII (1968): 8.
- Nagy Pál: Műfaji „határsértések”. *Igaz Szó*, XVI (1968): 1., 92—94.
- Földes László: Az ember sorsa — két látószögből. Székely János költői világgképéről. — F.L.: *A lehetetlen ostroma*. Buk., 1968, 104—129.
- Mezey Emőke: Gyermekkorom ösvényei. *Alföld*, 1968: 1., 89—90.
- Király László: Nem ízlés dolga. *Utunk*, XXIV (1969): 9.
- Márki Zoltán: A hős magánya. *Igaz Szó*, XVII (1969): 4., 570—576.
- Sóni Pál: Székely János. — S.P.: *A romániai magyar irodalom története*. Buk., 1969, 193—197.
- Szilágyi Júlia: Két költő — két regény [Lászlóffy Aladár, Héphaisztosz; Székely János, Soó Péter bánata]. *Korunk*, XXVIII (1969): 11., 1742—1746.
- Szőcs Kálmán: Elrontott mulatságok. *Utunk*, XXIV (1959): 8.
- Tamás Gáspár Miklós: Az író — tette. *Utunk*, XXIV (1969): 50.
- Izsák József: Csillagfénytől a lelkiismeret tüzes trónjáig. *Utunk*, XXV (1970): 32.
- Láng Gusztáv: Székely János. *Utunk*, XXV (1970): 23.
- Mikó Imre: Dózsa. *Utunk*, XXV (1970): 42.
- Polgár István: Öntörvényű világban. *Vörös Zászló*, XXII (1970): 25. (II. 1.)

Ilia Mihály: Öt magyar verseskönyv Romániából. Székely János, Maradék. Népszabadság, 1970: 63.

Marx József: Maradék magas áron. Székely János, Maradék. Élet és Irodalom, 1970: 7.

SZELE PÉTER

Kiadások Győzni. Karcolatok, novellák. Bevezető: Veress Zoltán. Buk., 1969, Irod. K., 155 p. — Forrás.

Irodalom Lászlóffy Csaba: Szele Péter, Győzni. Utunk, XXIV (1969): 39.

Kántor Lajos: Küzdelem az írói rangért. Utunk, XXIV (1969): 44.

SZEMLÉR FERENC

Kiadások Arkangyalok bukása. Regény. Buk., 1947, Áll. K., 360 p.

A tűz sebesen jár. Színháték. Buk., 1948, M.N.Sz. kiadása, 27 p.

Tavaszdik. Versek. Kvár, 1948, Józsa Béla Ath., 27 (—30) p. — Népművelési füzetek, 2.

A híd elkészül. Három egyfelvonásos. Buk., 1949, Áll. K., 114 (—116) p.

A földalatti erdő. Regény. Buk., 1950, ÁIMK, 349 (—350) p.

Mind több a fény. Költemények a villamosításról. Buk., 1951, ÁIMK, 57 (—60) p.

Harcolni híven. Versek. Buk., 1953, ÁIMK, 116 p.

Gyökerestől. Szatirikus költemény. Buk., 1954, Áll. K., 52 (—56) p.

Válogatott versek. Buk., 1955, ÁIMK, 254 (—256) p.

Lépésről lépésre. Tanulmányok, cikkek. Mvhely, 1956, ÁIMK, 324 p.

Arghezi, Tudor: 1907 — Tájak és emberek. Buk., 1956, Ifj. K., 112 p.

A hárompúpú hegy. Kisregény. Buk., 1957, Ifj. K., 164 (—168) p.

Búcsú az ifjúságtól és egyéb történetek. Buk., 1957, ÁIMK, 337 (—342) p.

Dúdoló. Versek. Buk., 1957, ÁIMK, 140 (—144) p.

Versuri alese. Ford. Demostene Botez. Buc., 1957, ESPLA, 147 p.

Aleksandri, Vasile: Válogatott versek. Mvhely, 1958, ÁIMK, 384 p.

Arghezi, Tudor: Telehold. Válogatott versek. Buk., 1958, ÁIMK, 404 (—408) p.

Napforduló. Regény. Buk., 1959, Ifj. K., 528 (—532) p.

Téli alma. Versek. Mvhely, 1959, ÁIMK, 146 (—148) p.

Ötsarkú égi csillag. Műfordítások. Buk., 1959, ÁIMK, 265 (—268) p.

- Muntele cu trei cocoase. Ford. Ion Chinezu. [Buc] 1959.
Ed. Tineret., 172 (—176) p.
- Szelek tenyerén. Versek. Buk., 1960, Ifj. K., 108 p.
- Változó vidék. Versek. Buk., 1960, ÁIMK, 129 (—132) p.
- Álmok között. Versek. Buk., 1961, Irod. K., 180 (—184) p.
- Macedonski, Alexandru: Decemberi éj. Buk., 1961, Irod. K.,
117 (—120) p.
- Solstițiul. Roman. Ford. Ion Chinezu. Buc., 1961, Ed. Ti-
neret., 576 (—578) p.
- Földön, égen. Regény. Buk., 1962, Irod. K., 470 (—472) p.
- Legszébb versei. Bevezető: Lőrinczi László. Buk., 1962, Ifj.
K., 156 p.
- Augusztustól augusztusig. Trilógia. Arkangyalok bukása.
Napforduló, Földön, égen. Buk., 1963, Irod. K., 372, 540.
427 p.
- Egy életen át. Versek. Buk., 1963, Irod. K., 208 (—212) p.
- Bănuș, Maria: Aranycsináló. Versek. Buk., 1963, Irod. K.,
137 (—140) p.
- Vándorló évek. Versek. Buk., 1964, Irod. K., 180 p.
- A költészet értelme. Esszék és jegyzetek. Buk., 1965, Irod.
K., 439 p.
- Minden halhatatlan. Versek. Buk., 1965, Ifj. K., 79 p.
- Különös korban. Versek. Buk., 1966, Irod. K., 199 p.
- Poezii. Ford. Veronica Porumbacu. Buc., 1966, EPL, 146
(—148) p.
- Versek, I—II. Bevezető: Deák Tamás. Buk., 1967, Irod. K.,
623 p. — Romániai Magyar Írók.
- Életünk és halálunk. Optimista színjátékok. Buk., 1968, Irod.
K., 236 (—240) p.
- A mirigy esztendeje. Regény. Buk., 1969, Irod. K., 276
(—280) p.
- Égyűrűk. Prózaírók (1930—1944). Buk., 1970, Kriterion,
525 (—527) p. — Romániai Magyar Írók.
- Négyarcú világ. Útiképek. Buk., 1970, Kriterion, 236
(—240) p.
- Lőrinczi László: Arkangyalok bukása. Romániai Magyar *Irodalom*
Szó, I (1947): 40. (X. 17.)
- Méliusz József: Arkangyalok bukása. Szemlér Ferenc re-
génye. Utunk, II (1947): 20.
- ***: Szemlér Ferenc, Arkangyalok bukása. Világosság.
III (1947): 309. (XII. 22.)
- Kiss Jenő: Szemlér Ferenc, Tavaszodik. Utunk, III (1948):
16.
- ***: A román sajtó egy erdélyi magyar regényről. Ro-
mániai Magyar Szó, II (1948): 103. (I. 6.)
- Sóni Pál: Jegyzetek a drámai konfliktusról. Romániai Ma-
gyar Szó, II (1948): 230. (VI. 10.)
- Sóni Pál: Tavaszodik. Romániai Magyar Szó, II (1948): 275.
(VIII. 2.)
- Beniuc, Mihai: Eminescu. Szemlér Ferenc fordítása. Utunk,
IV (1949): 26.
- Kovács Ferenc: A földalatti erdő. Utunk, V (1950): 23.

- Gaál Gábor: Mind több a fény. Utunk, VI (1951): 20.
- Salamon László: Földalatti erdő. Irodalmi Almanach. II (1951): 1., 196—198.
- Bajor Andor: Jegyzetek Szemlér Ferenc költői módszeréről. Igaz Szó, II (1954): 2., 91—96.
- Bajor Andor: Szemlér Ferenc, Gyökerestől. Utunk, IX (1954): 51.
- Kovács János: Gyökerestől. Igaz Szó, II (1954): 12., 141—144.
- Sóni Pál: Szemlér Ferenc, Harcolni híven. Utunk, IX (1954): 1.
- Asztalos István: Levél Szemlér Ferenchez. Utunk, X (1955): 17.
- Antal Péter: Egy költő útja. Utunk, XI (1956): 44.
- Hajdu Győző: Költő, énekelj! Igaz Szó, IV (1956): 4., 585—588. — Ua. H.Gy.: Műhely. Buk., 1967, 49—55.
- Molter Károly: Szemlér Ferenc, Lépésről lépésre. Igaz Szó, IV (1956): 9., 1389—1391.
- Hegedüs Géza: Szemlér Ferenc, Válogatott versek. Irodalmi Újság, 1956: 28.
- Kotzián Katalin: Szemlér Ferenc, Válogatott versek. Csillag, 1956, 620—623.
- Kacsir Mária: Férfiének. Előre, XI (1957): 3161. (XII. 22.)
- Marosi Péter: Vágyak könyve. Igaz Szó, V (1957): 2., 284—290.
- Panek Zoltán: Útban az „áhitott sziget” felé. Utunk, XII (1957): 39.
- Bălan. I.D.: Szemlér Ferenc, Versuri alese. Viața românească, X (1957): 9., 181—182.
- Florea-Rariște, D.: Poetul Szemlőr Ferenc în limba română. Făclia, X (1957): 3433 (X. 30.)
- Maiorescu, Toma George: Despre pasiune. Alecsandri și o prietenie profundă. Contemporanul, 1957: 5.
- V.Gh.: Poetul Szemlér Ferenc a împlinit 50 de ani. Drum nou, XIV (1957): 3762.
- Zalis, H.: Szemlér Ferenc, Versuri alese. Gazeta literară, IV (1957): 13.
- Antal Péter: Búcsú az ifjúságtól. Utunk, XIII (1958): 15.
- Gálfalvi Zsolt: Szemlér Ferenc, Dúdoló. Igaz Szó, VI (1958): 2., 304—305.
- Izsák József: Szemlér Ferenc, Búcsú az ifjúságtól. Igaz Szó, VI (1958): 3., 468—469.
- Marosi Péter: A költő magánügye. Szemlér Ferenc új kötetéről. Előre, XII (1958): 3289. (V. 24.)
- Marosi Péter: Ember — új tájon. Utunk, XIII (1958): 24.
- Porumbacu, Veronica: Vasile Alecsandri magyarul. Korunk. XVII (1958): 3., 458—461.
- Hegedüs Géza: Szemlér Ferenc prózai írásai. Búcsú az ifjúságtól és egyéb történetek. Élet és Irodalom, 1958: 22.
- Mindra, Elena: Szemlér Ferenc, Rămas bun tinereții. Drum nou, XV (1958): 4183.

- Neamțu, M.: Ferenc Szemlér despre poezia actualității. Contemporanul, 1958: 37.
- Rîpeanu, Valeriu: Interviu cu Szemlér Ferenc despre proiectele sale literare. Gazeta literară, V (1958): 10.
- Szemlér Ferenc: Țelul. Gazeta literară, V (1958): 49.
- Gálfalvi Zsolt: Társadalmi körkép és emberábrázolás. Igaz Szó, VII (1959): 11., 816—822.
- Jánosházy György: Az érettség versei. Utunk, XIV (1959): 26.
- Jánosházy György: Kalandozás a világirodalom rengetegében. Utunk, XIV (1959): 41, 42.
- Láng Gusztáv: Szemlér Ferenc új regénye. Korunk, XVIII (1959): 12., 1839—1841.
- Lászlóffy Aladár: Téli alma. Korunk, XVIII (1959): 8., 1200—1202.
- Lőrinczi László: Menet közben: Szemlér Ferenc. Utunk, XIV (1959): 32.
- Sóni Pál: Az érettség igézete. Igaz Szó, VII (1959): 7., 144—149.
- Szász János: Az új ember embersége. Előre, XIII (1959): 3621. (VI. 20.)
- Szőcs István: Napforduló. Utunk, XIV (1959): 38.
- Domokos Sámuel: Szemlér Ferenc, Búcsú az ifjúságtól és egyéb történetek. Könyvtáros, 1959, 284—285.
- Illés Béla: Szemlér Ferenc, Napforduló. Élet és Irodalom. 1959: 43.
- Bogdan, M.: Szemlér Ferenc, Muntele cu trei cocoase. Gazeta literară, VI (1959): 34.
- Ornea, Z.: Szemlér Ferenc, Muntele cu, trei cocoase. Luceafărul, II (1959): 24.
- Rep.: Interviu cu Szemlér Ferenc. Gazeta literară, VI (1959): 14.
- Deák Tamás: Változó vidék. Utunk, XV (1960): 35. — Ua. D.T.: Odysseus üzenete. Buk., 1966, 429—437.
- Izsák József: A kor igényével. Egy verskötetről és bírálatairól. Korunk, XIX (1960): 11., 1393—1399.
- Kacsir Mária: Változó vidék. Előre, XIV (1960): 4022. (X. 5.)
- Kovács József: Szemlér Ferenc, Napforduló. Előre. XIV (1960): 3859.(III. 28.)
- Lőrinczi László: 5 perc Szemlér Ferencnél. Utunk, XV (1960): 38.
- Márki Zoltán: Alázat és büszkeség. Igaz Szó, VIII (1960): 7., 96—100.
- Marosi Péter: Lírai konkrétumok és konkrét líraiság. Korunk, XIX (1960): 9., 1126—1137.
- Nichita, AL: De vorbă cu Szemlér Ferenc. Flacăra, IX (1960): 23.
- Kovács János: A távlat kérdése irodalmunkban a holnap szemszögéből. Utunk, XVI (1961): 19.
- Kovács János: Ember a viharban. Előre, XV (1961): 4247. (VI. 25.)

- (L.I.) [= Lőrinczi László]: Szemlér Ferenc, Álmodások között. Előre, XV (1961): 4350. (X. 25.)
- Márki Zoltán: A szocializmus csillagfényei alatt. Igaz Szó, IX (1961): 4., 568—582.
- J. Nagy Mária: Szemlér Ferenc felszabadulás utáni költészetének metaforáiról. Nyelv- és Irod. tud. Közl., V (1961): 2., 115—123.
- Szemlér Ferenc: Miért is írok regényt? Utunk, XVI (1961): 45.
- Halász Anna: Szemlér Ferenc, Legszebb versek. Előre, XVI (1962): 4690. (XI. 28.)
- Kakassy Endre: Növekvő költői mű. Igaz Szó, X (1962): 6., 840—848.
- Marosi Péter: Álmodások között. Utunk, XVII (1962): 1.
- Antal Péter: Szemlér Ferenc. Igaz Szó, XI (1963): 2., 245—251.
- Balogh Edgár: Emlékirás közben — Szemléről. Korunk, XXII (1963): 3., 499—500.
- Gálfalvi Zsolt: Egy életen át. Előre, XVII (1963): 4942. (IX. 22.)
- Gálfalvi Zsolt: Regényforma és életanyag. Igaz Szó, XI (1963): 6., 927—933.
- Kacsó Sándor: Szemlér Ferenc legszebb versei. Utunk, XVIII (1963): 16. — Ua. K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 340—347.
- Láng Gusztáv: Egy fejlődésregény — és egy regény fejlődése. Korunk, XXII (1963): 4., 536—542.
- Márki Zoltán: Nyugtalan öröm. Igaz Szó, XI (1963): 12., 878—883.
- Marosi Péter: Arányok és aránytalanságok. Utunk, XVIII (1963): 14.
- Szemlér Ferenc: Kezdet. Önéletrajz. Igaz Szó, XI (1963): 2., 242—244.
- Balogh László: Három magyar könyv Romániából. Szemlér Ferenc, Álmodások között. Kortárs, 1963, 1590—1591.
- Pomogáts Béla: Szemlér Ferenc, Földön, égen. Könyvtáros, 1963, 555.
- Láng Gusztáv: O trilogie despre eliberare. Steaua, XIV (1963): 4., 111—112.
- Engel Károly: Lépésről lépésre. Utunk, XIX (1964): 2.
- Kovács János: Együtt a trilógia. Előre, XVIII (1964): 5115. (IV. 12.)
- Marosi Péter: Kétféle ars poetica. Utunk, XIX (1964): 6.
- Szemlér Ferenc: Hogyan jött létre a trilógia? Korunk, XXIII (1964): 8., 1133—1136.
- Pomogáts Béla: Szemlér Ferenc, Augusztustól augusztusig. Könyvtáros, 1964, 621.
- Székelyhídi Ágoston: Szemlér Ferenc, Augusztustól augusztusig. Kortárs, 1964, 1504—1505.
- Taxner Ernő: Szemlér Ferenc, Augusztustól augusztusig. Kritika, 1964: 6., 54—57.

- Deák Tamás: Örök szavak nyomában. Igaz Szó, XIII (1965): 3., 417—420. — Ua. D.T.: Odysseus üzenete. Buk., 1966, 438—445.
- (-s -ó) [= Földes László]: Szemlér Ferenc, Vándorló évek. Utunk, XX (1965): 4.
- Kovács János: A korszerű harmónia versei. Igaz Szó, XIII (1965): 9., 383—401.
- Kozma Dezső: Szemlér Ferenc, Téli alma. Verselemzés. Igaz Szó, XIII (1965): 3., 414—416.
- Márki Zoltán: Nyugtalanság és öröm. Utunk, XX (1965): 23.
- Balogh Endre: Magunkra ismerünk benne. Előre, XX (1966): 5728. (IV. 2.)
- Baróti Pál: Lira és ráció. Utunk, XXI (1966): 50.
- Beke György: Költő eszméi. Előre, XX (1966): 5662. (I. 15.)
- Huszár Sándor: A hatvanéves Szemlér Ferenc. Utunk, XXI (1966): 12.
- Kántor Lajos: Adalékok kortársi irodalomtörténethez. Korunk, XXV (1966): 4., 571—575.
- Kántor Lajos: Vers-világ. Korunk, XXV (1966): 12., 1789—1791.
- Lászlóffy Aladár: Honnan látható az összhatás? Utunk, XXI (1966): 1.
- Lászlóffy Aladár: Maradandó mű építője. Igaz Szó, XIV (1966): 11., 743—745.
- Mózes Huba: Szemlér Ferenc, Különös korban. Utunk, XXI (1966): 43.
- Szőcs István: Az esszé értelme. Utunk, XXI (1966): 11.
- E. Fehér Pál: Szemlér Ferenc, A költészet értelme. Élet és Irodalom, 1966: 9.
- Győrffy Miklós: Szemlér Ferenc, A költészet értelme. Kritika, 1966: 6., 40—42.
- Rónay György: Szemlér Ferenc, A költészet értelme. Vigília, 1966., 846—847.
- Székelyhídi Ágoston: Vándorló évek. Híradás Szemlér Ferenc új verseskönyvéről. Kortárs, 1966, 982—986.
- Taxner Ernő: Szemlér Ferenc új verseiről. Új Írás, 1966: 5., 123—125.
- Hajdu Győző: Hűséges barát. — H.Gy.: Műhely. Buk., 1967, 78—79.
- Sőni Pál: Szemlér Ferenc. — S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 179—189.
- Méliusz József: Szemlér Ferenc „Versek(1924—1944)“ c. kötetéről és annak forrásvidékeiről. Előre, XXI (1968): 6399. (VI. 2.)
- Sőni Pál: Az ifjú Szemlér. Utunk, XXIII (1968): 5.
- Szentimrei Jenő: Más csillagon. — Sz.J.: Sablon helyett csillag. Buk., 1968, 398—402.
- Veress Zoltán: A sárkányok meghalnak. Utunk, XXIII (1968): 14.

- Baróti Pál: Szemlér Ferenc, A mirigy esztendeje. Utunk, XXIV (1969): 49.
- Deák Tamás: Változott egekben. Utunk, XXIV (1969): 49.
- Huszár Sándor: Szemlér Ferenc. A költőhöz illik a megrendülés. — H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 139—148.
- Kovács János: 109 költő — és a száztizedik. Előre, XXIII (1969): 6704. (V. 24.)
- Mikó Imre: A mirigy esztendeje. Előre, XXIII (1969): 6878. (XII. 13.)
- Sóni Pál: Szemlér Ferenc. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 145—153.
- Szemlér Ferenc: Vallomás egy véletlen hármaskönyv elé. Utunk, XXIV (1969): 20.
- Veress Dániel: Életünk és halálunk. Utunk, XXIV (1969): 13.
- Hajdu Ráfi: Növekvő tartozások. Szemlér Ferenc, Versek 1945—1965. Élet és Irodalom, 1969: 42.
- Koczogh Ákos: Magyar költők Romániából. Szemlér Ferenc és Szabédi László. Jelenkor, 1969, 79—81.
- Pomogáts Béla: Két komédia. Szemlér Ferenc, Apellész különös kalandja. Napjaink, 1969: 5.
- Pomogáts Béla: Szemlér Ferenc, Versek. Kritika, 1969: 7., 51—53.
- Balogh Edgár: Értelmiség és népszolgálat. Előre, XXIV (1970): 6930.(II. 15.)
- Baróti Pál: A szembenézés konoksága. A Hét, I (1970): 6. (XI. 6.)
- Beke György: Költői utazások. Előre, XXIV (1970): 7029. (VI. 13.)
- Jánosházy György: Szemlér Ferenc, Változott egekben. Igaz Szó, XVIII (1970): 1., 142—144.
- Kovács János: Történelem és önvallomás. Igaz Szó, XVIII (1970): 5., 770—775.
- Kovács János: A költő prózája. Előre, XXIV (1970): 7135. (X. 16.)
- Marosi Péter: Fájdalmak emléke. Utunk, XXV (1970): 18.
- Marosi Péter: Tizenhárom vers. Utunk, XXV (1970): 4.
- Mikó Imre: Négyarcú világ. Utunk, XXV (1970): 24.
- Mikó Imre: Szemlér Ferenc, Évgyűrűk. Utunk, XXV (1970): 41.
- Nagy Pál: Vallomás változatokkal. Utunk, XXV (1970): 47.
- Tamás Gáspár Miklós: T. S. Eliot legszebb versei. [Szemlér Ferenc fordításai] Utunk, XXV (1970): 45.
- Ilia Mihály: Három magyar könyv Romániából. Szemlér Ferenc, A mirigy esztendeje. Tiszatáj, 1970, 480—481.
- Koltai Tamás: Szemlér, a drámaíró. — Az Életünk és halálunk margójára. Kortárs, 1970, 1594—1595.
- Marx József: Az erdélyi pestis. Szemlér Ferenc, A mirigy esztendeje. Élet és Irodalom, 1970: 13.
- Marx József: Erdélyről tárgyilagosan. Élet és Irodalom. 1970 46.

Pomogáts Béla: Szemlér Ferenc, A mirigy esztendeje. Kri-
tika, 1970: 8., 52—53.

Székelyhídi Ágoston: A fenyő gyökerei. Szemlér Ferenc köl-
tészetről. Kortárs, 1970, 1575—1584.

SZENTIMREI JENŐ

Nyersmérleg. 2. kiadás. Kvár, 1945, Józsa Béla Ath., 125 *Kiadások*
(—128) p.

Szentgyörgyi István élete és művészete. Buk., 1955, ÁIMK,
210 (—214) p., 10 mell.

Vallomások. Tanulmányok, bírálatok, megemlékezések.
Mvhely, 1956, ÁIMK, 427 (—428) p.

Ferenc tekintetes úr. Kölcsey Ferenc életregénye. Mvhely,
1957, ÁIMK, 353 (—356) p.

Harc az állandó színházért Marosvásárhelyen, 1780—1945.
Mvhely, 1957, ÁIMK, 140 p., 7 mell.

Versek. Bevezető: Gálfalvi Zsolt. Buk., 1963, Irod. K., 340 p.,
1 mell. — Romániai Magyar Írók.

Sablon helyett csillag. Publicisztikai gyűjtemény. Bevezető:
Balogh Edgár. Buk., 1968, Irod. K., 454 (—456) p. — Ro-
mániai Magyar Írók.

Szabó Lajos: Gondolatok egy könyv olvasása közben. Igaz *Irodalom*
Szó, III (1955): 11., 106—109.

Huszár Sándor: Ötven év az irodalom szolgálatában. Be-
szélgetés Szentimrei Jenővel. Utunk, XI (1956): 15. — Ua.
H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 9—24.

Ficzay Dénes: Ferenc tekintetes úr. Igaz Szó, V (1957): 9.,
470—471.

Kéri József: Szentimrei Jenő, Vallomások. Utunk, XII
(1957): 18.

Molter Károly: A kiigazított Kölcsey-arckép. Utunk, XII
(1957): 33.

Nagy Pál: Kölcsey életregénye. Előre, XI (1957): 3048.(VIII.
10.)

Oláh Tibor: Vallomások. Igaz Szó, V (1957): 3., 461—464.

Molnár T.: Un mare actor realist maghiar. Teatrul, II
(1957): 1.

Jancsó Elemér: Harc a színházért. Utunk, XIII (1958): 26.

Balogh Edgár: Szentimrei Jenő(1891—1959). Korunk, XVIII
(1959): 9., 1340.

Hajdu Győző: Búcsú Szentimrei Jenőtől. Igaz Szó, VII
(1959): 9., 495—496. — Ua. H.Gy.: Műhely. Buk., 1967, 130—
132.

Jancsó Elemér: Egy élet adatai. Utunk, XIV (1959): 36.

Méliusz József: Az utolsó verssorok. Előre, XIII (1959): 3693.
(IX. 12.) — Ua. M.J.: Kitépett naplólapok. Buk., 1961,
483—486.

Gálfalvi Zsolt: Szentimrei Jenő költészete. Igaz Szó, XI
(1963): 9., 419—426.

- Kemény János: Találkozások Szentimrei Jenővei. Igaz Szó, XI (1963): 5., 784.
- Bajor Andor: „Mérleg.“ Szentimrei Jenő verseiről. Utunk, XIX (1964): 6.
- Gagyí László: Szentimrei Jenő, Versek. Igaz Szó, XII (1964): 6., 1013—1015.
- Kacsir Mária: Szentimrei, a költő. Előre, XVIII (1964): 5073. (II. 25.)
- Balogh Edgár: A teljes Szentimrei. Igaz Szó, XIV (1966): 12., 874—875.
- Sőni Pál: Szentimrei Jenő. Igaz Szó, XIV (1966): 12., 908—913. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 64—70.
- Baróti Pál: Szentimrei redivivus. Utunk, XXIV (1969): 19.
- Kacsó Sándor: A közírás az irodalomban. Korunk, XXVIII (1969): 5., 794—798.
- Sőni Pál: Szentimrei Jenő. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 46—49.
- Szabó István: Szentimrei Jenő, Sablon helyett csillag. Utunk, XXIV (1969): 12.
- Szász István: A Csáki bíró lánya tündöklése és kálváriája. Utunk, XXIV (1969): 16.
- Varró János: Az utolsó jakobinus. Igaz Szó, XVII (1969): 6., 893—898.
- Kötő József: Műfaji igény? Szentimrei Jenő, Csáki bíró lánya. Utunk, XXV (1970): 13.
- Vita Zsigmond: Elfelejtett adat összefüggéseiben. Utunk, XXV (1970): 43.

SZENYEI SÁNDOR

- Kiadások* Adjatok jelvényt Katznak. Karcolatok, elbeszélések. Előszó: Herédi Gusztáv. Buk., 1967, Irod. K., 206 p. — Forrás.
- Irodalom* Mózes Huba: Moralizáló anekdoták. Utunk, XXII (1967): 32.
Szabó Zoltán: Szenyei Sándor, Adjatok jelvényt Katznak. Utunk, XII (1967): 23.

SZÉPRÉTI LILLA

- Kiadások* Egy szál svéd gyufa. Regény. Buk., 1964, Ifj. K., 144 p.
Párhuzamos vonatok. Elbeszélések. Buk., 1968, Ifj. K., 157 (—160) p.
Zöld mécses. Regény. Buk., 1968, Ifj. K., 213 (—216) p.
- Irodalom* Kacsir Mária: Egy szál svéd gyufa. Előre, XIX (1965): 5458. (V 20.)
Kántor Lajos: Szépréti Lilla, Egy szál svéd gyufa. Igaz Szó, XIII (1965): 10., 623—625.
Láng Gusztáv: Öröm és elégedetlenség. Utunk, XX (1965): 28.
Sós Péter: Szépréti Lilla, Párhuzamos vonatok. Utunk, XXIII (1968): 24.

- Szöcs István: A kritikus széljegyzetei. A szerénység diadalútja. Igaz Szó, XVII (1969): 9., 524—528.
- Kormos Gyula: Piros, sárga vagy zöld? Utunk, XXV (1970): 20.
- V.Z. [= Veress Zoltán]: Szépréti Lilla, Levélváltás riportügynben. Utunk, XXV (1970): 3.

SZIGETI JÓZSEF

- A Balassi-comoedia és szerzője. Bp., 1967, Akadémiai Kiadó, *Kiadások* 210 (—218) p.
- A mű és kora. Tanulmányok. Buk., 1970, Kriterion, 493 (—496) p.
- Jancsó Elemér: Másfél százados vita záróköve. Utunk, XXI *Irodalom* (1967): 19.
- Baróti Pál: Írók, művek, tudatformák. A Hét, I (1970): 4.
- Izsák József: Módszer, szemlélet, igény. Igaz Szó, XVIII (1970): 10., 584—588.
- Jancsó Elemér: A mű és kora. Előre, XXIV (1970): 7078. (VIII. 7.)
- Szöcs István: A mű és kora. Utunk, XXV (1970): 39.

SZILÁGYI ANDRÁS

- Hazai képek. Buk., 1955, ÁIMK, 148 (—152) p. *Kiadások*
- Új pásztor — Az idő katonái. Új kiadás. Buk., 1955, ÁIMK, 293 (—296) p. — Ua. Bevezető: Csehi Gyula. Buk., 1966, Irod. K., 312 p. — Romániai Magyar Írók.
- Pista és Ilie. A riporter vázlatkönyvéből. Buk., 1958, ÁIMK, 139 (—142) p.
- Gyalogszerrel. Riportok, novellák. Bevezető: Abafáy Gusztáv. Buk., 1961, Irod. K., 142 (—144) p.
- Agronómus menyecske. Riportok. Buk., 1964, Ifj. K., 171 p.
- Marosi Péter: Lírai tudósítások. Utunk, X (1955):32. *Irodalom*
- Sőni Pál: Új pásztor; Az idő katonái. Igaz Szó, III (1955): 12., 117—118.
- Sütő András: Hazai képek. Igaz Szó, III (1955): 8., 111—116.
- Csehi Gyula: Szilágyi András, Új pásztor; Az idő katonái. Utunk, XI (1956): 6.
- Abafáy Gusztáv: Szilágyi András írói útja a felszabadulásig. Korunk, XVIII (1959): 9., 1366—1370.
- Bodor Pál: Riportok költője. Igazság, XX (1959): 31.(II. 7.)
- Kántor Lajos: Szilágyi András riportjairól. Korunk, XVIII (1959): 1., 144—146.
- Kormos Gyula: Sokatmondó vázlatok. Utunk, XIV (1959): 9.
- Hornyák József: 5 perc Szilágyi Andrásnál. Utunk, XV (1960): 27.
- Baróti Pál: Gyalogszerrel. Utunk, XVII (1962): 18.
- Gagy László: Szilágyi András, Gyalogszerrel. Igaz Szó, X (1962): 4., 621—622.

- Antal Péter: Szilágyi András. *Igaz Szó*, XI (1963): 6., 923—926.
- Szilágyi András: Az indulás évei. *Önéletrajz*. *Igaz Szó*, XI (1963): 6., 921—923.
- Baróti Pál: Beszélgetés Szilágyi Andrással. *Utunk*, XIX (1964): 17.
- Bodor Pál: A mesemondó riporter. *Utunk*, XIX (1964): 50.
- Csehi Gyula: Mi lett Demeter fiaival és unokáival? *Előre*, XVIII (1964): 5281. (X. 24.)
- Marosi Péter: Szilágyi András 60. születésnapjára. *Igaz Szó*, XII (1964): 4., 631—632.
- Nagy István: Szilágyi András, Agronómus menyecske. *Igaz Szó*, XII (1964): 10., 593—595.
- Baróti Pál: Szilágyi András, Új pásztor, Az idő katonái. *Utunk*, XXI (1966): 45.
- Huszár Sándor: Emlékek, tervek... *Utunk*, XXI (1966): 7. — Ua. A riporter tagad. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969, 131—138.
- Sőni Pál: Szilágyi András. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 105—109.

SZILÁGYI DEZSŐ

- Kiadások* Három világrész partjain. Buk., 1965, Ifj. K., 111 p., 16 mell.
 Duelul mut, I—IV. [M. Cîrloanțăval] Buc, 1967, Ed. Știință și tehnică, 31 p. — Povestiri științifico-fantastice, 44.
 Diminețile Coreii. Note de drum. Buc., 1967, Ed. Politică, 144 p.
 Útinapló, Buk., 1969, Ifj. K., 106 (—108) p., 8 mell.

SZILÁGYI DOMOKOS

- Kiadások* Álom a repülőtéren. Versek. Bevezető: Szemlér Ferenc. Buk., 1962, Irod. K., 117 (—120) p. — Forrás.
 Csali csöpp. Gyermekversek. Buk., 1965, Ifj. K., 40 p.
 Szerelmek tánca. Versek. Buk., 1965, Irod. K., 95 p.
 Utan, Tiberiu: Hószínű ég. Versek. Buk., 1965, Ifj. K., 60 p., 1 mell.
 Mese a vadászó királyfőről. Buk., 1966, Ifj. K., 26 p.
 A láz enciklopédiája. Versek. Buk., 1967, Irod. K., 54 (—56) p.
 Garabonciás. Versek. Buk., 1967, Ifj. K., 46 (—48) p.
 Történetek húsz éven felülieknek. Buk., 1967, Ifj. K., 157 (—160) p.
 Búcsú a trópusoktól. Hat vers. Buk., 1969, Irod. K., 70 (—72) p.
 Kortársunk, Arany János. Buk., 1969, Ifj., K., 132 (—136) p. — Kismonográfia.
 Erdei iskola. Versek. Buk., 1970, Kritérium, 24 p.
- Irodalom* Szász János: Megjegyzések fiatal költők verseiről. *Előre*, XII (1958): 3314. (VI. 21.)

- Szilágyi Júlia: A nem-felejtés jegyében. Utunk, XVI (1961): 3.
- Bodor Pál: Szép, szófukar versek. Utunk, XVII (1962): 42.
- Szász János: A dolgok dialektikájáról az érzelmek dialektikájáig. Előre, XVI (1962): 4686.(XI. 22.)
- Jánosházy György: Esemény és szenvedély. Igaz Szó, XI (1963): 4., 604—607.
- Mózes Huba: Új kenyér — kicsiknek. Utunk, XVIII (1963): 47.
- Szilágyi Júlia: Az erkölcsi felelősség lírája. Korunk, XXII (1963): 1., 121—125.
- Kántor Lajos: Példát venni — s példát adni. Utunk, XX (1965): 38.
- Kormos Gyula: Szilágyi Domokos, Mese a vadászó királyfőről. Utunk, XXI (1966): 39.
- Nagy Kálmán: Szilágyi Domokos, Vasöntők. Korunk, XXV (1966): 5., 795—798.
- Sóni Pál: A végtelen zenéje. Igaz Szó, XIV (1966): 5., 748—756. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 331—341.
- Szemlér Ferenc: Mai költő meséje. Előre, XX (1966): 5912. (XI. 5.)
- Tasnádi Attila: „Minden véges: megalkuvás.“ Kortárs, 1966, 1838.
- K. Jakab Antal: Szellemi kaland. Önkritika Szilágyi Domokos könyve alkalmából. Utunk, XXII. (1967): 20.
- Taxner Ernő: Két romániai magyar költő. Szilágyi Domokos, Szerelmek tánca. Új Írás, 1967: 8., 128.
- K. Jakab Antal: A kétely költője. Utunk, XXIII (1968): 16.
- Kántor Lajos: Garabonciás. Utunk, XXIII (1968): 3.
- Márki Zoltán: Egyenes beszéd. Igaz Szó, XVI (1968): 8.. 261—267.
- (m.z.) [= Márki Zoltán]: Különös kísérlet. Utunk, XXIII (1968): 40.
- Méliusz József: Az alkotóan kétkedő költő. Előre, XXII (1968): 6522. (X. 23.)
- Páskándi Géza: Versmagyarázat — ritmusban. Utunk, XXIII (1968): 46.
- Szőcs István: A láz enciklopédiája. Utunk, XXIII (1968): 7.
- Szakolczay Lajos: Fiatal romániai magyar költők. Szilágyi Domokos. Napjaink, 1968: 7.
- Szakolczay Lajos: Négy fiatal erdélyi poéta — öt verskötet. Szilágyi Domokos, Garabonciás; A láz enciklopédiája. Tiszatáj, 1968., 676—677.
- Kántor Lajos: A költő másképp tanul. Utunk, XXIV (1969): 35.
- Méliusz József: Az örökség ébredése. — M.J.: Az új hagyományért. Buk., 1969, 123—153.
- Sóni Pál: Szilágyi Domokos. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 211—216.
- Kántor Lajos: Szilágyi Domokos. Utunk, XXV (1970): 17.
- Király László: A híd szépsége. Utunk, XXV (1970): 14.
- Láng Gusztáv: A költő és az őszinteség. Igaz Szó, XVIII (1970): 6., 896—900.

- Szöcs István: Gyerekvers, gyerekes vers, gyermeknek vers. Előre, XXIV (1970): 7112. (IX. 19.)
- Ilia Mihály: Három magyar könyv külföldről. Szilágyi Domokos, Búcsú a trópusoktól, Tiszatáj, 1970, 88—89.
- Varga Lajos: Négy kismonográfia Erdélyből. Szilágyi Domokos, Kortársunk, Arany János. Kritika, 1970: 9., 59—61.
- Szász János: Szilágyi Domokos, Búcsú a trópusoktól. Scînteia, (1970): 8486. (VII. 15.)

SZILÁGYI ISTVÁN

- Kiadások* Sorskovács. Novellák, elbeszélések. Bevezető: Szöcs István. Buk., 1964, Irod. K., 160 p. — Forrás.
- Ezen a csillagon. Novellák, elbeszélések, karcolatok. Buk., 1966, Irod. K., 189 p.
- Üllő, dobszó, harang. Regény. Buk., 1969, Irod. K., 284 (—288) p.
- Irodalom* Mezei József: Szilágyi István, Sorskovács. Előre, XVIII (1964): 5142. (V. 16.)
- Szabó Gyula: Ha a napot választod. Utunk, XIX (1964): 48.
- Szilágyi Domokos: Szabálytalan kritika két fiatalról. Igaz Szó, XII (1964): 9.. 456—463.
- Bálint Tibor: Tárca nélküli novellák. Utunk, XX (1965): 17.
- Baróti Pál: A novella új változatai. Korunk, XXVI (1967): 6., 887—889.
- K. Jakab Antal: Ha a kalandot választod. Igaz Szó, XV (1967): 9., 436—439.
- Szabó Gyula: Arcok és félkörök. Utunk, XXII (1967): 6.
- Tóth Béla: Romániai magyar elbeszélők. Szilágyi István, Ezen a csillagon. Alföld, 1967: 7., 66.
- Bálint Tibor: Üllő, dobszó, harang. Előre, XXIV (1970): 6970. (IV. 3.)
- Izsák József: A talányos „új regény“. Igaz Szó, XVIII (1970): 6., 892—896.
- Kántor Lajos: Periféria és centrum. Korunk, XXIX (1970): 3., 447—450.
- Marosi Péter: Világvégén virradat. Utunk, XXV (1970): 6.
- Sándor András: Két erdélyi regény. Szilágyi István, Üllő, dobszó, harang. Új Írás, 1970: 7., 125—127.

SZILÁGYI JÚLIA

- Kiadások* Jonathan Swift és a huszadik század. Buk., 1968, Ifj. K., 149 (—152) p., 8 mell. — Kismonográfia.
- Irodalom* Láng Gusztáv: Kísérletek és eredmények. Utunk, XXIII (1968): 51.
- Bálint Tibor: Mi újság a törpék országában. Korunk, XXVIII (1969): 4., 648—651.
- Varga Lajos: Négy kismonográfia Erdélyből. Szilágyi Júlia, Jonathan Swift és a huszadik század. Kritika, 1970: 9., 59—61.

SZILVESZTER GYÖRGY

- Lapzárta előtt. Színmű három felvonásban. Buk., 1951, *Kiadások*
ÁIMK, 116 p.
Marosi Péter: Lapzárta előtt. Utunk, VI (1951): 18. *Irodalom*

SZÍVES SÁNDOR

- Műtét. Novellák, karcolatok. Bevezető: Csehi Gyula. Buk., *Kiadások*
1963, Irod. K., 150 p. — Forrás.
Kántor Lajos: Szíves Sándor, Műtét. Igaz Szó, XII (1964): 2., *Irodalom*
299—301.

SZŐCS ISTVÁN

- Kritikus holdtölte. Regény. Buk., 1965, Ifj. K., 160 p. *Kiadások*
Rovarcsapda. Regény, Buk., 1969, Ifj. K., 223 p.
Kormos Gyula: Szőcs István, Kritikus holdtölte. Utunk, XX *Irodalom*
(1965): 51.
Gálfalvi György: Szőcs István. Kritikus holdtölte. Előre,
XX (1966): 5700.(III. 1.)
K. Jakab Antal: Két módszer között. Igaz Szó, XIV (1966):
3., 424—427.
Láng Gusztáv: Három regény — három szerelem. [Beke
György: Hullámgyűrű; Tamás Mária: Ősztől őszig; Szőcs
István: Kritikus holdtölte] Korunk, XXV (1966): 8., 1207—
1210.
Marosi Péter: A kezdet kötelez. Utunk, XXI (1966): 31.
Huszár Sándor: Egy küzdelmes létformáról. Utunk, XXIII
(1968): 17. — Ua. H.S.: Az író asztalánál. Buk., 1969,
289—300.
Marosi Péter: Bravúros grimasz. Utunk, XXIV (1969): 37.

SZŐCS KÁLMÁN

- Lelkemben gyermekkórusok. Versek. Előszó: Székely János. *Kiadások*
Buk., 1965, Irod. K., 112 p. — Forrás.
Csöndes kiáltvány. Versek. Buk., 1967, Ifj. K., 96 p.
Papírhajók. Versek. Buk., 1968, Irod. K., 157 (—160) p.
Gálfalvi György: Szőcs Kálmán, Lelkemben gyermekkóru- *Irodalom*
sok. Igaz Szó, XIII (1965): 9., 460—464.
Kántor Lajos: Szép szavak súlya. Korunk, XXIV (1965):
7—8., 1133—1137.
Láng Gusztáv: A védtelen költő. Utunk, XXIII (1968): 4.
Szilágyi Domokos: A költő közérzete. Igaz Szó, XVI (1968):
6., 943—944.
Márki Zoltán: Dal és kiáltás. Utunk, XXIV (1969): 6.
Keményffi Margit: A fegyelem gátjai. Szőcs Kálmán, Pa-
pírhajók. Élet és Irodalom, 1969: 40.

SZTOJKA LÁSZLÓ

- Kiadások* Pergó idő. Válogatott versek. Buk., 1968, Irod. K., 132 p.
A moldvai deák naplója. Regény. Buk., 1968, Ifj. K., 142 p.
- Irodalom* Baróti Pál: A moldvai deák naplója. Utunk, XXIV (1969): 13.
Marosi Péter: Sztojka László, Pergó idő. Utunk, XXIV (1969): 5.
Szöcs István: A kritikus széljegyzetei. Már kalandért sem kell a szomszédba menni. Igaz Szó, XVII (1969): 5., 739—742.

TABÁK LÁSZLÓ

- Kiadások* Vészcsengő. Humoros írások. Előszó: Panek Zoltán. Buk., 1969, Irod. K., 165 (—168) p. — Forrás.
- Irodalom* Huszár Sándor: Vészcsengő? Utunk, XXV (1970): 2.

TABÉRY GÉZA

- Kiadások* Medvetánc. Regény. Buk., 1958, ÁIMK, 197 (—200) p.
Szarvasbika. Regény. Bevezető: Robotos Imre. Buk., 1969, Irod. K., 242 (—248) p. — Romániai Magyar Írók.
Két kor küszöbén. Önéletírások. Összeállította és jegyzetekkel ellátta Robotos Imre. Buk., 1970, Kriterion, 410 (—414) p. — Romániai Magyar Írók.
- Irodalom* Antal Péter: Tabéry, a novellista. Előre, XII (1958): 3262. (IV. 19.)
Jancsó Elemér: Tabéry Géza (1890—1958). Korunk, XVI (1958): 2., 267—268.
Molter Karoly: Tabéry Géza (1890—1958). Igaz Szó, VI (1958): 1., 126—128.
Molter Károly: Tabéry Géza, Medvetánc. Igaz Szó. VI (1958): 4., 622—623.
Manițiu, Ion: Tabéry Géza. Tribuna, II (1958): 3.
Jancsó Elemér: Tabéry Géza emlékezete. Utunk. XXIII (1968): 1.
Kemény János: Emlékezés Tabéry Gézára. Igaz Szó, XVI (1968): 1., 133—134.
Kovács János: Kezdeményezők bátorsága. Előre. XXIII (1969): 6734. (VI. 28.)
Robotos Imre: Az EMÍR megszületése. Tabéry Géza kéziratok feljegyzéseiből. Előre, XXIII (1969): 6687. (V. 4.)
Sőni Pál: Az első nyitott könyv. Utunk, XXIV (1969): 32.
Sőni Pál: Tabéry Géza. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 20—24.
Kovács János: Tabéry Géza emlékezete. Előre, XXIV (1970) 7058. (VII. 17.)
Kovács János: Tabéry Géza vallomásai. Utunk, XXV (1970) 32.
Kovács János: Újrafelfedezett regények. Előre, XXIV (1970) 6905. (I. 17.)

- Robotos Imre: Álomhajó. Tabéry-bemutató Nagyváradon. Előre, XXIV (1970): 7157.(XI. 11.)
- Robotos Imre: Tabéry Géza születésének 80. évfordulóján. Igaz Szó, XVIII (1970): 7., 133—136.
- Tabéry Géza: Hét levél. Közli: Marosi Ildikó. Utunk, XXV (1970): 30.

TAMÁS GÁSPÁR

- Szőcs János beleegyezik. Elbeszélés. Buk., 1951, ÁIMK, *Kiadások* 44 p.
- Új csapáson. Elbeszélések. Buk., 1954, ÁIMK, 140 (—144) p.
- Barátságos mérkőzés. Karcolatok. Buk., 1955, ÁIMK. 138 (—142) p.
- Otthoni földön. Elbeszélések. Buk., 1956, ÁIMK, 115 (—120) p. — Kincses Könyvtár.
- Hajnaltól alkonyig. Novellák. Buk., 1960, ÁIMK, 189 (—192) p.
- Din zori pînă în amurg. Nuvele. Ford. Antal Buteanu. Buc., 1962, EPL, 156 p.
- Kaland a tavon. Novellák, karcolatok. Buk., 1965, Irod. K., 151 p.
- Bonyodalom a földszinten. Humoros kalandregény. Buk., 1969, Irod. K., 114 (—118) p.
- Nagy István: Nemcsak adni, kapni is akarunk, Megjegyzések Tamás Gáspár novellájával kapcsolatban. Utunk, VI (1951): 20. — Ua.: N.I.: A harc hevében. Mvhely, 1957. 137—141. *Irodalom*
- Márki Zoltán: Új csapáson. Igaz Szó, II (1954): 10., 116—120.
- Marosi Péter: Új csapáson. Utunk, IX (1954): 42.
- Nagy Pál: Barátságos mérkőzés. Igaz Szó, III (1955): 10., 103—104.
- Panek Zoltán: Emlékeztető: Tamás Gáspár és a kritika. Utunk, XII (1957): 6.
- Szőcs István: Fontos-e a fantázia — unalmas-e a valóság? Utunk, XV (1960): 5.
- Kántor Lajos: Írói szemmel — otthoni földön. Utunk, XVI (1961): 15.
- Oláh Tibor: Hajnaltól alkonyig. Igaz Szó, IX (1961): 7., 100—103.
- Szabó Álmos: Tamás Gáspár újabb novellái. Korunk. XX (1961): 5., 639—641.
- Szőcs István: 5 perc Tamás Gáspárral. Utunk, XVI (1961): 24.
- Gagy László: Tamás Gáspár. Igaz Szó, XII (1964): 12., 877—878.
- Huszár Sándor: Tamás Gáspár, Kaland a tavon. Utunk, XX (1965): 35.
- Izsák József: Tanúság a változó világról. Utunk, XX (1965): 52.

- Sóni Pál: Szerkezet és stílus. Igaz Szó, XIII (1965): 10., 593—596. — Ua. S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 219—223.
- Baróti Pál: Tamás Gáspár. Bonyodalom a földszinten. Utunk, XXIV (1969): 42.
- Sóni Pál: Tamás Gáspár. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 275—277.

TAMÁS MÁRIA

- Kiadások* Csibe Kati. Buk., 1955, Ifj. K., 24 p.
Kerek egy esztendő. Versek. Buk., 1962, Ifj. K., 63 (—68) p.
Puicuța Kati. Ford. Virgil Teodorescu. Buc., 1965, Ed. Tineret, 30 p.
Ősztlől őszig. Regény. Buk., 1966, Ifj. K., 143 p.
Kati-mesék gyermekeknek. Buk., 1967, Ifj. K., 20 p.
Labdajáték. Buk., 1967, Ifj. K., 20 p.
Berta és a három fia. Buk., 1968, Ifj. K., 14 p.
Reggeltől estig. Versek. Buk., 1969, Ifj. K., 39 p.
- Irodalom* Gáll Margit: Tamás Mária, Csibe Kati. Igaz Szó, IV (1956): 4., 594—595.
Lendvai Éva: Versek — legifjabbaknak. Utunk. XVI (1961): 36.
Kiss Jenő: Kis versek — nagy feladatok. Utunk, XVIII (1963): 5.
Kántor Lajos: Tücsökzenéjű szerelem. Tamás Mária kisregényéről. Utunk, XX (1965): 35.
Gálfalvi György: Lira — regényben. Igaz Szó, XIV (1966): 7., 106—109.
Láng Gusztáv: Három regény — három szerelem [Beke György: Hullámgyűrű; Tamás Mária: Ősztlől őszig; Szöcs István: Kritikus holdtölte]. Korunk, XXV (1966): 8., 1207—1210.

TAMÁSI GÁSPÁR

- Kiadások* Vadon nőtt gyöngyvirág. Emlékezés. Előszó: Kányádi Sándor. Buk., 1970, Kriterion, 214 (—216) p.
- Irodalom* Nagy Pál: „Mindenképpen jól jártunk.“ Egy emlékezés margójára. Előre, XXIV (1970): 7083. (VIII. 15.)
Szabó Gyula: Könyv — fiúgyermek helyett. Utunk. XXV (1970): 26.
Pomogáts Béla: A valóság vonzásában. Tamási Gáspár, Vadon nőtt gyöngyvirág. Jelenkor, 1970, 1146—1150.

TAR KÁROLY

- Kiadások* Köszönöm, jól vagyok. Kisregény. Bevezető: Bálint Tibor. Buk., 1969, Irod. K., 131 p. — Forrás.
- Irodalom* Gyöngyösi Gábor: Tar Károly, Köszönöm, jól vagyok. Utunk, XXIV (1969): 23.

Pusztai János: A Nagy Összeférhetetlen. Korunk, XXVIII (1969): 7., 1109—1112.

Szöcs István: A kritikus széljegyzetei. „Ott úgyis zűr lesz...?” Igaz Szó, XVII (1969): 9., 524—528.

TELEGDI MAGDA

Nyugtalan színek. Novellák. Bevezető: Marosi Péter. Buk., 1966, Irod. K., 208 p. — Forrás. *Kiadások*

Útvesztő. Regény. Buk., 1969, Irod. K., 397 (—400) p.

Kántor Lajos: Telegdi Magda, Nyugtalan színek. Utunk, XXI (1966): 49. *Irodalom*

Kántor Lajos: Előítéletek és esztétikum. Igaz Szó, XV (1967): 5., 747—749.

Láng Gusztáv: Nyugtalan színek — nyugtalan lelkek. Utunk, XXII (1967): 4.

Izsák József: Hol az útvesztő? Igaz Szó, XVIII (1970): 7., 96—99.

Marosi Péter: Gátlásokról nem elég gátlástalanul. Utunk, XXV (1970): 14.

Pápai Judit: Telegdi Magda, Útvesztő. Utunk, XXV (1970): 3.

TOMCSA SÁNDOR

Jubileum. Színmű. Buk., 1949, Áll. K., 82 (—84) p. *Kiadások*

Aniversare. Piesă in trei acte. Ford. Iosif Dtrehemy. Îndrumătorul Cultural. Nr. 5. Supliment. [1949] p. 12—32.

A patkány. Színmű egy felvonásban. Buk., 1950, Áll. K., 34 (—36) p.

Vese velővel. Vidám és szomorú históriák. Buk., 1956, ÁIMK, 190 (—192) p.

Az utolsó szalmaszál. Színmű. Mvhely, 1957, ÁIMK. 105 (—108) p.

Tinta és tus. Szatirikus novellák és karcolatok. Mvhely, 1959, ÁIMK, 146 (—150) p.

Őszi tárlat kisvárosban, I—II. Bevezető: Bajor Andor. Buk., 1965, Irod. K., 647, 527 p. — Romániai Magyar Írók.

Gaál Gábor: A patkány. Utunk, V (1950): 6. *Irodalom*

Backai László: Tomcsa Sándor, Vese velővel. Igaz Szó, IV (1956): 9., 1391—1392.

Izsák József: A realista rajzforma változatai. Igaz Szó, IV (1956): 10., 1528—1533.

Nagy Pál: Egy illúzió szatírája. Igaz Szó, V (1957): 8., 284—287.

Nagy Pál: Hol a novella? Utunk, XIII (1958): 6.

Robotos Imre: A buktatókról. Utunk, XIII (1958): 5.

Gagy László: Humor és mérték. Igaz Szó, VII (1959): 12., 967—970.

Baróti Pál: Szatíra és öncélú humor. Korunk, XIX (1960): 2., 230—232.

- Hajdu Győző: A mosoly rakétása. Igaz Szó, VIII (1960): 9., 457—458.
- Hornják József: 5 perc Tomcsa Sándornál. Utunk, XV (1960): 51.
- Bonyhádi Jolán: „Írta és rajzolta...” Igaz Szó, XI (1963): 3., 370—373.
- Tamás Gáspár: Búcsúztatnom kellene... Utunk, XVIII (1963): 4.
- Bajor Andor: Tomcsa Sándor. Igaz Szó, XIII (1965): 6. 915—927.
- Éltető József: Tomcsa Sándor, Őszi tárlat kisvárosban. Utunk, XXI (1966): 5.
- Lászlóffy Aladár: Élet, halál kisvárosban. Utunk, XXI (1966): 6.
- Lászlóffy Aladár: Még egyszer Tomcsa: az újságíró. Utunk, XXI (1966): 10.
- Hajdu Győző: Búcsú Tomcsa Sándortól. — H.Gy.: Műhely. Buk., 1967, 243—244.
- Hecser Zoltán: Udvarhely volt számára a világ. Igaz Szó, XVII (1969): 8., 377—380.
- Hajdu Győző: Tomcsa Sándor, Műtét. Előre, XXIV (1970): 6957. (III. 19.)
- Marosi Péter: Van-e oroszánunk? Utunk, XXV (1970): 9.
- Nagy Pál: Felfedeztük a fölfedezőt. Tomcsa Sándor vigjátéka a Stúdió színpadán. Vörös Zászló, XXII (1970): 49. (III. 1.)

TOMPA ISTVÁN

- Kiadások* Két találkozás. Elbeszélés. Buk., 1949, Áll. K.. 39 (—40) p.
Az első lépés. Novella. Buk., 1950, ÁIMK, 47 (—48) p.
A másik arcvonal. Két elbeszélés. Buk., 1959. ÁIMK, 307 (—308) p.
Az elfelejtett ember. Novellák. Buk., 1962, Irod. K., 206 (—208) p.
- Irodalom* Kőd és nap. Regény. Buk., 1965, Irod., K., 468 p.
A mindennapi kenyér. Novellák. Buk., 1967, Irod. K.. 213 (—216) p.
Kovács Ferenc: Az első lépés. Irodalmi Almanach, II (1951): 2., 595—598.
Baróti Pál: Idők élén. Utunk, XV (1960): 37.
Horváth Júlia: Írói üzenet a munkás hétköznapokról. Előre, XIV (1960): 3888.(IV. 29.)
Kovács János: Érdemleges válaszok — és felelet nélkül hagyott kérdések. Igaz Szó, VIII (1960): 7., 89—96.
Kormos Gyula: Tompa István elbeszélései. Igaz Szó, X (1962): 8., 287—289.
Marosi Péter: Lehetséges és tényleges összetükozések. Utunk, XVII (1962): 41.
Kovács János: A hétköznapi erőpróbája. Előre, XIX (1965): 5518. (VII. 29.)

- Láng Gusztáv: Otthon a valóságban. Utunk, XX (1965): 32.
 M.P. [= Marosi Péter]: Tompa István, Kőd és nap. Utunk, XX (1965): 26.
 Baróti Pál: Tompa István. A mindennapi kenyér. Utunk, XXII (1967): 27.
 Marosi Péter: A mindennapos téma. Utunk, XXII (1967): 36.

TOMPA LÁSZLÓ

- Régebbi és újabb versek(1903—1954). Buk., 1955, ÁIMK, *Kiadások* 397 (—400) p., 1 mell.
 Legszebb versei. Bevezető: Kacsó Sándor. Buk., 1962, Irod. K., 138 p.
 Versek. Bevezető: Veress Dániel. Buk., 1963, Irod. K., 415 p. — Romániai Magyar Írók.
 Hajdu Győző: Tompa László hetvenéves. Utunk, IX (1954): 2. *Irodalom*
 Hajdu Győző: Tompa László költészete. Igaz Szó, II (1954): 5—6., 203—224. — Ua. H.Gy.: Műhely. Buk., 1967, 33—48.
 Márki Zoltán: Versek, harcok, remények! Beszélgetés Tompa Lászlóval. Utunk, IX (1954): 25.
 Antalffy Endre: Régebbi és újabb versek. Igaz Szó, III (1955): 11. 115—116.
 Izsák József: Tompa László. Utunk, XI (1956): 29.
 Hajdu Győző: Látogatás helyett — köszöntő sorok. — A 75 éves Tompa Lászlónak. Igaz Szó, VII (1959): 1., 121—122.
 Hornyák József: 5 perc Tompa Lászlónál. Utunk, XV (1960): 39.
 Nagy Pál: Tompa László. Igaz Szó, X (1962): 10., 565—571.
 Tompa László: Vallomás magamról. Önéletrajz. Igaz Szó, X (1962): 10., 564—565.
 Bajor Andor: Tompa László köszöntése. Igaz Szó, XI (1963): 12, 922.
 Molter Károly: Egytől milliókig. Igaz Szó, XI (1963): 5. 789—791.
 Szemlér Ferenc: Tompa László 80. évére. Utunk, XVIII (1963): 50.
 Szőcs István: Tompa László legszebb versei. Utunk, XVIII (1963): 11.
 Balogh Edgár: A magányból szólt mindenkire. Igaz Szó, XII (1964): 6., 1003—1004.
 Gálfalvi Zsolt: Megkésett sorok. Előre, XVIII (1964): 5153. (V. 29.)
 Izsák József: Költő és igaz ember. Utunk, XIX (1964): 21.
 Kacsó Sándor: Tompa László. — K.S.: Írók — írások. Buk., 1964, 189—196.
 Méliusz József: Egy könnycsepp Tompa Lászlóért. Előre, XVIII (1964): 5143. (V. 17.)
 Molter Károly: Költő, aki túléli az időt. Igaz Szó, XII (1964): 6., 1004—1006.
 Martin, Aurel: Tompa László. Gazeta literară, XI (1964): 10.
 Szemlér Ferenc: Tompa László. — Sz.F.: A költészet értelme. Buk., 1965. 245—249.

- Sőni Pál: Tompa sziklavára. — S.P.: Művek vonzása. Buk., 1967, 22—28.
- Bartunek István: Emlécsokor a hallgatók költőnek. Igaz Szó, XVII (1969): 8., 371—375.
- Kacsó Sándor: Köbe vésett igék. Utunk, XXIV (1969): 20.
- Mózes Huba: Bárd Oszkár és Tompa László a versírás műhelyproblémáiról. Korunk, XXVIII (1969): 1., 110—111.
- Kicsi Antal: Tompa László és a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság. Nyelv- és Irod. tud. Közl., XIV (1970): 2., 349—356.

TÓTH ISTVÁN

- Kiadások* Ódák és elégiák. Versek. Buk., 1957, ÁIMK, 61 (—64) p.
A kalászkok lehajolnak. Versek. Buk., 1961, Irod. K., 126 (—128) p.
Névtelen emlékek között. Versek. Buk., 1964, Ifj. K., 144 p.
Vízválasztók. Versek. Buk., 1967, Irod. K., 173 (—176) p.
Jó reggelt, Párizs! Kortárs francia költők versei. Buk., 1969. Irod. K., 381 (—384) p.
Alkinoosz kertje. Humanista költők. Latinból fordította, az utószót és a jegyzeteket írta: Tóth István. Kvár, 1970, Dácia, 213 . (—216) p. — Tanulók Könyvtára, 82.
- Irodalom* Székely János: Egy költő arcképéhez. Utunk, XII (1957): 48.
Szöcs István: Elodázott költészet és valóság. Utunk, XII (1957): 49.
Gálfalvi Zsolt: Humanizmus és korszerűség. Előre, XII (1958): 3245. (IV. 1.)
Jánosi János: Mit ad és mit ígér Tóth István költészete? Utunk, XIII (1958): 3.
Hornyák József: 5 perc Tóth Istvánnál. Utunk, XVI (1961): 7.
Cseke Gábor: Változott költői arckép. Korunk, XXI (1962): 3., 379—383.
Izsák József: Tóth István költészetéről. Igaz Szó, X (1962): 3., 436—441.
Szemlér Ferenc: Tóth István útja. Utunk, XVII (1962): 11. — Ua. Sz.F.: A költészet értelme. Buk., 1965, 321—328.
Bihari László: Az értelem költészete. Előre, XVIII (1964): 5295. (XI. 10.)
Baróti Pál: Súlyos és súlytalan lombok költészete. Utunk, XX (1965): 11.
K. Jakab Antal: A líra logikája. Igaz Szó, XIII (1965): 5., 722—724.
Lőrinczi László: Tóth István. Luceafáru, IX (1966): 2.
Gyöngyösi Gábor: Tóth István, Vízválasztók. Utunk, XXII (1967): 36.
Kicsi Antal: Az emberség és az értelem versei. Vörös Zászló, XIX (1967): 154.

- Lendvay Éva: Nyár derekán. Gondolatok Tóth István verseskötetéről. Előre, XXI (1967): 6142. (VIII. 3.)
 Márki Zoltán: A költő és a felelet. Igaz Szó, XV (1967): 9., 431—435.
 K. Jakab Antal: Vízválasztók. Utunk, XXIII (1968): 1.
 Király László: Jó reggelt, Párizs! Utunk, XXIV (1969): 36.
 (m.z.) [= Márki Zoltán]: A vers belseje. Utunk, XXIV (1969): 1.

TÓTH KÁLMÁN

- Kagur, a farkas. Ifj. regény. Buk., 1959, Ifj. K., 247 (—252) p. *Kiadások*
 — 2. kiadás: uo. 1962; — 3. kiadás: uo. 1969.
 Gergő. Regény. Buk., 1960, Ifj. K., 308 (—312) p.
 Vadászösvényen. Buk., 1962, Ifj. K., 218 p.
 Kaland a Pisztrángos-völgyben. Ifj. regény. Buk., 1963, Ifj. K., 341 (—344) p.
 Széltörésben. Regény. Buk., 1966, Ifj. K., 263 p.
 V.Zs. [= Vita Zsigmond]: Tóth Kálmán, Kagur, a farkas. *Irodalom*
 Előre, XIII (1959): 3747. (XI. 14.)
 Baróti Pál: Szín ifjúsági irodalmunkban. Utunk, XVI (1961): 25.
 Méhes György: Két ifjúsági regény [Korda István: A mocsarak visszaütnek; Tóth Kálmán: Kaland a Pisztrángos-völgyben]. Igaz Szó, XI (1963): 8., 281—284.
 Salamon László: Regény köznapi bonyodalmakkal. Előre, XX (1966): 5793. (VI. 18.)
 Váradi László: Tóth Kálmán, Kagur, a farkas. Utunk, XXIV (1969): 19.

TÓTH MÁRIA

- A küszöbön túl. Elbeszélések. Buk., 1964, Ifj. K., 155 p. *Kiadások*
 Levél a mélyből. Kisregény. Buk., 1965, Irod. K., 120 p.
 Futóhomok. Regény. Buk., 1968, Ifj. K., 350 (—352) p.
 Elvarázsolt erdőben. Elbeszélések. Buk., 1969, Irod. K., 142 (—144) p.
 Kacsir Mária: Tóth Mária, A küszöbön túl. Előre, XVIII *Irodalom*
 (1964): 5214. (VIII. 8.)
 H.S. [= Huszár Sándor]: Tóth Mária, Levél a mélyből. Utunk, XX (1965): 31.
 K. Jakab Antal: Mire jó a ballada? Utunk, XX (1965): 47.
 Gyöngyösi Gábor: Elvarázsolt erdőben. Utunk, XXIV (1969): 42.
 Kormos Gyula: Félig-meddig regények. Utunk XXIV (1969): 7.

TÓTH SAMU

- Kiadások* A nyomtatott betű. Buk., 1969, Irod. K., 160 p.
- Irodalom* Méhes György: A nyomdabetűk költészete. Előre, XX (1966): 5892. (X. 13.)
- Szabó Zoltán: Ugyan bizony kit érdekel? Utunk, XXIV (1969): 36.
- Gagy László: Tóth Samu, A nyomtatott betű. Igaz Szó, XVIII (1970): 3., 460—461.
- Jordáky Lajos: Betű és gondolat dicsérete. Utunk, XXV (1970): 25.
- Lőrinczi László: Tóth Samu, A nyomtatott betű. Előre, XXIV (1970): 7071. (VIII. 1.)

TÖMÖRY PÉTER

- Kiadások* Fogasra akasztott érzés. Novellák. Előszó: Páskándi Géza. Buk., 1970, Irod. K., 138 (—144) p. — Forrás.
- Irodalom* (m.z.) [= Márki Zoltán]: Ki fejtí meg a mesét? Utunk, XXIII (1968): 48.
- Márkó Imre: Az érdeemes és érdemtelen szenvedésről. Utunk, XXV (1970): 46.

VAJNOVSZKI KÁZMÉR

- Kiadások* Gyöz az élet. Buk., 1957, ÁIMK, 100 p.

VÁRADI ZSUZSA

- Kiadások* Éjfélt után. Regény. Mvhely, 1957, ÁIMK, 219 p.
- Az új ház lakói. Novellák. Buk., 1962, Áll. K., 152 (—156) p.
- Választóvíz. Kisregény. Buk., 1963, Irod. K., 115 (—118) p.
- Irodalom* Izsák József: Éjfélt után. Igaz Szó, VI (1958): 1., 143—145.
- Robotos Imre: Éjfélt után. Utunk, XIII (1958): 13.
- Cseke Gábor: Az ábrázolás teljességéért. Korunk, XXI (1962): 12., 1516—1520.
- Csire Gabriella: Váradi Zsuzsa, Az új ház lakói. Előre, XVI (1962): 4541. (VI. 6.)
- Szilágyi Júlia: Hatás vagy meghatás... Utunk, XVII (1962): 35.
- Veress Dániel: Útban a novella felé... Igaz Szó, X (1962): 11., 751—755.
- Bölöni Sándor: Váradi Zsuzsa, Választóvíz. Előre, XVII (1963): 4909. (VIII. 14.)
- Bálint Tibor: Váradi Zsuzsa halálára. Utunk, XXIII (1968): 24.

VÁRI ATTILA

- A véges nap. Elbeszélések. Bevezető: Fodor Sándor. Buk., 1967, Irod. K., 202 p. — Forrás. *Kiadások*
- Kovács János: Tudatos keresetlenség. Előre, XXI (1967): 6194. (X. 5.) *Irodalom*
- Szőcs István: Érdem és tehetség. Utunk, XXII (1967): 40.
- Tömöry Péter: Vári Attila, Véges nap. Utunk, XXII (1967): 36.
- K. Jakab Antal: A véges nap és az epika nosztalgiája. Igaz Szó, XVI (1968): 3., 431—438.
- Szőcs István: A személyiség háttere. Igaz Szó, XVI (1968): 2., 267—270.

VARRÓ ILONA

- Szolgálat. Elbeszélések. Bevezető: Huszár Sándor. Buk., 1966, Irod. K., 152 p. — Forrás. *Kiadások*
- Változatok. Elbeszélések. Buk., 1969, Irod. K., 156 p. *Irodalom*
- Szőcs István: A szemrehányás költészete. Utunk, XXI (1966): 48.
- Kántor Lajos: Előítéletek és esztétikum. Igaz Szó, XV (1967): 5., 747—749.
- Kovács János: Női próza a Forrás-ban. Előre, XXI (1967): 5975. (I. 19.)
- Marosi Péter: Próba — nem próbálkozás. Utunk, XXIII (1968): 44.
- Sóni Pál: Varró Ilona változatai. Utunk, XXIV (1969): 29.

VÁSÁRHELYI GÉZA

- Viaskodás az angyallal. Versek. Bevezető: Kántor Lajos. Buk., 1969, Irod. K., 69 (—72) p. — Forrás. *Kiadások*
- Páskándi Géza: Viaskodás a vidékkel. Utunk, XXIV (1969): 43. *Irodalom*

VERESS DÁNIEL

- Mikes. Négy tél. Történelmi dráma. Buk., 1969, Irod. K., 107 p. *Kiadások*
- Halász Anna: Romantika és modernség között. Veress Dániel Mikes-drámája. Előre, XXII (1968): 6562. (XII. 8.) *Irodalom*
- Jánosházy György: Mikes. Igaz Szó, XVI (1968): 12., 888—891.
- Láng Gusztáv: Mikes levelei — vagy a levelek Mikese? Utunk, XXIII (1968): 47.
- Szőcs István: Sem rokona, sem ismerőse? Utunk, XXIII (1968): 20.

- Veress Zoltán: Húsz év, amely sokkal több önmagánál. Utunk, XXIII (1968): 47.
- Znorovszky Attila: Új történelmi dráma. Utunk, XXIII (1968): 23.
- Szigeti József: Még egyszer a Mikes-dráma. Utunk, XXIV (1969): 27.
- Halász Anna: Véres farsang. Eredeti bemutató Sepsiszentgyörgyön. Előre, XXIV (1970): 7124.(X. 3.)
- Páll Árpád: Véres farsang Sepsiszentgyörgyön. Utunk, XXV (1970): 44.

VERESS ZOLTÁN [= ÓNODI SÁNDOR]

- Kiadások* Rînduială, ajutor. Ford. Aramp Horia. Buc., 1956, Ed. Tineret, 93 p.
- Mese a bûgócsigáról. Buk., 1957, Ifj. K., 28 (—32) p.
- Tóbiás és Kelemen. Buk., 1957, Ifj. K., 16 p.
- Poveste din Chichinda. Ford. Mioara Cremene. Buc., 1957, Ed. Tineret., 40 p.
- Irgum-Burgum Benedek. Buk., 1959, Ifj. K., 18 p.
- Menetirány. Novellák. Előszó: Balogh Edgár. Buk., 1961, Irod. K., 250 (—252) p. — Forrás.
- Szárnyaskerék. Buk., 1962, Ifj. K., 20 p. Acceleratul. Ford. I. Olteanu. Buc., 1962, Ed. Tineret., 24 p.
- Die Eisenbahn. Buk., 1962, Jugendsverlag, 20 p.
- Mesél a kifli. Buk., 1963, Ifj. K., 17 p.
- Povestea pîinii. Ford. Ion Horea. Buc., 1963, Ed. Tineret., 18 p.
- Szeptember. Regény. Buk., 1965, Irod. K., 472 p. — 2. javított kiadás: 1968, 420 (—423) p.
- Vînătoarea de rate. Nuvele. Ford. Gelu Păteanu. [Buc.] 1965, EPL, 102 (—108) p.
- Doi cocoși aventuroși. — Un berbec zevzec — Năzdrăvanul Martinică. Ford. Ioanichie Olteanu és Ion Acsan. Buc., 1965, Ed. Tineret., 72 p.
- Septembrie. Roman. Ford. Ivan Denes. Buc., 1967, EPL, 372 p.
- Boríték nélkül. [Láng Gusztávval] Kvár., 1970, Dácia, 103 p.
- Tudománytörténeti kaleidoszkóp. Kvár., 1970, Dácia, 164 (—168) p.
- Irodalom* Gálfalvi Zsolt: Új író — új hősökről. Igaz Szó, VIII (1960): 9., 380—383.
- Hajdu Győző — Sütő András: Ars poeticák nyomában. Legfiatalabb költőink művészi gyakorlatáról. Utunk, XV (1960): 23.
- Marosi Péter: Becsvágy és öntudat. Induló elbeszélőkről és kritikusokról. Utunk, XV (1960): 23.
- Kántor Lajos: Négyszemközt a mával. Utunk, XVII (1962): 3.
- Szilágyi Júlia: Veress Zoltán erkölcsi menetiránya. Korunk, XXI (1962): 4., 516—519.

- Veress Dániel: Útban a novella felé... Igaz Szó, X (1962): 11., 754—755.
- K. Jakab Antal: Kabala és kísérlet. Igaz Szó, XI (1963): 12., 871—874.
- Izsák József: A visszahódított idő. Igaz Szó, XIII (1965): 3., 421—429.
- Kacsir Mária: Szeptember. Előre, XIX (1965): 5419(IV. 3.)
- Kántor Lajos: Viaskodva az idővel. Utunk, XX (1965): 6.
- Láng Gusztáv: A jelen idő nyomában. Korunk. XXIV (1965): 5., 656—662.
- Marosi Péter: Demetriustól — Kolozsi Józsiig. Utunk, XX (1965): 17.
- Baróti Pál: Elmélyülés — az intellektualitás útján. Utunk. XXI (1966): 45.
- Szőcs István: Az izgalmas elem egy-két kérdése. Utunk. XXI (1966): 43.
- Szőcs István: Erősz és a múzsák. Utunk, XXI (1966): 42.
- Szőcs István: Idő és magasság. Utunk, XXI (1966): 44.
- Kormos Gyula: A Szeptember románul. Utunk, XXIII (1968): 18.
- Veress Dániel: Öröm és gond, avagy: a műfordítás minőségéről. Előre, XXII (1968): 6484. (IX. 8.)
- Sóni Pál: Veress Zoltán. — S.P.: A romániai magyar irodalom története. Buk., 1969, 270—272.
- Barabás Endre: Mindenki mást csinál. Előre. XXIV (1970): 163. (XI. 8.)
- Kántor Lajos: Fiatal próza. Előre, XXIV (1970): 7036.(VI. 21.)
- Weiszmann Endre: Rablómesék 1970-ben, avagy tudománytörténeti kaleidoszkóp. Utunk, XXV (1970): 45.
- Marosi Péter: Un premiu bine meritat. Tribuna, XIV (1970): 8.

VITA ZSIGMOND

- Tudománnyal és cselekedettel. Buk., 1969, Irod. K., 304 p., 4 mell. *Kiadások*
- Engel Károly: Tudománnyal és cselekedettel. Nyelv- és Irodalom Irod. tud. Közl., XIII (1969): 2., 388—389. *Irodalom*
- Mikó Imre: Tudománnyal és cselekedettel. Utunk. XXIV (1969): 5.

XÁNTUS JÁNOS

- Tündérszép tájakon. Buk., 1956, Ifj. K., 124 p. — Bővített kiadás: Buk., 1962, Ifj. K., 228 p. *Kiadások*
- A természet kalendáriuma. Buk., 1957, Ifj. K., 543 p.
- Meleaguri minunate. Ford. A. Buteanu. Buc., 1957, Ed. Tineret, 165 (—168) p.
- Szárnyas barátaim. Buk., 1958. Ifj. K., 200 p.

Tengerfenéktől a csillagokig. Buk., 1960, Ifj. K., 334
(—336) p.

Emberek, jéghegyek, tengerek. Buk., 1965, Ifj. K., 167 p.

Irodalom Méhes György: A természet kalendáriuma. Jegyzetek Xán-
tus János könyvéről. Utunk, XIII (1958): 16.

ZIMÁN JÓZSEF

Kiadások Inasok. Regény. Buk., 1953, Ifj. K., 196 p. — 2. bővített
kiadás: Buk., 1956, Ifj. K., 259 p.

Új hajtás. Karcolatok, elbeszélések. Buk., 1964, Ifj. K., 160 p.

Irodalom Csehi Gyula: Hősök indulnak. Utunk, IX (1954): 17.

(-il) [= Baróti Pál]: Zimán József, Új hajtás. Utunk, XIX
(1964): 25.

NÉVMUTATÓ

A névmutató a könyv szövegében és a bibliográfiában előforduló valamennyi személynevet tartalmazza, kivéve az említett irodalmi hősök nevét. Regények és színművek szereplői csak akkor kaptak a névmutatóban helyet, ha egyúttal élő történelmi személyek.

A kurzívval szedett szám esetenként azokra a lapokra utal, amelyeken az illető név nemcsak utalásszerűen fordul elő, hanem részletesebb és összefüggő szöveg szól róla, illetve ahol a bibliográfia a rá vonatkozó anyagot érdemszerűen tartalmazza.

A, Á

Abafáy Gusztáv 69; 277, 298, 304, 311, 329, 357, 388, 413, 416, 433, 461

Ábrahám János 304

Acsan, Ion 476

Ács Margit 341, 425, 449

Ady Endre 8, 30, 52, 57, 61, 64, 68, 69, 71, 80, 98, 136, 171, 173, 271, 272, 299, 428

Ágoston Hugo 300

Ágoston Vilmos 418

Albu, Florența 444

Aldea, Alexandru 306, 360, 435, 436

Aldea, Andrei 385

Alecsandri, Vasile 68, 223, 377, 452, 454

Alexandrescu, Grigore 333

Alexandru, Ion 135, 160

Anavi Ádám 292, 304, 336, 344, 345, 373, 399

András János V. 302

Andrașoni, Dumitru 415

Angi István 325

Angyal Bandi 113, 351

Angyal Endre 318

Antal Árpád 67; 304—305, 337, 338, 445, 446

Antal József 408

Antal Péter 283, 293, 317, 349, 351, 358, 361, 362, 378, 379, 387, 398, 399, 402, 403, 409, 418, 420, 423, 448, 454, 456, 462, 466

Antalfy Endre 273, 471

Apáthy Géza 432

Áprily Lajos 10, 17, 36, 71, 106, 155, 159, 167, 175, 286

Aramă, Horia 476

Arany János 60, 69, 156, 195, 254, 336, 428, 462, 464

Arcaș, Ion 442

Ardeleanu, Virgil 340, 415

Arghezi, Tudor 31, 34, 59, 85, 135, 175, 194, 395, 396, 452

Arisztotelész 38

Armstrong, Louis 169

Árva Katalin 302

Aszódy János 305, 330, 393

Asztalos István 25, 28, 29, 31, 35, 48, 51, 56, 91, 102, 106, 178, 180, 185—190, 191, 221, 240; 301, 305—312, 317, 361, 364, 404, 454

B

Babits Mihály 17, 61, 71, 122

Backai László 411, 469

Baconsky, A. E. 357, 371

Bacovia, George 31, 37, 110, 377

Bácski György 312

Bagdi Sándor 295, 312

Bágyi János 328

Báhdaj, Adam 306

Băiesu, Ion 220, 245

Bajai Ferenc 413

Bajor Andor 32, 35, 54, 57, 59, 178, 193, 194, 199—204, 224; 262, 263, 265, 288, 302, 308, 310, 311, 312—314, 315, 317, 320, 321, 325, 336, 347, 357, 359, 394, 397, 400, 421, 426, 431, 448, 451, 454, 460, 469, 470, 471

Bălan, I. D. 454

Balassi Bálint 7, 66

Balázs Ferenc 13, 19, 36

Balázs Péter 277

Balázs Sándor 299, 314

Bálinczy Endre 401

Bálint László (I. még Izsák László) 289

- Bálint Tibor 35, 38, 59, 220, 223—227, 232, 235, 237; 295, 304, 313, 314, 315—316, 319, 321, 326, 333, 334, 340, 342, 355, 356, 362, 369, 372, 373, 380, 390, 417, 422, 426, 439, 445, 448, 451, 464, 468, 474
- Balla Ernő 53
- Balla Károly 192, 210, 316—317, 413
- Balla Zsófia 164, 317—318, 420
- Balogh Attila, G. 220, 295, 318
- Balogh Dezső 359
- Balogh Edgár 21, 23, 25, 30, 35, 41, 49—52, 195, 236, 266, 267, 268, 271, 272, 273, 274, 276, 277, 278, 279, 285, 287, 293, 296, 298, 299, 300, 301, 304, 311, 318—319, 320, 325, 329, 338, 343, 347, 348, 351, 368, 374, 383, 384, 391, 405, 410, 417, 433, 439, 441, 446, 456, 458, 459, 460, 471, 476
- Balogh Endre 457
- Balogh József 176, 317, 319—320
- Balogh László 185, 308, 311, 312, 322, 359, 378, 405, 414, 437, 450, 456
- Balotă, Nicolae 442
- Baltag, Cezar 135
- Balzac, Honoré de 59, 200
- Bănescu, M. 412
- Bánffy Miklós (l. még Kisbán Miklós) 16, 17, 28, 29, 36, 239, 243
- Banner Zoltán 343
- Bántó István 320, 365, 374, 383, 390
- Banuș, Maria 31, 397, 453
- Bănuia, Ion 377
- Bányai Judit 337
- Bányai László 19; 281, 296, 300, 320
- Barabás Endre 477
- Barbu, Eugen 226
- Barbu, Ion 37, 135, 313
- Barbusse, Henri 71
- Bărbuță, Margareta 317
- Bárd Oszkár 19, 472
- Bárdos B. Artúr, 115, 302, 320
- Baróti Pál (l. még Persán Béla) 61—62; 274, 275, 278, 281, 285, 291, 293, 294, 301, 305, 311, 315, 321, 324, 326, 327, 333, 338, 340, 341, 347, 348, 350, 355, 356, 362, 364, 366, 371, 372, 373, 375, 376, 378, 380, 382, 383, 387, 391, 393, 398, 400, 401, 403, 404, 405, 409, 417, 418, 419, 422, 425, 426, 430, 431, 433, 441, 444, 446, 447, 448, 449, 457, 458, 460, 461, 462, 464, 466, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 477, 478
- Bartalis János 29, 34, 35, 71, 74—78, 155, 167, 236; 274, 321—322
- Bartha János 311, 447
- Bartis Ferenc 323
- Bartók Béla 57, 120, 152, 153, 154, 449
- Bartunek István 472
- Bata Imre 276, 324, 413, 427
- Báthory Zsigmond 243
- Bazsó Zsigmond 323
- Becher, Johannes Robert 99
- Beckett, Samuel 58, 243, 249, 251
- Becski Irén 275, 283
- Becksz Andor 321, 348, 369
- Bede Olga 323
- Beke György 193—194; 298, 299, 309, 316, 323—325, 326, 335, 338, 340, 345, 346, 359, 381, 385, 388, 396, 405, 408, 410, 432, 457, 458, 465, 468
- Béládi Miklós 318, 438
- Belia György 341, 372
- Bellu, Pavel 345
- Bem József 21, 51
- Benedek Elek 10, 12—13, 52, 72, 190; 273—274, 338
- Benedek Marcell 10, 28, 29, 30, 42, 64, 92, 97, 190; 262, 268, 274, 278, 296, 307, 325, 377, 404, 413
- Beniuc, Mihai 265, 302, 310, 347, 357, 358, 450, 453
- Benkó Samu 37, 67—68; 267, 274, 299, 305, 325, 328, 330, 352, 428, 434, 446
- Berde Mária 15, 17, 18, 67, 175, 180; 274—275
- Berde Zoltán 304, 327, 335, 383, 398, 402, 403, 418
- Berinde György 323
- Berindei, Tatjana 404
- Berzsenyi Dániel 67
- Bessenyei György 86
- Bihari András 436

Bihari László 337, 373, 472
Bîrlădeanu, Veronica 333
Bîrna, Vlaicu 381, 404
Bíró László 365
Bíró Sándor 19
Bitay Árpád 68, 275
Blaga, Lucian 31, 37, 110, 135
Blandiana, Ana 135
Boeskői Viktor 305
Bodor Ádám 62, 219, 220, 229,
233—234, 236; 288, 325—326
Bodor Klára 323
Bodor Pál 32, 121—122, 194; 263,
266, 302, 311, 317, 326—327, 336,
348, 353, 354, 363, 376. 404, 406,
414, 416, 448, 461, 462, 463
Bodor Péter 351
Bodor Tamás 288
Bogár András 358
Bogdan, Barbu 412
Bogdan, M. 455
Bogdán Tibor 325
Bognár Imre 327
Bogner, Walter 386
Bogza, Geo 37, 285
Boiangiu, Al. 308
Bokor Katalin 291
Bokor Péter 404, 407
Bolyai János 67, 131, 132, 152, 247,
248, 325. 450
Bonczos István 192, 327
Bonyháti Jolán 283, 303, 307, 470
Boros Endre 299
Borsos Tamás 37, 67, 379, 380
Botez, Demostene 452
Bottyán Zoltán 447
Boureaun, Radu 31, 397. 404
Bölöni Farkas Sándor 37, 408
Bölöni György 309
Bölöni Sándor 176, 322, 326, 354,
355, 393, 474
Bözödi György 20, 21, 25, 106;
179, 327—328
Brad, Ion 310, 361, 365, 394, 414
Braga, Mircea 438
Brassai Viktor 71; 275—276, 277,
279
Bratocea, Radu 344
Breban, Nicolae 220

Brecht, Bertolt 99, 395
Breslașu, Marcel 396
Bretter György 62, 267, 314, 326,
328, 408
Budai Nagy Antal 239, 243, 383,
384
Bugá Jakab 114
Bunea, Aurelia 309
Burns, Robert 152
Bușecan, Teofil 357
Bustya Andre 68
Buteanu, Aurel 306, 313, 336, 373,
419, 467, 477
Buzilă, Boris 415, 424, 443

C

Călin, Vera 367
Călinescu, George 59
Călinescu, Matei 60, 378
Calovia, Ion 450
Capesius, Bernhard 408
Capocean, I. 438
Caragiale, Ion Luca 68
Cassian, Nina 59, 333, 397
Celan, Paul 160
Chila Gábor 346
Chinez, Ion 68; 340, 381, 386, 407,
436, 448, 453
Chirovici, George-Radu 358
Chorowitz, Ernst 385
Ciobanu, Nicolae 439
Cîrloanță, M. 462
Codarcea, Corneliu 346
Costa, Dan 361, 437
Cremene, Mioara 397, 476
Crișan, Nicolae 363, 423, 445
Cristea, Marian 309, 359
Cristea, Valeriu 388
Crohmălniceanu, Ovid S. 53, 388,
437
Cubleșan, Constantin 310, 438,
439
Czegő Zoltán 328
Czibor János 413
Czine Mihály 52, 267, 269, 300,
319, 414, 443

CS

Csáky Zoltán 302
Csanda Sándor 318
Csányi Ildikó 359
Csaplár Ferenc 324
Csatári Dániel 319
Csávossy György 122, 242; 328—
329, 430
Csehi Gyula 36, 48, 53, 57, 62—
63, 89; 262, 263, 264, 268, 271,
282, 285, 292, 293, 294, 302, 329—
330, 333, 346, 347, 353, 357, 358,
361, 362, 363, 367, 370, 405, 409,
415, 416, 429, 431, 440, 443, 448,
450, 461, 465, 472, 478
Csehov, Anton Pavlovics 224
Cseke Gábor 164; 269, 290, 293,
294, 324, 330, 356, 364, 380, 398,
399, 426, 428, 429, 450, 474.
Cseke Péter 351
Cseres Tibor 330
Csetri Elek 330—331
Csiki László 164, 322, 326, 331,
342, 376
Csinszka (Boncza Berta) 236
Csire Gabriella 331, 474
Csokonai Vitéz Mihály 66
Csonth József 272
Csoóri Sándor 263
Csűrös Miklós 281, 286, 365

D

Daday Loránd (= Kovács Bálint)
36; 331
Dali, Salvador 198
Dali Sándor 331—332
Damian, S. 412, 417
Dan, Felicia 438
Dáné Tibor 193; 266, 293, 332, 335,
383, 392, 448
Dánielisz Endre 265, 327, 332,
338, 349, 403, 451
Dankanits Ádám 267
Dános Miklós 283, 285, 297, 303,
332—333, 400, 420, 439
Dávid Ferenc 250, 251, 427

Dávid Gyula 68, 69, 254; 270, 272,
275, 282, 296, 329, 331, 337, 361,
370, 380, 383, 390, 428
Deák Tamás 58—59, 176, 240, 244;
290, 291, 333—334, 344, 354, 356,
358, 359, 362, 396, 405, 425, 430,
445, 453, 455, 457, 458
Debreczeni László 19
Delavrancea, Ștefan B. 223
Demeter János 19
Dénes Iván 476
Derkovits Gyula 152, 161
Déry Tibor 225, 348
Déryné Széppataki Róza 238
Derzsi Sándor 360
Detrehely Iosif 469
Diaconescu, Paul 309
Dickens, Charles 201
Dienes László 9, 22
Dima, Simion 309
Dimény István 263, 288, 302, 334,
402
Dinu, Gh. 387
Diósszilágyi Ibolya F. 334—335
Diószegi András 310, 359, 437
Dombi Géza 263, 292, 447
Domokos Eszter 220, 232, 295, 335
Domokos Géza 32, 35, 39, 237, 254;
355, 353, 384, 447
Domokos János 302
Domokos József 410
Domokos Sámuel 260, 455
Donáth András 335, 339
Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlo-
vics 367
Dózsa Endre 8
Dózsa György 131, 132, 450, 451
Dőry Erzsébet 279
Dragomir, Eva 443
Dragoș, Petre 306
Dragu, Miron 307, 387, 395, 437
Drégely Ferenc 335
Drînceanu, Ileana 316
Drumaru, Paul 315, 374
Dsida Jenő 17, 19, 36, 98, 100,
106, 135, 155, 159, 167, 175; 276—
277, 428
Dürrenmatt, Friedrich 243
Dumitrescu, Geo 404

E, É

Eftimiu, Victor 223
Egyed Ákos 274
Ehrenburg, Ilja 34
Elekes Ferenc 335
Elekes Miklós 268
Eliot, Thomas Stearns 85, 458
Éltető József 164, 314, 336, 353,
375, 421, 425, 470
Eminescu, Mihai 57, 68, 110, 175,
176, 343, 344, 345, 369, 428, 453
Endre Károly 25, 73; 334, 336,
344, 345
Enescu, Radu 415
Engel Károly 67, 69, 271, 274, 275,
279, 347, 456, 477
Erasmus 134, 147
Erdélyi Ilona 365
Erdélyi Károly 330
Erdélyi László 337
Erdélyi Vera 337

F

Fábián Gyula 267, 349, 385
Fábián Sándor 135, 156—157, 291,
337
Fábry Zoltán 50, 301, 318, 319, 348
Faragó György 432
Faragó József 69; 273, 274, 288,
302, 303, 304, 305, 337—339, 359,
361, 377, 381, 407, 445, 446
Fărcășan, S. 309
Farczády Elek 273, 339
Farkas Árpád 34, 60, 121, 163,
170—171; 291, 318, 327, 338,
339, 345, 401, 417, 420
Farkas Dénes 321
Farkas Ildikó (l. még Marosi Il-
dikó) 427
Farkas Imre 275
Farkas János 312
Farkas László 292
Farkas Márton 380
Farkas Sándor (= Mikó Imre)
365, 401
Fáskerthy György 335, 339
Fazekas Loránd 368

Fáy Árpád 406
Fehér Pál, E. 319, 348, 405, 406,
457
Fejér Miklós 447
Fejes Endre 226, 231
Felea, Victor 357
Fényi István 113; 338, 339
Ferenc császár 246
Ferenc László 340
Ferencz Zsuzsanna 284, 340
Ferenczi Imre 272
Ficzay Dénes 268, 271, 273, 281,
287 299 442 459
Fodor Sándor 32, 57, 169, 193, 210,
215—217, 237; 307, 311, 315, 323,
324, 331, 340—342, 350, 351, 354,
408, 425, 426, 439, 443, 475
Fogarasi Béla 302
Forró László 219; 342, 381
Földi Janka 343
Földes László 32, 35, 53, 55, 145,
211; 263, 264, 269, 270, 276, 289,
292, 297, 307, 314, 317, 322, 327,
331, 333, 341, 342—343, 346, 359,
361, 363, 364, 365, 367, 371, 392,
395, 398, 413, 417, 419, 423, 425,
426, 428, 436, 437, 441, 450, 451,
457
Földes Mária 240, 243—244; 343,
380
Frank, Leonhard 86
Franyó Zoltán 9, 176; 336, 343—
346, 373
Fráter György (Martinuzzi) 243,
433
Fuchs Simon 284, 298, 410
Fuiorescu, Kati 402, 422
Fuiorescu, Mihnea 402, 422
Fulga, Laurențiu 437
Fülöp János 438

G

Gaál Gábor 5, 9, 16, 22, 29, 33,
35, 41, 42—48, 49, 52, 53, 54, 57,
64, 70, 74, 79, 87, 89, 96, 97, 99,
100, 106, 121, 179, 192; 262, 263,
268, 275, 278, 280, 281, 282, 283,
285, 287, 288, 289, 296, 298, 302,

- 343, 346—349, 355, 357, 358, 360,
397, 413, 448, 454, 469
- Gaál Gáborné 346, 347
- Gábor Áron 51, 179, 243, 432
- Gábor Ferenc 349
- Gábor István 270
- Gábori László 263
- Gabrilesco, Alice 306
- Gafiță, Mihai 307, 404
- Gagy László 177, 305, 310, 320,
327, 328, 333, 337, 344, 349—350,
356, 364, 374, 379, 387, 388, 403,
404, 409, 410, 415, 420, 430, 446,
460, 461, 467, 469, 474
- Gál Elemér 402
- Gál István 287
- Galan, V. Emil 436
- Galan, Margareta 436
- Galbács Mihály 344
- Gáldi László 357, 441
- Gálfalvi György 39; 266, 315, 326,
341, 375, 376, 408, 425, 439, 465,
468
- Gálfalvi Zsolt 53, 57; 263, 264,
265, 269, 270, 276, 289, 294, 296,
309, 310, 312, 313. 328, 329, 335,
345, 351, 356, 361, 362, 371, 373,
377, 378, 379, 387, 388, 390, 394,
395, 398, 403, 414, 416, 423,
424, 428, 437, 438, 439, 443, 448,
450, 454, 455, 456, 459, 471, 472,
476
- Gálffy Mózes 446
- Galilei, Galileo 129
- Gáll Ernő 35, 70; 263, 266, 299,
300, 320, 328, 439
- Gáll Margit 352, 401, 402, 468
- Gáspár Tibor 351, 383, 422
- Gelléri Andor Endre 61, 224
- Gellért Sándor 113—115; 351
- Georgescu, Domnița 435
- Georgescu, G. 272
- Gera György 287, 413
- Gereblyés László 404, 405
- Gergely Béláné 422
- Gergely Géza 297, 379
- Gergely Sándor 28
- Giurgiucă, Emil 321, 404, 411, 442
- Glück Jenő 348
- Goethe, Johann Wolfgang 176, 343
- Goga, Octavian 68, 69; 428
- Gold, Michael 348
- Gora, Marianne 385
- Gorkij, Maxim 185
- Gotthard Júlia (l. még Szilágyi
Júlia) 415
- Görbe István 338
- Grănescu, Haralambie 283, 371,
396
- Grandpierre Emil (l. Kolozsvári
Grandpierre Emil)
- Gréda József 404, 430
- Grétsy László 441
- Grunea, Vasile 276, 367
- Guevarra, Che 121
- Gulyás Pál 113
- Gusti, Dimitrie 19
- Gúzs Imre 295, 351
- Gy**
- Gyöngyösi Gábor 312, 318, 339,
349, 350, 351, 353, 354, 362, 383,
389, 393, 394, 403, 432, 468, 472,
473
- Györfly Miklós 457
- György Dénes 287
- György János 296
- György Lajos 63
- H**
- Hajdu Győző 53, 57; 263, 264, 265,
268, 277, 285, 299, 300, 308, 311,
313, 316, 318, 328, 350, 351—352,
355, 360, 366, 384, 387, 388, 410,
413, 415, 416, 423, 436, 439, 440,
444, 454, 457, 459, 470, 471, 476
- Hajdu Ráfis 312, 322, 406, 458
- Hajdu Zoltán 115—116, 239; 296,
302, 328, 345, 352, 373, 425, 434,
435, 438
- Hajós József 70; 304, 347, 352, 368
- Halász Anna 277, 305, 334, 338,
343, 352, 382, 432, 456, 475, 476
- Halász Boriska 299
- Halász Gyula 353
- Halász Sándor 353

Hamar Márton 353
Hasek, Jaroslav 201, 203
Hecser Zoltán 470
Hegedüs András 418
Hegedüs Géza 265, 308, 358, 397,
398, 414, 437, 440, 448, 454
Hegy Endre 262
Hegy Ilona 353
Heidrich, Andrzej 306
Hemingway, Ernst 212
Herédi Gusztáv 193; 298, 299, 301,
326, 353—354, 361, 415, 438, 460
Hervay Gizella 61, 135, 158, 160—
162; 341, 354, 405, 426
Hevesi Ferenc 278
Hikmet, Nazim 319, 320
Hobană, Ion 396
Hodos László 354
Holló Ernő 355
Honegger, Arthur 152
Hoppe Teréz 355
Horea, Ion 374, 476
Hornják József 45, 193, 214—215,
313, 329, 355—356, 358, 364, 378,
387, 389, 392, 398, 403, 407, 409,
416, 421, 444, 461, 470, 471, 472
Horodincea, Georgeta 415
Horpácsi Sándor 445
Horváth Ágoston 356
Horváth Imre 25, 29, 31, 72, 78,
79, 87—91, 107, 173, 356—359,
441
Horváth István 25, 29, 31, 35, 45,
78, 79, 101—106, 173; 359—363
Horváth József 319
Horváth Júlia 327, 470
Horváth Tibor 447
Hölderlin, Johann Christian Fried-
rich 160
Hubay Miklós 308, 357
Huber, Viorica 404, 407
Hulubaş, Mircea 438
Hunyady Sándor 36, 98, 210
Huszár Ilona 285, 286, 410
Huszár Sándor 32, 35, 59, 193,
212—214, 240, 270, 278, 310, 311,
314, 315, 316, 317, 318, 319, 322,
326, 329, 336, 341, 342, 345, 356,
358, 362, 363—364, 366, 368, 372,
374, 375, 378, 384, 388, 398, 400,
403, 404, 410, 414, 417, 422, 426,

430, 431, 433, 439, 445, 446, 449,
457, 458, 459, 462, 465, 466, 467,
473, 475

I

Ilia Mihály 316, 319, 324, 370,
372, 400, 406, 427, 440, 452, 458,
464
Illés Béla 310, 346, 455
Illyés Gyula 43, 71, 91, 105, 195;
264
Imreh István 325, 330, 408
Ioan, Nicolae 344
Ionesco, Eugen 243, 251
Iosif, Ştefan Octavian 69
Isac, Emil 69
Isanos, Magda 397
Izsák József 56; 264, 265, 270, 273,
274, 275, 285, 287, 289, 290, 293,
294, 295, 299, 300, 309, 311, 312,
317, 321, 322, 323, 324, 328, 329,
335, 339, 341, 342, 349, 350, 352,
355, 358, 364—365, 366, 367, 368,
373, 378, 380, 381, 384, 387, 388,
389, 396, 398, 400, 409, 410, 417,
420, 422, 424, 425, 431, 433, 434,
438, 439, 441, 442, 444, 445, 451,
454, 455, 461, 464, 467, 469, 471,
472, 474, 477
Izsák László 365, 404, 405, 424

J

Jagamas János 302, 303
Jakab Antal K. 61, 62, 150, 224,
270, 283, 290, 296, 297, 315, 322,
325, 326, 333, 343, 354, 364, 367
380, 388, 392, 398, 403, 416, 421
422, 425, 426, 427, 430, 447, 463
464, 465, 472, 473, 475, 477
Jakó Zsigmond 66; 365
Jancsik Pál 135, 158—160, 175
291, 330, 337, 338, 342, 359
365—366, 379, 430
Jancsó Béla 19; 270, 288

- Jancsó Elemér 19, 36, 41, 49, 63, 66—67, 97; 264, 268, 270, 272, 274, 280, 281, 282, 288, 304, 318, 320, 329, 346, 347, 366, 368, 370, 374, 380, 390, 400, 406, 408, 410, 433, 434, 441, 446, 459, 461, 466
- Jancsó Pál 238
- Jánky Béla 366
- Jánosházy György 59, 62, 176; 264, 291, 294, 296, 325, 332, 344, 345, 356, 362, 364, 367, 378, 396, 398, 438, 445, 455, 458, 463, 475
- Jánosi János 62; 363, 367, 441, 448, 472
- Janovics Jenő 296, 297
- Járai Rezsó 264, 268, 275, 276, 279, 284, 307, 309, 346, 404, 414, 415
- Jászai Andor 272
- Jászai Mari 238
- Jebelianu, Eugen 312, 344
- Jékely Adrienne 419, 442
- Jékely Zoltán 25, 28, 29, 71, 102, 106; 262, 299, 325, 362, 368, 377, 386
- Jevtusenko, Jevgenyij 34
- Jianu, I. 412
- Jordáky Lajos 28, 62, 238; 266, 270, 278, 279, 298, 299, 329, 330, 367, 403, 408, 428, 430, 433, 474
- Józsa Béla 184; 275, 276, 277—278, 279
- Józsa Nagy Mária (l. még Nagy Mária J.) 447
- József Attila 7, 10, 28, 43, 49, 69, 71, 98, 99, 100, 119, 131, 135, 136, 143, 145, 146, 151, 152, 161, 162, 168, 173, 174, 180, 226; 411
- Juhász Ferenc 34, 135, 153, 163
- Juhász Géza 310
- Kacsó Sándor 13, 14, 24, 25, 29, 32, 48, 50, 102, 175, 179, 236; 264, 304, 307, 308, 309, 310, 311, 317, 318, 325, 347, 367—368, 373, 384, 387, 388, 409, 416, 431, 433, 438, 440, 443, 444, 456, 460, 471, 472
- Kádár Bogárka 389
- Kádár Imre 9, 12
- Kádár János 163, 167—168, 233, 368—369
- Kafka, Franz 58, 236
- Kahána Mózes 21, 268
- Kakassy Endre 25, 68—69, 237, 273, 283, 284, 369—370, 318, 338, 456
- Kallós Miklós 265, 301, 330, 337, 347
- Kallós Zoltán 37, 303
- Kántor Lajos 61; 265, 266, 269, 270, 271, 283, 289, 290, 291, 292, 294, 295, 297, 299, 301, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 322, 326, 330, 331, 333, 337, 339, 341, 342, 346, 348, 354, 357, 358, 362, 363, 364, 366, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 388, 390, 391, 392, 396, 398, 405, 411, 420, 421, 426, 428, 430, 432, 433, 434, 438, 440, 441, 442, 444, 445, 446, 449, 452, 457, 460, 461, 463, 464, 465, 467, 468, 469, 475, 476, 477
- Kánya Mária 262
- Kányádi Sándor 35, 52, 122—128, 135, 170, 174, 175, 204, 251—252, 292; 354, 371—372, 396, 468
- Karácsony Benő 17, 36, 61, 177; 278—279
- Karinthy Frigyes 199
- Károly Sándor 372—373
- Kassák Lajos 78, 98, 168
- Kászoni Kata 427
- Katona Ádám 281, 342, 371, 421
- Katona Jenő 287
- Katona József 59, 238
- Katona Szabó István 192; 275, 283, 323, 350, 363, 373—374, 383, 384, 409
- Kazinczy Ferenc 10, 67, 125
- Kazanovici, Platon 389
- Kelemen János 324, 405, 438

- Kelemen Péter 370
 Kemény János 15, 177—178, 236; 280, 281, 374, 410, 460, 466
 Kemény Zsigmond 37, 67, 194, 325
 Keményffi Margit 465
 Kenéz Ferenc 171—172; 353, 374—375, 394
 Kenyeres Pál 375
 Kerekes György 291, 339, 420
 Keresztury Dezső 410
 Kéri József (l. még Spielmann József) 268, 270, 275, 283, 284, 339, 459
 Kertész Dénes 375
 Kertész Maya 301
 Kibédi Sándor 272
 Kicsi Antal 69, 280, 286, 330, 375, 472
 Király László 60, 121, 163, 168—170, 176, 233; 266, 314, 318, 322, 331, 336, 354, 356, 375—376, 392, 393, 405, 408, 428, 432, 449, 451, 463, 473
 Kirițescu, Alexandru 340, 435
 Kisbán Miklós (l. még Bánffy Miklós) 376
 Kisfaludy Károly 7
 Kiss Ferenc, irinyi 275, 393
 Kiss Ferenc 370, 372
 Kiss Géza 344
 Kiss Gyula 406
 Kiss János 39, 220, 232, 236, 376
 Kiss Jenő 25, 72, 78, 106—110, 173, 174, 175; 271, 276, 303, 310, 328, 336, 337, 361, 367, 376—379, 410, 442, 450, 453, 468
 Kiss Károly 288
 Kiss László 240, 379
 Kiss, Nicolae 309
 Kocziány László 67; 366, 375, 379—380, 424, 433, 434
 Koczás Sándor 415
 Koczogh Ákos 309, 312, 442, 458
 Kocsis István 39, 169, 220, 232, 245—248, 295, 297, 380—381, 426
 Kocsis Rózsa 288
 Kocsis Mária 445
 Kodály Zoltán 52
 Kohn Hillel 268, 346
 Kolozsi Márton 299
 Koltai Tamás 458
 Kolozsvári Grandpierre Emil 20
 Komjáth Aladár 98
 Komzsik István 242, 329
 Konsza Samu 381
 Koós Kovács István 270
 Korda István 193; 381—382, 431, 473
 Kormos Gyula 192; 281, 282, 293, 294, 308, 317, 323, 324, 330, 337, 339, 350, 351, 359, 361, 362, 370, 373, 374, 382—383, 385, 388, 407, 413, 418, 430, 432, 433, 439, 444, 451, 461, 463, 465, 470, 473, 477
 Kornis, Else 307, 334, 396, 402, 404, 407
 Korompay János 370
 Korvin Sándor 71; 275, 276, 277, 279, 284
 Kós Károly 10—12, 13, 16, 20, 28, 29, 69, 180, 239, 243; 262, 383—385
 Kósa Ferenc 446
 Kósa László 301
 Kossuth Lajos 146
 Kostyál István 385
 Kosztolányi Dezső 61, 71, 74, 130, 131, 224; 280
 Kótsi Patkó János 238
 Kotzián Katalin 454
 Kovács A. 306, 307, 436
 Kovács Bálint (l. Daday Loránd) 331
 Kovács Dezső (író) 279
 Kovács Dezső (színművész) 240, 379
 Kovács Ferenc 282, 298, 394, 399, 436, 453, 470
 Kovács György 20, 22, 31, 57, 69, 178, 180, 190—192, 267, 271, 285, 385—389, 409, 437, 443
 Kovács György (színművész) 240, 296, 389
 Kovács Gyula, ecsedi 238
 Kovács István 389
 Kovács János 56, 57; 263, 269, 271, 282, 284, 285, 286, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 307, 308, 311, 314, 315, 316, 330, 331, 333, 334, 349, 350, 352, 353, 355, 359, 360, 362, 363, 364, 365, 374, 375, 376, 376, 380, 382, 385, 387,

- 388, 389—390, 393, 395, 399, 400
402, 406, 411, 416, 417, 418, 422
424, 425, 431, 439, 444, 445, 446
447, 448, 449, 454, 455, 456, 457
458, 466, 470, 475
- Kovács József 455
Kovács László 271
Kovács S. Erzsébet (l. még Sugár Erzsébet) 277
Kovács Nemere 298
Kovács Sándor 470
Kovács Sándor Iván 260, 406
Kovácsnai Sándor 67, 380
Kovács József 69, 280, 375
Kovács Katona Jenő 20, 21; 279—280
Kozma Dezső 21, 68; 270, 271, 272, 274, 279, 280, 286, 295, 298, 299, 311, 322, 325, 348, 368, 370, 375, 378, 390, 401, 405, 457
Kozma Elza 313
Kozma Mária 220, 232, 399
Kölcsey Ferenc 459
Köllő Károly (l. még Engel Károly) 279
Körműves Géza 298, 386, 390, 394
Körműves Nagy Lajos 410
Könczei Ádám 270
Köpeczi Béla 263, 302
Kőrösi Csoma Sándor 164, 193, 381, 382, 396
Köteles Sámuel 70, 352
Kötő József 278, 297, 460
Kövesdi János 298
Krenner Miklós (l. Spectator)
Krilek Sándor 342
Kristóf György 63, 275
Krizsa János 67, 69, 304, 305, 337, 338, 445, 446
Krizsán Zoltán 299
Krizsó Kálmán 384
Krúdy Gyula 214, 215, 224
Kubán Endre 282, 336, 405, 430, 449
Kuncz Aladár 8, 15, 16, 17, 36, 41, 67, 178; 270, 280—281, 286
Kurkó Gyárfás 31, 391
Kuthy Károly 382
- L**
- Labiş, Nicolae 34, 135, 371
Lám Béla 236, 391
Láng Gusztáv 61, 220; 266, 267, 269, 270, 271, 272, 276, 277, 280, 281, 294, 295, 297, 300, 314, 315, 317, 321, 324, 326, 329, 331, 339, 342, 352, 353, 354, 365, 370, 371, 372, 380, 383, 384, 391, 392, 396, 399, 400, 401, 409, 410, 417, 421, 424, 426, 427, 432, 443, 444, 445, 451, 455, 456, 460, 463, 464, 465, 468, 469, 471, 475, 476, 477
Lantos László 298
Lányi Sarolta 397
László Dezső 19
László Béla 277
László József 19
Lászlóffy Aladár 36, 38, 52, 55, 57, 98, 105, 134, 135, 142—149, 150, 157, 158, 163, 168, 169, 170, 171, 174, 290, 300, 303, 320, 322, 326, 327, 329, 334, 339, 340, 352, 360, 362, 371, 375, 378, 379, 380, 391—393, 395, 398, 400, 403, 405, 407, 408, 446, 449, 451, 455, 457, 470
Lászlóffy Csaba 157—158, 244, 366, 369, 393, 452
Látó Anna 284, 313, 323, 353, 393, 411
Lázár József 335
Lázár László 328, 403
Lendvay Éva 394, 430, 468, 473
Lengyel József, P. 394
Lenin, Vlagyimir Iljics 140
Leonidász 149
Létay Lajos 110—113, 312, 361, 362, 378, 394—395, 399
Lévay László 404
Lichtenstein, Ion 385
Ligeti Ernő 9, 12, 17, 23, 36; 281
Ligeti, Hertha 284
Ligeti József 296, 348
Lipót császár 246
Loginovszkaja, I. 306, 307, 436
Lovinescu, Eugen 37
Lökös István 406
Lőrinczi László 176, 194, 237; 273, 277, 280, 285, 311, 319, 320, 329, 334, 338, 345, 357, 359, 371, 379,

- 384, 391, 394, 395—396, 405, 408, 446, 451, 453, 455, 456, 472, 474
 Luca, Eugen 443
 Luca, Remus 306, 310, 350, 402, 422, 431, 435, 436, 437, 443
 Ludassy Mária 300
 Luka, Endzen 436
 Luka, Ștefan 436
 Lukács György 44, 56
 Lukácsy Sándor 262
 Lungu, Ion 310, 415
- M**
- Macavei, Simion 329
 Macedonski, Alexandru 37, 453
 Mache, Iliuț 396
 Macku, Olga 305
 Madách Imre 59, 238
 Mag Péter 393
 Magyarai Lajos 121, 164; 396, 446
 Maiorescu, Titu 37
 Maiorescu, Toma George 440, 441, 454
 Majakovszkij, Vlagyimir 79, 89, 136
 Majtényi Erik 32, 115, 116—118, 122, 135, 183, 184, 302, 304, 312, 314, 317, 322, 353, 357, 358, 377, 379, 391, 394, 396—399, 420, 426
 Makkai Sándor 64, 271, 282
 Maksay Sándor 266
 Mandics György 399
 Manițiu, Ion 466
 Mann, Thomas 59, 86, 133
 Manolescu, Nicolae 60
 Marék Veronika 399
 Mărgeanu, Nicolae 344
 Margócsy József 445
 Márki Zoltán 115, 120—121, 122, 286, 289, 290, 302, 304, 317, 320, 321, 326, 335, 336, 337, 344, 345, 347, 359, 362, 366, 371, 374, 376, 387, 392, 396, 398, 399—400, 405, 406, 407, 411, 416, 421, 422, 429, 441, 442, 450, 451, 455, 456, 457, 463, 465, 467, 471, 473, 474
 Márkó Imre 474
 Markovits Rodion 36, 45, 98, 178, 282
 Marosi Barna 332, 400
 Marosi Ildikó 273, 275, 334, 403
 Marosi Péter 36, 53, 55—56, 62, 191, 254, 264, 265, 266, 267, 268, 271, 272, 277, 283, 284, 285, 286, 289, 291, 292, 293, 294, 295, 297, 299, 300, 301, 302, 307, 308, 309, 317, 328, 329, 330, 333, 341, 342, 343, 346, 347, 350, 352, 354, 361, 362, 364, 376, 377, 378, 380, 381, 386, 387, 388, 390, 392, 394, 395, 398, 400—401, 403, 406, 407, 414, 415, 416, 417, 420, 422, 423, 424, 426, 431, 433, 437, 438, 439, 443, 444, 445, 447, 448, 449, 454, 455, 456, 458, 461, 462, 464, 465, 466, 467, 469, 470, 471, 475, 476, 477
 Martin, Aurel 349, 357, 415, 436, 448, 471
 Martin du Gard, Roger 232
 Martinkó András 440
 Martinovics Ignác 239, 243, 246
 Marton Lili 193, 401, 417, 427
 Márton Gyula 401, 441
 Marx József 452, 458
 Matekovics János 39
 Máté Imre 402
 Máthé Ernő 378, 429
 Máthé József 330, 331
 Mátis Béla 294, 347, 416
 Mátyus István 434
 Mazilu, Teodor 245
 Méhes György 193, 241—242, 244, 293, 297, 307, 338, 341, 366, 373, 382, 401, 402—403, 404, 405, 473, 474, 478
 Méliusz Anna 404, 406—401
 Méliusz József 20, 21, 25, 28, 32, 34, 36, 41, 48, 78, 96—101, 175, 222, 241, 268, 270, 271, 278, 280, 282, 284, 300, 303, 307, 321, 334, 336, 342, 344, 347, 348, 354, 376, 384, 391, 400, 403—406, 407, 419, 431, 448, 449, 453, 457, 459, 463, 471
 Mészáros József 291, 322, 335, 350, 425
 Mészöly Miklós 169
 Metz István 407
 Metz Katalin 290, 354, 421
 Mezei József 432, 464
 Mezey Emőke 451

- Micu, Dumitru 31, 308, 357, 361, 437
Mihály Ildikó 328
Mikes Kelemen 243, 475
Mikes Lajos 43
Miklós László 164, 324, 342, 369, 392, 407, 408, 430, 447
Miklós Róbert 440
Mikó Ervin 317, 363, 407, 414
Mikó Imre 19, 70, 237, 271, 282, 300, 301, 304, 323, 324, 325, 331, 338, 340, 352, 365, 368, 384, 389, 391, 408, 410, 433, 434, 447, 451, 458, 477
Mikszáth Kálmán 69
Milcoveanu, Tasu 415
Miller, Arthur 243
Míndra, V. 389
Mircea, Dumitru 310, 414
Mírea, Alina 412
Mírea, Eugen 240, 389
Miron, Radu 296
Misztótfalusi Kis Miklós 243, 253
Mitran, Ion 395
Mitruly Miklós 303, 338
Mitrulyné Nilgesz Julia 260
Míndra, Elena 454
Mladoveanu, Sorin 361
Molitoris, Renate 435
Molnár János 296
Molnár Gusztáv 431
Molnár Piroska, K. 294, 428
Molnár Tibor 333, 459
Molnos Lajos 324, 408
Molter Károly 17, 19, 41, 42, 179; 273, 275, 276, 278, 279, 284, 285, 286, 287, 288, 313, 331, 386, 387, 409—411, 424, 454, 459, 466, 471
Móra Ferenc 205
Móricz Zsigmond 46, 47, 49, 52, 57, 61, 69, 185, 190, 195, 196, 305, 370, 428
Mózes Huba 267, 276, 284, 291, 305, 320, 322, 324, 332, 336, 338, 345, 352, 358, 369, 370, 374, 407, 408, 411, 418, 421, 432, 442, 446, 451, 457, 460, 463, 472
Mráz Lajos 276, 284
Mrožek, Slavomir 243, 249, 250
Muntean, George 263, 361
Murádin Jenő 331
Murádin László 338, 446
Mureşan, Marcel 383, 402
Mureşan, Petru 340, 360
Murgu, D. 415
Muzsnay Árpád 272, 274, 339, 351, 427
- N**
- Nagy András 275
Nagy Dániel 282
Nagy Elek (l. még Méhes György) 262
Nagy Géza 237; 279
Nagy György 300
Nagy Ilona 192, 411
Nagy István 21, 22, 24, 25, 28, 29, 31, 36, 43, 48, 51, 91, 179, 180—185, 192, 221, 239, 241, 242; 262, 264, 265, 268, 275, 283, 287, 293, 310, 317, 341, 347, 368, 376, 383, 401, 411—418, 423, 438, 443, 462, 467
Nagy Jenő 446
Nagy József 19
Nagy Kálmán 38, 176, 463
Nagy Lajos 224
Nagy László 34, 135, 153
Nagy László, S. 10
Nagy Mária, J. 312, 371, 456
Nagy Olga 360, 361, 402, 418
Nagy Pál 62, 264, 265, 284, 290, 293, 294, 309, 313, 315, 317, 319, 320, 328, 331, 337, 345, 350, 351, 358, 361, 362, 363, 364, 369, 373, 379, 384, 387, 398, 399, 400, 403, 409, 413, 416, 422, 424, 428, 431, 436, 439, 440, 443, 447, 451, 458, 459, 467, 468, 469, 470, 471
Nagy Péter 308
Nasta, Lucia 419
Neagu, Fănuş 220
Neamţu, M. 455
Neamţu, Octavian 412
Neculuţă, D. Th. 376
Negoiţă, Irimie 378
Nemeş, Al. 278
Németh István 419
Németh László 17, 25, 34, 58, 74, 75, 76, 243
Németi Rudolf 390

Nichita, Al. 455
Nicorovici, V. 424
Niște, M. 417
Novák Anna 419
Novikov, Mihai 44
Nösner, Gustav 412

NY

Nyíró József 12, 13, 14, 17, 25,
177, 283
Nyiszli Mózes 419

O

Oarcăsu, Ion 307, 308, 310
Oláh János 375
Oláh Tibor 62; 264, 265, 266, 289,
338, 344, 345, 350, 363, 374, 378,
383, 384, 389, 407, 424, 459, 467
Olariu, Constantin 266, 306, 307,
335, 339, 373, 386, 423, 435, 448
Olosz Lajos 19, 25, 71—72; 410,
419
Olteanu, Ioanichie 308, 356, 357,
358, 440, 476
Olteanu, Lucia 414
Oravec, Iosif 306
Orbán Balázs 323, 324, 340, 342,
408
Orbán Lajos 298, 383, 419—420
Ornea, Z. 309, 415, 455
Orosz Irén 335, 375, 407, 420
Ortner Béla 418
Osvát Ernő 43
Osvát Kálmán 8
Owen, Robert 287

Ö

Örley István 58

P

Paál Árpád 9, 11, 12
Păcuraru, F. 403

Paizs Tibor 342, 420
Paku Imre 267, 277
Pallai István 309
Páll Árpád 53, 62, 288, 297, 353,
437, 476
Páll Lajos 36, 135, 162—163;
420—421
Pálmai Kálmán 281
Palocsay Zsigmond 61, 163, 165—
161; 373, 417, 421
Pándi Pál 264, 386
Panek Zoltán 36, 193, 211—219;
271, 276, 277, 298, 301, 314, 328,
335, 349, 350, 355, 356, 361, 366,
377, 379, 383, 394, 395, 413,
421—422, 424, 433, 441, 454, 466,
467
Pápai Judit 469
Papp Ferenc 55, 193, 210, 211—
212, 237, 308, 313, 341, 374, 386,
422—425
Papp Ferenc, L. 268
Papp László 297, 392
Paraschivescu, Radu Miron 37
Pârvulescu, Mariana 345
Pascu, Petre 286, 322, 344, 345,
395, 441
Páskándi Géza 35, 36, 59, 61, 135,
136—142, 169, 174, 215, 219, 236,
245, 248—251, 267, 269, 271, 272,
276, 291, 315, 336, 341, 349, 354,
356, 359, 365, 369, 374, 397, 422,
426—421, 447, 463, 473
Pászkan János (l. még Pusztai
János) 230
Paszternak, Borisz 34
Pásztor Bertalan 390
Pataki Bálint 284, 360
Păteanu, Gelu (l. még Perian--
Păteanu, Gelu) 315, 381, 476
Pávai Mihály 237
Péczely László 441
Philippide, Al. 59
Pellico, Silvio 330, 331
Perian, Florica 422
Perian-Păteanu, Gelu (l. még Pă-
teanu) 360, 395
Persán Béla (l. még Baróti Pál)
287, 340, 341
Pervain, Iosif 412
Petelei István 68, 390

Péter László 292
Péter Sándor 401
Péterffy Emilia 427—428
Péterfy Jenő 19
Pethő László 272
Petőfi Sándor 30, 57, 69, 72, 89,
93, 107, 122, 123, 135, 136; 277,
299, 305, 400
Petrescu, Florian Mihai 378
Petrescu, Virgil 431
Petroveanu, Mihail 441
Petruşa, Erica 399
Pilder, Hermina 435
Pinter, Harold 243, 251
Pirandello, Luigi 288
Poanta, Petru 372
Pók Lajos 308
Polgár István 277, 321, 322, 345,
350, 352, 353, 368, 373, 379, 389,
390, 393, 405, 410, 413, 425, 451
Polgár István T. 437
Pomogáts Béla 266, 267, 269, 271,
280, 281, 288, 314, 316, 324, 325,
348, 354, 376, 379, 406, 440, 442,
456, 458, 459, 468
Pompiliu, Teodor 325
Pop, M. 394
Popa, Marian 439
Popescu, Dumitru Radu 217, 220,
223, 245, 438
Popriţi, Gr. 336
Porumbacu, Veronica 283, 338,
357, 377, 441, 453, 454
Postelnicu, Mircea 431
Preda, Marin 195
Priboi, Titus Ştefănescu 308, 309
Prohászka János 413
Proust, Marcel 59, 100, 222, 235
Puskin, Alekszandr Szergejevics
344
Pusztai János (l. még Pászkán)
39, 220, 221, 230—231, 232, 236,
369, 428, 469

Q

Quasimodo, Salvatore 395

R

Rácz Győző 62, 297, 322, 370, 449
Radnóti Miklós 71, 88, 98, 167
Ráduly János 338, 339, 350, 362
Raicu, Lucian 310
Rappaport Ottó 296
Rarişte, D. Florea 395, 397, 454
Rath, Herbert 306
Rebreanu, Liviu 21, 68, 69
Rebreanu, Vasile 220, 444
Régeni András 274
Rejtő István 263
Reményik Sándor 10, 17, 36, 71,
167, 183
Réthy Andor 68; 259, 260, 276,
428
Rettegi György 365
Révay József 44, 73
Réz Pál 308, 440
Rex, Karin 382
Rincu, George 382
Ripeanu, Valerianu 412, 415, 443,
455
Ritoók János 176
Robotos Imre 53, 54; 264, 278,
287, 292, 308, 313, 314, 320, 246,
361, 368, 373, 383, 386, 387, 389,
392, 393, 409, 414, 420, 422, 429,
433, 438, 439, 443, 466, 467, 469,
474
Roda, R. 414
Rónay György 457
Rónay László 281
Rónay Mihály András 277
Roşca, Viorica 435
Rose, Reginald 243
Ruffy Péter 324, 342, 408
Ruzsán György 429

S

Sadoveanu, Mihail 68, 69, 369,
370, 428
Sălăgianu, Adela-Rodica 426, 428
Sălăjan, Doina 356
Salamon Ernő 22, 36, 43, 48, 56,
71; 275, 276, 277, 279, 283—286,
400, 401, 410

- Salamon László 73–74; 322, 335, 366, 368, 375, 382, 393, 400, 429–430, 454, 473
- Salamon Sándor (l. Sombori Sándor)
- Salinger, Jerome David 229
- Sándor András 316, 464
- Sándor László 319
- Sândulescu, Al. 415, 438
- Saszet Géza 175
- Scripca, Mircea 415
- Sebesi Teréz S. 430
- Seidner Imre 282
- Sepsi Miklós 326
- Șerban, Geo 414
- Seres József 374, 416
- Serestély Béla 430
- Sevastas, Mihail 412
- Sigmond István 219, 220, 430
- Silvestru, Valentin 389
- Silviu, C. 308
- Simion, Eugen 60, 438
- Simon Magda 193–194, 240; 296, 357, 431
- Simonis, Heinrich 340
- Simó Jenő 308
- Sinkó Ervin 98, 220
- Sinkó Zoltán 233, 431–432
- Sîntîmbreanu, Mircea 334
- Sipos Antal 260
- Sipos Bella 432
- Sipos Domokos 286
- Slavici, Ion 69
- Solohov, Mihail 34
- Solomon, Petre 356, 360
- Sombori Sándor (= Salamon Sándor) 243, 432
- Someșan, Ion 443
- Somlyai László 243, 433
- Somodi Zoltán 416
- Sora, Marianne 316, 386, 412, 435
- Sorescu, Marin 169, 245
- Sós Péter (l. még Szócs István) 290, 315, 339, 373, 380, 382, 383, 393, 403, 460
- Sós Endre 410
- Sóni Pál 9, 53, 54–55, 66, 99, 115, 130, 219, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 271, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 293, 295, 298, 301, 302, 303, 304, 308, 311, 314, 316, 319, 322, 326, 334, 341, 346, 348, 352, 355, 356, 357, 358, 359, 361, 362, 363, 364, 367, 368, 372, 377, 378, 379, 383, 384, 386, 388, 389, 391, 392, 393, 395, 398, 399, 400, 405, 406, 409, 410, 412, 414, 416, 417, 419, 425, 427, 430, 431, 433–434, 437, 439, 440, 441, 442, 444, 445, 449, 451, 453, 454, 455, 457, 458, 460, 461, 462, 463, 466, 468, 472, 475, 477
- Spectator (= Krenner Miklós) 36, 41, 98, 270
- Sperber, Alfred Margul 423
- Spoljanskij, D. 419
- Spielmann József (l. még Kéri József) 283, 298, 299, 434
- Stan, Elena 417
- Stanca, Dominic 436
- Stancu, Zaharia 37
- Stănescu, Nichita 135
- Stava, Valentin 434
- Ștefănescu, Al. L. 369
- Ștefănescu, Cornelia 388
- Stoleru, Mihai 424
- Stratiev, Iordan 360
- Străvoiu, M. A. 436, 442
- Stroe, M. V. 436
- Stroiescu, Traian, G. 413
- Stuart Mária 247
- Suba Dani 434
- Suchianu, D. I. 415
- Sugár Erzsébet (l. még Kovács Erzsébet) 270, 300, 348, 409, 434
- Sütő András 32, 57, 59, 142, 193, 194–199, 235, 236, 239, 241; 264, 274, 287, 288, 299, 300, 307, 310, 317, 341, 348, 352, 360, 404, 410, 417, 434–440, 450, 461, 476
- Swift, Jonathan 61, 201, 464
- SZ**
- Szabédi László 25, 31, 41, 48, 53, 55, 62, 69, 72, 78, 91–96, 106, 107, 143, 173, 175, 177, 237, 307, 327, 440–442, 448
- Szabó Anna 324, 325

- Szabó Álmos 467
 Szabó Béla Gy. 442
 Szabó Dezső 13, 25, 52
 Szabó György 301
 Szabó Gyula 33, 35, 39, 57, 204—210, 216, 232, 312, 337, 338, 341, 355, 380, 381, 442—445, 446, 464, 468
 Szabó István 264, 460
 Szabó Lajos 243, 378, 445, 459
 Szabó Lőrinc 61, 82, 131, 135, 351
 Szabó T. Attila 37, 66, 69, 303, 304, 305, 337, 338, 339, 445—446
 Szabó Zoltán dr, 69; 268, 321, 447
 Szabó Zoltán 220, 228—230, 232, 304, 350, 446—447, 460, 474
 Szabolcsi Gábor 416
 Szakolczay Lajos 298, 299, 314, 348, 359, 372, 375, 379, 385, 392, 400, 406, 411, 426, 427, 463
 Szalatnai Rezső 319
 Szalay Károly 321
 Szántó György 9, 286—287
 Szász István 274, 417, 460
 Szász János 32, 52, 53, 115, 118—119, 174, 176, 194, 210, 241; 263, 265, 269, 274, 278, 279, 283, 289, 291, 294, 302, 303, 304, 313, 317, 318, 319, 322, 329, 333, 334, 335, 336, 337, 345, 347, 348, 354, 359, 364, 365, 369, 384, 390, 392, 394, 395, 397, 398, 399, 404, 405, 412, 419, 421, 425, 443, 447—449, 450, 455, 462, 463, 464
 Szegő Júlia 449
 Székely Erzsébet 273, 290, 292, 293, 308, 313, 337, 338, 341, 401, 402, 413, 418
 Székely János 32, 55, 59, 122, 128—133, 174; 272, 321, 329, 344, 345, 358, 361, 362, 372, 392, 409, 414, 426, 450—452, 465, 472
 Székely László (= Király László) 375
 Székelyhídi Ágoston 437, 456, 457, 459
 Szekernyés János 282, 345, 346, 350, 367, 390, 393, 419
 Szekfü Gyula 5
 Szele Péter 452
 Széles Klára 392, 393
 Széli Zsuzsa 429
 Szemlér Ferenc 20, 21, 22, 25, 32, 41, 49, 50, 72, 78, 79—87, 97, 116, 173, 176, 237, 242—243; 262, 264, 272, 275, 276, 277, 279, 283, 284, 285, 288, 289, 291, 292, 297, 314, 324, 325, 334, 338, 347, 368, 376, 379, 385, 387, 392, 395, 397, 399, 400, 410, 419, 423, 428, 429, 430, 442, 448, 449, 450, 451, 452—459, 462, 463, 471, 472
 Szenczei László 21, 97, 270
 Szendrei Júlia V. 274, 331, 342
 Szentgyörgyi István 238, 459
 Szentimrei Jenő 9, 13, 36, 41, 42, 52, 72, 74, 179, 273, 274, 276, 283, 286, 288, 296, 300, 301, 307, 309, 321, 346, 355, 379, 391, 413, 457, 459—460
 Szentiváni Mihály 67, 304
 Szenyei Sándor 295, 460
 Szépréti Lilla 232, 460—461
 Szerdahelyi István 451
 Szesztay András 383
 Szigeti József 66, 350, 366, 410, 461, 476
 Szikszay Jenő 269
 Szilágyi András 36, 43, 179; 276, 278, 280, 300, 310, 315, 321, 331, 346, 347, 348, 406, 461—462
 Szilágyi Dezső 462
 Szilágyi Domokos 38, 52, 59, 61, 98, 120, 134, 135, 149—156, 158, 174, 176, 237, 269, 270, 272, 291, 320, 330, 335, 337, 369, 375, 421, 431, 462—464, 465
 Szilágyi István 220, 227—228, 232; 267, 316, 405, 464
 Szilágyi Júlia 61, 269, 270, 290, 291, 294, 301, 313, 314, 315, 316, 326, 327, 330, 335, 342, 359, 366, 370, 379, 388, 392, 421, 422, 428, 449, 451, 463, 464, 474, 476
 Szilveszter György 465
 Szimics G. 307
 Szíves Sándor 220, 465
 Szobcsák Teréz 350
 Szombati Szabó István 19
 Szöcs István 36, 58; 264, 265, 266, 267, 269, 271, 272, 276, 277, 282,

- 283, 288, 291, 292, 294, 297, 313, 314, 315, 316, 320, 322, 324, 326, 328, 329, 331, 332, 334, 337, 339, 341, 342, 343, 345, 351, 354, 356, 357, 358, 363, 366, 367, 369, 370, 372, 373, 375, 380, 381, 382, 384, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 398, 399, 400, 403, 408, 410, 420, 421, 422, 424, 425, 426, 427, 429, 432, 433, 438, 439, 440, 441, 444, 445, 450, 451, 455, 457, 461, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 471, 472, 475, 477
- Szőcs Kálmán 162, 272, 285, 304, 432, 451, 465
- Szőnyi István 62, 334,
- Sztálin, I. V. 227
- Sztojka László 272, 466
- Szűcs Éva, 427
- T**
- Tabák László 466
- Tabéry Géza 8, 15, 18, 19, 179, 466—467
- Tamás Gáspár 192, 296, 327, 329, 363, 364, 368, 393, 429, 437, 467—468, 470
- Tamás Gáspár Miklós 328, 451, 458
- Tamás Mária 210—211; 324, 465, 468
- Tamási Áron 13, 14, 17, 18, 22, 23, 56, 91, 177, 189, 195, 197, 237, 239, 241, 287—288, 364, 365
- Tamási Gáspár 237, 288, 468
- Țanea, Traian 415
- Tar Károly 232, 468—469
- Tărnăvean, Ioan 436
- Tasnádi Attila 376, 463
- Tătaru, V. 443
- Taxner-Tóth Ernő 384, 392, 406, 425, 444, 456, 457, 463
- Țeica, Nicolae 396
- Telegdi Magda 220, 232, 376, 469
- Teodorescu, Virgil 283, 468
- Tersánszky Józsi Jenő 178, 214
- Tertulian, N. 416, 437
- Tinódi Lantos Sebestyén 114
- Toca, Mircea 358
- Todor, Avram 299
- Tódor Ildikó 282
- Tollas Júlia 365
- Tolnai Gábor 10, 11, 265
- Tolnai Lajos 68
- Torna, A. 135
- Torna, George 306
- Tomcsa Sándor 177, 175, 240, 469—470
- Tompa István 193, 470—471
- Tompa László 17, 57, 72—73, 167, 279, 355, 471—472
- Topîrceanu, George 312, 313
- Tóth Árpád 74, 156
- Tóth Béla 267, 316, 341, 356, 364, 372, 393, 418, 449, 464
- Tóth Imre 325
- Tóth István 122, 133—134, 176, 337, 450, 472—473
- Tóth Kálmán 473
- Tóth Károly 380
- Tóth Mária 473
- Tóth Samu 32, 474
- Tóth Sándor 44, 267, 273, 299, 300, 301, 346, 347, 348, 349
- Tóth Zoltán 319
- Tömöry Péter 244, 330, 332, 429, 474, 475
- Török László 333, 359
- Török Sándor 270, 280, 389, 434
- Trócsányi Zsolt 331, 434
- Tudor, Eugenia 309, 439
- Tudoraș, Ana 396
- Tudorica, Eugenia 308
- Țugui, H. 405
- Turczel Lajos 52
- Turnovszky Sándor 264, 300
- Tvardovszkij, Alexandr 34
- U**
- Ulici, Laurențiu 372
- Urcan, Ion 305, 307, 385, 386, 412
- Urmuz 37
- Utan, Tiberiu 462

V

Váczy Leona 260, 299, 300
Vajda Béla 323
Vajnovszky Kázmér 474
Valea, Lucian 345
Valentin, I. 397
Vámosi Pál 287
Vámszer Géza 21
Van Gogh, Vincent 139
Váradi Zsuzsa 193, 474
Váradi B. László 374, 473
Varga Béla Tibor 280
Varga Domokos 440
Varga József 441
Varga Katalin 356
Varga Lajos 365, 370, 393, 427, 464
Varga Rózsa 319
Vargyas Áron 341
Vári Attila 169, 219, 220, 292, 295, 354, 355, 375, 475
Varjas Endre 354
Varró Dezső 71
Varró Ilona 220, 232, 475
Varró János 16, 69, 268, 270, 272, 274, 281, 282, 286, 311, 322, 364, 383, 384, 389, 434, 450, 460
Vas István 372, 440
Vásárhelyi Géza 427, 475
Vasilescu, Pavel 436
Vasilescu, Stelian 357
Veégh Sándor 369
Vekerdí László 301
Velea, Nicolae 220
Veres Péter 50, 195, 300, 440
Veress Dániel 58, 72, 243, 267, 270, 271, 292, 293, 294, 295, 314, 316, 322, 324, 341, 342, 350, 351, 352, 355, 361, 362, 372, 374, 404, 406, 408, 420, 425, 440, 458, 471, 474, 475—476, 477
Veress Endre 275
Veress Márton 263
Veress Zoltán (= Ónodi Sándor) 38, 52, 61, 135, 211, 220, 221—223, 232, 235, 237, 267, 274, 275, 285, 295, 311, 334, 345, 354, 364,

366, 380, 384, 391, 394, 395, 398, 399, 420, 427, 430, 444, 445, 452, 457, 461, 476—477

Vészi Endre 276
Vianu, Tudor 38, 44
Vinokurov, Andrej 34
Vintilă, Petru 404
Vita Zsigmond 25, 41, 70, 262, 282, 286, 297, 324, 338, 342, 349, 352, 382, 408, 419, 460, 473, 477
Vitner, Ion 44, 441
Vivaldi, Antonio 146, 149
Virgolici, Teodor 289
Vlahută, Alexandra 397
Voiculescu, V. 223
Voiața, L. 378
Vornic, Tiberiu 369, 431
Voznyeszenszkij, Andrej 34
Vöő Gabriella 418
Vörösmarty Mihály 46, 47, 59, 62
Vrancea, Dima 439
Vrancea, Ileana 438
Vulcan, Iosif 69
Vulpescu, Romulus 245

W

Wagner István 445
Wass Pál 330, 331
Weöres Sándor 151
Weiszmann Endre 477
Whitman, Walt 98

X

Xántus János 477—478

Z

Zágoni István 11, 12
Zalis, H. 414, 416, 454

Zamfirescu, Dan 314
Zamfirescu, George Mihail 226
Zay László 387
Zimán József 478
Zirkuli Péter 372, 427
Zola, Émile 185

Zöld Lajos 286
Znorovszky Attila 363, 476

ZS

Zsolt Béla 8

TARTALOM

ELŐZMÉNYEK	5
AZ IRODALOM ÉLETE	27
IRODALMI PUBLICISZTIKA, IRODALOMKRITIKA, IRODALOMTÖRTÉNETÍRAS	41
A LÍRA FEJLŐDÉS	71
A PRÓZA FEJLŐDÉSE	177
A DRÁMA FEJLŐDÉSE	238
MENTSÉG	253
UTÓSZÓ A MÁSODIK KIADÁSHOZ	255
KÖNYVÉSZETI ADALÉK (összeállította Réthy Andor)	257
NÉVMUTATÓ	479